
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
12 D
43

D. FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESV. COMMENTARIA

vnà cum Quæstionibus

IN TRES LIBROS ARISTOTELIS

De Anima:

Nunc primum in lucem edita.

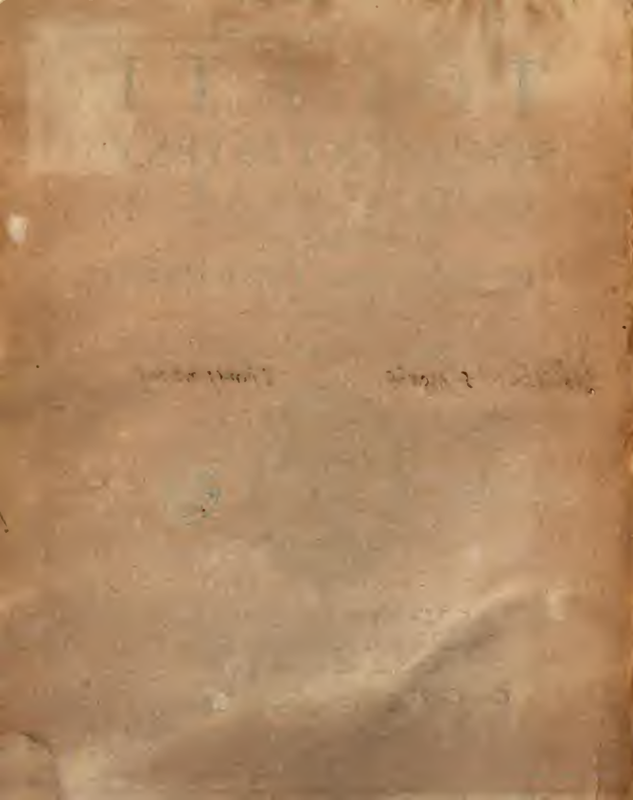

COLONIAE AGRIPPINAE,

Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.

ANNO M. D. LXXVI.

Cum Gratia & Priuilegio Cæsa. Maiestatis.

INDEX COMMENTARIORVM ET QVAESTIONVM

In libros Aristotelis de Anima.

IN PRIMVM LIBRVM

Quæstiones Procemiales.

C A P. IIII.

C A P. V.

Finis libri Primi.

IN LIB. SECVNDVM DE ANIMA.

C A P. I.

C A P. II.

C A P. III.

C A P.

Finis libri Secundi.

IN LIBRVM TERTIVM DE ANIMA.

CAP. I.

CAP. II.

CAP. III.

in tex.

in tex.

FINIS LIBRI TERTII DE ANIMA.

Laus Deo, & Domino nostro IESV Christo, & Virgini Sacratissimæ Mariæ, eius matri gloriosissimæ, Amen.

IESVS, MARIA.

D. FRANCISCI TOLETI, SOCIETATIS IESV COMMENTARIA,

Vnà cum Quæstionibus,

IN ARISTOTELIS LIBROS *De Anima*.

QVAESTIONES PROOEMIALES.

VM in omnibus alijs Philosophiæ partib⁹ exponendis aliqua, quę ipsam tem tractandā magis illustrāt meritò p̄mitti soleant: multò potiori profectò iure hæc eadem in tractatione de Anima, quæ non solùm dignitate, & certitudine, sed etiā vtilitate, necessitate, iucūditate, ac ipsa difficultate (id qđ tot magnorum Philosophorū commentaria indicant) omnes Philosophiæ partes superat, præstare diligētissimè debebimus. Quatuor igitur nobis in præsentia discutienda sunt. Primum, an de anima possit esse scientia: quam postquam esse ostenderimus, discutiemus cuius artificis sit talem tradere scientiam, an Physici, an Metaphysici, an cuiusuis alterius; ꝙ si Physici munus id est, tertiò tractabitur in qua Physicæ parte, & loco hæc tractatio sit collocanda; & tandē quartò, quod sit huius tractationis obiectum & materia: postcà ad Aristotelem veniamus.

De quib⁹ primò agendū est.

An de anima possit esse scientia. Quæst. I.

ON hoc disputamus, vt inter Peripateticos aliqua elucidetur controuersia (omnes enim conueniunt scientiam esse de anima:) at vt id explicetur magis in disputationem adducimus. Videtur igitur nō posse de anima esse scientiam.

Primò: anima non est sensibilis per se, nec per accidens: ergo nō est scibilis. Consequentia est nota: quia noster Intellect⁹ nihil intelligit, nisi quod aliqua via sub sensum cadit, vt dicitur primo Poster. ca. 14. Antecedens probatur. Primò, cùm sit substantia, non est per se sensibilis: sensus enim primò accidentiū est. Quòd autem non sit per accidens, ostendo: quia, id est per accidens sensibile, quod subijcitur accidentibus: at anima cùm non sit compositum, sed compositi pars, non subijcitur ipsis: non ergo vllo modo sensibilis est. Prima ratio ad partem negatiuam.

Secundò: si de anima esset scientia, sequeretur, quòd idem esset sciens, & scitū: nam ipsa cognosceret, & de ipsa esset cognitio: at hoc non hominibus, sed intelligentijs videtur conuenire, vt sint cognita & cognoscentia; ergo non est scientia de anima. 2.

Tertiò: anima est quędam forma substantialis: sed de alijs formis non est scientia per se: non enim de formis elementorum est alia scientia, quàm de elementis, nec de mistorum formis, quàm de mi- Tertia.

stis: ergo nec de anima.

Quarta. Tandem quartò, Scientia est de aliquo toto, & subiecto: at anima non est subiectum, sed subiecti pars: non ergo est de ipsa scientia.

Primū fūda. Quæ sit via indagandi formam substantialem. Hæc sunt argumenta, pro quorum solutione, & rei huius maiori explicatione, sunt aliqua prius notanda. sitq; primum fundamētum. Physico viam maximè cōmunem indagandi formas substantiales esse per operationes, proprietates, affectiones proprias compositorū, quæ sensibus percipiuntur: cùm enim ista à forma dimanent, optimè & certò in ipsius cognitionem dirigūt intellectum: vnde Philosophi per operationes & proprietates formę naturam cōperiunt, vt dicitur in hoc lib. tex. 11. & per diuersitatem operationum, diuersitates etiam formarum cognoscunt.

Triplex via per quā anima cognoscatur, videlicet, motus, cognitio, figura. Prima via quō cognoscatur ex motu. Sunt igitur tria quę nobis animam esse indicant. Per ea enim, quæ sensu in cōpositis percipiuntur, anima latens cognoscitur: ista autem sunt, motus, cognitio, figura. Circa motionem nota, tripliciter cōposita sensibilia se habere ad motionem: quædam enim mouent quidem, non se, sed alia: vt ignis calefacit nō se, sed aquā: alia mouentur, sed non à se, sed ab alio, vt graue descendit, at ab alio motum: quædam verò simul coniungunt vtrumque, & mouent, & mouentur à se, ita vt operētur in se, & à se, vt animal dum progreditur; non enim ab alio externo mouetur, aliudúe mouet, sed ipsū: similiter planta dum augetur. Cùm igitur hæc composita tales sortiātur operationes diuersas ab alijs, ac tales non nisi à formis fluāt, profectò talium formę, alterius sunt rationis ab alijs, & huiusmodi vocātur animę: vnde non aliud sibi vult anima, quā forma, & principium primum, quo composita substantia & in se, & à se, operatur primò. hac igitur via esse animam, compertum est.

Secunda via quō cognoscatur anima ex cognitione. Altera via, est cognitio: quibusdā enim cognitionem inesse per motum, qui cognitionē sequitur, comperimus; cùm aūt hæc cognitio non procedat, nisi à forma: aliter enim omnia materialia cognoscerent, quod falsum esse experimur, profectò tale formarum genus diuersum ab alijs esse certum est; hocque animam vocant. De his autem duabus vijs animam cognoscendi meminit Aristoteles 1. Animæ, tex. 19. vbi dicit, omnes Philosophos maximè per motum, & cognitionē animam inquisisse.

Tertia via quō cognoscatur ex figura forma substātialis. Tertia via est, figura ista exterior sensibilis. hæc enim, vt alibi diximus, est, quæ maximè formam substantialem comitatur, ac indicat, adeò vt aliqui Philosophi decepti fuerint, arbitrantes non aliam esse rei formam substantialem, quàm figuram exteriorem, id quod vulgus recipit: at reuera nō est ipsa substantialis forma, sed ipsius comes & signū certum. Pro diuersitate enim naturarū distinxit naturæ auctor varias figuras, vnde primo Metaph. cap. 1. ob hoc laudatur visus quod huiusmodi sit perceptiuus. Dicit. n. Aristo. quòd visus plures rerum differentias manifestat, quas sanè pręcipuè percipit per figurarum diuersitatem,

Quō anima ex figura cognoscatur. Cùm igitur per figuram liceat colligere formam, profectò in quibusdam maximas figurarū distinctiones inueniemus. Nam plantæ, animalia, ac herbæ, diuersis partiū figuris ornantur, cum omnia sint heterogenea, reliqua verò vniformē sortiuntur figuram. Vnde colligi potest alterius esse generis illas formas, atq; ad alias ordinari operationes, talesque animę vocantur. His igitur præcipuè vijs anima à Philosophis esse statuitur.

2. funda. Tria necessaria, vt aliqua sit scientia. Sit secundū fundamentum. Vt de aliquo sciētia sit, tria esse necessaria Logicꝰ affirmat (loquor autē de demonstratiua scientia) Primū est, quòd sit aliquod vniuersale. Nō est enim scientia singulariū, quæ corruptibilia sunt, vt dicitur 9. Metaph. cap. 15. Alterum est, quòd passiones ei insint, ac proprietates: has enim scientia inquirit, vt dicitur 4. Metaph. capit. 1. Tertiū, vt sint causę & principia, per quę de subiecto passiōes ostendūtur. Hęc tria in scientia esse, docet Arist. 11. Meta. capit. 6. & 1. Post. cap. 23.

3. funda. duplex animæ status, in corpore, & extra corpus separata. Sit tertium fundamentū, quòd anima intellectiua duplicem habet statū. Alter est, cùm est in corpore, ac cum coniunctas habet operationes. Alter est, quo à corpore separata existit. constat enim ratione naturali ipsam immortalem esse, ac sine corpore posse existere separata; & de hoc statu dubiū esse possit, an possit animæ

mæ esse scientia.

Prima cõclusio animã esse. Nota quadruplex quæstionis genus. His sic suppositis sit prima conclusio. Animã esse, à posteriori, & quodam modo à priori ostẽdi potest. Nota, quòd cùm de re quatuor sint cognitiones & sciẽtiæ. An sit, & quid sit, quæ simplices dicũtur: duæ cõpositæ, Qualis, & propter quid sit, cõclusio dicit, de anima haberi primã sciẽtiã simplicẽ, & à priori, & à posteriori.

Quõ demõstranda quæstio, an sit. Vt autem hoc intelligas, scito quęstionem, an sit, esse reducendam ad quæstionem compositam, vt demonstrari possit: reducitur autem sumpta significatione nominis ipsius quod esse dubitatur. V. g. volo probare vacuum nõ esse, sumam, quid per vacuũ intelligatur; & erit quæstio cõposita, scilicet, locum carentem corpore. Erit igitur quęstio, an sit locus carẽs corpore; quòd si nullum locum corpore carere probatur, probabitur nõ esse vacuum. Similiter volo determinare, an tonitruũ sit, reducam ad complexum per nominis significationem: Tonitruum.n. est extinctio ignis in nube: si ergo ostẽditur ignis extingui in nube, probatur tonitruũ esse. Ita dico similiter de anima; oportet enim ad significationẽ nominis reducere. per animam enim intelligimus formam, internũ principium actiuũ operationis in suo composito. hoc igitur demonstrari potest.

Probatur cõclusio. Primò per ipsum compositum, à posteriori. Cùm enim sit cõposita, quę à se, & in se operantur, erit tale principium. Potest etiã quodammodo à priori probari. dico, Quodammodo: quia non est simpliciter demonstratio per materiam in qua. per organicum autẽ corpus, quod est materia talis formæ probatur esse formam operatiuam per talia instrumenta: hæc est anima.

Secũda conclusio quid sit anima sciri potest per definitionem. Secunda conclusio, scientia de anima definitiua habetur. Hęc cõclusio nota est nõ solum enim animam esse scimus, sed quid ipsa sit, definitione cognoscimus. vtrumque enim per ipsius affectiones & passiones consequimur, vt postea latè ostendetur.

Tertia cõclu. de anima habetur scientia per demonstrationẽ. Tertia conclusio. de anima habetur scientia per demonstrationẽ. Nam passiões ipsius definitione de ipsa ostendimus.

Dubium quõ per passiones quid est demonstramus. Dubium esse posset, quomodo si per passiones animæ indagamus quid est ipsius, postea per quid est, easdem demonstrare poterimus, dico duo: (& hęc doctrina est etiam Philopon. 1. animæ text. 11.) Alterum est, quòd per aliquas notas ipsum quid est, inuestigamus: postea per ipsum alias passiones occultiores ostendimus. Alterum, quòd etiam easdem iterũ demonstramus per ipsum quid est, quia antea non cognoscebatur, nisi singulariter: postea verò per ipsum quid est cognoscitur vniuersale. de hoc tamen vide 1. Post. cap. 10. vbi latè id ostendimus. Solutio.

4. concl. Aĩmæ etiam separatæ habetur scientia. Quarta conclusio. De anima rationali separata etiam scientiam habemus: quia per ea quæ habuit in corpore, aliqua licet philosophari ex his quæ habet separata. ipsam enim per se esse, & per se intelligere probamus: & ita etiam velle quæ intellexit, atque adeo habere intellectus, ac voluntatis operationes, & sic etiam liberũ arbitriũ habere, & ita prudenter posse agere, & benè & malè, fortiter, constãter &c. & præmium pro rectè factis, vel pœnam pro male factis dum viueret, recipere, & similia alia non pauca, quãuis aliqua quæ in separatione habet, non euidenter constant, quia longè à sensibus distant. vnde Aristoteles secundo Cæli, tex. 17. non ita perfectè cælum cognosci dicit, quia eminus est, non loco quidem, sed per accidentia, quæ parum ex illo sentimus. Sic accidentia animæ separatæ ad nos non perueniunt, cùm nullam operationem exerceat tunc separata circa corpus, quam oculis videamus, quod intelligẽtia facit. nõ ergo aliter quàm per præcedens corpus licet de ipsa intelligere & sciẽtiã accipere. Negare aũt prorsus de anima rationali separata esse cognitionem hominis, aut scientiam, est non considerantis ex sensibilibus insensibilia posse cognosci, & animam nõ sic esse abstractam, quin in corpore præfuerit.

Solutio rationum in contrarium. Ad primum. Prima solutio. Oportet ad argumenta respõdere. Ad primum, quamuis negari debeat cõsequẽtia: non enim oportet esse sensibile per se, licèt per accidens, vt fit de aliquo scientia, sed quod aliquid illius præfuerit sub sensu. Vnde Dei est scientia, & Intelligentiarum, quæ non sunt sensibiles vllo modo: at per effectus sensibiles cognoscuntur, id est, per hoc eleuatur intellectus ad ipsas substantias cognoscẽdas, vt dicit Al-

 bertus

bertus in præsenti cap. 1. & sic posset de anima dici.

2. Solutio Tamen dico, quòd antecedens etiam falsum est. anima enim est per accidens sensibilis, quia etiam accidentibus & passionibus substat, licèt non per se, sed cum composito: vnde anima habet rationes principij talium affectionũ aliquo modo subiecti.

Ad scd̃m. Ad secundum, negãda est sequela simpliciter. Anima enim dupliciter potest se intelligere: vno modo in particulari, vt si supra seipsam reflectitur, ac se intelligit, & sic angelus se cognoscit & anima rationalis, licèt imperfectè, dũ est in corpore. Altero modo in vniuersali: dum cognoscit animam in communi, cognoscit etiam se sub illo communi: & hoc probat tantùm argumentum. Et non est vllum inconueniens, quomodo Dialectici dicũt, quòd idem terminus significat se. nam ista vox, Terminus, significat etiam se, quia est terminus & definitio: hoc pacto seipsam definit.

Ad tertiũ Ad tertiũ, neganda est minor: est enim scientia de formis, sed quia non habent multam difficultatem, per se coniungitur ipsarum consideratio cum consideratione compositorum; at anima innumeras habet per se difficultates discutiẽdas, præter composita. Idcirco ipsius est consideratio peculiaris.

Ad quartum. Ad quartum solutio est nota: quamuis enim anima respectu compositi animati sit pars, at si per se consideretur, genus quoddam est, species sub se habens. Sunt enim plura animarum genera, & species, vt in ipso processu hoc magis cõpertum erit. Et sit hoc satis de prima, quæstione.

An Physici sit tractare de anima.
Quæst. II.

Præcipua est difficultas hæc ac multùm necessaria ad ea, quæ dicenda sunt postea. Videtur primum, quòd non sit Physici tractare de anima.

Prima ratio in cõtrarium. Primò Aristotel. 2. Physic. text. 4. 5. docet tria, circa quæ versatur Physicus: naturã, ens naturale, ens secundum naturam; quod idem docuit, quamuis alijs verbis 1. Cœl. tex. 1. At anima non est natura, nec ens naturale, nec ens secundum naturam: ergo non pertinet ad Physicũ. Quòd non sit ens secundum naturam notum est: non enim est operatio, aut affectio aliqua, quæ dicuntur entia secundum naturam. Similiter non est ens naturale; quia non est composita substantia. Quòd verò non sit natura, patet saltem de intellectiua, & sensitiua, quia non sunt principia motus; non enim intelligere vel sentire sunt motus, qualis in definitione naturæ ponitur; non ergo natura sunt. Accedat etiã Simplicius, qui illo loco existimat, nullo modo animam esse naturam.

Secunda ratio. Secundò: Physicus agit de formis generabilibus, & corruptibilibus, vt dicitur primo Physic. text. 83. at anima saltem rationalis incorruptibilis est, vt dicitur 1. de anima tex. 65. & ingenerabilis, vt dicitur 2. Gen. animal. cap. 3. non enim educitur de potentia materiæ: ergo nõ est negotij physici.

Tertia ratio. Tertiò: talis anima est separata à materia: at de formis à materia inseparabilibus solùm agit Physicus, vt dicitur 6. Metaph. tex. 2 ergo non pertinet ad physicũ. Maior est Aristot. 1. de Part. cap. 1. vbi hoc argumento vtitur ad hoc idem probandum, puta, quòd Physicus non de omni anima tractat.

Quarta ratio. Et facit aliud argumentum, quod potest esse quartum. Si de omni anima ageret Physicus, vtique ageret de omni eius potentia: ageret ergo de intellectu: sed de hoc non potest, quia ageret de obiecto ipsius, scilicet de omni intelligibili: sicut qui de sensu tractat, etiã de sensibili considerat: at illud ad Metaphysicũ spectat, qui de omni ente tractat: nam intelligibile est ens: ergo non est Physici tractare de anima.

Quinta ratio. Quintò: omnis forma sensibilis, & physica aliquam operationem communicat materiæ, & composito: at intelligere solius est animæ non cõmune corpori: ergo talis anima non est physici negotij. Hæc sunt argumẽta difficilliora in hac parte.

Prima opinio Simplic. & Themist. Tres autem existunt Philosophorum sententiæ. Prima est Simplicij prologo Physicorum, & Themistij ibidem, qui dicunt, Animæ consideratione esse mathematicam.

maticā. Non intelligas, quòd velint dicere esse Geometræ, aut Musici tractare de anima: sed quod anima habeat abstractionem ad modum mathematicarum, scilicet mediam inter Physicam & Metaphysicam: abstractio enim mathematica est accidentium: at anima est substantia: ob id non est Geometræ, vel alterius harum tractare de anima, sed est quędam media scientia. Nam Metaphysica agit de formis omninò separatis, Physica de formis omninò in materia: at anima partim est separata, partim in materia; separata quidem quo ad intellectiuā, in materia quidem quo ad sensitiuam. & vegetatiuam. Vnde aduerte, quod isti Philosophi tractationem de anima, in communi ponūt mediam, velut Mathematicam.

Nota.

Altera sentētia est D. Tho. & Auerrois 2. Phys. com. 26. & primo De partibus ca. 1. vbi dicit, quod Physicus tractat de omni anima & intellectiua, & de natura cuiusque in particulari. Dicit etiā, quòd anima intellectiua est vltimum & supremū, quod considerat Philosophus inclusiuè: est enim anima rationalis media inter Intelligentias, & formas corporales. Huius sententię est Alex. 1. Meteor. com. 1. & Philop. in prolog. de anima & Auicēnæ, & Alberti, & ferè communis est sentētia, & eam sequitur Iandunus q. 2.

Secūda opi. D. Th. & Auer.

Tertia sententia est quorundam aliorum, qui dicunt animam intellectiuam dupliciter considerari posse. Vno modo quoad esse, secundum quod est in corpore, & sic ad Physicum spectat. Altero modo quo ad quid est, & sic ad Metaphysicum. Sicut Intelligentiarum consideratio quoad esse, pertinet ad Physicū: quo ad quid est, ad Metaphysicum. Hæ sunt sententiæ circa hanc difficultatem.

Tertia opinio.

Pro horum exacta dilucidatione sit primum fundamentum. Triplex esse genus animæ. est enim anima vegetatiua, sensitiua, & intellectiua. Prima in plātis, secunda in animalibus, tertia in homine: quarum animarum multiplicitas ex operationibus diuersis sumpta est: nam ab augmentatione sumitur vegetatiua; quæ. n. se augēt, vegetatiuā animā dicuntur habere: sensitiua à cognitiōe hāc sensuū: at intellectiua ab intellectiōe: tamē, qa talis operatio nō percipitur ita facilè, ideò sumitur ab his externis operationib. ipsam indicātibus, vt ab ordine operationum, à politia, à gubernatione, quæ indicant altius quoddam principium inesse homini præter sensum.

Primū fundamentū. Triplex animæ genus ex operationibus desumptum.

Hæ igitur tres sic se habent, quòd vbi est intellectiua, sūt sensitiua, & vegetatiua: vbi sensitiua, ibi semper est vegetatiua, non contrà: quia in plantis vegetatiua inuenitur. nec modo disputo, an in homine & animali illę animę plures sint re vel virtute. hoc enim dicetur posterius.

Ordo istarum animarum.

Sit secundum fundamentum, istæ tres animę in vno conueniunt, in altero differunt. Conueniunt quidem, quia omnes sunt formę informantes materiam & cū ea vnum per se facientes; quod etiam de mente Aristotelis esse probabo inferius. Vt enim reliquę formę cum proprijs materijs propria composita per se faciūt, ita & istę. Differētia tamē est in operationib. nam sensitiua, & vegetatiua omnes operationes suas communicat corpori, ita vt nō sint ipsę solę, quæ operantur, sed compositum immediatè, quod expresè docet Arist. de Som. & vigil. cap. 1. vbi dicit sentire non esse animæ, nec corporis, sed totius compositi coniunctim: idem & 1. de anima tex. 66.

2 funda. in quo cōueniāt, & in quo differant illę tres animæ.

At intellectiua non omnem operationem communicat, sed aliquas sibi reseruat, & has sola exercet, & in se habet: vt intelligere, & velle, quæ in sola anima subiectātur, & ab ipsa sunt: quod expresè docet Arist. 2. Gener. animal. cap. 3. vbi intellectum dicit habere operationem, in qua non communicat corpus. Ex quo fit quòd anima rationalis dici solet separata & immaterialis ab operatione quā sola facit sine materia quæ sit cōcausa & hoc fundamentū est firmissimum nō solùm in Aristotele, sed in veritate, quam præ omnibus ante oculos habere debemus.

Nota de animæ intellectiuę operationibus separatis.

3 funda. Duplex animæ intellectio in corpore existēs Physica à corpore pendens, & contēplatiua nōdependens.

Sit tertium fundamentum valde obseruandum pro multis etiam quæ dicenda sunt postea (ex cuius consideratione, vt ipsorum pace dicam, aliqui in Aristotele decepti sunt) duæ sunt apud Aristotelem intellectiones animæ in corpore existentis: altera Physica. altera contemplatiua. Physica est, qua intelligit res, à sensibus

 abstractas,

abstractas, tam physicas, quàm mathematicas: ob id intellectio cōcreta dicitur, in qua anima depēdet à sensu: ab ipso enim abstrahit quæ intelligenda sunt: contemplatiua verò est, qua intelligit res à materia semotas, puta, substantias separatas, & immateriales: & in hac nullo modo à sensu dependet, sed postea per se intelligit, licèt imperfectè: id quod etiam aliqui Philosophi & Theologi admittunt.

Probatur in Aristo. primò. Quòd autem ista sit sententia Aristotelis, profectò manifestò probatur, primò eùm dixisset 3. de anima tex. 35. intellectū intelligere in phantasmate, & à sensu abstrahere: subdit in tex. 36. dubium esse an intellectus in corpore existens, intelligat intellgentias: quod postea speculandum reliquit, vbi alium esse modū intelligendi docet; id enim dubium postea soluit 9. Metaph. tex. 22. vbi animam dicit esse in potentia ad intelligendas substantias immateriales, & non quidem in potentia cæcitatis; quasi dicat, non dicitur sic posse intelligere, vt cæcus, qui nunquam ad actum veniet; sed sicut dormiens, qui ad actum veniet.

Secundò. Et 2. Metaphy. cap. 1. dicit intellectum nostrum, se habere ad speculandas Intelligentias, sicut oculum noctuæ ad lumen Solis: at noctua lumen per se percipit, licèt debilitetur.

Tertiò. Propterea 1. de partibus, cap. 1. dicit, si physica tractaret de intellectu, tractaret de omni ente, hæc consequentia nulla esset, nisi Intellectus intelligeret immaterialia per se. si enim hęc confusè intelligeret, in ordine ad sensibilia, tunc sequitur ex illa consequentia solū hoc, quòd Physicus ageret de sensibilibus: quod nullus negat. Hanc diuisionem intellectionis multum obseruat in via ipsius Aristo.

1. Conclu. His suppositis, sit prima cōclusio. Physici est tractare de anima sensitiua, & vegetatiua. Hæc conclusio probatur manifestè ex Aristotele li. 1. de part. animalium, cap. 1. dicit, Physici est tractare de anima, licet non de omni, sed de illa, quæ à materia dependet. huiusmodi autem sunt vegetatiua, & sensitiua, quæ ex potentia materiæ educuntur, vt dicitur 2. de Gen. animal. cap. 3. idem etiam docet 6. Metaphysic. text. 2.

Probatur ex Aristo.

Ratione. Ratio autem cōclusionis hæc est. Physici est tractare de formis in materia sensibili existentibus, generabilibus, & corruptibilibus, vt dicitur 1. Physi. tex. 83. at tales sunt animæ sensitiuæ, & vegetatiuę, vt ex locis citatis patet, & postea probabitur: ergo Physici est de ipsis dicere.

Secunda conclusio. Physicus agit de anima rationali, si secundum suam substantiam consideretur. 2. Concl.

Nota primò. Pro huius probatione notandū est primò, varios in hac re esse dicendi modos. Aliqui enim dicūt, quòd secundum substātiam pertinet ad Physicum, sed secundum potentiam intellectiuam, & secundum operationem intellectiuā pertinet ad Metaphysicum. At verò hi non satisfaciunt dubitationi: nam qualis substantia & essentia rei est, talis est eius potentia, & talis operatio; & ad quam scientiā spectat essentia rei; spectat & operatio; qđ sanè in omnibus apparet scientijs.

Prima opinio.

2. Opinio. Ideò aliqui distinguunt gradus diuersos in anima rationali, non quidem realiter: sed sola ratione; quia continet in se gradum vegetatiuū, & sensitiuum, & rationalem. Dicunt ergo, secundū gradum vegetatiuum & sensitiuum pertinere ad Physicum: secūdum verò gradum rationalem, pertinere ad Metaphysicū. Sed his obijcitur, quòd etiam secundum gradum rationalem informat corpus; nam facit non solùm animal, sed hominem, hoc est, animal rationale, atq; ideò etiam secundum illum gradū rationalem informat, & est forma, & pertinet ad Physicū. Sed aduertēdum, alios diligentius adhuc distinguere rationale, & alium gradū propriè intellectiuum, vt angeli. Nam rationale propriè est cum discursu, & vnū post aliud, & ex sensu accipiendo, seu ex phantasmatibus; at intellectiuum propriè, vt angeli est, sine discursu, & omnia simul, & non ex sensu abstrahendo. Dicūt ergo, animā attingere infimum illū gradum angeli supra rationalem gradum, quo scilicet in supremo & pfectissimo suo actu intelligit, & contemplatur simul eam in illo actu nō vtens phantasmate; & talem gradum animæ supremum dicūt esse intellectiuum ab inferiori rationali distinctum non re, sed ratione, & animam sub illa ratione non informare: nā facit quidem hominem esse animal rationale, sed

non

non esse animal intellectiuum, si propriè loquamur: nam hic esset angelus. Et ita dicunt secundum hunc vltimū gradum pertinere ad Metaphysicum, secundum alios tres gradus pertinere ad Physicum.

Nota 2. differentiā, & conuenientiā animæ rationalis cum intelligentijs & alijs formis.

Sed tamen meliùs & securius dicendū erit, esse vnum simplicem gradum medium animæ rationalis, in virtute continentem omnia: est enim anima rationalis in sua substantia, & natura media inter intelligentias, & formas materiales. cum intelligentijs quidem cōuenit, quod per se potest existere absq; corpore: at ab ipsis differt, quòd intelligentia est completa substantia per se in specie, non apta facere vnum cum materia: & anima est substantia incompleta ex se apta vnum cum materia per se facere: & in hoc cum formis corruptibilibus conuenit: differt tamen ab eis, quòd per se potest existere. vnde media est substantia animæ, & in confinio corporaliū, & spiritualium posita, sicut illa, quæ vocantur Zoophyta, quę sunt media inter animalia sensitiua & plantas, veluti spongia.

Nota 3. Animam definiri debere p corpus.

Ex hoc fit vnum, quòd anima in sui natura siue sit sine corpore, siue cū illo, respicit corpus, ac per ipsum definiri debet: est enim talis natura.

Nō conclusionis qua & Auer. reprobatur.

Hinc sumitur argumentum manifestum esse physicæ cōsiderationis, quia p materiā definiri habet ipsius substantia; aliter esset angelus. Vnde melius ita dicitur, quàm vt alij, qui asserunt, secundum quid ad Metaphysicum pertinere. non enim aduertunt animæ substantiam esse incompletam terminandā per corpus. & quāuis hoc Auerroes dixerit esse, nempè incompletam substantiam, tamen contradictio est no[illegible]da in suis dictis, à qua non potest liberari. Ipse enim ponit animam intellectiuam substantiam separatam non informantē, quod si ita est, iam est completæ naturæ, sicut intelligentia: ergo non pertinebit ad Physicum considerare quid est ipsius, vt ipse docet: sicut nec pertinet considerare quid est Angelus, sed solùm ipsius esse, vt ipse sæpè clamat. Est Auicennæ, 1. Physi. com. 83. & 2. Phys. com. 26. & 8. Phys. com. 3, & 12. Metaphy. com. 5. Tenenda igitur est conclusio certissima, esse Physicam formam, sed omnium vltimam & supremam.

Imò verò quamuis in anima rationali gradus illi distinguerentur, & vltimus esset Metaphysicus, ille propriè intellectiuus esset simpliciter, anima dicenda physicæ considerationis, & nō metaphysicæ, quadruplici de causa. Primò, quia totus homo compositus quem vnà cum corpore componit, est simpliciter & propriè physicæ considerationis, & ad eandē scientiā pertinet, agere de toto, & de partibus eius. Secundò, quia verè informat, & est verè forma, vt diximus, non Angelus: & habet effectum verè formalem, scilicet dare esse. Tertiò, quia vnitur corpori etiam vt dispositionū, & causatum naturaliū: & licèt non attingāt causæ naturales eius essentiā, tamen attingunt eius vnionē ad corpus. Quartò, quia verè vult esse in corpore; & quamuis esse possit per se, tamen tunc est imperfecta, & desiderat corpus, vt ei vniatur: & meliùs est in corpore, quàm extra, imò & meliùs intelligit in corpore, quàm extra, non quidem in hoc corruptibili, sed in corpore glorioso, tamen re ipsa in corpore.

Tertia conclusio. Idem dicēdum est de operationibus animæ, omnes videlicet etiam separatas pertinere ad Physicum. Quamuis enim habeat aliquas operationes separatas, & alias cōiunctas cum corpore, tamen omnes procedūt ab vno illo gradu animæ medio, qui est physicæ cōsiderationis: nam sicut à Sole multæ procedunt operationes, & à causa vniuersali multi & varij fiūt effectus, & ab vna eius virtute. v.g. à lumine; quia est vna re, sed multiplex virtute. Sic ab illo gradu animæ medio virtute multiplici multæ fiūt operationes, quædā communes cum brutis, quædam cōmunes cum Angelis: cùm ergo principiū, à quo procedunt, sit Physicum, etiā omnes illæ physicę erunt considerationis, & à Physico meritò considerabuntur.

Tertia cōclusio.

Et meliùs ita dicitur, quàm si dicamus aliquas animæ operationes pertinere ad Physicum, aliàs ad Metaphysicum: vel q̄ ipsa anima intellectiua quantū ad operationem, & intellectionem physicam, pertineat ad Physicum: quantum tamen ad aliam, ad Metaphysicum. Fateor tamen, quòd sic etiā probabiliter diceretur de operationibus; nam operatio prior de

pendet

pendet à sensu, & ad sensum dicit ordinem, atque ideò propriè est Physica.

Posterior operatio non pendet à sensu: & sic posses intelligere, quoties Aristoteles dicit non pertinere ad physicum tractare de omni anima: intellige illum de intellectiua quantū ad hanc contemplatiuam operationem, respectu cuius solet dici ab Aristotel. Mens & intellectus. His sic explicatis, ad argumēta respondetur.

Ad primū. Ad primum respondeo. primò contra Simpli. animam esse naturam, quod expresse dicit Aristoteles 1. de part. ca. 1. vbi bis eam naturam vocat, & 8. Physic. text. 24. dicit animalia seipsa mouere secundū naturam; constat autem, quòd ab anima mouentur: quod ibi etiam Simplicius fatetur.

Nota animam esse naturam etiam in Aristo.

2. Solutio. Respondeo secundò ad argumentum, quòd vt aliqua forma dicatur natura, nō est opus, vt respectu omnium suarum operationum dicatur natura. V. g. forma ignis, natura dicitur, sed non respectu calefactionis, sed respectu motus localis; quia natura est principium motus interni. Ita anima nostra dicitur, nō quidem respectu sensationis, vel intellectionis, sed respectu augmentationis, & nutritionis, & motus localis, quæ exercētur à sensitiua, & rationali.

Ad secūm. Ad secundum dico, quòd de sensitiua, & vegetatiua nō procedit argumentum: sunt enim incorruptibile: at de intellectiua non etiam procedit, quia licet non sit generabilis, nec corruptibilis, habet se ad modum generabilium, quia dicit ordinem ad materiam quam informat, & vnà cum corpore substat accidentibus sensibilibus, & alterationibus, sicut reliquæ: & hoc sufficit ad physicam considerationem, & ita 2. Physi. text. 26. dicitur, quòd Physicus se extendit ad animā rationalem, quæ licèt separabilis sit, in materia tamen est. Respondeo igitur ad tex. Aristot. quòd vocat formas generabiles, & alterabiles. Aduerte autem, quòd formæ dicūtur generabiles & alterabiles, per accidens tamen, vt dictum est.

Nota.

Ad tertiū. Ad tertiū respondeo, quòd anima rationalis separata adhuc in substantia sua habet ordinem ad materiam, & sic physica forma est. At quia est, vt diximus, gradus medius eminenter in se multa continens: est quidem forma, sed separabilis; & ideò etiam inter separatas potuit ab Aristotele computari.

Secundò dicimus habere operationem separatam, non omnem, sed contemplatiuam: & sic etiam dici potest ad Physicum non pertinere. Vel etiam tertiò, vt alij dicunt, illum vltimum gradum intellectiuum esse separatum, & non pertinere ad Physicum.

Ad quartum aliqui dicunt, argumentum Arist. esse probabile, & non concludere. Nam aliter per illud probaretur, quòd Metaphysicus saltem, qui tractat de intellectu, tractaret de omni ente: quod friuolum est dicere. Dico tamen, argumentum Arist. esse optimum, & concludere: loquitur enim de obiecto adæquato potentiæ: & ita est, quòd cùm obiectum Intellectus sit ens, qui tractat de Intellectu, tractabit de ente.

Ad quartum Prima solutio.

Secunda solutio verior.

Tamen nota, quòd intellectus habet duo obiecta, secundum duas intellectiones. Secūdum enim physicam, habet ens sensibile, non enim omne ens intelligit, sed quod sensibus potest venari. At secūdum contemplatiuam habet Intelligentias, secundum vtraq; omnia sicut Physicus considerans priorem, tractat de obiecto, id est, de ente sensibili, ita Metaphysicus considerans posteriorem, tractat de Intelligentijs: quod si vnus consideraret vtranque, consideraret omnia: quod friuolum est: & sic patet solutio argumēti.

Nota duplex obiectū intellectus.

Ad quintum respondeo, quòd anima intellectiua cōmunicat corpori motum, sensum, vegetationem: & hoc sat est. Nō enim opus est, vt forma omnes suas operationes communicet. Dico etiam, quod communicat intelligere, quomodo communicari potest: quia pendet intellectio à sensu nō cointelligente, sed ministrante ea, quæ intelligenda sunt: quod alij vocant dependere à corpore, non vt à subiecto, sed vt ab obiecto. de hoc tamen postcà exactè dicetur.

Ad quintum.

An liber de Anima antecedat librum de Animalibus. Quaest. III.

POST-

Ostquam ſcientiam de anima phyſicam eſſe diximus, conſequens eſt diſputare, in qua Phyſicæ parte ſit collocãda. Quod, vt facilè intelligas, ſcito Phyſicum verſari circa corpora naturalia, ipſorumq; paſſiones, & principia, vt dicitur 1. Cæli, tex. 1. Sunt autem huiuſmodi corporum genera ſex, puta, cæli, elementa, mixta imperfecta, (vt glacies, venti, cometæ) & mixta perfecta inanimata, (vt metalla & lapides) ſunt etiam plantæ, & tandem animalia hæc omnia ad Phyſicum ſpectant.

Nota 1. Sex corporũ genera circa quæ verſatur Phyſica.

Tota ergo Phyſica diuiditur communi diuiſione in octo partes: in prima traduntur principia & paſſiones communia omnibus corporibus, vt materia, forma, motus, locus, tempus: & hoc faciunt libri Phyſicorum, qui locum primũ obtinẽt in vniuerſa Phyſica. Poſtea tractatur de Cælo, quia paſſio omniũ prima, ſcilicet motus localis, ei ineſt: & quòd corpus ſimplex eſt: traditur etiam de elementis, qua parte cum cælo conueniunt, id eſt ratione motus localis. Et quia corpora ſimplicia ſunt non ex alijs corporibus conflata, & ſic ſecũdum locum tenent libri de cælo, qui de ſimplici corpore mobili ſecundum locum ſunt, vt ibi dicit Simplicius. Poſtea ſequitur aliud corpus, ſcilicet Elementum, ſecundum ſe, id eſt, vt generabile, & mutabile eſt & aliorum mutatioñ cauſa: & hoc fit in libris de Generatione, vbi de ipſa generatione, & de elementis, quæ ipſius ſunt cauſa, traditur: & ſic tenent locum tertium. Poſtea in quarto loco eſt liber Metheororũ, in quo de mixtis imperfectis agitur. In quinto de Mineralibus liber eſt, quem ab Ariſtotele nõ habemus: poſtea ſequitur de animatis. Fit autem quædam per ſe conſideratio de anima, ob magnas ac multas ipſius difficultates ſeparata ab animalibus & plantis, & eſt in ſexto loco. Septimũ obtinent animalia. Octauum plantæ. hæ ſunt omnes phyſicæ partes.

Nota 2. Diuiſio Phyſica in octo partes.

De ordine tamen diſcrepãt Doctores, omnes quidem conueniunt in ordine quinque partium priorum. Difficultas tantùm eſt in duobus. Alterum eſt, an liber de Anima ſit in loco ſexto ante tractationem animalium & plantarum, an poſt. Alterũ eſt, an liber de plantis antecedat librũ de animalibus, an ſequatur.

Nota 3. Ordo partiũ Phyſi.

Circa primum eſt opinio Auerrois 1. Metheororum com. 1. vbi vltimum locum poſt animata dat ipſi animæ. Idem Philop. in hoc prologo, & Alex. no. in 1. Metheor. vbi communiter citatur: hic enim nihil dicit, ſed in libro ſuo 1. de anima cap. 2. — 1. Opinio circa primã quæſt.

Rationes pro hac ſententia hæ poſſunt eſſe. Prima: Notiora nobis ſunt tradenda prius: at compoſita ſunt nobis notiora ſuis principijs: ea ergo ſunt prius tradenda: & ſic antecedet liber de animalibus. — 1. Rõ pro hac opin.

Secundò: Si anima antecedet conſiderationem animatorum, ſequitur quòd deberet etiam antecedere libros de cælo: nam cælum eſt animatum, vt dixiſſe videtur Ariſt. lib. 2. Cæli, tex. 1. illud tamen nullus admittit. — 2. Ratio.

Tertiò, & hoc eſt argumentum Auerrois. Materia debet præcedere conſiderationem formæ, cùm illa ſit prior: at partes, & organa ſunt materia ipſius animę: ergo debent præcedere animæ conſiderationem. — 3. Ratio.

Quartò, conſideratio orbium in 12. Metaphy. præcedit conſiderationem Intelligentiarum: ergo etiam conſideratio ipſorum corporũ animatorum erit ante animæ conſiderationem. — 4. Ratio.

Quintum eſt argumentũ. Anima definitur per corpus organicum: ergo pendet ex cognitione ipſius corporis: ergo huius conſideratio prior eſt, quę traditur in libro animalium & plantarum. — 5. Ratio.

Adde Ariſto. de longit. & breuit. vitæ vbi dicit, quòd traditis illis paſſionibus, erit abſoluta doctrina animalium, quaſi animalia iam ſint tractata ante parua naturalia: ergo ante animam: nam liber de anima coniunctus eſt cum paruis naturalibus. Hæc ſunt argumenta pro iſta ſententia. — 6. Ratio.

Oppoſitam ſententiam tenent magni Philoſophi, quòd liber de anima ſextum obtineat locum ante libros de animalib. inter quos eſt Auicenna, qui ob hanc cauſam librum de Anima inſcripſit ſextum naturalium. Idem Albertus Magnus in præſenti, & 1. Phyſic. tract. 1 cap. 4 & q. 1. de homine, & lib. 1. animaliũ cap. 1. Idem S. Tho. in præſenti & prologo Phyſic. & — 2. Opinio.

Aegid. prolog. Physi. & Apollinaris, & denique omnes Latini.

1. Quaest. an liber de plātis antecedat librū de animalib. Circa alteram difficultatem adhuc est difficultas: Nam Auerroes 1. Metheor. librum plantarum existimat antecedere librum de animalibus. Idem Albertus 1. Physic. tract. 1. cap. 4. At Philoponus, & Alex. 1. Metheororum, librum de animalibus putāt antecedere, vltimum locum habere plantas.

1. Opin. 2. Opin.

Rō primæ opin. Ratio pro Auarroe hæc esse potest: q̄a simpliciores sunt plantæ quę tantum vegetatiua sunt; simpliciora autem tradenda priùs sunt. Hæ sunt opiniones Philosophorum.

1. Conclu. contra Auer. Pro huius autē determinatione sit prima conclusio: Liber de anima anteponēdus est libris de animalibus, & plantis: & sic sextum obtinet locum. Hęc conclusio probatur primò ordine doctrinę. Principia & causa sunt prius tradenda: sed anima est principium animatorum: ergo ipsius consideratio priùs est tradenda. Consequentia est certa. Maior est Aristotel. n Physic. tex. 1. Minor est etiam ipsi⁹ in praesenti prologo tex. 2. vbi animam principium animalium, id est, animatorum dicit. Hoc argumentum est Alberti.

Probatur primo.

2. Secundum est S. Tho. in præsenti. communia sunt prius tradēda, vt dicit, & probat Aristo. 1. de part. cap. 1. at anima est omnibus animatis cōmunis: ergo priùs est tradenda.

3. Tertium sit argumentum. Liber de anima continuatur cum libro paruorum naturalium, vt patet de sensu, tex. 1. at liber paruorū naturalium antecedit libros de animalibus: ergo etiā liber de anima. Cōsequentia est certa. Minor probatur. Passiones communes sunt tradendæ priùs q̄ particulares, vt notū est: At liber ille paruorum naturalium est de passionibus cōmunibus, tum omnibus animalibus, tū omnibus viuētibus: ergo antecedit. Illud autem ex cap. 1. De sensu, patet, vbi tales passiones Aristoteles proponit, ac cōmunes vocat.

2. Concl. Secunda conclusio: Liber de anima, & paruorum naturalium vna pars est Philosophię. Hoc patet ex ipsa explicatione & contextu: nā passiones animæ dupliciter considerātur. Vno modo, vt ab ipsa sunt, vt à principio. & sic cōsiderantur in libris de anima. Altero modo, vt per corpus exercētur: & sic in paruis naturalib⁹, vbi de organis ipsis disseritur, & de corpore vt tales recipit passiones.

Probatur primò.

Et ita in præsenti textu tertio proponit vtrunq; se tractaturum, & de passionibus animę secundum se, id est, respectu ipsi⁹. & de passionibus communibus cum animalibus, id est, de ipsis, vt animali per animam insunt: cui textui respondet cap. 1. de sens. vbi dicit, Postquàm de anima secūdum se dictum est, oportere tradere de communibus cum animali. quod si non placet, vnicum librum & partem facere, scias tamen esse cōsiderandam talem tractationem cum lib. de anima.

3. Conclu. Tertia conclusio. Probabiliùs puto ordine doctrinę, antecedere libros de animalibus, vltimumque tenere locum librum plantarum: hoc nō secundum naturam, nam sic plantæ debent præcedere; sed q̄a doctrina de plantis traditur per analogiā quandam, & proportiōem ad animalia: nam officia partiū plantarum cognoscūtur per officia partium animaliū, & per ista traduntur.

Probatur primo.

Adde etiam, quod inuenimus exemplū in Aristo. Libro enim de anima priùs egit de odoratu, quàm de gustu: at libro de sensu c. 5. ordinem vertit, priùs de corporibus, quam de odoribus agit, & hoc, quia de odoribus loquebatur per similitudinem ad sapores: illi enim sunt difficiliores. Hęc verò mihi videntur circa horum librorum ordinem.

Ad primum. Superest, vt ad argumenta respondeamus. Ad primū, admitto composita esse notiora nobis: sed neganda est maiori Ordo enim doctrinę non semper conformatur ordini nostrę cognitionis, sed aliquā do ordini naturę. Vnde in effectibus, & causis tradendis, potius sequitur ordinē naturę: à causis enim incipit scientia, & sic Aristoteles priùs nos materiam & formam docuit, quàm de vllo naturali composito dicere.

Ad secūm. Ad secundum, negatur cęlum habere animam. nam Intelligentia non cæli forma, cum sit in se completa substantia: sed dicitur ad similitudinem animatum, q̄a motum habet à principio existente, seu potius assistente illi: sed hoc impropriè dicitur.

Ad

Ad tertium. Ad tertium dico, quod partes non sunt materia animæ: non enim pars animalis sumitur absque anima: quod si ipsa sola materia & organizatio consideretur, dico potius esse instrumenta animæ: at cognitio instrumenti pēdet ex cognitione principalis efficientis, & finis: huiusmodi autē est anima 1. de part. animal. c. 5.

Ad quartum. Ad quartum dico, quod orbis non comparatur animali. Animal enim totū est ex anima ipsa & corpore: at orbis, mobilis rationem habet.

Prima. Propterea illic non traditur scientia orbium, sicut de animalibus in libro ipsorum, sed solùm quædam cōfusa cognitio quam de animalibus tradere non est opus: quia quilibet scit illam, vel facilè supponi potest, vt illic fit de orbibus.

Ad quintum. Ad quintum dico, quod animata dupliciter cognosci possunt. Vno modo distinctè, quoad omnes partes, & causas, & passiones: & hoc pertinet ad ipsorū cōsiderationem, quam dicimus tradi in suo libro & sequi librum de Anima. Altero modo confusè secundum aliquam cognitionē, quæ facilè haberi per se potest: & sic antecedit, & ponitur in definitione. Et nota hanc solutionem.

Ad sextū. Ad locum Aristotelis dico, quod sic intelligitur, quod sit absoluta cōtemplatio animalium, id est, earum passionum, quas animalibus communes proposuerat in principio, De sens.

An anima sit subiectum huius libri.
Quæstio IIII.

Subiectum, seu obiectum, quod alij materiam scientiæ vocant, id est, circa quod talis scientia versatur, eius naturam & passiones inquirendo; est autem controuersia, an tale sit anima, huius tractationis, an potius animatū corpus: & videtur potiꝰ esse hoc, quā anima. primò. Id est subiectum, cui illiꝰ passiones, quæ in scientia cōsiderātur, insunt: sed corpori animato, non animæ, tales insunt: nam videre, audire, irasci, & reliquæ toti cōposito competūt: ergo id est subiectum.

Rōnes ad partē negativam. Prima.

Secundò. Subiectum partis alicuius scientiæ totalis, debet esse species subiecti ipsiꝰ scientiæ totalis: ergo subiectū scientiæ de anima erit species entis mobilis quod est subiectum totius Physicæ: sed corpus animatum, & non anima, vt notum est, species est entis mobilis: ergo id est subiectum. 2.

Tertiò. Corpus animatum, cùm sit cōmune animalibus, & plantis, debet tradi ante animalia, & plantas; non est autem alia pars, nisi in hoc libro: ergo est subiectum. 3.

Quartò. Subiectum præsupponitur in scientia quid sit; at de anima id non fit, imò definitur: ergo non est anima subiectum. 4.

In hac quæstione sunt tres sentētię. Prima est Pauli Veneti com. 3. quam Iandunus q. 3. tribuit Alberto Magno: sed non ita est. Hic dicit duplex esse subiectum in re. Vnum, quod, puta, illud cui passiones insunt, & de quo prædicantur: & hoc est compositum, vt homo respectu risibilitatis. Alterum est, quo, id est principiū, ratione cuius insunt, id quod est forma. Ita dicit in scientia esse hoc duplex subiectum & quo, & quod, vt enim est quo insunt, ita est quo considerantur inesse: & cui insunt, ita cui considerantur inesse. Dicit ergo, quòd in tractatione de anima est hoc duplex subiectum: anima est subiectum, quo; corpus animatum, quod. Prima opi.

Altera sententia est Apollinaris. q. 3. qui dicit vnicum esse librum seu tractationem, scientiam de anima, & paruorū naturalium, & totius esse corpus animatum subiectū: quamuis huius partis de anima, sola sit anima subiectum, totū tamen coniungi debet, & vnicum dari subiectum corpus animatum. 2. Opin.

Tertia sententia est Alberti Magni in præsenti, & S. Th. & Aegidij, & Ianduni. q. 3 & communis aliorum, quòd anima sit subiectum, & non corpus animatum. 3. Opin.

Pro huius dilucidatione, sit prima conclusio. Anima est subiectum huius tractationis & non corpus animatum. Probatur primò authoritate, Ca. enim de sens. in principio dicit, de anima secundum se dictum esse. Videigitur quo pacto solius animę & non corporis animati esse considerationem hanc? 1. Conclu. Probatur primo ex Aristo.

Præterea ex tituli inscriptione: dicitur enim de anima, atque etiam ex his, quæ

proponit se dicturum de anima, & ex toto contextu: vbi patet, nō esse dubium secundum Aristotelem, animam esse subiectum.

Secundò probatur ratione. Probatur secundò. Illud est subiectum in scientia, cuius definitio ponitur in illa, & species ac passiones considerantur: at anima definitur hic; ipsius species tractantur, scilicet vegetatiua, sensitiua, & intellectiua: passiones etiam, id est, potentiæ, quæ ab ipsa procedunt: ergo anima est subiectum.

Tertiò. Præterea tertiò. Si corpus animatum esset subiectum, tunc ista scientia esset generica, solùm quòd ageret de quodā viuentium genere: sic autem non esset dignissima, vt dicit Aristoteles: quia perfectior est cognitio specierum; nō est igitur animatū corpus, sed anima subiectum.

Secunda conclusio probatur primò. Secunda conclusio. Paruorum naturalium subiectum est etiam anima. Primò, quia est idem liber & cōtinuus. Præterea, quia passiones illic consideratæ nō sunt, vt composito inhærēt absolutè, sed vt ab anima procedūt, & in compositum deriuantur: & sic omnia illa in ordine ad animam tractantur.

Ad primū. Ad primum igitur dico, quòd illæ passiones absolutè prædicantur de composito, tamen de anima etiam prædicantur, hoc modo, quia ipsa est illarum principium. nam passiones per corpus exercentur, ab anima tamen proueniunt. & hoc modo tales passiones hic tractantur, atq; ideò anima est subiectum.

Ad secūm. Ad secundum neganda est illa maior. Non enim id est necessariū. nam in scientia non semper de speciebus agitur, sed aliquando de principijs & causis: & sic in præsenti traditur de anima, quæ animatorum est principium.

Ad tertiū. Ad tertium respondeo, quòd verum est, oportuisse prius tradere de animato: tamen quia nihil habet aliud ferè, quàm quod in libro de anima traditū est, & in paruis naturalibus, idcirco non est alia pars considerationis distincta, sed solùm oportet applicare animato, q̄ dicta sunt de anima, quæ est subiectum huius considerationis.

Ad quartum. Ad quartum dico, quòd scientia supponit de subiecto quid nominis, nō quid rei, imò scientiæ est definire suum subiectum, quamuis non demonstrare ipsum quid, vt diximus in Poster. libr.

PROPOSITIONES

aliquot Fide tenendæ, quibus vera debet esse Philosophia consentanea.

QVIA multa de anima disputanda sunt, in quibus non licet Catholico dubitare; disputātur autem, vt philosophorum errores, & sophismata vitentur, & reijciantur, ac vera philosophia constet: placuit antequam quicquam disputaretur, ea omnia vt fundamēta certa proponere, vt postea securius, & expeditius procedamus. Nec hoc est à nobis hoc loco præter rationem factum: Nam Concilio Lateranensi tertio congregato sub Leone X. anno 1513. sess. 8. impositum est præceptoribus philosophię, vt erroneas philosophorum rationes, in his quæ contra fidem sunt, soluant pro viribus, ac verā & Christianam philosophiam proponāt. Redigemus ergo ea, quæ in præsenti occurrent ad aliquot canones seu propositiones, quæ sequuntur, idque addita breuissima probatione, qua constet esse Fidei. De eisdem postea suis locis fusiùs disputaturi.

Prima propositio. Anima rationalis & intellectiua non est vna numero in omnibus hominibus, sed est & fuit & erit plurificata secūdum indiuiduorum hominum pluralitatem, ita vt singulæ sint in singulis. Prima propositio. Anima rationalis, & intellectiua nō est vna numero in omnibus hominib.

Hæc est de fide determinata in illo Concilio Lateranense, sessione octaua. Oppositū habuit Aueiroes, qui vnicum Intellectum numero assistentem omnibus hominibus posuit contra quā amentiam scripserunt multi viri docti, & inter hos præsertim Alber. in libello de vnitate intellectus, vbi soluit triginta argumēta huius erroris, & totidem pro veritate ponit: scripsit etiam S. Thom. 2. Contra gentes ca. 73. & similiter Aegidius, & alij, & nos etiam infrà disputabimus. error.

Secunda propositio. In vnoquoq; homine vna est anima, non plures. August. 10. super Secunda proposi.

in vnoquoq; homine vna est anima, & nō plures.
error.

10. super Genes. ad literam cap. 14. refert ex sententia Manichiorum duas animas in homine; alteram sensitiuam, alteram intellectiuam. & cap. 12. refert idem, ex quodam nomine Didimo. quod idem habuit Philon Iudæus in opusculo inscripto, Quod deterius potiori insidietur.

Oppositum docet Augustinus de Ecclesiasticis dogma. cap enim 15. inquit: Nec duas animas esse in homine: vnā animalem, qua animetur corpus, & immista sit sanguini: alteram spiritualem, quę rationi ministret; sed dicimus vnam & eandē esse animam in homine, quæ corpus sua societate viuificet, & semetipsū sua ratione disponat. Hæc Augustin. Idem dicit omnino libro de spiritu & anima ca. 9. & lib. de fide & symbolo, atque alijs locis. & Damasce. 2. de fide orthodoxa, c. 12. & est expressa huius determinatio. 8. synodo generali act. 10. can. 11. cuius verba sunt: Aparet quosdam id temporis intātum impietatis venisse, vt duas in homine animas impudēter dogmatizēt: quos omnes & similia senriētes, cū Vetus & Nouum Testamentum, & omnes Ecclesiæ patres vnā animam rationalem in homine asseuerēt, sācta & vniuersalis Synodus anathematizat. hęc sunt verba. Et quāuis aliquis effugere posset, asserens nō intelligi canonem hunc de anima sensitiua, & rationali, sed intelligi de pluralitate animarum vientium ratione, quod aliqui catholici, inter quos est Scotus & Paulus Venetus tenēt animam esse vegetatiuā & sensitiuā in homine distinctas à rationali, nec tamē videatur illos damnatos in illo canone: tamen hoc fateor, eam esse non ita tutam & certam canonis interpretationem & restrictionē, cùm in genere loquatur, & sanctorum aliorū testimonia glossam non pati, cùm sint manifesta: Et præterea de Christi redēptoris nostri, anima sensitiua qd de ea in morte actū esset, an mortua fuerit, an in sepulchro manserit, an cū anima rationali ad limbū descēderit, non facilè responderi sine aliqua impietate poterit. Quare arbitror hanc sentētiam esse periculosam & temerariam, de qua tamen postea plura suo loco dicemus.

Tertia propositio.

Tertia propositio. Anima rationalis secundum se, & suam substantiam, est corporis forma, materiamq; informat & cū ipsa vnum per se facit.

Anima rationalis secū se, & suā substātiā est corporis forma, materiamq; informat & cū ipsa facit vnum per se.

Oppositum huius sensit Plato, vt referunt Arist. 2. animę, tex. 11. & Themist. 2. animæ ca. 2, qui putauit animam assistere sicut nautam in naui. idem Philoponus 2. animę cap. 1. in fine. & Gregor. Nissen. 2. de anima cap. 5. vbi reprehendit Aristotelem, tanquam sententiam esse formā.

error.

Sed iam post Gregorium, id est, damnatum in Concilio Viennensi, scilicet vnde desumpta fuit Clemētina, de summa Trinitate & fide catholica. cap. vnico, & postea approbauit Leo X. idem conci. Later. sess. 8. vbi illā esse veram formam informantem secundum fidem statuitur.

Probatur proposi.

Quarta propositio. Anima rationalis à solo Deo est creata.

Quarta propositio. Anima rationalis à solo Deo est creata. Scias ergo reliquas formas à Deo produci, medijs causis particularibus; at animam intellectiuam à solo Deo produci, atque ideo creari.

Primus **error.**

Fuerūt in oppositum duo errores, prior Tertulliani, vt refert Augustinus libro de hęresibus, Ad quot vult Deum, ca. 86. qui putauit animas esse ex traduce, id est, animam vnius produci ab anima alterius, vt anima filij ab anima patris.

Secundus **error.**

Posterior fuit aliorum dicentium fuisse factas ab angelis: Hunc errorem tenuerunt Hermias, & Seleucus, Galatæ, vnde orta fuit hæresis Messalianorum, vt dicitur 7. Histor. Tripar. cap. 11.

Dubium aliquādo an esset de fide.

At circa errorē Tertul. quē & habuit Apollinaris Alexandrinus, vt dicitur 5. Histo. Tripar. ca. 44. fuit dubius Augustinus an secundum fidem esset tenendum, animam à solo Deo creari. nam in illo libro de hæresi. cap. 81. inquit, non propter illud fuisse proclamatum hæreticum Tertullianum. Et in epistola, de origine animæ ad Hieron credit animas rationales non esse ex semine, sed à solo Deo creari: dubitat tamen, an id sit fide tenendum, & respondet quibusdam locis scripturæ, quibus videbat id fide probari.

Præterea Eucherius Episcopus Lugdu. posterior. Aug circiter centum annos, super illa verba Genesis, Aedificauit dominus Deus costā &c. dicit illud esse difficile determinatu: quia nihil est à sanctis viris, aut scripturarū auctoritate certò pronunciatum.

At S. Tho. 2. Contra gentes, cap. 86. di-

Item con- dat esse errorē, & probatur ppositio.

cit, illam opinionē Tertull. esse errorem & in qq. de potentia. q. 3. ar. 9. dicit, Diligenter considerāti apparebit id esse damnatum. Leo. n. I. epistola 91. dicit animas à nullo incorporari, nisi à solo Deo ipsarum creatore. Vbi conuincitur etiam error posterior asserentium, Ab angelis esse factas: conuincitur etiam hoc ex illis verbis Symboli; Factorem omnium: visibilium & inuisibilium. Nam si anima rationalis est spiritualis, vt est, & iam diximus, necesse est, sit creata, & nulla naturali virtute producta. sed de hac re postea suo loco diligentiùs, nunc satis est fidei veritatem digito commonstrasse.

5. Propō. Anima rationalis est spirit, & nō corpus, nec ex corporibus con flata.

Quinta propositio. Anima rationalis est spiritus, nec est corpus, nec ex corporibus cōflata. Hoc fuisse Platonis videtur, qui, vt refert Aristot. 1. animæ tex. 45. dixit, ex elementis esse compositam, idem dixerunt Cleantes, & Crysippus, quos referunt Greg. 20. animæ, cap. 2. & Tertull. libro de anima. huius etiam erroris fuit Apollinaris, de quo supra.

error. Probatur ppositio.

Hoc tamen est aduersus scripturas. Luc æ 23. In manus tuas commēdo spiritum meum. Ad Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum.

Respondetur obiectioni.

Nec obstat 7. Synod. generalis, actio. 5. vbi citatur cuiusdā patris testimonium dicentis, animas, & angelos ex aëre, vel ignea materia esse cōflatos: quod tamen concilium non reprobauit. Nam id non definitur à Concilio. sed solùm inter alia multa patrū testimonia citatur ad comprobationem vsus imaginum: non enim ibi quidquam de hac materia tractabatur, sed solùm de cultu imaginum. Ille autem sanctus pater erat opinionis Platonicæ, & disputans cum Iudæo, ex ea opinióne, licèt falsa, volebat defendere angelorum imagines. Concilium autem citauit non vt in eo approbaret illum, sed vt ostenderet illum patrem in vsu imaginum rectè secum sensisse.

At verò tam de angelis, quàm de anima definita hæc iam veritas profectò videtur in Lateranensi Concilio 1. sub Innocentio 3. vbi dicitur: Deus ab initio vtramque de nihilo condidit creaturam corporalem, & spiritualem: angelicam scilicet, & mūdanam. Deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. hæc ibi. & habetur Extra, de summa Trinitate, & fide catholica, can: firmiter credimus. id quod asseritur in ipsa definitione fidei, vt non facilè quis ea verba possit effugere, & nonnulli parū cautè putarunt.

6. Propō. Anima nō est Dei subā, nec ex Dei substātia. error.

Sexta. Anima non est Dei substantia, nec ex Dei substantia.

Irenæus libr. 1. aduersus hæreses cap. 24. refert, Carpocratem fuisse huius hæresis authorem, quòd anima sit ex Dei substantia; quam receperunt hæretici dicti Gnostici, & postea Manichæi, & idem videtur sentire Philon Iudæus libro allegato, cuius verba sunt. Quomodo credibile videtur tam exiguam mentem humanam membranula cerebri, aut corde, haud amplis spatijs inclusam, tantā cæli, mundiq; magnitudinem capere, nisi illius diuinæ, fœlicisque animæ partiuncula esset indiuisibilis?

Probatur ppositio.

Aduersus hanc hæresim est Conciliū Bracar. 1. cap. 5. Si quis, inquit, animas, aut Angelos credit ex Dei substantia extitisse, sicut Manichæus, & Priscilianus dixerunt, anathema sit. Idē determinauit Leo Primus, epistola 91. cap. 5.

7. Propō. Anima non fuit creata ante corpus, sed simul creatur, & corpori infunditur. error. Probatur ppositio.

Septima, Anima non fuit creata ante corpus, sed simul à Deo creatur, & corpori infunditur.

Oppositum erroris fuit Orig. lib. 1. Periarchon, cap. 7. credens animas fuisse ante corpora creatas. Cælius Rodigi. lib. 10. cap. 16. id refert ex sententia Platonis, & Macrob. Istius erroris meminit Hieron. epistola ad Pachmachium. Damnatus est autem error hic à Leone Primo, epistola 71. contra errores Priscilianistarum.

8. Propō. Anima rationalis nō corrūpitur corpore, sed manet in æternum duratura. error. Probatur ppositio.

Octaua. Anima rationalis non corrūpitur corrupto corpore, sed manet in æternum duratura.

Huic opposita fuit hæresis Saducæorum, quos impugnat Dominus, Matth. 22. & sunt plurima loca scripturæ contra hunc errorem, ex quibus sufficiant duo. Matthæi 22. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere nō possunt. & Sap. 3. Iustorū animæ in manu Dei sunt, visi sunt oculis insipiētium mori: illi autem sunt in pace. & est definitum id in citato illo Lateranensi Concilio 5. sess. 8.

9. Propō.

Nona. Animæ manentes post corpora

non

Animæ manentes post corpora non subiotrãr alia corpora, nec transmigraot de vno in aliud. error.

non subintrant alia corpora, nec transmigrant de vno in aliud.

Herodotus dicit transmigrationem animarũ fuisse placitũ Philosophorum Aegyptiorum, ac inde sumpsisse Græcos. Lactant. lib. 7. refert Pythagoram inter hos. Idem receperunt quidã hæretici dicti Albanenses, & Albigẽses, contra quos est Athan. lib. 6. de beatitudine filij Dei, vbi docet, illud esse contra fidem.

Probatur ꝓpositio. 10. Propõ. Omnes rationes naturales cõtra animæ immor-talitatē, & alias veritates Fidei sunt sophisticæ, vanæ, & solubiles. error.

Decima. Omnes rationes naturales, quæ contra animæ immortalitatem, & alias veritates Fidei à Philosophis factæ fuerunt, sunt sophisticæ, & vanæ, & solubiles. Nec enim philosophia vera repugnat veritati diuinæ.

Hæc est contra aliquos, qui absq; vlla consideratione dicunt, secundum philosophiam esse animam mortalem, & in alijs huiusmodi hoc inepto & impio vtuntur loquendi modo, quos dãnat Concil. Lateranen 3. allegatum sub Leone X. sess. 8. & determinat, quæ fidei repugnãt, non esse secũdum philosophiam veram. Verum enim non contradicit vero. Est autem fides supra naturam, non autem contra ipsam: & iubet Concilium ea solui, & veritatem pro viribus quãtum fieri posset persuadere, & docere. Hæc sunt, quæ maximè præ oculis sunt habenda, & tanquam certissima tenenda, postea accedemus paulatim proprijs in locis ad disputationes.

IN PRIMVM ARIST. LIBRVM DE ANIMA.

Caput primum.

Bonorum & honorabilium notitiam. Tex. I.

Tria quæ in hoc ꝓlogo facit Arist.

Rologus hic maximè scientiã de anima commẽdat. est enim ex his, quos Aristotel. edidit, scitu dignissimus. Tria in ipso facit. Primum, dignitatem & vtilitatem scientiæ huius ponit, in quo beneuolos facit lectores: Secundũ, procedendi modum, in quo facit dociles: Tertium difficultatem scientiæ multis quæstionibus propositis ostendit, in quo attentos reddit.

Primo de nobilitate scientię de Anima.

In hoc igitur primo textu nobilitatem ponit scientiæ huius tali cõclusione. Historia de anima alijs est melior & honorabilior ob subiecti excellentiam, & ob scientiæ certitudinem. Hanc sic probat: Omnis scientia alias nobilitate materiæ, aut certitudine cognitionis superans, est illis melior, ac honorabilior; at scientia de anima est alias superans in vtroque: ergo illis est melior & honorabilior.

Nota 1.

Aduerte, quod dicit, historiam animæ, non quia summatim, & non exactè de anima tractet, vt volunt aliqui: sed historiam sumit pro scientia, vt notãt Simplicius & Philoponus: dicunt enim, historiographos solere dici scientes, & sapientes.

Nota 2.

Ante argumenti maiorem, supponit fundamentum, scilicet notitiam esse bonam & honorabilem: per notitiã, cognitionem veram intellectus intelligit, vt Simplicius notat.

Nota 3.

Aduerte autem, quòd cognitio dicitur bona, nõ quòd sit solùm bonorum: nam malorum cognitio etiam est bona. est enim Intellectus perfectio quęcunque vera cognitio, & in eo bona dicitur, quamuis obiectum sit nõ bonum, vel malum. Non enim Intellectus est sicut voluntas. velle enim malum, & peccatum, malum est: at ipsum cognoscere bonum est, ad multaque prodest, vt Philoponus notat.

Nota 4.

Aduerte etiam literã. sensus enim est. Cùm opinemur scientiam esse ponendam inter bona & honorabilia, ac eo magis quo excedit plus materiæ dignitate, & certitudine: ab ista vtraque scientia animæ

animæ in primis est ponēda. Cætera quæ dubia sunt in textu in quæstione sequēti examinantur.

An scientia animæ alias vincat nobilitate, & certitudine. Quæst. V.

Quod in hac parte difficultatem facit illud est. Videtur enim, quòd non sit ista scientia alijs nobilior & certior. Primò, quia in 8. Physico. agitur de primo motore, qui tamen nobilior est, quàm anima.

Ratio prima ad partem negatiuam.

2. Præterea in libro de Cælo agitur de cælo, quod cùm sit ingenerabile videtur nobilius anima, quæ pars est compositi generabilis.

3. Præterea in libris de animalibus, & plantis, videtur subiectum esse nobilius: nam totum nobilius est parte, & sic animatum nobilius est anima.

4. Præterea 4. Mathematica videtur omnes excedere in certitudine, vt dicitur 2. Metaphysic. text. 16. non ergo ista est alijs certior.

5. Præterea 5. Metaphysica omnes excedit nobilitate: Quomodo ergo scientia hæc alijs est certior & dignior?

Duplex in hac quæst. difficultas.

In hac re multùm differunt Interpretes: sed vt distinctè percipias quid quisq; velit, scito esse duplicem difficultatē. Altera est de comparatione hac, an scientia de anima comparetur alijs partibus Philosophiæ naturalis solùm, an omnibus scientijs. Altera est, quomodo sit certior scientia ista vel alijs scientijs, quod difficilius est, vel alijs philosophiæ partibus.

Opiniones circa primam difficultatem.

1. Opinio. 2. Opinio.

Circa priorem, aliqui existimāt, solùm fieri comparationē ad alias philosophiæ partes: & hoc tenēt magni viri, inter quos sunt S. Tho. Simplicius, Philoponus, Aegidius, Tignasius. Alij, fieri comparationem inter omnes scientias, hi sunt Auerroes. Alber. Paul. Caietanus vterque, & alij multi.

Opiniones circa secūdam difficultatem.

1. Opinio.

Circa posteriorem verò, quomodo sit certior, est multiplex opinio. Prima est, quòd scientia de anima non sit certior Mathematica, nec nobilior Metaphysica, si vnumquodque per se sumatur: tamen simul in vtroque excedat vtranque, id est honorabilior est Metaphysica: quia quāuis Metaphysica habeat obiectum nobilius, tamen non habet modum & certitudinem. Similiter Mathematica habet certitudinem, nō tamen obiectum nobile: at scientia animæ vtrumque habet, & certitudinem, in qua vincit Metaphysicam & obiectum, in quo vincit Mathematicam. Hæc est opinio Burlei, & Caietani Cardinalis.

Secunda opinio est Thomistarum, qui hanc scientiam alijs omnibus certiorem vocant: quia tractat de re, à qua omnes alię habent certitudinem, scilicet, de anima. Nam certitudo in animæ assensu consistit. 2. Opinio.

Tertia sententia est Philoponi, qui animæ scientiam dicit certiorem: quia est de obiecto immaterialiori, quàm sint reliquæ Philosophiæ partes, quam certitudinis speciem ponit Arist. 1. Post. cap. 23. 3. Opinio.

Quarta opinio est Simplicij, & S. Tho. & Aegidij, quòd scientia ista sit certior, quia agit de re nobis certiori & notiori, quantum ad esse. Quid enim cuique certius, quam quòd viuat, quòd operetur, quòd animam habeat, cùm in se quisque hoc experiatur. 4. Opinio.

Hæ tres vltimæ sententiæ loquuntur de certitudine ex parte obiecti, at reliquę, quę sequuntur, de certitudine in demonstratione & modo cognitionis, quæ propriè est certitudo. Nota.

Quinta sententia est Alberti Magni & Pauli Veneti, & Linconiensis 1. Post. cap. 23. Dicunt enim, animæ demōstrationes esse ex se notiores, quàm Mathematicas. Est autē intelligenda sic opinio: Demonstrationes Mathematicæ non habent robur, nisi ex lumine intellectus, quo cognoscuntur principia per se nota, quibus ipsæ innituntur: lumen hoc reddit testimonium veritatis principiorum: at multò magis reddet testimoniū suorummet principiorum, nisi esset defectus ex parte nostra: & sic demonstrationes de anima ex se sunt certiores, vtpote magis confirmatæ lumine ipso intellectus, quantum est ex se: ob id dicunt scientiam de anima esse certiorem in demonstrando omnibus alij, quantum est ex natura rei. 5. Opinio.

Sexta sententia est Caietani Vien. qui dicit, demōstrationes animæ à posteriori esse omnibus alijs, etiam Mathematicis certiores: quia procedunt ex nobis notissimis, & experti; at effectus, & passiones Mathe- 6. Opinio.

Mathematicæ sunt non sensatæ, quamuis quoad demonstrationes à priori mathematica sit certior. Hæc sunt quę habentur ab interpretibus in hac quæstione.

Primum fundam. Duplex boni diuisio. Prima bonum delectabile, vtile, & honestum. In quorum dilucidatione sit primum fundamentum. Bonum dupliciter diuiditur. Primò, in delectabile, vtile, & honestum, vt patet 1. Ethic. capit. 8. Delectabile est, quod appetitui delectationem ingerit, ac propter eam est expetibile. Vtile est, quod ob aliud appetitur. Honestū, quod propter se, quales sunt virtutes, & scientię, quamuis ista non simpliciter appetantur, sed propter Deum: tamen propter se dicuntur, quia non in aliud bonum inferius fine vltimo: est autem distinctio hæc formalis. Nihil enim vni bono illa tria inesse prohibet, tamen ipsorum ratio semper diuersa est.

Secunda diuisio boni, laudabile, & honorabile. Diuiditur secundò bonum 1. Ethicor. cap 12. in laudabile, & honorabile. Laus nihil est aliud, quam testimonium exterius ore exhibitum excellentiæ alicuius. Honor verò reuerentiæ exhibitio. Vnde laudabile bonum est, cui tale testimonium exhibetur: honorabile verò, cui honor redditur.

Nota. Honesto vtrunq; inest, & honorabile & laudabile: vtili verò tantum laudabile: vnde vtilia sunt laudanda, honesta et laudanda, & honoranda. Dicitur autem bonum laudabile, vel honorabile, quia facit subiectum tale. Homines igitur studiosos & doctos honoramus & laudamus: at vestē bonam & artificem tantùm laudamus; illud honestum, hoc autem vtile est.

2. funda. Ex quibus sciētia dicatur certa, nobilis, & mirabilis. Sit secundum fundamentum. Scientia dicitur certa, nobilis, & mirabilis, tamen diuersis causis. Certa enim dicitur ex modo procedendi, vt si acquisita est per causam, vel per experientiam, vel alia valida via. Nobilis dicitur ex obiecto: quia tractat de ente nobili.

Notar. Potestq; esse, quòd sit vna nobilior altera, & minus certa. Exemplum est Philoponi: Astrologia nobilior est, quam Geometria; quia illa tractat de substantia, vt dicitur 12. Metaph tex 44. at hæc de accidenti: est tamen minus certa, quia nō semper demonstratione procedit.

Nota. Absolutè tamen melior scientia dicitur, quæ melior est, quam quæ certior: quod docet Aristoteles 1. de part. capit. 5 Res inquit, superiores, tametsi leuiter attingere possimus, tamen ob eius cognoscendi generis excellentiam amplius oblectamur, quàm, si hæc omnia nobis iuncta teneremus.

Scientia autem mirabilis dicitur eo, quòd causas secretiores, & abstrusiores habet, vt notat Alber. Miramur enim, cuius causam inuestigare difficilimum videtur. Hęc omnia tria, vni scientiæ inesse nihil prohibet, semper tamen ratione diuersa.

Sit tertium fundamentum, Scientia practica primò inclinat ad cognitionem. Artifex enim domus per artem cognoscit domum, sic & etiā habitus speculatiuus inclinat ad cognitionem: sed differunt. Nam cognitio practica ordinatur ad opus, cognitio speculatiua in solam cognitionem. per practicum enim habitum cognoscimus, vt operemur; per speculatiuū cognoscimus, vt cognoscamus. Ipsa enim cognitio est actus, & simul finis habitus speculatiui: practici verò opus, vt dicitur 2. Metaph cap 1. 3. funda. Scientia practica & speculatiua finis, in quo cōueniunt, & differunt.

His constitutis sit prima conclusio. Sciētia speculatiua est bonum honorabile, & laudabile. 1. Concl.

Aduertendum quod cognitio & habitus potest dupliciter cōparari. Vno modo ad obiectum & rem, quæ cognoscitur, & sic dicitur vera cognitio, & verus habitus, quia ita est in re, sicut in cognitione. Altero modo ad ipsum subiectum, id est, potētiam, & animam, in qua est; & sic dicitur bona, quia est ipsius perfectio. Dicitur etiam honorabilis: quia est bonum ex his, quæ propter se sunt expetenda, vti diximus in fundamento primo: ac consequēter laudabile est, quamuis bonum honestum magis sit honorabile, quàm laudabile. Explicatur & ꝓbatur.

Secunda conclusio. Scientia practica simpliciter est laudabilis, aliquo tamē modo honorabilis dici potest. 2. Concl.

Primum patet; quia est bonum vtile, ob id laudabile est. Posterius patet: quia per ipsam cognoscimus, & in hoc cum speculatiua cōuenit: aliquo igitur modo honorabilis est, vt differat ab alijs vtilibus, quæ cognitionem non habent: hæc enim tātum laudabilia sunt. Adde etiam quod dicit Sapiens, Honora medicum. 1. pars probatur. 2. pars ꝓbatur.

Tertia conclusio. Mihi probabilior est sententia S. Tho. & Græcorum, ꝙ scien- 3 Concl.

C tia de

tia de anima si comparetur ad reliquas solùm Philosophiæ partes, & eis sit certior, & dignior.

Explicatur & probatur. Quamuis igitur maior, sit vniuersalis, vt scientia sit honorabilior altera, vel propter certitudinem, vel propter obiectum: tamen conclusio, qua infertur scientiam hanc esse primam, intelligenda est inter omnes Philosophiæ partes: non enim commodè intelligitur, quomodo mathematicas certitudine antecellat. Nam propria certitudo ex modo demonstrationis sumitur; constat autem hanc esse maiorem in Mathematica.

Nec ego nego secundum aliquam certitudinem excellere, puta obiecti certitudine, vel ita vt Themistius dicit; tamen non videtur propria talis certitudo.

4 Concl. Quarta conclusio. Scientia de anima certior dicitur alijs partibus Philosophiæ in demonstrando.

Probatur conclusio. Quia cum Physicæ demonstrationes sint ab effectibus, nullius naturæ rei effectus plures, ac notiores sunt, quam animę: sunt enim interna, & propria experientia noti, de quorum existentia dubitare non contigit: ob id in tali genere demonstrationes certiores sunt.

Ad primum. Ad primum igitur argumentum de primo motore, respondet Caietanus Thie. quod in scientia debet considerari formale obiectum, in Physicorum autem 8. agitur de Deo sub hoc formali, vt motor est de anima hic, vt viuificat, & principium est ipsius esse: nobilius autem est viuificare, quàm mouere.

Eiusdem clara expō. Sed hæc responsio sub ijs verbis parùm suspecta videri posset. Dico igitur, quòd Deus non consideratur illic secundum substantiam suam, sed secundum motum: anima autem secundum substantiam consideratur. ob id dicitur sciētia nobilior alijs omnibus partibus Philosophiæ considerātibus rei naturam.

Ad secūdm. Ad secundum respondeo, quòd anima nobilior est cælo, saltem intellectiua. est onim cælum inanimatum.

Ad tertium. Ad tertium respondeo, quod animal est quidem nobilius anima, quia includit perfectionē animæ, & aliud, id est corpus: tamen si sumatur anima per se, & animal, quantum ad id, quòd propter animam habet, vt in scientia de animalibus fit, tunc nobilior est anima animali.

Ad alia. Ad alia patet solutio ex conclusionibus propositis.

Videtur autem & ad veritatem omnem. Tex. II.

De vtilitate scientiæ de anima. Proposita sciētiæ dignitate proponit vtilitatem. Dicit autem esse vtilem ad omnem veritatem, id est, ad omnem scientiæ, non tamen æqualiter, sed maxime ad cognitiōem naturæ. Probat hoc: quia anima est principium animalium, quæ naturam habent, nec absq; animæ cognitione possunt cognosci.

Nota 3. Communis expositio omnium est, vt per naturam intelligat scientiam naturalem: & tunc est sensus, quòd cognitio animæ maximè fit vtilis ad Physicam; quia tractat Physica de animalibus præcipuè, quorum anima est principium.

Nota 4. Aduertendum autē, quod dicit, Quasi principium, non quòd dubitet vel diminuet, sed affirmat animam esse principiū.

Dubium quō sit vtilis ad oēs scientias. solutio. Dices: Quomodo scientia hæc de anima vtilis est ad omnes sciētias? Respōdeo, quod est vtilis ad omnes in particulari & in vniuersali. Primo in particulari est vtilis ad moralē tripliciter. Vno modo, quia moralis agit de virtutibus & vitijs: hęc autem sunt in animę potentijs: quædā enim in voluntate, quædam in Intellectu, quædam in irascibili, quædam in concupiscibili, nec absq; his potentijs cognosci, & scerni valent. indiget ergo moralis cognitione hac, in qua tales potentiæ inquiruntur, quod exprefsè fatetur Arist. 1. Ethic. c. 13. & 1. Magnorum Moralium. c. 35.

Vtilitas eius ad moralem Philosoph.

Præterea secundò vtilis est ad materiam proximam. nam virtutes, & habitus perficiunt animæ operationes: cognitione igitur opus est ipsarum operationum, quæ hic traduntur. 2.

Tertiò, vtilis est ex parte finis vltimi; nam moralis constituit finem in contemplatione: at contemplatio quid, & quomodo fit, hæc docet scientia.

Vtilitas ad Meta. Ad Metaphysicam etiam est vtilis: quia anima intellectiua est media natura inter formas omnino intellectuales, & inter materiales. docemur ergo in hac scientia eleuare iam intellectum aliquo modo supra natu-

naturam corpoream,& intellectualem incipimus attingere, quam Metaphysicus considerat:& ob hoc vtilis est ad Metaphysicam hæc scientia, atque hanc vtilitatem docet Simpli. & hoc significat etiã Auer. dum dicit, quod Metaphysicus accipit substantiam sui subiecti, ab hac scientia.

Docet etiam hæc scientia Intellectus quid sit,& intelligere,& alia quæ substantijs separatis insunt, alio tamen modo.

Vtilitas ad mathematicas disciplinas. Est etiam vtilis ad Mathematicum: quia docemur abstrahere, & quid sit, & quomodo fit: qua abstractione vtitur Mathematicus.

Vtilitas eius ad Dialect. Vtilis etiam est ad Dialecticum, quia hic circa operationum Intellectus modos versatur.

Vtilitas ad oēs scientias in communi. Est etiam vtilis ad omnes, in communi, quia tractat de principio effectiuo aliarum scientiarum, quod bene docet Albertus de homine. q.1. Vnde notandum est, quòd in scientia sunt duo:& obiectum,& cognitio. vtriusq; anima est principium. Primò obiectorum est principiũ: nam anima per suas operationes facit habitus, virtute, vitia, & scientias, de quibus agit moralis, sicut etiam facit opera artis: aliarum autem scientiarum facit, obiecta quo ad modum. non enim est scientia, nisi de obiecto, sub abstractione, & anima est quæ abstrahit, & sic facit aliarum scientiarum obiecta.

Facit etiam cognitionem: nam per sensus facit Physicam. Physica enim à sensu incipit. Per imaginationẽ facit Mathematicam; vt enim Physica à sensu, ita Mathematica ab imaginatione pendet. Per speculationem,& contemplationem, Metaphysicam: per practicam cognitionem moralem. vtilis ergo est ad omnem veritatem.

Textus expõ. Circa expositionem textus aliud notandum, quòd quamuis sit communis expositio, cum dicitur scientia hæc vtilis ad naturam, vt intelligatur ad Physicam, tamẽ videtur profectò alia mens Arist. Est autẽ expositio notatu digna Dico igitur, quòd natura hic sumitur, pro ea, quæ 2. Physic. definita est. erat enim duplex natura: Altera materia, altera forma: Vtraque autem in inanimatis est principium passiuũ motus primum. Non est autem vlla natura, quæ sit actiuum principium motus inter ani, nisi animatorũ forma, quæ est anima. Ideo cognitio naturæ manca est, nisi cognoscatur anima: non enim in alijs est, nisi natura passiua. Restabat igitur natura actiua: ob id dicit, quòd maximè ista scientia est vtilis ad scientiam de natura: quod clarè dixit primo De part. cap. 1. dicens, animam pertinere ad Physicum. Et probauit: quia Physicus considerat naturam,& præcipua natura est forma,& inter has, anima.

Hinc fit, quòd sub illo verbo, Veritatẽ, includitur Physica, vt ista scientia dicatur vtilis ad Physicam: quia præcipua pars Physicæ, quæ de animatis est, sine hac haberi non potest.

Et pòst additur, quòd est vtilis ad cognitionem naturę,& probat. Quia anima est principium animantium: quasi dicat, animantia, quæ præcipua natura mouentur, non alia forma, quàm anima mouentur: & sic ipsa præcipua est naturæ pars.

Nota ex Philopono, quòd anima in tripl ici genere causæ dicitur principium animatorum. Est enim formalis causa esse,& substantiæ ipsorum, cum sit forma: est effectiua motuum,& est finalis organorum & instrumentorum: in animam enim, vt in finem, organizatio corporis tota ordinata est: vt docet Aristo.1.de Partib. cap.5. Nota. Anima est principiũ animatorũ in triplici genere causæ.

Quærimus autem contemplari. Tex. III.

De quibus rebus fit tractatus Aristo. f. de anima natura, & eius passionibus.

Propositis vtilitate & nobilitate huius scientiæ, proponit, quæ dicturus est, vt lectores faciat dociles. Hæc autẽ sunt duo. Primum est natura ipsius animæ: alterum passiones, quæ ius sunt in duplici differentia: quædam enim videntur propriæ ipsius animæ, quædam communes ipsis animalibus, per animã.

Textus expositio. Nota literam: dicit, quòd quærimus cõtemplari & cognoscere naturam,& substantiam animæ. per contemplari, Philoponus intelligit in communi,& inconfusè cognoscere, quod S. Thom. vocat, per effectus,& signa cognoscere: at per cognoscere intelligit distinctè cognoscere,& scire: vtraq; enim animæ cognitio traditur: per substantiam animæ, intelligo animæ entitatem ipsam: per naturam, quid est, vt sit sensus, Intendimus scire ipsam,& quid est ipsius: cognitio substantiæ respondet

cognitioni confusæ, cognitio naturæ, cognitioni distinctæ & scientiæ.

Dubium quid per proprias, & cõmunes passiones animæ intelligendum sit. Dubium occurrit, quid per proprias, quid per cõmunes animæ passiones oporteat intelligere. Auerroes adhibet huius duas expositiones. Altera est, quam ipse posteriùs refert, quòd passiones animaliũ sunt in duplici differentia. Quædam incipiunt ab anima, & terminantur in corpore, vt sentire, appetere, recordari: hæc enim ab anima procedunt in corpus, & in organum. Quædam contra, incipiunt à corpore, & terminantur in animam: vt dormire, initium est à corpore, à quo vapores eleuantur, qui postea opprimunt sensum. similiter mors, & senectus, ac iuuentus; has posteriores vocat communes, priores verò proprias.

Prima Auer. solut.

Reijcitur prima Auer. solut. Quamuis ista expositio, quantum ad doctrinã ex parte sit vera, tamen ad mentem Aristotelis nihil minus facere videtur, quòd Aristoteles non vocat passiones proprias, nisi quæ animæ soli insunt, nec communes, nisi quæ animæ, & corpori simul, ab anima tamen proueniunt, vt ipsa litera manifestat.

Secunda Alber solut. Est autem altera expositio, quam sequitur Albertus, & S. Thom. & alij: & idem quoq; Auer. In cuius gratiam, nota, quòd

Nota 1. potentiæ animæ sunt in duplici differentia. Quædam subiectãtur non in sola anima, licet ab illa, vt à principio procedant, sed in toto composito, quales sunt potentiæ sensitiuæ, & vegetatiuæ omnes: hæc enim in coniũcta parte ex materia, & forma insunt. Quædam in sola subiectantur anima, vt Intellectus, voluntas, ac memoria. Cùm autem operationes sequantur potentias, fit etiam, vt ipsæ se habeant similiter dupliciter. Quædam sunt in coniuncto, vt videre, audire; & reliquæ, quorũ potentiæ sunt in coniuncto, quædam sola ipsa anima, vt intelligere, & velle.

Nota 2. Nota tamẽ vlteriùs, quòd quamuis intelligere sit in sola anima, tamen pendent à corpore, nõ sicut sentire, sed quia ab his, quæ sunt in corpore, & sensu, sumit species, quibus debet intelligere. Sensus autem pendent à corpore, vt dixi, tanquam à concausa: nam sensus in coniuncto est. Philosophi itaque explicantes has dependentias, dicũt, quòd sensus pendet à corpore, vt à subiecto, intellect⁹ verò, vt ab obiecto.

Sol. dubij. Hoc supposito, dicũt hi doctores, quòd propria passio vocatur quę soli animæ inhæret, communis verò, quæ coniuncto ex anima, & corpore: intelligere ergo est propriũ, reliqua, scilicet, sentire & vegetari, communia sunt.

Reijcitur ratio huius solutiõis. Hæc expositio est conueniens textui: sed in vno non placet mihi, quia intelligere pendens à corpore vocat proprium: quod tamen est expresse contra Aristotelem, inferius text. 12. vbi dicit, quòd si intelligere est imaginatio, id est, pẽdet à corpore, vt à subiecto, sicut sensus, vel non est sine imaginatione, id est, pendet, vt ab obiecto, quòd illud non est sine corpore, id est, non est proprium, quamuis sit simile proprio. Ideò dico quòd in isto textu non dixit quasdam passiones esse proprias, sed videri proprias.

Altera ratio. Quapropter dico cum Simplicio, quòd secũdum Aristotelem, intelligere est proprium, non illud, quo à phantasia pendet, sed illud, quo nullo modo pendet à sensu, quale est intelligere contemplatiuum, de quo suprà diximus. Et nota hic Simplicium fatentem tale intelligere secundum Aristotelem.

Omniquaque autem, & omninò. Tex. IIII.

De difficultate scientiæ de anima. Difficultatem scientiæ tertio loco proponit, in quo attentos facit. Difficultas autẽ in his duobus consistit, in quibus scientia hæc versatur, puta, circa animæ substantiã, & circa ipsius passiones: ob id dicitur quòd omniquaque est difficilis scientia de anima.

Quæstiões difficiles de anima passionib. Hanc difficultatem manifestat proponẽdo quæstiones difficiles, ex quarum resolutione pendet scientia de anima. Hæ autem quæstiones sunt in duplici differentia. Quædam ex parte substãtiæ: quædam ex parte passionũ animæ. Quædã autem sunt ex parte substantiæ: quædam sunt ex parte modi indagandi naturam, ac substantiam animæ: quædam ex parte ipsius naturæ, scilicet, generis, & differentiarum ipsius.

Prima difficul. multiplex in methodo huius sciẽtiæ. Est igitur prima omnium difficultas ex parte modi, puta, an sit vna methodus inuestigandi definitionem animæ, sicut est vna methodus pro passionibus, scilicet demon.

monstratio: an sint plures. Quòd si vnà est, difficultas est scire, quæ sit ista, an demonstratio, an syllogismus, an inductio, an compositio, & diuisio, vel aliqua alia. quòd si plures sunt, ita vt singulæ pro singulis rebus diuersis seruiant, difficiliùs adhuc est cognoscere, quæ methodus, cui rei sit necessaria, & quæ pro anima ipsa.

Hanc difficultatem dici non solùm esse pro scientia de anima, sed etiã est communis in cognitione cuiusque rei, scire; inquam, methodum indagandi definitionem illius.

Nota 1.

Hic aduertendum est, quòd cùm Aristoteles dicit, esse demonstrationem pro omnibus passionibus significatis, quòd methodus demonstrationis est ad passiones indagãdas in quacunque re. Est enim demonstratio commune instrumentum, quod applicatur cuique rei ad ostendẽdas passiones. Nec intelligas cum Paulo Veneto, vnica demonstratione numero, & vnico medio omnes rei passiones demonstrari, scilicet per definitionem subiecti, seu per passionem primam: talis enim sensus est longè alienus ab Aristotele.

Nota 2.

Aduerte vlteriùs, quòd nulla est methodus ad ostendendum definitionem de finito, scilicet, qua verè ostẽdatur esse definitionem à priori, vt dicitur 2. Poster. est tamen methodus ipsam componẽdi, construendi scilicet compositio, & diuisio, vt illic dictum est.

Si autem non est vna quædam.

Tex. V.

Progreditur in ipsa explicatione difficultatis in inueniendis definitionibus, ac principijs.

Ontinuus est textus hic cũ præcedenti, & ibi simul est expositus. Dicit enim, quòd si non est vna certa methodus pro indagandis omnium definitionibus, sed variæ pro varijs rebus: tunc maior erit difficultas: quia non solùm oportebit cognoscere methodum pro re, sed distinguere ipsam ab alijs methodis.

Statim conuertit se ad difficultates ex parte naturæ. Dicit, quòd etiam inuenta methodo, adhuc errare contingit in materia: nam diuersæ res, vt nutriri, & continua, diuersa principia habent, similiter & alias, ob id difficile est cuiusque rei inuenire propria genera, & differentias.

Primum autem fortasis necessariũ.

Tex. VI.

Secunda difficultas ex genere ipsius animæ, q sit.

IC secunda ordine difficultas constituitur, & est ista ex parte rei, scilicet generis ipsius animæ, an sit substãtia, an quantitas, an qualitas, an aliquid aliud bonum.

Duplex expositio tex.

Aduertè autem illud verbũ, Fortassis, quod variè exponitur. Albert. Magnus, dicit, ob id dici, quia anima nõ habet genus, cùm sit indirectè in prędicamẽto. Aegid. verò dicit, ob id dici, quia anima non habet propriam definitionem, sed definitur per additamẽtum, scilicet per corpus: sicut etiam accidens definitur per additamentum, scilicet per subiectũ. Dicitur autem definitio per additamentum, cùm definitur res per aliquid sibi extrinsecum, quod non est pars essentiæ ipsius, licèt ab eo essentialiter pendeat.

Reijcitur vtraque expositio.

Vtraq; expositio non videtur ad mentem Aristo. quamuis doctrina vera sit. Illud tamen Alberti nõ est omninò verum: nam anima genus habet, quamuis non in recta linea substantiæ: forma enim substantialis genus est ipsius, & anima genus est ad sensitiuam, & vegetatiuam.

Tertia expositio verior.

Dico igitur, quòd sensus Aristotelis, iste videtur esse, cùm dixisset, difficultates esse ex parte methodi; adhuc post methodum etiam ex parte rei, dicit quod fortasiè ista methodus non est sine diuisione, id est, ad definitionem indagandam fortasiè opus est diuidere genera: & sic ex diuisione facta sumit difficultatem. Dicit autem, Fortasiè, non quòd dubitet opus esse diuisione; sed quia id non probat, sed ex Logica supponit.

Adhuc autem, vtrum eorum, quæ in potentia.

Tertia difficultas scientiæ de anima.

Ertiam proponit difficultatẽ; cùm enim sint in quoque genere actus & potentia, dubium est, dato quod animæ genus habeatur, an sit actus, an potentia in illo genere.

Prima expositio Philop.

Hæc quęstio variè exponitur. Philopo. per actum substantiam spiritualem, per potentiam, substantiam corpoream intelligit: & tunc sensus est, an anima sit substantia spiritualis, an corpus.

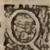
Reijcitur prima expositio. Hæc expositio non mihi placet; non enim in his libris vnquam per actum spiritualem, substantiam, per potentiam, corpus intelligit Aristot. nec talem quæstionem soluit.

2. Expõ. Alij dicunt, quòd quæque res dicitur dupliciter. Vno modo in actu, altero modo in potentia. In actu dicitur, cùm habet esse in se extra suas causas, vt homo, rosa, ignis, postquam producta sunt. In potentia verò, cùm nondum in se habent esse, sed in suis causis: vt rosa, quæ nondũ producta est sed causam habet, quæ posit producere, dicitur esse in potentia. Dicunt igitur hunc esse Aristotelis sensum, An anima sit actu, vel potentia.

Reijcitur 2. expõ. Hæc expositio est longius distãs à sensu Aristotelis; nam dubitare illud, est dubitare, an anima existat, nec ne; at hoc nõ dubitat; quia notum est animam esse; & talis quæstio non est difficilis, sed supposito, quòd sit, dubium esset, an sit actus, vel potentia.

3. Expõ. verior Simplic. Dico igitur cum Simplicio, qui videtur optimè intellexisse hunc locum, qui quidem per actum intelligit formam, per potentiam materiam: & sensus est, an anima sit talis substantia, qualis est forma, vel ea, quæ est materia. Et ego confirmo expositionem hanc ex locis, vbi soluitur ab Aristot. puta 2. de Anima text. 2. & tex. 25. vbi dicit, ipsam animam esse formã, non materiam, ac prærerea esse actum, & non potentiam. Et expositio hæc est notanda; ac ideò dicit Aristotel. non parum differre actum, & potentiam: differũt enim, vt materia, & forma.

Considerandũ autem, & si partibus. Tex. VII.

Quarta difficultas scientiæ de anima. Quarta proponitur difficultas, quę variè exponitur. nam veritas rei variũ parit sensum verborum. Aduerte igitur, quod anima quadrupliciter diuidi potest. Primò in partes definitionis, ex quibus ipsius constat natura. Secundò in potentias suas: diuiditur enim subiectum in potentias suas. Tertiò diuidi potest in partes materiales, scilicet quantitatiuas, quas habet; quia est forma materiæ quantæ. Quartò potest diuidi in species suas, quæ dicuntur partes potentiales.

Nota animam quadrupliciter diuidi.

Textus multiplex expositio. 1. Expõ. Ex his patet, quòd quæstio omnibus his modis verè potest intelligi, quis tamen sit ad mentem Aristotelis, in præsenti varia est expositio. S. Thom. intelligit de potentia; vt sit sensus. An anima sit substantia simplex, an composita.

Reijcitur 1. expõ. Sed ista expositio non videtur conueniens, quia si loquitur de compositione physica ex materia & forma: superior quæstio fuit de hoc, dum dixit, an actus, vel potentia; si verò de compositione generis, & differentiæ, tunc quæstio est Metaphysica.

2. Expõ. Philop. Altera expositio est, & hec est Philoponi, quòd loquatur de diuisione in potentias, vt sit sensus, an anima habeat plures potentias, vel non.

3. Expõ. eiusdem. Tertia est eiusdem Philoponi, quòd loquatur de diuisione in species, vel in partes inferiores: & tunc est sensus, an anima sit vna numero in omnibus animatis, an plures, ita vt singulæ in singulis: & hanc expositionem ipse magis approbat.

4. Expõ. Auerr. Quarta est expositio Auerro. quòd loquatur de pluralitate in vnico animato: vt sit sensus, an vna sit tantùm anima in animato. V. g. in homine vno, an plures, ita vt sint diuisæ secundum partes diuisas corporis, vt posuit Plato, qui dixit animã rationalem esse in cerebro, sensitiuam in corde, vegetatiuam in iecore.

5. Expõ. omnium optima Simplici. Quinta expositio, quæ mihi magis placet, est Simplic. & Caietan. Thie. quòd sit sermo de partibus quantitatiuis in materia, vt sit sensus, an anima sit extensa, & diuisibilis ad diuisionem materiæ, an indiuisibilis, ita, vt licèt in materia sit, non tamen ad materiæ extensionem diuisibilis est, quia est tota in qualibet parte, sicut de anima rationali, & secundum multos, de anima perfectorum animalium. Hæc expositio videtur multùm commoda sensui & verbis Aristotelis.

Et vtrum sit similis speciei omnis anima.

5. & 6. Difficultas scientiæ de anima. Quinta difficultas est in quã supposito tanquam notum plures esse animas, petitur an sint eiusdem speciei, an non: quod si non sunt eiusdem speciei, omnes, est sexta difficultas, an differant specie tantùm, an potius genere.

In quo

Nota. In quo apparet Antiquorum negligentia, qui non de alia anima locuti sunt, quã de humana, cùm tamen aliæ sint genere diuersæ. at ipsi nec hoc inquisierunt, nec dubitarunt; idcirco in præsenti hoc dubitatur: nam secundum horum sententiam, non alia anima videtur esse, quã hominis.

Cauendum autem est, vt nõ lateat.

Tex. VIII.

7. Difficultas sciẽ. de anima. SEptima difficultas est, quam scite maximè curare debemus: an definitio animæ sit vna genere, sicut est definitio animalis: an non, sed quæque per se animam definite oporteat, & sic definitio specifica, vt si definiretur homo per se, leo per se, capra per se.

Textus expositio. Sensus est, an omnes animæ sic conueniant sub hoc nomine, Animæ, vt vnica possint definiri definitione; an non, id est, an sint vniuocè animæ vel æquiuocè.

Præoccupatio obiectionis. At quia dixerat animal definiri, ne quis intelligeret ipsum ponere animal separatum vniuersale, vt Plato posuit ideam, subdit, non sic esse vniuersale: nam huiusmodi vniuersalia non sunt separata: aut si sunt, posterius sunt, id est per abstractionem intellectus ab ipsis particularibus, & hic est sensus horum verborum: Vniuersale aut nihil est, aut posterius est, idem dicitur de quocunque communi prædicato. non enim est separatum, nisi per opus Intellectus: atque hæc est huius loci expositio communis & bona.

Nota. Aliqui solent hic de vniuersalibus agere: nos tamen in Porphyrium de eis diximus aliqua, & libro 7. Metaphysi. dicemus latius.

Altera expo. textus Posset horum verborum alia expositio dari, vt sit sensus, An definitio animæ sit danda in genere, velut cuiusdam vniuersalis, an in particulari, & singularium specierũ. Reddit autem rationem, qua videtur probare, quòd potius sit dãda ipsarum specierum particularium quia vniuersalium, & generum definitio aut nihil est, id est, non est alia, quam specierum, aut si aliquid diuersitatis habet, est post definitiones particularium.

Not. duobus modis genus cõsiderari potest. In cuius declarationem aduerte, quòd animal, & quocunque aliud genus dupliciter potest considerari, Vno modo secundum illum gradum naturæ, quem dicit: vt animal secũdum naturam sensitiuam præscindendo differentias specificas: & sic priùs definitur, quàm homo, & est pars quidditatis ipsius hominis & equi, & aliorum. Definitur autem priùs, quia ponitur in definitione hominis, & est prior naturà talis gradus, & simplicior est, nam species addit differentiam. Nec hoc modo dicitur vniuersale actu in prædicando, seu actu prædicabile.

Altero modo potest cõsiderari, vt quoddam commune prædicatum continens in vniuersali, & confuso, omnes species, & ipsarum differentias. & sic dicitur vniuersale in prædicãdo, & hoc modo est genus logicum, & sic nõ definitur, nisi post species, aut simul cum eis: quia non est aliud, quã omnes simul species in confuso sumptæ, aut certè per earum comparationem vel ab eis abstractum.

Hoc modo Aristoteles dixit 2. Poster. difficilius est definire genus; & hic dicit definitionem ipsius esse post definitionem specierum. aut non esse aliud, quàm illarum definitiones simul sumptę, id est, omnium differentiarum aggregatio sub genere superiori. Hanc generis distinctionem tãgit Aegidius, & benè. hic locus potest sic commodè etiam exponi, vt vtraq; expositio est bona.

Amplius autem si non multæ.

Tex. IX.

OCTaua difficultas proponitur, si in vnoquoque non sit nisi vna anima secundum substantiam, tamen ipsius multæ sint potentiæ: quæri potest, an prius sit tractanda substantia animæ, postea potentię; vel contrà. *8. Difficultas sciẽtiæ de anima.*

Vel nona difficultas est ipsarum potentiarum, qui iuxta Auerroem & Philoponum, hunc facit sensum, qui à quibus potentijs distinguantur, nunquid sensus ab imaginatione, vel imaginatio ab intellectu, & nutritiua ab augmentatiua: & sic de alijs. *9. Difficultas. 1. Expõ.*

At mihi videtur alius posse esse sensus, vt non de distinctione, sed de separatione fiat sermo secũdum diuersa subiecta. V.g. quæ potentiæ possunt in aliquo esse subiecto absque alio, an vegetatiuæ absq; sensitiuis, *2. Expõ.*

sitiuis,& hæc absque intellectiuis, vel contrà: & hoc consonat literæ.

Et vtrum partes oportet quærere. Tex. X.

10. Difficultas. Ecima difficultas est, an in inquisitione ipsarum potentiarum sit incipiendum ab ipsis potentijs, an ab ipsarum operationibus.

11. Diffic. Vndecima est, an in ipsis adhuc operationibus sit incipiendum ab eis, vel ab earum obiectis, quæ vocat opposita.

Nota quatuor consideranda in scientia de anima. Quatuor enim sunt considerāda: Substantia animæ ipsius, potentiæ, harum operationes: operationum subiecta: & de ordine inter ista, doctrinæ sunt huiusmodi quæstiones.

Videtur autem non solùm ipsum quid est. Tex. XI.

Textus cōtinuatio. Prima. Difficile est textum hunc cum antecedentibus continuare. S. Thom. ita continuat, vt postquam propositæ sunt difficultates ex parte modi inuestigandi definitionem animæ, & ex parte substantiæ ipsius, nunc velit proponere difficultatem ex parte passionum; ac dicit eas esse difficiles, quia indigemus cognoscere, quid rei ad ipsas demonstrandas.

Hæc expositio est probabilis, sed non videtur literæ conuenire multùm: non enim passiones animæ sunt ex his, quæ pendent ex quid rei, immò per ipsas indagamus quid sit anima tanquam per nota nobis.

2. Aliter exponit Auer. & Caiet. Thie. vt cùm superius dubitaret, an ab anima, an ab ipsius operationibus incipiendum esset, quæ sunt ipsius accidentia, & effectus, reddat nunc rationem dubij, scilicet quòd aliquando substantia est notior accidentibus, aliquando contrà. Ideò dubium est, quomodo in præsenti ista se habeant. Hæc est etiam probabilis expositio, & conueniens: sed mihi placet alia, quæ est Philoponi, & Simplicij, vt velit aliquam viam indagandi definitionem dare, quòd superiùs dubitaret; & via hæc est ab accidentibus ipsius animæ. Idcirco proponit, quòd non solùm per quid est, cognoscuntur passiones, & harum esse, vt in mathematicis fieri solet: per definitionem enim lineæ, & recti aliorum, cognoscimus triangulum habere angulos æquales rectis duobus: sed etiam per accidentia, ipsum quid est, cognoscimus, ac ad ipsum inuestigandum multum conducunt. & hoc in Physicis solet euenire.

3. Verior. Qua via sit indagāda animæ definitio.

Cùm enim habemus reddere secundum imaginationem.

Quo accidētia conducant ad cognoscendum quod quid est, & cōtrà. Vo, quæ dixerat, ostendit. Primò, quòd accidentia conducāt ad quid est. Hoc declarat, & velut quadam experiētia probat, dicit, quòd cùm claram cognitionem sensitiuā, quam vocat imaginationem habemus accidētium rei, aut omnium, aut plurimorū, tunc facilè possumus percipere quid illius rei. Probat iterum hoc, in quo simul probat alterum, quod dixerat, id est, per quid rei cognosci accidentia: quia quid rei, & definitio est principiū in omni demonstratione à priori: ob id optimè per ipsam cognoscuntur accidentia, vt per causam: & similiter per accidētia inuestigatur ipsa, vt per effectus.

Not. quæ sit bona definitio, quæ non. Ex quo infertur vnum, quòd definitio, per quam accidentia non cognoscuntur statim aut facili labore, illa talis sit vana, & dialectica.

Cur definitio dicatur vana, & dialectica. Dices: Quare definitio, dialectica, & vana dicitur? Omissis aliorum expositionibus, dico duo. Primum, quòd per dialecticam definitionem, potest intelligi illa, quæ inter disputantes gratia disputationis supponitur, non quòd illa verè sit, sed tantùm ex suppositione: ob id vana vocatur. 1.

Dico etiam secundò, & melius, quòd est duplex Dialecticus. Alter qui formam dat sciendi, vt qui de syllogismo, de demonstratione, de propositione, de alijsq; huiusmodi tractat: & talis nullam rem cōsiderat, sed omnia considerandi dat methodum. 2.

Alter est, qui versatur in materia probabili, qui Topicus dicitur, & per probabilia circa omnia versatur, quod latè declarauimus 1. Post. in prologo. Hic definit res per communia accidentia, & quæ omnib. ad sensum patet. Vocat enim hominem, animal mansuetum, erecta facie, &c. & talis definitio hic dicitur Dialectica & vana: quia rei naturam non explicat, nec

per ip-

per ipsam passiones rei occultæ nequeunt percipi.

An accidentia faciant ad cognitionem substantiæ. Quaest. V I.

Quæstionis difficultas.

Multa facilem, ac difficilem habent cognitionem; lumē enim, colorē, tempus, ac motum esse, cognoscere facile est: quid autē horum sit vnumquodque, difficile. Hoc in præsenti dubio euenit. Per accidentia enim, & effectus, cognosci substantiam, omnes fatentur, & experiuntur: at quomodo accidentium cognitio, substantiæ cognitionem inducat, id est valdè difficile determinare.

1. Arg. ad partē negatiuam. Vt autem hoc examinetur, sit primum argumentum contra id, quod hoc textu dicit Aristo. Si accidentia faciunt substantiæ cognitionem, & contrà, substantia ipsorum accidentium, iam profectò erit circulus in cognitionibus, qui nullo modo esse potest.

2. Argu. Præterea secundò, nullum posterius cognitione notificat prius: sed accidens est posterius cognitione substantiæ: ergo non potest notificare substantiam. Minor patet ex Aristotele 7. Metaphys. tex. 4. vbi dicit substantiam esse priorem accidenti cognitione.

3. Argu. Præterea tertiò, si accidentia faciunt ad cognitionem substantiæ, tunc vel loquimur de cognitione quid est accidentium, vel de cognitione, si est. Non de cognitione quid: nam sic accidentia pendent à substantiæ cognitione, quæ in ipsorum ponuntur definitione. Nec de alia cognitione quia experimur multorum accidentia cognosci inesse, & talium substantias, & materias ignoramus.

4. Argu. Præterea quartò. Magis distat intellectus à sensu, quàm sensus à sensu: sed cognitio vnius sensus, puta, visus, nihil facit ad auditionem: ergo nec ad intellectum; non igitur cognitio accidentium, quæ fit sensu, facit ad cognitionem substātiæ, quę fit intellectu.

5. Argu. Præterea quintò: quia magis distat accidens à substantia, quàm substantia à substantia: sed cognitio vnius substantiæ, puta, lapidis, nihil facit ad cognitionem alterius, puta, equi: ergo nec cognitio accidentis ad cognitionem substantiæ.

6. Argu. Præterea sextò, quia imperfectius non producit perfectius: ergo nec cognitio, & species accidentis, facient cognitionem, & speciem substantiæ. Hæc sunt argumenta ad partem negatiuam.

Duplex in hac quæstione difficultas. Circa quæstionem duplex est difficultas. Altera, quæ accidentia faciant ad cognitionem substantiæ. Altera, quomodo accidentia faciant ad cognitionem substantiæ.

Opiniões circa primam difficultatē. 1. Opinio. Circa primam est duplex opinio. Prior Tignosij super text. 11. & Apollina. q. 7. & aliorum quorundam, tam propria, quàm communia facere ad cognitionem substātiæ rei.

2. Opinio. Posterior est Philoponi, & aliorum cōmunis, quòd sola propria, & de his Aristotelem locutum esse dicunt.

Opiniões circa secūdam difficultatem. 1. Opinio. Præcipua difficultas est illa secunda circa modum, in qua multæ existunt Philosophorum sententiæ. Prima est Tignosij loco allegato, qui dicit, accidentia, cùm sint effectus substantiæ, esse quandam tenuem similitudinem substantiæ; Intellectus autem recipiens huiusmodi accidentium species, & ipsa cognoscens priùs, statim format, & elicit conceptum substantiæ, eo modo quo Aestimatiua bruti ex specie lupi sensati, statim elicit cognitionem inimicitiæ non sensatæ. Ita se habet Intellectus in formanda cognitione substantiæ. Et aduerte, quòd loquimur de cognitione simplici, per quam simplici conceptu res cognoscitur, & in prima intellectus operatione. Hæc est sententia prima. Nota.

2. Opinio. Altera est Ianduni. q. 10. qui ferè idem dicit, tamen alia via. Notat enim vnum, quòd intellectus noster, quantum ad ea, quæ intelligit ex se, est sicut in materia prima respectu formarum naturalium. Materia enim prima ex se non habet vllam formam, sed est in pura potentia, & disponitur prius per accidentia ad recipiendam formam substantialem; ita Intellectus ex se nullam habet rei alicuius cognitionem; disponitur tamen per cognitionem accidentiū ad substantiæ cognitionem. Dicit autem, quòd accidentiū species in intellectu, virtute luminis intellectus agētis, ducit in substantiæ cognitionem: & in hoc videtur differre hęc opinio à priori, vtraq; tamen conuenit, quòd intellectus percipiat priùs accidentia, quàm substantiam.

3.Opin. Tertia sententia est Apollinaris, q. 7. quæ dicit, quòd intellectus prius percipit simul accidens cum substantia, id est, totum concretum, vt album, calidum, dulce, & reliqua, sicut sensu percepta sunt in vniuersali tamen: postea verò discursu, & ratione separat substantiam ab accidenti, & format vtrunque conceptum: non autem statim fit substantiæ conceptus, vt illi putant, sed antecedenti discursu: & hæc opinio magis postea à nobis declarabitur in conclusionibus.

4.Opin. Quarta sententia est quorundam Thomistarum, inter quos est Sonzi. 7. Metaph. q. 14. qui putant intellectum primò cognoscere substantiam hoc modo, quòd sensibilium species recipiuntur in phantasia, ac ipsa singularia sensibilia repręsentant, ac in his sensibilium accidentium speciebus virtute intellectus agẽtis abstrahitur species substantiæ, per quam intellectus intelligit substantiam.

5.Opin. Vltima sentẽtia est aliorum, quorũ meminit Caiet. Thie. quòd Cogitatiua hominis, quæ est quædam virtus sensitiua, cognoscitiua singularium propositionum, distinguit singulare substantiæ à singulari accidentis, & vtraque cognoscit. Singulare autem substantiæ distinctum in cogitatiua imprimit speciem sui in Intellectu vniuersalem, ac cognitionem facit substãtię in intellectu. Hę sunt opiniones Philosophorum in hac quæstione 1.

1. Funda. Duplex sẽsus illorũ verborũ accidentiũ cognitio facit ad cognitionẽ substantiæ. Primus.

Pro huius dilucidatione sit primũ fundamentum, quod duplex est sensus horũ verborum. Accidentium cognitio facit ad substantiæ cognitionem. Alter est, vt per substantiam intelligamus ipsum prædicamentum substantiæ: & id, quod distinguitur, est accidens. Et erit sensus, quòd per cognitiõem accidentis venimus in cõceptum subiectæ substantiæ.

Alter est vt per substantiam intelligamus naturam cuiusque, quæ per definitionem explicatur, vt sit sensus; Per passiones & effectus rei inuestigatur quid est, & definitio ipsius.

Aduertendum maximè, quod iste posterior sensus est, quem Aristoteles intendit, vt est communis omnium interpretatio, & præsertim Simplicij, qui illud verbum, Substantia, dicit communiter sumi pro quacunque natura; at alij mouẽtes de his quæstiones sumpserũt in priori sensu, sed (pace illorũ dixerimus) longè ab Arist. deuiarunt: at nos & Arist. & ipsorũ gratia vtrunque determinabimus.

2. Funda. Duplex substantię conceptus.

Sit secundum fundamentum, quòd cõceptus substantiæ ipsius, iuxta priorem sensum, est duplex. Alter absolutus: alter connotatiuus. Absolutus est; quo intelligitur substantia pura, & secundum se absque respectu ad accidens aliquod. At connotatiuus est, quo intelligitur substantia cum ordine ad accidens vel effectum. V.g. intelligere hominem secundum solam substantiam tantum est absolutus conceptus: at intelligere substantiam sub hoc, quod est principium discurrendi, est conceptus connotatiuus. Loquor autem de cõceptu simplici, q est in apprehensiõe.

Iterum conceptus talis simplex, aut est proprius, aut communis. proprius, quo cõceptu illi soli conuenienti rem intelligimus; vt cognoscere hominem sub conceptu hominis. Communis est conceptus superior respectu inferioris, vt cognoscere hominem in conceptu animalis, vel substantiæ: in superiori enim virtualiter includitur inferior.

3. Funda. Intellectꝰ põt dupliciter cõsiderari.

Sit tertium fundamentum, quod intellectus, seu potentia nostra intellectiua, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum se solam: & sic habet pro obiecto ens quodcunque etiam immateriale. Altero modo secundum modum suæ intellectionis, puta, quod à phantasmate sensibili pendet, à quo intelligendi species abstrahit. & sic pro obiecto habet ens sensibile: quia nihil intelligit ratiõe huiusmodi, nisi quod aliqua via ordinem habeat ad sensum etiam immaterialia sub ordine ad sensibilia percipit.

1. Conclu.

His suppositis, sit prima conclusio. Primus conceptus, via originis simplex Intellectus nostri substantialis est, sed nec propriè est substantię nec accidentis.

Declaratur conclusio.

Hæc conclusio declaratur. Aduerte enim, q in re substantia non est separata ab accidenti, nec è contra: sed simul sunt per modum vnius: non enim separantur nisi in cognitione vnius absque altero: totum hoc ex substantia, & accidenti sensibus obijcitur. Non enim visus videt albedinem, sed album: nec tangimus calorem, sed calidum; & sic etiam totum hoc in sin-

gulari phantaſma repræſentat. Sicut igitur in ſenſu recipitur & cognoſcitur totū ſimul abſque abſtractione accidentis à ſubſtantia: ita etiam percipitur in Intellectu, ſed in vniuerſali, in ſenſu autem in ſingulari. V.g. ſenſus videt hoc album, illud, & iſtud album totum ſimul; intellectus primò conceptum format albi in communi etiam cōiuncti; & hoc eſt quod dicit concluſio, quod talis conceptus non eſt diſtinctus ſubſtantiæ, nec accidentis, tamen quia tale ens ſe habet per modum ſubſtantiæ, quia eſt per ſe ſubſtans, & talis modus ſubſtantiæ eſt notus; ob id conceptus dicitur ſubſtantialis, quia per modū ſubſtantiæ percipitur.

Quemadmodum igitur, quod obijcitur ſenſui fuit notum: ita ſpecies recepta in ſenſu totum illud repræſentat, & ſpecies Intellectus à phantaſmate abſtracta totū repræſentat in vniuerſali. Et iſta eſt concluſionis declaratio, & (puto) hoc voluit Apollinaris dicere.

Probatur concl. 1. Concluſio autem probatur ex ipſa declaratione; quia cum intellectus incipiat è ſenſu, & hic totum ſimul percipiat, Intellectus & totum percipiet. Et probo argumento forti: quia intellectus circa phantaſmata verſatur primò abſtrahendo vniuerſali abſtractione: ergo totum debet prius cognoſcere in vniuerſali, quod ſenſus in ſingulis, naturam ſubſtantiam per ſe intelligere, & apprehendere. Eſt alia abſtractio diſtincta ab vniuerſali, quæ non fit per Intellectum, agentem circa phantaſmata.

Et hoc argumentum concludit, meo iudicio contra omnes dicentes, accidēs per ſe aut ſubſtantiam per ſe prius intelligi, cùm ſenſus totum ſimul cognoſcat, & prima operatio Intellectus ſit tantùm in vniuerſali intelligere, quod ſenſus in ſingulari, vel ipſummet ſingulare vt multi dicunt, vt pòſt dicetur.

2. Conclu. Secunda concluſio, Conceptus diſtinctus ſubſtantiæ ab accidenti vel contrà, non niſi diſcurſu & ratiocinatione præcedente haberi poteſt. Explicatur hoc, vt ſubſtantiā tāquam diſtinctum ens ab accidenti vel contra apprehēdatur. opus eſt diſcurſu intellectus ſuppoſito conceptu illo priori totius coniuncti: fit enim hoc modo toto coniuncto ex ſubſtantia, & accidenti prius indiſtinctè percepto intellectus aliorū cognitione informatiua, ac in vna re vnum recedere, alterum manere percipit, vni immanenti aliud ſuccedere, aliqua ſemper alijs aduenire, nunquam per ſe eſſe, ex his diſcurrit, ac diſtinguit, ac vnum alterius rationis ab altero percipit, & tunc ſubſtantiam apprehendit conceptu diſtincto, ſimiliter & accidens.

(Explicatur cōcluſio, & probatur.)

Nec eſt ordo neceſſarius inter hos conceptus: poteſt enim vnum & alterum prius apprehendere, & ſic eſt ordo naturalis intellectionis primę, quo quiſque poteſt in ſe experiri: ex quo fit quod prius eſt coniunctum per modum ſubſtantiæ percipere; poſtea proprios conceptus diuidere.

Tertia concluſio. Facta iam diuiſione conceptus vtriuſque ſemel, facillimè ex accidenti concipitur ſubſtantia; tamen eo modo, qui dictus eſt, quamuis non ſit opus iā diſcurſu formali, cum præceſſerit. 3. Conclu.

Quod autem dico de ſubſtātia in communi, dico etiam de ſubſtantijs diuerſis particularibus ſecundum accidentia particularia: nam per diſcurſum ex accidentibus diuerſis non ſolùm ſeparamus ſubſtātiam ab accidenti, ſed ſubſtantiam à ſubſtantia: vt per primum diſcurſum, motum ab animali ſeparamus, & alio diſcurſu, animal eſſe diſtinctā ſubſtantiam ab alijs apprehendimus, quia alijs motum talem nō ineſſe comperimus. Nota.

Quarta concluſio. Intellectus noſter in corpore nullum habet conceptum abſolutum ſubſtantiæ, ſed omnes ſunt connotatiui. Hæc cōcluſio eſt probabilis, licet multi cōtrariam ſentiant. Senſuſq; ipſius eſt, quod nunquam conceptum habemus ſubſtātiæ diſtinctum, ita, vt nō concipiatur ſub ordine ad aliquod accidens ſenſatum, vel ad aliquem effectum, & paſſionem. 4. Concl.

Hoc probatur. Primò intellectus depēdet in cognoſcendo ſemper à phantaſmate, dum eſt in corpore; ergo quicquid intelligit, quāuis ſit à phātaſmate abſtractū ad ipſum ordinē habebit, ſicut effectus ad cauſam: ergo nulla eſt ſpecies ita pura ſubſtantia, quin in ipſa ordo ſit ad ſenſum aliquo modo, & ſic erit conceptus connotatiuus. Probatur conclu. Primò.

Non dico, quod ſit conceptus ille totalis, vt diximus in prima concluſione, ſed eſt conceptus diſtinctus ſubſtantiæ, cum Nota.

ordine tamen ad accidens.

2. Probatur secundò ab argumento forti: quia si substantiam potest per se concipere, posset vtique etiam distinctè cognoscere Angelos: quod secundum veritatem concedi non debet: Consequentia est certa: tantum distat substantia ista materialis secundum se à phantasmate sensibili, sicut intelligentia. Nam parum refert, ꝙ habeat accidentia sensibilia. Nam angeli etiam effectus sensibiles habent. Præterea, quia cùm accidens multùm sit à natura substantiæ diuersum, non potest ex ipso species elici, qui puram repræsentet substantiam.

3. Præterea probatur experientia. dicant enim qui intelligunt substantiam, quomodo ipsam concipiant; profectò non aliter animal concipimus, quàm conceptu substantiæ se mouentis secundum locum, & hominem, quàm substantiæ habentis discurrendi principium, & alia omnia huiusmodi. vnde non est par ratio significationis nominis. Nam aliquando voces cōponuntur ad significandas res absolutè, quas non sic concipimus. Verum est, quòd si nomina rectè sunt imposita, eorum significatio sumpta est ab accidentibus & proprietatibus, vt lapis à lædendo pedem, homo ab humo, ex qua factus est, & huiusmodi multa.

Contraria etiam sententia non caret probabilitate. Nam dici posset, quòd intellectus potest rursus abstrahere id quod ordinatur ad accidens ab ipso ordine, & tunc relinqueretur conceptus absolutus illius rei ab ordine sic seiuncto.

5. Conclu. Quinta conclusio. Per accidentia cognoscimus quid est rei cum aliquo discursu, & accidentium ac passionum aliqua collatione, & naturæ ipsarum cognitione aliqua imperfecta.

Exemplo explicatur cōclusio. V.g. voluit Aristoteles indagare, quid esset locus, sumpsit passiones ipsius, videlicet esse æquale locato continere, nō esse locati partem, & alia: & aliqua collatione inter has facta, & aliquo modo natura ipsarum perspecta conijcitur, quid locus sit: nam est quædam proportio passionum, & rei naturæ, vt per ipsas lumine intellectus facilè ad quid rei perueniatur, vt dicebat prima opinio.

6 Conclu. Sexta conclusio. Accidentia propria solùm conducunt ad cognitionem quid rei particularem. Explico. Si quid homo, vt homo sit, inquirimus, tunc quæ ei, vt tali insunt, cōsideremus: si, vt animal, tūc, quæ insunt, vt animal est, si vtrumque est, vtraque considerentur: & de proprijs loquitur Aristo. in textu. Explicatur & probatur cōclusio.

Nota. Aliquando quidem possunt communia, sed tunc habent rationē propriorum, puta, cùm singula communia sint, tamē omnia simul iuncta proprium faciūt. Per hæc patet solutio argumentorum.

Ad primū. Ad primum respondet Philop. in præsenti, quòd aliæ sunt passiōes, per quas indagamus quid rei, aliæ, puta, occultæ, quas per quid ostendimus: vt per motum indagamus animæ rationalis naturam, & per hanc probamus ipsius immortalitatem.

2. Dicit secundò, quod licèt sint eædem, nō est circulus: quia primò cognoscimus passionem esse, pòst cognoscimus quid, & propter quid sit.

3. Adde tu, quòd etiā cognoscimus ipsam esse, sed certiùs, & vniuersalius. & necessariò magis. quàm antè, vti diximus sæpè.

Nota. Nota tamen, quòd quantum ad textū, argumentum sic solui debet, quod loquitur in scientijs diuersis, & sic de diuersis passionibus diuersorum. Est enim sensus, quod in aliquibus rebus per quid cognoscimus passiones, in alijs, vt in Physicis, contrà.

Ad secūdum. Reijcitur prima solutio. Ad secundum Ianduni & Apollinaris, dicunt, ꝙ substantia est cognitione prior secundum perfectionem; quia perfectior est eius cognitio: sed non secundum tempus. Ista glossa nihil valet ad Aristo. Dico igitur, quòd loquitur de substantia quantum ad cognitionem illam, de qua diximus in prima conclusione, & ille conceptus prior est, vt illic explicuimus. & nota hanc expositionem. 2. solutio.

Ad tertiū. Ad tertium respondeo, quòd non est opus cognoscere perfectè quid est passionis, sed habere aliquam cognitionem imperfectam simul cum collatione aliarum passionum, vt diximus in quinta conclusione.

Ad quartum. Ad quartum respondeo, quòd quamuis Intellectus magis sit diuersus à sensu, quā sensus à sensu, tamen sensus & intellectus sunt potentiæ subordinatæ; pendet enim operatio Intellectus à sensu, & ob talem subor-

subordinationem cognitio sensus conducit ad intellectionem.

Ad quintum.

Ad quintum respondeo, quòd accidens, & passio habet quandam proportionem cum sua causa, quæ est, quid rei, quam non habet vna substantia cũ alia: ob id per accidentia talia cognoscere possum⁹ quid rei, & non per aliam substãtiam. Similiter accidens habet aliqua, per quæ possumus distinguere substantiam, vt esse in alio, ac separari, & alia huiusmodi, quæ faciunt nos in conceptum substantiæ venire.

Ad sextũ. Primo.

Ad sextum, quod imperfectum potest facere cognitionem perfectioris adiuuante aliquo perfecto, & sic per accidens cognoscimus naturam & substantiam accedente lumine intellectus.

2\. Adde etiam, quòd phantasma accidentis, etiam substantiæ, est aliquo modo; vt enim diximus totũ simul repræsentatur, & hinc eleuari potest intellect⁹ ad cognoscendam substantiam, & quid, semper tamen cum ordine ad effectum, vel sensum, vt expositum est.

Dubitationem autem habet & passiones. Tex. XII.

Tex. continuatio prima Themist.

Variè continuatur ab expositoribus hic textus. Themistius, & Philoponus dicunt, quòd cùm superiùs dixisset, per accidentia, propriasque affectiones indagandam esse animæ definitionem, nunc vult ostendere difficultatem inquirendi animæ definitionem, ostendendo difficile esse definire passiones ipsius. Quod autem hoc sit difficile, ostendit: quia difficile est cognoscere, an omnes animę passiones sint communes, an aliquæ proprię: & in hoc ostenditur difficultas in definiendis passionibus. Nam communes per corpus definiri debent, nõ autem propriæ, vt dicemus inferiùs; quòd si id cognoscere est difficile, scilicet quæ propriæ, quæ communes, pariter difficile erit definire illas, & consequenter animam.

Reijcitur prima.

Hæc expositio non mihi multùm placet, quia fundatur in falso. Nõ enim opus est passiones omnes definire ad animæ definitionem: sat enim, vt diximus, aliqua imperfecta cognitio passionum.

2\. Continuatio Auer.

Auerroes continuat sic, vt velit quæstiones, duas vtiles, & desideratas nunc proponere, circa quas versatur animæ immortalitas.

Reijcitur Auerr. cõtinuatio. 3. Verior D. Tho. de difficultate huius scientiæ ex parte passionũ animæ.

At ista non est exacta continuatio, quia Aristoteles modò totus est positus in ostendenda huius scientiæ difficultate. Ideò dico cum S. Thom. quòd cùm difficiles quæstiones proposuisset, & quæ sumuntur ex parte modi definiendi animam, & ex parte ipsius animæ: in hoc textu proponatur difficultas ex parte passionum animæ, vt dictum est in textu 3. ita igitur est continuatio.

Tex. prima expõ Auerro.

Quid autem in textu exequatur varia est expositio etiam. Auerroes enim putat has duas proponi quæstiones circa virtutes & animæ potentias. Prior est, an omnis operatio sit communis corpori; an aliqua animæ operatio sit propria ipsi.

Per propriã operationẽ intelligit eam, quæ non communicatur corpori, vt organo, & subiecto, siue pendeat à corpore, vt obiecto, vel non: per communem intelligit eam, quæ pendet à corpore, vt organo vel subiecto, quod declarauimus tex. 3.

Altera quęstio est: Si aliqua propria, an ita sit propria, vt non pendeat ab existente in corpore, id est, à phantasmate, vel corpore, vt obiecto; an potiùs sit ita propria, vt pendeat à corpore, vt obiecto. Hanc duplicem quæstionem elicit ex litera. Cùm enim dicitur, An sint communes: intelligit priorem quæstionem. cùm dicitur, Et habentis, intelligit posteriorem: vt sit sensus, an sit propria, ita tamen, vt sit alicuius existẽtis in corpore, id est, pendeat à phantasmate in corpore existente. Ipse respondet ad quæstionem, quòd potest esse propria vtroque modo: est enim intelligere, quod pendet à phantasmate: & est aliud, quod non, vt declarabitur paulò pòst. Hęc est mens Auerrois, quamuis obscurissimè ab eo dicantur ista.

Reijcitur Auerr. expositio. Altera verior expõ communis.

At hæc expositio prorsus est extra mentem Aristot. & deceptus est ex ignorantia verbi illius, Habentis: significat enim totum compositũ, & declaratiua dictio antecedentis, vt sit sensus: An passiones animæ sint cõmunes ipsi habenti, id est composito & materiæ simul cum forma, seu corpori cum anima; an aliqua sit propria ipsi animæ; & ita vnica est quæstio, quam expositionem sequuntur reliqui expositores Græci & Latini ferè.

Statim addit Aristoteles, quòd hanc quęstionem determinare est necessarium, sed difficile tamen: necessarium quidem non vt dicit Philoponus, ad definiendam animam: hoc enim suprà reiecimus, sed secundum Auerroem, necessarium est ad cognoscēdam animæ separationem, vt in sequenti textu declarabitur. Est etiam difficile, vt dicit Philoponus, quia hoc per sensum determinari nequit.

Sed hæc etiam ex contextu patent. Probat enim esse difficile id determinare, postea ostendit id esse necessarium cognoscere: Est difficile ex apparenti experientia: nam affectus animæ, tam actiones, quàm operationes, & passiones, videntur esse cōmunes corpori, vt irasci, amare, sentire, & reliqua: hęc enim omnia sunt cum corporis mutatione, ac passione. Vnicum restat intelligere, at hoc, si est imaginatio, id est, actu potentiæ sensitiuæ, quæ dicitur imaginatiua, id est, non est sine imaginatione, id est, non exercetur nisi existente imaginatione, adhuc non esset proprium, sed commune, id est, si pendet à corpore, vt organo, vel saltem vt obiecto, non est proprium. Vbi nota, quòd suprà dixi in textu 3 propriam dici passionē, quæ neutro modo pendet à corpore, quod magis dilucidatur in textu sequenti.

Nota 1.

Nota etiam cum Philopono, & alijs, quod loquitur conditionaliter: non enim dicit, omne intelligere esse aut imaginationē, sed quòd si esset, non esset proprium,

Nota 2.

Si igitur est aliqua animæ operatio. Tex. XIII.

De necessitate, & vtilitate cognoscēdarū passionum animæ.

CVm difficultatem determinandi quæstionem illam ostendisset, nunc vtilitatem & necessitatē proponit: est enim necessaria ad cognitionē immortalitatis animæ, quod explicat docens duo. Alterum, si est aliqua propria operatio animæ, ipsa est separabilis. Alterum, si nulla est propria operatio animæ, ipsa non est separabilis à corpore, sed erit sicut res mathematicæ, quæ sic se habēt, vt eis multa conueniant secundum se, quæ tamen non exercent secundum se, nisi existentia in sensibilibus.

Nota Si anima habet operationē propriam est separabilis à corpore, si non habet nō ita.

V. g. lineæ rectæ secundum se inest tangere sphęricum corpus in puncto, non tamen vtrumque tangit secundum se separata, nisi existens in corpore sensibili: similiter triangulo secundum se inest habere angulos æquales rectis, non tamen illos habet, nisi sit in aliquo sensibili subiecto. Ita multa inerunt animæ secundū se, quæ nō exercebit in corpore, si nulla ei sit operatio propria.

Exemplo declaratur.

Circa hoc occurrunt aliqua dubia. quorum primum est, quid intelligat Arist. per separabile & inseparabile à corpore. Aegidius, & Tignos. dicunt in præsenti affectus vocari separabiles, & inseparabiles. Dicitur autē affectus separabilis, qui exercetur ab anima absque corpore; inseparabilis verò, qui non exercetur nisi per corpus, semper tamen anima existente in corpore.

Dubiū 1. quid intelligat Arist. per separabile & inseparabile.

Prima sententia.

Et tunc sensus est: Si est operatio, vel affectus animæ proprius, ille erit separabilis, id est, exercebitur sine corpore, quamuis ab anima existente in corpore; siue nullus est proprius, nullus exercebitur absque corpore.

Hæc expositio est contra communem Græcorum, Arabum, & Latinorum interpretationem, qui omnes intelligunt tex. tū de separabilitate animę à corpore, vt sit sensus. Si affectio, vel operatio, est aliqua propria animæ, potest per se, absq; corpore esse; sin minus, non potest.

Reijcitur prima sententia.

Aliter enim secundum illorum expositionem esset petitio principij. Nam dicere, si est operatio animæ propria potest exerceri absque corpore: est dicere, Si est propria, est propria: imò clarius est consequens: & oportebat dicere, Si operatio est absque corpore, illa est propria. Relinquatur igitur ista sententia, & sequamur communem.

Dicta ergo hæc Aristotel. innituntur huic veritati, quòd nihil est, nisi aliquam exerceat operationem. esse enim, est ad operandum. Vnde sumuntur hæc duo. Primum, quòd si aliquid potest operari absque aliquo, potest esse sine illo; & si non potest operari absq; aliquo, nec potest esse. Qui enim se in operatione omni mutuo indigent etiam inesse: aliter enim aliquid esset absque operatione, & frustra: quod esse non potest. Si igitur animæ operatio potest inesse absque corpore, poterit & esse absque ipso: sin minus, non potest, sed dissol-

2. Sententia cōmunis, & vera.

dissoluetur separata à corpore.

Dubiū 2. Quæ dicatur affectio, seu operatio animæ propria, quæ cōis cum corpore, & quomodo.

Alterum dubium est, quæ dicatur in præsenti affectio seu operatio propria, quę verò communis. In cuius declarationem, prout ad præsens attinet, aduerte, quòd tripliciter potest vocari operatio communis: intellige de communitate animæ, & corporis.

Primus modus operatiōis cōis cum corpore.

Primò dicetur operatio animæ communis, quæ communicatur corpori, vt instrumento, id est, illa operatio, quæ sic est ab anima, vt recipiatur in organo aliquo corporeo, & composito; vt visio in oculo, auditio in aure, gustatio in lingua, ira in corde. Istæ operationes communes sunt; quia & corpori & animæ insunt, sicut ipsarum potentię. & hoc est depēdere animā in operatione à corpore, vt organo.

2. Modus.

Altero modo dicitur communis, cùm non pendet quidē ab organo aliquo, quia per ipsum exerceatur talis operatio: sed quia præsupponit operationē factam per organum, vt cùm intelligo res materiales, non quidem per organum intelligo, sed non possum intelligere, nisi illarum priùs habeam in organo corporeo similitudines & phantasmata, à quibus intellectus sumit species, & intelligit, sicut visus à colore: & hoc dicitur pendere à corpore, vt obiecto, sicut dicit S. Tho. vel pendere à corpore tanquam medio, vt dicit Paul. Vene. vel communicare cum communicante corpori, vt dicit Albert. quæ omnia, idem sunt in re, & talis operatio est communis secundo modo.

3. Modus.

Tertiò dicitur communis, quando sic conuenit toti, vt nō solùm alicui organo insit, sed toti ipsi viuenti, vt nutrire, augere, mori, & alia: & hoc est communicari corpori vt subiecto, solumque differt à primo, quòd illic operatio inerat vni parti corporis, hic verò toti. His igitur modis dicitur operatio aliqua, animæ cōmunis.

Primus modus operatiōis propriæ animæ.

Totidem autem dici potest propria. Primò, illa est propria, quæ non exercetur corpore, vt instrumento, nec vt subiecto, quāuis pendeat vt ab obiecto.

2. modus.

Secundò, est propria, quæ nec ab obiecto, nec alio modo pendet à corpore.

3. modus.

Tertiò: quæ licèt sit pendens ab organo, non tamen à subiecto toto: & sic dicitur videre proprium oculo, quia non inest alijs partibus.

Sensus dubij propositi in Arist.

Cùm igitur his modis proprium dicatur, dubium est, quomodo sumatur, cùm Aristoteles dicit, Si non est propria operatio animæ, ipsa non est separabilis.

Prima sententia vera quidē, sed nō ad mentem Aristot.

S. Tho. & alij aliqui dicunt, quòd sumitur, primo modo, vt illa sit propria, quæ saltem pendet ab obiecto, licèt non ab organo; & talis sufficit, vt anima dicatur separabilis.

Hæc expositio est verissima doctrina: sufficit enim animæ separabilitati, vt talem operationem habeat, licèt non habeat secundam propriam, & benè concedit Albertus, sed non videtur mens Aristotelis. Nam in pręcedenti textu dixit, quòd si ab imaginatione pendet, adhuc non est propria, sed communis, nec potuit in tam proximis verbis æquiuocare, & iterum illam vocare propriam.

2. Sententia est vera & ad mentem Aristot.

Dico igitur de mente Aristotel. quòd propria dicitur secundo modo, quæ nullo modo pendet à corpore, qualis est intellectio, quæ ab anima habetur ipsarum Intelligentiarum, quam intellectionem confitetur hic Auer. Albert. cap. 6. & Philop. ac Simplic. quamuis differant. Nam Auerr. tribuit hanc intellectionem animæ, & intellectui assistenti: errabat enim putās esse assistentem. Albertus verò animæ nostræ verè informanti.

Probatur hæc sententia in Aristot.

Et dubitari non debet, hanc esse mentem Aristo. nam si non cognosceret aliam operationem propriam, nisi depēdentem à phantasmate, vtique non posset ostendere animæ separabilitatem: quia dependentia talis impediret, quo minus posset separata operari, sicut deficiente obiecto non potest esse actio. Loquitur igitur Aristoteles de operatione quæ nullo modo pendet à corpore, quamuis secundum veritatem sufficiat illa altera, vt probandum est in libr. 3. sed solum secundum Aristotelem dicimus hoc.

Nota.

Et nota, quòd hoc fuit argumētum fallax Alexandri, quod maleà quibusdam putatur insolubile in via Aristot. si anima non intelligit sine imaginatione, non potest esse sine corpore, vt dicitur in præsenti: at 3. de anima tex. 39. non potest intelligere sine phantasmate. concluditur: ergo non est separabilis. Hoc autem argumentum nullū est, vt docebimus (Deo dante) 3. de anima. nam & esse potest intellectio

aliqua

aliqua sine imaginatione: & quamuis initio vtatur phantasmate, tamen productis speciebus intelligibilibus postea illas asseruat, & eis potest sine phantasmate. Sed de his postea.

Dubiũ 3. Dubium tertium est. Videtur enim Aristoteles argumentari de opposito antecedētis, ad oppositũ consequentis: qui modus argumentãdi vitiosus est. Dicit enim: Si est operatio propria, anima est separabilis: si non est propria, non est separabilis: hoc est, ac si diceret, Si est homo, est animal; si non est homo, non est animal.

1. Sentẽtia Pau. Veneti. Ad hoc varia est Philosophorum expositio. Paulus Venetus existimat vitio impressorum, locum esse incorrectum: debet enim aliter legi, vt fiat ab opposito consequentis, sic: Si est operatio propria animæ, ipsa est separabilis, si non est separabilis, non est propria operatio ipsi.

Reijcitur prima sententia. In hoc non est audiendus Paul. Venetus: nam literam istam receperunt omnes, antiquissimi etiã Interpretes Græci Aristo. & præterea habent optimum sensum, vt dicemus.

2. Sẽtẽtia Themist. & Auer. Aliter respondet Themistius & Auer. quòd in conditionalibus de contingenti, valet ille modus arguendi. Vocantur conditionales de contingenti, quæ sunt bonæ consequentiæ cum contingenti, & non aliter. v.g. si est animal contingit vt sit homo: hæc est conditionalis contingentis, quæ est bona consequentia: at nisi esset cõtingens, non esset bona: dicunt, quod in his valet, vt si est coloratum, contigit esse album: si non est coloratum, nõ contingit esse album. Ita dicunt in præsenti esse modum arguendi similem: nam Arist. loquitur per verbum, Contingit.

Reijcitur sententia Auer. Mihi non arridet ista expositio: quia verbum, contingit, in præsenti accipitur pro inesse: nec Aristoteles curat modo huiusmodi consequentias de contingenti: imò, vt Philop. dicit, contingens sumitur hic pro necessario: nam variè sumitur aliquando, vt dicitur. 1. Priorum.

3. Sententia Ægid. &c. Alia est expositio Aegid. Apollinar. & Caiet. Thien. quòd in terminis conuertibilibus valet similis arguendi modus, vt notum est. Sunt autem huiusmodi termini conuertibiles, habere propriam operationem, & esse separabilem.

Reijcitur 3. sẽtẽtia. Hæc expositio melior videtur præcedẽtibus, adhuc tamen non omnino placet: nam iam esset mala forma argumentationis, & solum esset bona secundum materiam: non autem credi debet, quod in re ista Aristoteles tali modo arguendi materiali vteretur, præsertim cum non constet illos esse terminos conuertibiles.

4. Sententia D. Th. Philop. &c. verior. Idcirco mihi placet expositio S. Thom. Philoponi, & Simplicij, quod hic nullus fiat argumentandi modus, sed solùm proponantur duo canones, seu duæ maximæ, quarum altera sit. Si est ꝓpria operatio animę, ipsa est separabilis. Altera: Si nulla est propria, non est separabilis: nulla tamẽ fit argumentatio, nec id opus est, vt patet.

Dubiũ 4. Quartum dubium est, circa priorem maximam, quod mouent Græci, Simplic. & Philop. Oculus enim habet operationẽ propriam, non tamen est separabilis à toto, vt separatus videat: similiter etiam lingua, & alia huiusmodi.

Sol. dubij ex Philo. Ad hoc respondet Philoponus: vt enim nos supra diximus, multipliciter dicitur proprium. Videre autem est proprium oculo, tertio modo, vt distinguitur ab alijs partibus animalis, quibus videre nõ inest; at non vt comparatur toti. Oculus etiam toti continuus, & ab eo pendens, habet videre, propterea non est ipsi proprium sic, sed toti commune. At animę operatio propria dicitur, in quo totum seu corpus non cõmunicat, atq; ob id ipsa separabilis est à corpore, sed non oculus à toto, nec à partibus alijs, vt faciunt, & sustentant totum.

Dubiũ 5. Quintum dubium est circa secundam maximam. Nauta enim non habet operationes suæ artis, nisi in naui, & auriga in curru: at separari possunt ab his.

Solut. ex Simpli & Philop. Respondet Simplicius & Philop. quòd quamuis nauta vt nauta, non habeat operationem extra nauim, tamen vt homo est, habet operationes proprias, quorum ratione potest separari.

Nota. Ex quo elicitur vnum, quòd vt forma sit separabilis, non opus est vt omnes suas operationes habeat proprias: sat est quod sit aliqua, quam extra corpus posset exercere, quamuis nõ reliquas. Vnde anima rationalis separata vtitur intellectione, non sensu, non etiam alijs communibus, & ob illam talem separabilis est.

Videntur

Videntur autem & animæ passiones. Tex. XIIII.

Quòd videatur esse cõés omnes operationes.

VT modum definiendi passiones animæ det, & vt doceat, cuius artificis sit eas cõsiderare, respõdet dubio proposito, quòd animæ videntur communes. Loquitur autẽ dubitatiuè: quia non omnes protsus communes sunt, sed sensitiuæ, & appetitiuæ, ac vegetatiuæ. Exempla autem appetitiuarum posuit, vt declarabimus.

Probatur primo signo.

Dicit igitur, has esse communes animæ cum corpore: quod duplici ostendit signo. Alterum est: quia aliquos experimur, multis illatis iniurijs, nõ irasci, alios verò minima illata multùm irasci; quia sanguis feruet circa cor, vt homines colerici facilè ob calorem irascũtur; phlegmatici verò, ac melancholici difficilè. Cùm igitur ira nõ sit sine corporis mutatione, videtur esse passio communis, similiter de alijs affectibus. Ita omnes explicant signum hoc, vt ex diuersorum hominum complexione sumatur: & est bona expositio.

Altera expositio.

Quamuis magis ad literam dici potest, quòd sit de vno homine, qui aliquãdo irascitur leui ex causa, aliquando non, etiam ex graui: & hoc, quia aliquãdo feruet sanguis, aliquando nõ, patet igitur esse passionem communem. Id autem experientia patet: nam quodam tempore homines facilius irascuntur, vt vere, quàm hieme; & saturi, quàm ieiuni; & potatores vini in ebrietate, secundum etiam alias dispositiones.

Probatur 2. signo.

Alterum signum est, quia aliqui nulla oblata causa terroris ita timent, ac illi qui bus terribilia oblata sunt, quales sunt melancholici: quod non posset prouenrie, nisi temperies corporis iuuaret ad huiusmodi passiones. Sunt ergo communes cum corpore.

Nota 1.

Nota, quod temperies corporum ad huiusmodi passiones, multum faciũt: quidam enim ad has, quidã ad illas sunt proniores, vt dicitur 2. de part. c. 2. & 4. Fecitq; Gale. librum de hoc inscriptum, quòd mores animi temperaturas corporum sequantur.

2. Scias tamen, ꝙ hæ passiones licet naturales sint, nec naturaliter possint eradicari, nunquã inferunt vim rationi, nec cogunt libertatem, quamuis multum alliciant: de hoc tamen alibi dicemus. Aduerte vlterius, quòd huiusmodi communes affectiones & operationes sunt in triplici differentia. Quædam naturales, quales sunt vegetatiuæ, vt nutritio & augumentatio. Quædam sensitiuæ, quales sunt operationes omnium sensuum exteriorum & interiorum, vt visio, audirio, imaginatio, cogitatio, memoratio. Et aliæ quædam appetitiuæ, quæ rursus diuidũtur. Quædam enim sunt secundum irascibilem, quæ tendit in bonum arduum, vel malum, vt ira, timor, audacia. Quædam secundum concupiscibilem, quæ tendit in bonum, vel malum, vt amor, odium, tristitia, desiderium, gaudium: omnes hæ sunt operationes communes, de quib us in sequentibus latè tractandum est.

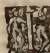
Not. 3. Cões effectus, & operatio nes animæ sunt in triplici differẽtia.

At Arist. non explicuit omnes has, sed solùm eas, quæ sunt appetitiuæ: quia illæ propriæ passiones dicuntur, quia cum alteratione sensibili fiunt. At vegetatiuæ operationes, actiones sunt: sensitiuæ verò non sunt cum propria alteratione.

Et aduerte, quòd quinque exempla priora textus sunt pro irascibili: tria posteriora pro concupiscibili.

Si autem sic habet, manifestam. Tex. XV.

Infert Arist. ex dictis passio nes esse diffiniendas p materiã.

INfert illa duo, propter quæ determinarat animæ passiones esse communes. Alterum est, quòd definiri debent per materiam. Et probat: quia sunt rationes in materia, & à materia pendente: vt irasci est passio existens in corpore, & sensibili materia, quia est cum sanguinis motione: debet ergo definiri per talem materiam.

Exẽplũ in iræ definitione.

Assignat autem definitionem iræ quę talis est: motus talis corporis, aut partis, aut potentiæ, ab hoc gratia huius. In qua definitione ponitur materia, quę notatur per illa tria verba, Huius corporis, Partis, Potentiæ: vt detur intelligi triplex materia; remota, scilicet animal, est motus animalis; & proxima pars, scilicet est motus cordis: hæc enim sunt subiecta: & materia simul cum virtute alteratiua, scilicet est motus calidi. Materiam enim cum virtute alteratiua vocat potentiam secundum Philoponum: aut secundum plerosque

Tex. explicatio.

Latinos, per potentiam intelligit irascibilis appetitum. Vno ergo ex his modis per materiam definitur, dicitur, Ab hoc, id est, ab iniuria illata, in quo notatur efficiens; Gratia huius, scilicet propter vindictam, in quo exprimitur finis.

Infert secundum Arist. physici esse, cōsiderare de anima.

Alterum, quod colligit, est, Physici esse, cōsiderare de anima, aut de omni, aut de ea, quæ huiusmodi passionum materialiū est principium: quod idem docuit 6. Metaph. tex. 3.

Aduertendum autem, quod dicit, Non de omni: vel propter Intelligentias, vt aliqui dicunt, quæ assistunt orbibus, quamuis propriè non sint cælorum animæ: Vel propter rationalem animam, quatenus est à corpore separata, vt alij dicunt: quia hæc potest separari à corpore, & per se subsistere. At de rationali, quantum ad operationem illam, in qua nullo modo cōmunicat corpori, vt diximus superiùs, vel etiam secundum illum vltimum gradum intellectiuum, sicut aliqui alij dicunt, vt vidimus: vel denique, quod verius putamus, Aristoteles eo loco solum in genere concludit, ad Physicum spectare tractationem animæ, quia hæc habet operationes in materia. Addit autem, Non de omni, vel saltem de tali; ac si dicat sub conditione, Si aliqua anima reperiretur, quæ non haberet operationes illas in materia, & corpore, de illa agere non spectaret ad Physicum, at verò, an talis aliqua sit, vel non sit, nil determinat, sed postea tractaturus est, cum de intellectiua disseret.

Differenter autem definiet naturalis. Tex. XVI.

Alter definiendi modus p formam.

CVm modum definiēdi Physicum harum passionum posuisset, nunc ab alijs artificibus secernit, & præcipuè à Dialectico, qui easdem passiones definit. Est igitur discrimen, quòd Dialecticus definit per formam, vt iram definit esse appetitum vindictæ: appetitus autem vindictæ est forma iræ: at Physicus per materiam definit, vt ira est sanguinis motus circa cor.

Exemplū iræ in definitione.

Tertius definiendi modus p materiam & formam simul.

At quia tales formę in materia sint secundum se, fit, vt sit alia tertia definitio vtrāque continens; vt ira est appetitus vindictę ex ebullitione sanguinis circa cor.

Est etiam aliud exemplū de domo; Formalis definitio est operimentum arcens pluuias, & ventos; materialis est constructum ex lapidibus, lignis, & reliquis: tertia est ex vtroq;, operimentum ex lapidibus, lignis, & reliquis, arcens ventos, pluuias, ac tempestates.

Alterum exemplū in definitione domus.

Et hoc est, quod litera dicit, quòd definitio hęc domus, dicit formam in his, scilicet materia, lapide, calce, & alijs, propter ista; id est, ad arcendas tempestates: finis enim cum forma etiam computatur, vt dicit Philoponus.

Qō prima Arist. quæ pręstātior definitio, & magis physica. Solut. qō.

Constitutis his definitionibus, duas mouet quæstiones. Altera est, quæ sit magis physica definitio, quæ datur per formam, an quæ datur per materiam, an quæ ex vtroque constat:

Qō secunda, vtra magis physica per formā, an per materiam.

Ad hoc vult responsum esse, hanc vltimam esse magis physicam, ob rationem datam, quia est perfectius explicans rem, cum pendeat à materia, quam quidē Physicus considerat.

Altera quæstio est, illarum duarum, scilicet per materiam, & illius, quę est per formam, vtra sit physica. Et hoc est quod dicit. Illarum vtraque, quę? id est ex illis duabus prioribus, quæ est Physica magis? Respondet in sequenti textu.

An non est aliquis, qui circa passiones. Tex. XVII.

Solu. qō. nis primę.

REspondet illam esse physicam, quamuis Philoponus & Simplicius velint, vt respondeant nullius esse artificis, sed textus non id indicat, & in quæstione examinabitur, sed quòd est physica vniuersaliter loquendo.

Physic. solus cōsiderat in vniuersū passiones nō separabiles, vt nō separabiles, non alij.

Et ad huius manifestationem dicit, non esse artificem, qui consideret materię affectus omnes non separabiles, & in quantū non separabiles sunt, nisi physicus, qui circa sensibile corpus in vniuersali versatur: quod ostenditur inductione. Nam aliqui bene considerant passiones non separabiles à materia, & vt non separabiles, sed nō omnes, sed aliquot in particulari; vt Medicina corpus humanum.

Et artes aliquæ mechanicæ, aliquas materiæ affectiones: vt ligni, vel ferri, vel alterius aliquas qualitates materiæ, & arti cōuenientes, at non vniuersaliter materiam

omnem

omnem sensibilem speculantur.

Alij artifices, considerant quidem res, quæ non separantur re à materia; considerant tamen, non vt in materia, sed abstrahendo, & remouendo, vt Mathematicus.

Alij considerant ea, quæ non sunt in materia: & hic est Metaphysicus: relinquitur ergo vniuersaliter materia physico: ob id definitio per materiã est magis physica. Hoc tamen in quæstione examinabitur.

Sed redeundum est vnde sermo.

Tex. XVIII.

Animę passiones cõmunes non separari à materia.

Facta ista digressiuncula circa differentiam Physici ab alijs, regreditur ad id, quod dixerat text. 15. Dicit, quod animi passiones, scilicet communes, esse, quę à naturali & sensibili materia separari nequeãt, sicut timor, odium, & reliqua, & non sunt sicut linea, & mathematica res, quæ à sensibili materia abstrahuntur, licet in ea sint: materiales verò passiones & in materia sensibili sunt, & in ea cõsiderantur: & hic est finis Prologi.

An dialecticus definiat per formam.

Quæstio VII.

Primũ argumẽtum ad partẽ negatiuã.

Qvæ in hac parte difficultatẽ faciũt, hæc sunt. Primò. Vel comparatur Dialecticus suis intentionibus, vel rebus ipsis, quibus intentiones applicantur, si fiat cõparatio prior, profectò non per solã formã definit, sed etiam per materiam: definit enim propositionem per terminos, qui ipsius materia sunt: definit syllogismum per propositiones; & demonstrationem per præmissas, ex quibus constat: quæ definitiones sunt per materiam. Si verò dicatur posterius videtur id esse non posse: quia dialecticus vt talis est, non agit de rebus: ergo non definit nec per formam.

2 Argumẽtum.

Secundò, Dialecticus cùm modos prædicandi consideratt, non definit, nisi per prædicata: at forma non prædicatur de re: non enim dices, homo est animal: ergo nõ est dialectica definitio per formam.

3. Argumentum.

Tertiò, Definitio dialectica dicitur vana, tex. 11. ergo non est per formam. Non enim vana esset, imò melior, quàm physica, quæ est per materiam, quia melior est forma, quàm materia.

4. Arg.

Quartò, quia non esset differẽtia dialecticæ definitiõis, à mathematica & metaphysica: hæ enim etiam per formam sunt.

Prima opinio fere cõmunis.

Circa hoc est ferè vna communis opinio, quam tradit Albertus tract. 1. capit. 7. & Iandu. q. 12. & Apollina. q. 9. & Caieta. Thie. in pręsenti, & alij dicunt formã capi dupliciter. Vno modo pro altera parte cõpositi distincta contra materiam; & talis dicitur forma partis. Altero modo, sumitur pro prædicato substantiale rei, vt animal dicitur forma hominis. In quo autem differant hæ duæ formæ, non omnes consentiunt, vt postea dicam.

Duplex forma.

Dicunt igitur duo. Primum, quòd Dialecticus non definit per formam partis. Præterea, quia multa sunt; quæ non habent formam partis, vt accidentia, quæ simplicia sunt, quæ tamen Dialecticus definit per formam, & propterea quòd talis definitio esset diminuta, cùm rei substantiam materia includat.

Dicunt secundò, quòd Dialecticus dicitur definire per formã, quia definit per prędicata superiora, putà, genera & differentias, quæ sunt forma secundo modo.

Nota, cur definitio p gen. & differẽtiã dicatur Dialectica, & p formam.

Notat tamen Iandunus, quòd dialecticus, vt talis est, adhuc non definiat per genus & differentiam; quia ipsius non est considerare res; sed talis definitio attribuitur dialectico: & nescit ipse causam, quare tribuatur dialectico. enumerat sententias quorundam, quæ illi non placent, & meritò.

At Albertus videtur huius causam reddere, quia non fiunt tales definitiones, nisi quatenus partes sumantur sub vniuersali intentione logica generis & differentiæ: ac ob id formalis definitio dicitur, quia intentio est, vt forma, scilicet, esse genus, esse differentiam. Hæc sunt quæ ex philosophis habemus in hac difficultate.

I. Funda. Triplex est materia ex qua, & in qua, & p prędicatiõis.

Circa cuius explicationem fit primum fundamentũ, materiam vt ad præsens spectat esse triplicem. Quædam est ex qua, puta subiectum, ex quo aliquid fit, ita, vt sit pars ipsius rei factæ: talis est materia prima respectu substãtiarum compositarum: & huic opponitur forma, quæ est altera pars compositi. Altera materia est in qua, quæ non est quidem rei pars, sed subiectum, sicut est substantia composita respectu accidentis, & materia prima respectu formæ,

formæ. Tertia est materia prædicationis, & talis est inferius respectu superiorum, vt singularia respectu specierum, & species respectu superiorum.

Discrimē inter materiā substantiæ, & accidētis.

Differt autem inter substantias, & accidentia: quòd substantiæ perfectæ sensibiles habent quidem materiam, ex qua, & materiam prædicationis, si in vniuersali sumantur; non tamen materiam, in qua. At accidentia habent materiam, in qua, scilicet subiectum, non tamen, ex qua, quia simplices formæ sunt: habent etiam materiam prædicationis, cùm prædicamētum componant.

2. Funda.

Genera et prędicata essētialia in substātijs sensibilib⁹, nō solum dicunt formam, sed materiam

Sit secundum fundamentum. Notandum, Genera & prædicata essentialia in substantijs sensibilibus nō solam formam dicunt, sed etiam materiam, ex qua. V. g. animal, non solam animam dicit, sed simul corpus, ac totam rei substātiam: similiter rationale, & vnumquodque horum.

Obiectio,

Sed statim dubitabis, Si ergo ista omnia prædicata totam rei substantiam claudūt, vt quid de vna multa prædicantur?

Solutio.

Respondeo, quòd forma rei, licèt vna sit rebus singulis, tamen multiplex est in virtute, & exercet ea, quæ multæ facerent. V. g. vna est in homine anima, at per eam materia recipit esse corpus, ac si esset forma corporis; & esse viuentis, ac si esset forma viuentis: & esse animalis, & esse hominis. Idem fit in alijs. Si diuersæ formæ essent, vtique à singulis singula sumerentur prædicata. Modò etiam, licet vna sit, sumuntur illa, ad notandum ipsius multiplicitatem in valore, & virtute, vt penetret, & percipiatur materia cuiuscunq; rei.

Et sicut forma est multiplex virtute, ita in materia sunt dispositiones varię in virtute & re, quæ deseruiunt pro varijs virtutibus formæ: vnde in ea sunt dispositiones corporis viuētis & aliorum; quod est notandū. Ex quo habes, quòd omnia prędicata dicunt totam naturam, scilicet materiam & formam, & singula etiam prædicata, tamen præcipuè formā: ab ea enim denominatio sumitur; vt album dicit corp⁹ & albidinē, sed hanc præcipuè. Sumitur etiam distinctio ex ipsius formæ multiplicitate virtuali, de hoc tamē copiosius diximus in Logica.

Nota.

Non sunt plures animæ in cōposito pro singulis prędicatis essentialibus.

Hinc colligo duo contra Iandunum. Alterum, quòd ista prædicata non solùm dicunt formam rei, vt ipse putat. Et in hoc differt Iandunus ab Alberto, qui tenet, quòd dicunt totam rem. Alterum, quòd non differunt, nisi ratione: ipse enim existimat, quòd realiter differunt, quia putat esse diuersas formas realiter distinctas, à quibus vnumquodq; sumitur: hoc tamen alibi impugnabitur. Hoc ergo est de substantijs.

De prædicatis essentialib⁹ accidentiū, an includāt materiā, & quo modo.

At in accidentibus aliud est. Cùm enim sint simplices formæ, ipsorum genera, & prædicata solam formam dicunt, nullo modo materiam, quamuis forsan dicant intrinsecè ordinem ad subiectum: sed hoc posteriùs examinabitur. Sat est, quòd non includant materiam sicut substantiæ: tūc autem eorum diuersitas sumitur ex multiplicate virtuali vnius accidentis.

Nota.

In omnibus autem aduertendum est, quòd non sola multiplicitas sufficit ad genera, & differentias, nisi sit per modum compositionis, vt vnum determinet alterum, vt alibi diximus.

Prima cōclusio.

His suppositis, sit prima conclusio. Logicus definiens per genus & differentias, definit per formam; sed non definit per genus & differentias res ipsas inquantum Logicus, sed vt simul sumitur cum habitibus aliarum scientiarum.

Distinctio quædā inter Logicū & dialecticū, ex qua explicatur conclus.

Hæc omnia declaro. Aduertendum igitur, gratia claritatis, hic distinguo inter Logicum, & Dialecticum. Voco Dialecticum topicum, qui circa quamcunque rem probabiliter disputat. Logicum voco in præsenti, qui methodum vniuersalē docet sciendi, qui dicitur docens, & simul etiam vtitur methodo, per alios habitus scientiæ; vt cùm habitu physico definit, & differit de physicis, similiter per metaphysicum & per mathematicum, de alijs rebus, qui dicitur Logicus vtens: talis logicus est, qui definit per genus & differentiam, non ille alius, qui nullam rem versat, sed solùm methodum rei cognoscendæ, & hoc est, quod dicit conclusio.

Dubium. cur dicantur Logicæ definitiones.

Sed dices; Cùm ille Logicus sit simul cum habitu alterius scientiæ, quare definitio illi; tribuitur, & non potius illi scientiæ, puta physicæ, vel alteri?

Solutio.

Dico, quia est communis modus definiendi in omnibus; non solùm enim res physicæ, sed mathematicæ, ac metaphysicę definiūtur genere ac differentia: cùmque mo-

que modus sit communis, ideo tales definitiones tribuuntur Logico, ac Logicæ nominantur.

Cur hæ dicantur definitiões per formam.

Dicuntur etiam huiusmodi definitiones secundum formam, propter duo. 1. Primò: quia genera, ac differentiæ, quamuis totam materiam dicant, præcipuè tamen formam explicant, ac ab ea sumuntur, vt diximus in fundamento. 2. Secundò, quia sunt prædicata; & talia dicuntur forma respectu eorum, de quibus prædicantur.

2. Concl.

Secunda conclusio. Dialectica definitio dicitur etiam secundum formam, sed alia de causa. Voco hic dialecticam definitionē eam, quæ ab accidentibus sumitur. Dialectici enim probabile considerantes sæpè per accidentia, ac sensibus nota describũt: & huiusmodi dicuntur secundum formā, quia accidentia dicuntur formæ respectu subiectorũ: de qua definitiōe dixim⁹ tex. 11.

3. Concl.

Tertia conclusio. Logicus suas intentiones per materiam etiam definit. Hæc nota est ex argumento primo; habet enim suas formas, ac materias Logicus, per quas propria subiecta definit.

Has tres concl. esse veras, nō ad mētē Arist.

Hæ tres conclusiones veræ sunt, nec in ipsis dissentio à communi doctrina prædictorum Philosophorum: existimo tamen, non esse ad mentem Arist. in præsenti. Nam, vt patet ex ipso tex. 16. solùm loquitur de definitionib. Physicarũ passionum, & non absolutè de omnibus definitionibus; quod benè notauit Paulus Venetus.

Nota. Discrimē inter def. es substātiæ & passionis.

Est autem aduertendum, quòd passiones Physicæ dicũt quidem materiam, sed non sicut ipsæ substantiæ. Hæ enim includunt materiam ex qua, & tanquam sui partem: vnde fit, vt nullo modo definiri possunt, nisi claudatur materia in definitione: aliter nō esset definire talē substātiā.

At passiones physicæ, licèt per se, & secundum se in materia sint, tamē est materia in qua, & vt subiectũ, nec est ipsarum pars cōstitutiua: vnde fit, vt possint definiri absq; eo, quòd exprimatur materia, licèt sit aliquis ordo ad materiam semper, sicut potest definiri albedo absq; eo, quòd sumatur expresè propriũ ipsius subiectũ. tales definitiones dicuntur formales, quia formarũ secundũ se sunt, & sunt nō exactę definitiones, cùm non exprimant rem perfectè, sicut exprimitur, cum sumitur materia ipsa.

Quæ sit mens Arist. cũ ait, formales definitiones esse dialecticas.

Illas igitur vocat Aristoteles dialecticas definitiones, quia talis cognitio tribuitur Dialectico, quia est rei physicæ nō considerata modo physico. Vnde sicut probabile, quia nullius est scientiæ, datur Dialectico; ita res propria alicuius scientię non considerata modo illius scientiæ, sed communi, datur etiam Dialectico.

Nota. Quasdam definitiones formales nō esse dialecticas.

Ex quo attende, quòd non est dialectica definitio, quæ datur per formam, sed quæ datur per formam rei secundum se pendēris à materia. Vnde Mathematicus etiam definit formas, & Metaphysicus: non tamen tales dicuntur definitiones dialecticę, quia illæ ex se non dicunt materiam. At illę dialecticę sunt, quæ sunt rerum secũdũ se à materia pendentium, & quę vt tales deberent cōsiderari: & per materiam non dantur proximam ac propriam, sed sine materia, vel per materiam communem, alienam ab illa scientia: vt si diceret, risibilis est potentia ad ridendũ. Vel sic, est aptitudo substantiæ ad ridendum. Hanc autem doctrinam, & expositionem multùm obserua.

4. Concl. iuxta mētem Arist. quæ ex dictis sequitur.

Ex quibus sumitur conclusio. Dialecticus dicitur definire per formam; quia accidentia secundum se à materia tali pendentia, non per eam, definit.

Ad primum.

Ad argumenta solutio patet. Ad primum dico, quòd non est sermo de intentionibus, sed de rebus, quæ Logico tribuũtur propter id, quod diximus in prima conclusione, & propter id, quod notauimus circa tertiam.

Ad secundum.

Ad secundum patet solutio. Nam si loquamur de definitione iuxta primam conclusionem, illa prędicatur, cùm dicant genera & differentiam totam rem: si verò loquamur de animæ passionibus, illæ definitiones formales prædicantur, quia subiectum non est pars passionis: & ita dicitur, ira est appetitus vindictæ: quæ definitio formalis est.

Ad tertium.

Ad tertium iam diximus tex. 11. quare definitio dialectica dicatur vana. Dico etiam modò, quòd licèt sit per formam, vana dici potest: quia talem formam nō perfectè exprimit, quia secundum se à materia pendet.

Ad quartum.

Ad quartum solutio patet ex dictis in cōclusione tertia: aliter enim dicitur Mathematicus, & Metaphysicus definire per

formam, aliter Dialecticus. Illi enim definiunt formas secundum se à materia independentes: at Dialecticus formas materiales, ac pendentes à materia sine propria materia tali definit. Est autem obseruatio digna huius difficultatis resolutio.

An Physicus definiat per materiam. Quæst. VIII.

1. Argum. ad partē negatiuā.

Ristoteles hoc docuit interesse inter Physicū, & Dialecticum, quòd hic per formam solam, ille per solam materiam, vel per materiam, & formam, simul definiret. At videtur, quòd fieri non possit, vt per solam materiam definiatur. Primò ex Aristo. 7. Metaphysi. tex. 34. vbi prohibet definitionem dare per solam materiam. Et confirmo: quia definitio explicare debet totam rei naturam: at sola materia nullius est naturę: ergo definitio non est per solam materiam.

2. Argu. Præterea secundò. Illa definitio, quæ ab Arist. datur per materiam, videtur habere formā: dicit enim, sanguinis ebullitionem circa cor esse iram: at ebullitio forma quædam videtur: non est igitur materialis talis definitio.

3. Argu. Præterea tertiò. Definitio danda est per notiora, at materia, vt notum est, ignota est valdè: non ergo per materiam solam definiri contingit.

4. Argu. Pręterea quartò: Si considerētur definitiones physicæ, nō viderentur esse per materiam. Patet in definitione naturæ, temporis, motus, materiæ, causarum, & aliorum, quæ non definiuntur per materiam.

Nota, in quo sensu ab Aristo. & in quo ab eius Interpretibus quæstio tradetur. Hic aduertendum, quòd si solus Arist. sensus esset discutiendus, facilè esset respondere. Non enim Aristot. dicit, quòd semper Physicus definit per materiam sensibilem: de hac enim est sermo: sed quòd has animi passiones definit per materiam sensibilem, quæ est subiectum aliquod sensibile: at expositores assumunt in vniuersum, Physicum per sensibilem materiam definire: at quo id modo intelligatur, id est à nobis exponendum.

Respōsio ad quæstionem.

Tria Physicus definit. Sunt enim tria, quæ Physicus definit, & nō omnia vno modo: ac sunt subiecta, & substantiæ compositæ, scilicet elementum, mistum viuens, & species horum: similiter horum esse, ac principia: similiter etiam eorundem passiones.

Quadrupliciter Philosophus definit p materiā sensibilem. Quadrupliciter autem definit per materiam sensibilem. Primò per materiam partis, & ex qua. & hęc est materia prima, dispositionibus induta: hoc modo definit compositas substātias, vt si hominem per talem animam, ac corpus definiret, aut viuens, aut aliquid aliud. 1.

Secundò, definit per materiam in qua, scilicet per subiectum ipsius definiri proprium: & sic definit passiones, ac proprietates, ac aliquas formas substantiales, vt animam per corpus organicum. 2.

Tertiò, definit per materiā sensibilem; quia definit per aliquod prædicatū, quod talem materiā includit implicitè, vt cùm definit per genus, & differentiam: vt, homo est animal rationale: animal enim & rationale sensibilem claudunt materiam: dicunt enim substātias mutabiles, & cum ordine ad sensibilia, quo præcipuæ substātiæ definiuntur. 3.

Quartò, definit per materiam sensibilem, cùm definit per motum, vel aliquem sensibilem effectū, & sic principia definit. 4.

His ergo modis Physicus definit varijs, in quibus semper dicitur per sensibilē materiam definire, quia definit per aliquid, quod ad sensum ordinem habet, & ad mutationem, siue hoc, siue illo modo, vt diximus: & hic est modus Physico necessarius definiendi, vt Physicus est.

Physicus non definit per solam materiam. Aduerte præterea secundò, quòd Physicus non definit per solam materiam, ita vt nihil nisi materia in definitione sit, quanuis sit materia proxima, quod benè docet Philoponus, Simplicius, & S. Thomas: sed sumit aliquid cum materia: & hoc probat textus allegatus in argumento primo, similiter etiam ipsum argumentum. Et est alia etiam ratio: quia materia sola non potest enunciari definito. Non enim dices, Domus est ligna, lapides, & reliqua: quod si in obliquo dicas, iam aliquid cum materia sumes, scilicet est compositum ex lignis, lapidibus, & reliquis.

Obiectio Solutio. Dices: Ergo modò dicetur definitio materialis. Respondeo dici materialem, quia magis materiam explicat, licèt formam contineat in confuso: sicut formalis, quæ formā explicat, parùm autem materiam: quæ verò ex vtraque est, vtrunque explicatin

eat in particulari: quod patet ex definitione domus, quam per materiam, & formã dedit Arist. in textu, Domus est compositum defendens à pluuijs, & tempestatibus ex lapidibus, & reliquis.

Reijcitur sententia Philop. & Simplic. Nec mihi in hoc placet sententia Philoponi, & Simplicij, qui dicũt, definitionem materialem dici hoc loco esse eam, quę est per solam materiam, & hanc nullius esse Artificis: sed oppositum ex Arist. colligitur, vt expositum est. Argumentorum ex his solutio patet.

Ad primũ. Ad primum dico, verum esse, quòd per solam materiam definire non contingit; hoc tamen nõ impedit, quo minus sit definitio materialis, vt dictum est.

Ad scd'm. Ad secundum respondet Philoponus, quòd ebullitio sit quidem forma aliqua respectu sanguinis: sed est materia respectu formæ iræ, scilicet appetitus vindictæ.

Ad tertiũ. Ad tertium dico, quòd notitia distincta, notior est materia sensibilis, quàm cõpositum: est enim materia principium.

Nota. Notãdum autem, quòd Physicus non solùm definit per materias secundas, vt credidit Caiet. Thien. sed etiam per primam, vt dicit benè Apollina. q. 9. nam materia prima est generationis subiectũ, per quod talis mutatio definiri posset.

Ad quartum. Ad quartum solutio patet. Illæ enim omnes definitiones sunt per materiã, quamuis non vno modo, vt diximus in primo fundamento. Atque hæc de proœmio.

Caput secundum.

Intendentes autem de anima.

Tex. XIX.

Quòd primo sint ponen. Antiquorum sententiæ & cur. ANtequam animæ substantiam veram ostendat, Antiquorum sentẽtias ponit ob duas causas: quarum prior est, vt si quid veri dixerunt, recipiamus, ac per ipsum ad alia iuuemur. Posterior est, vt quę falsa dixerunt, caueamus, ac vitemus. hoc est igitur, quod in hoc textu proponit.

Text. expositio. Dicit enim, quòd cùm intendamus de anima tractare, necesse est prius dubitare, ac disputare de his, quibus abundare debemus, id est, quæ perfectè scire volumus. Disputatio autem fiet, si pertrãseamus, & & attingamus breuiter, quæ Maiores de anima dixerũt: sic autem per has discurrere debemus, vt vera reseruamus, falsa reijciamus.

Statuit autem vnum commune fundamentum, in quo ostendit methodum indagandi animam, quæ est per motum, & cognitionem. Hæ enim sunt passiones, per quas animam omnes inuestigabant: & hoc ob id, quia animata ab inanimatis maximè his duobus differre videntur, qđ ostendit animæ passiones esse. Method. ad indagandam animæ scientiã.

Dubiũ 1. Dubitabis fortasse. Animatum differt ab inanimato substãtialiter: non ergo per motum, & cognitionem: quæ accidentia sunt.

Solutio. Respondet benè S. Tho. quòd animatũ & inanimatum differant essentialiter, & etiam accidẽtaliter: at quia essentialis differentia est occulta, primò sumimus differentiam accidentalem, & per hanc inuestigamus substãtialem: & sic per motum, & cognitionem, quibus animata ab inanimatis differunt accidentaliter cognoscimus animam, per quam differunt essentialiter. de hoc tamen diximus in q. 1.

Dubiũ 2. Dubitabis iterum: quia non videtur motus inesse solum animatis: nam elementa & mixta inanimata localiter mouentur.

Solutio. Respondet Simplicius, quòd non hic motus quicunque sumitur, sed qui est ab intrinseco, quo se aliquid mouet, & à seipso mouetur: talis autem non nisi animatis inest.

Dubiũ 3. Dubitabis fortè iterum: nam cognitio non inest omnibus animatis: non enim plantis.

Solutio. Respondet Themistius, quòd hi Philosophi non de alia anima differebant, nisi de animalium anima, imò forsan de humana; vt superius dixit Arist. tex. 7. forsan etiam, quia plantas putabant habere sensum, vt dicitur libro, De plantis.

Nota. Aduertendum etiam, quòd per cognitionem, maximè tactionẽ, intelligimus, quia omnibus animalibus inest tactus, nõ autem alij sensus: quamuis melius est, vt quamcunque cognitionem sumat indifferenter, siue hanc, siue illam, siue sensus, siue Intellectus.

Dicunt

Dicunt enim quidam & maximè. Tex. X X.

Quòd diuersę fuerint Philosophorũ viæ indagandi animã atque adeò diuersè differunt.

SEntentias Philosophorũ in varias fortes separat. Quidam enim per motum, quidam per vtrunque substantiam animæ indagantes diuersa de ipsa protulerunt.

Qui p motũ indagabant,& q eorũ principium.

Primò enarrat eos, qui per motum indagabant. Hi omnes vnico principio nitebantur, nihil mouere localiter, quod non moueatur, omne quod mouens, moueri: cumque animam maximè fontem motus arbitrarētur, ipsam moueri maximè dicebant: at hinc quisque quærebat, quòd maximè mouetur, talemq; ponebant animã.

Prima Democriti sētētia,& Leucippi esse ignē animam, seu calorē quendã.

Fuit igitur prima sententia Democriti, similiter Leucippi, qui dicebant, animam esse ignem, ac calorem quendam. Isti enim ponebant atomos esse rerum principia, quas dicebant esse variarum ac infinitarum figurarum, inter quas erant rotundæ, & ex his esse ignem & animam.

Rões Democriti.

Et hoc propter duas causas. Prior est: quia rotundum facillimè se cum alio corpore penetrat, cùm careat angulis, qui transitum impedire solent: similiter rotũdum facillimè mouetur, vt patet. At hæc duo maximè animæ insunt, quæ secum corpore petrant, ac maximè principium est motus.

Explicabat, atomas hasce per ramenta, & corpuscula, quæ ad Solis radios per fenestras immissos apparere solent: dicebat, quòd atomorum omniseminariũ, id est, concursum esse principia naturalium rerum, quæ omnia ex ipsis constāt.

Dubiũ 1.

Dubitabis, Nunquid Democri. posuerit illa ramenta apparentia in radijs Solis, esse atomos, quæ sunt rerum principia?

Solutio.

Albertus ita credidit: Simplicius tamē, Philoponus, & S. Tho. dicunt Arist. non elicere, illum posuisse illa vt principia, sed est exemplum solum; nã Democritus dicebat esse atomos paruas, diuersarum figurarum & mouentes, ac per totum sparsas, quæ omnia videntur illis ramentis inesse, sed non sunt illa principia. Et hoc mihi videtur, ac id etiam indicat textus: illa .n. sētētia alteri⁹ est, vt dicetur tex. 22.

Dubiũ 2.

Dubitabis iterum, an Democritus posuerit, atomos esse animam, vel ex his esse animam.

Solutio.

Simplicius, & Themistius dicunt illas esse animam: at Philoponus & plerique Latinorum, animã esse ex his. Sed parùm refert hoc: quia nihil aliud est dicere, quã an anima sint singulæ atomi per se, vel multæ simul: crederem tamē sensisse multas simul esse animam, aliter diceret, infinitas esse animas in vno: quod est fatui, nec id admitteret Democritus: ex atomis igitur congregatis anima est secundum Democritum, & Leucippum.

Vnde & viuendi terminum. Tex. X X I.

QVodam signo suam sentētiam confirmabat Democritus seu potius cuiusdam effectus reddebat rationem. Nam respiratio inest animalibus, ita, vt ipsa cessante, cesset vita: ipsa perseuerāte, perseueret vita. Huius causam dicebat hanc Democritus; nam à continente medio comprimuntur ipsa animalia, & coguntur euomere atomos, quæ sunt anima: at ipsum animal per inspirationem reparat atomos, quæ iterũ indigentes prohibent etiam, ne aliæ omnes egrediantur. Tandiu autem durat vita quãdiu potest animal recuparare atomos. Vnde signum est, atomos esse animam: aliter enim inspiratio non videtur necessaria.

Cõfutatio signi Democr.

Decipitur autē. non enim est necessaria inspiratio, nisi ob cordis calidissimi refrigerationem. Vnde non omnia animalia respirant, nisi quæ sanguinem habent, qui cor calefecit vehementer.

Dubiũ cõtra Demo. & solutio pro ipso.

Dubitat Philopon. quia in inspiratione non solùm atomi rotundæ videntur reci pi, sed aliarum figurarum.

Respondet, id ita debere esse, quia in egressu etiam recedunt atomi nõ rotundę, tamen plures sunt rotundæ, quæ egrediuntur & recipiuntur propter ipsarum maximam agilitatem.

Videtur autem à Pythagoræis dictum. Tex. X X I I,

Secũda sētētia eorũ q p motũ animã indagabāt.

SEcundam ponit sententiam eorum, qui per motum animę substantiam indagabāt: & hæc est quorundã Pythagoræorum. Hi enim videntur idem dicere cum Democrito:

Quorūdā Pythago. animam esse ramēta quædam corporū.

crito:ponunt.n.ānimam esse illa ramēta, quæ apparent in radijs Solis: tamē licet videantur idem dicere,non idem dicunt prorsus. Nam Democritus non posuit illa ramenta atomos,sed atomos illis dixit similes;at isti illa eadem posuerunt.

3. Sētētia Arch. animam esse non ramēta sed illorum principium.

Tertia sententia est aliorum inter quos S.Tho. numerat Archelaum magistrum Socratis. Isti dicebant, non illa ramenta esse animam,sed principium, quod inest illis,ratione cuius mouentur.Isti duo mouebātur hoc:quia atomi huiusmodi sunt quædā maximè motiua,& mobilia , cum nullo vento existente, sed aere tranquillo moueantur talia ramenta: anima autem debet esse maximè mobilis, cum maximè moueat.

4. Sētētia Plat. Animam esse substā se ipsam mouentem.

Quarta sentētia citatur, quæ est Platonis:hic enim ob idem principium dixit, animam esse substantiam,seipsam mouentem.Conuenit cum alijs in hoc, quod animam seipsam mouere,ac maximè mobilem debere esse dixit: at differt,quod non ex atomis,nec ramentis esse dixit,sed substantiā aliam quandā,vt pòst dicemus.

Nota,ex qua causa ramēta fiant.

Circa hæc ramenta aduerte cum Alberto in præsenti,q͂ sunt partes crassiores, & terrestriores vaporum resolutorum. Nam vapores habēt inæquales partes ; quædam subtiliores, & hæc citò resoluuntur vel in aerem,vel eleuantur sursum,manentibus particulis terrestrioribus deorsum. Et hæ sunt atomi apparentes in radijs.

Ex qua causa moueantur.

Dices quæ est causa motus? Respondeo, q͂ est semper agitatio aeris vel minima,
1. & aer suo motu eleuat has atomos: ipsæ autem sua grauitate descendere conātur, iterumque eleuantur. Dico etiam cum Al
2. berto,quòd radius suo calore illas attrahit,quæ sua grauitate descendunt,ac vi caloris iterum ascendunt,& aliquando velocius quàm descenderint propter multum calorem:& sic fit iste motus.

Ex qua cā apparēt extremitates vmbrę tremere.

Huius doctrinę meminit Arist.sect. proble.11.q.12. Quærit, quare extremitates vmbræ tremant: nō enim potest id tribui motui Solis, quia tunc vmbra non mouetur,nisi vno motu vel contractionis,vel dilatationis,at tremere motus continet cōtrarios. Respondet,id esse;quia ab extremitate vmbræ ad radium ascendunt & descēdunt ista ramenta, quæ faciunt apparere motus contrarios in vmbra, sicut quod videtur post flammam huc illuc motam tremere videtur.

Similiter autem & Anaxagoras.
Tex. XXIII

3. Anaxagoræ.

Scribenda est sententia ista cū sententia Platonis; ponebat enim Anaxagoras,& illi qui intellectū dixerunt mouisse chaos & mundum,ponebant,inquam, hi animam se mouere maximè.

Discrimē hui᷑ à Democrito, qui sensū & intellectum idē esse putabat. Rō Democriti.

Tamen isti à Democrito differebant, hic enim animam & intellectum dicebat esse idem;dicere autem intellectum & animam esse idem apud Democritum,est dicere sensum & intellectum esse idem & eādem esse potentiam sentiendi, & intelligendi:hoc enim voluit Democritus.

Quod probabat dupliciter. Primò:quia dicebat obiectum intellectus,quod est verum, esse idem cum obiecto sensus, quod 1.
est apparēs, & sic affirmabat:quicquid apparet,verum est; quam opinionem redarguit Arist.4.Meta. Probabat secundò ex dicto Homeri.Volens enim dicere, Hectorem iacere sensu priuatū; dixit,intellectu priuatum,ac si idem esset : in quo tamen deceptus est. Vt enim notant Simpli.& alij,vtitur aliquando vocabulis late & sapere pro sentire large sumpsit.

Democritus ergo non ponit intellectum esse potentiam animæ circa veritatem, vt veritas est,sed idem dicit esse cum sensu.

Nota, secundum Arist.intellectū esse animæ potentiā, & nō substām ab anima separatam.

Et notandum hic,quòd secundum Aristotelem, Intellectus, qui Græcè dicitur νοῦς,est potentia animæ inhærens ad veritatem cognoscendam: & non quid separatum:quod etiam egregiè dicit 1. Ethic. cap.6.Vt,inquit,inest pupillę visus: ita animę mens.est enim mens, seu Intellectus, potentia animæ, sicut visus potentia oculi:non autem est quid separatum, vt ille ignarus & impius Auerroes dicebat,& postea discutiemus.

Anaxagoras autē minus explanat.
Tex. XXIIII.

Explicatur & reprehenditur sententia Anaxagoræ.

Vnc quid Anaxagoras dicat circa animam & Intellectum ostendit, dicitque non clarè loquutum fuisse, imò contraria visus est protulisse; modò.n. dixit,intelle

ctũ esse causam boni & mali, actus scilicet virtutis & vitij,& sic videtur dicere, non esse idem cum sensu colligitur: modo tamẽ dicit intellectum inesse omnibus animalibus paruis & magnis,nobilibus & ignobilibus:& in hoc videtur facere idem Intellectum cum sensu.

Hoc tamen reprehendit Aristotel.quia intellectus secundum prudentiam,qualis est,qui bene vel male operatur, non inest omnibus animalibus, imò nec omnibus hominibus.

Dubiũ circa expositionẽ tex. Dices,Quem vocant Intellectum secũdum prudentiam? Simplicius & reliqui Græci, & Albertus intelligunt Intellectũ secundum prudentiam, id est, secundum actum, & vsum: hic autem ob id dicitur non inesse hominibus omnibus, quia nõ omnes vsum habent intellectus; pueri. n. intellectu non vtuntur.

Solutio. 1.

S.Tho. per intellectum prudentiæ intelligit intellectum perfectum habitu prudentiæ, & hic non inest omnib⁹ hominibus:quamuis enim insit potentia ipsa, nõ tamen inest habitus.Vtraque expositio est bona.

Nota. Intellectus est potentia data à natura secundum Aristotel. Vbi nota,quòd intellectus est potentia animæ,data à natura, & hanc singuli habent,& pueri: est enim animæ inhærens, & actus & habitus longo pòst tempore venit;ob id non dixit Arist.intellectum non inesse omnibus, sed intellectum secundũ prudentiam. Vnde cæci sunt, qui ex hoc loco colligunt,Intellectum non esse à natura,nec omnibus inesse, cum Aristotele sumat intellectum secundum prudentiã. Et est notandus locus Arist.sect.30. problematum.q.4.vbi manifestè dicit, quæ nos hic dicimus. Docet enim,Intellectum esse à natura, sicut manum,& esse in omnibus; sed non vsum intellectus, nec habitus.Sed hæc omnia suis in locis examinabuntur.

Quicunq; igitur ad ipsum moueri. Tex. XXV.

Philosophi, qui p cognitionem animã indagabant. Concludit,omnes, quæ per motum animam indagarunt, posuisse animam esse maximè sui motiuam,vt ostensum est: statim se conuertit ad eos, qui animam per cognitionem indagarunt. Hi autem omnes sibi vnum sumpserunt principium,Simile simili cognosci: ex quo collegerunt, cum anima cognoscat omnia, debet ex omniũ constare principijs,quamuis fuerint diuersi. Nã qui ex vno principio omnia facit, ipsam similiter animam ex vno dicit; qui ex pluribus,& ipsam ex pluribus.

Horum autem refert duas opiniones. Prior est Empedoclis, qui posuit quatuor elementa, & concordiam, ac discordiam esse rerum principia,& ita ex his sex componebat animam: quod colligit ex ipsius carminibus,quorum sensus est; Terra cognoscimus terram, & aere aerem, concordia concordiam; denique principijs existentibus in anima cognoscimus reliqua, quæ ex eisdem constant principijs: sicque simile cognoscitur simili. Prima sententia,animam ex quatuor elemẽtis constare, cõcordia. & discordia.

Eodem autem modo, & Plato Tex. XXXI.

Posterior sententia est Platonis,qui dixit, animam etiã componi ex elementis,vt omnia cognosceret. Citat aũt tria testimonia Platonis, q. bus hoc dicit. Primum est in Timæo, vbi dicit,simile simili cognosci,& res constare ex principijs, & elementis. Vnde infertur,quòd anima ex eisdem rerum elementis constet, si simile cognosci debet simili. Hunc locum explicãt benè Themist.Simplic & Philoponus. 2. Sētētia Platonis. Anima cõponi ex principijs q̃ sunt idẽ & diuersum.

Per huiusmodi elementa Plato intellexit idem,& diuersum, ex quibus omnia dicebat cõstare:per idem intelligebat substantias immateriales prorsus, quas ob id dicebat ex eodem esse cõpositas,quia semper vniformiter & inuariabiliter se habebat in suis substantijs: ex diuerso dicebat, componi res materiales propter earum diuisibilitatem,& variabilitatem.

Posuit autem animam rationalem mediam substantiam inter formas omnino abstractas,& formas materiales,quia cùm sit per se,in materia tamen est: qua parte cum intelligentijs conuenit,dicebatur ipsas intelligere posse:qua parte cum materialibus,ipsas etiam intelligere.ob id dicebat,quod simile cognoscitur simili, & q̃ constat ex eodem,& diuerso, codẽ cognoscit eadem,id est, Intelligentias: diuerso, diuersa,id est,materialia. Hæc est declaratio huius testimonij. Anima rationalis secundũ Platonem mediã inter formas omnino abstractas,& materiales.

Similiter

Similiter autem & in his, quæ de Philosoqhia.

Ex eodē Plat. Animā cōponi ex principijs. s. Idea vnius & prima longitudine, & prima latitudine & prima altitudine.

Alterum testimonium est ex libro de Philosophia, seu Metaphysica, qui liber est ille, qui dicitur de Bono, vt dicūt Simplic. & Phil. vbi dicit animal componi ex Idea vnius, & prima longitudine, ac prima latitudine, ac prima altitudine: similiter reliqua omnia ex eisdem componi, & sic animal cognoscet similia similibus.

Nota.

Aduerte, quòd anima dicitur hic animal: nam secundum Platonem, vt dicitur 8. Metaph. cap. 3. homo, & animal, & ista non dicunt, nisi solam formam.

Explicatio sentētiæ Plato. Pythagoręi formas substātiales vocabāt denarios numeros, & cur ita.

Hoc testimonium declarat. Aduerte igitur primo ex Philopono, q̄ Plato, & Pythagoras numeris explicabant res ipsas: formas verò substantiales vocabant decadas, seu denarios numeros. Vocabant quidem formas numeros, propter duo. Primùm, quia sicut numeri continent & comprehendunt res numeratas: ita etiam forma continet ac terminat materiam. Secundò, sicut numeri habēt ordinem inæqualitatis inter se, omnesque à simplici vnitate descendunt, ita & formę sunt inęqualis perfectionis inter se, habentq; principium ab vno simplicissimo, & summo Deo.

Nota. Plat. omnia volebat cōstare vnitate, dualitate, trinitate, & quaternitate. & quid p hęc intelligebat.

Non solùm autem formas vocabāt numeros, sed denarios, ad denotandum formarum perfectionem: sunt enim ipsę quæ perficiunt compositum, sicut denarius perficit numeros: nam omnes numeri variātur vsque ad denarium, vlterius tamen fit repetitio eorūdem, & compositio cum denario, vt notum est.

Aduerte vlteriùs, quòd denarius conficitur ex his. Vno, duobus, tribus, quatuor. Omnes hi sumpti faciunt æqualiter denarium; ob idque dicebat Plato, omnia constare ex vnitate, dualitate, trinitate, quaternitate omnium primis. Vocabat vnitatē ideam vnius; quia nō est numerus, sed numerorum principium.

Aduerte etiam, quod per lineam intelligit dualitatem; quia constat ex duob⁹ terminis; per latitudinem primā trinitatem, quia prima figura superficialis est triangulus; per altitudinem primam quaternitatem, quia corpus Pyramidale, quod fit ex prima figura superficiali, id est, triangulo, fit ex quatuor triangulis.

Concluditur sensus conclusio nis Platonis.

Ex his patet sensus. Dicebat animam ex his constare, vt omnia, quæ ex eisdem constant, intelligat: quod est dicere; Anima constat ex omnium perfectionibus, vt omnia cognoscat.

Adhuc autem & aliter Intellectus.

Tex. XXVII.

Item tertiō ex Platone quadruplex rerū genus & quadruplex animę cognitio eis respondēs.

Tertium testimoniū est in quo Plato etiam in ipsis animæ operationibus constituebat similitudinem cum ipsis rebus. Vbi aduerte, q̄ quatuor sunt genera rerum cognoscibilium. Quædam sunt purè intelligibiles, puta, quæ sine discursu aliquo cognoscuntur, quales res immateriales, & principia per se nota; & his respondet cognitio in anima, quæ dicitur intellectus. Sunt res semper eodem modo se habentes, tamen ab alio pendent; & hæ dicuntur scibiles, quibus respondet cognitio, quę scientia dicitur, & est per discursum. Quædam sunt res inconstantes, ab alioque pendentes: inconstantes, inquam, in veritate, vel falsitate: & his respōdet cognitio, quæ dicitur opinio, & ipsæ dicuntur opinabiles. Quædam aliæ sunt sensibilia singularia: & horum est sensus.

Cognitiones animę ēx numeris Plato constituebat vt intellectus esset vnitas, scientia, dualitas, opinio trinitas, sensus quaternitas.

Plato has animę cognitiones dicebat esse etiā ex numeris, vt per eas res ex numeris cōpositas cognosceret. Primò, intellectū dicebat vnitatē, quia vt vnitas est simplex, ita & cognitio illa immediata simplex est, & aliarū principiū. Sciētiā dicebat dualitatem; quia sicut dualitas ab vnitate vna in aliam procedit, ita scientia ab vno medio in vnam conclusionem determinatam procedit. Opinionem vocabat trinitatem; quia sicut trinitas ab vna trinitate in duas procedit, ita opinio ex vno medio infert conclusionem probabilem, quæ potest esse vera, potestque esse falsa. Sensum dicebat quaternitatem; quia est corporeus, & circa corpora, quibus inest quaternitas, vt diximus vel propter elementa quatuor, ex quibus omnia constant corpora. Iste est sensus.

Litera textus explicatio.

Literam attende. Dicit, quod intellectū vocabat vnum, & scientiam duo: quia

ex vno ad vnum procedit. opinionem verò vocabat numero plani & superficiei, id est, trinitate; sensum verò numero solidi & corporis, id est, quaternitate: quorũ reddit rationem, quia res numeris constant: at res Intellectu, scientia, opinione, sensu iudicantur: ergo ista debent numeri esse tales, quales sunt rerum formæ, quæ sunt prædicti quatuor.

Quoniam aũt motiuum videbatur. Tex. XXVIII.

Philosophi, qui animã indagabant ex motu, pariter & cognitione.

POsuit opinionẽ eorum, qui per motum, & eorũ, qui per cognitionem substantiam animæ indagabant: nunc ponit eorum, qui per vtrũque, ac ponit sententiã, quam S. Tho. dicit esse Platonis. Aegidius dixit esse Xenocratis. Hi enim dicebãt animam numerum seipsum mouẽtem: numerum quidem ratione cognitionis, quia constabat ex rerum principijs, qui numeri sunt: seipsum mouẽtem, quia est primum principium motus, & sic vtrumque comprehendebant.

Differunt autem de principijs.

Varię philosophorum opin. de rerum principijs.

QVia dixerat Philosophos animã ex principijs rerum composuisse; vt cognoscat omnia: vult modò ostendere, quod non vno modo dixerunt omnes, quia de principijs varia dixerunt; quam diuersitatem ostendit esse in duobus, & in substãtia, & in numero principiorum. In substantia quidem, quia quidam posuerunt principia corporea, vt qui elementa vel atomos posuerunt: quidam corporea, vt qui numeros: quidam vtraque miscuerunt corporea, & incorporea, vt Empedocles, qui posuit elementa, & concordiam, ac discordiam.

Dicit autem Aristot. quòd qui ponunt corporea, & qui incorporea, magis inter se differunt, quàm differant ab ijs, qui vtraque ponunt; nam illi in nullo conueniunt; at hi cum vtrisque. Qua enim parte ponunt corpora cum prioribus, qua parte incorporea cum posterioribus conueniũt.

Differunt autem in numero; quidam enim vnum, quidã plura principia rerum ponunt, vt constat ex antè dictis.

Consequenter autem ad hæc ad animam. Tex. XXIX.

DIuersitas, quæ est in rerum principijs inter philosophos est circa animæ substãtiam: vnusquisque enim, & non immeritò credit animã, & quod maximè mouet, esse ponendum inter principia; sed error fuit, quia nõ debuit poni inter principia naturalia.

Qualis philosophorum diuersitas erat in rerũ principijs, talis circa animæ substantiam.

Hinc est, quòd quisque traxit animam ad diuersa, pro vt variè de principijs sentiebat. Quidam enim posuerunt eam ignem, quia ignis est subtilissimũ corpus, ac maximè mobile, & aliorum videtur principium. Notandum est autem, quòd Arist. vult hic Philosophos reducere, ad hoc, quod etiam per cognitionem animam indagabant, quatenus ex rerũ principijs animam conflabant, vt patebit in opinionibus, per quas iterum discurrit. Nota.

Democritus autem elegantius. Tex. XXX.

DEmocritum laudat, quia distinctius reddidit rationem vtriusque, id est, motus & cognitionis, quàm Anaxagoras. Democritus enim sensum, & intellectum existimauit idem, dixitque ex atomis rotundis animam esse: & quia atomi sunt principia rerum, potest cognoscere anima res; quia verò sunt figuræ rotundæ, & subtiles, ac paruæ, ob id anima est maximè mobilis, principiumque motus.

Democrit. præfertur Anaxag.

Anaxagoras autem videtur. Tex. XXXI.

POnit sententiam Anaxagoræ circa animam quantum ad motũ, & cognitionem. Dicit, quòd hic videtur distinguere inter intellectum & sensum, seu animã & intellectum simplicem facit, ac incompositũ; at quamuis ipsum non cõponat, dicit tamen, ipsi motum, & cognitionem inesse.

Anax. sententia esse intellectũ simplicẽ, & incompositum, &c.

Aduerte, quòd Arist. citat Philosophos circa ea, quæ de anima dixerunt in cõmuni, quamuis nõ omnes locuti sunt de anima eadem; nam Plato & Anaxagoras, vt dicetur inferiùs, tantùm de anima mundi loque-

loquebantur, quem esse animatum, ac quoddam animal crediderunt.

Videtur autem & Thales ex ijs.
Tex. XXXII.

Thaletis sententia, qui etiã animam esse putauit, quæ mouet.

Citat sententiam Thaletis, qui fuit vnus ex septẽ sapientibus, hic etiam animam esse id, quid maximè mouet, putauit. Quod apparet ex quodam ipsius dicto: dicebat enim, magnetem, quia mouet ferrum, animam habere: videtur ergo animam existimasse motus esse principium. Nil aliud ex ipso habetur.

Diogenis sententia aerẽ esse animam.

Alia sentẽtia est Diogenis, & aliorum qui aërem posuerunt rerum principium, ipsumque dicebant maximè subtilem, ob id facilimè mobilem, ex hocque animam esse affirmabant. Nam qua parte ex aëre sunt omnia, anima potest illa intelligere, quia omnibus est similis: qua parte est subtilissimũ corpus, erit anima maximè mobilis ac motiua.

Heracliti sententia vaporem quendam esse animam.

Vlterius est sententia Heracliti. hic posuit vaporem quendam esse animam, faciebatque omnia ex vapore: quia vapor erat subtile corpus, quod vocat incorporeum, & etiam quia perpetuò mouetur, ob idq; dicebat, omnes res esse in motu continuo, similiter etiam animam ipsam: & sic erat omninò eis similis, & vapore cognoscebatur vapor, & id quod mouetur, eo, quòd etiam mouetur, omnia enim putabat esse in motu, ac fluxu continuo: qđ etiam alij cum ipso dixerunt, vt dicitur 4. Metaphysic.

Similiter autem ex his Alcmæon opinari.

Alcmæonis sententia, animam esse immortalẽ, semperq; moueri.

Prosequitur enumerare sententias: est autem Alcmæonis sententia similis. Dicebat enim animam esse immortalem, vt sit similis rebus immortalibus, & ex immortalitate proueniebat, quòd continuò & semper moueretur: vel contrà, ex eo, quòd perpetuò moueretur, erat immortalis, in quo etiam assimilat immortalibus, quæ semper mouentur, vt Luna, Sol, cæli. Deniq; hic posuit animam immortalem, semperque motam, vt esset similis rebus perpetuis, easque posset intelligere.

Hipponis sententia animam esse ex aquæ substantia.

Altera est opinio Hipponis, qui ex substantia aquæ dicebat animam, quia cuncta humido consistere videbat, & sic dixit, semen, & sperma esse animam ipsam: repræhendebatq; eos, qui dicebant animam esse sanguinem; sanguis enim est post semen, anima autem debet esse primum, ob id est semen ipsum.

Reprehensio Hipponis.

Hanc opinionem dicit esse hominis onerosi & tetri: quod dicit, vt notat Simplicius, quia iste Hippo fuit impius, uegauitque Deum, esse ac meritò etiam diceretur teter, ob hanc solam opinionem de anima.

Alij autem sanguinem, quemadmodum.

Critię sententia, animam esse sanguinẽ.

Alia est sententia Critiæ, qui animam esse sanguinem dicebat: cuius ratio est, quia sentire, quod maximè est proprium animæ, est positum in sanguine.

Omnia elementa suos habuisse patronos, vt alij putarent animã, ignẽ, aërẽ, &c.

Concludit Arist. quòd omnia elementa habuerint suos assertores. Quidam enim posuerunt animam ignem esse, quidam aerem, quidã aquam, nullus terram solam, nisi cum alijs iunctam, vt dixit Empedocles.

Definiunt autem omnes animam.
Tex. XXXIII.

Nota. Oẽs antiq per tria animã inq rebãt. motũ, cognitionẽ, incorporeũ, & omnes ad sua rerũ principia animã ducunt.

Epilogat sententias omnes & circa modum inquirẽndi, & circa ipsas positiones. Omnes enim per tria inquirebãt animæ substãtiam, per motum, per cognitionem, per incorporeum, id est, per subtilitatem, quæ necessaria est ad motum; & vnusquisque, animam ad principium ducit, id est, esse motum principium: similiter & cognitionis, cumque cognitio fiat per simile, animam esse ex rerum principijs dicunt, præter vnum Anaxagoram: hic enim animã & intellectum incompositũ dicit, ac simplicissimum, negauitque illud simile cognosci debere suo simili: quod alij omnes receperunt.

Quicunque igitur vnam aliquam.
Tex. XXXIIII.

Oẽs licèt conueniẽt in modo inquirẽdi…

Quamuis in modo conueniunt omnes, tamẽ re differebant. Qui enim vnum principium ponebant rerum, puta, ignem, aut aerem

rendi, tamen in re differebant.

aërem, aut aquam, talem animam ponebant: qui plura, etiam ex pluribus animam componi affirmabant, præter Anaxagoram, vt diximus, qui prorsus simplicē dixit intellectum, & nihil habere commune cum rebus, id est, non esse ex principijs, & non cognoscere simili: at modum, quo cognosceret, nec explicuit, nec ex ipsius dictis haberi debet.

Quicunque autem contrarietates.

Tex. XXXV.

Prosequitur idem.

Prosequitur dicere, quòd sicut quisque sensit de principijs, ita etiam de anima: qui enim contraria posuit principia, vt Empedocles, ponens omnia elementa, etiam ex contrarijs componit animā. Et qui vnum ponit contrarium, vt ignem, aut aquam, idem dicit de anima.

Et non solùm ita dicunt, sed nominibus id explicātibus exprimunt. Qui enim animam ponit ignem & calidum, vocat viuere ζῆν, quasi feruere: nam verbum hoc ζέω, habet affinitatem cum ζῶ, quod est ferueo. Qui dicunt animam esse aquam, vel frigidum, vocāt animam ψυχήν, quasi refrigerationem. Hæc igitur sunt Antiquorum opiniones.

Caput tertium.

Considerandum autem primum.

Tex. XXXVI.

Incipit disputare Arist. cōtra singulas opiniones antiquorū, & primo cōtra eos q. per motū animā indagabant, tria eorū fundamēta reprobant.

Sententijs antiquorum propositis, nunc contra eas disputare aggreditur, incipitq; ab his qui per motū animæ substantiam indagabant.

Tria autem ipsorum dicta reprǣhēdit. Primū, quia in animæ definitione ac substantia, motum ponebant: quod falsum esse dicit, vt inferius ostendet.

Secundum; quia ipsam secundū se moueri dicebant: quod non solùm falsum, sed etiam impossibile est.

Tertiò, ipsorum fundamentum falsum
1. erat, id est, omne quod mouet, moueri. 8.
2. enim Physicorum probatum est, non om-
3. ne mouens moueri, vt patet de primo motore mouente non moto. Hoc autem tertium non probat, quia iam illo loco ostensum est: reliqua verò duo redarguit.

Dupliciter autem cùm moueatur.

Tex. XXXVII.

Impugnatio secudi fundamēti Antiquorum.

Istum secundum impugnat, quòd animæ insit secundum se motus, in cuius gratiam primo distinguit, dupliciter aliquid posse moueri: aut secundum seipsum, aut secundum alterum. Id secundum alterum mouetur, quod mouetur ob id, quia est in eo, quod secundum se mouetur; id verò secūdum se mouetur, quòd per se ipsum primò mouetur.

Duobus modis aliquid moueri potest, secūdum se, & secūdum alterum.

V. g. nautæ existentes in naui mouentur, dum ipsa mouetur; sed non eodem modo mouetur vtrunque: nam nauis secundū se mouetur, nautæ verò secundum aliud: quod patet. Nam motus nautæ, qui illi secundū se inest, est ambulatio, & motus pedum: at in naui, dum ipsius motu mouetur, nō ambulat; quia potest sedens moueri: ergo tunc, cùm mouetur motu nauis, non secundum se mouetur. De his modis mouendi, latè dictum est in libro 5. Physicorum.

Dupliciter itaq; dicto ipso moueri.

Tex. XXXVIII.

Quòd anima non moueatur secūdum se. Prima ratio.

Supposita distinctione illius, quòd mouetur, dicit, quæstionē esse de motu secundum se. An cum Animal mouetur, tunc anima secūdum se motum participet, & moueatur; hoc enim affirmant isti Philosophi.

Probat multis argumentis, animā moueri non posse secundum se, quarum prima sic potest deduci. Omne, quod mouetur, aut alteratione, aut diminutione, aut augmētatione mouetur, aut horum vno, aut pluribus: sed anima horum nullo secūdum se moueri potest: ergo anima moueri non potest. Consequentia est nota. Similiter maior: quia quatuor sunt motus nomine. Dico nomine: quia augmentatio, & diminutio vnius generis sunt, sicut alteratio, & sicut latio. Sed minor probatur; quia omne, quod sic mouetur, est in loco: at anima non est in loco; non ergo moueri potest. Maior est certa: quia omnes illi quatuor motus sunt in loco. Consequentia etiam certa est; quia nisi anima esset in loco, non moueretur secundum se, &

se, & natura. Hæc est ratio prima.

Dub. 1. Sed dubitabis fortasse: Quomodo hi motus in loco dicuntur esse; non enim alteratio videtur esse in loco, cùm sit secũdum qualitatem.

Solu multiplex. Respondet Simplicius, quod alteratio dicitur secundum locum ratione subiecti, quia quod alteratur, est in loco. S. Thom. respondet, alterationem esse secundum locum, quia præsupponit motum localem: nam ante alterationem est approximatio mobilium. Aegidius dicit, alterationem esse secundum locum; quia omne verè alterabile, mobile etiam localiter est, saltem secundum partes; intellige præter terram, quæ secundum totam localiter non mouetur. Dico igitur omnes responsiones esse bonas, ac tribus modis verum esse, alterationem esse secundum locum: diximus de hoc libro 6. Physic. textu 32.

Dub 2. Dubitabis iterum: quia nõ videtur inconueniens esse, animam esse in loco apud Antiquos, qui eam esse corpus ponebant, Aristoteles autem, vt benè notat S. Tho. has ratione facit ad hominem, & in doctrina ipsorum antiquorum.

Solu. 1. Ad hoc respondet S. Thom. dupliciter. Primò, quòd non resistit argumentum in hoc incõuenienti, quòd anima est in loco; sed deducitur per alia, quæ sequuntur.

Reijcitur. Hæc responsio non videtur exacta: nam hoc argumẽtum est perfectũ, distinctum, que ab aliis, quæ sequuntur.

Solu. 2. Aliter respondet iterum, quòd anima non potest esse in loco, quia oporteret signare partem aliquam corporis, in qua esset: quod non fecerũt Antiqui. Sed nec hoc

Reijcitur. valet; nam dicerent, totum corpus esse locum. Prçterea, quia aliqui in corde, vel cerebro posuerunt.

Solu. 3. Aegidius respondet, quòd nõ est in lo-

Reijcitur. co per se, quia non existit per se. Sed hoc non valet; quia erat corpus secundum hos, & sic per se erat.

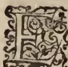
Solu. 4. Simplicius dicit, quòd anima non est in loco, quia est indiuisibilis, & est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte. Ad-

Reijcitur. huc hoc non satisfacit; nam id non est verum in omni anima, & propterea id nihil est in opinione Antiquorum ponentium esse corpus.

Sol. 5. verior. Dico igitur, quòd anima ob id non est in loco, quia est forma animati corporis: at forma non est in loco, sed in materia. Esse autem in materia, non est esse in loco, vt ostensum est 4. lib Physicorum. idcirco forma non habet per se locum, consequenter autem nec per se motum.

Si autem est substantiæ animæ.

Tex. XXXIX.

Excludit, quòd dici poterat, animam nõ moueri nisi per accidens: reijcit hoc, quia si dicat animæ secundum naturam ac substantiam inest motus, cum sit de eius definitione, non erit secundum accidens, sed secundum se; & si secundũ se inest, erit in loco secundũ se, & non erit sicut albedo, & tricubitum: ista enim accidentia non mouentur secundum se, sed ratione subiecti, ob id non sunt secundum se in loco. Secus autem est de anima, quæ cùm secũdum se moueatur, vt isti dicunt, secundum se erit in loco. Quòd nõ satis est, si dicat animam moueri per accidens.

Amplius autem si natura mouetur.

Tex: XL.

Argumentum secundum facit. Si anima mouetur naturaliter: ergo potest moueri violẽter, & sic quiescere potest naturaliter, & violẽter. Motus enim naturalis in quietẽ naturalẽ, & violentus in violentam terminatur; at animæ hæc inesse non possunt secundum se, & non ratione corporis. Non enim, quamuis fingere velimus, apparebit, quis sit motus violẽtus, & quæ violenta quies; nã vt anima est secũdum appetitũ mouetur: talis autẽ motus omnis, naturalis est. 2. Ratio.

Dubitatur hoc loco aduersus rationem Arist. quia non videtur valere, si naturaliter mouetur, quòd possit violenter moueri: nam cælo inest primum, non autem violentum. Dubium.

Respondeo, quòd argumentum procedit in doctrina supposita, scilicet, quòd sit vel elementũ, vel ex elemento; huic enim vterque inest motus. Solutio.

Amplius autem siquidem sursum.

Ratio tertia est ex suppositione etiã. Si anima secundum se mouetur; ergo vel sursum, & sic erit ignis; vel 3. Ratio.

deor-

deorsum, & sic erit terra, vel ad media loca, & sic erit aër, vel aqua.

Obiectio. Dices hoc non esse inconueniens; quia ita dicebant Antiqui.

Solutio. Respondeo cum Philop. quòd non solùm hoc concluditur, sed quod ignis erit anima, & quæcunque aqua erit anima; quia anima nõ habet motũ alium, quàm elementi: quamuis hoc magis concludat contra eos, qui eam incorpoream posuerunt, dicentes esse numerum.

Præterea, quoniã videtur mouere. Tex. XLI.

4. Ratio. Quartam ponit rationẽ, quæ talis est. Si anima suo motu mouet corp⁹, videtur, quòd illo motu eodẽ moueatur quo mouet corpus, & quo mouetur corpus: econtrà etiam, anima moueatur. quod si ita est, cùm corpus moueatur secundum locum, deseratq; vnum locum, & iterũ redeat ad ipsum, siue moueatur secundum partem, siue secundum totum, poterit etiam anima sic localiter moueri, poteritq; deserere vnum corpus, aut partem, & iterum regredi: quod si ita est, animalia mortua poterunt resurgere: quod videtur impossibile.

Nota. Notat Themistius, quòd hæc ratio procedat apud eos qui animam dixerunt solùm esse in corpore, sicut nauta in naui, vel aqua in vase, puta, vt in loco, nõ apud eos, qui dicunt, esse in corpore certam dispositionem, secundum quam est anima, vt in materia: hac autem remota, non redibit anima.

Dubiũ ex Porphy. & Themist. Dubitatur: quia non videtur verum, quòd anima mouens suo motu corpus, quòd eodem motu moueatur; nam Sol circulariter motus, eleuat vapores motu recto: & trahentes nauim, non trahuntur. Hoc dubium est Porphyrij, vt citat Themistius.

Solutio. Respondet autem, quòd non debet intelligi eadem specie motus, sed de eodem genere; vt si mouetur corpus localiter, & anima similiter, & ita habet verum in trahentibus nauim. Ad illud de vapore, dicit quòd nõ immediatè à Sole mouetur, tunc enim non sic moueretur, sed à calore insito; at corpus ab anima immediatè mouetur. & sic procedit argumentum.

Motu autem secũdum accidens etiam ab altero. Tex. XLII.

Qvintum facit argumentum, & hoc procedit cõtra primum dictum tex. 36. quod motus sit animæ substãtia. argumentum est tale. Omne quod secundum substantiam mouetur, ac secundum se, non potest ab alio moueri; ac anima ex supposito secundum substãtiam, & secundum se mouetur, cùm motus sit de ipsius definitione, ergo non potest moueri ab altero. At verè moueri potest ab altero, cùm animal ipsum ab aliquo violentè impellitur; tunc enim constat ab alio moueri animam: ergo non mouetur secundum se. Nam non est moueri ab altero, quod dicitur moueri per accidens, nisi eorum, quæ mouentur non secundum se, sed secũdum accidẽs. Maiorem exemplo probat. Quod est bonum secundum se, non est bonum propter alterum: & quod est bonum propter se, non est alterius gratia: ergo nec qđ secundũ se mouetur, per accidens moueri, vel ab altero potest. **Impugnatio primi fundamẽti Antiquorũ ꝙ motus sit animæ substãtia. 5. Ratio.**

Aduerte, quòd aliud dicitur bonum secundum se, aliud bonum propter se. Id est bonũ propter se, quod non propter alium expetitur finem, vt bona honesta, scilicet, virtutes, & scientiæ. Huic opponitur bonum propter aliud, seu qđ est gratia alterius. Bonum verò secundum se, est quod bonitatem habet non participatam, sed ex se, vt solus Deus: sicut albedo est secũdum se alba, quia essentialiter, corpus verò ab altero est album. Huic opponitur propter aliud esse, vel per aliud. **Nota aliud est bonũ secundũ se, aliud propter se.**

Hoc est igitur, quod Arist. dicit, bonum secundum se, non est bonum per aliud: & bonũ propter se, non est gratia alterius. Si ergo anima esset motus substãtialiter, nõ moueretur per accidens, & ab altero, sed ex se semper haberet motum. Hoc argumentum probat, non esse substantiam animæ moueri, & sic nõ debuit definiri per motũ.

Animam autem maximè. Tex. XLIII.

Præoccupatio obiectionis, & eius solutio. CVM dixisset, animam non posse moueri ab altero, si secundũ se moueretur, ne videretur intelligere de quo cunque motu, dicit, quòd posset quidem motu cognitionis moueri à sensi-

à sensibilibus; sed non est iste motus proprius, de quo est sermo, sed de locali; quòd si anima motu etiam cognitionis secundum se moueretur, adhucà sensibilibus moueri non posset: quod friuolum apparet.

6. Rō. Statim adiungit sextam rationem ad idem, quod si anima secundum se mouetur, remouetur à seipsa, sicut quod secundum accidens mouetur, mouetur ab accidenti. Nam motus remotio quędam est; non ergo substantia animæ est motus; aliter ipsa à se remoueretur, sicut motus à suis partibus.

Quidam autē & mouere animam.
Tex. XLIIII.

Reprehensio Democriti, qui aiebat, animam moueri motu corporis simili.

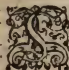
Arguit Democritum, quòd dixit, animam moueri motu corporis simili, ac ob id corpus moueri, quia anima & atomi inclusæ in corpore continuò mouentur, dicit hoc dictum esse simile cuidam, quod refert Philippus quidam Comicus, qui refert Dedalum fecisse Venerem ligneam (1.) moueri, infundendo argentum viuum intus, quod suo motu mouebat statuam. Ita videtur dicere Democritus, atomos & animam moueri.

2. At hoc friuolum est: tunc enim non posset animal quiescere, nam atomi perpetuò & naturaliter mouentur: animæ autē motus non est huiusmodi, sed secundum Intellectum, & elationem, id est est voluntarius motus.

Nota. Et hoc argumētum est validum ad probandum, animam non secundum se esse motam naturaliter, quia nunquam quiesceret. Cùm igitur non sit perpetuò in motu, non est per motum definienda.

Reijcitur solutio, quæ dari posset pro Democrito. Forsan loquebatur Democritus de motu cordis, qui necessarius est, & sine quiete: sed tamen anima non solum illius est causa, sed exterioris motus: ob id argumentū procedit adhuc contra ipsum.

Eodem autem modo & Timæus.
Tex. XLV.

Reprehēsio Platonis, cuius opinio in tribus cōsistit.

Imili etiam ratione arguit Platonem, qui animam mouere corpus eodem modo dixit: nam affirmauit animam se mouere: & quia erat corpori affixa, & colligata, secū mouebat & ipsum corpus. (1.)

Præterea Plato dixit, animam componi ex harmonijs, vt harmonias posset percipere. (2.)

Dixit vlteriùs, quòd vt motus corporū responderent motibus animæ, oportebat in anima ponere motus cælorum. Loquebatur enim de anima cæli, ac ideo posuit motum animę rectum, et hunc fecit circularem; circularem autem diuisit in duos, & vnum horum in septem: & sic anima per hosce motus in se poterit motuum corporum similium esse causa. Hic locus est valde difficilis, & à paucis intellectus: ob id non debet videri graue, si paulò diligētiùs, & latiùs exposuero Platonis sententiam. (3.)

Exponitur diligētis Plat. sententia. primū fundam. sex esse species consonantiarū in musica.

Sit primum fundamentum, sex esse cōsonantiarum musicalium species, quarū prima est diapente, quæ est consonantia ex acuto & graui in sexquialtera proportione consistens. Altera est diatesseron, quæ consonat in sexquitertia. Altera diapason, quæ ex vtraque componitur; & cōsonat in dupla proportione. Quarta est bisdiapason, quæ consonat in quadrupla proportione. Quinta est diapason diapente, & hæc consonat in tripla proportione. Sexta est diapason diatesseron, & hæc à multis non censetur consonantia, quia consistit in proportione super partiēte, vt octo ad tria, quæ est dupla super bipartiens tertias; quia octo bis continent tria & duas tertias, id est, duas vnitates, quarū singulę sunt tertia pars ternarij. At omnis proportio debet esse multiplex, aut superparticularis, si debet consonare; tamen, quia recipitur pro consonantia à Ptolomeo, & à Platonicis, nos etiam annumeramus ipsam. (1. 2. 3. 4. 5. 6.)

Vltra has est vnum principium, ex quo consonantia componitur, scilicet tonus, et consistit in sexquioctaua proportione.

Quib. numeris dictę hæ cōsonantiæ continentur.

Omnes hæ consonantiæ his numeris continentur septem, 1. 2. 3. 4. 8. 9. 27. Nam duo ad vnum est dupla, in qua consonat diapason: tria ad duo est sexquialtera proportio, in qua consonat diapente: quatuor ad tria, est sexquitertia, in qua cōsonat diatesseron. 8. ad 2. est quadrupla bisdiapason 8. ad tria est dupla superbipartiens, in qua est diapason diatesseron.

9. ad 8. est sexquioctaua, quę est tonus. 27. ad 9. est tripla, in qua est diapasō diapēte.

Volens igitur Plato, animam ex omnibus componere consonantijs, dixit ex his septem numeris esse compositam.

Nota mētem Plat.

2. Funda. In illis numeris insunt quatuor consonantiæ, aspectus rectus 1.

Sit secundum fundamentum, quòd in his numeris insunt quatuor alia, scilicet aspectus, rect°, reflexio, duplex ordinatio, identitas, ac diuersitas.

Aspectus rectus est, quia si ordinatè disponantur, vt sunt dispositi, semper quæ sequuntur, sunt maiores.

2. Reflexio est, quia positis paribus ex vna parte, & imparibus ex altera, pares per vnitatem additam fiunt impares, & impares fiunt pares. & hoc satis notum est: nam par, vnitate addita, fit impar, & impar, par. Et hoc bene dicitur reflexio: quia reddit numeros ad suam speciem: vt ternarius discedit quodammodo à se in quaternàrio, at per quinarium regreditur: quia quinarius est impar; similiter pares respectu imparium.

3. Duplex coordinatio est, quia pares dispositi per se habent vnam proportionem inter se, impares habent aliam; vt si disponas illos pares 2. 4. 8. est dupla proportio inter hos, scilicet duo ad vnum, & 4. ad 2. & 8. ad 4. At si disponas impares, est tripla vt, 3. 9. 27.

4. Est etiam in his identitas, puta, in imparibus. Si enim sumas omnes impares ordinate vt 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. & reliquos, & quadratis resultantibus ex primis addas sequētes, fiunt semper quadrati numeri.

Est autem quadratus numerus, qui ex aliquo multiplicato per seipsum resultat, vt nouenarius, qui ex ter tribus.

Sume igitur primum quadratum, fit ex tribus cū vnitate, qui est quaternarius: adde secundum imparē, qui est quinarius, fiunt nouem, qui est quadratus. Iterum huic nouenario adde tertium imparem 7. fiunt 16. qui parites est quadratus; & sic consequenter.

In paribus verò id non fit: ob id diuersitas dicitur esse in illis. Cum autem numeri septem positis partim sint pares, partim impares, ob id in eis, idem & diuersum dicuntur inesse.

Tertium fundam. Sit tertium fundamentum, quod Plato dicit animam esse ex his, non vt vellet animam realiter esse ex numeris, sed vt per eos indicaret ea, quæ in anima sunt. Et si ita est, Aristoteles impugnans ipsum, potius verba, quam rem considerat, vt notāt Simplicius, & S. Tho. ob id quid per ista vellet explicabimus.

Arist. Pla. verba, vt sonāt impugnasse, & iō vidēdū, q d sil la intellexerit Pla.

Et quidem in corporibus cælestibus hæc omnia sunt. Primò est consonantia ob maximam motuum proportionem & primi mobilis & aliarum sphærarum, & Planetarum inter se. Non autem ob sonitum musicalem, quem dicebant Pythagoræi prouenire mirabilem ex illo motu, nosq; ob assuetudinem, non distinguere, vt refert Arist. 2. Cæli, tex. 52.

In corporib. cęlestib. quō il la quatuor vel quę sint consonātia, aspectus rectus, &c.

Est etiam aspectus rectus, scilicet axis, & linea recta transiens per polos, in qua corpora cælestia mouentur. est etiam reflexio, scilicet motus ipsorum circularis: est duplex coordinatio, id est, motus ab Oriēte in Occidens primi mobilis, & ab Occidente in Oriens Planetarum supra diuersos polos, & axes: est idem, id est, motus, perpetuitas ac continuitas. est diuersum; scilicet motuum pluralitas: ob hæc dicuntur corpora illa cælestia ex his numeris componi. 1. 2. 3. 4. 5.

Quartum fundam. Quō illa quatuor vel quinque in anima repe-riantur.

Sit quartum fundamentum, quòd etiā hæc applicantur animæ non cuicunque, secundum Platonem, sed Intellectuali, & quidem secundum Platonē, primo animę mundi, deinde nostris, putabat enim toti⁹ mundi esse quandam animam, licet in eo deceptus fuerit.

Est igitur in anima consonantia duplex, & ratione corporis, & ratione suī. Ratione corporis, ob varia organa, & instrumenta inter se maximè ordinata: & ob magnam proportionem dispositionum in quocunque organo. Ratione sui, ob ordinationem potentiarum animę inter se, & cum ipsa anima & operationum similiter; quædam enim antecedunt, quædam sequuntur, quædam imperant, quædam exequuntur: sicut etiam alia multa, quæ postea dicentur. 1.

Est præterea in anima aspectus rectus dupliciter. Primò in fluxu ab anima: primò enim est substātia animę, sequitur postea potentia ipsius, post potentiam operatio. Secundò; quia cognitio procedit ab anima in res exteriores: & dicitur talis cognitio aspectus rectus, quia est processus ab vno in aliud distinctum. 2.

Præterea

3\. Præterea est reflexio, quatenus ab anima procedit cognitio & terminatur in res, & iterum per rerum externarum cognitionem anima venit in cognitionem sui ipsius, & est vt circulatio quædam.

4\. Est etiam duplex coordinatio, puta sensus, & intellectus, partis rationalis, & partis rationis expertis.

5\. Est identitas; quia vna est animæ substantia: est autem diuersitas in potentiis, & operationibus. Vide igitur, qualiter hęc reperiantur in anima.

Tex. Arist. expositio. Superest tamen textum declarare. Dicit enim, quod Plato rectum fecit obliquum, & circulum diuisit in duos, & vnū diuisit in septem, quę verba & corporibus cælestibus insunt, & animabus rationalibus.

Rectum vocat mundi axem; & hunc flectere in circulum, est dicere, quòd super hunc fundauit Deus totam machinam cælestem velut vnum corpus circulare, postea fuit diuisa hæc machina in duos circulos, videlicet in octauam sphęram, quę mouerctur ab Oriente, & aliam inferiorem, quæ ab Occidente. Non enim Plato, nec Arist. cognouerunt nisi octo sphęras: postea illam ab Occidente diuisit in septem sphæras, secundum numerū planetarum.

Quō eadē animę cōueniant. Ista autem applicantur animæ. Rectū, & velut axis, est ipsius essentia, in qua fit circulus: nam est essentia, virtus, operatio: & hæc iterum redit ad essentiam, quia se anima cognoscit. Fuit diuisum hoc in duos circulos, scilicet, in partem intellectiuam, & in partem sensitiuam: iterum sensitiuam in septem potentias, id est, Sensum exteriorem, Sensum communem, Imaginationem, Aestimatiuam, Memoriam, Irascibilem, & Concupiscibilem.

Fit etiam diuisio ex parte obiectorum cognoscibilium. Primum in intelligibilia, & sensibilia. Iterum sensibilia diuiduntur in septem corporum genera, puta cælos, elementa, mista imperfecta, mista perfecta, plantas, animalia, hominem. Hæc sunt quæ pro intelligentia loci huius videntur facere: & sunt notanda, quia per ea declaratur locus Aristotelis difficilis.

Primum igitur non bene est dicere.

Tex. XLVI.

Contra Platonem argumentatur, ipsumque reprehendit, & quòd posuerit animam esse magnitudinem, & quòd posuerit ipsam circulariter moueri. Ne tamen sit æquiuocatio in disputatione, distinguit primò; de qua anima loquutus fuerit Plato, scilicet de intellectu, & anima mundi, non autem de sensitiua, vel appetitiua, illamque dixit circulariter moueri: sensitiua autem, & appetitiua non mouentur circulariter, sicuti nec corpora, in quibus sunt; Intellectus verò circulariter mouetur, suoque motu mouet cælos, atque de tali locutus est Plato in Timæo. Reprehēditur iterū Plato in aliis.

Intellectus autem vnus & continuus est.

Tex. XLVII.

Primum facit argumētum, quo probat Intellectum non posse esse magnitudinem, nec diuisibilem continuò. Est autem ratio huiusmodi, Intellectio, quæ est operatio ipsius intellectus, est vna & non sicut magnitudo, sed potius vna secundum numerum, & discretum: ergo etiam Intellectus est vnus, non sicut magnitudo, sed sicut indiuisibile, vel sicut discretum. Cōsequentia est nota; quia, vt notat Simplicius, res spirituales, cùm non habeant figuram, nec sensibilia accidentia; per operationes considerantur. At antecedens probatur: quia intellectio est sicut notio, id est, res cognita; sed res cognita, non est sicut magnitudo, sed sicut numerus: ergo & intellectio. Quòd intellectus nō sit magnitudo. Prima rō cōtra Platonem.

Pro declaratione huius rationis nota, quod Intellectio, est operatio ipsius Intellectus per quam res intelliguntur ab Intellectu. Hæc autem intellectio non accipit quantitatem à rebus; quia res sunt extra animam secūdum se, & Intellectio est immanens: sicut cum video cælum, visio non accipit quantitatem à cælo, aliàs tam extensa esset visio, sicut cælum: hoc enim accidit in actionibus trāseuntibus in subiectum, vt tanta est calefactio, quantum id, quod calefit. Intellectio igitur nullam prorsus capit magnitudinem à notione & re intellecta, sed modo indiuisibili est Nota expositionē rationis Aristo.

res in intellectione percepta.

Vis & energia rationis Aristotel. Quamuis autem intellectio non sumat continuationem à re cognita, sumit tamē numerationem & discretionē: quia vnius vna est intellectio, & multorum multæ, & sic notiones benè dant quantitatem discretam intellectioni.

Dicit igitur Aristot. quòd cum intellectio, vt intellectio est, non fit vna continuatione, sed potius secūdum numerum, nec ipse intellectus habebit magnitudinē, sed erit indiuisibilis, & si quantitatem habet, potius erit discreta. Argumentum igitur est, quòd cùm res indiuisibiliter percipiatur, erit intellectio, & intellectus expers magnitudinis, eritque indiuisibilis.

Qualiter enim intelliget, magnitudo, cùm sit.

2. Ratio cōtra Platonem. Secundum facit argumentū, nō iam ex obiecto, sed ex ipsa intellectione sumptum: procedit autem ex duobus dictis Platonis. Alterum est, quòd intellectus non intelligit rem, nisi ipsam aliquo modo tangat. Alterum, quòd intellectus mouetur circulariter, & per motū tangit rem quam intelligit.

Suppositio duorū dictorum Platonis.

Nectitur Argumentum. Est itaq; huiusmodi argumentum. Vt intellectus, qui magnitudo dicitur esse, intelligat, tangit rem, pero, vel debet tangere rem secundum omnia puncta sua, vel secundum omnes partes suas, vel secundū aliquam, vel vnum punctum solum, vel secundum totum. Sed nullo modo horum contingit intellectio.

Primò, si secūdum quodlibet suū punctum tangere debet rem, cùm tangat, mouendo se, & puncta sint infinita, nūquam finietur tactus, & sic nec intellectio.

Secundò, si secundum omnes partes debet tangere, cùm sint innumeræ & infinitæ partes, idem infinities intelligetur: nam quilibet tactus erit Intellectio; at friuolum est hoc, quia contingit aliquid semel intelligere.

Tertiò, si dicas, Sat est vno puncto tangere, vel vna parte: sequitur, quòd non est iam necessarium quòd intellectus tangat secundum alias suas partes: & sic sequuntur duo. Alterum, quòd non est opus, Intellectum circulariter moueri, cum absq; tali motu possit rem semel tangere: alterum, quòd non est magnitudo; quod patet. Nā si, vt intelligat, non est opus, quòd totum tangat, sed secundum aliquid sui; profectò hoc, quod tangit, erit intellectus, nec est necessaria quātitas, cum secundum illam non tangat.

Quartò, si dicas, quòd secundum totum debet tangere, id est, nulla tactione partiū est intellectio, sed cum absolutus est tactus secundum omnes partes: profectò non videtur quis sit tactus partium, id est, quid sit, cum singulæ partes per se tangūt, si nō est tunc intelligere. Hoc est argumentum.

Clarior eiusdē argumenti explicatio. Clarius autem sic proponitur. Si intellectus est magnitudo tactu rem intelligēs, peto, Vel tangit successiuè omnibus suis punctis, vel partibus, rem in singulis intelligendo, vel vno solo, vel nullo per se intelligit, donec absoluatur tactus totius Intellectus. Non primum: quia nūquam finietur intellectio, & infinities idem intelligetur. Non secundum; quia frustra erit magnitudo reliqua intellectus, similiter & motus. Non tertium, quia non videtur, quid sit tactus partium; ergo intellectus non est magnitudo.

Nota. Hoc argumento Simplicius & Philoponus volūt probare indiuisibilitatē animæ etiam sensitiuæ: sed non probat hoc argumētum, nisi, quòd secundum se non sit intellectus magnitudo, vt dicebat Plato; non autem probat, quòd per accidens ratione subiecti sit diuisibilis; aliter enim potentia sensitiua esset indiuisibilis omninò: sed de hoc latè posteà disputabitur, vbi magis examinabimus rationem hanc ipsius vim aperiemus: interim sufficiant hæc pro textus expositione.

Amplius quomodo intelliget. Tex. XLVIII.

3. Ratio. Priora verba textus huius iam sunt exposita: sunt enim superioribus connectenda, in reliquis sit argumentum tertium, quo non per tactum intellectionem fieri posse probatur. Nam intellectus vel est indiuisibilis, vel diuisibilis. si indiuisibilis, quomodo tanget diuisibilia? non enim se adæquabit illis: si autem diuisibilis, quomodo tanget indiuisibilia? Cùm igitur intelligatur vtraque, non potest esse indiuisibilis, sicut punctum, nec diuisibilis, sicut

lis, ficut magnitudo, quia non poffet fic omnia tangere.

Neceffarium autem eft intellectum effe circulum hunc.

4. Ratio. QVartum argumentum facit, quo oftendit, quod non fit intellectus magnitudo circularis; & tale eft. Si intellectus effet circulus, eius operatio diceretur circularis; nam circuli operatio, circulatio eft, & circulatio eft circuli: cùm ergo intellectus operatio fit intellectio, hæc effet circulatio: at id eft impoffibile: ergo intellectus non eft circularis magnitudo. Probat minorem. Circulatio eft perpetua, id eft, carens principio, & fine, vt notum eft; at nulla intellectio eft abfq; principio, & fine, ergo intellectio non eft circulatio.

Actiuarum enim intellectionum.

Probatio minoris fyllogifmi, quòd omnis intellectio habet principiũ & finem. PRobat omnem intellectionem habere principium & finem; nam intellectio omnis, vel eft practica, vel fpeculatiua: & fpeculatiua, vel fimplex, vel definitiua, vel compofita, fcilicet demonftratiua. At omnes habent terminos, practicæ enim incipiunt à fine, & terminantur in fine: nam caufa finalis eft principium cognitionis, & finis executionis in practicis, nec vltra finem procedunt: demoftratio autem terminos habet, fyllogifmum, id eft, præmiffas, & conclufionem.

Præoccupatio obiectionis. At quia poffes dicere, quòd non eft finis in demonftrationibus; nam ex vna cõclufione poteft alia inferri, & ex hac alia: refpondet, quòd talis motus eft potius rectus, non circularis, cùm non fiat regreffus ad principia, non eft enim circulus in demonftratione.

Nota. Et aduerte, quòd poterat refpondere, adhuc effe finem; quia non eft proceffus infinitus in pòft fumendo, vel fubfumendo, vt probatur 2. Pofte. Tamen, quod notius eft, dixit, fcilicet non effe proceffum circularem, vt Plato volebat: fimiliter etiã definitiua cognitio, finita eft, cùm non fit proceffus infinitus in prædicatis effentialibus.

Amplius autem, fi eadé circulatio.

5. Ratio. QVintum argumentum facit, quòd cùm circulatio fit regreffus frequẽs eiufdem, oportebit quòd idem fæpè intelligatur neceffariò: quod falfum eft.

6. Ratio. Fit etiam fextum argumentum. Nam intellectio fimplex fimiliter difcurfiua, potius quies dici debet, quàm motus, & hoc in opiniõe Platonis. Vt enim dicitur 7. Phyficor. cap. 3. quiefcentibus paffionibus, & corporum turbationibus fiunt cognitiones in anima, fecũdum Platonem: potius ergo quies eft intellectio, vtpote, quæ fit in fine motus.

At verò neque beatum.

Tex. XLIX.

7. Ratio. SEptimum argumentum facit, quod intelligi debet fic: Intellectus enim, vt Intellectus eft, non eft moueri localiter, fed id eft præter naturam ipfius: intelligere enim folum eft illi naturale. Hoc fuppofito, argumentum procedit, quòd intellectus nõ effet beatus: quod abfurdum videtur. Anima enim mundi maximè debuit beata effe. Sequela autem patet: quia mouetur localiter, qui motus, cùm non fit fecundum ipfius naturam, erit illi violentus, & cum difficultate: nihil autẽ huiufmodi beatum effe poteft. Nota ex Philop.

Philoponus exponit, vt hoc argumentum pendeat ex præcedenti, in quo dictũ eft, intelligere potius effe quiefcere: vnde fequitur, quòd moueri eft propter ipfius naturam. Sed mihi placet magis data expofitio prior.

Laboriofum autem eft, & commiftum.

8. Ratio. OCtauum facit argumentum. Quod melius eft, id eft dãdum intellectui, cùm fit nobilifsima natura: at melius eft effe fine corpore: ergo non debet dici, quod Intellectus eft in corpore, ita, vt nunquã poffit feparari: quod dicebat Plato de anima mundi.

Notat Simplicius, quòd effe in corpore Intellectum ad tempus non eft abfurdum: hoc enim noftris accidit animabus: at effe femper, & infeparabiliter, hoc abfurdum eft; & fic dicebat Plato de anima mundi. Intellectus enim, cùm fit res fpiritualis, non eft alligandus femper corpori. Nota 1. ex Simplic.

Dices, Nõnne Arifto. alligauit intelligentias orbibus? Refpõdeo ita effe, fed negauit moueri motu orbium & per fe, & per accidens. Abfurdum autem effet, Intellectum Dubium. Solutio.

tellectum ligare orbi, vt simul cum ipso moueretur.

Nota 2. cō tra Auer. Ex quo nota locum contra Auerroem, qui dixit, vnum intellectum in omnibus hominibus: hic enim ponit illum, sicut Plato mundi animam.

Nota 3. circa perpetuā vnionem animæ cum corpore. Hic etiam aduerte, quòd partim dicebant benè isti Philosophi, partim non benè, circa animam nostram. Benè quidem; quia non debuit intellectus alligari corruptibili semper, & bonum est ei absque tali esse corpore: errabant tamen, quia putabant nunquam futurum intellectum in corpore, quin corpus esset corruptibile. At nos, vt veritas habet, credentes corporum immortalium resurrectionem, dicimus, melius esse rationali animæ esse cum tali glorioso corpore.

Immanifesta autem est.

Tex. L.

9. Rō. Nonum facit argumentum: quia ex dictis Platonis non colligitur causa, cur cælum circulatiter moueatur. Nō enim est ipsa anima: quia motus localis, vt ostēsum est, est illi non secūdum naturam: nec ipsum cælum potest sibi esse causa, quia corpus cæleste non est causa circularis motus, sed potius anima: nulla ergo causa per se debetur, secundum Platonem.

Præterea nec causa finalis debetur, cur circulariter mouetur: & tamen dici non potest, quòd non est causa: nam sicut gloriosus Deus propter finem aliquem fecit cælum moueri & quiescere, ita etiam fecit propter finem quòd circulariter moueretur, & non alio modo. At Plato has causas non explicuit.

Quoniā autem huiusmodi intentio.

Tex. LI. LII.

Primo cō non solū cōtra Platonē, sed & contra reliquos Philosop. Quia consideratio causarum motus huius circularis ad libros de Cælo pertinebat, hoc ad illum remittit locum: Decimum tamen argumētum facit contra Platonem, & cōtra reliquos Philosophos, quo insufficientiæ arguuntur. Nā cum omnes animā in corpore esse dicant, nihil de corpore tractent, nec reddunt causam quare in corpore sit, nec qualiter se habeat ipsum susceptiuum corpus.

At cognitio corporis necessaria est profectò, sicut & corpus necessariū est ad animam: sunt enim inuicem proportionata: aliter vnum non moueret, nec alterū moueretur. Mouere enim, ac moueri inuicē, non quibuscunq; inest, sed, quæ inuicem habent rationem aliquam. Oportebat ergo explicare, & notitiam facere ipsius corporis, tractantes de anima.

Hi autem solum conantur.

Tex. LIII.

Prosequitur idē ex pportiōe animæ ad proprium corpus. Continuat sermonem, dicens, quòd isti nihil de corpore dicentes, videntur consentire fabulis Pythagoricis, id est, quòd corpus nullam habet cum anima proportionem, ac ob id animas transmigrare ex corporibus in varia specie corpora: hoc autem est falsum: quod probatur. Ita enim se habet ad corpus anima, sicut ars ad instrumenta; at non quælibet instrumenta cuilibet arti competunt: non enim tibia arti faciendi tecta: sed quæcunque instrumenta habent propriam formam, secundum quam peculiari seruiunt arti; ergo similiter de anima dicendum est; non enim eadem modò corpus hominis, modò equi, modò leonis potest accipere, vt dicebat Pythagoras.

An anima rationalis per se moueri possit.

Quæst. IX.

Difficultas qōnis eiusq; necessitas. Quæstio hæc difficilis est, tamen admodū necessaria ad intelligentiam immortalitatis animæ: sermo autem est de rationali anima: & petimus, an per se moueri possit anima, ita, vt recipiatur in ipsa motus. Difficultas autē est, supposita veritate, puta, ipsam esse incorpoream, ac spiritualem, simplicemque substantiam.

Primū argum. ad partē negatiuam. Videtur primò, quòd non possit moueri. Loquimur autem de motu secūdum locum præcipuè. Nullum non existens in loco potest moueri localiter: at anima nō existit in loco: ergo non potest moueri. Consequentia est certa cum maiori. Minor probatur; quia anima est incorporea, at incorporeum non potest commensurari loco, qui quantus est: nec possumus signare locum correspondentem incorporeo: er-

reo: ergo non potest esse in loco.

2. Argu. Praeterea secundò. Motus diuisibilis est ratione temporis, & ratione etiam mobilis partium, vt dicitur 6. Physicor. text. 33. at spiritualenullas habet partes: non ergo potest motum in se recipere, sicut nec albedinem.

Confirmatio. Confirmatur 6. Physico. tex. 86. probatur, nullum indiuisibile posse moueri.

3 Argu. Praeterea tertiò. Si anima moueretur, vel naturaliter moueretur, vel violentè. Si violentè, etiã naturaliter aliquando moueretur: tunc vel moueretur sursum, vel deorsũ. si sursum: ergo est ignis, vel ignea. si deorsum, ergo est terra, vel terrea: quae omnia falsa sunt: cum sit spiritualis substantia.

4. Argu. Praeterea quartò. Omne, quod à se mouetur, est diuisibile in partem motam, & partem mouentem, vt Aristotel. probat 8. Physi. per multos textus: sed impartibilis est, & spiritualis anima: ergo impossibile est, quòd moueatur per se, & à se: non igitur, separata à corpore mouebitur.

5. Argu. Praeterea quintò. Omnis forma substantialis est immobilis per se, nec aliter, quàm cum composito mouetur: at anima rationalis est verè substantialis forma: ergo est immobilis per se.

6. Argu. Praeterea sextò. Quia aliter discursus Aristote. periret, quo probat esse primum motorem immobilem: quia quod mouetur, componitur ex parte mouente, & mota: at primus motor, non sic componitur; quòd si simplex, & incorporeum moueri posset, vtique non conuinceretur immobilitas illius, posset enim moueri absque tali partium distinctione: ergo anima per se moueri non potest.

Haec argumenta probantia animã non posse moueri per se videtur, saltem secundum doctrinam Arist. simul etiam probare mortalitatem animae: nam si nõ est per se mobilis, videtur quod ab ipso corpore non sit separabilis, atque ob id his argumentis decepti pessimè credunt aliqui secundum mentem Arist. ipsam esse mortalem. At nos contrarium secundum vera naturalia principia, & secundum Aristot. mentem determinabimus, & demonstrabimus. *No. his argum. aliq. decepti pessimè putarunt, secũdum mentem Arist. animam esse mortalẽ.*

1. Fũdam. de natura loci. Sit igitur primum fundamentum: Loci naturam cõsistere in hoc tantùm, quòd ambiat, & circumscribat rem ita, vt sit res hic, & non alibi. Et hoc patet ex definitione ipsius. Dicitur enim, locus esse superficies corporis continentis. *loci, quae cõsistit in hoc, quod ambiat, & circũscribat rem.*

Sequitur ex hoc, quod non est ex natura loci, quòd duo corpora sint in loco vno; non enim ex parte loci repugnat, duo, vel plura corpora, simul circumscribere: repugnantia verò est ex parte eorum, quae in loco sunt. Nam duo corpora mutuò se impediunt, quo minus in vno sint adaequato loco. *Illationes duae. 1. Nõ repugnat ex natura loci, qd' duo in vno sint corpora.*

Sequitur etiã, quòd non repugnat naturae loci, quòd res existens in loco, sit in qualibet parte loci illius res tota: dummodo enim res sit praesens loco alicui circumscribenti, seu definienti rem totam: sat est, vt sit res in loco, quamuis res non sic sit in loco, vt pars rei respondeat parti loci: sed sit tota in qualibet parte: quòd si res non potest esse tota in qualibet loci parte, id non ex natura loci, sed ex parte eius, quod in loco est, prouenit; puta, si corpus est. Videigitur, quid ex natura loci sit. *2. Nõ repugnat ex natura loci, qd' res sit tota in quauis parte loci.*

Sicut igitur natura loci est definire locatum, & continere, ita etiam de natura locati est contineri, & cõpraehendi à loco, ac ei tota commensurari. Hinc fit, quòd si nos inuenimus modum, quo res possint loco limitari, & definiri, inuenimus etiam modum, quo sit in loco. *De natura locati est cõtineri, & circumcendi loco.*

Dupliciter autem possunt res loco definiri. Quaedam per suam quantitatem, & magnitudinẽ, quales sunt corporeae substantiae: haec enim sunt in loco per suam quantitatem: nam per hanc aptantur loco. Quaedam aliae per suam operationem externam possunt aptari loco. Cùm enim certum sit, rem esse simul cum sua immediata operatiõe, fit vt vbi operatio immediata rei sit, ibi etiam res sit. & hoc modo sunt substãtiae spirituales in loco. Vt enim corpus per quantitatem suam, locum, in quo sit, sibi determinat: ita substantia incorporea per operationem, quam extra se exercet, dicitur esse in loco. Est enim praesens intelligentia vbi operatur, ac in tanto loco, in quanto operatur. *Duobus modis res possunt loco definiri, ex quo hr, quomodo corpora, & quo res spirituales sint in loco.*

Nota. Nec intelligas, quòd per operationem actualem est intelligentia semper in loco; sed per operationem virtualem. Vt enim, si ab isto corpore auferetur quantitas, vterq; in eodem loco maneret, in quo antè per apti-

per aptitudinem ad talem quantitatem. Sic intelligentia, & substantia incorporea terminatur in loco tanto, in quāto potest immediatè operari, quamuis nō operetur semper.

Discrimē vtriusque modi.

Est autem iste modus diuersus à priori: nā in priori res existit in loco per aliquid internum, scilicet per suam quantitatem: qua existente diuisibili, id etiam, quod per eam in loco est, diuisibile est, & in loco existit totum, & in parte pars. At operatio, in ordine ad quam existit in loco incorporea substantia est extra substantiam ipsam, & ei externa: idcircò non diuiditur angelus diuisione suę operationis, potestque esse in loco toto totus, & totus in qualibet parte, sic etiā quæuis incorporea substantia.

Quō Deus esse in omni loco dicatur.

Hinc fit, quòd neutro modo illorum duorum Deus in loco est, cùm nulla differentia loci circunscribatur, ac terminetur: est enim vbi est, & in mundo & extra mundum, nullibi contētus totus. Modus prior illorum duorum dicitur existendi in loco circumscriptiuè: posterior definitiuè, vt diximus 4. Physic. Deus verò est indefinitè, & sine termino vbique præsens.

2. Fūdam. Nō est necesse, vt si aliquid moueatur à se, detur in eo pars mouens, & pars mota.

Sit secundum fundamentum. Non implicat, quòd aliquid moueatur localiter à se, saltem proximè, quin illius motus detur pars mouens, & pars mota in illa re: imò hoc verisimum est in multis. Primò, mouetur ferrum ad magnetem proximè à se, non à lapide, cum distet, nec ab aëre cum quiescat: at huius motus non est pars mouēs forma ferri, sed sola virtus impressa, tota autem substantia est mota. Similiter idem fit in motu cibi ad partes animalis nutriendas, idem in vapore eleuato per calorem; idem in motu grauiū, & leuium.

Substātia corporea moueri potest à virtute in se inhærente.

Si igitur substantia proximè mouetur à se motu proueniente à virtute inhærenti, non implicat, profectò, substantiam incorpoream moueri à se per aliquam virtutem existentem in ipsa.

Nec oportet componi ex duplici parte substātiæ: repugnare vtique incorporeum moueri à se, si esset tam simplex, vt nullam admitteret, nec accidentis compositionem, sed esset actus purus, qualiter se habet gloriosus Deus, & quales quādam ex parte putauit Arist. esse intelligentias: ob id dixit, esse immobiles non tantùm, quia carent partibus substantialibus, id probat, sed quia sunt omninò simplices, & puri actus, vt patet 12. Metaphysic. cap. 8. & 9. at anima rationalis habet virtutes, & potentias, nec tantam simplicitatem sortitur: non ergo prohibet ipsam per se moueri posse, & à se, & hoc fundamentum considera.

Nō repugnat animam moueri per se, & à se.

Sit tertium fundamētum, Esse in loco per se, siue vno modo, siue altero dictorū non competit nisi his, quæ per se sunt, vnde formæ substantiales omnes, quæ per se esse nequeunt, nullo modo per se in loco sunt, nec animæ omnes; pręter humanam, cùm etiam per se esse non possint.

3. Fūdam. quibus cōueniant per se esse in loco.

At anima rationalis, quæ media est inter spiritualia, & corporalia, potens per se subsistere extra corpus, potest in loco esse per se, cum corpus relinquit, quamuis nondum est in corpore, sicut nec reliquæ formæ substantiales.

His verissimis fundamentis suppositis, sit prima cōclusio circa quæstionem. Substantia incorporea potest localiter moueri, & ab vno in alium locum mutari: nec id vllo modo repugnat. Probatur primò. Si aliqua esset repugnantia, quo minus moueretur, esset, quia non est in loco: sed est in loco: ergo moueri potest: nec id repugnat. Sequela patet ex Arist. tex. 38. 1. Conclu.

1. Ratio.

Sed minorem probo, primò ex Arist. 8. Physic. tex. 84. Dicit, Intelligentiam mouentem cælum, esse in orbe. peto, quomodo sit in orbe: si discurras per omnes modos, quibus vnū est in alio, enumeratos ab ipso 4. Physi. non inuenies alium, nisi esse in loco, nisi contra ipsum, alium fingas. Vide igitur esse in loco incorporea.

Probo etiam idem: quia incorporeum intra certum loci spacium est, ita, vt alibi, & extrà non sit: ergo est in loco. Est profectò euidens argumentum.

Probatur secundò. Si aliqua esset repugnantia, esset, quia non componitur: ergo non prouenit ex illa parte repugnantia, nec vlla alia videtur esse: quia, quamuis probatur, id esse non posse, solùm sequeretur, quòd a se non moueretur, sed non ostenderetur, quòd nō moueretur ab alio: at res dicitur per se moueri, & cùm à se, & cum ab alio mouetur. 2. Ratio.

Probatur tertiò. Intelligentia potest assistere vni corpori, puta, lapidi, sicut assistit cæ- 3. Ratio.

ftit cælo: lapide igitur moto, mouebitur simul Intelligentia, cum semper ei assi. stat: ergo potest per se moueri: nam quod mouetur in alio potens per se esse, potest per se moueri. Nec est simile de orbe, quod aliqui non bene considerant: nam orbis non mutat locum totus, sed intrà secundum partes mouetur, manens in eodem loco: ob id Aristoteles dicit, absq; suo motu mouere Intelligentiam: at si totũ mutaret locum, vtique moueretur, vt in casu posito.

Nec talis casus repugnat: Nam Auerr. Intelligentiam corporibus humanis assistentem ponit, quam necessariò fateri debet moueri cum ipsis: ergo poterit etiam per se moueri, sicut nauta extra nauim.

2. Conclu. Secunda conclusio. Probabilis est mihi valde Platonis sententia contra Aristotelem, quòd anima moueatur per se in corpore, & suo motu moueat etiam corpus sibi alligatum, & coniunctum: & hoc maiorem probabilitatem habet in sententia Platonis, qui ponit animas rationales assistere corporibus, & non informare, sicut nautas nauibus: tamen adhuc dico, id esse probabile, quamuis dicamus informare: hæc conclusio, quamuis noua sit, credo quòd placebit.

Reijcitur quorũdã Plato. expositio. Omnes verò exponunt Platonem, cùm dixit, animam seipsam mouentem, loquutum fuisse motu improprio, scilicet de Intellectione, secundum quam se intelligit: sed profectò ista expositio est potius eius extorsio: non enim nisi de motu proprio locali loquebatur, existimauitque animã se mouere primò, sicut quædam intelligẽtia se mouet, ac consequenter mouere corpus sibi alligatum. Hanc itaque sententiã dico esse valde probabilem.

Probatur conclusi. 1. Rõ. Probatur primò, supposita communi doctrina Arist. animam saltem hominis esse indiuisibilem, ac vnam in vnoquoq;: fit igitur argumentum. Cum nutritur homo, anima, quæ antè erat, ingreditur in nutrimentum: similiter in diminutione recedit, ergo anima sola mouetur in corpore, citra corpus: similiter in abscissione membri retrahitur: & primum, quod viuit, & vltimum moriens, est cor: ergo anima profectò per se mouetur his motibus, & non cum corpore; nam partes corporis ibidem semper manẽt. Nec est dicendum quod cum parte materiæ recedit, vel accedit pars animæ; quia in homine vna est, & indiuisibilis.

Probo secundò, anima habet potentiã mouendi in seipsa; ergo potest per se moueri etiam in corpore. Consequentia videtur certa. Antecedens patet; quia si non habet potentiam mouendi, dum est in corpore, nec separata mouebitur: quod falsum est, quanuis Duran. id admittat. 2. Ratio.

Vbi nota, quòd est duplex potentia motiua. Altera, secundum quam corpus mouetur, & hæc est in neruis, & musculis, secundum quas partes anima mouet totũ corpus; & hæc est organica, nec manet composito dissoluto, sicut nec manet potentiæ sensitiuæ. Altera est secundum quã mouet ipsos neruos; & hæc in sola anima manet, & corpore dissoluto superstes est, & secundum quam mouere se potest in corpore. Nota, duplicem in anima potentiã motiuam.

Quòd si non esset talis potentia, sed omnis esset organica, cogeretur quis fateri, quod separata anima non potest moueri, nec recedit à corpore, nisi ab alio violente expulsa; quod est fictum. Loquimur autem de anima rationali.

Probatur tertiò. Anima rationalis est per se quamuis forma sit; vt igitur potest moueri separata, potest etiam in corpore; imò forsan sic prouenit, cum aliqui ex oratione feruenti eleuantur à terra, quod prouenire videtur ex motu ipsius animæ ferente corpus secum, qui motus est in anima ex suauissima mentis in Deum contemplatione, quo impetu quodam ad ipsum fertur. 3. Ratio.

Hæc sunt probabilia: nec in hoc credo Aristoteli, qui talem sententiam putat impossibilem; videtur profectò probabilis.

Tertia conclusio. Sententia Aristot. est probabilior, quòd anima non mouetur per se, sed per accidens ad motum totius corporis, ita vt vnius sit motus totius, & per accidens anima moueatur, vt totum facit cum materia, & per accidens se mouet: quia est causa motus totius, quo ipsa mouetur. Loquimur autem de anima, vt est in corpore: hoc teneo propter authoritatẽ Arist. & omnium interpretũ ipsius. 3 Concl.

Probatur etiam primò, si anima per se in corpore moueretur modo, quo diximus, sequeretur, duos motus esse anima- Probatur conclu. 1. Ratio.

libus,quorũ neuter esset naturalis: quod videtur absurdum. Sequela patet: nam esset vnus motus animæ, & alter corporis, sicut vnus libri, & alter ipsius manus mouentis librum. Motus animæ non esset naturalis: quia non est à principio interno substantiali,sed à virtute motiua:anima enim simplex est substantia. motus corporis esset violentus, quia esset ab extrinseco, & contra proprietates corporis; cum enim sit graue, motus progressiuus esset illi violentus.

2.Ratio. Probatur secundò. Anima est forma informans,vnumq; per se cum corpore faciens,sicut aliæ formæ:ergo nõ potest moueri per se,dum est in corpore motu proprio,quousque separetur.

3.Ratio. Probatur tertiò. Quia si anima moueretur illo modo,tunc corpus,quod est materia,per se moueretur: non enim est in corpore,citra animam,alia forma substantialis,sed est sola materia;at materia non potest per se moueri localiter, vt alibi probat Aristoteles. Hæc sunt pro Arist.nec inuenio fortiora argumenta.

4. Concl. Quarta conclusio. Secundum Aristotelem,anima separata moueri potest per se; nec quicquam concludunt loca ista contra Platonem; in omnibus enim loquitur de anima existente in corpore. Atquia huius probatio est solutio rationum propositarum in principio, ipsas conabimur soluere.

Probatur ex solutiõe rationũ contrariarum.

Ad primũ. Ad primum sufficienter patet solutio ex primo fundamento,& prima conclusione,vbi etiam secundum Aristotelem,diximus,& ostendimus,incorporea esse in loco:anima autem in corpore existens,non est in loco per se, ideo ab Arist. profertur, non posse moueri per se:at de anima separata alia est ratio,sicut de intelligentia.

Ad scdm. Ad secundum solutio est nota. Arist loquitur de motu corporum naturalium; talem enim Physicus considerat: & hic dupliciter est indiuisibilis,non tamen quicũque motus.

Quod autem dixit libr. 6. indiuisibile nõ moueri,manifestè loquitur de indiuisibili,habenti posituram in continuo, scilicet de puncto,vt ipse se exponit. At non sic est Intelligentia, vel anima:nam est in loco quanto,& loco continetur,non sicut punctum,quamuis non occupet locum,sicut corpus:occupare enim locum,est,non solùm esse in loco,sed impedire, quominus aliud sit ibi corpus: & hoc proprium est corporum.

Ad tertiũ 1. Ad tertium dico, illud argumentum esse Arist.contra Antiquos dicentes, animam esse corpus, & tunc procedit, si sursum moueretur erit ignis: at anima non est corpus:ob id argumentum non valet.

2. Præterea etiam:quia anima non mouetur determinatè sursum, sicut ignis, sed sursum vel deorsum: est enim motus voluntarius, & secundum appetitum.

Ad quartum. 1. Ad quartum dico, illum Aristotelis discursum esse in corporibus, vt satis liquet ex ipsius rationibus, vbi de continuo argumentatur:quod autem incorporea moueantur,diximus in conclusionibus.

2. Et propterea non concluditur,animam non moueri vllo modo, sed non à se: sed nec hoc concluditur.

Ad quintum. Ad quintum dico, procedit de forma pro statu,quo est in materia,non de separata anima.

Ad sextũ. Ad sextum responsum est in secundo fundamento,quòd Arist.colligit immobilitatem primi motoris ex omnimoda ipsius simplicitate,quia purus actus est.

Caput quartum.

Alia autem quædam opinio. Tex. LIIII.

Confutare prosequitur sententias Philosophorum, atque vnam impugnat,quã dicit multis fuisse visam probabilem, & rationabiliter videtur omnibus præcedentibus, at rationibus ac argumentis damnata est tanquam falsa. Quamuis igitur visa multis sit probabilis, tamen rationes sunt contra ipsam: quas rationes dicit esse traditas in sermonibus communibus.

Confutat Arist opinionem quandam celebriorem,q asserit animam esse harmoniam.

Per sermones communes intelligit Simplic.dialogum Platonis, qui dicitur Phædo, vbi rationibus communibus talis opinio impugnatur,& dicit posse intelligi dialogũ compositũ ab Arist. qui nominatur Eudemus, in quo impugnatur illa sententia:& hoc dicit Philoponus: adducitque quinque rationes ex illo,

Expo-

Exponitq; sententiam hanc, quæ est, animam esse harmoniam, & proportionem contrariorum in corpore. Cùm enim corpora ex contrarijs constent, crediderunt esse corporis in illorum proportione consistere, ac ob id, talem aliquam proportionem, ac harmoniam animam crediderunt.

Atqui harmonia ratio quædam.

Tex LV.

1. Ratio.
Mpugnat hanc sententiam quatuor rationibus; quarũ prima est. Omnis harmonia, aut in mistione, sicut in compositione multorum, est: at anima non est huiusmodi: ergo non est harmonia. Maior declaratur. Harmonia est proportio quædã multorum: multa autem dupliciter proportionantur; aut secundum compositionem, vt partes integrales, in animali, & domo, & alijs, hæc enim congregantur absque sui passione: aut etiam secundum mistionem, vt elemẽta in misto, quę alterata manent. Vnde fit, quòd harmonia sit duplex, & mistio, & cõpositio. Minorem non probat, sed probari potest: quia anima substantia est: at neutra harmonia est substantia.

2. Ratio. Alteram rationem facit. Anima est principium motus, vt omnes fatentur: at harmonia non est principium motus: ergo non est anima. Minorem non probat, sed potest facilè probari, quia potius est finis motus, non principium.

Congruit autem magis.

Tex. LVI.

3. Ratio.
Ertiam prolaturus rationem, dicit, quòd corporis habitus, pu ta sanitatem, robur, pulchritudinem, magis est rationabile dicere, esse harmoniam, cum sint in temperie contrariorum, sed non ipsam animam.

Vbi nota, videri Arist. asserere hoc loco non esse illos habitus qualitates distinctas à proportione contrariorum qualitatum & membrorum dispositione, vel proportione.

Quòd autem anima non sit huiusmodi, probat, quia passionum animæ, & operationum simul, non potest reddi ratio per harmoniã: ergo non est anima: aliter enim per ipsam redderetur ratio passionum. Per passiones, intelligit Simplicius, odium, iram, & huiusmodi: per opera, cognitiones, & Intellectiones.

Obiectio. Dices. Quare non potest reddi ratio per harmoniam? Dico primò, quia passiones potius sunt improportiones, & non harmoniæ, quàm harmonia. Dico secundò, quod Arist. vtrumque coniungit: passiones enim, & cognitiones sensus, & ratio dissonant sæpissimè: non ergo in harmoniam sunt reducenda.

Solutio. 1. 2.

Amplius autem si dicamus.

Tex. L VII.

Vartam facit rationem, quæ talis est: primò tamen ponitur distinctio harmoniæ facta, sed nunc clarè ab Arist. explicatur. Harmonia est analoga significans duo; Vnum per prius, alterum per posterius. Per prius significat proportionem magnitudinum sensibilium, habentium positionem inter se talem, ita, vt nihil illius generis desit V.g. cum lapides ita disponuntur in domo, vt nullus lapis desit ad talem dispositionem: similiter cùm chordæ ita in motu, & sono aptantur, vt nihil illius generis deficiat, talis est harmonia, quæ dicitur compositio. Et per posterius dicitur harmonia, quę fit in mistione duorum, vel plurium. 4. R 5. Sup positio quid significat harmonia.

Probat igitur Arist, quòd neutra harũ sit anima. Primò, quòd nõ sit compositio; quia compositio multum inuestigabilis est, id est, multiplex est in vno corpore: sunt enim multa organa, & membra diuersis composita partibus, vt notum est, quarum nulla videtur anima esse: quia non est, vnde assignetur ratio, vt talis compositio sit anima intellectiua, talis sensitiua, talis appetitus: nec ipsi assignant hanc distinctionem in tali compositione. Nectitur ratio.

Similiter autem & inconueniens.

Tex. LVIII.

Robat alteram partem, quòd non sit mistio. Mistio elementorum est varia, pro partium varietate, vt in osse, carne, & neruo: si igitur anima est mistio in vno toto, erunt plures animæ: quod relinquitur Altera eiusdem ratiõis pars

vt impossibile. Alia enim erit in osse, alia in neruo, alia in alijs partibus pro mistionum diuersitate: nam quælibet pars mista est. hoc idem etiam sequebatur, si anima esset compositio.

No. Arist. absurdũ putare, plures animas in vno compositio. Et nota hic obiter, quomodo Aristoteles duxerit absurdum in vno composito, plures animas ponere: quod posteriùs examinabitur.

Postulauit hoc vtique aliquis. Tex. LIX.

Reprahēsio Empe. in tribus. Mpedoclem huius sententiæ authorem taxat, eò quòd indistinctè locutus fuerit: & hoc in tribus. 1. Primò dixit, quamque animam in ratione & proportione consistere: sed non explicuit, an ipsa proportio esset anima, an aliud adueniens toti, & mēbris propter proportionem, & rationem: quòd si illud dixit, rationes factæ militãt contra ipsum; si verò hoc, iam anima non est harmonia.

2. Secundò dixit, amicitiam esse causam mistionis, sed non explicuit, an sit causa omnis mistionis, etiam illius, quæ non est anima; an solius huius, quæ est secundum rationem, & anima est: si enim est causa cuiuslibet, tunc oportebat dicere, quomodo sit causa huius, quæ est anima: si verò est istius, tunc debuit ponere aliã aliarum mistionum causam: quam non ponit.

3. Tertiò dixit, amicitiã esse causam mistionis; sed non explicuit, an ipsa amicitia sit mistio, & ratio, vt videtur esse, an aliquid propter mistionem. Hæc igitur dubia insoluta reliquit Empedocles, quæ tamē profectò debuit enodare & explicare.

Si verò est aliud à mistione. Tex. LX.

Ratio pro sententia & harmonia Emp. Ommunis expositio est, vt velit Aristot. huius sententiæ rationem ponere, propter quam videtur probabilis. Ratio autē est ista. Id videtur anima, quo posito, ponitur, quo ablato, aufertur anima; at huiusmodi est cōpositio, & harmonia: nam ablato esse, ac proportione carnis, & partium aliarum, etiam tollitur anima; præterea, ablata anima, tollitur talis harmonia partium.

Hoc non soluit Aristoteles, sed solutio facilis est: non enim valet à concomitantia mutua ad identitatem. Posito enim vno relatiuo, ponitur alterum; & ipso ablato, aufertur; non tamen idem sunt. Similiter de subiecto, & eius passione; de materia, & forma. Quamuis ergo anima consequatur harmoniam, & econtrà, nō sunt idem, sed harmonia est proxima materia, & dispositio animæ, sed non est anima, ideoque fit talis conuersio mutua, & soluitur huius opinionis argumentum. Sol. huius rationis.

Quod igitur neq; harmoniam possibile est. Tex. LXI.

Epilogat quæ dicta sunt, scilicet duo, animam non esse harmoniam, nec animam moueri per se, sed per accidēs moueri, & per accidēs se mouere, dum totum mouet, vt diximus; nec aliter contingit ipsam moueri localiter, dum in corpore est, nisi per accidens. Epilogus dictorũ.

Rationabiliùs autem dubitabit. Tex. LXII.

CVM animã per se moueri non posse, probasset, nunc dubium & argumentum quoddã proponit, quo meritò quis posset dubitare, an moueretur anima. Argumentum autem videtur ex animæ ipsius passionibus, scilicet, gaudere, irasci, cogitare, timere: hi enim animæ motus sunt, ac hisce videtur anima moueri per se, dum gaudet, timet, vel irascitur. Obiectio Arist. contra suam sententiã, quòd anima videatur moueri passionibus.

Hoc autem non est necesse. Tex. LXIII.

SOluit argumentum, quod non est necesse afferere hic, animam moueri, quamuis sint motus, seu potius vnumquodq; sit motus in concreto: anima ergo non mouetur per se hisce, sed organum & compositum, puta cor, vel alia pars. Sol. Arist.

At quia numerat, cogitare, id est, intelligere, inter ista, dicit, quòd aut est tale, puta per organum, aut aliud aliquid; nō autem velle determinare modò, an sit per organum, vt quidam dixerunt, an sine organo, vt ipse probabit pòst. Vide igitur, quòd nō moueatur anima his motib⁹ per se, sed per accidens, simul cum organo. Nota 1.

Distin-

Passiones fieri cum motu cõcomitãte, sed non esse motus. Distinguit autem, quòd hæ passiones quædam fiunt cum motu locali, vt ira, in qua spiritus à corde mouentur, vel timor, in quo spiritus confugiũt ad cor; quædam cum alteratione, vt sensatio cum mutatione per speciem, & alia, quæ fiunt cum calore, vel frigiditate.

Nota 2. Notatq; Themistius, quòd huiusmodi passiones non sint essentialiter tales motus, sed ipsos præsupponunt: Aristote. autem circa explicationem motuum concomitãtium passiones, remittit se ad alium locum.

Dicere autem irasci animam. Tex. LXIIII.

Prosequitur solutionẽ, quod anima per passiones non dicatur gaudere, irasci, sed totum per animã, atq; adeò nec moueri per illam. RE explicata, nunc modum loquendi docet, dicitque non esse dicendum, animam gaudere, vel timere, sicut nec texere, nec ædificare: sed homo per animam: non igitur tribuitur motus animæ tanquam subiecto, & tanquam ei, quod per se moueatur: sed quia per ipsam inest talis motus composito.

Et hoc dupliciter. Vno modo incipiendo à re exteriori, vt in sensatione, quæ fit, quia res & obiectum imprimit sui similitudinem in composito, quod sensit, quia animam habet; & hoc est motum prouenire à re vsque ad animam.

Altero modo incipit ab anima, vt in reminiscentia, quæ fit, non quia moueat obiectum exteriùs, sed quòd anima interiùs operatur, & discursu vtitur; & tunc dicitur motus ab anima vsque ad rem, quia per recordationem venit in speciem rei præteritæ.

Quam speciem vocat motum, vel quietem; quietem, secundum quod erat in memoria; motũ, secũdum quod est in actuali cognitione. Vide ergo, quòd nullus motuum horum per se est in anima.

Intellectus autem videtur. Tex. LXV.

Quòd anima intellectiua sit incorruptibilis, & impassibilis. CVM animã per se non moueri, probasset alteratione, nec motu locali, nunc, vt Simplicius, & Auer. dicunt, ostendit, nec etiam corrumpi, atque hoc de Intellectu probat. Proponit ergo intellectum, seu mentem innasci hominibus, ac substãtiam quandam esse, quæ corrumpi non potest.

Quòd autem non corrumpatur, signo ostendit. Si corrumperetur, maximè id fieret ex debilitate, quæ fit in senio: sed in tali non corrumpitur: ergo in nullo alio. Sequela nota est: nam senium est via in corruptionem totius, & dissolutionem eorũ quæ in ipso sunt. 1.

At quòd in tali non corrũpatur, ostendit dicens, esse simile hoc ei, quod accidit circa sensoria sensuum, qui quidem corrumpuntur, anima non corrupta, nec debilitata secundum se: vnde senex debilitatur visu ratione organi, sed non ratione animæ. Cuius argumento illud est, quòd si animæ senis daretur Instrumentum, & oculus iuuenis, videret sicut iuuenis: non igitur patitur anima secundum se, sed secundum corpus.

Hoc idem accidit in morbis & ebrietatibus: anima enim videtur debilitari, cùm impediatur à suis operationibus; sed id non est secundum se, sed ratione corporis. Hic textus magis in sequenti dilucidabitur. 2.

Ipsum igitur intelligere, & ipsum speculari. Tex. LXVI.

OStensa animæ substãtiæ impassibilitate secundum se, nunc ipsarum operationũ eius impassibilitatẽ ponit, dicitq; intelligere, & speculari, quæ ipsius Intellectus operationes sunt, marcescere, & debilitari, & non secundum se, sed ratione alterius, scilicet imaginationis, vel spirituum in corpore, in quo est anima. Quòd ipsa etiã animę operatio intelligere, & speculari non corrumpatur per se.

Vt posses dubitare. Nã cogitare, odisse, irasci, & alia, quæ sunt opera Intellectus, corrumpuntur, nec manent post compositum. Respondet, ita esse, sed non erant ipsius Intellectus solius, sed compositum ex ipso corpore, & intellectu; ob id composito dissoluto, non manent cum solo Intellectu similes operationes. Nõ sic autem est de intelligere, & speculari, quæ solius intellectus sunt: ob id cum ipso manent. Obiectio. Solutio.

Ex quo sequitur, quòd cum Intellectus, & ipsius propria operatio non corrumpãtur, quòd fortasse Intellectus est quid diuinius, & nobilioris naturæ, quàm res sensibiles. Nota 1.

Nota, quod per intelligere, possumus exponere simplicem Intellectionem: per speculari, compositam, vtranque speculatiuã: per cogitare intelligit cognitionem sensitiuam quãdam circa particularia, & particulares propositiones.

Ex his omnibus concludit, quòd anima nullo modo per se mouetur in corpore: quòd si non moueri potest, nec à se mouebitur, vt dicebant Philosophi illi.

Cõclusio rationis Arist animam non moueri per se. Circa horum duorum textuum expositionem dubitabis, quid per Intellectum hic velit Arist. significare. Alexand quia sustinet, animas omnes esse mortales, timens Aristotelem sibi contrarium, per Intellectũ exponit Deum, propter illud verbum, Esse fortasse quid diuinius.

Dubiũ 1. quid p intellectum Arist. hoc loco intelligat.

Ar Philoponus benè reijcit hoc ex verbis ipsius Arist. Nam dicitur, quòd Intellectus innascitur, at Deus non innascitur. Dicitur præterea, Videtur non corrumpi: at de Deo non oportebat dicere, Videtur, sed certissimè non corrumpitur. Præterea, Intellectus statim dicitur anima; at Deus non est anima. Præterea dicitur, Fortasse diuinus: at Deus absque, Fortasse, diuinissimus est; non ergo per Intellectum Deus intelligitur, & nos id manifestissimè paulò pòst ostendemus.

Alex. sententia φ sit ipse Deus, reijcitur etiam in Arist.
1.
2.
3.
4.

1. Auerr. sententia impia, φ sit vnicus intellect. in omnib. hominib

Auerroes aliter exponit, in cuius declarationem aduerte, quòd in homine ponit animam, & Intellectum: anima hominis est quædam substantialis forma, quæ dicitur cogitatiua, & est sensitiua quædã anima per quam homo cognoscit, ac formas propositiones singulares. & per hanc distinguitur à brutis alijs animalib9, & quilibet homo habet suam animam. Hæc autem est corruptibilis, & generalis, eductaque de potentia materiæ. Preter animam, ponit in vnoquoq; homine Intellectum, qui non est forma informans, sed substantia quædam separata, immaterialis, assistens, quæ vnitur hominibus singulis secundum operationem, & per phantasmata ad intelligendum. Vnde non est in hominibus cunctis, nisi in habentibus phantasmata, quibus possit secundum Intellectum copulari.

Nota.

Hæc autem est vna in omnibus hominibus, & hæc est ingenerabilis, & incorruptibilis, præcedens, & manens post compositũ: & de hoc intellectu loqui Arist. dicit.

At veritate huius opinionis prætermissa, de qua postea erit sermo vbi ostendemus esse falsam, & impiam, nunce tamen euidenter probo, contrarium dicere Arist. & hoc loco ipsum conuinci. Primò: quia quem Arist. vocat prius Intellectum, statim nominat animam, ac dicit, esse principium videndi, ac non pati, nec corrumpi: ergo quod ad substantiã identificatur Intellectũ cum anima sensitiua, vt in homine eadem sit substantia, quæ est principiũ intelligendi, & quæ est principiũ sentiendi quamuis potentiæ diuersæ sint, quia vna est organica, altera non: Aristo. itaque loquens hic de animæ substantia pro eodem sumit intellectum, & sensitiuam animam hominis. at secundum Auer. id esse non potest: alia est enim substantia Intellectus, anima sensitiua in homine: & hæc est corruptibilis, illa verò non: quod manifestè contradicit Aristot. qui eam, quæ sensationem exercet, dicit non corrumpi.

Reijcitur impia Auerr. sententia, & in Arist.

Sed secundò conuincitur euidentius ex illo quod Aristotel. dicit, quòd cogitare, & amare, & odisse non sunt opera solius Intellectus, sed coniuncti, & habentis Intellectum, prout illud habet. Quid clarius dici potuit, quòd cogitare, & amare & similia ab intellectu, vt à principio proueniunt, & vt intellectus est? non ergo cogitatiua est distincta ab intellectu, cùm apertè dicat, quòd à quo prouenit intelligere & speculari, ab eodem prouenit & cogitare & amare: sed illud est solius intellectus, hoc autem coniuncti.

Ex quo collige contra Auerroem, cùm Intellectus sit principium cogitandi, & amandi in composito, quod est hominis forma informans, & dans esse: & talis substantia est separabilis & immortalis, contra Alexandrum.

Vnde dico cum Simplicio, & Philopono, &c. quòd per Intellectum hic Arist. vult significare animam nostram rationalem, ob id dicit, innasci nobis tanquam formam: alius textus dicit, aduenire, id est, non educi de potentia materiæ: quod alibi examinabimus. Dicit substantiam quandam, vt notat Philoponus, ad discrimen formarum accidentium: dicit non corrumpi, ad discrimen aliarum formarum, quæ substantiæ sunt, sed corrumpuntur.

1. Senteñ Simpli. & Philo. per Intellectũ Aristo intellexisse animã rationalẽ.

Aliud

Dubiũ 2. circa literã de incorruptibilitate animę sensitiuæ.

Aliud dubium est. Videtur enim signũ esse contra Aristotelem; nam probaretur, quòd anima sensitiua brutorum est incorruptibilis, quia non patitur, nisi ratione organi, tamen ipsa secundum se non patitur.

Prima sententia Auerrois & Simplic.

Ad hoc Auer. respondet, esse argumentum Aristotelis probabile tantũ, quia non valet, si anima non patitur passione corporis, quòd ipsa sit incorruptibilis: & hoc videtur Simplicius dicere: exponitur enim textus, secundum hos, comparatiuè, sic, Intellectus non corrumpitur senio, sicut nec visus.

Reijcitur Auer. sententia.

Sed hæc expositio non est vera; tunc enim non sequeretur quod intendit, scilicet, ob id intellectũ esse incorruptibilem.

1. Quid autem absurdius, quàm asserere, Aristotelem contra antiquos disputantem, de re tam seria, proposuisse argumentum ineptũ? Non enim est probabile, cùm iam apertam habeat instantiam.

2. Præterea, quia nõ pati passionibus corporis videtur esse sufficiẽs medium ad incorruptibilitatem formæ, quia aliter non potest pati.

2. Sententia verior.

Dico igitur, quòd Aristot. in illo textu loquitur de substantia animæ, quæ eadem est sensitiua, & intellectiua in homine, & ideo est incorruptibilis & sensitiua, secundum substantiam, & de hac loquitur, non autem de alijs purè sensitiuis, quæ debilitantur cum corpore, sicut & aliæ formæ.

Nota. Secundum Arist. anima sensitiua in homine eadẽ res est cũ intellectiua.

Quòd autem identificetur secundum substantiam intellectiua cum sensitiua in homine, probat sequens textus, In quo dicit, Intellectum esse principium cogitãdi, & amandi, & reliquorum: vbi clarè colligitur, eandem esse substãtiam. & hoc magis ratioabile videtur, quàm dicere, Arist. argumentum non esse bonum, nec probata, nisi probabiliter.

Dubiũ 3.

Aliud dubiũ est. Quomodo dicit Arist. intelligere, & speculari marcescere?

Solutio.

Respondeo, quòd non ita marcescunt, vt non maneant post corpus: nam hoc discrimen posuit inter illa, & cogitare, & amare, quòd hæc maneant, cùm sint ipsius compositi; illa verò manent, sed marcescunt, quia non ita facilè exercentur, propter ordinem, quem habent ad corpus, quamuis in eo sint tanquam in subiecto.

Nota ex Simp. &c. intelligere animæ cũ phantasmate, & cõtemplatiuum.

Notat hic Simplicius, quòd est duplex animæ intelligere; Alterum, quod à phantasmate pendet; alterum cõtemplatiuum: in primo habet ordinem ad corpus, in altero non; tamen vtrumque impeditur ratione corporis.

Quod quidem eleganti explicat exemplo. Nauta in naui, ventis validè agitantibus, & infestantibus nauim, non solùm impeditur in illis actionibus, quibus à naui depẽdet, id est, regere, & gubernare, sed etiã in alijs, quas extra nauim poterit exercere per se, scilicet ambulare, discurrere, vesci, dormire; hæc enim præ turbatione non potest commodè exercere: ita fit in Intellectu.

Nota, anima dũ est in corpore, habet operationẽ independentẽ à corpore.

Vbi nota secundũ Simplicium, in anima dum est in corpore esse intellectionem independentem à corpore, quamuis ego non credam secundum veritatem ita esse, est tamen secundum Aristotelem.

Multò autem his, quæ dicta sunt.

Tex. LXVII.

Confutatur ab Arist. sentẽtia Xenocratis, asserẽtis, animam esse numerũ se mouentem.

Impugnantia sententia eorum, qui animam moueri per se dicebant, impugnat tunc sententiam Xenocratis, qui nõ solùm moueri dicebat, sed esse numerũ seipsum mouentem: dicitque, hanc sententiã esse irrationabiliorẽ alijs; quia ipsam sequuntur inconuenientia, quæ sequuntur dicentes, animam mouere per se & præter hæc sequuntur inconuenientia propria quatenus dicit, animam esse numerum.

1. Ratio.

Hoc autem impugnat multis rationibus, quarum prima est. In eo, quod se mouet, est id, quod mouet, & id, quod mouetur; sed in vnitate, cùm sit indiuisibilis, & non habens differentiam in partibus, id esse non potest: ergo non potest se mouere; nõ ergo anima est numerus se mouens, tunc enim vnitates mouerentur; non videtur autem, à quo moueantur, & quomodo, vt probatum est. Sic videtur argumentum procedere, quamuis Philoponus, & Simplicius aliter exponant.

Amplius

Amplius autem, quomodo dicunt lineam. Tex. LXVIII.

1. Ratio. Suppositio 1.

Ltera ratio est, quæ procedit ex duobus suppositis. Alterum est geometrarum, quòd punctũ suo motu relinquit post se lineã, & linea superficiem, & superficies corpus. Nec hoc intelligi debet de vero motu: quia non possunt illa moueri, sed tantùm per imaginationem, vel ex conditione, quòd si mouerentur, ita fieret.

Suppõ. 2. Alterum est, quòd tam punctum, quàm vnitas, sunt quid indiuisibile, scilicet differenter. Nam pũctum habet positionem: vnde si auferas positiones non habere ab vnitate indiuisibili fiet punctum.

Ex his fit argumentum. Numerus vnitatum habentium positionem, est numerus punctorum: anima est talis numerus, quia est in continuo corpore: ergo est numerus punctorum. Vlterius, talia puncta mouentur: ergo lineam faciunt; ergo anima nõ est numerus, sed linea & continuũ. Ista est ratio secunda, sic exponenda.

Amplius autẽ à numero si auferat.

3. Ratio. Tertia ratio est. Omnis numerus aliqua facta diminutione, vel additione, mutat speciem: anima non mutat speciem, ablatione facta; ergo anima non est numerus; consequentia est euidens cum maiori. Minor probatur. In animalibus & plantis, in quibus non mutatur species animæ, quamuis auferatur aliqua pars ipsius, cùm abscinditur ramus vel pars animalis, quod sæpè accidit.

Videbitur aũt vtique nihil differre. Tex. LXIX.

4. Ratio. Reducitur hæc sententia ad sententiam Democrit.

Vartam facit rationẽ, prius tamen reducit sententiam hanc ad illam Democriti, vt vtramq; impugnet. Democritus dicebat, atomorũ, & corpusculorum numerum, & multitudinem esse animam: hæc etiam opinio ponit animam numerum, in hoc tamen differt, quòd ille atamos, hic puncta, & vnitates positionem habentes ponit, tamen vterque quantitatem ponit, animã ipsam multa faciens.

Contra hoc fit argumentum. Omne quantum se mouens, siue discretum, siue continuum, constat ex eo, quod mouet, & ex eo, quod mouetur: sed ille numerus se mouet: ergo habet quod mouet, & quod mouetur. Sed animæ in animali est mouere; ergo etiam in numero id, quod mouet ipsum, anima est, non autem ipse. Necitus ratio.

Illam maiorem ostendit, dicens, quòd siue sint atomi, siue corpora magna, siue quid aliud, dummodo quantum sit, si se mouet, debet habere id, quod mouet, & aliud quod mouetur.

At verò quomodo possibile est. Tex. LXX.

Vintam facit rationem, supposito primum vno, quòd punctum non differt ab alio puncto nisi positione, cum vnicum sit, & indiuisibile. Vnde quia in alia parte continui est hoc, in alia illud, ob id differunt, adeò vt duo simul, & adæquatè esse nequeant, quin vnum sit, non autem duo. 5. Ratio. Suppõ.

Tunc fit argumentum. Cùm anima sit numerus vnitatum in corpore, erit punctorum numerus: peto, vel ista puncta differunt à corporis punctis, vel non. Dici non potest, quòd differant: quia, cùm sit simul punctum animæ cum puncto corporis, & penetratiuè, non erunt plura, nec differentia. Necitus ratio.

Præterea, qua ratione vnum punctum animæ est, in vno puncto corporis poterũt esse omnia; quia non occupant locum, nec indigent loco diuisibili, & sic tota anima esset in vno puncto: vni. n. possunt inesse infinita simul, si semel duo esse possunt. Iam enim ipsorum locus est indiuisibilis, sicut et ipsa.

Si verò dicas, non differre puncta animæ à punctis corporis, sequitur, quòd omnia corpora haberent animã, quia habent puncta, imò infinita: At friuolum est, corpora omnia habere animam: ergo anima non est numerus.

Aduerte literam. Dicit enim: Si puncta corporis sunt numerus animæ, hoc per cõuersionem accipiendum est: id est, si numerus animæ est numerus pũctorum corporum: quod idem est. Nota.

Amplius autem.

Tex. LXXI.

6. Ratio. Erba huius textus priora cōtinuanda sunt cum præcedētibus, & sequentibus. Facit sextam rationem talem; Anima est separabilis, vt Xenocrates fatetur; at puncta nō sunt separabilia à magnitudine; ergo anima non est numerus: non enim esset numerus, & discretum, nisi puncta essent extra continuum.

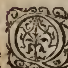
Minor probatur, quia magnitudo non potest diuidi in puncta; ergo non possunt separari puncta. Non enim nisi per diuisionem possunt separari: vel si possent separari, posset etiam diuisio esse in puncta: quod est impossibile. Hæ sunt rationes cōtra istam sententiam.

Caput quintum.

Accidit autem sicut diximus.

Tex. LXXII.

Hāc Xenocr. sententiam asseruit, animā esse numerū, esse alijs irrationabiliorē, q in omniū inconueniētia.

Vod superius dixerat, scilicet hanc sententiam alijs esse irrationabiliorē, quia omnium inconueniētia ipsam sequuntur, nunc ostendit.

Sunt autem duæ sententiæ, & eorum, qui corpus aliquod subtile animam posuerunt, & eorum, qui atomos, & per atomorum motum moueri corpus, sicut statua, in qua est argentum viuum, vt dictum est.

Quòd incidat in incōueniēs illud ponentiū animā esse corpus.

Dicit ergo Arist. quòd accidit isti sentētiæ fateri proprium inconueniens, quod euenit ponentibus, animam esse corpus; accidit etiā alia ex parte fateri, quòd fuit inconueniens in opinione Democriti, scilicet, moueri corpus motu alicuius in eo inclusi.

Explicat inconueniens priorum ponentium corpus. Hi enim debent fateri, si anima est corpus, quod duo corpora se penetrent, scilicet anima, & corpus; nam simul esse debent. Quòd autem hoc debeat fateri Xenocrates, ostendit; quia debet dicere, vt expositum est, quòd puncta animæ sunt simul cum punctis corporis, nisi velit esse eadem, & tunc omnia corpora habereat animam. Hoc autem idem est absurdum. Vt enim corpus cum corpore, ita nec punctum cum alio puncto simul esse potest, quin vnum fiant.

Acciditq; animal moueri à numero.

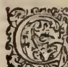
Tex. LXXIII.

Stendit modò etiam sequi incōueniens Democri. Sicut enim dicebat, motu atomorum moueri corpus: ita etiam debet hoc fateri, qui animam numerum se mouentē intra corpus ponit. Parum enim differt, quòd hic numerū vnitatum, ille atomos ponat, dummodo modus idem mouendi sit, in quo consistit inconueniens.

Quòd incidat in incōueniēs Democri.

Complectentibus igitur in vnum.

Tex. LXXIIII.

Oncludit quod his, qui simul dicunt, animam se mouere, & numerum esse, accidunt inconuenientia dicta, & alia multa dicitque, non solum illam non esse animæ definitionē, scilicet numerum se mouentē, sed nec esse accidens animæ, cum talia inesse non possint animæ. Ita exponunt Themistius, & S.Tho.

Cōcludit non solū nō esse definitionē animæ numerum se mouentē, sed neque hāc esse eius passionem.

Ostendit autem, non esse definitionē: quia per ipsum non reddi potest ratio operū & passionum animæ. Quæ enim proportio est inter numerum; & intelligere, sentire, & amare, & reliqua?

Tribus autem modis traditis.

Tex. LXXV.

Pilogat vniuersaliter quæ dicta sunt. Triplici enim via indagabant Philosophi animam, & per motum, dicentes seipsam mouere, & per incorporeum, dicentes, ipsam corpus esse subtilium partium, & per cognitionem, dicentes, eam componi ex principijs omnium, vt omnia cognoscat. Duæ sententiæ priores sunt discussę, tertiam nunc discutiendam proponit.

Epilogū dictū esse cōtra eos q p motū & per incorporeā animā indagabāt, nunc esse dicendū cōtra eos q p cognitionē indagarunt.

Necessarium autem est accidere.

Tex. LXXVI. LXXVII.

Cōtra eos Philosop. q p cognitionē animā indagabāt rationes decē. 1. Rō.

DEcem rationibus impugnat sententiam hanc, quarum aliquæ sunt contra Empedoclem; aliæ contra alios; ferè omnes enim huius sententiæ fuerunt.

Est prima ratio, sumpto ipsorū fundamento. Dicunt enim, animam componi ex omnium principiis, perinde, ac si res omnes esset, vt omnia cognoscat: est ergo argumentum. Plura multò cognoscit anima, quàm sint principia, & plura multò sunt entia, quàm principia: ergo vel non cognoscit anima talia, vel ex eis componitur: quorum vtrumque est falsum, & secūdum est impossibile.

Probō antecedētis. Antecedens declaratur: quia composita non dicunt solum rerum principia, sed aliud quid & accidentia multa, ac passiones, quæ non sunt ipsa principia materialia, qualia ista ponunt, vt homo, os, animal, non sola elementa quatuor, vel solas atomos dicūt, sed rationem, ac proportionem saltem aliquam includunt.

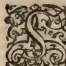
Confirmatio. Et hoc idem confirmatur ex Empedocle, qui non solum principia ponit in compositis, sed proportionem. Citat carmina, quorum sensus est, quod os est album, quia constat ex pluribus partibus ignis: fit enim ex duabus partibus terræ, & ex vna fluidi, id est, aquę, & altera luminis, id est, aeris recepti in infundibulis, id est, concauitatibus terræ, & ex quatuor Vulcani, id est, ignis. Vide ergo quomodo in composito ponit vltra principia proportionē. Aduertendum, quòd terram vocabant cōnnam, quia erat numerus cubus, qui dicitur maximè harmonicus.

Probō cōsequētiæ. Consequentia est certa, quòd non cognoscat anima ipsa composita: & hoc falsum est: experimur enim talium cognitionem.

Obiectio & eius solutio. Nec potest dici, quòd ex his constet anima, id est, ex homine, leone, petra, & reliquis, quod tanquam manifestum impossibile relinquit. His duobus textibus continetur ratio: idcirco non exposui separatos, & litera est satis manifesta.

Amplius autem cum multipliciter.

Tex. LXXVIII.

SEcunda ratio proponitur, duobus suppositis. Alterū est, quod ens diuisum est in decem genera, quod apud omnes receptum erat. Alterū quod omnium horum non sunt eadem principia essentialia: quia sunt genera primò diuersa, & in nullo vniuoce conueniunt: quod probat Aristot. 12. Metaphy. cap. 4. & 5. 2. Rō. Supposi tiones duæ.

Est igitur argumentum. Anima vel constat ex principijs solius substantiæ, vel ex proprijs etiam aliorum; nulla. n. omnibus communia sunt. Sed ex solius substantiæ si constat, tunc non intelliget alia genera, quod superfluum est: si verò ex alijs, hoc esse non potest: nam ex proprijs principijs quantitatis, nō fit nisi quantitas, & ex qualitatis, qualitas. At anima substantia est, quæ non potest ex accidentibus esse: non ergo anima ex omnium principijs constare potest. Nectitur argumentum.

Inconueniens autem est dicere.

Tex. LXXIX.

TErtium ponit argumentum, quod est ad hominem, reducitque ipsos ad contradictionem. Ipsi enim dicunt duo. Alterū est, simile non posse pati à simili, vt habetur 1. De generat. Alterum est, quod simile cognoscimus simili, & cognoscere ac sentire esse quoddam pati, & moueri ab obiecto. Ista duo contradicunt: nam ex hoc sequitur oppositum prioris, & econtra est priori oppositum posterioris. 3. Rō.

Aduerte, quòd cognoscere dicitur pati, quia immutatur potentia à specie obiecti, vt cognoscat, de quo pòst dicitur latè in lib. 2. huius. Nota.

Cum autem multas dubitationes.

QVartam facit rationem, dicens, quòdcum multa inconuenientia sequantur cōtra Empedoclem: sequitur etiam hoc, quod dictum est, id est, dicetur, vt exponit Simpl. Et est argumentum quartum. Si simile simili cognoscitur, sequitur, quòd ossa, nerui, pili, & reliquæ 4. Rō.

quæ animatorum partes, quæ multum habent terræ, sentirent, imò maximè, cū abundent principio, & simili. At opposi- tum fit: ista enim non cognoscunt: ergo non fit argumentum illo modo. Notandum, quòd dicit, neruum nō sentire, quod
Nota. pòst examinabitur.

Ampliùs autem vnicuiq; principiorum. Tex. LXXX.

Vintam facit rationem. Principio
5.Ratio. cognitionis plus debet inesse scientiæ; quā ignorātiæ: alias potius erit principiū nesciēdi: sed si anima ex talibus principijs cōponatur, id sequitur: ergo nō cōponitur. Minor patet: q. a anima per tertiam non cognoscit, nisi terram, omnia alia ignorat: similiter per quam cognoscit solum aquam, reliqua ignorat: ergo principijs singulis plus ignorantię inest, quàm scientiæ: quod videtur absurdum.

Addit sextam rationem. Sequitur,
6.Ratio. quòd Deus est aliorum insipientissimus, secundum Empedoclem. Patet: quia omnia alia componuntur ex omnibus, id est, quatuor elementis, concordia, & discordia, & sic omnia cognoscunt. At Deus nō constat, nisi ex quinque, non enim ex discordia: ergo cognoscit minus alijs.

Hic notandum, quòd Arist. censet Deū
Nota secū fore insipientissimum, nisi cognosceret di-
dū Aristo. scordiam, id quod infert, vt absurdum con-
Deū infe- tra Empedoclem: colligi ergo potest secun-
riora hæc dum Aristotelem; Deum inferiora ista co-
etiam co- gnoscere, & prouidentiam habere, aliter
gnoscere, mulò esset insipientior.
aliter esset insipiētior alijs.

Omnino autem propter quam causam. Tex. LXXXI.

Eptimam rationem facit.
7.Ratio. Sequitur, quòd omnia cognoscerēt quod est apertè falsum. Sequela patet: quia omnia aut sunt elementum, aut ex vno, duobus, tribus, vel omnibus constant elementis, quocunque modo assimilātur alijs, quæ poterōt cognoscere.

Aduerte, quòd non est mixtum, quod ex vno elemento constet: sed id dicit, vt
Nota. diuisio sit completa, vel vt comprehendat eos Philosophos, qui ex vno faciebant omnia.

Dubitabit autem aliquis. Tex. LXXXII.

Ctauam facit rationem. Si ex elementis fit anima, vt dicit Em- 8.Ratio.
pedocles, quo fiunt elementa illa vnum, & quo determinantur? vel alio, vel nullo. Nullo, esse non potest, cum talia sint materia: si autem alio, id erit anima. Quod probatur: Anima est nobilissimum entium naturalium. quod Nota, cir-
continet autem est nobilius contento, & ca tex. ex-
determinato: ergo anima est potiꝰ id quod plicatio-
continet. nem.

Dicit, quòd anima nihil est nobilius, &
mulò minus nobilius est aliquid Intelle- 1.Expli.
ctu, qui est antiquissimus, & dominus secundum naturam. Simplic. & Philop. per Intellectum intelligunt animam rationalem, dicuntque, esse dominam secundum naturam, id est, nobilioris naturæ, quàm sint naturalia: & antiquissima, quia est prior natura, quàm materia: actus enim est prior potentia, vt dicitur 9. Metaphysicorum.

Sed mihi videtur, quòd hic per Intellectum intelligat Empedocl. mentem, &
Deum, quem putauit mundi animam, di- 2.Ratio.
citque, hoc nihil esse nobilius, nec antiquius; igitur debet esse continens. At isti nihil ponunt esse animam, nisi ipsa principia & elementa. quod falsum est; sunt enim tantùm materia, indigentque determinati, & tale est in anima.

Omnes autem, & qui ex eo. Tex. LXXXIII.

Ona ratio est communis cō- 9. Rō. cō-
tra omnes Philosophos, tam munis et
eos, qui dicunt, animā ex e- cōtra oēs
lementis & principijs cōpo- alios Phi-
sitam, vt omnia cognoscat losophos.
quā eos qui animā se mouere dicunt. Omnes hi definiunt animam diminutè; non enim omnes cōprehendunt animas. quod patet. Quia non omnia animata habent motum, qualem ipsi ponunt, scilicet localem: per hunc enim definiunt animam, sunt autem animata immobilia, vt cōchę, & spongiæ, & alia, similiter & plantæ.

Similter etiam non omnia animata sentiunt, vt plantæ, nec omnia habent In-

tellectum: ob id, qui animam, & Intellectum idem esse ponũt, diminutè loquuntur.

Si autem aliquis & hoc concesserit.

Tex. LXXXIIII.

Obiectio ꝑ Philosophis illis.

Xcludit responsionem. Possent dicere, quòd anima est vna specie, & non plures; sensitiuum autem, & intellectiuum, ac motiuum sunt partes, ac potentiæ animæ: ideoque loquũtur de omni anima, cum Intellectiuum, & reliqua non sint animæ.

Respons. Respondet, adhuc non loqui de omni, nec de tota. Non quidem de omni, quia non de vna, & singulis loquuntur, quia non de illa, quæ est in his, quæ non mouentur, nec sentiunt. Non de tota, quia non de omnibus ipsius partibus, & potentijs dicunt.

Reprehēdit Orph. opin. eadē ratione. Hunc defectum dicit etiam esse in ratione, & opinione Orphei. Hic enim totum aërem, & mũdum credit animarum esse, & ex toto isto ingredi animam in particularia animata motu venti agitata, & per respirationem. Adhuc autem iste diminutus est, quia non loquitur, de plantis, nec de multis animalibus, quæ non respirant; ob id his non contingit anima illo modo.

Hoc autem latuit sic opinantes.

Tex. LXXXV.

10. Ratio.

Erba ista continuantur superioribus. Sensus est, quod omnes Philosophi in hoc cõmuniter defecerunt, ꝙ non de omni anima locuti sunt, statim addit rationem decimã. Frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora: sed quamuis illo modo cognitio fieret, poterat esse, quin anima ex omnibus elementis constaret, ergo nõ debuit ex omnibus componi. Minor patet; quia per rectũ cognoscitur rectum, & obliquum, & per positiuũ, priuatiuum, & positiuum, non tamen econtrà: at inter contraria elementa vnum reducitur ad obliquum; ergo poterat cognosci per alterum, semper enim vnum contrariorum est imperfectius altero, locum tenens priuatiui: non ergo ex omnibus constat.

Et in toto mistam quidã esse dicũt.

Tex. LXXXVI. & LXXXVII.

Egreditur ad impugnandã sententiam Orphei, quæ fuit Zenonis, & Varonis Romani, & videtur fuisse Democriti. Hi dicebant, Deum esse formam, & animam omnium rerum, & totius mundi, quæ in varijs varia erat, in elemẽtis simplex forma, in animatis anima, in mistis compositio: denique per omnia se diffundebat, & miscebat. Quod significare videtur Virgilius, dum dixit:

Regreditur ad impugnandã opin. Orph. quę etiã fuit Democr. &c. Deũ, s. esse animam omnium rerũ, ac totius mundi.

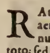
Principio calũ, ac terras, camposq; liquẽtes.
Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; astra
Spiritus intus alit, totãq; diffusa per artus
Mẽs agitat molẽ, et magno se corpore miscet.

Contra hanc sentẽtiam proponit duas dubitationes, quæ duo argumenta sunt. 1. Ratio. Prior est: quare aer, & ignis, cùm habeant animam, non sint animalia. est autem argumentum sic. Si aer, & ignis animam haberent talem, vtiq; animalia essent. at irrationabile est dicere, ipsa esse animalia; ergo non habent animam.

Altera est: quare illorum anima est nobilior, quàm animalium, cùm horum anima sit mortalior, non autem illorum? 2. Ratio. Vnde est argumẽtum; quòd si esset animata, haberent nobiliorem animam, quia elemẽta semper sunt; & absurdum est ignem vel aerem dicere meliorem animalibus.

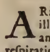
Opinari autem videntur.

Tex. LXXXVIII.

Ationem ponit eorum, qui totum aerem, & mundum animatum ponunt. Ratio pro Orphæis opin. Pars est eiusdem rationis cum toto; sed pars est animata, ergo & totum. Minor probatur de parte aeris sumpta per respirationem: hæc enim videtur animata, quia facit animal animatum: non enim consisteret absque respiratione: ergo animata est, & consequenter, totum ipsum. Hæc est horum ratio vnica.

Quare necessarium ipsis dicere & animam.

Ristoteles subtiliter consequentiã illorum eneruat sic. Confutatio eius ratio. Si ob id aer est animatus, scilicet illa particula per respirationẽ discerpta, quia facit animata, sequitur, quòd est eiusdem speciei anima

aeris

aeris cum omnibus animalibus, & inter se: est enim aer eiusdem speciei: at id manifestè est absurdum. Quòd partes aeris, licet sint eiusdem rationis, tamen sint diuersarum animarum specie. iam nō licet colligere. Ergo totus aer est animatus; sed vna pars sit, altera non: quia non est eiusdem speciei pars cum parte, nec cum toto.

Vnde concludit, quòd oportet concedere, aut quòd est eiusdem speciei anima in omnibus, aut quòd non in toto aere, & mundo est anima: sed hoc inest, hoc non; id est, vna pars habet animam, nō autem altera. Consequētia ergo & ratio illorum nihil probat.

Cōclusio totius disputationis. Concludit tandem duo, quæ hactenus sunt discussa, animam non componi ex elementis, vt cognoscāt, nec per se moueri.

Quoniā autē cognoscere animæ est.
Tex. LXXXIX.

Dubia de nume o, & indiuisibilitate animæ.

Ententijs Philosophorū circa animæ substantiam impugnatis, nunc breuiter circa numerum, & animæ diuisibilitatem dubitat. Duas autem proponit quæstiones. Altera, cùm multæ sint operatiōes, quæ ab anima proueniunt, scilicet cognoscere, sentire, opinari, cōcupiscere, deliberare, moueri, quiescere, augeri, decrescere. quorum aliqua sunt opera Intellectus, alia sensus, alia appetitus, alia vegetationis: dubium est, an omnia ista, quæ in vno subiecto, puta, hominis reperiuntur, procedant ab vnica anima, & tota, an à diuersis partibus, id est, diuersis specie animabus in vno existentibus, ita, vt quædam ab vna, quædam ab alia procedant. Notandum, quòd vocat partes, species.

1. Quæst. de numero, & partitione animæ.

2. Quæst. in qua operatione vita consistat. Altera quæstio; cùm ea quæ animā habent, viuant, an vita consistat in omnibus his operationibus simul, an in vna illarū saltem, an in multis simul, an in nullis, sed in aliquo alio.

Ac si dicat, vt aliquid viuat, satis non est, vt vna harum operationum exerceat, vel omnes simul, aut plures sunt opus, aut potius harum nulla, sed aliud quid opus sit. Hæ sunt quæstiones.

Dicunt itaque quidam.
Tex. XC. XCI.

Opinionem narrat Platonis qui animam partibilem ponebat, & in vno tres animas specie multiplicabat: Intellectiuam in cerebro ad intelligēdum, sensitiuam in corde, vegetatiuam in hepate, quod idem dixit Pythagoras.

Plat. coni. tres esse animas in homine, intellectiuam in cerebro, sensitiuā in corde, vegetatiuā in hepate.

Contra hanc sententiam argumentatur tripliciter. Primum tale est. Illæ tres animæ, cum vnum faciant compositum, quo continentur, & copulantur inter se: non quidem se ipsis, cùm sint substantiæ specie diuersæ inter se: non corpore, quia potius corpus continetur ab anima: cuius signum est, quòd egrediente anima ipsum dissoluitur in elementa; ergo alio continentur: hoc igitur erit anima: nam animę est continere.

1. Rō contra Plat.

Confirmatio. Iterum petam, an hoc continens sit vnum, vel plura: si plura, simile faciam argumentum, donec ad vnū simplex, & specie deueniatur; cùm non sit processus in infinitum, id quod erit anima. Cum igitur tandem ad vnū sit deueniendum, non oportet tot admittere processus, sed statim in vno vna est ponenda specie anima.

Hoc est argumentū Aristotelis, quamuis primam partem prætermiserit, scilicet; quòd non se ipsis contineantur; reliquit id tanquam notum, cùm sint actus specie differentes. Nota.

Dubitabit autē aliquis & de ipsius.
Tex. XCII.

Secundam facit rationem; si anima tota plures partes habet specie differentes, sequitur, quòd tota erit in toto corpore, & pars in parte corporis: oportebit ergo dare partem, in qua sit pars, quæ dicitur intellectus: at huius nulla dabitur, licèt velimus fingere, quia intellectus non alligatur organo vlli. 2. Ratio.

Et nota rationem hanc. Nam intellectiua anima ob id est in corpore forma, quia quo ad substantiam est idem realiter cum sensitiua: quod si ab ea omninò esset separata, ita, vt esset purus Intellectus, seu purè intellectiua tantùm, non esset forma. Cùm ergo isti ipsam separent, non possunt eam alligare corpori, nec toti, nec parti. Nota.

Videntur autem & plantæ viuere.
Tex. XCIII.

1. Ratio. Tertiam facit rationẽ. Partes animalium insectorum, & plantarũ diuisę, sunt eiusdem speciei: ergo & in toto erant eiusdẽ speciei, licèt nõ numero, quia erant diuersæ partes. Consequẽtia est certa. Antecedens probatur: quia in vtraque parte abscissa reperitur motus, & sensus, nõ autem in vna tantùm vnum, in altera alterum, sed in vtraq; vtrumque: sunt igitur eiusdem speciei.

Si autem non permanent.
Tex. XCIIII.

Obiectio. Excludit dubitationem. Posset quis dicere: Si anima manet in abscissa parte, & eiusdem speciei cum tota, quid est cur non duret multùm?

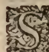
Solutio. Respondet, id esse, quia desunt instrumenta, quibus operari possit, & est imperfecta dispositio. Vnde fit, vt qui paucioribus indigent instrumentis, diutius durẽt, tamen in vtraque animæ parte insunt omnes partes, id est, potentię animę, scilicet motiua, & sensitiua.

Suntque eiusdem speciei ad inuicem illæ animæ partes, & cum ipsa tota. Ad inuicem quidem, quia non sunt separabiles, id est non separãtur secundum potentias, sed, vt diximus, in vtraque parte per se inest & motiua, & sensitiua potentia. Sunt etiam eiusdem speciei cum tota, quia tota anima est indiuisibilis specie, velut exponunt Græci iuxta aliam literam, est indiuisibilis in partem eiusdem rationis, sicut albedo: ita enim diuiditur anima per accidens, quamuis non omnis, vt alibi dicemus.

Ex his colligitur Aristot. sententia, animæ substantiam esse vnam in vno, tamen potentias esse multas. sicut pomi substantia vna est, accidentia tamen ipsius multa sunt: sententia ergo Arist. est, esse animam in vno vnam: quod inferius disputabitur. Not. vna tantùm animam esse in vno, etiam secũdum Arist. & in ea plures esse potẽtias.

Et nota quoq; contra Auerroem, quòd idem principium, quo intelligimus, est idem substantia cum eo, quo sentimus: docetq; omnes operationes hasce ab vnica prouenire anima. Nota cõtra Auer. eandẽ esse substãtiã, q est, qua intelligimus principium, & qua sentimus.

Videtur autem & quod in plantis.
Tex. XCV.

Soluit posteriorem quæstionẽ, docens, quòd plantæ habent animam, quæ est tantùm principium vegetandi, & in hac communicant omnia animalia, & omnibus est communis huius operatio. Quæ enim sensum habent, etiam vegetantur, & similiter quæ habent Intellectũ; sed non econtrà. Ex quo sequitur, quòd in illius operationibus consistit maximè vita; quia omnia, quæ vitam habent, illas habent. Secundæ quæstiõnis solutio, in qua operatione vita consistat.

Aduerte, quòd dupliciter dicitur viuere. Vno modo sumitur pro ipso esse substantiali viuentis; vt viuere non sit aliud, quàm esse animatũ, & vita sit tale esse in abstracto: & sic dicitur vita actus primus, & vita substantia est. Nota, viuere dupliciter dicitur, actu 1. & 2.

Aliter dicitur viuere, pro ipsa operatione, quæ à tali esse procedit, & dicitur vita actus secundus, & viuere est operari secundum vitam, & operatio vita est; & de hoc viuere loquitur Aristoteles, sunt q; operationes dictæ vita, sed vniuersalissimè ipsæ operationes vegetandi, quæ insunt omnibus habentibus animam.

Finis Primi libri.

IN SE-

IN SECVNDVM ARIST. LIBRVM DE ANIMA.

Caput primum.

Cùm autem quæ à prioribus. Tex. I.

De quib. agat Arist. in hoc 2. & 3. lib.

Ostquam Antiquorum sententias circa animæ substantiã discussit, nũc quid ipsa sit, explicare secũdum propriam sententiã aggreditur, triaque facit in hoc libro. Primò, quid sit anima in communi osten dit, quotuplexque sit. Secundò, de vegetatiua. Tertiò, de sensitiua, ipsarumque potentijs differit. In libro verò tertio de Intellectu.

Intentio Arist. quid sit anima, inquirere. Proponit igitur suam intentionem in præsenti textu, dicens, se velle definire in communi, quid anima sit, postquam ab Antiquis non accepimus definitionem vllam animæ bonam.

Nota 1. Attende, quòd dicit, iterum se tãquam à principio incepturum: quia Antiqui nõ dederunt nobis cognitionem ferè vllam animæ; dicit tamen, Tanquam à principio: quia saltem ab illis accepimus animã esse, & per motum ac cognitionem esse inuestigandam.

Nota 2. Attende vlteriùs, quòd definitio communis dicitur dupliciter. Vno modo, quæ per accidentia communia, & per extrinseca datur: & talis dialectica, & vana superiùs dicta est. Altero modo dicitur communis, quia est alicuius definiti communis, quamuis sit essentialis: & talis est ista, quam Aristoteles intendit, quæ bona est, & necessaria.

Dicimus itaque vnum quoddam. Tex. 1.

Suppositiões diuisionum quarundam.

Nimæ definitionem inuestigaturus, diuisiones quasdam communes præmittit, ex quibus quid ipsa sit, dicit. Est autem prima diuisio, entium multa esse genera, puta, decem, quorũ vnum est substantia.

Secunda est subdiuisio substãtiæ: est enim triplex, materia, forma, compositum ex vtraq;. De materia dicit duo. Alterum, quod secundum se non est hoc aliquid. Alterum, quòd est quædam potentia; & nos simul coniungamus, dicentes, esse potentia hoc aliquid. 2.

Nota 1. Vocatur hoc aliquid substantia perfecta, & determinata in aliqua specie, qualis est composita, vt ignis, leo, homo, planta.

Materia igitur est talis substantia, quæ nõ est quidem aliqua ex his perfectis substantijs, tamen est in potentia quæcunq;.

De forma dicit etiã alia duo. Alterum quod est id, quo est iam hoc aliquid. Alterum, quod est actus; ex posteriori hoc, emanat prius.

Nota 2. Vbi nota, quòd actus Græcè est ἐντελέχεια, explicat Themistius optimè perfectionem. Id enim, quod inconsummatũ consummat, imperfectum perficit, incompletum complet, id actus hic dicitur; talis est forma respectu materiæ ipsam perficiens; ob id dicitur, quòd per formã iam est hoc aliquid, id est, perficitur, & completur.

Dubium in Arist. Hic dubitabis. Nam 7. Metaph. text. 7. ca. 3. substantia quadrupliciter diuiditur, scilicet, materia, forma, compositum, & vniuersale. Idem tex. 44.

Solutio. Respondeo, quòd illa diuisio est famosa, & secũdum Platonem. Non enim probat Aristotel. Vniuersale esse substãtiam: imò ibidem multis impugnat rationibus, contra Platonem, qui credidit vniuersalia esse Ideas separatas. Hæc responsio patet ex Arist. 8. Metaphy. text. 2. vbi ipsemet dicit per vniuersalia, intelligere Ideas. In præsenti autem sumit tantum veras substantias.

Not. de principio indiuiduationis. Aduerte vlteriùs, quòd ex hoc aliqui sumunt, formam esse principium indiuiduationis: quia ipsa dicitur facere hoc aliquid, id est, indiuiduum. At quicquid de

hac

hac re sit, tamen locus nihil probat: nam per hoc aliquid, compositam substãtiam intelligit vniuersaliter, siue in singulari sumatur, siue in specie.

Et hoc dupliciter, hoc quidem sicut scientia.

3. Diuisio. TErtiam ponit diuisionem, quæ subdiuisio est actus ipsius. Actus duplex est. Alter est, esse ipsum. Alter est operatio. Ille dicitur primus, & est ipsa forma, vt scientia. Alter est secundus, & est operatio fluens à forma.

1. Expositio Auer. Auerr. intelligit hanc diuisionem esse eiusdem rei ad diuersa cõparatę: vt forma secundum se dicatur actus primus; forma secundum operationem, & vt operans est, dicatur actus secundus: & pro hac sententia videtur facere, quod Aristo. postquam dixit, animam esse formam, ostẽdit, quòd sit actus primus, non secũdus; quòd si forma esset tantùm actus primus, non erat opus id ostendere.

2. Expositio Them. Simplic. Philop. At Græci Themistius, Simplic. & Philop. hanc diuisionẽ intelligunt tanquam duarum rerum: vt forma sit actus primus, operatio autem ab ipsa procedens, sit actus secundus. Et hoc ita est: nec ratio illa quicquam valet. Nam cùm Arist. dixisset, animam esse formam, non dubitauit, an sit actus primus, vel secundus, sed velut inferens dixit, esse actum primum. Hoc etiam recipit S. Tho. & alij etiam Latini.

Substantiæ autem maximè esse videntur. Tex. III.

1. Expõ. SAnctus Thomas, Aegidius, & alij existimãt, hic fieri quartam diuisionem, scilicet substantiarum, alia est corporea, alia incorporea. Dicunt tamen, quòd non est expressa, sed virtualis. Nam dicit, corpora maximè videri substantias; in hoc manifestat, alias esse substantias, quæ sunt incorporeæ, quæ non ita sunt cognitæ substantiæ.

2. Expõ. At Themistius, Simplicius, Philoponus, quos secutus est Auerro. nullam hic censent diuisionem fieri: sed volens Arist. diuidere compositam substantiam, quæ corpus dicitur, dicit, esse magis substãtias, quàm materiam, & formam, id est notiores substantiæ sunt compositæ, quàm materia, & forma. Corpora enim etiam vulgus substantias vocat.

Et mihi placet ista expositio, quia ista diuisio substantiæ in spiritualem, & corpoream, non videtur ad rem, quia debuit præcedere diuisionem, in materiam, formam & compositum, cùm ista sit subdiuisio illius.

Dicamus igitur, nullam hic fieri diuisionem talem, sed comparationem inter tres diuisas substantias, scilicet materiam, formam, compositum, quarum composita, notissima est substantia; imò est maximè, cum maximè per se subsistet. At quia corpora quædã sunt naturalia, quædam mathematica, vel artificialia: dicit naturalia esse maximè substantias, quia sunt principia aliorum. Artificiata enim in naturalibus sustentãtur, & mathematica in naturalibus insunt, ab ipsisq; abstrahuntur, consideratione sola. Verus Aristote. sensus.

Naturalium autem alia quidem.

4. Diuisio QVartam hic diuisionem ponit, quæ corporis naturalis subdiuisio est. Quædam corpora naturalia habẽt vitam, quædam non habent vitam: & hęc est eadem cum illa, quædam sunt animata, quædã inanimata: animata quidẽ, quæ vitam habent; inanimata, quę vita carent.

Quid sit vita. Quid autem vita sit, explicat, dicens: Vita est alitio, augmentatio, diminutio, quæ per ipsum corpus fit: ac si dicat, sunt hi motus, vt procedunt à principio intimo ipsius corporis naturalis. Vnde augmentatio, quæ ab extrinseco fit, id est, per additionem, quomodo augetur aqua, non est vita, nec aqua dicitur habere vitam: similiter nutritio ab externo, quomodo fouetur ignis, non est vita. nec ignis dicitur viuere; at vita tunc sunt, cùm ab actiuo interno principio veniunt.

Obiectio & solut. Dices, Quare has operationes vocat vitam, non alias, scilicet sensationem, & motus secundum locum?

Respondeo: quia istæ sunt communissimæ operationes omnibus viuentibus competentes: hic autem, quod commune est considerat.

Dubiũ ex Philop. Dubitat Philoponus de fœtu in vtero motus, quod viuere videtur, tamen non per se nutritur, nec augetur, sed à matre per vmbilicum trahit alimentum.

Ad hoc

Resp. eiusdem. Ad hoc dicit duo. Alterum est, quod per se nutritur, & augetur; non enim à principio interno matris, sed à suo nutritur: mater autem solum præparat illi cibum, & ministrat sicut nutrix, quæ præmansum cibum præbet puero. Hoc dictum verũ est.

Reprehẽditur ex parte Philopo. Alterum, quod dicit, est, non esse secundum se animal: quia motum non habet localem, nec sensum: hoc falsum est, & est argumentum. Puer in vtero, & extra vterũ eandem habet specie & numero formam substantialem: ergo sicut simpliciter est animal extra vterum, ita intra: & satis est habere potentias, quamuis non exerceat illas actu.

Quid sit corpus viuens, & q̃ anima sit substãtia. Cùm Arist. declarasset, quid sit vita, vt inde notum esset, quid esset corpus vitam habens, scilicet quod per se tales operationes habet, & in se principium ipsarum cõtinet, tale corpus substantiam esse dicit, & non quamcunq;, sed compositam: in quo vult ostendere, animam esse substantiam. Si enim corpus vitam habens, est substantia, & non habeat vitam, nec illos motus, nisi per animam, profectò & anima est substantia.

Reprehẽsio Auer. Ex quo dico, quòd non supposuit in prima diuisione, animam esse substantiam, vt dicit Auer. sed id modò ostendit ex eo, quòd corpus vitam habens, substantia est.

Quoniam autem est corpus huiusmodi. Tex. IIII.

Quòd anima nõ sit corp., sed forma corporis. Stenso animam esse substantiã, nunc qualis substantia sit declarat, & probat. facit hoc argumẽtum. Corpus non est in alio; at anima est in alio; ergo anima non est corpus: si igitur non est corpus, erit forma corporis naturalis habentis vitam in potentia. Quod corpus sit non in alio, ostendit: quia corpus est tale, scilicet, habens vitam: at anima non est habens vitam: corpus ergo subijcitur, & habet rationem materiæ, anima verò, quod habetur, est, & habet rationem formæ.

4. Concl.

Aduerte, quod illud, Enim, est declaratiuũ: nec intelligas, quòd anima est in subiecto sicut accidens, sed sicut forma in materia. Longè enim aliter est in alio, quam accidens in subiecto, vt diximus olim in 1. Physi.

1. Dubiũ. Dubium hic est, quid per corpus intelligat Arist. Scito enim corpus dupliciter sumi. Vno modo pro composita ipsa natura si substantia: vt ignis dicitur corpus, & homo, & leo, & planta. Altero modo pro altera parte compositi, & præcipuè animatis vt cum dicimus, animal cõstare ex anima & corpore. Hic enim corpus, non compositam dicit substantiam, sed materiam cum proximis dispositionibus ad animam ipsam. Dubium igitur est, quomodo hic sumatur, cum dicitur animam non esse corpus, sed actus corporis.

1. Sentẽtia S. Tho. S. Tho. Aegidius, & aliqui Latini, dicũt sumi pro altera parte compositi, vt anima dicatur actus talis materiæ, sic dispositæ, & quòd nõ est corpus, id est, non est materia, sed forma.

2. Sẽtẽtia Themist. Themist. & Simplicius, & Philoponus videntur declinare in oppositũ, quos etiã sequitur Auerroes. Dicunt, quòd corpus pro toto composito naturali sumatur; vt sit sensus. Anima est forma ipsius corporis naturalis, sicut anima rationalis dicitur forma hominis; & mihi magis hoc placet. Nam sumit corpus naturale, eo modo quo textu antecedenti sumpserat, id est, pro composita substantia: similiter, corpus vitam habens sumpserat pro composita substantia: & huius formam dicit esse animam, & hoc inferiùs magis apparebit. Probatio ergo Arist. est, quòd non sit anima composita substantia viuens, sed ipsius forma.

Obiectio. Dices, Vnde valet, quòd si non est composita substantia, quòd sit forma.

Solutio. Respondeo, quòd hoc argumentum etiam est contra alios oppositæ sententiæ. Vnde enim valet, si non est materia, quòd sit forma: dico tamen cum Auerroe, quòd supponit, animam nõ esse materiam; quia id est notum, cùm materia sit communis omni corpori, nec per eam differt animatum à non animato.

Dico etiam, quòd, qua probatione probatur non esse corpus, & compositũ, quia compositum non est in alio: etiam probatur non esse materia anima.

Dubiũ 2. Nota 1. Dubitatur, quid intelligat per, Potentia vitam habens. Aduerte, quòd dupliciter dicitur vita: vno modo pro forma substantiali, qua compositum dicitur viuens seu potius pro actu formali, & essentiali, quem dat corpori, hoc est tale esse, & talis

dicitur vita, actus primus. Altero modo, vita est operatio ab anima, & tali esse veniens, scilicet nutritio, & argumentatio, motus, & alia: & talis dicitur vita, actus secundus.

Nota 1. Aduerte vlteriùs, quod dupliciter aliquid potest habere vitam potentia. Vno modo potentia essentiali, vt est tunc, cùm caret anima: vt semen dicitur habere vitā in potentia essentiali, non enim actu animam habet saltem sensitiuam. Altero modo habet vitam in potentia accidentali, cū habet quidem animam, sed est in potētia ad operationes ipsius, vt augeatur, vel moueatur, sicut quod est calidum dicitur in potentia accidentali, vt calefaciat.

Duplex exposit. Iuxta hoc est duplex modus exponēdi; qui.n. corpus pro materia sumūt, dicunt ꝙ potētia sumitur pro essentiali, & vita pro actu primo; vt sit sensus. Corpus, & materia est in potentia ad vitam, & animam recipiēdam. At qui tenent, sumi corpus pro composito, potentiam pro accidentali, & vitam pro actu secundo sumunt; & tunc est facilis sensus: Anima est forma illius corporis naturalis, quod est in se potentiam habēs, vt nutriatur vel augeatur, vel moueatur.

Rō pro secūda expositione. Et hoc profectò confirmat hanc expositionem: Nam eo modo sumitur vita in definitione, quo declarata fuit in praecedenti textu: at illic pro operationib. sumpta est. Praeterea, quia ridiculum esset dicere, anima est forma corporis, quod potentia habet animam. Definitio enim esset obscurior: melius definitur per compositum cum operationibus, quae notiora sunt: est enim sēsus, Anima est forma corporis illius naturalis, quod per se nutritur, & operatur.

Substantia autem actus.

Tex. V.

Quòd anima sit primus actus corporis.

Animā esse formam docuit, nunc actum, & primum esse ostēdit, & facit hoc argumētum: Substātia, id est, forma omnis, actus est: (Supplenda est minor.) at omnia forma est, igitur actus est: ergo anima actus corporis talis, id est, potentia vitam habentis. Et vocat hic substantiam formam, vt dicit Simplicius.

Statim deducit esse actum primum, facta distinctione. Est enim actus primus, vt scientia. & forma rei: est autem actus secūdus, vt speculatio, & operatio à forma vel habitu procedens. Anima actus quidem est, sed primus, vt scientia; & hoc patet ex eo, quia anima forma substantiae est.

Ostendit etiam aliter, quod sit actus primus: quia sicut speculatio à scientia procedit, & haec est illius principium, ita ab anima somnus, & vigilia procedunt, & vigilia similatur speculationi, vt somnus habitui, & scientiae.

Aduerte hic primò, quòd dupliciter accidentales formę possunt comparari. Vno modo ad ipsam substantialem formam compositi, in quo sunt. Altero modo ad suas operationes ab ipsis procedentes. Si modo priori considerentur, omnes actus secundi dicuntur: si verò modo posteriori, sunt actus primi. v.g calor respectu formę substantialis, est ignis actus secundus; at respectu calefactionis, actus est primus. Similiter scientia homini respectu animae, actus est secundus: at respectu speculationis ab ipsa procedentis, actus est primus. Idem etiam fit in reliquis. Nota accidentales formae sunt actus primi, & secundi respectu diuersorū.

Aristo. ergo vtitur comparatione, non vniuoca, sed proportionali, scilicet. Ita se habet anima respectu operationum vitae, sicut scientia respectu speculationis; sed haec est actus primus: ergo & anima. Sed simpliciter non est aequa ratio: nam anima simpliciter est actus primus viuenti, non autem scientia. Sensus Arist.

Ex quo intelliges cuiusdam dubij solutionem, quare Aristo. assimilans animam scientiae, postea dixit, quod est ante somnum & vigiliam, & somnus est sicut scientia. Dixit enim hoc, vt indicaret, nō sic esse prorsus sicut scientiam: est enim anima actus primus simpliciter in re, & ante speculationem, & ante scientiam, cum sit ante somnum, quae similatur scientiae. Et nota expositionem. Dubij cuiusdam solutio.

Aduerte iterum, quòd speculatio, quae est scientię operatio, duplex est. Altera praecedens habitum scientiae, per quam fit habitus: nam ex frequentibus actibus, & speculationibus fit habitus. Altera est quae est post habitum scientię: postquam enim habet quis habitum scientiae, speculatur: & quamuis speculationes antecedentes & sequen Nota 2.

sequentes scientiæ habitum sint eiusdem speciei, tamen, quæ sequuntur, sunt perfectiores, faciliores, & promptiores. Hæc eadem distinctio fit in omnibus actibus cuiusque habitus naturalis.

Sensus Arist.

Arist. ergo loquitur hic de speculatione perfecta, quæ à scientiæ habitu procedit, & talis actus secundus dicitur: adhuc autem talis speculatio in eodem debet sumi: nam in diuersis, speculatio prior est habitu, vt speculatio magistri prior est habitu discipuli: at in eodem prior est habitus.

Quō anima sit actꝰ primus.

Et per hoc intelligimus, quod anima est actus primus non absolutè, sed in eodem composito respectu operationum illius: quod est dicere, esse primum in genere causæ formalis: est enim primus actus illius rei.

Ex quibus colligit Arist. quòd cum anima sit actus, & sit primus, poterit sic definiri: *Est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis.*

Prior autem generatione in eodem. Tex. VI.

Quō anima sit similis habitui.

Erba textus priora, iā superius declarata sunt: vnū tamen superest declarādum, quomodo anima sit similis habitui.

1. Expositio reijcitur.

Exponunt enim communiter, quòd sicut habitus potest cessare ab operationibus, ita anima à suis. Hoc autem videtur dubium. nam à nutritione nō vacat, quia dum viuit, nutritur viuens.

2. Aliqui dicunt, quòd sat est, quòd ab aliquibus vacet, scilicet, augmentatione, motu, sensu.

3. Alij dicunt, quòd non continuò nutritio fit, sed per aliquod tempus frequenter vacat, & præsertim prope mortem, & in infirmitatibus, & aliàs etiam: sed verum est, quòd non consistet multum tēporis absque nutritione: & ob id dicitur, dum viuit, nutriri.

4. At quamuis ista expositio sit bona mihi videtur posse dici, quòd Arist. comparat animam scientiæ habitui in hoc, quòd est principium operationis: & in hoc, quòd ratio habitus non consistit in operando, siue operetur, siue non. Ita anima est principium operationum vitæ: & esse animæ non consistit in operando, sed in eo, quòd sit principium operationum. Vnde habere vitam potentia, non est non operari, sed habere principium, quo sic operetur, siue operetur, siue non. Est igitur anima actus corporis physici potentis, & habentis facultatem operandi opera vitę. Et est notanda expositio.

Quòd corpus vitam habens sit organicū.

In sequentibus verbis textus probat, quòd corpus hoc vitam habens, sit organicum, & instrumentale, habens varias partes, quibus operetur. Cùm enim animata in se, & à se operentur, debent habere principium, vt à se operentur, & organa, vt in se variè operentur.

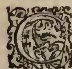
Hoc ostendit ex ipso sensu à minori. Nam plantæ, quæ inter viuentia minus sunt organica, adeo vt simplicia, & similia videantur, habent organa: ergo etiam alia omnia. Antecedens patet: nam habent folia, quæ sunt cooperimenta illius, quod est circa fructum, id est, putaminū, & quod est circa fructum, id est, putamen, cooperit fructum: habet etiam radices, quæ sunt sicuti os in animali, quibus cibū trahant: denique cùm varia habeat munera, & varias debet habere partes.

Cōpletur tota animæ definitio.

Est igitur anima actus primus corporis physici, & organici. In hoc verbo includitur, Potentia vitam habentis: quamuis ad maiorem declarationem, soleat addi. Actus primus: indicat, esse formam substātialem corporis physici, id est, non artificialis, sed naturalis; non cuiusque, sed viuētis, vt declaratum est.

Si autē aliquid commune in omni. Tex. VII.

Definitionem illā omni animæ competere.

Oncludit, si aliquid cōmune omni animæ dandū est, esse definitionem datam, hæc enim omni animæ cōpetit, in communiq; complectitur, rationalem sensitiuam, & vegetatiuā.

Dubium, quō ex anima & corpore fiat vnum ens per se.

Vnum statim excludit dubium, quod poterat aliquis opponere. Videtur enim quòd anima non sit corporis aliquid, sed potiùs aliquid per se: nam quomodo ex anima, & corpore potest fieri vnum, quod sit animatum, nisi aliquid aliud vniens ponatur? & hoc potius erit anima. Sic enim argumentabatur Arist. contra Platonem, 1. de anima, tex. 91. quòd non sint

pluresanimæ in vno, quia oporteret illas quodam alio vniri.

Respōsio. Respondet ad hoc, quòd non oportet quærere causam, quare ex corpore & anima, vnum fiat, sicut nec quare ex corpore & anima fiat ens per se. Vnum enim, & ens, pari modo dicuntur, & se sequuntur. Vt enim est ens per se, & per accidens, ita vnum; & vt ex anima, & corpore fit ens per se, ita vnū per se. Fit autem ens per se, quia anima est actus, & corpus potentia, & actus est, quod propriè est; ob id animatum ab anima dicitur esse, & vnum esse.

Nota. Aduerte circa horum intelligentiam, quòd 8. Metaph. cap. 6. quæritur, quare ex materia, & forma fiat vnum per se, cùm ipsa duo sint, & 7. Metaphy. cap. 11. quare ex genere & differentia fiat vnū: & vtrobique respondet: quia vnum est, vt actus, alterum vt potentia: ex actu autem, & potentia, natum est fieri vnum per se.

Per potentiam intelligit imperfectum, incōsummatum, & incompletum ens. Per actum, id, quod complet, & consummat. Ex incompleto autem, & completo vnum fit: nec est alia causa, nisi quia vnum est inconsummatum, alterum consummans: materia est imperfectum quid, forma perficiēs, ob id ex materia, & forma fit vnum per se.

Sensus Aristo. Hoc est igitur, quod modò dicit: anima est, vt actus perficiens, & cōplens: corpus, vt materia, incompletum, & imperfectum. Non est opus igitur quærere, quomodo, aut quo fiat ex his vnum, sicut nec quæritur, quare ex cera, & figura vnū fiat, sed hoc est vnum accidentale; ex anima verò, & corpore vnum essentiale: sicut illud est ens per accidens, & hoc ens per se.

Aduertendum. Attende, quòd hic sumitur corpus pro materia ipsa, & altera compositi parte; sed nō ob id putes, sic sumi in animæ definitione: in illa enim probabilius est, vt diximus sumi corpus Physicum viuens, quod compositum est; at argumentum contra Platonem adhuc vim habet; nam plures animæ non sunt, vt actus, & potentia, sed vt actus tantùm.

Vniuersaliter igitur dictū est, quid sit anima. Tex. VIII.

Animam esse formam. Iterum cōcludit animæ definitionem vniuersalem, Est enim anima substantia secundum rationem, id est, forma, & quod quid, id est, natura talis corporis, scilicet viuētis corporis. Vide quomodo corpus pro composito sumatur; nam anima est, quòd quid & natura corporis totius.

Explicat hoc exemplo artificiati corporis, quod similitudinem habet cum naturali, Si securis esset animal, anima ipsius, non ferrum, sed figura esset; ita similiter corporis habētis in se principium motus, & quietis, forma est anima. Exempl.

Vbi iterum corpus pro composito sumi videtur; non enim materia est corpus habens in se principium motus, & quietis, sed compositum; & talis forma corporis dicitur anima. Et sicut securis non esset, ablata figura, nisi vocabulo æquocè sumpto; ita nec viuens esset viuens, ablata forma, seu anima. Hoc est vnum exemplum.

Considerare autem & in partibus. Tex. IX.

Altero exemplo vtitur ex parte viuentis sumpto. Si oculus esset per se animal, profectò anima esset nō pupilla, id est, illa pars carnis, sed visus, & videndi principium, quæ est oculi forma, quo ablato non esset oculus, sed æquiuocè, sicut pictus oculus dicitur oculus. Si igitur in parte forma esset anima, si esset talis pars animal, hoc idem erit in toto, vt principium sentiendi in toto, & totius forma sit anima sensitiui, vt sensitiuum est. 2. Exemplum.

Non est autem, quod abiecit, Tex. X.

Qualiter corpus, cuius actus est anima dicatur habere vitam in potentia, explicat; in quo manifestatur expositio superius data. Dicit, non sic dici corpus in potentia, ac si non haberet animam, sicut semen dicitur potentia viuens, quia non habet animam; sed dicitur potentia viuens, quod animam quidem habet, per quam possit exercere opera vitæ, & talis corporis anima, actus est primus. Quō corpus cuius actus est anima, dicatur habere vitā in potentia.

Assimilat iterum eisdem exemplis. Nā antè solùm animam explicat, nunc explicat, & comparat vitam, quæ est operatio animæ. Vigilia, & animæ operationes sunt,

sunt, sicut inscissio in securi, & visio in oculo; anima est sicut figura in securi, & visus in oculo; corpus, in quo est anima, sicut in materia, est sicut ferrũ, vel pupilla; totum autem animal, & animatum, est sicut pupilla simul cum visu.

Quòd igitur non sit anima separabilis. Tex. XI.

Aliquas animæ partes esse inseparabiles à corpore, & aliquas separabiles.

CVm Arist. animam actum corporis definisset, ac inde videretur aliquid colligi circa ipsius separabilitatem; hoc ipsum manifestat, dicitque, quòd manifestum est, aliquas animæ partes inseparabiles esse à corpore: eas, scilicet, q̃ sunt actus corporis; aliquas etiam separabiles esse, quę nullius corporis actus sunt.

Dubium. 1. Solutio. Dices; Quid intelligat Arist. per partes? Philoponus dicit, partes substantiales & species, vt sit sensus; animæ aliquæ inseparabiles sunt, id est, sensitiuæ, & vegetatiuæ, quia sunt actus corporum: at rationalis non est actus corporis, ob id separabilis est.

Notat autem Philoponus duo; Alterũ, quòd anima rationalis non sit forma informãs secundum Arist. Alterum, quòd sint plures animæ in homine: in quo dicit, non sibi constare; nam libro primo id reprehendit contra Platonem; hæc eadem expositio ferè est Auerr. nisi quòd hic ponit vnum intellectum in omnibus.

2. Altera expositio Simplicij, Themistij, Alexan. S. Thom. Caiet. & aliorum, quòd per partes intelligat potentias, sitque sermo de anima humana, vt quãtum ad aliquas potẽtias, sit inseparabilis, id est organicas, quales sunt sensitiuæ, & vegetatiuę: quantum ad alias sit separabilis, quia non sunt organicæ, scilicet secundum Intellectum, quod idem dixerunt 1. animæ text. 66. quòd intelligere est solius animæ intellectiuæ: sentire est compositi ex tali anima, & corpore: ob id illud separatur, hoc non.

Confirmatione. Et hoc etiam confirmatur: quia absurdum est dicere, sibi Aristote. contradicere, multasque in vno animas ponere: quod etiam inferius reprobat. Et absurdum quoque est, asserere, animam rationalem non esse formam informantem, nec actum esse corporis, atque adeò nec datam in communi animæ definitionem ab Aristotele omni animæ conuenire, aut non vniuocè conuenire, cùm tamen Aristoteles simpliciter, & in communi omnem animã definierit, & vniuersalem definitionem assignarit, & omnem actum esse corporis organici voluerit, &c.

Amplius autem manifestum.

QVia separabilem animam dixerat, quia secundũ aliquas potentias non est corporis actus: posset quis dubitare, an anima talis sit actus corporis, vt est nauta in naui, scilicet solùm vtens corpore, & non dans esse: dicit, hoc nondum esse manifestum. An anima sit actus corporis, vt nauta in naui.

Ne intelligas, quòd vult significare, q̃d in definitione actus vtroque modo sumi potest, & non sit manifestum, quomodo sumatur: sic enim aliqui intelligũt, & decipiũtur, vt nos q. 2. probabimus: sed vult dicere, quamuis ex definitione cõstet, esse animam omnem actum informantem, tamen id nondum est probatum, & certificatum: & sic exponit Alexander, & benè.

An anima sit substantia.

Quaest. I.

VT animę definitionem examinemus, ab ipso genere incipiamus. Ponitur autem anima ab Aristotele in genere substãtiæ. Primũ argu à parte negatiua. Videtur autẽ primò ita non esse. Substantia est, quod subsistit: at anima non subsistit. Quod enim est quid incompletum, & non per se, nõ subsistit: tale est autem anima: ergo non est substantia.

Præterea secundò. Substantia est, quod secundũ se substat accidentibus: at anima non est huiusmodi; nam accidentia non insunt animæ, sed compositæ substantiæ: ergo non est substãtia. 2.

Præterea tertiò. Anima est in subiecto, vt hic fatetur Aristotel. non ergo est substantia. 3.

Præterea quartò. Anima non est species, nec genus, nec indiuiduum prædicamenti substantiæ, cùm non sit totum, vel quid completum; ergo substãtia non prædicabitur de ipsa, nec dicetur substantia. 4.

Attende, quòd Galenus fuit dubius in hoc, putans, animam esse temperamẽtum qualitatum primarũ, & sic esse accidens: 1. Opin. Galeni.

nam talis temperies vel est ipsæ qualitates simul proportionatæ, vel vna simplex resultans. Vnde lib. 3. de locis affectis cap. 6. dicit, animam esse temperamentum qualitatum, ac eum his immutari. Idem libr. 3. de simptom. & libro 7. de vsu partium ca. 8. fatetur, se ignorare animæ naturam, & libro de eo, quòd mores animæ temperaturam corporis sequatur, dubius est, & inclinare videtur, quòd sit temperies eo, quòd fit animæ mutatio in ebrietatibus, & in varijs venenis varios effectus efficientibus: quædam enim melancholiam, quædam pituitam, quædam lethargum inducunt, ac si anima sit temperies illa mutabilis.

2. Opin. Hanc aut huic similem sententiam recitat etiam Arist. tex 54. dicitque, esse rationabilem alijs multis, puta, quòd anima sit harmonia.

3. Opin. Alij Philosophi dixerunt, animam esse substantiam corpoream, vt expositum est

4. in Arist. Alij esse ex substantia Dei, vt meminimus superius. Variè varij senserunt.

1. Conclu. At pro dilucidatione sit prima conclusio. Anima non est accidens, sed substantia. Hanc solent aliqui probare, sed iudicio meo non efficaciter.

1. Ratio Auicen. Auicc. lib. de anima cap. 3. & Alb. summa de homine. q. 3. faciūt hanc rationem. Susceptiuum contrariorum est substantia: at anima est susceptiua contrariorum (suscipit enim in se habitus contrarios) ergo est substantia.

Confutatio hic eius rationis. Sed hoc non videtur concludere. Primò: quia id est in sola anima humana. Præterea secundò, quia negaretur maior. Nam superficies susceptiua est contrariorum, id est albedinis, & nigredinis, tamen non est substantia. Quòd si diceres, Superficiem recipere, quia non est in alio, pariter diceret ille de anima.

2. Ratio Auerr. Auerro. com. t. dicit esse per se notum, animam esse substantiam, facit autem argumentū. Omnis substantia est nobilior accidentibus: at anima est nobilior accidentibus: ergo est substantia.

Reijcitur rō Auerr. Sed ille negaret minorem. Et aduerte, quòd est argumentum in secunda figura ex affirmatiuis duabus, & ita nil concludit. Quòd si maiorem conuersam assumeret, Quicquid est nobilius accidentibus, id est substātia; sed anima est nobilior: ergo, &c. tunc maior esset dubia. nam perfectissimum accidēs esset cæteris omnibus perfectius; & præterea, qui diceret animam esse accidēs, negaret minorem, Anima est nobilior omnibus accidentibus.

Albertus in præsenti aliter probat: quia anima est pars substantiæ, cùm sit pars animati corporis, quod est substantia. Sed adhuc non concludit: quia negari id potest facilè. 3. Ratio Alber.

Ob id mihi videtur id posse sic ostendi, primò duobus suppositis. 4. Ratio.

Alterum est, quòd accidens nō agit vnquā in virtute propria, nisi ab aliqua substantia sumptum, vt Instrumentum, & calor nō agit, nisi in virtute ignis, nec frigiditas, nisi in virtute agentis alicuius principalis. Hoc enim principio vtimur ad probandum grauia, & leuia moueri à generante, vel remouente prohibens. Non enim grauitas, vel leuitas possunt agere, nisi vt alicuius instrumenta, sicut virtus in ferro trahit ipsum ferrum, sed, vt talis virtus est à magnete. Nunquam enim accidens est causa principalis: quia cùm non habeat esse, neque materiam per se, neque habebit similiter operationē. Hoc principio vtimur ad indagandam diuersitatem substantiarum ex diuersitate virtutum, & passionum. Primum suppositū

Alterum principium est, animam esse primum principium internum motionis: hoc enim communiter oēs vocant animā. Secūdum.

Ex his fit argumentū. Nullum accidens est principium primum motionis: anima omnis est principium primum motionis: ergo nulla anima est accidens. Consequentia est euidens: & maior, & minor ex suppositis patent. Si enim accidens esset istud, non moueret, nisi in virtute alicuius substantialis principij: & tale esset anima.

Probatur secundo. Id, quo duę substantię substantialiter differunt, necessariò est substantia: at corpus viuens, & non viuēs sunt substantiæ substantialiter differentes per animam: ergo anima est substantia. Consequentia est certa cum maiori. Probo minorem, quòd substantialiter illa differant: nam differre per animam, certum est. 2. Ratio.

Si non differunt substantialiter: ergo accidentaliter, & per aliquod accidens, sicut corpus album, & non album: tunc peto, Illud

to, Illud accidens, vel est commune, vel proprium. Si cõmune: ergo poterit inesse non viuenti, & sic lapis per solam alterationem fieret animal: quod est impossibile. Si proprium, ergo aliqua etiam est forma substantialis viuenti propria: nõ enim differret in proprio accidenti, nisi differret in propria forma: quia propria à formis emanant, & distincta à distinctis; ergo illud erit anima: nam per animam primò differunt.

3. Ratio. Probatur item tertiò. Si esset accidens, vel esset qualitas prima, vel ex qualitatibus primis, cùm viuentia sint mista: sed neutra possunt esse: nam tales qualitates non sunt principia multiplicium motuũ, & operationum, quales insunt viuentibus: non ergo anima est accidens, nec esse potest.

4. Ratio. Denique consimilibus rationibus, quibus in libris Physicorum probatur forma substantialis: hic potest in viuentibus anima probari ex operatiõe videlicet rei propria naturali, & semper eadem constanti, & permanente: hæc enim indicat potentiam, & potẽtia essentiam vnde prouenit, ac primum eius principium constans, & permanens naturale, & semper idem, atq; adeò non accidens, sed substantiam.

5. Ratio. Probatur tandem quintò, quia omnia accidentia viuẽtis, & omnia organorum, & eorum temperies, & dispositio ab anima conseruatur, quod experientia videmus: nam ipsa recedẽte, omnia diffluunt, & corrumpuntur: ergo anima aliud est ab ipsa accidentium omnium congerie, & ab omni denique rei accidente, quod conseruat. Confirmatur, quòd omnia rei accidẽtia, & tota temperies accidentium contrariorum, & diuersorũ inter se ab aliquo debent conseruari, aliàs secum pugnarent, & dissoluerentur statim: ergo opus est præire ipsa accidentia aliud vinculum ipsa colligens, & retinens.

2. Conclu. Secunda conclusio. Anima non potest esse corpus.

1. Ratio. Probatur primò argumento Arist. 1. Animæ, tex. 72. Corpus non potest esse simul, & cum qualibet parte alterius corporis. Non enim est penetratio corporum: at anima est in quaque corporis parte: ergo non potest esse corpus. Minor probatur: quia in quacunque parte corporis est animæ opus, scilicet nutritio, motus, sensus: ergo est anima: non enim potentia separatur ab ipsa.

2. Ratio. Probatur secundò ex illo principio superiori. Nullum corpus est principiũ primum motus: at anima est principium primum motus animati: ergo nõ est corpus. Probatur maior. Si corpus primò mouet, animal ipsum etiam mouebitur: corpus enim non mouet, nisi motum sit.

Vlteriùs. Omne corpus se mouens, habet partem motam, & mouentem: ergo corpus illud, quod dicitur anima, habebit partem mouentem: erit ergo hæc motus principium: ergo animæ, cumque hęc sufficiat mouere, non opus fuit ipsam ponere corpus.

3. Ratio. Præterea probatur tertiò. Si anima est corpus, vel est elementum, vel ex elemẽtis mixtũ, vel ex natura cælestis corporis. Sed nullum horum potest esse. Non quidem elementum: quia elementa habent determinatos motus vel sursum, vel deorsum: at anima non tales; propterea illa necessariò, hæc secundum appetitum mouetur.

Non mistum: quia tunc impediretur à cognitione accidentium. Quod enim cognoscit, debet denudari ab eo, quod cognoscitur, vt dicetur inferiùs, & experientia patet. Cùm enim manus est calida, non potest discernere calorem alienæ manus tactæ, & cùm est frigida, non sensit alienã frigiditatem: quòd si anima esset corpus mixtum, vtique haberet qualitates, & accidentia varia, quibus impediretur ab exteriorum cognitione.

Præterea; nõ potest esse corpus cæleste: quia hoc est inalterabile, & incorruptibile: at anima omnis alterabilis est saltẽ per accidẽs, & corruptibilis sunt, Vegetatiua, & sensitiua: non ergo anima est corpus.

3. Conclu. Tertia conclusio. Anima non est materia.

1. Ratio. Probatur. Materia enim non est principium actiuum motus: anima autem sic.

2. Ratio. Præterea. Corpora viuẽtia à non viuentibus non differunt in materia, differunt autem in anima; ergo anima non est materia.

4. Concl. Quarta conclusio. Anima est forma. Hæc colligitur discursu Aristo. Anima est substantia, non materia, nõ compositum: ergo forma.

Vnum

Obiectio. Vnum superest dubium contra discursum talem. Non enim videtur valere, si anima est substantia, & non materia, nec compositum, quòd sit forma. Nam dicet quis, esse aliam substantiam spiritualem: nam hæc diuisio est corporeæ substantiæ, non autem substantiæ in communi, quæ diuiditur in spiritualem, & corpoream.

Solutio. Ad hoc respondemus primò, Aristotelem supponere, animam nō esse ens completum, sed incompletum, & ita non opus erat, vt ostenderet, non esse aliam substantiam spiritualem separatam completam. Deinde secundò, necessariò debet fateri, quòd Arist. supponit, animam esse in corpore, & esse actum corporis, vt ex eius definitione liquet. Quare ex hoc iam reijcitur sufficienter, non esse substantiam separatā, quæ non sit actus corporis. Deinde tertiò, quia constat, animā esse subiectum accidentibus sensibilibus, & motibus saltem per accidens cum corpore animato: id autem non est substantiæ separatæ, sed in corpore existentis, & corpori vnitæ corporaliter, & substantialiter. Quod cùm ita sit, vide apertum argumētum est contra Auerroem, qui dicit, animam intellectiuam esse spiritualem substantiam vnam in omnibus: tunc enim destruitur discursus Aristo. Oportebat enim substantiam in communi sumi: & sic insufficienter esset diuisa, & discursus esset nullus. Hoc considera.

Ad 1. Soluamus argumenta. Ad primum dico, quòd substātia non dicitur ab eo, quòd subsistit, tanquam suppositum per se, sed ab eo, quod non est in alio inhæsiuè: & sic sumpta diuiditur in illa tria membra. Loquor de corporea substantia, & ita forma est substantia.

Ad 2. Ad secundum pari modo respondetur. Non enim ab eo, quòd per se subsistet accidentibus, substantia in communi sumitur, id est proprium primis substantijs: sed, vt diximus, ab eo, quòd non sit inhærens alteri.

Ad 3. Ad tertium solutio est nota ex his, quæ sæpè alibi diximus. Forma enim & anima non sic dicuntur in subiecto, sicut accidēs dicitur esse. Non enim accidens subiectū, sicut forma materiam, perficit.

Ad 4. Ad quartum respondeo, quòd, cùm dicitur, anima est substantia, non prædico substantiam, quę est genus generalissimū: hæc est enim substantia completa: at anima incompleta est substantia, & pars substantiæ, non autem completa substantia. Dicitur autem substantia vniuersaliter sumpta pro composita & pro parte, quam dicunt esse analogam, vt alibi dicemus.

Dices, Nunquid anima est genus, vel species? Prædicatur enim vniuocè in quid de pluribus. Dubium.

Dico, quòd est species logica, sed non physica. Vt sit species, vel genus logicum, sat est, vt sit quoddam commune prædicatum quidditatiuū: at vt species sit physica, vlteriùs debet esse completa natura, & non pars, qualis est anima. Reductiuè ergo ad genus pertinet. Solut. 1.

Secundò respondeo, quòd sicut anima est pars, ita etiam dici potest habere partialia genera, & partiales species, &c. 2.

Tertiò, & fortasse probabilius dicimus, quòd genus animæ propriè non est substantia, sed forma substātialis. Hoc autem esse verū, & propriè genus, & verè & propriè habere species formarum substantialium sub se, vegetatiuam, sensitiuam. Hęc nota, quamuis breuiter dicta: non enim immoror in his, quia logica, vel metaphysica sunt. 3.

An definitio animæ sit vniuoca, siue (quod in idem recidit) An sit anima assistens, & vna in omnibus hominibus, an sit informans, & in singulis diuersa.

Quæst. I.

HAEC est solennis illa difficultas de anima assistente: ipsius enim determinatio, & elucidatio, & eorum, quæ dicta sunt, & dicendorum, magnam afferet veritatis lucem. Quæ in hac quæstione agenda.

Vt igitur distinctè procedamus, faciam sex. Primò sensum quæstionis aperiam, ac opiniones illustrium Philosophorum ponam. Secundò opinionem Auerrois peculiariter explanabo cum suis rationibus, nulla, me sciente, prætermissa. Tertiò euidenter probabo, esse contra Aristotelem, & contra principia Arist. Quartò esse contra veram Philosophiam, & lumen naturale. Quintò opiniones alias falsas confutabo, & præsertim Mirandulani, & Achilini non

Tini non minus impia, & fatua, quàm Auerro. de vnitate scilicet animæ informantis in omnibus hominibus. Sextò proponam veram doctrinam. Et tādem septimò soluam rationes in oppositum.

Circa sensum tituli qōnis. Circa primum, forma dupliciter accipitur. Vno modo pro parte substantiæ, quæ informat materiam, & cū ipsa vnum per se essentiale compositum facit: & talis dicitur forma informans.

Quid intelligam p formā, seu actū informantē & assistentem. Altero modo pro forma vel substantia, quæ non vnitur essentialiter, nec secundum substantiam, sed solum secundum operationem quandam, sicut nauta vnitur naui, quam mouet, & Intelligentia orbi: & talis dicitur forma assistens. Cùm autem forma his duobus modis sumi possit, pariter etiam actus. Erit itaq; duplex actus & informans, & assistens.

In quo cōsistat difficultas. Ex hoc surgit difficultas, quomodo in definitione animæ sumatur. Et quidem, si sumatur tantùm pro informante, tunc definitio erit vniuoca: si tamē partim pro informāte, partim pro assistente, vel in cōmuni, non erit vniuoca.

Difficultas autem tota est de anima rationali. de vegetatiua enim & sensitiua omnes fatentur, esse actus informantes: de rationali est controuersia. Vnde qui hanc dicunt non informare, dicunt esse definitionem analogam: qui dicunt informare, dicunt illam vniuocam esse.

Sensus qōnis. Sensus ergo quæstionis id est, an in animæ definitione comprǽhenderit omnem animam, actus tantum sumatur pro informante. & si vis clariùs: an anima rationalis secundum substantiam suam sit corporis forma.

Et quamuis sit multum cum hac cōiuncta materia de immortalitate ipsius, nihil tamen hic ea de re tractabitur, sed suo loco libro 3. solum ergo hic de informatione tractabo.

1. Opinio S. Th. Alex. &c. Sunt igitur quatuor sententiæ in hac parte. Prima est S. Tho. Alexandri, Aegidij, & ferè Latinorum, quòd definitio est vniuoca, anima quæ rationalis corporis est forma informans.

2. Opinio Philop. et Simpl. Alia est sententia Philiopo. text. 11. & Simpli. tex. 7. qui animam rationalem nō informantem credunt, sed solùm vtentem corpore, sicut nauta est in naui, ita tamen, vt quęlibet anima sit in suo corpore. Quæ sentētia fuit Platonis, & Greg. Nysseni, 2. de anima capit. 5. Credebat autem Plato, quòd homo esset sola anima, corpus autem non esset hominis pars, sed instrumentum, & mobile, cū tamen non ita sit, sed verè homo ex vtroque essentialiter constet.

Tertia sententia fuit Themistij 2. de anima cap. 27. vsque ad 32. quòd anima intellectiua esset assistens solùm, & substātia quædam incorporea, ac immaterialis, sempiterna, vna numero in omnibus hominibus. Credidit autem, quòd homo substantialiter consistit in tali forma, imò non est aliud homo, quàm talis forma, quæ dicitur Intellectus. 3. Opinio Themist.

Quarta sententia est Auer. 3. de anima com. 5. differens ab omnibus Græcis, quam Bessarion libro 3. contra calumniatorem Platonis cap. 22. dicit solius fuisse Auerr. & Alber. tract. contra vnitatem Intellectus, dicitur tantùm esse illius. Ipse autem Auerr. dubitando dixisse id videtur & rogando alios, vt sua placita scriberent. sed quod ille dubitatiuè dixit, quidā tanquā certissimum receperunt. Sententia ergo Auer. exponatur, & sit secunda pars quæstionis ex his, quas proposuimus. 4. Opinio Auer. de vnico intellectu in omnib. hominib.

Sententia Auerrois consistit in his tribus. Primum, quòd est quædam anima particularis hominis, ei essentialis, per quam distinguitur à cæteris animalibus, quæ cogitatiua dicitur; & hæc est sensitiua tota organica, quantum ad omnes ipsius potētias, per quam sola singularia cognoscuntur, educiturq; de potentia materiæ, & corrumpitur corrupto composito, & generatur cum ipso, multiplexque est, pro multitudine hominū. quilibet enim habet suam. Sententia Auer. cōsistit in tribus.

Secundum est, esse quandam aliam animam Intellectiuam, quæ non informat sicut prior, sed assistit, & per hanc homo non distinguitur essentialiter à brutis, nec ab ista suam sumat speciem: hæc autem est sempiterna, vna in omnibus hominibus, singulos præcedens, & post singulos manens, singulisque vnitur per phātasmata, & per eam quisque intelligit. Secūm.

Aduertendum autem, quòd differt à Themistio multùm. Nam Auerro. hominem putat non essentialiter constitui per Intellectum, sed per animam cogitatiuam; at Nota discrimen inter Them. & Auer.

Themistius, putat hominem esse ipsum Intellectum: & hoc minus est absurdum, quia saltem saluat modum, quo homo intelligat: quem non potest assignare Auerroes, vt dicemus.

3. Dicit tandem tertiò Auer. quòd Intellectus hic dicitur plures extrinsecè, quatenus diuersa phantasmata habent ordinē ad ipsum: sicut columna dicitur dextra & sinistra respectu diuersorum, tamen in se vna est: ita intellectus hic multiplex est respectu phantasmatum diuersorum hominum, quibus operatur.

Dubium in Auerr. Dices, Quæ vnio est ista? Dico, quòd nec ipsemet Auerroes (credo) intellexit, & quisque variè exponit: omnes autem modi sunt imaginarij, tamen dicam illum, qui ei conformior est.

Explicatio eius. Aduerte igitur ex 3. Physico. quod eadē operatio, qua agens agit, & patitur patiēs, vt eadem est re calefactio, qua calefacit ignis, & calefit aqua: ex quo sequitur, quòd sit vnio quædam ratione huius operationis inter agens & patiens, quia vna est operatio. Cùm igitur obiectum habeat rationem agentis, & potentia rationem patientis in respectu speciei, sequitur, quòd eadem est operatio per quam phantasma agit in Intellectus speciem, vel Intellectus sumit speciem à phantasmate: ob id ratione huius vnitur nobiscum ille Intellectus. Et notandum, quòd qua parte recipit species, dicitur possibilis, qua parte agit, & intelligit dicitur agēs, vna tamen est substātia separata: hæc est impij Auer. sententia.

5. Opinio. Quinta opinio est non minus fatua, & impia, quàm Auerrois, atq; haud scio an magis, asserētis, vnam esse animam rationalem, non assistentem, vt ille erat intellectus Auerroisticus, sed informantem in omnibus hominibus; estq; Mirandulani lib. 32. de euersione singularis certaminis, sectione 1. & libr. 33. sect. 2. & 6. & Achilini libro de Intelligentijs, quod libero 3. dubio 2. & 4. vbi vterque contendit per Philosophiam, & rationem naturalem ita esse: & per Aristotelem quoque, quāuis per fidem dicant, aliud esse dicendum. Hæc opinio in nullo alio ferè differt ab Auerroe, quàm quod ille assistentem, isti verò eam ponant vnam informantem: hoc ergo impium diliramentum post confutationem Auerrois euertemus: nunc iam rationes Auerrois, & eius fundamenta refutemus.

Probatur ergo Auerr. stultitia. Primò authoritate, quāuis reipsa nulla sit in toto Aristot. quæ probet talem vnitatem Intellectus, imò nec vllum eius referat vestigium, nec ipse citat: tamen adducam aliqua loca, quæ pro illo adferri posse, alicui viderētur. Primo animę tex 82. dicit, Intellectum esse antiquissimum, & secundum naturam dominum. Præterea 2. animæ text. 21. dicit non esse actum corporis, & 3. de anima text. 5. esse immistum & separatum. & 2. de generatione animal. cap. 3. de foris venire. Primò Auer. ab auctoritate.

Probatur etiam secundo argumento, quod facit Auerroes disput. 1. cap. 8. Omne, quod plurificatur numero habet materiam: sed Intellectus nō habet materiam, vt dicit Aristoteles 3. animæ text. 5. ergo non potest esse plures numero: ergo erit idem in omnibus, & vnum. 2. Rō.

Præterea tertiò ibidem arguit. Nam si plurificaretur, cum ipse sit immortalis, ac mundus ab æterno secundum Aristo. sequitur, quòd essent animæ infinitæ actu: at infinitum actu esse non potest. 3. Rō.

Præterea quartò, & hoc est fortissimū apud ipsum, quod sumpsit tamen à Themist. Si Intellectus est in materia, ergo est singularis: sed singularis esse non potest: ergo non est in materia. Probatur minor. Si esset singularis, non posset recipere speciē vniuersalem, nec intelligere vniuersalia: cum autem intelligat vniuersalia, erit profectò vniuersalis, & abstractus. 4. Rō.

Præterea quintò. Si esset forma, nō posset esse ante corpus, sed necessariò deberet de nouo produci: hoc autem esse non potest: nam sequitur, quòd esset corruptibilis: quod patet. Nam secundum Aristotel. quod incępit esse, non erit perpetuum. Nā 1. Cæli cap. 10. arguit contra Platonem dicentem, mundum fuisse factū, dicit, quòd si factus est, vtique corrumperetur. 5. Rō.

Præterea sextò ex Iandu. 3. de anima q. 5. si Intellectus informat, ergo pendet ex dispositionibus sensibilibus materiæ: ergo illis remotis, corrumpetur. quod enim est in materia pendens à dispositionibus ipsius, his remotis, corrumpitur. hoc autē falsum est. 6. Rō.

Præter-

7. Rō. Præterea ibidē septimò. Si Intellectiua anima secundū suam substantiam informat, vniturq; materię, peto de illa vnione, Vel est substātia ipsius animę, vel accidēs. Si substantia: ergo remota vnione, nō manet animæ substantia, & sic corrumpitur. Si accidens, ergo separabile, vel inseparabile. Si inseparabile, ergo illo remoto, simul destrueturanima: aliter nō esset inseparabile. Si separabile: ergo non potest manere anima in materia absq; vnione, & sic erit vnita absque vnione: quod est impossibile: ergo anima non vnitur secundum se.

8. Rō. Præterea octauò sequeretur; quòd homo nunquam esset corruptus: quod est falsum. Deducit sequelam sic. Si anima intellectiua est forma; ergo in homine nulla est alia forma substantialis, nisi illa: sed illa est incorruptibilis, similiter & materia, & homo non dicit aliud, nisi ista: ergo non corrumpitur, sed est quædam separatio.

9. Rō. Arguit nonò. Si intellectus est forma; ergo diuisibilis est saltem per accidens; quia cū sit in materia quanta, diuidi, & extēdi debet extensione illius: at Intellectiua anima est, indiuisibilis est: ergo non potest esse forma.

10. Rō. Tandem est decimum argumentum nostrum. Si anima est forma secūdum suam substantiam: ergo omnes ipsius potentiæ sunt organicæ: Sed hoc est impossibile: tunc enim non esset separabilis. Consequentiam probo: quia si aliqua esset non organica, tunc talis esset abstractior, quā animę substantia: quod esse non potest. Non enim accidens est abstractius suo subiecto. Hæc sunt argumenta, quibus ista sententia innititur, & hæc est secūda pars quæstionis.

Cōfutatio impij Auerr. Probandum est modò talem sententiā esse prorsus contra Arist. & contra principia ipsius: & quidem hoc non est operosum probare: adeo enim cōstat, vt Aristotel. videantur ignorare, & oculos obstinatè claudere, qui talē errorē ei adscribunt. Incipiamus ergo id ostendere.

Quòd eius sētētia sit cōtra Arist. & Arist. principia. Est primus locus, 12. Metaphy. text. 17. vbi dicit, causas efficientes esse ante suos effectus, tamen formalis simul esse cum ipsis, nec posse antè esse: vt sanitas non potest esse ante sanum: at à parte pòst non ita est; non enim prohibet aliquam formalem causam manere post effectum, & hæc est anima. non omnis fortasse, sed mens. Hæc dicit Arist.

Primus locus Arist. cōtra Auer. manifestus.

Nota. Vbi nota, mentem esse causam formalem, non antecedentem effectum, quòd si non antecedit, producta est, si non antecedit, informans est: nam assistens illa Auerrois, æterna est. Nec poteris dicere, quòd per mentem intelligit cogitatiuam: nam cogitatiua non manet post effectum: est enim corruptibilis: at mens manet.

Reijciuntur oēs fugæ quę excogitari possunt. Nec poteris dicere, quod dicitur nō esse ante omnes homines simul. nam hoc modo non diceret, quod manet pòst: loquitur ergo de singulis per se. Etiam non poteris dicere, quòd loquitur dubitatiuè: nam cū dixit, Fortasse, non dubitauit de mente, sed de omni anima: at de mēte, vt certum protulit.

Nec fuit ex sententia Platonis; quia id est contra ipsum: nec alterius Philosophi, quia nullius meminit vnquam Arist. qui talem habuerit sententiam: ergo id ex propria sententia dixit.

Vnde habes, mentem esse formam informantem productam, & immortalem: ac consequenter multiplicatam, cùm non antecedat effectum, & compositum? Hoc vnum sufficiebat testimonium profectò, cùm talis error nullum, nullum pro se testimonium habeat.

Secundo loco Arist. contra Auerro. nō minus efficax. Sed notandum etiam secundum testimonium t. de anima text. 66. loquens de Intellectu immortali, dicit hæc verba: Ipsum intelligere, & ipsum speculari marcescit alio quodā interius corrupto: ipsum autem impassibile est. Cogitare autem, & amare, aut odisse, non sunt illius passiones, sed huius habentis illum, & prout illum habet. Hæc Arist.

Nota. Vbi nota, quòd cogitare & amare, & passiones sensus, dicuntur esse compositi ex Intellectu seu anima intellectiua, & corpore, & quod non per aliud principium cogitamus, Amamus, odio habemus, & exercemus reliquas compositi affectiones sensibiles, nisi per illudmet principium, quo speculamur: quod si ita est, quomodo audet dicere Auerr. quòd per Intellectum solùm speculamur, & per aliam distinctā animam cogitamus, cùm eidem principio hæc omnia tribuat Arist. quòd si idem est principium sentiēdi, & intelligendi essen-

tiale, scilicet Intellectus, erit profectò forma informans: nam principium sentiendi non potest esse abstractum, cùm sentire sit compositi, & totius, nullo reclamante.

3. Locus Aristot. Sit tertium testimonium 1. Ethicorum ca. 7. volens indagare hominis beatitudinem, sumit principiũ hoc: Beatitudinem hominis esse ponendam in ea ipsa operatione, quæ homini est propria, in qua à brutis distinguitur, atque ex hoc infertur, quòd non in vegetatiua, nec in sensitiua collocanda est: hæ enim communes sunt cum alijs: sed in sola rationali & intellectiua parte poni debet: hæc enim est homini ꝓpria, in qua à brutis distinguitur. Hęc dicit Aristo.

Quomodo ergo dicit Auerr. hominem non per intellectum à brutis distingui, sed per animam cogitatiuam? ponenda ergo erat in huius operatione fœlicitas. Intellectus enim non pertinet per ipsum ad hominis naturã constituendam, nec est pars hominis, per quam ab alijs differt.

Ineptissima fuga reijcitur. Quòd si dicat, quòd Arist. loquatur ibi vulgariter. Profectò hoc est respõsum indignum homine. Quis enim patietur Aristot. indagantem rem maximi momenti, scilicet hominis fœlicitatem, & finem vltimum, ac beatitudinem, quòd procedat vulgariter, & ex principio falso?

4. Locus Aristot. Sit quartum testimonium Proble. sect. 30. q. 4. qui locus est maximè nominãdus, & dignus, vt ab omnibus legatur: in eo omnes hi modernorum errores eradicantur. Ibi quærit Arist. cur senes vigeãt magis mente, & facilius discant. Respondet in vltimis verbis: quia senes sunt iam pleni scientia & perceperunt multa: cumque mens non sit infinita, vt infinita capiat, non potest de nouo recipere plura, sicut iuuenes, quia mentem vacuam habent.

Problema Aristot.

Quædam Aristo. dicta. Vt tamen hoc explicaret ipse, præmisit aliqua, quorum primum est, naturam dedisse nobis duo instrumenta, cùm nos fecit, manum, & mentem: mentem dedit animæ, manum corpori. Vt enim est manus instrumentum corporis, ita mens instrumentum animæ: notatque vtrunque esse opus naturæ.

1.

Nota. Perpende iam hic mentem non esse separatam Intelligentiam: non enim esset animæ instrumentum, nec esset opus naturæ. Sed collige tu, mentem esse potentiam animæ rationalis, quod dixit 1. Ethicor. cap. 6. vt visus inest pupillæ, ita mens in anima.

Dicit illic secundò, quòd sicut manus, quãuis sit à natura, nõ statim perfecta est, sed paulatim perficitur tempore succedente: ita mens, licet sit à natura, tamen non statim perfecta est, vt possit operari, sed post tempus. 2.

Nota iterum, esse opus naturæ mẽtem, & imperfectam à principio: quæ non possunt Intelligentiæ separatæ inesse. Nota.

Dicit tertiò, quòd sicut manus instrumenta alia acquirit, quibus operetur perfectè, scilicet gladiũ, tibiam, calamum, & alia: ita mens sua instrumenta, & hæc sunt scientiæ. 3.

Addit quartò, quòd instrumenta mentis tardè acquiruntur: ob id dicitur mens contingere senibus, nõ quia non sit potentia animæ à natura data, sed quia tardè perficitur per scientias, & habitus. 4.

Nota ex hoc, cùm dicit Aristotel. aliàs mentem aduenire, non velle dicere, quòd sit Intelligentia separata, sed quòd non à natura omnem suã habeat perfectionem, sed post tempus. Hoc enim clarè ipsemet exponit. Vide tu quomodo ista quadrent vni intelligentiæ sempiternę omnibus solùm assistenti. Nota.

Nec poteris dicere, non esse ex propria sententia Arist. quia nullus Philosophus est, cui tale possit adscribi. Reijcitur fuga quędam.

Sed ne à libris de anima discedamus, discurramus per eos libros de anima, in quibus mens Aristotelis magis apparebit; sit quintum testimonium ex 1. de anima tex. 12. & 13. vbi inquirit, an omnes animæ passiones sint communes, vel aliquæ sint propriæ: dixitque conducere hoc maximè ad animæ separabilitatem cognoscẽdam. Dicit ergo, intelligere esse proprium, seu videri proprium ipsius animæ, tamen reliquas operationes esse communes animæ cum corpore. Absque dubio de anima Intellectiua hic sermo est. 5. Locus Arist. contra Auer.

Si igitur anima Intellectiua est, quæ habet operationes communes, scilicet sentire, amare, & reliqua, & quæ videtur habere proprium, scilicet intelligere: rectè sequitur profectò, quòd idem sit principium, eademque anima, qua intelligere, & sentire nobis prouenit: ergo est forma infor- Nota.

informans: aliter non esset sentiendi principium. Quomodo ergo Auerroes duas ponit animas, vnam ad sentiendum in materia, alteram ad intelligendum abstractã; quæ nomen animæ non meretur.

6. Locus Arist. contra Auer. Sit sextum testimoniũ ex eodem t. tex. 53. Dixit esse fabulam Pythagoricã: quòd anima subintret corpora varia. Et rationem dedit: quia corpus est instrumentum animæ. Vt autem ars non vtitur instrumentis alterius: non enim vtitur tectonica tibijs; ita nec anima vna diuerso corpore.

Nota. Perpende ergo, si ista anima intellectiua vna prorsus est, quomodo potest modò in me, pòst in alio, modò in his, postea in alijs venturis esse? profectò, nihil potest respondi, quod posset dicere Pythagoras cõtra Aristotelem: non igitur tale figmentum est doctrina Arist.

7. Locus Aristot. Septimum testimonium est eodem in textu 90 & sequentibus: vbi Arist. repræhendit Platonẽ, dicentem, intelligere, sentire, & appetere, & reliqua prouenire in vno homine à diuersis animabus, scilicet Intellectiua, quæ erat in cerebro, in corde sensitiua, & in hepate vegetatiua: & hoc arguit, & vult vnam esse animæ substantiam, à qua omninò ista proueniat, secun-
Nota. dum varias tamen potẽtias. Et hanc mentem Arist. explicant insignes Philosophi, Simplicius & Philoponus, eleganter ibi. Igitur idem est principium secũdum substantiam, quo sentimus, & intelligimus: aliter enim totus ille corruit Aristotelicus discursus.

8. Locus. Sed accedamus ad secundum librum, & sit octauum testimonium. Anima omnis esse actus primus definitur: Si ergo anima intellectiua est anima, vt omnes ipsi etiam fatentur, siue vniuocè, siuè analogicè sit, debet esse actus primus: ergo non vnitur solùm secundum operationem: sic
Nota. enim esset actus secũdus. Vide expressum testimonium, quod ipsi non aduertunt.

Confirmatur idem. Adde etiam, quòd ἐντελέχεια, significat quod perficit, consummat, & cõplet, quod propriè est actus & formæ informantis: non enim dicitur nauta ἐντελέχεια nauis.

9. Locus Aristot. Præterea sit nonum ex eodem 2. textu 7. Dicit, Non oportere dubitare, quomodo ex anima & corpore fiat per se vnum, quia & id, sicut ex actu, & potentia; at ex actu assistente, & corpore, impossibile est fieri vnum per se, cùm vtrumq; sit secundum se completum ex sola forma informante vnum fit per se, cum materia. cùm autem ex omni anima cum corpore fieri dicatur vnum per se, profectò forma erit informans.

10. Locus Aristot. Præterea est decimum ex eodem 2. lib. textu 74. & est hoc adeò testimonium expressum, vt respõdi non possit. Dicit Aristotel. quòd duplici forma dicimur scire. Vna est habitus scientiæ, secundum quem sumus potentes contemplari, sicut potentia sensitiua sentire. Alterum est principium primum formale, sicut sanitate dicimur sani. Dicit statim, quòd anima non est sicut illud prius, sed sicut posterius: anima enim intelligimus, sicut sanitate sani dicimur. Vide clarè, animã intellectiuam verè formam esse vnitam secundum esse.

Nota. Et aduerte ibi, quòd vbi dicitur, scientiam, Græcè dicitur ἐπιστήμην, quod vocabulum, scientiam perfectã apud Aristotelem significare solet; vt intelligas de intellectu sermonem facere, non de cogitatiua.

11. Locus Aristot. Vndecimum ex eodem text. 31. vbi Intellectiuum dicit cõtinere sensitiuum, sicut tetragonum trigonum. Constat autem quòd trigonus non est in tetragono formaliter, sed est vna figura in substantia: est igitur vna animæ substantia in homine, quæ simul est sensitiua, simul & intellectiua.

Nota. Nec poteris dicere, quòd intellectiuum significat cogitatiuum illud Auerro. nam Græcè habetur διανοητικὸς, quod est discursiuum, vel intellectiuũ, quod ad mentem attinet: venit enim à νοῦς, quod dicitur mens, & Intellectus.

12. Locus Arist. contra Auer. Sed accedamus ad librum tertium, & sit duodecimum testimonium. Statim tex. 1. dicit, De parte, qua anima sapit, & intelligit, oportere tractare. Peto, quid per partem intelligat. Necessariò dices, quòd potentiam: nam aliter non diceret quòd anima sapit parte: cùm autem ista pars sit intellectus, ergo Intellectus potentia quædã est animæ, non substantia aliqua separata.

13. Locus Arist. contra Auer. Accedat vltimum testimonium, quod est pulcherrimum, & consideratione dignum, paulò tamen latiùs est exponẽdus Aristoteles, volens sensum, & Intellectum distinguere, textu enim 11. sumpsit hanc

viam distinguendi obiecta: dixitque aliud esse quid rei: aliud esse ipsius rei: vt aliud caro, aliud quid est caro. Cùm autem illud sensu, hoc Intellectu dignoscatur, diuersus erit ab ipso sensu Intellectus. Dicit tamen, quòd sicut quid, & esse rei non separantur, ita nec Intellectus, & sensus, nisi ratione.

At videns Arist. quòd intelligimus res separatas realiter, vel potius videns Intellectum esse in magnitudine, & non separatum à sensu, sicut quid est rei sensibilis, non separatur à re, dubitat in text. 36. an possit intelligere substantias separatas, vbi ipsum in materia supponit esse. Quid manifestius dici poterat? Hoc itaq; multum considerandum.

Ex quibus omnibus liquet profectò illud Auerr. monstrum esse: alienum à tota Aristotelica doctrina, ipsiusq; proprium somnium esse, atque delirium, quod melius foret ipsi non propalasse.

Quòd hęc Auer. sententia sit contra Arist. doctrinæ principia. Ostendam tamē adhuc esse contra principia, quæ Aristoteles in sua obseruauit doctrina. Et primo Auerro. hunc intellectum ponit substantiam immaterialem per se subsistentem. Est enim Intelligētia quædā, quæ varias recipiēs species à phantasmatibus diuersorū indiuiduorum intelligit in multis, & per ipsam multi intelligere dicuntur.

1. Ad hominē, ex Arist. iuxta ipsius Auerr. interpretationem. Examinemus ergo, quæ Aristo. dicit de natura substantiarum separatarum à materia, & videamus, an conueniant huic Auerroisticæ Intelligentiæ: sed prius ad hominē ipsum, ex Aristotele iuxta eiusdem Auerrois interpretationem.

Auerr. interpretatio. Igitur Arist. 12. Metaphysic. tex. 45. ait separatas intelligentias esse immutabiles, seu immobiles: Vnde colligit Auerroes, nulla eas recipere accidentia de nouo: & tales secundum Auerroem, posuit Aristoteles substantias immateriales. Si ergo iste Intellectus substantia immaterialis per se subsistens est, quomodo recipit de nouo species intelligendi? quomodo habitus?

Confirmatur idem. Præterea, si recipit & intelligit, debet habere diuersam potentiam: alteram, secundum quā recipiat: alteram, secundum quam sit agens, & intelligens: quia ab eadem potentia non proueniunt ista, secundum Aristotelem. Ac multo magis si quis putet, vt idem Auerroes, Aristotelem fecisse substantias separatas puros actus, aut verò purissimos, & simplicissimos, vt quidam Auerroistæ: nam tunc nec accidentia vlla ab essentia diuersa, nec potentias illas duas, quas diximus, habere possent, quibus agerent, & reciperent. Profectò hoc puto esse ad hominem tam validum argumentum, vt non possit respondere.

Iterū ad hominem ex altero dicto Aristotel. Alterum dictum est Aristot. de talibus substantijs, 12. Metaphy. tex. 51. vbi ex eius Auerro. sententia docet, substantias illas, quas ipse putabat æternas, non habere intellectionem distinctam à sua substantia, sed ipsarum intelligere ait esse propriam substantiam, aliter, inquit, lassarentur. Quicquid de hoc sit, & an ita senserit Aristoteles, tamen hanc doctrinam esse Aristotelis, iuxta Auerrois sententiam, palàm est. Si ergo iste Intellectus immaterialis, æternus est, quomodo in se nouas intellectiones recipit, secundum Auerroem, & ab ipsis rebus? Si autem ista recipit, cur & aliæ non possunt recipere? Vides, quàm ista repugnent inter se: atque hoc ad hominem.

2. Principiū Arist. cui repugnat Aue. Est autem alterum principium verè Aristotelis, Quis enim ignorabat Ideas ab Aristotele vbique impugnari? Peto ergo: Iste Intellectus existens in omnibus hominibus, vel est vniuersalis natura, vel singularis. Si vniuersalis natura: ergo est Idea prorsus. Si ergo singularis: ergo habet materiam, & nō intelliget vniuersalia. Nam propter hoc argumentum Auerr. cogitur ponere intellectum extra materiam, quia si esset in materia, inquit, singularis esset, nec posset vniuersalia intelligere. Si ergo eiusmodi argumentum valet, profectò Intellectus ille esset Idea: vel si singularis natura, non intelligeret vniuersalia. Pugnat ergo talis ratio ipsius cum principio Aristotel.

3. Principiū Arist. Est tertium principium 8. Physico. Dicit, debere esse proportionem inter motorem, & mobile: vt si mobile vnum, motor vnus: si mobile æternum, motor æternus, & econtrà. Si ita est, quæ proportio est inter intellectum hunc æternum, & corpora humana, quorum omnia corruptibilia sunt?

Reijcitur fuga Aue. Et quamuis, vt ipse dicit, non possint omnia corrumpi, quin aliqua maneāt, tamen talis perpetuitas est per accidens, & in spe-

in specie: at perpetuitas Intellectus illius est in natura vnica singulari: & propterea quamuis detur, quòd non deficiet indiuiduum humanum, profectò id non potest esse simpliciter necessarium, sicut Intelligentia illa: propterea non concluderet Aristot. ex perpetuitate Intelligentiæ, perpetuitatem orbis. Nam posset dici, quòd sat est perpetuitas in specie, scilicet quòd sit alius, & alius orbis.

4. Princi-piũ Arist. cui repugnat Aue. Est quartum principium Aristo. Dicit, quòd motis nobis, mouentur ea quæ sunt in nobis: si ergo Intelligentia est in me, & solùm in hominibus, motis hominibus, mouebitur saltem per accidens Intelligentia, quia homines mutant totum locum, & nõ sunt sicut cælum, quod intra vnum locum mouetur, ob id potest Intelligentia nõ moueri cum ipso: at in hominibus totum locum mutantibus est intelligibile, quòd nõ moueatur. At ipse dicit Auer. 1. de anima com. 66. quòd nec per se, nec per accidens mouetur: quòd hoc potest cõcordare, concordetur puto fieri non posse.

5. Princi-piũ Arist. Quintum principium est Arist. 5. Physicor. solùm tres modos ponit, quibus aliquid dicitur operari. Primus est secũdum totum, vt ignis calefacit. Alter secundum partem, vt homo pulsat: quia manus pulsat. Tertius est per accidens, vt album ædificat, quia ædificator albus est. nec alium modum Arist. inuenit.

Cùm ergo ista propositio sit verissima & dicta ab Arist. 1. de anima: Homo intelligit, homo discit, tex. 64. peto, Vel per accidens intelligit: & hoc quis feret, quod homo per accidens, & non per se intelligat: & quòd hominis sit intelligere, sicut musici ædificare, cùm sit passio ipsius, & operatio ꝓpria, in qua beatitudo cõsistit?

Si non per accidens: ergo vel ratione totius, & hoc non, cùm corpus non intelligat: vel ratione partis, & ita Intellectus est pars hominis ipsum componens.

Reijcitur stulta, & impia solutio Ianduni. Nec patiãtur aures impiam planè, imò & stultam doctrinam Iandnni indignam Philosopho non solùm Christiano, sed etiam Ethnico. Dicit enim, quòd cùm dicitur, Homo intelligit, homo sumitur pro congregato simul cum intellectu; sicut dicitur, cælum se mouet, sumitur pro orbe cum intelligentia.

Sed quis, obsecro, vnquam dixit, hominem sumi pro tali aggregato, quod est per accidens, sicut lapis, & Intelligentia, vel Deus illi assistens? Homo enim non constituitur apud hos, nisi per cogitatiuam integrè. & illud præterea exemplum est ineptum. Si enim Intelligentia non est forma cæli informans, est totum per accidens, & tunc conceditur illa propositio. Sicut ista amphora vini est in amphora vini: nullus tamen dicit, quòd cælum intelligat: at homo per se intelligit, & non tale aggregatum: vanissima igitur est talis doctrina.

Sextum principium est 12. Metaph. indagans numerum Intelligentiarũ solùm vtitur ministerio Astrologiæ, per orbium numerum multiplicans Intelligentias. & in lib. 1. de Cælo tex. 100. supra cęlos etiam alias ponit Intelligentias, nec vtrobique meminit talis Intelligentiæ humanæ, nec in tota Phylosophia, aut libris de cęlo, aut alibi verbum illius fit, cùm tamen ipsius his locis, aut alibi oportebat mentionem fieri, & præsertim in Metaphysicis. nam huius tractatio pertinet ad Metaphysicũ: est enim abstracta: ergo non est secundum Aristotel. principia ponenda. 6. Princi-piũ Arist.

Adde septimum, quòd est multum notandum, quòd periret discursus, quo vtitur Arist. ad definiendã omnem animam: dixit enim ipsam esse substãtiam, & hanc in formam, materiam, compositum diuisit, probauitq; non esse compositum, nec materiam, inde colligit esse formam. Si ergo anima intellectiua anima est, vt ipsi fatentur: ergo forma erit, & altera pars compositi. 7. Princi-piũ Arist. cui aduersatur Auerro.

Nec satis est dicere, quòd est forma assistens; nam Aristot. diuisit formam contra materiam, & ex vtraque dixit esse corpus: propterea dixit formam esse, qua est hoc aliquid: hæc non insunt nisi informanti: Quid ergo clarius spectas? colligamus ergo talem errorem esse perspicuè contra Aristotelem, & contra ipsius principia. Reijcitur solutio.

Sed accedamus iam ad quartã partem nostrę disputationis initio propositam: & probemus esse veram Philosophiam, & lumen naturale. Quòd hęc Auer. sententia sit contra naturale lumen.

Primum argumentum est S. Thom. quod etiam fuit Alberti contundens capita Auerroistarum. Operatio propria non potest esse, nisi à propria forma dante esse rei: at Euidẽs S. Th. prima ratio contra Auer.

rei: at intelligere est hominis operatio propria: ergo à forma dante propriũ esse prouenire debet. Quis enim potest imaginari quod per oculos alterius possim ego videre? Quis etiam potest imaginari, quòd per Intellectum Intelligentiæ mihi assistenti, quæ non est pars substantiæ meæ, possim intelligere? reuera id impossibile esse, manifestum est. Nec valet solutio Iandu. quod aggregatũ intelligit: hoc enim iam superius reiecimus.

Est secundum argumentum. Cum habitus & actus sint in isto Intellectu, si vnus est in omnibus, fatendum est, quòd in vno numero Intellectu sunt innumerabiles habitus contrarij hominũ omnium, & innumerabiles actus, sic cõtrarij, & contradictorij, & varij simul, & vno in tempore. Quis autem capit hoc, quamuis somniet? Et aduertendũ, de hoc argumentum non solùm esse secundũ rationem naturalem, sed etiam in doctrina Aristo. qui sæpè docet habitus, & actus contrarios non posse simul esse in eodẽ numero subiecto.

Reijcitur solutio supra Iandu.

Confirmatius fit: Hinc sequuntur tot impossibilia, & tot ridicula, vt nequeat quis risum continere. Sequitur, inquam, vt ille vnus Intellectus in vno sit sapiens, in alio insipiens, & stultus; in vno erret, in alio verè sciat; in vno sit bonus, in alio sceleratus: in vno iustus, in alio iniustus, in vno fœlix, in alio miser; & hoc simul, & semel eodem tempore. Hæc sanè sunt nõ solùm impossibilia, sed planè ridicula.

3. Ratio. Præterea tertiò. Si homo substantialiter differt ab equo per cogitatiuam, & per hanc constituitur, peto, Vel est ista anima rationalis, vel non. Si rationalis est: ergo cognoscet vniuersalia, & sic erit intellectus: non enim potest vti ratione, quin cognoscat vniuersalia: nullus enim est discursus sine propositione: nulla propositio, vbi nõ sit aliquod extremum vniuersale: vt Petrus est homo. Si non rationalis: ergo est brutum expers rationis secundum se, ac consequenter expers quoque libertatis. Vbi enim non est ratio, non est libertas. Vide obsecro quales facit homines Auer. tum bruta animalia, tum absque libertate: quod nec insani dicerent. Sed non miror talem sententiã sustinere, qui seipsum secundum suum esse brutum, & irrationale existimauit.

Præterea quartò. Hominem intelligere cùm vult, manifestum est. Si ergo Intellectus est quid separatum, peto, Quo determinetur in me ad intelligendum? Non à phantasmate, quia stat phantasma esse sine intellectione: non ab actu imaginandi, quia stat me imaginari absque eo, quod intelligam: non ab appetitu; quia contra meum appetitum sensitiuũ ego aliquando me conuerto ad intelligendum: nihil ergo est in me, quo determinet ad intelligendum. Quomodo ergo intelligo cùm volo? nam volũtas, & Intellectus sunt Intelligẽtiæ illius communis omnibus, qui ex se non determinatur ad intelligendum magis in hoc, quàm in illo. Igitur intellectiua anima, pars nostra est, quam per volitionem ad intelligendũ determinamus. Puto esse validum argumentum. 4. Ratio.

Præterea quintò, contra id quod dicitur Intelligentiam vniri, & assistere omnibus hominibus. Peto, Vel assistit etiam medio interstitio, & toti denique orbi, vel solis hominibus, sed primum esse non potest, non enim medio, quia nullam habet operationem cum ipso. Præterea sicut Intelligentia Lunæ non vnitur alteri orbi, quàm suo, ita ista humana Intelligentia non vniretur cum alijs. Præterea, quia etiam possent intelligere equi, si in illis est Intelligentia, vtique intelligerent, cùm phantasmata ipsorum non differant specie à nostris. 5. Ratio.

Quòd si in solis hominibus, cùm isti sint hinc inde dispersi, quomodo potest Intelligentia præsens assistere his, & illis, nõ autem intermedio, cùm vna sit, & indiuisibilis? Profectò est naturaliter impossibile: nam manifestè sequitur, aliquid esse in pluribus locis separatis, & distinctis simul: quod naturaliter esse non potest.

Præterea sextò: quia illa vnio per operationem nõ sufficit denominare rem intelligentem. Si enim ego intelligo, quia à phantasmate meo Intelligẽtia sumit speciẽ: & paries videbit, quia à colore ipsius oculus recipit speciem. 6. Ratio.

Quòd si dicas, Oculus non est intra parietem, sicut Intelligẽtia intra hominem. Hoc nihil refert: quia tota vnio non consistit nisi in operatione: & hæc verè est in oculo & pariete. Reijcitur solutio.

Præterea septimò, est contradictio in ipsamet 7. Ratio.

ipsamet opiniõe: nam antequã Petrus esset homo, non erat ei Intelligentia assistens: postquàm est homo, assistens est ei, quomodo ergo assistit, cum antè non assisteret? Vel cognouit Petrum esse hominẽ, vel non: si non, quomodo ei aduenit? Profectò naturali motu veniet, sicut lapis fertur ad centrum, & tunc aliud mouẽs oportebit ponere: quod non conceditur.

Si per cognitionem eum non cognoscat nisi per phantasmata, nec sit vnde possit illud per se habere, videtur quòd cognitione non potest aduenire, & propterea necessariò fatendum est moueri vel mutari: quod ille prorsus negat.

8. Rõ. ex qua manifeste apparet Auer. impietas. Præterea octauò, est ratio moralis. Nam ponere talem Intelligentiam solã immortalem, perinde est, ac dicere animas hominum mortales esse, & absurda omnia, quę sequuntur ex mortalitate animarum, sequuntur ex isto errore: manent enim boni absque pręmio, mali absque punitione: ex bono enim & malo, idem Intellectus manet, qui & pręfuit. Vide tu qualiter sibi impius Auerroes constet, qui ex vna parte clamat contra Alexandrum immortalitatem: ex altera verò parte prorsus illam euertit & aufert, à quo quidem ipsi Arabes, Auicen & Algaze. & alij vehementer abhorrent, tanquã illud sit extirpare omnes bonos, & omnes leges, & Respublicas, vt benedixit Algaz. contra ipsum.

9. Ratio. Tandem nonò. Cùm origo actuum vitiosorum, & studiosorum sit voluntas, debet fateri, quòd talis Intelligẽtia est principium omnium peccatorum hominum: nam voluntas est immaterialis; sicut Intellectus.

Imò rursus tunc sequitur, oportere hanc ipsam intelligentiam puniri propter ipsa peccata, & tot scelera, quæ committit, & ita diuina iustitia postularet, vt q̃ peccat, puniatur. Omnia ista conuincunt: esse nõ solum impiam, & cõtra bonos mores, sed planè insanam talem sententiam.

Reprehẽsio erroris Ianduni. Vnde reprehendendus est meritò Iandunus, qui obcęcatus dictis Auerr. dicit se simplici fide tenere veritatem, quia rationes physicæ sunt fortissimæ, cum tamen non sola fide, sed ratione naturali clara, & doctis Arist. constet illud esse figmentum.

Imò verò monstrum quoddam, non absimile ab illa ficta Dialecticorũ chimera, vt iam possint similibus exemplis abundare Si quis adhuc plura aduersus hanc sententiam desideraret, reperiet apud Albertum alia triginta sex egregia argumenta, vt alios auctores omittam, quę tamen omnia vitandæ prolixitatis causa relinquo. Accedamus ergo ad quintam nostrę disputationis partem propositam, & euertamus illud aliud consimile delirium Achilini, & Mirandulani.

Sit ergo hæc conclusio. Falsum est, secundum veram Philosophiam, & rationẽ & secundum Arist. quod sit vna forma informans in omnibus hominibus. Cõfutatio opi. erroneę Achilli, & Mirã dulani.

Hæc quidem opinio vnius formæ informantis, tã est per seipsa cõsiderata, à ratione aliena, tam absurda, tam fatua, & tam impia, vt vix digna sit, contra quam disputetur; tamen præter illa omnia, quæ cõtra impium Auerroem attulimus, quæ etiam maxima ex parte hanc quoque opinionem, seu errorẽ euertunt, aliqua pauca nunc addemus aduersus hanc, quę eam proprijs impugnent: quibus ostendamus non solum rationi, verẽque Philosophię, sed etiam Aristoteli aduersari. 1. Conclu.

Igitur primò potest refelli testimonijs Aristotelis 2. Physicorum, tex. 26. ait, eandem esse rationẽ materiæ & formæ, quippe cùm sint correlatiua. Idem 2. de anima tex. 24. Vnusquisque actus est in propria materia, & nõ in multis materijs, imò, inquit, vno variato, variatur & alterũ, quippe cum sint relatiua. Item 2. de anima, text. 7. & 7. Metaphy. 49. inquit, Vnitas & distinctio, & esse rei sumitur ab actu, & forma. Item 7. Metaphysic. text. 15. fatetur impossibile esse, vt idem numero sit multorum singulorum ratio ac substantia, & similia. quæ omnia sanè maximè repugnant huic sententiæ. 1. Ab auctoritate testimonij Arist. 1. 2. 3. 4.

Confutatur etiam ratione. Prima ratio ex absurdissimis quibusdam, quæ ex hac opinione sequuntur, & inter se etiam contrarijs. Nam si vna esset forma in omnibus, ergo omnes homines haberent easdẽ animæ potentias, eundem numero Intellectum, voluntatem & memoriam, & easdem operationes, & accidentia spiritualia eadem numero: vtpote in eadem numero anima: quod sanè est per quam ridiculũ, & falsum, & contra experientiam. Rõnibus. Prima.

E contrà, sequeretur, quòd illa anima

in vno esset fatua, in alio sapiens, in vno prudens, in alio imprudens, in vno iusta, in alio peccatrix, in vno beata, in alio misera, atq; ita illa eademmet anima numero esset simul & semel eodem tempore sapiens & insipiens, iusta & iniusta, imò misera & beata, imò & damnata in inferno post mortem scilicet impiorum, & in gloria post mortem, scilicet Sanctorum, & piorum.

4. Præterea tertiò, sequeretur aliud absurdissimum, videlicet, quòd stultus homo & sceleratus haberet animam optimam & sapientissimam, & contrà vir omnibus virtutibus ornatus, & sapiens haberet animam insipientissimā, & sceleratissimam: & hoc manifestè sequitur: nam cùm sit vna met numero anima in vtrisque, oportet, habeat sua in se bona, vel mala spiritualia, quę immediatè inhærent ipsi animæ, & maculas ac reatus peccatorum, & bonorum operum merita, quæ fuerūt vel in hoc vel in illo homine: nam verè ea fecit, quamuis diuersis in locis, & in diuersis corporibus.

5. Item sequeretur, quod vna & eadē res numero naturaliter posset esse in diuersis locis, & quidem distinctis & separatis inter se; & quod peius adhuc, vna numero pars in multis distinctis totis & vnum inhæsiuè in multis subiectis, imò verò si de hac conceditur, ergo & de alijs rebus esset possibile naturaliter. Probatur, quia difficultas essendi in pluribus locis simul eadē est vtrobique: & eadem inconuenientia in hac & in alijs rebus sequerentur.

Præterea vel est essentia cōpleta, vel incompleta: si completa, ergo non informans: si incompleta, ergo completur, & perficitur per habitudinem ad vnam materiam, & ad vnum solum compositum. At non completur per vnam materiam, nec per aliam, &c. ergo sic manet semper, incompleta, & imperfecta, imò quotidie etiam mutaret perfectionem, cùm quotidie nouam acquirit materiam, & nouam in particulari deperdit.

Confirmatur. Forma informans est proportionata capacitati informati, ita, vt nec excedat, nec excedatur: alioquin si forma excederet, tunc materia non haberet proportionem cum illa, atque ita non esset essentialis vnio cum materia.

Præterea sextò. Eadem forma haberet infinitos actus formales, quos daret quotidie successiuè: atq; adeo sequeretur, quòd esset infinitæ virtutis informatiuæ: quod euidenter probatur calculatione communi. Nam illa forma, quæ posset vnum tantum actū formalem talē efficere, esset alicuius virtutis informatiuæ: & quæ posset duos tales actus formales efficere, esset in duplo maioris virtutis, & quę quatuor sic successiuè, esset in quadruplo maioris virtutis informatiuę successiuè, & sic sine termino: ergo quæ infinita potest successiuè corpora deserere & informare, esset infinitæ virtutis. 6.

Confirmatur. Quia consimili ratione Aristoteles colligit primam causam infinitæ virtutis motiuæ; quia successiuè moueret infinito tempore, vt ipse putauit.

Præterea septimò. Esset concedenda ista propositio, omnes homines sunt vnus homo formaliter: sicut si omnia alba vnam numero haberent albedinem, esset concedendum, quòd omnia alba essent vnum album formaliter. 7.

Præterea, Forma informans debet esse intrinseca & propria eius, cuius est forma. Nam si forma haberet, vt posset dare aliū actum alteri rei, sanè non esset informans propriè. Hac enim ratione accidens commune non dicitur proprium, sed commune: Imo nec in ipso accidenti communi vnum accidens potest esse in multis, si est vnum numero; quod tamen isti concedūt in forma substantiali vna numero. 8

Præterea nonò, ex corpore ipso, seu materia idem probatur. Nam materia potest quidem esse sub varijs formis: tamen vel secundum diuersas portiones suas, vel successiuè diuersis temporibus. Et non est imaginabile, quòd eadem portio materiæ sit sub diuersis formis eiusdem speciei simul: sed forma multò magis debet esse contenta, quàm materia: ergo si hoc est impossibile in materia, multò magis in forma. 9.

Confirmatur. Nam materia habet capacitatem ad totum actum formæ: ergo cùm informatur à forma, non erit possibile, vt eadem forma informet alias materias.

Confirmatur secundò: quia si materia informaretur à forma, ita vt forma posset

infor

informare aliam: ergo omnes materię nō essent plenè informatę, sed semi informatæ: quare omnes homines essent semi homines, non perfecti homines.

10. Præterea decimò. Si hæc forma potest plura simul corpora informare, & ad hoc habet aptitudinem, inclinationem, & capacitatem, ac potestatem: quæro, Ad quot numero informanda? an ad duo tantum, vel tria, vel centum, vel mille, vel ad mille millia simul &c, vel ad infinita simul corpora informanda? Non infinita simul corpora: quia esse non possunt, & frustra talis esset potentiá, quę nō posset ad actum reduci, & inanis talis naturalis appetitus. Si verò ad centum mille. v. g. simul, vel mille millia simul. Iam ergo si pauciores essent homines, vt cùm peste moriuntur, tunc illa forma esset violēter suo appetitu priuata: & contrà illo numero expleto non possent plures tunc alij generari homines quousque illi morerentur: ac si vacarent generationi, non possent tunc illa plura corpora informari, sed omnia corpora nascerentur mortua: quæ sunt dictu ridicula.

11. Pręterea fit vndecimum argumētum. Excogitatiua, quam isti simul ponunt, à qua volunt homines habere distinctionē: eadem enim de hac dici possunt, quę contra Auerroes, & plura. Nam hæc cogitatiua vel dat esse humanum vltimum, vel non. Si dat, ergo rationalis non est informans, nec dat vltimum esse homini. Si non: ergo illa non dat vltimam vnitatem & distinctionem: nam distinctio sumitur ab vltimo actu, Aristotele 7. Metaphysic. tex. 49. testante.

2. Item cogitatiua illa, quæ informat, dat esse per se, ergo facit vnum per se, & non per accidens: quæro, an illud per se sit homo rationalis, & intellectiuus, an sensitiuus tantum. Non primum, quia illud facit anima rationalis superueniens: ergo est vnum per se sensitiuum: ergo tunc sequeretur, quòd esset homo compositus ex illo bruto, & anima rationali: at hoc absurdum esset.

3. Item, quia sequeretur eundem hominem esse bis indiuiduum diuersæ speciei: nam primò esset cogitatiuum. Secundò per rationalem informantem esset homo. & sequeretur habere duo esse, humanum, & illud sensitiuum.

Denique omnes rationes, quę fiunt contra pluralitatem animarum, quibus illa etiam opinio erronea esse conuincitur, vt postea suo loco ostendemus, hanc etiam opinionem euertunt, & impietatis planè conuincunt. 4.

Tandem si ita placet delirare, vt vna sit informans anima in tota specie humana: posses etiam consimiliter delirare in alijs animantium speciebus, & eadem facilitate vtrunque defenderes, & ratione consimili: neque verò plura absurda ad hoc, quàm ad illud sequerētur. Sic autem asserere de alijs speciebus, esset noua res, & summa stultitia, aut plusquàm stultitia. 16

Confirmatur: quia illud asserere est cōtra omnes alias species non solùm animalium, sed rerum omnium, quæ omnes in indiuiduis habēt vnam materiam numero differētem, & vnam similiter numero differentem formam.

Postremò hic error de vnitate Intellectus in omnibus hominibus damnatus est in Concilio 3. Lateranen. sub Leone X. antea citato, sect. 8. & locis antea citatis. Quocunque ergo modo dicatur siue assistat, siue informet, error est, aut potius hæresis, si vnicus dicitur. Nam & hinc sequeretur, vt aliquid ex Theologia proferamus, animam rationalem Redemptoris nostri, & Iudæ esse eandem, atque adeò esse cū Iuda damnatā: quod esset impijssima hæresis: imò sequeretur, nullum esse discrimen electorum, & prędestinatorum, damnandorum & saluādorum post mortem: qui ergo secundum rationem naturalem, vel secundum Philosophiam id esse verum, vel etiam probabile diceret, tum fatuè, tum hæreticè erraret. Qui verò secundum Aristotelem assereret, nō solùm id falsè, vt ostendimus, diceret, sed magnam insipientiæ, & contradictionis notam ipsi Aristoteli, ne dicam sibimet, inureret. & in hac voce nonnihil quoq; impietatis subest, cum penè idem apud plerosque valeat hæc vox. (Secundum Aristotel.) & illa (Secundum Philosophiam) in Concilijs condemnata. Et de his hactenus. 17.

Accedendum iam erit ad sextam nostræ dispositionis partem propositam, vt ostendamus, quid secundum veritatem, &

secundum etiam Aristotelem tenendum sit,& asserendum.

Primum fundamẽ. Quòd verè sit tenendũ, ꝙ natura animę rationalis sit media inter sensitiuas formas,& intelligẽtias seu Angelos.

Sit itaque primũ fundamentum. Anima rationalis non est purè intellectualis substantia, nec purè sensitiua forma, sed media quædam substantia vtrunq; complectens. Est enim sic intellectualis, vt sit principium sentiendi, in quo ab Intelligentijs differt: sic autem sensitiua, vt sit principium intelligendi, vt differat à puris formis, & hoc vtrunque sub vna simplici substantia continet: vnde dici solet orizon formarum spiritualium,& corporalium,& cognouit Aristo. cùm in homine idem fecit principium sentiendi, & intelligendi secundum substantiam.

Ex hoc fundamẽ. sequũtur tria.

Primum, ꝙ anima rationalis sit forma informãs.

Ex hac natura sequitur primò,quòd anima rationalis sit secundum suam substantiam forma informans:non enim aliter sensitiuam naturam comprehenderet, & tamen sic forma, vt per se possit separata existere, & in hoc includit intelligendi naturam.

Quod duo sint animæ poten tiarum genera.

Sequitur secundò,quòd geminæ potentiæ ab anima procedãt: quædam,qua parte est principium sentiendi & forma,& hę sunt sensitiuæ, quę cõmunes cum corpore sunt cùm ab ipsa, vt forma est, procedant; quędam intellectiuæ,& ipsius solius sunt, quia ab ipsa, vt apta est per se esse sequuntur. Idem dico de operationibus,quæ medijs potentijs exercentur.

Quòd anima sit nõ pura Intellectiua,vt Angelus, sed rationalis.

Sequitur tertiò, ꝙ hæc est causa, quare homines intelligere sit cũ discursu: quia non est purum, sed à sensitiuo dependens, & cum eo essentialiter coniunctũ. Nec est simplex intelligere,vt simul omnia intelligat, vt Angeli; sed vnũ ex alio, & vnum post aliud: & hoc significat illa differẽtia hominis,rationale. Dicit enim discursum ex vno ad aliud: & ita etiam dicit sensitiuũ cum intellectiuo, vel intellectiuum cum sensitiuo.

2. Funda. Triplex animæ status.

Sit secundum fundamentum. Anima rationalis,quantum ad intellectiuam partem,habet tres status.

1\. Primus est, cùm solam habet potẽtiam ad intelligendũ, sicut visus ad videndum: & hoc à natura habemus. Cùm enim animam recepimus,statim est cum tali potentia producta: & ob id dixit Arist.6.Ethic. cap.11.Sensus,& Intellectus à natura sunt. Et sect.30.problem.q.4.dicit,opus esse naturæ mẽtem, quam simul recepimus cùm anima,& manum cum corpore.

Secundus status est, in quo Intellectus habet habitus,& artes,ac scientias: non enim per se poterat intelligere perfectè: & hic status non est à natura, sed longo pòst tempore, inuentione enim, & labore, ac studio ista consequimur: ob id dicit Arist. 6.Ethicor. cap 11. Nemo sapiens à natura. Et problemate allegato: scientias, & artes esse opera nostra, mentem opus naturæ. 2.

Tertius status est, in quo est iam in actu perfecto, & intellectione: & hoc posterius aduenit,nec continuè durat:quia nõ semper intelligimus: idcirco Aristo.12. Metaphys.tex.39.dixit,quòd beatitudó nostra quæ in tali actu consistit, esset nobis pauco tempore: Hic autem dicitur Intellectus in actu, & duplex est. Quidã speculatiuus, cùm cognoscimus res non in ordine ad opus quidam practicus,quo cognoscimus ad operandum. Et speculatiuus est triplex. Physicus,quo cognoscimus res Physicas. Mathematicus, quo res mathematicas. Contemplatiuus, quo res abstractas: & hic est vltimus omnium. 3.

Nota varias distinctiões seu acceptiones Intellectus.

Nota valde.

Cùm audis tot distinctiones Intellectuum, ne putes esse multas potentias, sed vna est secũdum varios status. Er præ oculis habe has distinctiones; nam Aristot.& Philosophi diuersos loquendi modos habẽnt,qui fuerunt occasio errandi ignorantibus. Cùm ergo audietis, Intellectum cõtemplatiuum aduenire pòst, intellige significare, quòd potentia tardè perficitur secundum talem actũ. Similiter cùm audieris Intellectum non inesse hominibus omnibus, nec dormientibus, intellige de Intellectu perfecto per habitum, vel per actũ. Alia multa per hæc intelliges passim.

Ex his omnibus colligamus conclusionem:quòd rationalis anima forma est informans, ac ob id multiplex secundum multitudinem indiuiduorum, & secundum veram Philosophiam, & secundum doctrinam Aristo.

Conclus. 1.

Quæ satis ex dictis probata est rationibus, & testimonijs pro veritate contra Auerroem:quibus etiam, si quis rectè consideret, etiam Themistij opinio,& omnium aliorum, qui animam faciũt assistentem, confutantur. Quòd autem anima rationalis sit forma informans, & in singulis homini-

hominibus propria, non solùm per Phisophiam veram tenenda est, sed Fide catholica. quæ stabilita est in concilio Viennensi sub Clemente V. & habetur in Clementinis, de summa Trinitate, & fide catholica, cap. vnico, & in Concilio Lateranen. sub Leone X. sess. 8. vt antea in propositionibus diximus, fide tenẽdas initio primi libri positas, propositione tertia. Et in eodem Lateranense error ille condemnatus, quòd sit vna in omnibus hominibus, vt illic diximus, propositione prima.

2. Conclu. Et ex hoc quoq; sequitur definitionem esse vniuocam, & genericam, quamuis habeat aliquid improprię analogiæ: in quo que enim genere est talis analogia, secundum quam perfectior est vna specie altera: & anima rationalis est alijs perfectior: sed hoc non aufert vniuocationem.

Dissoluũtur argumẽta contraria. Superest, vt in vltima parte argumẽtis respondeamus, in quarum solutione multùm declaratur res hęc. Ad primum, quod ex authoritate sumitur, dico, quòd ille locus 1. de anima, vt illic diximus, loquitur de Intellectu secundum sententiam Empedo. qui erat Deus: illic enim contra Empedoclem loquitur.

Ad primũ ex authoritate sũptum.

Ad duo alia testimonia. Ad alia duo testimonia dico, quòd Intellectus sæpè ab Aristo. dicitur separatus, & purus, non, quia sit per se subsistens, vt malè intelligit Auerroes, & falsò, sed quia possit per se subsistere, & non sit virtus organo alligata, neque inhærẽs corpori, hoc est, ita ab eo dependens, vt non possit separari, & inextensa, & immaterialis, & quia intelligere non exerceatur à corpore, neq; etiam a composito immediatè, sicut sentire, sed ab ipsamet anima.

Ad aliud testimonium. Ad locum De generatio. animal. dico, quòd si aliquid concludit, potius est pro Platone, & Pytahago. quòd animæ rationales præcesserint corpora: hoc enim illic videtur dicere: de vnitate tamen Intellectus nec vllum verbum est.

At quia talis opinio Platonis, & Pythagoræ est etiam contra Arist. respondeo ad locum istum tripliciter.

1. Solutio. Primò dico, quòd si in hoc loco dicit mentem antecedere corpus, in alio loco 12. Metaphysi. tex. 17. dicit, impossibile esse mentem antecedere. Cùm igitur isti duo loci sint contrarij, tunc argumento vti oportet ad mentem Aristo. dignoscendam. Primò illic esse Aristo. sensum, fatendum est, cui plura alia loca consonãt, sed ostendi superius qualiter illi loco Metaph. multa alia respondeant, non alteri: ergo talem esse sensum Aristot.

Confirmatur solutio. Fatendum est præterea, quia quæ dicit in Metap. non possunt adscribi vlli Philosopho: nullus enim tale dixit ante ipsum; at ille locus conuenit cum Platone: ergo credendum est illic secũdum morem Platonis fuisse locutum, præsertim cùm illic multorum sententias expresserit.

Confirmatur iterũ. Adde, quòd illic non erat locus id examinandi, quia historiam animalium docebat, hic verò est Metaphysicus, vbi id ex professo examinabat. Fatendum ergo est, mentem hominis esse formam, non antecedentem tempore effectum, secundum Aristotelem: & profectò hæc mea solutio mihi satisfacit.

2. Solut. Dico tamen secundò, quòd illa loca nõ contradicunt. Cùm enim dicitur, Intellectus de foris venire, non significatur, quòd sit ante corpus ipsa anima: sed loquitur de Intellectu secundum habitum, qui perfectus est, cumque tota perfectio Intellectus non sit à natura, sed magna ex parte post, & est opus nostrum: ob id dicitur de foris venire: & huic consonat quod dixit Problem. sect. 30. q. 4. quòd mens, non statim nobis contingit, quia habitus, qui ipsius perfectio sunt, nõ sunt à natura. Et in hoc differt à sensu: sensus. n. non indigent habitu, sed statim à natura perfectus datur, ꝓpterea Intellectus cũ habitu assimilatur sensui soli: vt docet Aristot. de anima text. 59. & hæc est bona expositio, vt vterq; locus concilietur.

3. Solut. Dico etiam tertiò, quod anima rationalis dicitur extrinsecus aduenire, non quòd antecedat corpus: sed quòd non educatur de potentia materiæ, sicut cæteræ formæ. Quòd si dicas: Ergo iam admittitur creatio secundum Aristo. Neganda est consequentia: nam Arist. non vocat creationẽ, cùm aliqua forma educitur de potentia materiæ, vel producitur in materia: nam aliter lumen crearetur, & species sensibiles & intelligibiles, quæ secundum ipsum nõ educuntur de potentia materiæ vel subiecti, sed inducuntur ab agente. Quòd si illã vis vocare creationem, vocabis & hanc: nõ enim refert, ꝙ sit substantia, vel accidens,

quantum ad hoc: sed tamen hoc sufficit, vt absolutè non dicatur res ex nihilo fieri, siquidem præsupposito subiecto, in quo fiat, licèt non ex illo, atque ita hæc simpliciter, & propriè non dicetur creatio, ac si Angeli producerentur, sed increatio, seu concreatio.

Nota, an in Aristo. anima creetur. Atque hæc doctrina in Arist. obseruanda est: nam secundum veritatem, certum est, animas rationales à Deo solo creari, at Aristotel. fortè produci credit ab vniuersalibus agentibus, simul cum proximis causis.

Vel certè circa id non considerarit, aut si considerauit, tamen tacuit ea de re, & quamuis Aristoteles creationem non cognouerit, nec expresserit, tamē ex eius doctrinæ principijs optimè probatur: & hoc est vnum de animæ rationalis creatione satis vehemens cum alijs, vt in lib. Physicorum diximus.

Ad sc̄d m. Ad secūdum distinguo maiorem. Dupliciter enim aliquid dicitur habere materiam. Vno modo tanquam partem sui, sicut composita physica, quæ ex forma & materia constant. Altero modo, quia est in materia receptum, vt formæ accidentales atque substantiales. Dico ergo, quòd non solùm multiplicatur numero, quod habet materiam priori modo, sed etiam posteriori, vt satis patet in formis inanimatorum. Cùm igitur rationalis anima verè sit forma in materia, multiplicabitur numero.

Cùm autem Aristoteles dicit, Intellectum esse separatum, non intelligit, quòd realiter sit abstractus à materia, cum text. 36. libr. 3. dixerit esse in magnitudine: sed loquitur de potentia animæ, qua intelligimus, quę separata dicitur, quia nulli affigitur organo, sed per se intellectionem exercet. quod superiùs declaratū est satis.

Præterea, Substātia ipsa rationalis anima dicitur etiam separata à materia, quæ licèt informet, sed non inhæret, & non ita ab ea pendet, quin possit separari, atque etiā iam quod est indiuisibilis, & non extensa corpori, & immaterialis.

Ad tertiū. Ad tertium, quòd est ipsorum Achilles, scilicet de infinito numero animarū examinemus, quod inconueniens ex hoc sequatur.

Auerroës. Auer. disp. 1. cap. 8. solùm duo impossibilia ponit. Alterum est, quòd infinitum susciperet magis, puta, si modò sunt animæ infinitæ, plures erunt post centum annos. Alterum est, quòd totum est æquale parti; nam animæ, quæ modò sunt, & quę simul erunt, post mille annos tot erunt: quia vnum infinitum non est maius altero, & tamen numerus animarū, quæ modò sunt, est pars illius numeri animarum, quæ sunt, & erūt. Adde tu tertium inconueniens, quòd Arist. 3. Physic. negat prorsus infinitum numerum actu. Cōuenien-tia tria.

In primis secundum veritatem, hoc nihil valet: tenemus enim, mundum non fuisse ab æterno, nec potuisse esse. Solue. horum incōuenientium.

1. At, vt hoc diligenter in Arist. soluamus, examinemus, an repugnet ipsius principijs. In primis non inuenitur principium aliud, cui repugnet, nisi ille locus 3. Physi. Sed quāuis talis locus id exprimeret, nónne melius esset, asserere illud non esse verum, quàm negare totū contextum librorum de anima, & peruertere multa alia principia, vt deduximus?

2. Sed ille locus non contradicit huic dicto, imò id esse ex principijs Arist. euidenter ostendā. Non enim negat Arist. quodlibet infinitum. Ipse enim mundum ab æterno credidit, vt notum est. Dicat mihi Auerr. quot dies præcesserint. Necessariò fatebitur esse infinitos, & quotidie tamen adduntur de nouo dies, & ita illa sua sequerentur inconuenientia. Iterum petam, quæ sint plura, num dies, an horę? Si dicet, Horas: ergo vnum infinitum dabit maius altero. Si dicit neutrum esse altero plus; ergo pars est æqualis toti: quod igitur ipse reputat impossibile in numero infinito animarum, necessariò fatebitur in numero dierum, imò Aristo. ipse tenetur id fateri.

Dicet mihi Auerro. quòd dies actu non sunt, sicut animę: ideo quia in tempore id fit, non in animalibus. Obiectio.

Sed vana hæc est respōsio. Primum numerus dicit, formā scilicet multitudinem, & pluralitatem, & dicit materiam, scilicet ipsas res: peto, An repugnantia, quòd non sit numerus infinitus, nūquid ex forma, an ex materia prouenit? Si dicas, Ex materia: petam, Quare repugnat, esse rea infinitas ex parte rerum? Non inuenies aliam repugnantiam, nisi quia materia est finita, vel locus, qui nō potest infinita capere. Auerrois cōfutatio.

pere. Hęc ergo repugnantia in corporibus erit solùm occupantibus locum, non in his, quæ locum non occupant, vt accidentibus, & animabus, & punctis.

Si dicas ratione formæ, cum forma numeri cõsistat in multitudine: profectò impertinens est, quòd res existat, vel præterierit, quominus infinitum esse non possit. At videmus Aristo. concedentem dies infinitos esse: ergo nõ negauit infinitum actu quodcũque, sed solùm corporum, & partium, quæ resultant ex continui diuisione: talem enim numerum infinitum non esse docuit 3. Phys. non tamen quemcunque, aliter non posset dicere, mũdum ab æterno fuisse.

Adde vnum, quod docet 4. Physi. quòd tempus dicitur existere, cùm vnum nunc continuatiuum temporis adest; quomodo dicimus nunc esse talem diem, talem annum. Cùm ergo totũ tempus pręteritum, & futurum continentur præsenti nunc, & sit infinitum, iam secundum Aristo. principia actu infinitum est.

Adde etiam, quòd secundum Aristotelem, sunt infinita puncta in cõtinuo actu, non dico actu separata, sed actu existẽtia, & infinitę partes licèt non actu separatas, sed actu existentes, & in potentia separabiles: ergo non negat Aristo. omnem infinitum numerum, nec ipsius principijs repugnat, animas infinitas esse: & quamuis repugnaret, potius oportebat dicere sibi non cõstare: quod melius esset, quam tam fatuam sententiam illi imponere.

Quartò respondemus præterea, vt antea dicebamus, Aristotelem fortasse non præuidisse hoc inconueniens infinitatis animarum, quod sequebatur ad suã illam mundi æternitatem: sed posteros Philosophos hoc considerasse, & intulisse, & ideò hæc eis fuit causa varia in Aristotele sentiendi hoc argumento perturbari: nam vnus ideò mortales fecit animos, vt Alexã. alter vnicũ posuit Intellectum, Auerroes; alius transmigrationem animarum induxit cum Pythagora, alius concessit infinitas animas, vt Auicẽna, quod in rebus partialibus, & incompletis non putauit inconueniens. Denique, vt mundi æternitatem defenderent, variè delirarunt, nescientes argumentum soluere: cùm tamen nullo melius cõtrà collegissent, ex tali inconuenienti mundũ ab æterno non fuisse, vt habet veritas: sed vt antea diximus, fortè Aristoteles hoc non cogitauit, nec considerauit: aut, si considerauit, certè id tacuit. Habes itaque sufficienter solutum argumentum.

Ad quartum respondeo, quòd species intelligibilis potest dupliciter cõsiderari. Vno modo secundum suum esse: est enim accidens quoddam, & sic singulare quoddam est: non enim est vniuersale aliquod existẽs extra singularia, & tale inhęret Intellectui. Altero modo, secundum quod repræsentat, & sic dicitur vniuersale in repræsentando: per ipsam enim vniuersale cognoscimus. Dico ergo, quòd vt Intellectus recipiat speciem, non enim est opus, quòd sit vniuersalis, imò necessariõ debet esse natura singularis: nam species est accidens quoddam singulare, quod à subiecto sumit singularitatem: sed sequitur, quòd Intellectus non sit virtus organica. Nam singularitas non impedit cognitionem vniuersalis, sed organum: nos autem Intellectum non alligamus organo. Ad quartum.

Quòd si petas, Quare virtus organica non cognoscat vniuersalia: respõdeo, quia species recepta in organo, est accidens corporeum, & indiuisibile: nihil autem tale potest repræsentare vniuersale, quod est immateriale: at species recepta in Intellectu spirituale, accidens est, & indiuisibile: ideoque repræsentare potest naturam separate, & vniuersaliter. Est autem notanda solutio, quæ non solùm soluit sufficienter argumẽtum, sed ignorantiam id asserentium ostendit. Dubiũ 1. Solutio.

Ad quintum dico simpliciter, illud esse falsum, Omne quod incœpit, habet finem. Nam est textus Aristo. in contrarium expressus 12. Metaphysic. text. 17. Mens non fuit ante effectum, tamen manet pòst. quod autem dixit 1. Cæli text. 102. solùm loquitur contra Philosophos, qui mundũ ex materia aliqua factum posuerunt, & duraturum semper. Contra hos argumentatur; quia si generatum est, corrumpetur, cùm materia sit eiusdem rationis semper, scilicet in potentia. Ex hac ratione colliges intentionem ipsius. At anima non habet in se materiam, ratione cuius corrumpi possit, sed est in materia: & tantùm pro- Ad quintum. 1. Solut.

bat,

bat, quòd separabitur à materia: & hoc nō negamus.

2. Solut. Secundò respondemus, illam propositionem esse verā de inceptione per generationem, videlicet per motum. & ex materia, idest, de qua loquebatur ibi, & intelligebat Aristoteles. Nam, quod sic generatur, corrumpitur, & quod est ita generabile, est etiam corruptibile; at verò quod creatur, & non incipit per generationem, sed per creationem, non sequitur, quòd corrūpatur, nec quòd sit corruptibile; sed quòd sit annihilabile, quòd per eundem videlicet causam, & potentiam, per quam fuit creatum, possit annihilari, scilicet diuinam; & hoc verum est. sed non etiam sequitur necessariò, quòd annihilabitur re ipsa, quia iam creatio, quàm annihilatio ex ipsa Dei sola voluntate libera pendeat, sed nec Deus opus suum destituet, & tantum opus.

Ad sextū. Ad sextum facilis est solutio. Dico, ꝙ omne quod est in materia sic; vt in omnibus suis operationibus pendeat à dispositionibus materię, corrumpetur vtique separatū à materia: at non sic est de rationali anima, licèt sit in materia, non in omnibus ab ea pendet, & ideò quantū ad hæc manebit. Vnde hinc etiam fit, vt non ipsa anima, sed eius sola vnio cū corpore pendeat à dispositionibus.

Ad septimum. Ad septimum, cui multū confidit Iandu respondeo dupliciter. Primò, idem retorqueo argumentum de materia. Materia est vnita formæ ignis secundum se. Peto de illa vnione, Vel est substantia materiæ, vel accidens. Si substantia: ergo separata forma ignis, corrumpetur materia, quia destruitur vnio. Si accidens, peto, Vel separabile, vel inseparabile. Si inseparabile: ergo corrupto illo, per destructionē formæ, etiam destruetetur materia. Si separabile: ergo poterit manere materia cum forma vnita absque vnione. Vide simile argumētum esse contra ipsum: ex quo appatet esse vanum argumentum.

Respondeo ergo, quòd vnio sumitur ꝓ actione, qua duo coniunguntur, & non sic modò loquimur. Altero modo pro mutua habitudine coniunctorum, quæ dicitur respectus quidam transcendentalis, & talis est separabilis ab anima rationali, sed tunc non manebit in materia, sed per se; sicut albedo separabilis est ab homine albo, sed non manebit albus.

Ad octauum. Ad octauum satis est alibi responsum, Non enim materia, non forma producitur, vel corrumpitur, sed compositū: quomodocunq; autem compositum non sit, siue corrupta forma, siue recedēte, dicitur corrumpi.

Ad nonū. Ad nonum posset idem retorqueri cōtra ipsos. Nam ponunt animas bruitorum perfectorum indiuisibiles, & informate: sed tamen dicimus, id nō esse inconueniēs: quod paulò inferiùs examinabimus in quæstione quadam circa hoc.

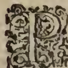
Ad decimum. Ad decimum dico, quod anima non est prorsus vt cæteræ formæ, sed habet participationem cum incorporeis substantijs, quatenus per se potest esse, ideoque potentias quasdam habet nō organicas. Nec ob id dicuntur abstractiores potentiæ, quàm anima: quia licèt non sint organicæ, non tamen sunt per se, sed in subiecto, scilicet anima: res autem magis abstracta est, quia magis per se esse non potest.

Alij concedunt id, quod abstractior sit potentia: sed meliùs mihi videtur, quod dixi prius.

Atque hæc sint satis de hac quæstione, quæ multa cōtinet vtilia, tum per se, tum ad ea, quæ sequuntur. Sed iam ad Aristotelem redeamus.

Caput secundum.

Quoniam autē ex obscuris qudem. Tex. XII.

De secunda animæ definitione formali, seu per causam. POSTquam Aristoteles animæ definitionē in commu ni posuit, nunc intendit aliam animæ definitionem ponere, quæ distinctiùs explicet animarū species, & quæ reddat causam præcedentis definitionis.

Quō procedēdum, & quæ Aristot. intentio. Prius autem modum procedendi explicat, qui est, Ab obscuris, scilicet, natura, nobis autem notioribus ad notiora secundū rationem procedere.

Explicato modo procedendi, intentionem ponit, seu velle definitionem animæ aliam tradere, quæ causam contineat, & causam det: quia non solùm oportet tradere de re definitionem, quòd sit, sed cur etiam

etiam ſit: quod explicat exemplo.

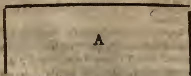
Not. definitionum cauſaliũ triplex genus. Aduertẽdum tamen definitionum triplex eſſe genus, vt habetur 1. Poſter. cap. 7. Quædam eſt definitio, quæ per formam, vel materiam datur: vt Eclipſis eſt priuatio luminis aſtri, Domus eſt compoſitum ex lapidibus, lignis, &c.

2. Quædam quæ datur per finem, vel efficientem: vt Domus eſt vas cõſeruatiuum, ſeu contentiuum hominum. Eclipſis Lunæ eſt interpoſitio terræ inter Solem, & Lunam: & hæc propriè cauſalis dicitur.

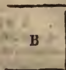
3. Alia vtrunque compræhendit, & cauſam, & formam, ſeu materiam: vt Eclipſis Lunæ, eſt priuatio luminis ex terrę interpoſitione. Domus eſt conſtructum ex lapidibus, & lignis defendens nos ab incommodis externis.

Nota 1. Prima definitio dicitur, vt concluſio: quia demonſtrari ſolet per ſecundam, quę ob id dicitur demonſtrationis medium. Tertia dicitur demõſtratio poſitione differens: quia continet omnia, quæ in demõſtratione ſunt, ſcilicet medium, & prędicatum, nempe vtranque definitionem, deeſt tamen forma ſyllogiſtica. Ariſtot. ſolùm duarum primarum meminit, priorem dicit explicare quid res ſit, ſeu rem ipſam: poſteriorem verò explicare cauſam, & vtraque danda eſt in re habente illas.

Nota 2. Ad intelligentiam exempli Ariſto. de inuentiõe mediæ lineę. Ad exempli Ariſto. intelligentiam, aduerte, quòd dato vno quadrangulo rectilineo, poteſt dari vnum quadratum tantam aeram includens. Voco aũt quadrangulum figurã quadrangularem duorum laterum æqualium, vt A.

Quadratum verò omnium quatuor æqualium, vt B.

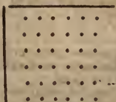
Quadrare autem quadrangulum, eſt dare, & inuenire vnum quadratum æquale illi, quod fit per inuentionem mediæ lineæ. Media linea eſt illa, quæ inter latus maius quadrãguli, & latus minus ita ſe habet, vt in qua proportione eſt maius ad ipſam, in eadem eſt ipſa ad minus, ex tali linea quadratum factum eſt æquale quadrangulo dato.

Inuenies illam ſic, coniunge latus maius & minus in rectum, & ſuper illam totam lineam deſcribe ſemicirculum, & à puncto coniunctionis erige lineam vſque ad circumferentiam, & illa eſt media, ex qua fit quadratum æquale.

Idẽ oſtendetur in numeris. In numeris hoc eſt facile. Fac quadrangulum ex duodecim, cuius latus minus ſint tria, ſume numerum medium, proportionaliter, inter duodecim, & tria, quæ eſt ſex, & fac quadratum, id eſt, ſexties ſex: tunc tantũ reſultat ex ter duodecim, ſicut ex ſexties ſex. Reſpice factas figuras, & ex eis faciliùs intelliges.

N Aduer-

Nota 5. Exempli Aristotelici ad animæ definitiones applicationem.

Aduertendum ergo, quòd quadrationem, quæ dicitur tetragonismos, possumus bifariam definire. Vno modo definitione quid est, scilicet; Quadratio est constructio quadrati, æqualis quadrangulo. Altero modo definitione explicante causam, scilicet, Quadratio est inuentio mediæ lineæ inter latera inæqualia quadranguli. Hæc explicat causam, scilicet, quia est media linea, ob id est æquale.

Sic igitur prior animæ definitio explicat quid sit: at ista secunda iam danda, causam cur ita sit; nam quia est principiū, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, ob id est actus primus corporis, physici, & organici, vt dicemus pòst.

Nota 4. ex Philopono, tria esse notiora nobis.

Notat Philoponus, quòd tria sunt notiora nobis, à quibus incipere solet Physicus, effectus, Vniuersalia, Composita. Et hęc omnia obseruat Aristoteles in hac definitione tradenda: incœpit enim à priori tanquam ab effectu huius. Similiter prior est vniuersalior, quatenus confusè explicat animæ species: ista verò distinctè. Præterea in tradenda hac definitione, à composito incœpit, scilicet, ab animato corpore, vt explicabitur.

Nota 5.

Nota, quòd plures definitiones dicit explicare quod est, scilicet, esse per formā: quia solus Physicus est, qui per efficientē: & frequenter per finem definiat propriè.

Dicamus igitur principium accipientes. Tex. XIII.

Quòd anima sit vitæ principium.

PER opera vitæ vult indagare definitionem animæ, ac primò sumit, animatum ab inanimato distingui per vitam, vt ex hoc pateat, animam esse principium vitæ. Principiū enim propriarum passionum subiecti, est principium ipsius esse subiecti.

Quatuor genera operationū vitæ, quorū singulę dicuntur vita.

At, vt multiplicitas animæ appareat, distinguit quatuor genera operationū, vitæ, quarum singulæ dicuntur vita, & singulas, aut omnes habens, dicitur viuere: sunt aūt Vita, intellectio, sensatio, motio localis, ab interno principio actiuo, & vegetatiuo, quæ comprehendit augmentationem, diminutionem, & nutritionem. Hæc sunt vitæ opera.

Nota.

Nec mireris, si superius numerauit tantùm vegetatiuam, quia illic loquebatur de communi vita, quæ omnibus inerat viuentibus.

Vnde & vegetabilia omnia. Tex. XIIII.

De vegetatione. 1. Quòd vegetatio primò insit plātis.

DE Vegetatiuo seorsum tractat primùm, ac tria docet. Primò plantæ participāt vegetationē quod probat: quia ab interno augentur, & aluntur, non solùm ad vnam differentiam loci sursum, vel deorsum (sic enim viderentur vegetari impropriè per additionem, inanimata) sed ad omnem loci differentiam, & secundum omnem positionem, vnumque dum alimentum possunt recipere.

Separari autem hoc quidem. Tex. XV.

2. Quòd vegetatio possit ab alijs separari, non contrà.

ALterum, quod dicit de vegetatiuo, est, quòd potest separari ab alijs, alia non ab ipso in mortalibus: ac si dicat, Reperiri potest viuens, in quo sola vegetatio sit, vt planta: non tamen reperiri potest viuens, in quo sit sensatio, aut intellectio, quin in eo sit vegetatio, vt patet in animalibus, & hominibus.

Nota.

Dicit tamen, In mortalibus, propter cælos, quos Antiqui crediderunt esse animatos sensu vel intellectu; tamen sine vegetatione: sed de hoc alibi disputandū est.

Viuere igitur ꝓpter hoc principiū. Tex. XVI.

3. Quòd vegetatio sit cōmunis omnibus viuētibus.

TErtium est: quòd ista operatio vitæ scilicet vegetatio est communis omnibus viuentibus, cùm sit in animalibus, & in hominibus.

De sensu, q primò insit animalibus.

Statim tractat de sensu, docetque alia tria. Primum est, quòd sensus inest primò animalibus. Vt enim vegetatio est plantis primò insita, ita sensus animalibus: nullumque est animal sine sensu: habent igitur animalia viuere, scilicet vegetari, & vltra hoc etiam sentire.

Sensus autem primò inest. Tex. XVII.

2. Quòd tactus sit sensus omnibus animalibus cōmunis.

ALterum est, quòd iste sensus, quod animal constituit, est tactus: omnibus enim animalib. inest tactus, nec sine hoc possunt consistere.

Tertium

1. Quòd tactus potest ab omnibus alijs sensibus separari, & nō contrà.

Tertium est, quòd sicut vegetatiuum separari potest ab alijs vitæ operibus, vt accidit in plantis, ita tactus separatur à reliquis tribus. Sunt enim animalia, quibus non inest, nisi tactus, sub tactu continetur gustus, Gustus enim est quidam tactus: vt dicetur inferiùs. Alij tamen sensus non separantur à tactu: qui enim vident, audiunt, aut olfaciunt, necessariò habent tactum.

Quid sit vegetādi & tangēdi principiū.

Explicat, quid vegetatiuū, & tactiuum sit: dicens, quòd vegetatiuum est animæ species, quam plantæ habent; principium autem tangendi animalibus inest, ipsorumque anima est.

Propter quam autem causam. Tex. XVIII.

Nota.

CVM separari vegetatiuam ab alijs animæ partibus, & tactum, à reliquis sensib' docuisset, causam vtriusque in posterius reseruat: alia autem duo vitæ operatio, scilicet, motio, & intellectio, per hæc nota relinquuntur: inest enim intellectio hominibus, ac principium ipsius anima est.

Concluditur animæ definitio formalis, seu per causam.

Ex quo cōcludit definitionem animæ, quòd anima est principiū vegetandi, sentiendi & mouendi, & intelligendi: quamuis forsan alicui videatur, quòd nō solùm hic definitionem constituat, sed dicta epiloget.

Sed melius est, si dicamus vtrunque pariter facere, scilicet epilogo dictorum, definitionem colligere, posteà diligētius probandam.

Not. quid per cogitatiuum hoc loco intelligat Arist. contra Auer.

Aduerte, quòd illud verbum, Cogitatiuo, non significat actum illius potentiæ cogitatiuæ, quam ponit Auerr. sed idem est cum intellectiuo, vt hic notat Simplicius. Græcè enim habetur διανοητικῷ, quod est intellectiuo: nam verbū διανοῶ descendit à νοῦς, quod est mens, & Intellectus. Et Primo Poster. dicitur, Omnis doctrina, omnisq; disciplina διανοητικὴ, scilicet discursiua, & intellectiua: ob id Argilop. vertit Intellectiuum: & Boëtius Cogitatiuum: sed hoc opus est mentis.

Vtrum autem vnumquodque. Tex. XIX.

Duplex Arist. quō. 1. Quæst.

DVas mouet quæstiones. Altera est: Cùm hæc omnia, vel horum aliqua in vno animato sint, an procedant à diuersis speciebus animæ, an ab vna potiùs, pluribus tamen potentijs illius. Et quia hæc quæstio, vt dicit Simplic. soluta fuit li. 1. vbi determinatum est, vnam tantùm in vno esse animam secundum substantiam, multiplices autem illius esse potentias: ponit alteram quæstionem suppositâ hac determinatione. An tales potentiæ sint separatæ loco, ita vt diuersæ sint in diuersis subiecti partibus; an simul insint subiecto, solaque ratione separentur. Ad hanc respondēs dicit, quòd in quibusdam facilè est determinare hoc, in quibusdam dubiū est, nec ita facilè. Explicat autem primò, in quibus sit facilè: posteà, in quibus difficilè.

2. Qō. Aristotel. An animæ potentiæ sint separatæ loco, vt diuersæ sint in diuersis subiecti partib. i. animalibus. Respōsio.

Sicut enim in plantis. Tex. XX.

IN quibusdam animalibus notum esse, dicit, quòd potentiæ sola ratione separentur, scilicet in insectis, & in his quorum partes decisæ viuūt: nam in illis partibus singulis experimur esse motum, sensum, & appetitū, cùm insit dolor: puta enim cuspide, refugiunt: non ergo loco separantur hæ potentiæ, & per hæc animalia de alijs sit iudicium, quorum partes decisæ non viuunt. Assimilantur autem ista animalia in hoc plantis, quæ decisæ viuunt, cum anima sit extensa per totum, vnaque sit actu, & multæ potentiæ; quatenus per diuisionem actu multæ fiunt.

In quibus animalib. potentiæ non separentur loco, seu subiecto.

Nota, quòd hic per sensum intelligit tactum: hic enim est sensus sparsus per corpus cum appetitiuo, & loco motiuo. Nota 1.

Notandum etiam, quòd phantasiam vocat imaginationem quandam imperfectam, quæ caret organo determinato, sed simul est cū actu, de qua pòst dicetur: nam perfecta est in cerebro, & hæc est in perfectis tantùm animalibus. Per desiderium, appetitum intelligit. Nota 2.

De Intellectu autem & speculatiua. Tex. XXI.

EXplicat, in quibus dubium sit, an separentur subiecto, dicens, dubium esse de Intellectu, & speculatiua potentia, & per vtrunque eandem rem intelligit, vt Simplicius notat.

In quibus potentijs dubiū est, an separētur subiecto.

Dubium autem est, quòd nondum manifestum est, an sit organica potentia Intellectus, an separata ab organo, vt dicetur 3. de anima tex. 5. Quòd si ita est, tunc non solum ratione, sed etiam re apta est separari ab alijs. & anima, cuius talis est potentia, est alterius generis ab istis, sensitiua scilicet, & vegetatiua: potestque separari ab illis, & manere perpetua, & incorruptibilis.

Not. 2. p animę rōnalis separabilitate & immortalitate.

Vbi notandum, quod non dicit separatam esse, sed posse separari: nam in corpore coniuncta est cum sensu, & vegetatiua potentia, tamen post mortem, potentię tales corrumpuntur; manetque anima cum solo Intellectu. Et hinc colligitur animæ immortalitas, contra Alexandrum, qui locum hunc dicit legendum dubitatiuè propter illud verbum, Videtur. At Simplic. & Philop. & alij docent, & bene, tale verbum assertiuè intelligendum, ac si diceret, Manifestum est. At de hoc posterius exactè dicemus.

Reliquę autem partes animæ. Tex. XXII.

Potētias reliquas sensitiuas & vegetatiuas non separari subiecto, vt Plato volebat.

Reliquas potentias sensitiuas, & vegetatiuas in vno composito non separari subiecto, docet, vt volebat Plato, qui sensitiuam in corde, appetitiuam in iecore posuit: sed solum ratione. Similiter etiā sensum & Intellectum ratione distingui notum est. De distinctione enim secundum subiectum, dixit superiùs, dubiū esse, tamen de distinctione rationis non est dubium, quòd per actus prior. Cùm enim aliud sit opinari, id est, intelligere, aliud sentire, etiā diuersæ erunt potentię sensus, & Intellectus. Per operationes enim potentiæ & operationes per obiecta distingui cognoscuntur.

Adhuc autem quibusdam animalium. Tex. XXIII.

De distinctione potentiarū in diuersis animantibus.

Cvm has potentias, qualiter in vno distinguere deberemus, docuisset, scilicet ratione, non autem omnes subiecto: nunc qualiter in diuersis compositis distinctè inueniantur, docet, dicitq; in quibusdam omnes has esse in alijs vnam, in alijs plures.

Possumus enim quatuor gradus, & differentias viuentium secundum has sumere. Primus est eorum qui sola operatione vegetandi gaudent: tales sunt plantæ. Secundus est eorum, qui propter vegetatiuā superaddunt solum sensum: huiusmodi sint quædam animalia immota, vt cōchę, & spongiæ, & alia. Tertius est eorum, qui istis motum localem superaddunt, vt animalia multa alia. Quartus enim, qui adhuc vtuntur Intellectu, vt sunt homines.

Quatuor animarū gradus. 1. 2. 3. 4.

Est autem ordo iste, vt vbi sint gradus posteriores, sint priores: vbi enim Intellectus est, ibi & reliqua; vbi motus, ibi sensus, & vegetatio: vbi sensus, ibi vegetatio, non ècontra.

Ordo horum graduum.

Iste etiam ordo constituitur inter quinque sensus. Quædam enim tactum cum gustu tantùm habent: est enim tactus necessarius. Quædam superaddunt olfactū, quædam auditum, quędam omnes habēt. Idemque est ordo.

Sensuū ordo in animalib.

Quoniam autem id, quo viuimus. Tex. XXIIII.

Intētio Arist. eliciendi animę definitionē.

Arist. intendit ex hisquæ dicta sunt, definitionem animę elicere, ac per eam demonstrare sequentia. Ad hoc assumit duo. Alterum est; quod sicut duobus dicitur sciens aliquis, & duob⁹ sanus esse: ita etiā duobus dicitur viuere. Scimus enim scientia tanquā forma, quæ facit scientes: scimus etiā anima, tanquam immediato subiecto, in quo recipitur scientia. Similiter sani sumus sanitate tanquam forma: sani etiam sumus corpore, vel aliqua corporis parte vt subiecto. Ita duplici etiam principio viuimus; altero vt forma, altero vt materia.

Suppō. 1. Duob⁹ dicimur viuere sicut & scire.

Alterum, quod supponit, est, Formas, & actus recipi in proprijs subiectis. Propria enim forma est in sua propria materia: vt sanitas in certo receptiuo corpore, similiter sciētia in proprio receptiuo. Ita etiam id, quo viuimus, vt forma, erit in proprio receptiuo: in vniuersum enim actus actiuorum sunt in patienti dispositio; id est, agentia non producunt suas formas, nisi in proprias & dispositas materias. Hæc duo sunt, quæ sumit Aristotel. quorum vtrunque probauit à simili in sano, & sciente.

Suppō. 2. Actus, & formę recipiuntur in pprijs subiectis, Ita ērid, quo viuimus. Not. axioma, actus actiuorū sūt in patiēte dispositio.

Ex his

Infertur & probatur ex dictis, animæ definitio quodam syllogismo.

Ex his colligit definitionem hoc modo, Quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primò, aut est forma, aut materia seu subiectum. Sed anima viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primò: sunt enim ista animatorum propria, vt dictum est: ergo anima est, aut materia, aut forma. Sed non est materia, nec subiectum: ergo anima est forma, actus seu ratio, qua primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus.

Nota.

Et nota, quòd dicitur, Primò, ad excludendam ipsam operationem, qua viuimus secūdò: & iste est textus validissimus, quo probatur animam intellectiuam esse formam secundum esse vnitam, & non tantùm secundum operationem. At quia minor illa, scilicet, Animam non esse subiectū, sumpserat: id probat in textu sequenti repetita diuisione substantiæ.

Tripliciter enim dicta substantia. Tex. XXV.

Probatur minor syllogismi, supposita substantiæ diuisiōe.

PRobat minorē, supposita substantiæ diuisione. Quædam est forma, quæ dicitur actus. Quædam materia, quæ dicitur potentia. Quædam est ex vtraq; composita. Probat solùm, quòd materia non sit compositum. Materiam enim nō esse, certum est, cùm sit communis animato, & inanimato: corpus, seu compositū, cùm ex materia & forma constet, non potest alterius esse actus, nec in alio recipi: ergo anima non erit corpus: nam anima recipitur in animato: ergo erit corporis animati actus.

No. cōtra Auer. animā intellectiuam esse formā informantem, in Arist.

Hic nota contra Auerroem, animam intellectiuam esse formā, ex qua cum materia dicit Arist. fieri tertiam substātiam: ergo vnitur secundum esse: aliter non fieret tertia substantia. Notanda est horum duorum textuum expositio.

Et propter hoc benè opinantur. Tex. XXVI.

Laus quorundam Antiquorum, aliorū reprehensio.

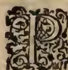
LAudat quosdā Antiquos, quosdam reprehendit. Illi laudandi sunt, qui animam non esse corpus dicebant, simul tamen afferebant esse in corpore, & esse aliquid corporis, & talis corporis, scilicet Physici, organici. Illi autem reprehendēdi sunt, qui nihil de corpore determinarūt, nec expresserunt, quod, & quale corpus sit, quod haberet animam, cùm tamen constet, non quoduis, recipere quoduis, sed proprium actum esse in propria materia, & secundū rationem, ac conuenienter sit, vt proprius actus sit in proprio receptiuo.

Nota illud, Quamuis æquiualere cum denotante causam, vt legit Philoponus. Nota.

Alter discursus, quo colligitur animæ definitio prima ex hac secunda.

Ex his sumitur alier discursus, quo colligitur definitio animæ. illa prior, Omnis actus, quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, est actus corporis cuiusdam, & non cuiusque: anima est huiusmodi: ergo erit actus corporis talis, scilicet physici, organici. Vide ergo causam, quare sit actus cuiusdam corporis, quia est particularis actus ad certas operationes.

An demonstratio definitionis animæ sit à priori. Quæst. III.

PER definitionē animæ posterius traditam, ostendi diximus illam priorem: inquirendum est, si talis demonstratio sit à priori, & per causam, vt videtur Aristo. dicere, & statim videbitur, quòd non. Primò; Operationes sunt effectus posteriores anima, cùm sint partiem actus secundi: sed ista posterior definitio reddit causam. 1. Argu. ad negat.

Præterea secundò. Primum est esse actum primum corporis, quàm esse principium operationum vitæ: ergo illa prior definitio potius est per causam. Antecedens patet: nam postquam anima est in corpore, consequenter est principium operationum. 2. Argu.

Præterea tertiò. Vel ista posterior definitio est propria alicuius animæ, vel communis omni. Si est propria alicui, per ipsam non poterit demonstrari illa prior, quæ communis est. Si autem communis est: quomodo ergo dicitur propria, & distincta definitio specierum animæ? 3. Argu.

Præterea quartò. Videtur nulli animæ talis definitio conuenire, nisi soli rationali. Sensitiua enim, & vegetatiua non est actus, seu principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus. 4. Argu.

Præterea quintò. Quia Intellectiua anima non videtur actus, & forma alicuius corporis, cùm intellectio non sit corporis: 5. Argu.

ergo vt talis est, non est forma, nec principium, quo intelligimus, sed potius quod intelligit.

Opinantium varietas, & cõtrouersia, in tribus potissimum cõsistit.

In hac quæstione multæ & variæ sunt sententiæ: vt autem distinguere eas possis, nota controuersiam in tribus consistere, & in numero definitionis, & in demõstratione, & in qualitate demõstrationis. In numero quidem: nã Aegid. putat definitionem illam, principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus: non esse vnã, sed quatuor, breuitatis causa in vnã collectas. Putat enim esse quatuor animas, & singulas definiri: vegetatiua est principium viuendi, sensitiua sentiendi, motiua mouendi, intellectiua intelligendi.

Primũ in numero definitionum. 1. Opi. Ægi. esse definitioes quatuor in vnam collectas.

At reliqui interpretes, vt vnam receperunt hanc definitionem, tamen differenter. Simplic. enim putat esse definitionem vnius speciei animæ, scilicet rationalis: quia ipsa est potissima, & cui omnia quatuor hæc insunt.

2. Opini. Simpl. esse totius animę rõnalis definitionẽ.

Et nota Simplic. asserentem vnam animam intellectiuã in substantia esse simul sensitiuam & vegetatiuam in homine.

Not. Simpli asserẽtem animã ipsam intellectiuã esse simul vegetatiuam, & sẽsitiuã in homine.

Alij interpretes, reliqui, hanc definitionem vt communem omni animæ, & vniuersalem receperunt.

Circa demonstrationem adhuc est diuersitas.

Nam Auerroes putat nullam fieri demonstrationem, sed solùm duas dari animæ definitiones; alteram in cap. antecedenti, quæ explicet esse animæ; & hanc, quæ causam explicet finalem per operationem.

3. Opi. esse cõem vnã definitionẽ omni animæ. 2. & 3. in demõstratione definitiõis, & eius qualitate.

Ratio autem quare Auerroes vult non fieri demonstrationem, est: quia medium in demonstratione debet esse notum naturaliter, & notius conclusione: at vtraq; animæ definitio est naturaliter ignota, & ex probatione aliqua à posteriori pendet. Quòd si petatur: Quare ergo illa prior definitio dicitur ab Arist. conclusio, & ista medium. Respondet, id ad similitudinem dici, non quòd ita sit: sed ista dicitur medium, quia dicit causam, illa conclusio, quia est velut huius effectus: tamen non fit demonstratio, quia medium est ignotũ naturaliter, id est, non est euidens, nec ab alio sumit euidentiam.

1. Opi. Auer. nullã fieri demonstrationem. Rõ Auer. Dubij solutio.

2. Opin. S. Tho. esse demõstrationem à posteriori.

Reliqui dicunt esse demonstrationem, sed differunt circa qualitatem. S. Tho. dicit esse à posteriori: quia est per effectus & per operationes.

3. Opi. esse à priori demõstrationẽ Themist. & eõ huius opi.

Themistius & Philo. dicunt esse à priori: Caiet. Cardi. sequens Albertum, putat, esse à priori: notat enim subtiliter, quòd esse principium vitæ, & aliarum operationum, potest dupliciter intelligi. Vno modo, vt dicat actum ipsum, puta, quod actu sit principium operationum, & hoc posterius est, quam esse actum primum corporis. Altero modo in aptitudine quadam, & modo ipsius substantiæ animæ: vt sit sensus, animam ex se talem esse substantiam, vt sit apta principium esse vitę: & sic dicit prius natura animam esse principium operatiõum, quàm esse actum corporis; & hoc pacto in præsenti dicit sumi, ac fieri demõstrationem à priori.

4. Opi. Ægi. impropriã esse demõstrationem. Rõ Ægid.

Aegidius impropriam dici putat demõstrationem: existimat enim esse quatuor definitiones, quas dicit vocari causas: quia ex singulis infertur illa communis, sed nõ ècontra: ex particulari enim colligitur commune, non ècontra. Valet enim, Est homo, ergo animal, non ècontra affirmatiuè. Hæc sunt quæ ab ipsis expositoribus habemus, superest, vt quid sentiẽdum sit: aperiamus.

1. Conclu. posterior animæ definitio est vna. Probatur primo ex Arist.

Sit prima conclusio: Definitio ista posterior animæ, vna est, & vniuersalis animæ. Hanc teneo contra Aegidium in primis: quia est expressa sententia Arist. Dicit enim text. 12. quòd non solum danda est definitio animæ, vt conclusio, sed etiam, vt causa. Vbi docet, eiusdem esse has duas definitiones: sed illa prior est animæ in communi, ergo & ista.

2. Rõ.

Præterea, quia falsum est esse quatuor animarum genera, vt putat Aegidius, & nos inferius id ostendimus: & propterea Aristot. in toto cap. semper vniuersaliter loquitur.

2. Concl. Vna definitio ab Arist. per alterã demõstratur.

Secunda conclusio. Arist. vtitur demonstratione, per vnam definitionẽ ostendendo alteram. Hanc teneo cum communi sententia contra Auerroem. Videtur enim extorsio literæ, quòd ista sint intelligenda per similitudinem, vt dicit Auerr.

Probatur primò. Sol. argu. Auer.

Nec ipsius argumentum est validum: nã ista posterior definitio, quamuis secundum se non sit nota, tamẽ discursu & sensu fit simul nota: sentimus enim opera vi-

tę, &

ta,& discursu tenemus,ab anima esse:Vnde definitionem colligimus. Et hoc sufficit,vt sit medium sufficiēter notum ad demonstrationem Physicam:nō est enim in omnibus ęqua certitudo quaerenda.

3 Concl. Illa demōstratio secundę definitionis p primā: est à priori per causam finalem. Tertia conclusio. Talis demōstratio est à priori per genus causae finalis.

Pro explicatione sc[illegible]io, operationes rei dupliciter posse considerari. Vno modo, vt effectus ipsius rei, à quo procedunt: & sic posteriores sunt. Altero modo, vt finis, in quem res ordinatur, est enim res ob suam operationem,vt 9. Metaph.c.9. dicit Arist. visum habemus,vt videamus,vt visum habeamus: & sic prior est operatio,cū sit finis. Finis enim quantū ad executionē posterior est: est enim sic effectus: tamen quantum ad intentionem prior est: est enim sic finalis causa: sunt autem operationes maximè fines in rebus Physicis.

Nota 1.

Nota 2. Aduerte vlteriùs,quòd sicut in rebus practicis finis est regula & norma formae rei,ita etiam in Physicis. V. g. quia serra est ad scindendum, inde est quod talis est forma & materia: & quia domus est ad talem finē,inde talis efficitur. In physicis etiam tales natura res facit, quales fine; vt oculus talis est,quia ad vidēdum: reliqua alia etiam secundum suos fines.

Ex dictis ꝓbatur cō clusio. Ex quo sequitur,quòd sit optima naturalis demonstratio per finem,talis est ista; finis enim animę est,vt per eam viuamus, sentiamus,moueamur,intelligamus:si talis finis est,debuit esse actus corporis organici primus: non ergo tales operationes, vt effectus,sed vt fines sumendi sunt.

Not. 3. Quòd sit & vera sētentia Caietani,sed non ita ad mentem Arist. Mihi etiam placet Caiet. Quia ex se animam esse talem substantiam, vt sit ex se principium vitae prius est, & causa cur sit actus corporis,sed quanuis illud verum sit,tamen non est talis demonstratio physica,& per causam physicam, sed ferè Metaphysica per quasdam rationes formales, Arist. autē non videtur illo modo definiuisse.sed operationes ipsas.

Ad 1.&. 2. argum. Ad primum & secundum argumentum solutio patet. Nam quamuis operatio in executione sit posterior,& effectus, actus primus ipsius corporis, tamen intentione est prior,cum sit finis.

Ad 3. Ad tertium dico,quòd ista definitio dicitur propria,non quod sit alicuius speciei animae, sed quia per eam faciliùs colligi possunt singularum definitiones,quàm ex prima.

Ad 4. Ad quartum respondeo cum Caietano Thien. & alijs, quòd facit definitio sensum disiunctum in illis operationibus;aliter enim soli ratiōali competet:sic autem omnibus, sicut in definitione naturae diximus olim.

Ad 5. Ad quintum:Ibi petitur difficultas, an rationalis anima, vt intellectiua est,sit forma? Dico igitur duo. Alterum est, quòd ipsam secundum suam substantiam, & entitatem, formam esse informantem non licet dubitare. Dico secundò, quòd an ipsa secūdum illum gradum intellectiuum informet? non puto esse periculosum negare cum multis affirmantibus, ipsam esse formam secundum gradum sentiendi.

Tamen aduertendum est, cum anima in homine non solum det sensitiuum, sed etiam det esse hominum, non solum, inquam,det esse animal, sed animal rationale:vnde hominis totius essentia est esse animal rationale,non solum est concedendum secundum gradum sensitiuum informare,sed etiā secundum gradum rationalis. Distinguēdum ergo est. Aliud enim est simpliciter intellectiuum, quod est, sine discursu omnia simul intelligere, vt Angeli intelligunt, & anima in sua vltima & perfectissima contemplatione attingēs vltimum Angeli. Aliud est rationale propriè quod est intelligere cum discursu & vnum post aliud:& ita anima propriè dicitur rationalis, & homo dicitur animal rationale, & non propriè dicitur animal intellectiuū, vt Angeli. Igitur dici ꝓbabiliter potest, licet non informet secundum gradum vltimum intellectiuum, in quo conuenit cum Angelis: tamen informare secundum gradum, non solum sensitiuum, & vegetatiuum, sed rationale quoque. Est autem notandum, hos gradus rationalis, & intellectiui non esse à parte rei distinctos, sed solùm ratione distingui, ita, vt anima considerata sub illa ratione, non dicatur informare, vt videlicet intellectiua, sed, vt rationalis. Sed mihi adhuc melius & securius videtur, quòd ipse adhuc secundum illum vltimum gradum sit forma, quià licèt intelligere non sit corporis, vt organi & subiecti, est tamen ab ipso obiectiuè & ante-

secundum etiam Aristotelem tenendum sit,& asserendum.

Primum fundamē. Quòd verè sit tenendū, φ naturæ animę rationalis sit media inter sensitiuas formas, & intelligētias seu Angelos.

Sit itaque primū fundamentum. Anima rationalis non est purè intellectualis substantia, nec purè sensitiua forma, sed media quædam substantia vtrunq; complectens. Est enim sic intellectualis, vt sit principium sentiendi, in quo ab Intelligentijs differt: sic autem sensitiua, vt sit principium intelligendi, vt differat à puris formis, & hoc vtrunque sub vna simplici substantia continet: vnde dici solet orizon formarum spiritualium,& corporalium,& cognouit Aristo. cùm in homine idem fecit principium sentiendi, & intelligendi secundum substantiam.

Ex hoc fundamē. sequūtur tria. Primum, φ anima rationalis sit forma informās.

Ex hac natura sequitur primò,quòd anima rationalis sit secundum suam substantiam forma informans:non enim aliter sensitiuam naturam comprehenderet, & tamen sic forma, vt per se possit separata existere, & in hoc includit intelligendi naturam.

Quod duo sint animæ potentiarum genera.

Sequitur secundò,quòd geminæ potentiæ ab anima procedāt: quædam,qua parte est principium sentiendi & forma,& hę sunt sensitiuæ, quę cōmunes cum corpore sunt cùm ab ipsa, vt forma est, procedant; quędam intellectiuæ,& ipsius solius sunt, quia ab ipsa, vt apta est per se esse sequuntur. Idem dico de operationibus,quæ medijs potentijs exercentur.

Quòd anima sit nō pura Intellectiua,vt Angelus, sed rationalis.

Sequitur tertiò, φ hæc est causa, quare homines intelligere sit cū discursu: quia non est purum, sed à sensitiuo dependens, & cum eo essentialiter comunctū. Nec est simplex intelligere,vt simul omnia intelligat, vt Angeli; sed vnū ex alio, & vnum post aliud: & hoc significat illa differētia hominis,rationale. Dicit enim discursum ex vno ad aliud: & ita etiam dicit sensitiuū cum intellectiuo, vel intellectiuum cum sensitiuo.

2. Funda. Triplex animæ status.

Sit secundum fundamentum. Anima rationalis,quantum ad intellectiuam partem,habet tres status.

1. Primus est, cùm solam habet potētiam ad intelligendū, sicut visus ad videndum: & hoc à natura habemus. Cùm enim animam recepimus,statim est cum tali potentia producta: & ob id dixit Arist. 6. Ethic. cap. 11. Sensus,& Intellectus à natura sunt. Et sect. 3 o. problem. q. 4. dicit,opus esse naturæ mētem, quam simul recepimus cùm anima,& manum cum corpore.

2. Secundus status est, in quo Intellectus habet habitus,& artes,ac scientias: non enim per se poterat intelligere perfectè: & hic status non est à natura, sed longo pòst tempore, inuentione enim, & labore, ac studio ista consequimur: ob id dicit Arist. 6. Ethicor. cap. 11. Nemo sapiens à natura. Et problemate allegato: scientias, & artes esse opera nostra, mentem opus naturæ.

3. Tertius status est, in quo est iam in actu perfecto, & intellectione: & hoc posterius aduenit, nec continuè durat: quia nō semper intelligimus: idcirco Aristo. 12. Metaphysi. tex. 39. dixit, quòd beatitudo nostra quæ in tali actu consistit, esset nobis pauco tempore: Hic autem dicitur Intellectus in actu, & duplex est. Quidā speculatiuus, cùm cognoscimus res non in ordine ad opus quidam practicus, quo cognoscimus ad operandum. Et speculatiuus est triplex. Physicus, quo cognoscimus res Physicas. Mathematicus, quo res mathematicas. Contemplatiuus, quo res abstractas: & hic est vltimus omnium.

Nota varias distinctiōes seu acceptiones Intellectus.

Nota valde.

Cùm audis tot distinctiones Intellectuum, ne putes esse multas potentias, sed vna est secūdum varios status. Et præ oculis habe has distinctiones; nam Aristot. & Philosophi diuersos loquendi modos habent, qui fuerunt occasio orandi ignorantibus. Cùm ergo audieris, Intellectum cōtemplatiuum aduenire pòst, intellige significare, quòd potentia tardè perficitur secundum talem actū. Similiter cùm audieris Intellectum non inesse hominibus omnibus, nec dormientibus, intellige de Intellectu perfecto per habitum, vel per actū. Alia multa per hæc intelliges passim.

Ex his omnibus colligamus conclusionem: quòd rationalis anima forma est informans, ac ob id multiplex secundum multitudinem indiuiduorum, & secundum veram Philosophiam, & secundum doctrinam Aristo.

Conclusi. 1.

Quæ satis ex dictis probata est rationibus, & testimonijs pro veritate contra Auerroem: quibus etiam, si quis rectè consideret, etiam Themistij opinio, & omnium aliorum, qui animam facit assistentem, confutantur. Quòd autem anima rationalis sit forma informans, & in singulis homini-

hominibus propria, non solùm per Philosophiam veram tenenda est, sed Fide catholica, quæ stabilita est in concilio Viennensi sub Clemente V. & habetur in Clementinis, de summa Trinitate, & fide catholica, cap. vnico, & in Concilio Lateranen. sub Leone X. sessi 8. vt antea in propositionibus diximus, fide tenēdas initio primi libri positas, propositione tertia. Et in eodem Lateranense error ille condemnatus, quòd sit vna in omnibus hominibus, vt illic diximus, propositione prima.

2. Conclu. Et ex hoc quoq; sequitur definitionem esse vniuocam, & genericam, quamuis habeat aliquid impropriè analogiæ: in quoque enim genere est talis analogia, secundum quam perfectior est vna specie altera: & anima rationalis est alijs perfectior: sed hoc non aufert vniuocationem.

Dissoluūtur argumēta contraria. Superest, vt in vltima parte argumētis respondeamus, in quarum solutione multùm declaratur res hęc. Ad primum, quod ex authoritate sumitur, dico, quòd ille locus 1. de anima, vt illic diximus, loquitur de Intellectu secundum sententiam Empedo. qui erat Deus: illic enim contra Empedoclem loquitur.

Ad primū ex authoritate sūptū.

Ad duo alia testimonia. Ad alia duo testimonia dico, quòd Intellectus sæpè ab Aristo. dicitur separatus, & purus, non, quia sit per se subsistens, vt malè intelligit Auerroes, & falsò, sed quia possit per se subsistere, & non sit virtus organo alligata, neque inhærēs corpori, hoc est, ita ab eo dependens, vt non possit separari, & inextensa, & immaterialis, & quia intelligere non exerceatur à corpore, neq; etiam a composito immediatè, sicut sentire, sed ab ipsamet anima.

Ad aliud testimonium. Ad locum De generatio. animal. dico, quòd si aliquid concludit, potius est pro Platone, & Pytahago. quòd animæ rationales præcesserint corpora: hoc enim illic videtur dicere: de vnitate tamen Intellectus nec vllum verbum est.

At quia talis opinio Platonis, & Pythagoræ est etiam contra Arist. respondeo ad locum istum tripliciter.

1. Solutio. Primò dico, quòd si in hoc loco dicit mentem antecedere corpus, in alio loco 12. Metaphysi. tex. 17. dicit, impossibile esse mentem antecedere. Cùm igitur isti duo loci sint contrarij, tunc argumento vti oportet ad mentem Aristo. dignoscendam. Primò illic esse Aristo. sensum, fatendum est, cui plura alia loca consonāt, sed ostendi superius qualiter illi loco Metaph. multa alia respondeant, non alteri: ergo talem esse sensum Aristot.

Confirmatur solutio. Fatendum est præterea, quia quæ dicit in Metap. non possunt adscribi vlli Philosopho: nullus enim tale dixit ante ipsum; at ille locus conuenit cum Platone: ergo credendum est illic secūdum morem Platonis fuisse locutum, præsertim cùm illic multorum sententias expresserit.

Confirmatur iterū. Adde, quòd illic non erat locus id examinandi, quia historiam animalium docebat, hic verò est Metaphysicus, vbi id ex professo examinabat. Fatendum ergo est, mentem hominis esse formam, non antecedentem tempore effectum, secundum Aristotelem: & profectò hæc mea solutio mihi satisfacit.

2. Solut. Dico tamen secundò, quòd illa loca nō contradicunt. Cùm enim dicitur, Intellectus de foris venire, non significatur, quòd sit ante corpus ipsa anima: sed loquitur de Intellectu secundum habitum, qui perfectus est, cumque tota perfectio Intellectus non sit à natura, sed magna ex parte post, & est opus nostrum: ob id dicitur de foris venire: & huic consonat quod dixit Problem. sect. 30. q. 4. quòd mens, non statim nobis contingit, quia habitus, qui ipsius perfectio sunt, nō sunt à natura. Et in hoc differt à sensu: sensus. n. non indigent habitu, sed statim à natura perfectus datur, ꝓpterea Intellectus cū habitu assimilatur sensui soli: vt docet Aristot. de anima text. 59. & hæc est bona expositio, vt vterq; locus concilietur.

3. Solut. Dico etiam tertiò, quod anima rationalis dicitur extrinsecus aduenire, non quòd antecedat corpus: sed quòd non educatur de potentia materiæ, sicut cæteræ formæ. Quòd si dicas: Ergo iam admittitur creatio secundum Aristo. Neganda est consequentia: nam Arist. non vocat creationē, cùm aliqua forma educitur de potentia materiæ, vel producitur in materia: nam aliter lumen crearetur, & species sensibiles & intelligibiles, quæ secundum ipsum nō educuntur de potentia materiæ vel subiecti, sed inducuntur ab agente. Quòd si illā vis vocare creationem, vocabis & hanc: nō enim refert, ꝙ sit substantia, vel accidens,

quantum ad hoc: sed tamen hoc sufficit, vt absolutè non dicatur res ex nihilo fieri, siquidem præsupposito subiecto, in quo fiat, licèt non ex illo, atque ita hæc simpliciter, & propriè non dicetur creatio, ac si Angeli producerentur, sed increatio, seu concreatio.

Nota, an in Aristo. anima creetur. Atque hæc doctrina in Arist. obseruanda est: nam secundum veritatem, certum est, animas rationales à Deo solo creari, at Aristotel. fortè produci credit ab vniuersalibus agentibus, simul cum proximis causis.

Vel certè circa id non considerarit, aut si considerauit, tamen tacuit ea de re, & quamuis Aristoteles creationem non cognouerit, nec expresserit, tamē ex eius doctrinæ principijs optimè probatur: & hoc est vnum de animæ rationalis creatione satis vehemens cum alijs, vt in lib. Physicorum diximus.

Ad secū. Ad secūdum distinguo maiorem. Dupliciter enim aliquid dicitur habere materiam. Vno modo tanquam partem sui, sicut composita physica, quæ ex forma & materia constant. Altero modo, quia est in materia receptum, vt formæ accidentales atque substantiales. Dico ergo, quòd non solùm multiplicatur numero, quod habet materiam priori modo, sed etiam posteriori, vt satis patet in formis inanimatorum. Cùm igitur rationalis anima verè sit forma in materia, multiplicabitur numero.

Cùm autem Aristoteles dicit, Intellectum esse separatum, non intelligit, quòd realiter sit abstractus à materia, cum text. 36. libr. 3. dixerit esse in magnitudine: sed loquitur de potentia animæ, qua intelligimus, quę separata dicitur, quia nulli affigitur organo, sed per se intellectionem exercet. quod superiùs declaratū est satis.

Præterea, Substātia ipsa rationalis anima dicitur etiam separata à materia, quæ licèt informet, sed non inhæret, & non ita ab ea pendet, qui non possit separari, atq; etiā iam quod est indiuisibilis, & non extensa corpori, & immaterialis.

Ad tertiū. Ad tertium, quòd est ipsorum Achilles, scilicet de infinito numero animarū examinemus, quod inconueniens ex hoc sequatur.

Auerr. in. Auerr. disp. 1. cap. 8. solùm duo impossibilia ponit. Alterum est, quòd infinitum susciperet magis, puta, si modò sunt animæ infinitæ, plures erunt post centum annos. Alterum est, quòd totum est æquale parti; nam animæ, quæ modò sunt, & quę simul erunt, post mille annos tot erunt: quia vnum infinitum nōn est maius altero, & tamen numerus animarū, quæ modò sunt, est pars illius numeri animarum, quæ sunt, & erūt. Adde tu tertium inconueniens, quòd Arist. 3. Physic. negat prorsus infinitum numerum actu. Cōtra aliam scientia. [?]

Solut. horum incōueniencium. In primis secundum veritatem, hoc nihil valet: tenemus enim, mundum non fuisse ab æterno, nec potuisse esse.

At, vt hoc diligenter in Arist. soluamus, examinemus, an repugnet ipsius principijs. In primis non inuenitur principium aliud, cui repugnet, nisi ille locus 3. Physi. Sed quāuis talis locus id exprimeret, nónne melius esset, asserere illud non esse verum, quàm negare totū contextum librorum de anima, & peruertere multa alia principia, vt deduximus?

Sed ille locus non contradicit huic dicto, imò id esse ex principijs Arist. euidenter ostendā. Non enim negat Arist. quodlibet infinitum. Ipse enim mundum ab æterno credidit, vt notum est. Dicat mihi Auerr. quot dies præcesserint. Necessariò fatebitur esse infinitos, & quotidie tamen adduntur de nouo dies, & ita illa sua sequerentur inconuenientia. Iterum petam, quæ sint plura, num dies, an horę? Si dicet, Horas: ergo vnum infinitum dabit maius altero. Si dicit neutrum esse altero plus; ergo pars est æqualis toti: quod igitur ipse reputat impossibile in numero infinito animarum, necessariò fatebitur in numero dierum, imò Aristo. ipse tenetur id fateri.

Obiectio. Dicet mihi Auerro. quòd dies actu non sunt, sicut animę: ideo quia in tempore id fit, non in animalibus.

Auerrois cōfutatio. Sed vana hæc est respōsio. Primum numerus dicit, formā scilicet multitudinem, & pluralitatem, & dicit materiam, scilicet ipsas res: peto, An repugnantia, quòd non sit numerus infinitus, nūquid ex forma, an ex materia prouenit? Si dicas, Ex materia: petam, Quare repugnat, esse res infinitas ex parte rerum? Non inuenies aliam repugnantiam, nisi quia materia est finita, vel locus, qui nō potest infinita capere.

pete. Hęc ergo repugnantia in corporibus erit solùm occupantibus locum, non in his, quæ locum non occupant, vt accidentibus, & animabus, & punctis.

Si dicas ratione formæ, cum forma numeri cōsistat in multitudine: profectò impertinens est, quòd res existat, vel præterierit, quominus infinitum esse non possit. At videmus Aristo. concedentem dies infinitos esse: ergo nō negauit infinitum actu quodcūque, sed solùm corporum, & partium, quæ resultant ex continui diuisione: talem enim numerum infinitum non esse docuit 3. Phys. non tamen quemcunque, aliter non posset dicere, mūdum ab æterno fuisse.

Adde vnum, quod docet 4. Physi. quòd tempus dicitur existere, cùm vnum nunc continuatiuum temporis adest; quomodo dicimus nunc esse talem diem, talem annum. Cùm ergo totū tempus pręteritum, & futurum continentur præsenti nunc, & sit infinitum, iam secundum Aristo. principia actu infinitum est.

Adde etiam, quòd secundum Aristotelem, sunt infinita puncta in cōtinuo actu, non dico actu separata, sed actu existētia, & infinitę partes licèt non actu separatas, sed actu existentes, & in potentia separabiles: ergo non negat Aristo. omnem infinitum numerum, nec ipsius principijs repugnat, animas infinitas esse: & quamuis repugnaret, potius oportebat dicere sibi non cōstare: quod melius esset, quam tam fatuam sententiam illi imponere.

Quartò respondemus præterea, vt antea dicebamus, Aristotelem fortasse non præuidisse hoc inconueniens infinitatis animarum, quod sequebatur ad suā illam mundi æternitatem: sed posteros Philosophos hoc considerasse, & intulisse, & ideò hæc eis fuit causa varia in Aristotele sentiendi hoc argumento perturbari: nam vnus ideò mortales fecit animos, vt Alexā. alter vnicū posuit Intellectum, Auerroes; alius transmigrationem animarum induxit cum Pythagora, alius concessit infinitas animas, vt Auicēna, quod in rebus partialibus, & incompletis non putauit inconueniens. Denique, vt mundi æternitatem defenderent, variè delirarunt, nescientes argumentum soluere: cùm tamen nullo melius cōtrà collegissent, ex tali inconuenienti mundū ab æterno non fuisse, vt habet veritas: sed vt antea diximus, fortè Aristoteles hoc non cogitauit, nec considerauit: aut, si considerauit, certè id tacuit. Habes itaque sufficienter solutum argumentum.

Ad quartum respondeo, quòd species intelligibilis potest dupliciter cōsiderari. Vno modo secundum suum esse: est enim accidens quoddam, & sic singulare quoddam est: non enim est vniuersale aliquod existēs extra singularia, & tale inhęret Intellectui. Altero modo, secundum quod repræsentat, & sic dicitur vniuersale in repræsentando: per ipsam enim vniuersale cognoscimus. Dico ergo, quòd vt Intellectus recipiat speciem, non enim est opus, quòd sit vniuersalis, imò necessariò debet esse natura singularis: nam species est accidens quoddam singulare, quod à subiecto sumit singularitatem: sed sequitur, quòd Intellectus non sit virtus organica. Nam singularitas non impedit cognitionem vniuersalis, sed organum: nos autem Intellectum non alligamus organo. *Ad quartum.*

Quòd si petas, Quare virtus organica non cognoscat vniuersalia: respōdeo, quia species recepta in organo, est accidens corporeum, & indiuisibile: nihil autem tale potest repræsentare vniuersale, quod est immateriale: at species recepta in Intellectu spirituale, accidens est, & indiuisibile: ideoque repræsentare potest naturam separate, & vniuersaliter. Est autem notanda solutio, quæ non solùm soluit sufficienter argumētum, sed ignorantiam id asserentium ostendit. *Dubiū 2. Solutio.*

Ad quintum dico simpliciter, illud esse falsum, Omne quod incœpit, habet finem. Nam est textus Aristo. in contrarium expressus 12. Metaphysic. text. 17. Mens non fuit ante effectum, tamen manet pòst. quod autem dixit 1. Cæli text. 102. solùm loquitur contra Philosophos, qui mundū ex materia aliqua factum posuerunt, & duraturum semper. Contra hos argumentatur, quia si generatum est, corrumpetur, cùm materia sit eiusdem rationis semper, scilicet in potentia. Ex hac ratione colliges intentionem ipsius. At anima nōn habet in se materiam, ratione cuius corrumpi possit, sed est in materia: & tantùm pro- *Ad quintum. 1. Solut.*

bat,

bar, quòd separabitur à materia: & hoc nō negamus.

2. Solut. Secundò respondemus, illam propositionem esse verā de inceptione per generationem, videlicet per motum, & ex materia, id est, de qua loquebatur ibi, & intelligebat Aristoteles. Nam, quod sic generatur, corrumpitur, & quod est ita generabile, est etiam corruptibile; at verò quod creatur, & non incipit per generationem, sed per creationem, non sequitur, quòd corrūpatur, nec quòd sit corruptibile; sed quòd sit annihilabile, quòd per eundem videlicet causam, & potentiam, per quam fuit creatum, possit annihilari, scilicet diuinam; & hoc verum est. sed non etiam sequitur necessariò, quòd annihilabitur re ipsa, quia tam creatio, quàm annihilatio ex ipsa Dei sola voluntate libera pendeat, sed nec Deus opus suum destituet, & tantum opus.

Ad sextū. Ad sextum facilis est solutio. Dico, quod omne quod est in materia sic; vt in omnibus suis operationibus pendeat à dispositionibus materię, corrumpetur vtique separatū à materia: at non sic est de rationali anima, licèt sit in materia, non in omnibus ab ea pendet, & ideò quantū ad hæc manebit. Vnde hinc etiam fit, vt non ipsa anima, sed eius sola vnio cū corpore pendeat à dispositionibus.

Ad septimum. Ad septimum, cui multū confidit Iandu respondeo dupliciter. Primò, idem retorqueo argumentum de materia. Materia est vnita formæ ignis secundum se. Peto de illa vnione, Vel est substantia materiæ, vel accidens. Si substantia: ergo separata forma ignis, corrumpetur materia, quia destruitur vnio. Si accidens, peto, Vel separabile, vel inseparabile. Si inseparabile: ergo corrupto illo, per destructionē formæ, etiam destrueretur materia. Si separabile: ergo poterit manere materia cum forma vnita absque vnione. Vide simile argumētum esse contra ipsum: ex quo apparet esse vanum argumentum.

Respondeo ergo, quòd vnio sumitur pro actione, qua duo coniunguntur, & non sic modò loquimur. Altero modo pro mutua habitudine coniunctorum, quæ dicitur respectus quidam transcendentalis, & talis est separabilis ab anima rationali, sed tunc non manebit in materia, sed per se, sicut albedo separabilis est ab homine albo, sed non manebit albus.

Ad octauum. Ad octauum satis est alibi responsum, Non enim materia, non forma producitur, vel corrumpitur, sed compositū: quomodocunq; autem compositum non sit, siue corrupta forma, siue recedēte, dicitur corrumpi.

Ad nonū. Ad nonum posset idem retorqueri cōtra ipsos. Nam ponunt animas brutorum perfectorum indiuisibiles, & informare: sed tamen dicimus, id nō esse inconueniēs: quod paulò inferiùs examinabimus in quæstione quadam circa hoc.

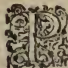
Ad decimum. Ad decimum dico, quod anima non est prorsus vt cæteræ formæ, sed habet participationem cum incorporeis substantijs, quatenus per se potest esse, ideoque potentias quasdam habet nō organicas. Necob id dicuntur abstractiores potentiæ, quàm anima: quia licèt non sint organicæ, non tamen sunt per se, sed in subiecto, scilicet anima: res autem magis abstracta est, quia magis per se esse non potest.

Alij concedunt id, quod abstractior sit potentia: sed meliùs mihi videtur, quod dixi prius.

Atque hæc sint satis de hac quæstione, quæ multa cōtinet vtilia, tum per se, tum ad ea, quæ sequuntur. Sed iam ad Aristotelem redeamus.

Caput secundum.

Quoniam autē ex obscuris qudem. Tex. XII.

De secunda animæ definitione forma li, seu per causam. POSTquam Aristoteles animæ definitionē in communi posuit, nunc intendit aliam animæ definitionem ponere, quæ distinctiùs explicet animarū species, & quæ reddat causam præcedentis definitionis.

Quō procedēdum, & quæ Aristot. intentio. Prius autem modum procedendi explicat, qui est, Ab obscuris, scilicet, natura, nobis autem notioribus ad notiora secundū rationem procedere.

Explicato modo procedendi, intentionem ponit, se velle definitionem animæ aliam tradere, quæ causam contineat, & causam det: quia non solùm oportet tradere de re definitionem, quòd sit, sed cur eti-m

etiam ſit: quod explicat exemplo.

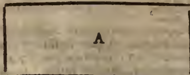
Not. defi- nitionum cauſaliũ triplex genus. Aduertẽdum tamen definitionum triplex eſſe genus, vt habetur 1. Poſter. cap. 7. Quædam eſt definitio, quæ per formam, vel materiam datur: vt Eclipſis eſt priuatio luminis aſtri, Domus eſt compoſitum ex lapidibus, lignis, &c.

2. Quædam quæ datur per finem, vel efficientem: vt Domus eſt vas cõſeruatiuum, ſeu contentiuum hominum. Eclipſis Lunæ eſt interpoſitio terræ inter Solem, & Lunam: & hæc propriè cauſalis dicitur.

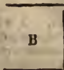
3. Alia vtrunque comprehendit, & cauſam, & formam, ſeu materiam: vt Eclipſis Lunæ, eſt priuatio luminis ex terræ interpoſitione. Domus eſt conſtructum ex lapidibus, & lignis defendens nos ab incommodis externis.

Nota 1. Prima definitio dicitur, vt concluſio: quia demonſtrari ſolet per ſecundam, quę ob id dicitur demonſtrationis medium. Tertia dicitur demõſtratio poſitione differens: quia continet omnia, quæ in demõſtratione ſunt, ſcilicet medium, & prędicatum, nempe vtranque definitionem, deeſt tamen forma ſyllogiſtica. Ariſtot. ſolùm duarum primarum meminit, priorem dicit explicare quid res ſit, ſeu rem ipſam: poſteriorem verò explicare cauſam, & vtraque danda eſt in re habente illas.

Nota 2. Ad intelligentiam exempli Ariſto. de inuentiõe mediæ lineę. Ad exempli Ariſto. intelligentiam, aduerte, quòd dato vno quadrangulo rectilineo, poteſt dari vnum quadratum tantam aeram includens. Voco aũt quadrangulum figurã quadrangularem duorum laterum æqualium, vt A.

Quadratum verò omnium quatuor æqualium, vt B.

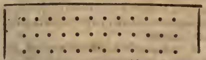
Quadrare autem quadrangulum, eſt dare, & inuenire vnum quadratum æquale illi, quod fit per inuentionem mediæ lineæ. Media linea eſt illa, quæ inter latus maius quadrãguli, & latus minus ita ſe habet, vt in qua proportione eſt maius ad ipſam, in eadem eſt ipſa ad minus, ex tali linea quadratum factum eſt æquale quadrangulo dato.

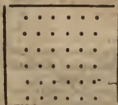
Inuenies illam ſic, coniunge latus maius & minus in rectum, & ſuper illam totam lineam deſcribe ſemicirculum, & à puncto coniunctionis erige lineam vſque ad circumferentiam, & illa eſt media, ex qua fit quadratum æquale.

Euclid. lib. 6. conc. 9.

In numeris hoc eſt facile. Fac quadrangulum ex duodecim, cuius latus minus ſint tria, ſume numerum medium, proportionaliter, inter duodecim, & tria, quæ eſt ſex, & fac quadratum, id eſt, ſexties ſex: tunc tantũ reſultat ex ter duodecim, ſicut ex ſexties ſex. Reſpice factas figuras, & ex eis faciliùs intelliges. Idẽ oſtenderur in numeris.

N

Aduer-

Nota 3. Exempli Ariſtotelici ad animæ definitiones applicationem.

Aduertendum ergo, quòd quadrationem, quæ dicitur tetragoniſmos, poſſumus biſariam definire. Vno modo definitione quid eſt, ſcilicet; Quadratio eſt conſtructio quadrati, æqualis quadrangulo. Altero modo definitione explicante cauſam, ſcilicet, Quadratio eſt inuentio mediæ lineæ inter latera inæqualia quadranguli. Hæc explicat cauſam, ſcilicet, quia eſt media linea, ob id eſt æquale.

Sic igitur prior animæ definitio explicat quid ſit: at iſta ſecunda iam danda, cauſam cur ita ſit; nam quia eſt principiũ, quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus, ob id eſt actus primus corporis, phyſici, & organici, vt dicemus pòſt.

Nota 4. ex Philopono, tria eſſe notiora nobis.

Notat Philoponus, quòd tria ſunt notiora nobis, à quibus incipere ſolet Phyſicus, effectus, Vniuerſalia, Compoſita. Et hęc omnia obſeruat Ariſtoteles in hac definitione tradenda: incœpit enim à priori tanquam ab effectu huius. Similiter prior eſt vniuerſalior, quatenus confuſè explicat animæ ſpecies: iſta verò diſtinctè. Præterea in tradenda hac definitione, à compoſito incœpit, ſcilicet, ab animato corpore, vt explicabitur.

Nota 5.

Nota, quòd plures definitiones dicit explicare quod eſt, ſcilicet, eſſe per formã: quia ſolus Phyſicus eſt, qui per efficientẽ: & frequenter per finem definiat propriè.

Dicamus igitur principium accipientes. Tex. XIII.

Quòd anima ſit vitæ principium.

PER opera vitæ vult indagare definitionem animæ, ac primò ſumit, animatum ab inanimato diſtingui per vitam, vt ex hoc pareat, animam eſſe principium vitæ. Principiũ enim propriarum paſſionum ſubiecti, eſt principium ipſius eſſe ſubiecti:

Quatuor genera operationũ vitæ, quorũ ſingulę dicuntur vita.

At, vt multiplicitas animæ appareat, diſtinguit quatuor genera operationũ, vitæ, quarum ſingulæ dicuntur vita, & ſingulas, aut omnes habens, dicitur viuere: ſunt aũt Vita, intellectio, ſenſatio, motio localis, ab interno principio actiuo, & vegetatiuo, quæ compræhendit augmentationem, diminutionem, & nutritionem. Hæc ſunt vitæ opera.

Nota.

Nec mireris, ſi ſuperius numerauit tantùm vegetatiuam, quia illic loquebatur de communi vita, quæ omnibus ineræt viuentibus.

Vnde & vegetabilia omnia. Tex. XIIII.

De vegetatione. 1. Quòd vegetatio primò ineſt plãtis.

DE Vegetatiuo ſeorſum tractat primùm, ac tria docet. Primò plantæ participãt vegetationẽ quod probat: quia ab interno augentur, & aluntur, non ſolùm ad vnam differentiam loci ſurſum, vel deorſum (ſic enim viderentur vegetari impropriè per additionem, inanimata) ſed ad omnem loci differentiam, & ſecundum omnem poſitionem, viuuntque dum alimentum poſſunt recipere.

Separari autem hoc quidem. Tex. XV.

2. Quòd vegetatio poſſit ab alijs ſeparari, non contrà.

ALterum, quod dicit de vegetatiuo, eſt, quòd poteſt ſeparari ab alijs, alia non ab ipſo in mortalibus: ac ſi dicat, Reperiri poteſt viuens, in quo ſola vegetatio ſit, vt planta: non tamen reperiri poteſt viuens, in quo ſit ſenſatio, aut intellectio, quin in eo ſit vegetatio, vt patet in animalibus, & hominibus.

Nota.

Dicit tamen, In mortalibus, propter cælos, quos Antiqui crediderunt eſſe animatos ſenſu vel intellectu; tamen ſine vegetatione: ſed de hoc alibi diſputandũ eſt.

Viuere igitur ꝓpter hoc principiũ. Tex. XVI.

3. Quòd vegetatio ſit communis omnibus viuentibus.

TErtium eſt: quòd iſta operatio vitæ ſcilicet vegetatio eſt communis omnibus viuentibus, cùm ſit in animalibus, & in hominibus.

De ſenſu, & primò inſit animalibus.

Statim tractat de ſenſu, docetque alia tria. Primum eſt, quòd ſenſus ineſt primò animalibus. Vt enim vegetatio eſt plantis primò inſita, ita ſenſus animalibus; nullumque eſt animal ſine ſenſu: habent igitur animalia viuere, ſcilicet vegetari, & vltra hoc etiam ſentire.

Senſus autem primò ineſt. Tex. XVII.

2. Quòd tactus ſit ſenſus omnibus animalibus cõmunis.

ALterum eſt, quòd iſte ſenſus, quod animal conſtituit, eſt tactus: omnibus enim animalib. ineſt tactus, nec ſine hoc poſſunt conſiſtere.

1. Quòd tactus potest ab omnibus alijs sensibus separari, & nō contrà.

Tertium est, quòd sicut vegetatiuum separari potest ab alijs vitæ operibus, vt accidit in plantis, ita tactus separatur à reliquis tribus. Sunt enim animalia, quibus non inest, nisi tactus, sub tactu continetur gustus, Gustus enim est quidam tactus: vt dicetur inferiùs. Alij tamen sensus non separantur à tactu: qui enim vidēt, audiunt, aut olfaciunt, necessariò habent tactum.

Quid sit vegetādi & tangēdi principiū.

Explicat, quid vegetatiuū, & tactiuum sit: dicens, quòd vegetatiuum est animæ species, quam plantæ habent; principium autem tangendi animalibus inest, ipsorumque anima est.

Propter quam autem causam.
Tex. XVIII.

Nota.

CVM separari vegetatiuam ab alijs animæ partibus, & tactum, à reliquis sensib⁹ docuisset, causam vtriusque in posterius reseruat: alia autem duo vitæ operatio, scilicet, motio, & intellectio, per hæc nota relinquuntur: inest enim intellectio hominibus, ac principium ipsius anima est.

Concluditur animę definitio formalis, seu per causam.

Ex quo cōcludit definitionem animæ, quòd anima est principiū vegetandi, sentiendi & mouendi, & intelligendi: quamuis forsan alicui videatur, quòd nō solùm hic definitionem constituat, sed dicta epiloget.

Sed melius est, si dicamus vtrunque pariter facere, scilicet ep logo dictorum, definitionem colligere, posteà diligētius probandam.

Not. quid per cogitatiuum hoc loco intelligat Arist. contra Auer.

Aduerte, quòd illud verbum, Cogitatiuo, non significat actum illius potentiæ cogitatiuæ, quam ponit Auerr. sed idem est cum intellectiuo, vt hic notat Simplicius. Græcè enim habetur διανοητικῷ, quod est intellectiuo: nam verbū διανοέω descendit à νοῦς, quod est mens, & Intellectus. Et Primo Poster. dicitur, Omnis doctrina, omnisq; disciplina διανοητική, scilicet discursiua, & intellectiua: ob id Argilop. vertit Intellectiuum: & Boetius Cogitatiuum: sed hoc opus est mentis.

Vtrum autem vnumquodque.
Tex. XIX.

Duplex Arist. qō. 1. Quæst.

DVas mouet quæstiones. Altera est: Cùm hæc omnia, vel horum aliqua in vno animato sint, an procedant à diuersis speciebus animæ, an ab vna potiùs, pluribus tamen potentijs illius. Et quia hæc quæstio, vt dicit Simplic. soluta fuit li. 1. vbi determinatum est, vnam tantùm in vno esse animam secundum substantiam, multiplices autem illius esse potentias: ponit alteram quæstionem supposita hac determinatione. An tales potentiæ sint separatæ loco, ita vt diuersæ sint in diuersis subiecti partibus; an simul insint subiecto, solaque ratione separentur. Ad hanc respondēs dicit, quòd in quibusdam facilè est determinare hoc, in quibusdam dubiū est, nec ita facilè. Explicat autem primò, in quibus sit facilè: postea, in quibus difficile.

2. Qō. Aristotel. An animæ potentię ita separatæ sint loco, vt diuersę sint in diuersis subiecti partib. l. animalibus. Respōsio.

Sicut enim in plantis.
Tex. XX.

IN quibusdam animalibus notum esse, dicit, quòd potentiæ sola ratione separentur, scilicet in insectis, & in his quorum partes decisæ viuūt: nam in illis partibus singulis experimur esse motum, sensum, & appetitū, cùm insit dolor: puta enim eus pide, refugiunt: non ergo loco separantur hæ potentiæ, & per hæc animalia de alijs fit iudicium, quorum partes decisæ non viuunt. Assimilantur autem ista animalia in hoc plantis, quæ decisæ viuunt, cum anima sit extensa per totum, vnaque sit actu, & multæ potentiæ; quatenus per diuisionem actu multæ fiunt.

In quibus animalib. potentiæ non separentur loco, seu subiecto.

Nota 1. Nota, quòd hic per sensum intelligit tactum: hic enim est sensus sparsus per corpus cum appetitiuo, & loco motiuo.

Nota 2. Notandum etiam, quòd phantasiam vocat imaginationem quandam imperfectam, quæ caret organo determinato, sed simul est cū actu, de qua pòst dicetur: nam perfecta est in cerebro, & hæc est in perfectis tantùm animalibus. Per desiderium, appetitum intelligit.

De Intellectu autem & speculatiua.
Tex. XXI.

EXplicat, in quibus dubium sit, an separentur subiecto, dicens, dubium esse de Intellectu, & speculatiua potentia, & per vtrunque eandem rem intelligit, vt Simplicius notat.

In quibus potentijs dubiū est, an separētur subiecto.

Dubium autem est, quòd nondum manifestum est, an sit organica potentia Intellectus, an separata ab organo, vt dicetur 3. de anima tex. 5. Quòd si ita est, tunc non solum ratione, sed etiam reapta est separari ab alijs. & anima, cuius talis est potentia, est alterius generis ab istis, sensitiua scilicet, & vegetatiua: potestque separari ab illis, & manere perpetua, & incorruptibilis.

Not. 2. p animę rōnalis separabilitate & immortalitate.

Vbi notandum, quod non dicit separatam esse, sed posse separari: nam in corpore coniuncta est cum sensu, & vegetatiua potentia, tamen post mortem, potentię tales corrumpuntur, manetque anima cum solo Intellectu. Et hinc colligitur animæ immortalitas, contra Alexandrum, qui locum hunc dicit legendum dubitatiuè propter illud verbum, Videtur. At Simplic. & Philop. & alij docent, & bene, tale verbum assertiuè intelligendum, ac si diceret, Manifestum est. At de hoc posterius exactè dicemus.

Reliquę autem partes animæ. Tex. XXII.

Potētias reliquas sensitiuas & vegetatiuas non separari subiecto, vt Plato volebat.

Reliquas potentias sensitiuas, & vegetatiuas in vno composito non separari subiecto, docet, vt volebat Plato, qui sensitiuam in corde, appetitiuam in iecore posuit: sed solum ratione. Similiter etiā sensum & Intellectum ratione distingui notum est. De distinctione enim secundum subiectum, dixit superiùs, dubiū esse, tamen de distinctione rationis non est dubium, quòd per actus prior. Cùm enim aliud sit opinari, id est, intelligere, aliud sentire, etiā diuersæ erunt potentię sensus, & Intellectus. Per operationes enim potentiæ & operationes per obiecta distingui cognoscuntur.

Adhuc autem quibusdam animalium. Tex. XXIII.

De distinctione potentiarū indiuersis animantibus.

Cum has potentias, qualiter in vno distinguere deberemus, docuisset, scilicet ratione, non autem omnes subiecto: nunc qualiter in diuersis compositis distinctè inueniantur, docet, dicitq; in quibusdam omnes has esse in alijs vnam, in alijs plures.

Quatuor animatiū gradus.

Possumus enim quatuor gradus, & differentias viuentium secundum has sumere. Primus est eorum qui sola operatione vegetandi gaudent: tales sunt plantæ. 1. Secundus est eorum, qui propter vegetatiuā superaddunt solum sensum: huiusmodi sint quædam animalia immobilia, vt conchę, & spongiæ, & alia. 2. Tertius est eorum, qui istis motum localem superaddunt, vt animalia multa alia. 3. Quartus enim, qui adhuc viuuntur Intellectu, vt sunt homines. 4.

Ordo horum graduum.

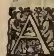
Est autem ordo iste, vt vbi sint gradus posteriores, sint priores: vbi enim Intellectus est, ibi & reliqua; Vbi motus, ibi sensus, & vegetatio: vbi sensus, ibi vegetatio, non ècontra.

Sensuū ordo in animalib.

Iste etiam ordo constituitur inter quinque sensus. Quædam enim tactum cum gustu tantùm habent: est enim tactus necessarius. Quædam superaddunt olfactū, quædam auditum, quędam omnes habēt. Idemque est ordo.

Quoniam autem id, quo viuimus. Tex. XXIIII.

Intētio Arist. eliciendi animę definitionē.

Arist. intendit ex his quæ dicta sunt, definitionem animę elicere, ac per eam demonstrare sequentia. Ad hoc assumit duo.

Suppō. 1. *Duob⁹ dicimur viuere sicut & scire.*

Alterum est; quod sicut duobus dicitur scire aliquis, & duob⁹ sanus esse: ita etiā duobus dicitur viuere. Scimus enim scientia tanquā forma, quæ facit scientes: scimus anima, tanquam immediato subiecto, in quo recipitur scientia. Similiter sani sumus sanitate tanquam forma: sani etiam sumus corpore, vel aliqua corporis parte vt subiecto. Ita duplici etiam principio viuimus; altero vt forma, altero vt materia.

Suppō. 2. *Actus, & formę recipiuntur in pprijs subiectis, ita ētid, quo viuimus.* *Not. axioma, actus actiuorū sūt in patiēte dispositio.*

Alterum, quod supponit, est, Formas & actus recipi in proprijs subiectis. Propria enim forma est in sua propria materia: vt sanitas in certo receptiuo corpore, similiter sciētia in proprio receptiuo. Ita etiam id, quo viuimus, vt forma, erit in proprio receptiuo: in vniuersum enim actus actiuorum sunt in patienti dispositio; id est, agentia non producunt suas formas, nisi in proprias & dispositas materias. Hæc duo sunt, quæ sumit Aristotel. quorum vtrunque probauit à simili in sano, & sciente.

Infertur & probatur ex dictis, animę definitio quodam syllogismo.

Ex his colligit definitionem hoc modo, Quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primò, aut est forma, aut materia seu subiectum. Sed anima viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primò: sunt enim ista animatorum propria, vt dictum est: ergo anima est, aut materia, aut forma. Sed non est materia, nec subiectum: ergo anima est forma, actus seu ratio, qua primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus.

Nota.

Et nota, quod dicitur, Primò, ad excludēdam ipsam operationem, qua viuimus secūdò: & iste est textus validissimus, quo probatur animam intellectiuam esse formam secundum esse vnitam, & non tantùm secundum operationem. At quia minor illa, scilicet, Animam non esse subiectū, sumpserat: id probat in textu sequenti repetita diuisione substantiæ.

Tripliciter enim dicta substantia. Tex. XXV.

Probatur minor syllogismi, supposita substantię diuisiōe.

Probat minorē; supposita substantiæ diuisione. Quædam est forma, quæ dicitur actus. Quædam materia, quæ dicitur potentia. Quædam est ex vtraq; composita. Probat solùm, quòd materia non sit compositum. Materiam enim nō esse, certum est, cùm sit communis animato, & inanimato: corpus, seu compositū, cùm ex materia & forma constet, non potest alterius esse actus, nec in alio recipi: ergo anima non erit corpus: nam anima recipitur in animato: ergo erit corporis animati actus.

No. cōtra Auer. animā intellectiuam esse formā informantem, in Arist.

Hic nota contra Auerroem, animam intellectiuam esse formā, ex qua cum materia dicit Arist. fieri tertiam substātiam: ergo vnitur secundum esse: aliter non fieret tertia substantia. Notanda est horum duorum textuum expositio.

Et propter hoc benè opinantur. Tex. XXVI.

Laus quorundam Antiquorum, aliorū repræhensio.

Laudat quosdā Antiquos, quosdam repræhendit. Illi laudandi sunt, qui animam non esse corpus dicebant, simul tamen asserebant esse in corpore, & esse aliquid corporis, & talis corporis, scilicet Physici, organici. Illi autem repræhendēdi sunt, qui nihil de corpore determinarūt, nec expresserunt, quod, & quale corpus sit, quod haberet animam, cùm tamen constet, non quoduis, recipere quoduis, sed proprium actum esse in propria materia, & secundū rationem, ac conuenienter sit, vt proprius actus sit in proprio receptiuo.

Nota illud, Quamuis æquiualere cum denotante causam, vt legit Philoponus. Nota.

Alter discursus, quo colligitur animæ definitio prima ex hac secunda.

Ex his sumitur alter discursus, quo colligitur definitio animæ. Illa prior, Omnis actus, quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, est actus corporis cuiusdam, & non cuiusque: anima est huiusmodi: ergo erit actus corporis talis, scilicet physici, organici. Vide ergo causam, quare sit actus cuiusdam corporis, quia est particularis actus ad certas operationes.

An demonstratio definitionis animæ sit à priori. Quaest. III.

PER definitionē animæ posterius traditam, ostendi diximus illam priorem: inquirendum est, si talis demonstratio sit à priori, & per causam, vt videtur Aristo. dicere, & statim videbitur, quòd non. Primò; Operationes sunt effectus posteriores anima, cùm sint actus secundi: sed ista posterior definitio reddit causam. 1. Argu. ad partem ... negat.

Præterea secundò. Primum est esse actum primum corporis, quàm esse principium operationum vitæ: ergo illa prior definitio potius est per causam. Antecedens patet: nam postquam anima est in corpore, consequenter est principium operationum. 2. Argu.

Præterea tertiò. Vel ista posterior definitio est propria alicuius animæ, vel communis omni. Si est propria alicui, per ipsam non poterit demonstrari illa prior, quæ communis est. Si autem communis est: quomodo ergo dicitur propria, & distincta definitio specierum animæ? 3. Argu.

Præterea quartò. Videtur nulli animæ talis definitio conuenire, nisi soli rationali. Sensitiua enim, & vegetatiua non est actus, seu principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus. 4. Argu.

Præterea quintò. Quia Intellectiua anima non videtur actus, & forma alicuius corporis, cùm intellectio non sit corporis: 5. Argu.

tæ,& discursu tenemus,ab anima esse:Vnde definitionem colligimus. Et hoc sufficit,vt sit medium sufficiēter notum ad demonstrationem Physicam:nō est enim in omnibus ęqua certitudo quærenda.

3 Concl. Illa demōstratio secūdę definitionis ꝑ primā: est à priori per causam finalem.

Tertia conclusio. Talis demōstratio est à priori per genus causæ finalis.

Pro explicatione scito, operationes rei dupliciter posse considerari. Vno modo, vt effectus ipsius rei, à quo procedunt: & sic posteriores sunt. Altero modo, vt finis, in quem res ordinatur, est enim res ob suam operationem,vt 9.Metaph.c.9.dicit Arist. visum habemus,vt videamus,vt visum habeamus: & sic prior est operatio,cū sit finis Finis enim quantū ad executionē posterior est : est enim sic effectus: tamen quantum ad intentionem prior est: est enim sic finalis causa : sunt autem operationes maximè fines in rebus Physicis.

Nota. 1.

Aduerte vlteriùs,quòd sicut in rebus practicis finis est regula & norma formæ rei,ita etiam in Physicis. V. g. quia ferra est ad scindendum, inde est quod talis est forma & materia: & quia domus est ad talem finē,inde talis efficitur. In physicis etiam tales natura res facit, quales fine; vt oculus talis est,quia ad vidēdum: reliqua alia etiam secundum suos fines.

Nota 2.

Ex dictis ꝓbatur cōclusio.

Ex quo sequitur,quòd sit optima naturalis demonstratio per finem,talis est ista; finis enim animę est,vt per eam viuamus, sentiamus,moueamur,intelligamus:si talis finis est,debuit esse actus corporis organici primus: non ergo tales operationes, vt effectus,sed vt fines sumendi sunt.

Not. 3. Quòd sit ēt vera sētentia Caietani,sed non ita ad mentem Arist.

Mihi etiam placet Caiet. Quia ex se animam esse talem substantiam, vt sit ex se principium vitæ prius est, & causa cur sit actus corporis,sed quamuis illud verum sit,tamen non est talis demonstratio physica,& per causam physicam, sed ferè Metaphysica per quasdam rationes formales. Arist.autē non videtur illo modo definiuisse,sed operationes ipsas.

Ad 1.& 2. argum.

Ad primum & secundum argumentum solutio patet. Nam quamuis operatio in executione sit posterior,& effectus, actus primus ipsius corporis, tamen intentione est prior,cum sit finis.

Ad 3.

Ad tertium dico,quòd ista definitio dicitur propria,non quòd sit alicuius speciei animæ, sed quia per eam faciliùs colligi possunt singularum definitiones,quàm ex prima.

Ad 4.

Ad quartum respondeo cum Caietano Thien. & alijs, quòd facit definitio sensum disiunctum in illis operationibus;aliter enim soli rationali competet:sic autem omnibus,sicut in definitione naturæ diximus olim.

Ad 5.

Ad quintum:Ibi petitur difficultas, an rationalis anima,vt intellectiua est,sit forma?Dico igitur duo. Alterum est, quòd ipsam secundum suam substantiam,& entitatem, formam esse informantem non licet dubitare. Dico secundò, quòd an ipsa secūdum illum gradum intellectiuum informet?non puto esse periculosum negare cum multis affirmantibus,ipsam esse formam secundum gradum sentiendi.

Tamen aduertendum est,cum anima in homine non solum det sensitiuum, sed etiam det esse hominum, non solum, inquam,det esse animal, sed animal rationale:vnde hominis totius essentia est esse animal rationale,non solum est concedendum secundum gradum sensitiuum informare,sed etiā secundum gradum rationalis. Distinguēdum ergo est. Aliud enim est simpliciter intellectiuum, quod est, sine discursu omnia simul intelligere, vt Angeli intelligunt, & anima in sua vltima & perfectissima contemplatione attingēs vltimum Angeli. Aliud est rationale propriè quod est intelligere cum discursu & vnum post aliud:& ita anima propriè dicitur rationalis, & homo dicitur animal rationale, & non propriè dicitur animal intellectiuū, vt Angeli. Igitur dici ꝓbabiliter potest,licet non informet secundum gradum vltimum intellectiuum, in quo conuenit cum Angelis: tamen informate secundum gradum, non solum sensitiuum, & vegetatiuum, sed rationale quoque. Est autem notandum, hos gradus rationalis, & intellectiui non esse à parte rei distinctos, sed solùm ratione distingui, ita, vt anima considerata sub illa ratione, non dicatur informare, vt videlicet intellectiua, sed, vt rationalis. Sed mihi adhuc melius & securius videtur, quòd ipse adhuc secundum illum vltimum gradum sit forma, quia licèt intelligere non sit corporis, vt organi & subiecti, est tamen ab ipso obiectiuè &

ante-

antecedenter saltem dependens, vt diximus.

Imò verò multò adhuc melius est, si dicamus, vnicū esse simplicissimū gradum animæ, tale scilicet medium eminenter, eminenter hæc in se omnia continens, & ita informare per se totum, & simpliciter: & quia medius est gradus, habet operationes quasdā, & potentias cum corpore coniunctas, & alias operationes, & potentias à corpore separatas; ac de his hactenus.

An anima sit in toto corpore, an verò in aliqua tantùm eius parte.

Quæst. IIII.

Sensus quæstionis notus est: petimus enim, an anima toti corpori, & ipsius partibus omnibus insit, an in aliqua tantùm illius resideat parte. Et in primis videtur, quòd non in toto sit corpore.

1. Argu. q nō in toto sit corpore. Et argumētum primum est ab authoritate Aristotel. libello de communi animalium notione. Dicit expressè, totum animal esse, sicut ciuitatem optimè institutam, & animam sicut Regem: dicitque quòd sicut Rex non est in tota ciuitate; sed in vna præcipua parte; ita nec anima in toto corpore, sed in vna præcipua parte, scilicet corde.

Præterea libro de senectute, cap. 2. & 3. De partibus animalium cap. 4. dicit principium sensus esse in corde: ergo ibi erit anima.

Præterea 8. Physicorum tex. 84. Intelligentiā non in toto cælo, sed in cæli parte, posuit: ergo anima non in toto corpore, quia eadem est proportio Intelligentiæ ad orbem, & animæ ad corpus.

2. Argu. Præterea est secundum argumentum. Anima non est, nisi vbi sunt potentiæ: sed potentiæ non sunt sparsæ per totum corpus: non enim visus, auditus, & denique sensus sunt in omnibus partibus corporis: ergo nec anima.

3. Argu. Præterea tertiò. Si anima esset in toto corpore, esset in partibus similaribus corporis, scilicet in osse, carne, vena, & alijs: sed animā in talibus esse non potest, quia materia animæ est organica, & dissimilaris, vt ex definitione colligitur: ergo non est in omnibus partibus.

Tandem quartò. Si in omnibus esset partibus, singulas denominaret partes, & quælibet pars diceretur animal, sicut quælibet ignis pars dicitur ignis: quod tamen falsum est. 4. Argu.

Aduertendum est viros doctos tam Philosophos, quàm Theologos non esse conformes in hac parte. Cicero 1. Tuscul. cum Platone, animam rationalem in mente posuit. Opinantium varietas. 1. Opinio Platonis.

At Alb. tract. 1. cap. 7. animā sensitiuam omnem in corde ponit, vel in aliquo habente locum cordis, vt in spina in animalibus, quorū partes decisæ viuunt, scilicet anguillis, vermibus, & alijs, vel in anulis, in animalibus anulosis, vt vespis, & apibus, & alijs: ac ob id dicit, quòd cùm secundum latus abscindūtur, partes non viuūt, quia sic sciditur annulus, vel spina non manet: at cùm per longum, viuunt, quia in parte spinæ integra, vel annulo manet anima, in alijs animalibus perfectis, homine, leone, & reliquis, anima est in corde. 2. Opinio Alber.

Simon Portius, libello de mente humana, cap. 7. contendit eam esse in corde. Adde etiam, quod Diuus Hieronymus libro 2. super Matthæum, cap. 14. ponit animam nostram in corde; repræhenditque Platonem, quòd in cerebro collocauit, allegatque illud Matth. 23. A corde exeunt cogitationes prauæ. Et Tertul. lib. de anima, cap. de hegemonico, id est de principali gradu animæ, multis testimonijs Scripturæ contendit ostēdere, eam esse in corde: & libr. de resurrectione carnis allegat illud, Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Idē habet Philon Iudæus, opusculo de eo, quod deterius potiori insidietur. 3. Opinio Simonis Portij, &c.

At in oppositum est S. Tho. disputa. de anima arg. 10. & 2. contra gent. cap. 72. & Turrisanus monachus lib. 2. microthecni. Galc. com. 12. dub. 4. & Iandu. q. 7. & Apollin. q 6. Caiet. Thi c. quòd anima sit in toto corpore viuentis. 4. Opin. S. Tho. &c.

Pro denominatione primò notandum, partes viuentis, & præsertim animalium, esse in duplici differentia, vt docet ipse Aristote. 1 hist. cap. 1. Quædam sunt similares, quæ sunt eiusdem denominationis cū suis particulis, vt ossa, caro, neruus, vena: quælibet enim ossis pars dicitur os, & venę vena. Quędā dissimilares, quæ ex his componun- 1. Funda.

ponuntur, nec eandem habent denominationem cum suis particulis, vt caput, pes, cor, iecur: & tales partes vocantur mēbra lib. 2. hist. cap. 1.

Aduerte vlterius inter similares quasdam alias esse partes in animali quæ inseruiunt ad partium consistentiam aliarum, temperiem, & nutritionem, & ad conseruationem vitæ: illę enim erant partes solidæ, & consistentes, istæ sunt fluidæ, vt humores quatuor, pituita, bilis atra, & flaua, atque sanguis: hęc enim corpus temperāt, & sanguis inter hos humores habet aliud quoddā, quod sit sedes vitæ, & præterea sit nutrimentum animalis: ob id plus alijs abundat. Inter has etiam partes sunt spiritus: per hos enim & vita conseruatur, & operationes vitales fiunt, & species mandantur in organa interiora, sicut per medium aerem ad sensus exteriores ab obiectis: his etiam interuenientibus fit motus in neruis, & cor calefacit, & fouet partes corporis. Ex his ergo omnibus totum constat, & constituitur corpus animalis. Alia veiò sunt, quæ non sunt partes animalis, sed ad ornatum pertineāt, vel ex excremētis nutritiouis partium proueniunt, vt vngues, capilli, barba, pili: hæc omnia partes non sunt animalis, nec ad ipsius integritatem faciūt, vt dictum est: nam his ablatis, animal manet integrum. Iuxta hoc respōdetur quęstioni.

1. Conclu. Sit itaque prima conclusio. Anima secundum suam substantiam, est in omnibus animalis partibus, quę ad ipsius pertinēt constitutionem. Hanc conclusionem probo primò ex Arist. definitione. Anima

Probatur primò ex Arist. testimonijs. est actus corporis organici. Vide, qualiter materiam proximam animę corpus ponit organicum: ergo anima est in ipso corpore organico. Præterea tex. 9. dicit. Sicut

2. visus ad oculum, ita anima ad totum simul animal. Præterea tex. 20. animam in om-

3. nibus partibus ponit, similitudine plantarum, quarum animæ per totum sunt corpus.

2. Probatur rōne. Sed probatur secundò ratione. Si anima in vno tantū parte corporis esset, reliquæ corporis partes aliā haberent substantialē partē, imò cū plures sint partes distinctæ inter se, plures essent in vno composito partes substantialiter, & specie differentes: sic autem non posset esse vnum per se, sed totum per quandam aggregationē, tuncq́; fieret argumentum Arist. contra Platonē 1. animæ text. 91. quòd non esset quo illę plures formæ inter se vnirētur, ac vnum componerent.

3. Rõ. Probatur tertiò, & est forte argumentum. Potentia non potest separari à propria forma: sed potentia animæ sunt in toto composito, & in qualibet parte, similiter & operationes animæ: ergo ibi etiam est anima. Consequentia patet. Nam si est tantum potentia, & operatio animæ sine ꝓpria forma, & principio, sequitur, quòd erit cum altera diuersa forma, & sic non erit cum ea naturaliter, sed violentè, sicut calor in aqua. Antecedens notumest: nam in ossibus est animæ potentia & operatio similiter in carne, neruo, reliquisq́; partibus: erit ergo & animæ substantia.

Secunda conclusio. Anima secundum omnes suas potentias, non est in qualibet corporis parte. 2. Concl.

Aduerte quod potentiæ animæ, quædam sunt in ipsa solum, vt Intellectus: & sic vbi ipsa est, etiam Intellectus, & voluntas. Quamuis, quæ istis ministrātur ad intelligendum non sint in quauis corporis parte, sed in capite, vel etiam in corde. Explicatur & probatur ratione.

At aliæ sunt totius coniuncti communicatæ tamen ab anima, vt reliquæ omnes: tales cum sint simul in materia, & anima, & nō in quauis materia, sed certo modo disposita, non sunt vbicunque est anima, sed in partibus talem dispositionem habentibus. Vnde in ossibus est potentia vegetatiua, non sensitiua: quia caret dispositione ad talem potentiam, in neruis est motiua potentia, in oculo visiua: in carne, neruis, alijsque multis tactus, in cerebro & capite imaginatiua; tamen anima vbiq; est secundum suam substantiam, similiter etiam & secundum vegetatiuam potentiam.

In omnibus his, quæ vegetantur, & conseruantur, & per quas vita retinetur, est dans, non esse animatum, vt dicantur viuere, sed esse simpliciter mixti, vt sanguini: nam anima, vt diximus, eminenter cōtinet omnes alias formas inferiores, sensitiuum, & vegetatiuū, & simplicem mixti, & ita quibusdam partibus conuenit sentire, quibusdam vegetare, quibusdam esse tantum mixti: anima enim sicut requiret

O corpus

corpus etherogeneum, & organicum, ita dat esse etherogeneum, & vna est animæ substantia in vno, vt dicemus pòst, varias communicans potentias varijs corporis partibus, secundum ipsarum variam dispositionem.

3. Conclu. Tertia conclusio: In alijs, quæ partes animalis non sunt, nec secundum substantiam, nec secūdum potentiam anima est. Non sunt igitur capilli animati, nec pili, nec vngues.

Probatur primò ratione. Probatur: quia quod non est pars compositi naturalis, non participat formam talis compositi: at illa non sunt partes, vt dictum est: ergo non participāt animam, quæ est animalis forma.

2. Rō. Præterea: quia nulla in eis est operatio animæ: non ergo habent animam. Antecedens patet: nam si qua esset, vegetatio esset: at hæc non est: non enim huiusmodi, nisi per additionem ab extrinseco augentur, non quod virtutem internam habeant attrahendi alimentum, vt pili, per iuxta portionem excrementi, & per impulsionem quandam crescunt, & superflui excrementorum humores per additionem: non ergo habent animam.

Dubiū de sanguine, an sit animatus & pars. Obijcies Aristo. 3. histor. cap. 19. vbi dicit, solum sanguinem animari, & ita non solum esse acciperet ab anima, sed vitam. Solutio. Respondeo, quòd sanguis non dicitur animari, quasi quòd habeat in se vitam & viuat, sed quòd solus est, qui in animatum conuertitur: cùm sit nutrimentum.

Primum sumptum vitæ Aristotel. Quamuis non caret aliqua probabilitate aliquo modo sanguinem participare vitam: nam verè participat aliquas operationes vitales, putà, motum localem ad omnes partes corporis & fouendas & nutriendas, & feruet, & cōseruat vitam totius animalis, & animam ipsam in corpore conseruat, ita vt dicatur animæ sedes. Accedit hoc ipsum Aristotel. testimonium, vbi ait expressè; Sanguis animatur, & feruet. Sed quicquid sit de hac re, an sit sanguis animatus, nec ne, & viuens: tamen hoc negari nullo modo potest, nec debet, esse verè partē corporis animalis, & spectare ad veritatem & integritatē naturæ, imò qui id negaret, videretur temerari⁹. Nam Cōcilium Tridentinum sess. 13. de Eucharistia. ca. 3 apertè sanguinem numerat inter partes Christi, qui surrexit à mortuis, & ex vi connexionis talis partium naturalis, & concomitantis sub speciebus panis, non solùm corpus, sed sanguinē ait, & animam Christi contineri: quia partes Christi inter se copulantur. Et concilium Ephesinum ait in epistola ad Nestorium: Verbum Dei hominem factum assumptione carnis, & sāguinis: aliàs nisi pars esset, non esset vnitus hypostaticè: quod assereree, esset error. Sed & Arist. libro 3. historiæ animalium cap. 2. sanguinem inter partes similares numerat, & ait earum omnium esse partem potissimam. Diuus Thomas 3. par. quæst. 54. art. 1. Sanguis, inquit, vnitus erat Verbo, & vt pars humana corporis, & vt spectans ad vnitatem naturæ humanæ.

Nec obstat, quòd dicatur etiam potentia pars; nam est quidem pars verè fouens animam, vt diximus, & sustinens vitam eius, & tuens, & conseruans, & corroborans animal: tamen pars talis, quæ est in potentia aliæ partes, quod in eas potest conuerti, sicut etiam caro est pars, sed aliquando circa os conuertitur in os, & elementa sūt orbis partes, quamuis conuertantur in mixta.

Nec etiam obstat, quod Aristoteles lib. 2. de partibus animalium, cap. 10. ait, sanguinem nō sentire, quippe qui nulla pars sit animalium. Nam intelligit. i. animata pars vel ethereogenea pars, nec est membrum animalis, aliàs eodem modo sequeretur, nec os esse pars, nec arteriæ, & venæ, & omnes aliæ partes, quæ tantùm vegetātur non essent partes: quod manifestè falsum est, & contra eundem.

Igitur cum sanguis verè sit pars corporis, & anima totū corpus informet, & omnes eius partes integrantes, necesse est & hanc quoque informet, sicut & reliquas corporis partes communicando, si non vitam, saltem esse mixti, & licet non diceretur viuens, tamen diceretur esse accipere ab anima.

Ad primū argu. Ad argumenta ergo respōdetur. Ad primum locū Arist. est notāda solutio, quòd anima potest dupliciter considerari. Vno modo, vt corporis forma, & sic in toto est corpore. Altero modo, vt motor est, & sic dicitur esse in pręcipua parte corporis, quia quantum ad potentiā motiuā est in certa parte: vt enim visus in oculo est, ita motiua po-

ua potentia in neruis, & corde, vnde secundum Arist. originem habent, quamuis secundum Galenum, à cerebro: per has enim partes mouet alias.

Arist. ergo illic loquebatur de anima, vt mouet. Et quia potentia motiua non est in omnibus partibus, sed in quadam principali: hinc est, quod dixit, non esse in toto corpore: quantum tamen ad informationem, in toto est.

Ad alterũ locũ Arist. Ad alium locum dico, quòd sensus non solum est in corde, sed præcipuè dicitur trahere originem à corde: & quamuis in solo esset corde, non ob id anima in solo corde secundum suam substantiam esset: sunt enim aliæ potentiæ, quæ in alijs partibus sunt, in quibus necesse est animã inesse.

Ad alium locũ Arist. Ad alium locum dico, quòd non est similis Intelligentia animæ omnino. Nam Intelligentia est solum motor orbis, quare non est opus, quòd sit in toto orbe. At anima est simul forma, ideoque debet esse in toto corpore, quamuis secundum potentiam motiuam sit in aliqua parte determinata.

Ad 2. arg. Ad secundum argumentum concedo, quòd sint aliquæ potentiæ, quæ non sunt in toto corpore: sed non sequitur, ꝙ anima non sit in toto: quia illæ tales potentiæ non sunt in sola anima, sed in coniuncto, potestque eadem anima existens in toto corpore, in quibusdam partibus habere aliquas potentias, in alijs verò alias: imò cùm in omnibus partibus non desit potentia animæ, sequitur, quòd in toto erit anima.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd est duplex materia. Prima, & secunda. Prima est, in qua primò recipitur res: secunda est, quę primam componit. Materia prima animæ est, corpus organicum: secunda, partes similares, quæ organa componunt, in vtraq; autem est anima. Cùm autem dicitur corpus organicum esse materia animæ, sermo est de prima, & proxima.

Ad 4. Ad quartum dico, quòd forma non denominet, nisi materiam proximam, & primam: talis autem est corpus organicum; ob id non quæuis pars dicitur animal, aliquo tamen modo denominatur: nam quęlibet particula animalis dicitur animata, aliquo saltem modo: quædam quidem sensitiuæ, quædam vegetatiuæ, quædam saltem quantum ad esse mixti simpliciter ab anima esse accipiunt. & hoc sufficiat.

Vtrùm omnis anima sit indiuisibilis.

Quæstio V.

Rdua hæc est quæstio & difficilis. Primò autem est sensus quæst. exponendus. Igitur, prout ad præsens spectat, & tripliciter potest aliqd esse diuisibile. Primò in partes essentiales, sicut in materiam, & formam, genus, & differentiam. Secundò in potentias, & virtutes suas. Tertiò in partes quantitatiuas, & integrantes. Nota titu li quõnis sensum. Trib. modis aliqd dicitur visibile.

Nec de his omnibus modis est difficultas. Nam animam esse indiuisibilem essẽtialiter phy sicè certum est: non enim componitur ex materia & forma. Esse verò diuisibilem metaphysicè, dubium non est, cùm habeat gradus essentiales, ex quib. & genera & differentię sumuntur. Vnde nõ benè dixit Iandu. q. 7. qui eam nullo modo esse totum essentiale affirmauit, cùm tamen certum sit, compositam habere essentiam, cum non sit purus actus. De qua di uisibilitate animæ sit qò & controuersia. Reprehẽsio Ianduni.

Similiter non est difficultas de diuisibilitate secundum potentias. Certum enim est, animam, quamuis vnã, in sua substantia multas habere virtutes, ac potestates. Sed de partibus secundum quantitatem difficultas est.

Vbi iterum nota, quòd tripliciter est aliquid secundum quantitatem diuisibile. vno modo per se primò, puta; quòd ratione sui & non alterius extẽsioni partes habet, & sic sola quantitas diuisibilis est. Altero modo per se secundò, quòd nõ quidẽ ratione sui, sed ratione alterius, quod tamen in eo est primò, diuisibile est, sicut substãtia corporea & composita: hęc enim ratione quantitatis diuisibilis est, tamen quantitas in ea, vt in primo subiecto recipitur. Tertio modo est aliquid diuisibile per accidens, quia est simul cum eo, quod per se diuisibile est: sicut albedo dicitur diuisibilis per accidens, quia est in subiecto habente partes. Hoc etiam modo forma substantialis dicitur diuisibilis per accidens ad compositi diuisionem. Nota 2. tripliciter aliqd est diuisibile secũdum quatitatem. 1. 2.

Aduertendum igitur, quòd non quærimus, an anima sit diuisibilis per se pri- De qua diuisibilitate

animaliū, & rationalem esse indiuisibiles: reliquas diuisibiles. Et huic sententiæ fauet Aristotel. de senectut. cap. 1. vbi postquam dixit, animas imperfectorum animalium esse singulas diuisibiles, vnam actu, plures potentia, subdit, quòd in animalibus probè constitutis, anima est, quàm maximè fieri potest vna, & simplex. Hanc opinionem sequitur D. Thom. 1. p. q. 76. ar. 8. & Thomistæ omnes, inter quos est Heruens. 1. sent. d. 8. q. 4. & alij.

Caiet. p. p. loco allegato volens reddere causam opinionis, notat tripliciter se habere formas ad materiam aliquam, quam informant.

Rō Caiet. Notat tripliciter se habent formæ ad materiā. 1. Primò quædam sic recipiunt aliquam totam materiam, vt æquè primò respiciāt partem illius, quales sunt inanimatorū, formæ scilicet elemētorum, & mistorum, quæ ita primò ordinantur, & recipiuntur in aliqua materia, vt possint recipi in parte illius: & ratio huius est, quia dispositio tota necessaria ad talem formā, est in tota illa materia, & in quauis parte: vt dispositio ignis formæ, calor est, qui tam primo est in materia aliqua magna, sicut parua, quia in vtraque potest esse vt octo.

2. Quædam aliæ formæ sunt in opposito extremo, qui sic habent ordinem ad aliquam totam materiam, vt nullo modo respiciant partem: quod prouenit ex perfecta dispositione, quam tales formæ petunt, qui non possunt inueniri, nisi in tota simul illa materia, non autem in parte: & huiusmodi sunt anima rationalis, & animæ perfectorum animalium: hę enim non sunt nisi existente tali dispositione, quæ non est nisi in tota simul materia.

3. Aliæ formæ sunt mediæ, quæ sic respiciunt aliquā materiam, vt non æquè primò respiciant partem, sicut primæ, nec prorsus totam materiā tantùm respiciant, sed aliquo modo & minus principaliter partem respiciant, eò quòd non sunt tam perfectæ, nec tantā petunt dispositionem in materia: huiusmodi sunt animæ plantarum, & animalium imperfectorum.

Ex dictis infertur cōclusio. Ex hoc vult Caiet. quòd primæ formæ, quia respiciūt aliquam totam materiam, & partem æquè primò, quòd sint diuisibiles in illa materia, vt pars formæ respiciat partem materiæ, ita vt possit separata per se esse. Similiter, & tertię, quia respiciūt aliquo modo partem materiæ, sunt extensæ, tamen, quia æquè primò non respiciūt illam partem, nō possunt in illa sola multùm permanere separata: at aliæ formæ, quæ nullo modo respiciunt partem non sunt extensæ, sed in tota materia totæ, & totæ in qualibet parte.

Hæc ratio Caietani mihi nullo modo placet; nam solùm colligi potest ex hoc, quòd animæ perfectorum non sint sic in materia, vt in qualibet parte diuisæ possint perseuerare, nō tamen quòd illic non sint extensæ, non enim quia in partibus diuisæ nō manent, vnde colligitur esse indiuisibiles: nam in minimo naturali aquę forma extensa est, non tamen manebit in partibus diuisis defectu quātitatis: ita illæ animæ nō manent defectu dispositionis, prius tamen erant extensæ. Reijcitur hæc ratio Caietani. 1.

Imò, potius sequitur oppositum illius quod prætendit. Si enim elementi forma sic respicit aliquam materiam totam, vt æquè primò respiciat partem illius, profectò erit in tota materia, etiam in qualibet parte tota, quia omnia æquè primo respicit & ex opposito, formæ, quę nō respiciūt partes æquè primò materiæ, non erunt tota in partibus. 2.

Alia est vltima sententia, quæ magis ad vnum vergit extremū; omnes animas esse diuisibiles tam plantarum, quàm animalium perfectorum & imperfectorum præter animam rationalem; hanc sustinet Aegidius 1. Sent. d. 8. 2. p. illius distinctionis 2. princip. q. 3. & Iandu. hic, q. 7. & Apollinar. q. 6. & Marsil. 1. Gen. q. 10. & Alber. Saxo. 1. Gen. q. 12. & Auerr. 8. Physico. com. 78. vbi omnem formam in materia putat diuisibilem, quamuis non existimat Intellectum esse in materia. 4. Opinio Ægidij, Apo. & c. oēs animas præter rationalē esse diuisibiles.

Circa huius difficultatis resolutionem sit prima conclusio. Anima rationalis, quam superiùs esse verè formam probauimus, est indiuisibilis, tota in toto corpore, & tota in qualibet corporis parte. Hæc est communis Philosophorum, & habetur à S. August. 6. libr. de Trinitate. cap. 3. Sunt autem duo exempla, quibus hoc explicari potest. Alterum est August. epistol. fundamenti contra Manich. capit. 16. assimilat Deum esse in mundo, animæ existenti in corpore quantum ad hoc. Deus enim totus in mundo est, & totus in qualibet parte, ita, vt quod hic est sit id, quod illic est: ita ani- 1. Conclu. Declaratur exemplo.

tra anima in corpore. Sed est differentia. Deus non informat mundum, sed assistit, nec includitur in mundo: at anima informat corpus in ipso, quod concluditur.

Alterum exemplū. Alterum exemplum est S. Tho. dispu. de anima, q. 10. ad 18. argumentum. dicit, quòd sicut Angelus est in tanto loco, vt non possit dici, pars est in hac parte, sed in qualibet est totus: ita anima est in corpore: differenter tamen, quod ille non informet, anima autem informat.

1. Ratio. Atque ex his exemplis sumitur primū argumentum contra eos, qui naturaliter, id non posse costare dicunt. Si enim constat, substātias incorporeas esse, præsentesque loco esse, totas quidē in tota, & totas in parte, profectò constabit in anima, quæ poterit toti corpori indiuisibiliter inesse: quod enim repugnans hinc alicui videtur esse, etiam est in intellectualibus substantijs circa præsentiam in loco.

2. Ratio. Sit secundum argumentum. Si anima esset diuisibilis, sequitur, quod esset mortalis: sed consequens est falsum, etiam secūdum veram Philosophiā: ergo anima rationalis non est diuisibilis.

Probatur sequela. Sit anima extensa per corpus, & habeat partem in parte, abscindatur manus, peto de parte animæ, quæ erat in illa manu, Vel est retracta ad materiam proximam antecedentem: & hoc esse non potest. Impossibile enim est, quòd duæ partes distinctæ formæ simul informent eandem materiam: & præterea, quia non possent vnum fieri, cum non sit talis modus excogitabilis, quo fiat vnū per se: debet ergo recedere cum manu. Petam, An illa sit mortalis, vel non? Dicere, esse immortalem, & ex vna anima rationali fieri duas immortales, imò innumerabiles, secundum innumeras diuisiones, quæ fieri possunt, est adeo absurdū, vt impugnatione non egeat.

Si autē, omnes particulæ mortales sunt, cùm sint omnes eiusdem rationis, erit tota mortalis. Hoc argumentum puto habere multum roboris, & concludere.

3. Ratio. Sit tertium argumentum, quod ex hominis augmentatione, & diminutione sumitur. Sequitur enim, si extensa est, quòd in augmentatione noua anima semper producitur in nutrimento, & aliqua pars in diminutione destruitur, atque ita eadem, quæ superiùs deducebamus, in commoda sequerētur: & præterea, debemus fateri, quòd anima rationalis educitur de potentia materiæ: quòd si non educitur, ergo noua pars, quæ producitur, non poterit continuari cum præcedenti, sicut nec duæ animæ duorum hominum.

Et si in diminutione corrumpitur, sequitur, quòd post multum tempus & assiduam diminutionem homo amittit animam rationalem, quam habebat, & habitus ac scientias, quæ in ea erant: quæ omnia sunt absurdissima, & impossibilia. ergo anima non est diuisibiliter existens in corpore.

Sit quartum argumentum ex cognitione vniuersalis. Intellectus enim cognoscit vniuersale absque figura, loco, quantitate: ergo est omnino indiuisibilis. aliter enim, si esset extensus, per speciem extensam intelligeret: at species extensa non potest repræsentare nisi rem extensam, & in loco. Et hoc est argumentum optimum. 4. Ratio.

Quintū est. Intellectus cognoscit, quod est in sensu communi, & imaginatione, ac memoria sensitiua, ac omnia inter se comparat. si ergo est extensus per illa tria organa, ita, vt pars quæ est cum sensu communi, nō sit, vbi aliæ sunt, impossibile est iudicare simul de istis: quia iudicium nō est nisi ab eo, quod omnia cognoscit: ergo fateri oportet, quòd Intellectus est prorsus idem in sensu communi, & imaginatione, & per totum corpus, ita, vt quod hic est, sit illic, & in quauis parte. Ista ratio est Simpli. & Philopo. 1. de anima, text. 47. & sumpta est ab Aristo. 5. Ratio.

2. Conclus. 1. Ratio. Secunda conclusio. Mihi est probabilius, omnes alias animas perfectorum ac imperfectorum animalium esse diuisibiles. Hanc mihi persuadeo: quia omnes educuntur de potentia materiæ quantæ. Omnis autem forma educta ex potentia materiæ quantæ, per accidens est quanta: aliter enim tota educeretur ex qualibet parte materiæ: quod est inimaginabile. Tota enim de tota, & pars de parte educitur, sicuti albedo à subiecto.

Imò hæc est potissima via respondendi, & occurrendi dubijs circa indiuisibilitatem animæ rationalis, nisi quia non est educta de potentia materiæ. Confirmatio.

Adde etiam, quòd nulla prorsus est ratio, qua, Confirmatio.

tio, quare magis probetur indiuisibilitas animarum in perfectis, quàm in imperfectis animalibus.

2. Ratio. Secunda ratio. Præterea: actio, qua quælibet anima propter rationalem producitur, est diuisibilis, quia in quanto est: ergo & anima: non enim actio à termino distinguitur, nisi ratione sola. Est autem notatu dignum hoc argumentum ad conclusionis probationem.

3. Conclu. Sit tertia conclusio. Animæ perfectorũ animalium aliquo modo sunt indiuisibiles. Aduertendum autem, dupliciter formam diuidi posse. Vno modo in partes, quæ diuisæ permaneant, quomodo diuidi potest in partes, quæ non consistant, sed diuisione corrumpantur: sicut si minimũ naturale aquæ diuideretur, vtique forma aquæ non maneret in partibus.

Nota, dupliciter formam posse diuidi.

Hoc est igitur discrimen inter animas perfectorum, & imperfectorum animalium: quòd perfectorum animæ diuisæ non consistant partibus, sed diuisione corrumpantur, ac ob id indiuisibiles dicantur. Et hoc voluit indicare Arist. de senectu. cap. 1. non tamen, quòd non essent extensæ, ac imperfectorum animæ diuisæ consistunt in partibus per aliquod tempus, plantarum autem consistunt, & iterũ ad perfectionem reducitur: fit enim ex ramo arbor. Et hic est sensus propositæ conclusionis.

Explicatus & reducitur ratio cõclusionis.

Dubium. Dubitabis. Quare ex ramo abscisso fit alia similis arbor: at ex parte abscissa animalis, non fit iterum simile animal.

Solut. 1. reijcitur. Iandu. q. 6. & alijs respondent: quia anima in ramo durat plus temporis, quia minorem requirit perfectionem, quàm anima animalis, quę citò recedit. Hęc responsio non mihi videtur rei difficultatem euacuare: nam ego petam, Quare abscissa manus nunquam reparatur, cùm tamen in corpore reliquo multum temporis maneat anima?

2. Solut. Sciendum igitur, quòd in animali sint partes, quæ non nisi ex spermate per virtutem seminalem fabricantur, vt diximus 1. Gene. & hę non reparantur per humidum nutrimentale: vnde abscissæ semel, non restaurantur: At plantæ ex semine non nisi paucas partes habent: ramos enim ex nutrimento habet; ob id reparare potest ipsos.

3. Solut. Tertiò dici potest, hæc reparari posse quia habẽt seminalem virtutem sparsam & vim fructus, & fœtus producendi vndequaque per omnes ramos: non ita animalia, sed in quadam parte tantùm vim generatricem sortiuntur.

4. Concl. Sit quarta conclusio. Essentia animæ; in qualibet parte est tota: non solùm animæ, sed etiam cuiuslibet forma accidentalis, & substantialis.

Ratio cõclusio. Quælibet enim particula albedinis habet eandem naturã, & definitionem cum tota, & quælibet etiam pars formæ similiter & animæ: & hinc est, quòd quælibet particula est principium vegetandi, & sentiendi, si fuerit sensitiua: est enim similaris forma. Ex his habetur resolutio huius quæstionis.

Solutio arg primę opin. erroneæ. Superest modò ad argumenta eorum, quæ dicunt etiam animã rationalem esse diuisibilem, respondere. Sed pro solutione aduertendum primò, quòd aliquid esse tale dupliciter contingat. Vno modo formaliter, altero modo virtualiter. V.g corpus per albedinem formaliter est album: at albedo non est alba, nisi virtute & potestate, quia album facit Sol non est forma liter calidus, sed virtualiter: denique quicquid potest facere, quod alterum facit, dicitur esse in virtute illud. Vnde fit, vt, quamuis aliquid non sit, nisi vnum formaliter, possit tamen esse multa virtualiter, & in potestate, quia potest facere, quæ plura faciunt.

1. Nota, dupliciter aliquid esse tale.

2. No. potestatis formarũ ordinem. Aduertendum vlterius: quòd iste est ordo vniuersi, quòd quæ perfectiores sint formæ, possint simul, quæ possunt inferiores, & aliud quid. Cùm autem animæ sint formæ superiores alijs, faciunt, quæ aliæ faciunt, & aliud quid.

Vnde sicut forma totam informat materiam, & ita anima: & inter has animas, rationalis, quæ nobilissima est, virtute includit omnia, quia in alijs sunt: est enim principiũ sentiendi, & vegetandi, & componendi substantiã compositam: est enim vna in substãtia, in virtute multa, vt optimè explicat Augustin. libro de spiritu, & anima.

Illatio ex dictis, quo sit de alia substantia. Ex hoc sequitur vnum maximè notandum, quòd cùm aliquid est tale in virtute, non est philosophandum de eius substantia, ac si esset illud formaliter. Vnde si qua re phi

anima

losophan dum, quæ est virtute multiplex. anima informat, si componit substãtiam corpoream, non statim est argumentum, quod prorsus eodem modo se habeat, sicut & aliæ formæ, quæ animæ non sunt. Cumque anima rationalis sit omnium nobilissima forma, non statim erit, sicut & aliæ formæ, diuisibilis: virtute enim facit, quod aliæ, tamen modus substantiæ non est idem, vt magis declarabitur, in solutione singulorum argumentorum.

Ad primum argumen. Ad primum, neganda est illa maior. Nõ enim omne, quod est in materia quinta, est diuisibile, nisi id quod est principiũ primum recipiendi quantitatem, scilicet ipsa materia: compositum enim per materiam recipit quantitatem: at non omne, quod quocunque modo est in quanto, est diuisibile: aliter Deus in mundo existens, & Angelus in loco, diuisibiles essent.

Hoc autem est necessarium omni existenti quocunque modo in quanto, quòd sit præsens, & sit per totum illud: & sic anima est in toto corpore. Quòd autem sic sit in quanto, quod pars sit in parte: hoc non est de natura eius, quod est in quanto, nisi accedant aliæ causæ, puta, quòd sit principium primum recipiendi quantitatem, vel sit eductum de potentia quanti, qualis non est anima rationalis.

Vt igitur dicatur recipi ad modum recipientis, sat est, quòd sit in ipso toto ac si esset diuisibilis, quamuis non sit diuisibilis: est enim talis virtute, sed non formaliter, scilicet extensa. Et hæc solutio est notatu digna.

Ad scdm. Ad secundũ respondeo, quòd tota substantia composita est subiectum proximum quantitatis: ex hoc tamen non sequitur, quòd anima rationalis sit diuisibilis per accidens, sed quòd sit in tota materia, ac si esset diuisibilis, & ita se habet: non enim est indiuisibilis, ita vt sit in pũcto, sed est in tota materia indiuisibiliter tamen, sicut Angelus toti alicui loco. Totum autem sicut sit rationale ratione animæ, ita sit extensa ratione materiæ extensæ.

Ad tertiũ. Ad tertium solutio est facilis: anima enim rationalis est idem quoad substantiam, cum corporeitatis forma & vegetatiua & sensitiua: hæc cum corporeitatis forma non sunt diuisibiles in homine: nõ enim sunt formaliter, sed in virtute, & potestate animæ rationalis, quæ facit, quod aliæ omnes formæ faciunt.

Ad quartum. Ad quartum Albertus Mag. summa de homine, q. 2. ar. 3. dicit, quòd motum partium quorũdam in animalibus perfectis, præsertim in homine (abscissa enim manus mouetur) non prouenit ab anima, sed à virtute, & spiritu relicto ab anima. V.g. cùm quis proijcit lapidem, lapis mouetur, & quiescente iam proijciente: quia manet impetus impressus. Ita similiter spiritus & calor sunt velut impetus, quo anima mouet partes, anima non relicta in manu, mouentur manus à spiritibus manentibus.

Obiectionis solut. Quòd si dicas: Idem posset dici de imperfectis animalibus. Respondet, non ita esse: quia in his durat per multum temporis, quod non posset esse nisi ibi esset anima: & propterea videntur habere tactum: si enim pungantur, refugiunt.

Nota. Aduertendum tamen, quòd sint aliqui motus, qui non possunt tribui causæ naturali. Quòd enim abscissum caput Sancti Pauli locutum sit, miraculum fuit, nec crederet Aristotel. naturaliter fieri posse. Ipse enim 3. de partibus, cap. 10. dicit, ictu traiecta præcordia risum attulisse, verisimilius est, quàm quod referunt de capite, quòd abscissum sit locutum: vbi asserit, id fieri non posse.

Non tamen negare oportet, quòd ablato capite manere possit anima in residua corporis parte per aliquod partium tempus, nec tunc quod residuum est, ablato capite, dici debet pars, sed imperfectũ, quod Aristot. vocat Colobon, scilicet Metaphysicor. cap. 1.

Quorundam sententia de animalium imperfectorum sectione. Hic etiam aduerte, quòd in parte animalis imperfecti, secundum aliquos, non manet pars animæ, quæ erat antè, sed dicit, quòd corrumpatur: quæ erat antè, & duæ de nouo producuntur, in vna parte vna, & in altera altera: sicut cũ diuiditur linea, corrumpitur punctum continuans, & duo de nouo producuntur cum vtraque parte. Hoc dicit Caieta. Thien. & Marsil. Ficin. vt defendant animas esse indiuisibiles: non enim diuiditur præcedens, sed corrumpitur, & in singulis partibus, aliæ de nouo producuntur.

Circa tãtum autem plantæ, Simplicius dicit, quòd ibi non manet anima, sed dispositio

positio proxima ad animam.

Sed omnia ista apertè sunt contra Aristo. qui animam esse diuisibilem putat, & potestate esse plures, non quòd fiat productio de nouo, sed per separationem solam quomodo lignum vnum est plura potentia, non quòd partes generentur per diuisionem, sed separatione facta sint per se: & opposita Philosophia est figmentum. Quis enim capit vnico instanti per solam diuisionem produci multas animas realiter distinctas de nouo, & antecedentem corrumpi? Sic igitur patet solutio ad argumenta primæ opinionis.

Reijcitur hæc sententia. 1. 2.

Ad alia duo alterius opinionis respondetur, & quidem ad primū satis diximus 1. de Genera. Quanuis enim in viuentibus præter hominem noua pars formæ producatur in nutritione, non ob id augentur vel nutriuntur sicut inanimata: illa enim per intus susceptionem, & ad omnem differentiam per se nutriuntur & augentur: & ita hoc differunt, habentque virtutem internam attractiuam, & auctiuam. Imò Arist. volens probare tex. 14. plantas augeri, sicut viuens, non aliter probauit, quàm quia secundum omnem positionem augentur.

Ad argu. opinionis. Ad 1.

Ad secundum dico, quòd ille motus totius prouenit, quia tota anima continua est, & dum mouetur vna pars scilicet cauda, totum moueri potest, sicut cùm vnam ligni partem moueo tangendo, mouentur reliquæ ob continuationem.

Ad secūm.

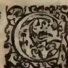
Et præterea, per sympathiam possunt etiam aliæ partes condolere, vel etiam per influxum quendam doloris communicatum ad alias partes, vel doloris cognitionem. Sed de his postea dicemus: ad quæstionem autem dicta sunt satis.

Caput tertium.

Potentiarum autem animæ.

Tex. XXVII.

De potentijs animę & animatorū gradibus.

Vm vitæ operationes, ac potentias non omnibus inesse superiùs dixisset, sed quibusdā omnes, alijs aliquas: nunc distinctè hoc docet, & præsertim de potētijs. Primum autem numerum ipsarum constituit, docens esse quinque, putà, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, loco motiuum, & Intellectiuum. Secundum has potentias constituit quatuor animatorū gradus, qui superiùs constituti sunt, quantum ad operationes. Primus est, in quo solum est vegetatiuū, & istæ sunt plantæ. Secundus gradus est eorū quibus inest vegetatiuum, simul etiam sēsitiuum, & appetitiuum: est autem ista potentia appetitiua simul coniuncta cum sensitiuo. Non est enim sensitiuum, quod non sit appetitiuum, ob id non facit nouum gradum.

Quinq; esse potentias animę vegetatiuæ, & sensitiuæ. Quatuor animatorū grad. 1. Gradus. 2. Gradus.

Quòd autem appetitus sit semper cum sensu, duplici probat ratione, facta priùs diuisione ipsius appetitus. Est enim quidam rationalis, & dicitur voluntas: est alter sensitiuus, cuius duplex est genus Concupiscibilis, & Irascibilis, quos vocat iram, & concupiscentiam: quos superiùs declarauimus. Hic autem de appetitu sēsitiuo loquitur: cum hoc enim est sensitiua potentia.

Appetitiua potentia simul est cū sensitiua: & ideò nō fecit distinctum gradum.

Hoc præmisso, facit priorem rationem, quæ potest sic componi. Quibuscunq; inest tactus, inest voluptas & dolor: at quibus inest sensus, inest tactus: ergo, quibus inest sensus, inest voluptas & dolor: sed talia sunt appetitus, vt notum est: ergo quibus inest sensus, inest appetitus. Maior patet. Nam tactus est doloris & voluptatis. Minor etiam patet. Nam tactus est sensus necessarius: nulli enim inest sensus, cui non tactus.

Suppositio diuisionis appetitus. 1. Rō nectitur.

Aduerte circa doloris naturam. Auicen. fen. 2. doctr. 2. capit. 19. dicit, dolorem esse sensibilitatem contrarij. Vocat sensibilitatē sensationem: tactus vocat contrarium, quod est vehemens, ita, vt dissoluat temperiem: talis enim contrariæ qualitatis actiuæ, quæ tactus sit, dolor est.

No. Aulc. doloris definitionem.

Ponit duas doloris causas: altera est cōtraria qualitas fortis, altera solutio continui. Partes enim naturalis corporis sensitiui habent quandam cōtinuationem in se naturalem, cuius solutio efficit dolorē: has duas causas Galen. lib. 1. de locis affectis, cap. 2. vocat species.

Doloris causę. 1. Sētētia.

Auicenna tamen reprehendit Galen. qui lib. de symptom. cap. 6. non aliam causam posuit doloris, quam continui solu- 2.

tionem. Concili. diffe. 76. varias in hoc Medicorum ponit factiones.

Mihi videtur dicendum, doloris causam non solum esse contrarium, nec solā solutionem continui, sed simul vtrunq;, vt sensatio contrarij soluentis continuationem, vel solutionis inducentis contrariam qualitatem, sit dolor. Nec oportet, quòd fiat solutio ista continuationis per sectionem: sat est, quod fiat contractione, vel dilatatione partium, quæ fit calore distrahente, vel frigiditate comprimente: vtriusque autem sensatio, dolor est, tamen formale obiectum, & causa est ipsum contrarium: hoc enim est tangibile. Solutio autem continuationis est velut materiale. Et hæc sint satis de hac re.

Adhuc autem alimenti sensum.
Tex. XXVIII.

Ratiō. Ecundam facit rationem qua appetitum simul cum sensu esse docet, & potest sic ad formam reduci. Quibus inest sensus alimenti, inest appetitus: at quibus inest tactus, inest sensus alimenti: ergo quibus inest tactus, inest appetitus. Vlteriùs: Quibus inest tactus, inest sensus: ergo quibus inest sensus, inest appetitus. Maiorem probat. Quibus inest fames, & sitis, inest appetitus: quia fames est appetitus calidi & sicci: sitis verò appetitus frigidi & humidi. Sed quibus inest sensus alimenti, inest fames, & sitis, vt notum est: ergo quibus inest sensus alimēti, inest appetitus. Et hæc erat maior. Probat minorem illam, scilicet, quòd tactus sit sensus alimenti. Sensus alimenti est, quòd sentimus alimentum: sed tactu percipitur alimentum: ergo tactus est sensus alimenti. Minor probatur. Nam alimentum est calidum, siccum, humidum, frigidum: horum autem tactus est.

Obiectionis primæ solut. Quòd si dicas, Alimentum est etiam coloratum, & odoriferum. Respondent, id esse per accidens: non enim nutrimur alimento, nisi vt mistum est, quia vt talia sumus, corrumpimur, & deperdimus substantiam & sic per talia reparamus.

Alterius obiectionis solut. Quòd si dicas, Sapor est per se in nutrimento. Respondent, quòd non est tanquā necessarium, nisi vt condimentum quoddam; natura enim in necessarijs, ad conseruationem animalium, operationibus apposuit delectationem quandam, qua ad exercitium inuitaret; & sic in cibis apposuit saporem. Quòd, si dici solet, Quod sapit, nutrit, & res boni saporis, esse bonum alimentum. Id fit, quia sapor ostendit cōmistionem qualitatum temperatam, vel intemperatam, in qua per se consistit nutrimentum, seu alimentum, & alimenti bonitas, vel malitia. Perpende hos discursus: sic enim sensus Aristotel. ordinatus videtur, nec facilè ex litera ista eos ordinare poteris.

Dubiū de fame & siti. Solutio. Dubitabis de fame, Quomodo dicitur appetitus calidi & sicci: quia nō sit etiam humidi & frigidi: sed quia id, quo vescimur, comparatione eius, quod potamus est magis calidum & siccum.

Notandum itaque, quòd cùm animalis substantia sit in continua destructione, natura prouidit, vt per nutritiones repararetur aliquo modo recepto alimēto, & sumpto ab externo; fame autem significatur defectum talis alimenti. At quia nutrimētum erat graue & consistens, vt non possit facilè prolabi per partes & vias arctas corporum; addit potum rerum fluidarum quibus cibus deferatur per vias: & huic vsui est aqua, & potus, simul etiam, vt refrigeret calorem vehementem concoctionis. Et defectu huius potus excitatur passio, quæ dicitur sitis, quæ est appetitus humidi & frigidi, præsertim tamen humidi.

Exactiùs autem manifestandum.
Tex. XXIX.

Reijciuntur quędā quæ non spectant ad præsentē tractationem. Via aliqua de alimento dixerat, qđ non est præsentis loci discutere, remittit se in aliū locum, vbi exactiùs de hoc dicetur: similiter etiam de Imaginatione alibi dicetur, an insit omnibus animalibus, vel aliquibus. Aduertendum autem, quòd loquitur de imaginatione perfecta, quæ est potentia sensitiua interior, habens organū in parte media cerebri. Hactenus de secundo gradu viuentium dictum est, quæ per vegetatiuam cum sensitiuo, & appetitiuo constituitur.

3 Gradus animatorum. Tertium statum ponit, qui est eorum, qui vltra prædicta habent potentiam motiuam secundum locum.

Et quartus est eorum, qui vltra omnia prædicta, habent cogitatiuum, & Intellectiuum: & in hoc gradu sunt homines, & si quid est hominis melius: quod dicit propter Intelligentias, & cælos, quos Antiqui animatos crediderunt, quibus inest Intellectus potentia.

No. q d p cogitatiuã, & intellectiuã intelligat Aristo.

Aduerte, per cogitatiuum, discursiuum intelligi; & per intellectiuum contemplationem, non quòd sint potentiæ diuersæ. vna enim est potentia Intellectus: sed hæc res à phantasia pendentes cognoscimus: & dicitur cogitatiuum, vt dianæa, & res abstractas, dicitur Intellectus.

No. cõtra intellectũ illũ Auerroistic.

Vbi nota hic cõtra Auerroem. Si enim per intellectiuum intelligit Aristo. humanam illam intelligentiam, nõ diceret Aristo. quòd inest alijs ab homine. 1. Præterea 2. non computaretur inter potẽtias animæ, cùm sit substantia, cuius tamen oppositum facit Arist. Vide ergo quàm manifestè ipsi Auerr. Aristotelis textus aduersetur. Adde etiam, quòd cogitatiuum Græcè est, διανοητικὸν: quod est opus, & potentia mentis: venit à νοῦς, quod mens.

Manifestum igitur est, quod. Tex. XXX.

Qño se habeant animæ definitiones ad ipsã animã, quadam similitudine explicat.

Absoluta definitione animæ in communi, & ipsius operationibus, ac potentijs enarratis, distinctionem animarũ venaturus, definitionem animæ, & ipsam animam comparat, ac exemplo explicat: dicitque, quòd definitiones datæ animæ, sunt sicut definitio figuræ in communi. Est autem similitudo in duobus. Alterum: definitio figuræ nõ est alicuius figuræ realiter abstractæ ab omnibus, quæ in nulla particularium insit: ita definitio communis animæ non est alicuius animæ communis naturaliter abstractè à particularibus, qualem ponunt Idearum assertores.

Alterum est, sicut definitio communis figuræ est alicuius rationis cõmunis, quæ tamen insit particularibus, nec realiter sit ab eis separata: ita etiam definitio animæ. Ex quo mouet duos errores extremos cauendos. Alter est, velle definitionem da- 1. re alicuius communis separari, quod non sit in particularibus. Alter verò, velle sta- 2. tim definire particularia, neglecta definitione communi. Non enim vniuersalia prorsus reijciuntur: sunt enim, sed nõ per se existentia.

Duplex error cauẽdus in definitiõe alicuius rationis cõmunis.

Ex hoc loco manifestè reuincuntur, qui definitionem animę putant analogam, & ęquiuocam, vt nullam communem rationem dicat, cùm tamen apertè dicat oppositum Arist. & fateatur esse communem genericeè, nisi velis dicere figuram esse æquiuocum, quam tamen Aristot. in prædicamento qualitatis, genus esse docuit. Solùm ergo animę definitio habet analogiã perfectionis, quia non aufert vniuocationem, sed est in omni genere.

No aduersus definitionẽ animæ putantes. Analogã æquiuocam.

Similiter autem se habent ei, quod est. Tex. XXXI.

Vnc ipsam animã figuræ cõparat in alijs duobus. Alterũ est. Figuræ enim consequenter se habẽt: est enim vna post alteram. Ita etiã & animæ: est enim ordo perfectionis inter eas: est enim vegetatiua omnium infima, post quã sensitiua est, supremum gradũ continet intellectiua. Alterũ est. Figuræ sic se habent, ꝙ priores sunt in consequentib. non actu, sed virtute & potestate: vt Trigonũ in Tetragono, & Tetragonum in Pẽtagono, & sic de alijs. ita etiam est in animabus: vegetatiua enim est in sensitiua, non actu, sed potestate: quia potest sensitiua prȩstare operationes, quę vegetatiuę sunt; & vtraque est in Intellectiua.

Cõparatio animę cũ figura.

Vnde dicit esse considerandum, qualis sit anima in horum vno quoque, quia diuersam habent formaliter animam. In plantis enim est vegetatiua: in animalibus sensitiua formaliter, sed virtute vegetatiua: in homine intellectiua formaliter, sed virtute aliæ duæ.

Vbi hæc notanda sunt contra ponentes plures animas in vno composito realiter distinctas. Nota etiam contra Auerroem, quomodo distinguit hominis animam à sensitiua, docens esse tres animas, & in hominis anima esse virtualiter duas: qđ de cogitatiua illa intelligi non potest: est. n. formaliter sensitiua, sicut anima equi, aut alterius: tunc autem non oportet tria genera distinguere.

No. cõtra ponentes plures animas in vno cõposito, & contra Auer. distinguẽtem cogitatiuã in hõie à sensitiua & intellectiua.

Propter quam autem causam.

De singulis potentijs animę ac primo de vegetatiua incipit agere. QVod dixerat de operationibus vitæ, puta, quærendam esse causam, propter quam separentur hæ operationes ab alijs; idem nunc de potentijs dicit, in quo se præparat, vt de singulis differat ordine incipiendo ab his, quę ab alijs separatæ inueniuntur, scilicet vegetatiuo.

Numerantur iterū grad' animatorū, sed magis in particulari diuiso sensitiuo in tres. Nunc autem numerat iterum gradus, sed magis in particulari numerato sensitiuo. Facit autem quinque. Primus, est eorum, quæ vegetatiuum tantùm habent. Secundus eorum, qui habent simul sensitiuum, & hæc habent vegetatiuum. Tertius est eorū, quæ habent alios sensus propter tactum; nam in secundo solus tactus computatur.

Et sensitiuorum alia quidem.

Tex. XXXII.

4. Gradus. 5. Gradus. QVartus gradus eorum, quæ superaddunt motum secūdum locum. Vltimus est eorū, quæ Rationem habent & Intellectum: quod supra declarauimus: & vocat minima & vltima. Sunt enim homines dicti minimi, quia non diuiditur iam homo in species. Vltimi, quia est supremus corruptibilium rerum.

Dubium. Dices, quare iterum hi gradus numerentur?

Solutio. Respondeo, quòd aliter quàm antè. Suprà enim solùm distributionē eorum secundum subiecta considerauit; hic autem quod à quo separetur.

Quę à quibus separentur. Vnde de nouo docet, quòd posteriora à prioribus non separantur: benè tamen econtra: Vegetatiuum enim, quòd non sit sensitiuum, nō econtrà. Similiter, habens alios sensus, habet tactum, non econtrà: Similiter habens Intellectum in mortalibus, habet reliqua, sed non econtrà: quod ob Intelligentiam dicit, in quibus est Intellectus purus absque alijs. Cùm autem dixisset, non omnibus inesse rationem, dicit quòd alijs animalibus rationis expertibus quibusdam insit imaginatio, quibusdam non; loquitur autem de perfecta imaginatione, de qua nihil modò dicimus, quia inferiùs de ista erit sermo in fine huius libri.

De speculatiuo autem Intellectu.

Quid sit speculatiuus intellectus. 1. Expō. PHiloponus, & alij, per speculatiuum intellectiuū, eandem potētiam cum ratiocinatiua intelligunt, sed ratione diuersam; vt Intellectus dicatur contemplatiuus secūdum intellectionem eorum, quę à phantasmate non pendent, cuius consideratio physica non est.

2. Expō. Auerr. putat per speculatiuū Intellectum intelligi non Intellectum hominis, sed Intelligentias separatas, quarum consideratio physica non est. Vtraque expositio est bona, hoc tamen magis in quæstione examinabitur.

Quō de animabus singulis differendum. Distinctis igitur omnibus his potentijs, concludit vnum, scilicet, quòd cum de istis particulariter dictum fuerit, etiam dictum erit de animabus in particulari: quę enim de potentijs vegetatiuis dicentur, hæc animæ vegetatiuæ propria erunt: quę verò de sensitiuis, sensitiuæ: quæ autem de intellectiuis, intellectiuæ, pari modo.

An sint tria tantùm animarum genera.

Quæst. VI.

EX his, quæ capite isto discussa sunt, tria genera animarum colligūtur, scilicet Vegetatiua, Sensitiua, & Intellectiua. Vt autem meliùs percipiatur hoc, ponuntur aliquot argumenta.

1. Argum. ad partē negatiuā. Primum est. Potentiæ fluunt immediatè ab anima: ergo penes numerum potentiarum genere debet sumi genericus animarum numerus. Sed quinque sunt potentiæ genere, scilicet, Vegetatiuum, Sensitiuum, Appetitiuū, loco Motiuum, & Intellectiuum: ergo tot erunt animarum genera.

2. Argu. Prætera secundò. Saltem penes animatorum gradus sumetur numerus animarum: sed quatuor sunt gradus animatorū, & viuentium, vt sæpè dictum est: ergo etiam quatuor erunt animarum genera.

3. Argu. Præterea tertiò. Ita se habet anima hominis propria ad hominem, sicut anima equi ad equum, & leonis ad leonē, & alterius speciei ad ipsam: sed istæ animæ non faciunt nouum genus, aliter innumera essent animarum genera: ergo nec anima homi-

hominis faciet genus ab alijs duobus distinctum.

4. Argu. Praeterea quartò. Anima hominis non comprahēdit multas species sub se, sicut vegetatiua, & sensitiua: ergo nō est genus animae. genus enim species, sub se cōtinet.

5. Argu. Praeterea quintò. Plantae habent suum proprium appetitum: ergo non solùm appetitiuū est in animalibus; & sic erunt sex potentiae animae, & nō tantùm quinque, vt dicit Arist.

1. Funda. de animarū numero dupliciter sumi potest. Pro horum resolutione sunt aliquot fundamenta notanda. Primum est. Animarum numerus dupliciter sumi potest, & vtroque modo sumit S. Tho. Vnus modus habetur à S. Thom. 1. p. q. 78. art. 1. alter in praesenti capite.

1. Modus à priori. Supposi-tio. Prior autem est in hoc capite, & procedit, supposito fundamento, animam esse formam quandam eleuatam, & altioris naturae, quā sint formae materiales, & corporeae: & hoc notum est. Animata enim sunt altioris generis, ac perfectioris, quàm sint inanimata corpora.

Numerus animarū sumitur secūdum modos, qd' vnius formae esse, est magis eleuatum, quā alterius. Tripliciter vna forma potest eleuari in esse. Ex hoc sequitur, quòd secundum modos, quibus aliqua forma potest eleuari in esse, supra formas materiales, erit numerus animarū genericus. Tripliciter autem potest vna forma eleuari in esse. Quod vt intelligas, aduerte, quòd vnum, & idem potest sub triplici esse considerari. V. g. lapis primò sub esse naturali: & est illud, qd' habet in se materiale sensibile, & corruptibile. Secundò, sub esse prorsus intelligibili & immateriali, & sic se habet prout reprę sentauit in specie Intellectus: illic enim non repraesentatur, nisi in vniuersali abstractus à loco, tempore, & accidentibus.

1. 2. 3. Tertiò sub esse medio, nec omninò materiali, & sic se habet lapis, vel reprę sentatur sub specie sensus: illa enim species non habet in se qualitates & materiam lapidis, ob id aliquo modo immaterialis est: non tamen omninò, quia reprę sentat lapidem in materia; & ipsa est in materia, scilicet in organo. Vide igitur triplex esse vnius. Iuxta hoc triplex est genus animae. Prima est intellectiua, quae ob id eleuatissima est omnium sensibilium formarum; quia ipsa est, in qua res habent esse eleuatum, primum scilicet intelligibile: species enim illae immateriales in ea esse habent. Altera est sensitiua, secundum quam res habet esse eleuatius naturali, sed non omninò immateriale. Tertia est vegetatiua: quia non ob id dicitur habere esse naturale eleuatius, quia in se, & à se operatur; reliqua extra se operantur. Vide ergo tres formas diuersimodè eleuatas supra formas corporeas. Erit ergo triplex animae genus.

Alter modus sumendi animarum numerum, est à posteriori penes operationes: est enim anima principium operationis eleuatae supra operationes corporum inanimatorum. Alter modus à posteriori, quo numerus idē colligitur animarū ex earū operationib.

Quae eleuatio triplex esse potest, secundum quòd tria insint operationibus corporum inanimatorum. Primum est, quòd sint à principio externo: quae enim agūt, extra se agunt: quae patiuntur, ab externo principio patiuntur: nulla est ab interno operatio in his. Alterum est, operationes hae medijs qualitatibus primis exercentur, vt instrumentis; solùm enim illae quatuor actiuae sunt in inanimatis, vel illae, quae ab his procedunt. Tertium est, omnes tales operationes in coniuncto recipiuntur, non in nuda forma, sed vel in composito, vel in materia. Tria conueniunt operationibus inanimatorum. 1. 2. 3.

Cùm igitur sic se habeant corporeae operationes, tripliciter contingit eleuari supra has. Sunt enim quaedam, quae ab intrinseco sunt principio, reliqua tamen habent, scilicet, sunt in corpore, & exercentur virtute qualitatis primae: talis est augmentatio, seu vegetatio: hae enim sunt à principio interno in planta, tamen exercentur virtute caloris naturalis, & in coniuncto recipiuntur. Trib. modis eleuari potest operatio supra operationem inanimatorum, ex quibus triplex animarū genus colligitur. 1.

2. Aliae sunt, quae magis eleuantur, quae non exercentur virtute qualitatis primae: vt sensatio, & motus localis: nō enim virtute qualitatum primarum sunt, sed virtute potentiae ab anima procedentis, quae non est vlla ex illis qualitatibus tamen recipiuntur adhuc in corpore.

Aliae sunt quae nec in organo recipiuntur, vt intellectio: & ista est eleuatissima. 3.
Iuxta has tres operationes diuersae eleuationis, constituitur triplex animae genus.

Ex quo vnum aliud colligitur notandum, quòd anima hominis ob id faciat vnum genus distinctum à sensitiua, quia altioris est esse, & operationis: at reliquorū animalium animę solùm diuersas species faciunt: non autem nouum genus, quia nullam Nota, cur anima hominis vnū faciat genus distinctum.

nullam habet operationem, nec esse altiùs, quàm sit operatio & esse animæ sensitiuæ.

2. Fund. q animæ potentiæ & animatorum gradus non eodē modo sumātur.

Sit secundum fundamentum. Animæ potentiæ, & animatorum gradus non eodem modo, quo animarum numerus, sumuntur: potentiæ enim penes operationes vitæ diuersas multiplicicantur, quæ quinque sunt genere, scilicet vegetati, sentire, appetere, moueri secundū locum, & intelligere, ob id quinque sunt potentiæ, harum operationum immediata principia. Gradus autem animatorum non sic, sed penes diuersitatem subiectorum, in quibus hæ potentiæ, & operationes separatæ inueniuntur, sumi debent. Et quia quadrupliciter separantur ista secundum subiecta, in quibusdam inest solum vegetatiuum, in alijs vegetatiuum cum solo sensitiuo, & appetitiuo, in alijs vltra illa loco motiuum, in alijs simul intellectiuū: ob id quatuor sunt gradus animatorum. Sunt igitur animarum genera tria, animatorū gradus quatuor, potentiæ quinq;.

Nota, cur pauciores sint animæ q̄ animatorum gradus, & hi pauciores, q̄ potentiæ.

Est autem hoc conueniens: semper enim principia pauciora sunt: & quo magis receditur à principijs, eo maior est multiplicatio: quod in vna anima percipi potest. Anima hominis vna est: potentiæ, quæ immediatè ab anima fluunt, multæ: habitus, qui sunt post potentias, sunt plures. Nam sicut in vna anima multæ potentiæ, ita in vna potentia multi habitus. Actus autem qui post habitus sunt, adhuc plures: ab vno enim habitu multi sunt actus, & adhuc plures res: nam per vnum actum multas res compræhēdimus. Et simile est in arbore: ab vno trunco rami, & ab his alij plures, & plures multiplicantur. Ita animarum numerus minor est: maior animatorum, adhuc maior potentiarum ipsorum animatorum numerus, vt patet.

3. Fund. de potentia appetitiua in reb⁹ naturalibus, & tria cōsiderare possumus, formā, appetitū, & operationē. Istorum ordo.

Sit tertium fundamentum: quòd in rebus naturalibus cōsiderare possumus tria. Primum est, propria rei forma, & secundum talem formam perfectio. Alterum est, inclinatio in perfectionem propriam, quæ dicitur appetitus. Tertium est, operatio, qua res propriam consequitur perfectionem.

Est autem ordo, vt post formam sequatur appetitus, post appetitum operatio, & motus: appetitus ergo semper sequitur formam aliquam rei.

Forma tribus modis se habet, ita & appetitus qui illam cōsequitur.

Cùm autem tripliciter se habeant istæ formæ, tripliciter etiam se habebit & appetitus. Est quædam forma naturalis, quæ simul atque res est, ipsam à natura habet, substantiaque ipsius est, vt forma ignis igni, & lapidis lapidi, & aliorum formæ naturales ipsis, quorum formæ sunt, à natura sunt. Inclinationes autem, quæ secūdum tales formas sunt in rebus, dicuntur appetitus naturales: vnde inclinatio lapidis, & ignis, & aliorum in perfectiores secundum proprias formas, dicitur appetitus naturalis.

Primus naturalium appetitus.

Triplex naturalis appetitus.

Et hic est triplex, puta appetitus elementi, misti, inanimati, & vegetabilis: quiliber enim est inclinatio in id, quod secundum talem formam naturalem sibi conueniēs est: imò iste appetitus per cuncta vagatur, quatenus vnumquodq; inclinatur in perfectionem, quæ propria ei est secundū gradum entis, quæ à natura recipitur.

2. Appetitus sensitiuus.

Alia est forma, non per naturam recepta, sed per cognitionē appræhensa. Animal enim dum cognoscit, res ipsas per ipsarum imagines in se recipit, & ex his oritur quidam appetitus, quo in id, quod sensu perceptum est, inclinatur: & dicitur appetitus sensitiuus, qui tam in perfectis, quā in imperfectis reperitur animalibus, licèt multò perfectius in perfectis.

Multiplex appetitus sensitiuus.

Est autē hic appetitus multiplex secundum multitudinem modorum, quibus vna res potest per sensum appræhendi, vt alibi dicemus.

3. Appetitus rationalis, seu intellectiuus, s. volūtas.

Alia est forma per Intellectum appræhensa, & hanc sequitur appetitus rationalis, qui in hominibus, & Angelis reperitur, diciturque voluntas. Vide igitur, qualiter appetitus semper consequatur formam aliquam rei, siue natura habitam, siue per sensum, siue per Intellectum.

Sicut diuersi sunt appetitus, ita & operationes eorum.

Aduerte vlteriùs, quòd sicut est appetitus triplex, & varius, ita operationes, quibus res in id, quod appetunt, tendunt, sunt variæ. Nam appetitū naturalem elementi consequitur motus suus naturalis: per hunc enim consequitur id, quod appetit, scilicet esse in suo loco: similiter generare, per quod consequitur perfectionem, id est, conseruare se in esse appetitum misti, propria sua operatio consequitur: & motus: appeti-

appetitum plantæ sequuntur vegetatio, nutritio, augmentatio, & generatio: per has enim operationes quidquid appetit planta, consequitur: appetitum animalis, sequitur motus localis, si adsint instrumẽta motus, vel aliæ operationes particulares: appetitum rationalem sequũtur operationes humanæ, per quas consequitur, quod appetit. Hic est igitur ordo appetituum, & operationum.

Quò res corporeæ mixtæ sũt superiores, eo plures habent appetitus, & operationes.

Aduertendum vlterius, quòd res corporeæ mixtæ quò superiores sunt, eò plures appetitus congregant, ac operationes: vnde in plantis est appetitus corporum inanimatorũ, quatenus plantæ corpora sunt, & sic locum deorsum appetunt: est etiam suus appetitus proprius in animali, est naturalis, & sensitiuus: in homine verò omnes varijs rationibus, & sic multæ operationes sunt, & plures quàm in alijs.

Obiectio. Dubitabis aduersus hoc fortasse. Nam Aristo. dicit, quòd quantò res perfectiores sunt, tantò debent paucioribus operationibus perfectionem cõsequi, perfectiusq; est vna perfectionem consequi, quàm pluribus: quomodo ergo tot operationibus consequitur suam perfectionem?

Solutio. Respondeo, quòd respectu eiusdem finis, & perfectionis melius est paucioribus operationibus consequi finem, quàm pluribus: tamẽ cùm perfectio ac finis melior est, & maior, tunc perfectius est consequi talẽm finem, quamuis pluribus actionibus, quàm finem inferiorem paucioribus: & sic fit in præsenti. Est enim maior perfectio hominis, quàm aliorum, & animalis, quàm plantarum, & harum, quàm inanimatorum. Angelus autem, quia perfectior est homine, eandem, imò maiorem perfectionem consequitur paucioribus, quàm homo.

Dubiũ de appetitu naturali plantę. Ex his patet solutio cuiusdam dubij, quare Arist. appetitum plantæ non computauit inter potentias animæ: operationes autem plantæ sic, animalis verò appetitum, & operationes inter potentias, ac opera animæ retulit?

Respõsio. Respondeo, quòd appetitus plantæ, licèt ab anima proueniat, tamen sequitur formam à natura datam, in quo cum appetitu elementi, & inanimati conuenit, non numerauit inter animæ potẽtias. At operationes plantæ inter vitæ opera sunt, quia in his differt ab operationibus inanimatorum: sunt enim illæ à principio interno. Appetitus verò animalis computatur ab Aristot. quia non sequitur formam naturalem, sed formam habitam per cognitionem, quæ est opus vitæ, & quia isto ab appetitu naturali differebat. Et hæc satis de appetitu.

Sit quartum fundamentum notãdum, quinque esse vitæ opera, vegetationem, sensationem, appetitionem, motionem secundum locum, & intellectionem. 4. Fundã. De vitę operibus, quę sint quinque.

Harum duæ extremæ, id est, prima, & quinta inueniuntur puræ, & ab alijs separatæ: vegetatio quidem in plantis, & intellectio in substantijs separatis: hæ enim viuere dicuntur, & multò melius, quàm inferiora ista corporea, vt docet Aristot. 2. Cæli, cap. 9. & 12. Metaph. tex. 39. Duę seorsum ab alijs separatæ reperiuntur.

Sed horum duorum viuentium, primum est Physicæ speculationis, vltimum ad Metaphysicum spectat. Non enim intelligere purum ab alijs secretum inueni tur in physicis substantijs: & hoc voluit dicere Aristoteles text. 15. cùm dixit, in mortalibus non separari intelligere: & forsan hoc vocat Intellectum speculatiuum, quod dicit esse perpetuum, & esse altetius cõsiderationis. Et obserua multùm hanc expositionem: hoc enim non intelligentes finxerũt intellectum separatum in hominibus, cũ Aristoteles nihil tale somniauerit. Ad quam scientiam de ijs tractare spectet. No. cõtra ponentes Intellectũ in homine separatum.

Reliqua vitæ opera non sunt pura, nec reperiuntur separata, sed in animalibus est sensitiuũ cum vegetatiuo solo, in hominibus sensitiuum cum intellectiuo, & intellectiuum cum sensitiuo: vtrumque enim animæ rationalis substantia complectitur. Reliqua vitę opera non reperiũtur separata ab alijs.

Vnde natura animæ rationalis, mirabilis est: esse enim videtur intellectiuum contractum sensitiuo: & sensitiuum contractum intellectiuo, ita, vt videri possit forma physica differentiam habens quodammodo metaphysicam, & forma quodammodo metaphysica differentiam habens physicã: si enim inter formas physicas sensibiles consideratur, tunc differt ab alijs per intellectiuum, si verò inter intellectiuas metaphysicas, tunc differt per sensitiuum. Not. animæ rationalis naturam.

Quanquam meliùs dicetur, simplex es-

sentiæ

ſentiæ gradus medius inter corporeas formas, & purè intellectiua, ſcilicet, Angelos, & ideò eminenter cõtinet inferiora, & infima attingit ſuperiorum, vt antea diximus: & ideò quaſdam habet potentias, & operationes communes cum illis, & communes cum iſtis.

Not. dictũ Alberti. Ex quo intelliges quod dixit Albertus libro 2. de animalibus cap. 6. quòd homo pluſquã ſpecie differt ab equo, & ab alijs. Benè dixit: nam plus differunt homo, & leo, quàm leo, & equus. Differt enim homo per differẽtiam altioris generis, id eſt, intellectiuum. Similiter dicere poſſes eodem ſenſu, quòd anima plus quàm ſpecie differt ab Angelo, & magis, quàm vnus Angelus ab altero: quia differt quodãmodo per differentiam inferioris generis, ſcilicet ſenſitiuum, & quia eſt forma informans.

1 Conclu. Tria tantum ſunt animarũ genera. Explicatur & ex dictis probatur cõcluſio. His igitur ſuppoſitis, ſit prima concluſio. Tantùm tria ſunt genera animarum.

Hæc eſt contra Aegidium, & Caietanum, qui quatuor animarum ſpecies faciunt, vegetatiuam, ſenſitiuã, motiuam ſecundum locum, & intellectiuam: & tamen non ita videtur. Nam motiua potius eſt ſpecies ſenſitiuæ: non enim dicit operationem eleuatiorem, quàm ſit operatio ſenſitiua, imò ex eodem gradu eleuationis prouenit vtrunque: quòd ſi non omnia ſentientia mouentur, id prouenit defectu inſtrumentorũ, quæ natura non omnibus conceſſit.

Fateor igitur, ſenſitiuam diuidi in ſenſitiuam, motiuam, & non motiuam: tamen non ex æquo eſt diuiſio hæc facienda cum intellectiua, & vegetatiua: ſed prima diuiſio eſt in tria genera: rurſus vnum in alia diuiditur.

2 Conclu. ex dictis nota, Potentiæ animæ cões ſunt quinque, animatorum quatuor. Secunda concluſio. Potentiæ communes animæ quinq; ſunt, animatorum autem gradus quatuor. Hæc nota ſunt ex his, quæ diximus in fundamentis.

Supereſt modò, ad argumenta reſpondere.

Ad 1. & 2. Ad prima autem duo, reſponſio patet: non enim ex potentiarum numero, nec ex gradibus animatorũ ſumendus eſt numerus animarum, cùm principia pauciora ſint, quàm ea, quæ ex principijs deducuntur: ſumitur tamen, ſecundum modos dictos in primo fundamento.

Ad 3. Ad tertium, conceſſo antecedenti, negatur cõſequentia. Anima enim hominis dicit genus operationis altioris ſupra operationes inanimatorum, & ſenſibilium: animæ verò aliorum animalium non dicunt operationem eleuatiorem, quàm ſit ſenſitiua: ob id omnes animæ brutorum ſolùm ſpecie differunt.

Ad 4. Ad quartum reſpondeo, quòd anima rationalis dicitur eſſe aliud genus, non quod ſit genus, ſed quòd collocata ſit ſub alio genere formarũ, ſcilicet intellectualium, quarum non conſiderat Phyſicus aliam, niſi animam, quia reliquæ ſunt prorſus à materia abſtractæ. Eodem etiam modo dicitur albedo eſſe aliud genus entis ab homine, quia eſt in alio genere, ſed nõ quòd ſit genus. Secundò, dicimus eſſe aliud genus animæ: quia videlicet, medius eſt, vt vidimus, eſſentiæ gradus inter animam ſenſitiuam & intellectuales ſubſtantias, per ſe condiſtinctas ab vtroque genere: & ita, quamuis ſit ſpecies, eſt tamen tanquã quoddam genus medium.

Ad 5. Ad quintum dico, eſſe appetitiuum in plantis: ſed quia hoc eſt eiuſdem generis cum naturali, (ſequitur enim formam ſubſtantialem naturalem, vt diximus in tertio fundamento) ob id non computatur inter peculiares potentias animæ. Et hoc ſatis ſit de iſta quæſtione.

An in vno viuenti ſint plures animæ.
Quæſt. VII.

Irca Tituli intelligentiam aduerte, aliud eſſe in vno plures formas ſubſtantiales ponere, aliud plures animas. Qui ponũt plures animas, plures etiam ponũt in vno ſubſtantiales formas: ſed non omnes, qui ponunt plures formas, conſequẽter ponũt plures animas. Scotus enim 4. Sent. diſt. 11. q. 3. & alij ponunt in viuente, formas plures, ſed illarum tantùm vnam dicunt animam.

Tituli expoſitio. Nota. Aliud eſt plures eſſe formas in vno cõ poſſe concedere, & aliud plures eſſe animas.

Sensus quæſtionis. Nos diſputamus in præſenti ſolùm de animarum pluralitate, vt ſit ſenſus, an in animali ſint duæ animæ diſtinctæ, altera ſenſitiua, altera vegetatiua, & in homine præter has ſit etiam intellectiua: an potiùs ſit vna in vnoquoq; in ſubſtantia, in virtute continens plures.

1. Arg. ex ſtructas, Videtur autem, plures eſſe in vno di- ſtinctas,

Arist ad partem af firma. stinctas. Primò ex Aristot. 2. Genera. animalium, c. 3. homo priùs viuit vita plātæ, pòst vita animalis, tandem vita hominis. Loquitur autem de prioritate temporis, vt ex textu notum est. Si ergo homo paulatim perficitur recipiēdo plures animas: ergo plures in homine profectò animæ sunt in substantia.

2. Argum. Secundò. Vbi est operatio propria alicuius formæ, ibi, dicit Philosophus, esse talē formam: sed in homine vltra Intellectionem, sunt operationes propriæ aliarum animarum: ergo sunt & aliæ animæ: & in animali est operatio vegetatiuæ: ergo & ipsa vegetatiua.

3. Argum. Præterea tertiò. Operationes cōtrariæ non sunt ab vno principio: sed sensus, & ratio sunt contraria. Caro enim concupiscit aduersus spiritum: ergo non potest esse ab vna anima. Hoc est argumentum Philoponi, & Manichæorum.

4. Argu. Præterea quartò. Vbi sunt operationes genere differentes, ibi sunt formæ etiam differētes: at in homine sunt operationes genere differentes, putà, intellectio, sensatio, vegetatio: ergo & animę differentes.

Prӕterea quintò. Corruptibile & incorruptibile differunt genere, 10. Metaphysico ca. 13. ergo non possunt in vnam conuenire substantiam: sed anima rationalis est incorruptibilis, reliquæ corruptibiles: ergo non possunt esse vna substantia.

Confirmatio. Præterea: quia anima rationalis non est educta ex potentia materiæ, reliquę verò sic: ergo sunt plures in homine.

6. Arg. ex Auer. Præterea sextò, ex Auer. 6. Physico. cō. 50. dicit, quòd cor, & caput, & huiusmodi partes differunt specie: ergo habent diuersas animas. Confirmatur: quia os non sentit, caro sentit: ergo non potest eandem habere animam. Hæc sunt præcipua eius argumenta, quę contra veritatem fiunt; quibus probare contendunt aliqui plures esse in homine, & in vnoquoque animali animas.

Prima opinio cum suo errore. In hac parte sunt variæ Philosophorū sententiæ. Prima est quorundam erronea, quam refert Alber. Summa de homine. Hi non solum in vno viuente, vnam esse animam dixerunt, sed in omnibus viuentibus vnicam tātùm esse animam, quæ ratione diuersarum in corporibus dispositionum varia operatur.

1. Exēplū huius opi. Duplici explicabant exemplo. Alterum est: Sicut in homine vno vna est anima secundum veritatem: at in ossibus vnum operatur, in neruis aliud, in oculis aliud, aliaque alijs in partibus: sic de hac anima dicitur respectu omnium viuentium.

2. Exemplum. Aliud exemplum. Ignis quibusdam calorem, vt lapidi calefacto, quibusdam etiā lumen, vt ferro candenti: quibusdam etiā suam impertitur formā, vt ligno & stuppæ: vnus tamen est, qui in omnibus operatur: ita anima.

Rō huius opin. Probabant hoc: quia anima non habet differentias oppositas, quibus multiplicetur: maximè enim esset vegetatiuum, sensitiuum, & Intellectiuum: sed hæ non repugnant, cùm vni insint homini.

2. Opi. quę est etiā fœ. & error. Altera sententia etiam erronea est Philoponi 1. animæ text. 91. qui non consentiens Aristo. circa vnitatem hominis animæ ponit esse tres non discretas loco, vt dicebat Plato, sed in vno eodemque subiecto, quanuis libr. 2. Generat. animali. cap. 3. non videatur id probare: sed forsan secūdum Aristotelem loquebatur, qui vnā ponit in vno animam. Idem videtur dicere cum Philopo. Ochan. quod lib. 2. q. 2. & Manichæi, vt refert Augustinus 10. super Genes. ad literam cap. 14. Idem Iandunus libro primo q. 12. in fine, dicunt in homine esse tres animas distinctas realiter, vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam.

3. Opinio etiam erronea. Tertia sententia est Pauli Veneti Summa de anima cap. 5. qui non solum confusissimè loquitur, sed malè & erroneè: contentus enim sententia Auer. de intellectu vno, nec verbum dixit pro veritate.

Dicit igitur Paulus duo. Primùm, quòd in plantis vna est anima vegetatiua, & in imperfectis vna est anima, & ea sē sitiua. Secundò, in homine esse duas animas totales, sensitiuam corruptibilem, intellectiuam immortalē, & vltra has esse plures vegetatiuas specie differentes secū dum multitudinem partium, & vnam in osse, aliam in carne, aliam in corde, & reliquas eodem modo.

4. Opi. cōmunis. Quarta sententia est communis, vnam in vno secundùm substantiam animam esse, in animali sensitiuam, in homine intellectiuam, quæ virtute alias continet: quod declarabitur in conclusionibus. Hęc sunt Philosophorum placita.

Q Pro quo.

1. Conclu. cōtra primā opin. Anima nō potest esse vna in omnib.

Pro quorum resolutione sit prima conclusio. Anima non potest esse vna in omnibus viuentibus. Hæc est contra illam primam sententiam: & quamuis multa possent argumenta adduci: tamē, quia ipsius impossibilitas nota est, paucis agemus.

1. Rō.

Supposita illa veritate iam demonstrata, animam esse formam substantialem, informantem, est argumentum. Diuersæ materiæ quantitate seiunctæ nequeūt vna numero forma informari: alia sunt corpora viuētium in se: ergo nullo modo possunt vnam numero habere animā. Discursus est notus cum minori. Maior probatur. Omnes enim formæ diuisibiles in materia, quales sunt plantarum & animalium animæ, multiplicantur continui diuisione: ergo diuersæ sunt in diuersis cōtinuis.

Reprobantur exempla istius opi.

Nec est simile de anima in vno: nam partes vnius ordinantur ad vnam partem, scilicet cor, à quo dependent, vel certè ad vnum totum indiuiduum per se existens, & habent colligationem quandā inter se: non autem sic se habent viuentia omnia simul.

Nec est idem de igne, qui est causa efficiens, & operatur producendo aliquid extra se: non sic autem anima.

2. Rō.

Præterea. Si vna esset in omnibus animatis, vnum esset tunc animatum, cum non esset aliqua causa multiplicationis: quòd si vnum esset animatum, non oporteret in multis reperiri easdem operationes, sed in vno videret, in alio audiret corpore, variasque in varijs, non easdem exerceret operationes.

3 Ratio.

Præterea tertiò. Sequeretur esse eiusdem speciei hominem, & leonem, & equum, & arborem, &c. quandoquidem eādem haberent animam, & solum corporali dispositione differrent: quo quid absurdius dici possit, vix poterit excogitari.

4. Ratio.

Præterea quartò. Vbi in aliquo toto reperimus proprias dispositiones ab alijs distinctas & proprias operationes, easq; naturales & permanentes, & semper tales, necesse est concedamus ibi proprium & diuersum esse principiū earum operationū, propriumq; conseruans & vniens illas dispositiones & accidentia, ne diffluant, ac pereant; & ita propria in singulis ac diuersa anima. Atq; hæ duæ proximæ rationes non solum probant non esse vnam numero, sed nec vnam esse specie in omnibus animantibus.

5. Ratio.

Præterea quintò. Cùm plantarum anima, & insectilium sit extēsa, vt ex diuisione patet: sequitur, aliam esse partem in vna, aliam in alia, atque ideò multò magis in totis diuersis. Cumque corrumpantur plantæ, vt experientia videmus, necesse est alterum ex duobus cōcedere, vel animam migrare de subiecto in subiectum, vel si non migrat, separatam remanere: quorum vtrunque est absurdum. Aut si corrumpitur (vt veritas est) esse diuersam in diuersis. Denique consimilibus hæc opinio argumentis reprobari posset, quibus Parmenidis opinio, asserentis omnia esse vnum.

2. Conclu. in vno homine, vna est anima & ea rōnalis virtute alias continens.

Sit tamen secunda conclusio tum Philosophiæ, tum fidei catholicæ maximè cōsentanea. In homine vno vna est anima, & ea est rationalis virtute alias continens. Dicitur autem virtute continere alias: quia potest omnia, quæ aliæ faciunt, præstare, licet substantia ipsius sit ab alijs distincta: & quia eminenter essentialiter eas continet.

Authores celeberrimi, tā Philosophi, tū Theologi, huius sententiæ.

Hæc conclusio est August. multis in locis, præcipuè tamen in libro de Ecclesi. dogmatibus, ca. 15. contra Manichæos. Idem docet Albert. tract. 2. cap. 1. libr. de origine animæ, cap. 4. dicit hæc verba. Error est contra omnem veritatem naturæ, sensitiuum, & vegetatiuum plures facere substātias in animali: nec vnquam vllus Peripateticorum dixit hoc, sed quidam Philosophiam ignorantes, errantes confinxere. Idem dixit S. Tho. 2. Contra gent. cap. 58. & 1. p. q. 76. art. 4. & dispu. de anima art. 11. Est etiam Simplicij, vt diximus superiùs, & Auicennæ 6. Naturalium p. 1. cap. 3. & aliorum insignium.

Primò probatur ex testimonijs Arist.

Probatur primò authoritate 1. de Anima in tex. 91. vbi Arist. reprehendit Platonem, qui plures in vno posuerit animas, volens esse in vno tantùm vnā secundum substātiam, potentias autem plures: & eodem 1. tex. 66. ab vna anima docet prouenire, intelligere, amare, irasci, cogitare: & lib. 2. tex. 31. expresiè docet, esse vegetatiuum in sensitiuo, & hoc in intellectiuo, sicut est figura inferior in superiori, scilicet trigonum in tetragono, & tetragonum in pentagono.

Proba-

2.Rã. Probatur secundò ratione, vt arbitror, validissima. Si anima intellectiua non est idem cũ sensitiua in substantia, sequeretur, quòd non posset esse forma. Consequens est falsum: ergo & antecedens. Probatur sequela: quia tunc maneret purè intellectiua: at purè intellectiuum non potest corpori vniri secundum se: debet ergo coniungi cum aliquo per se habente ordinem ad corpus, scilicet sensitiuo, & sic fiet natura media apta informari.

Et hoc mihi facit suspicionem in illa Synodo generali superiùs allegata Viennen. & habetur in Clementinis de summa Trinitate & fide catholica, capite vnico, damnatam esse hanc sententiam, quam habet Philoponus, & Paulus Venetus: quia vidit Concilium perinde esse, dicere, non esse idem cum sensitiua, & vegetatiua rationalem, & dicere non esse formam informantem: quod est error. Vnde hanc sententiam aut puto erroneam, aut valde periculosam.

Probatur tertiò argumento Auicẽ. Omnes actiones animæ in vno mutuò se impediunt: nam cõtemplatio impedit sensationem, imò ipsam nutritionem, & sensatio contemplationem, vt notum est: ergo ab vnica proueniunt anima. Si enim essent plures formæ, quæ operarentur, vtique vna non impediret necessariò motum alterius. Et hac ratione contẽtus Auicenna non vult aliam ponere.
3.Ratio.

4.Ratio. Probatur quartò. Si in homine est totius aliqua anima sensitiua, & vegetatiua propter rationalem, peto, Vel illæ formæ sunt vniuersales, vel particulares. Non erunt vniuersales, essent enim ideæ: ergo in particulari & in indiuiduo debẽt sumi: erit ergo vnus homo triplex indiuiduum in triplici specie: indiuiduum in aliqua specie plantæ, & indiuiduum aliud in specie animalis tantùm sensitiui, & in specie hominis: quod est falsissimum.

5.Ratio. Præterea quintò. Esset totum per accidens, & per aggregationem, cum habeat diuersa esse perfecta in substantia. Nam dicere, quod anima vegetatiua, & sensitiua in homine sunt sicut potentia & materia: hoc nihil est prorsus. Nam cùm sint indiuiduæ, & eiusdem rationis omnino cum anima arboris vel plantæ alicuius, vtique ipsa vnum per se constituet, & reliquæ cũ ipsa vnum facient per accidens.

Præterea; quia illa anima sensitiua, si est informans corpus: ergo facit vnum, & non quidem per accidens: ergo per se: igitur homo esset cõpositus ex bruto & anima rationali, scilicet ex illo bruto præcedente, & superueniẽte anima rationali, si vtrunque manet. Cõfirmatur: quia etiam antè erat sub aliqua specie, & aliqua essentia sensitiuum, illic in vẽtre matris, putà, sensitiuum quoddam. Confirmatur. Si nunc fieret coniunctio, aut fieri imaginaretur animæ rationalis cum quouis bruto alio, putà, cũ leone, vel equo: id, quod resultaret, esset compositũ ex bruto, & anima rationali: ergo & tunc idem confiteri coguntur. 6.Ratio.

Confirmatur: quia ex duobus per se, nõ potest fieri vnum per se: & ex duobus in actu, vnum in actu: & ex duobus esse, vnũ esse. Confirmatio.

Præterea: quia si ita esset, per aliud esset animal, scilicet per formam sensitiuam: & per aliud homo, scilicet per animam rationalem: & ita hæc esset falsa, Homo est animal: nec intrinseca, nec per se, sed sicut ista, Album est dulce. 7.Ratio.

Præterea. Anima rationalis est sub genere formarum: nam continetur sub formę genere, & est quędam forma specifica, & continet gradus entis vsque ad ens, sub ordinatos, licet eos cõtineat, vt pars: ergo dabit etiam esse genericum quatenus in ea est genericus gradus: quæro, Quod esse genericum dabit, nisi esse sensitiuum. 8.Ratio.

Confirmatur. Ab anima etiam rationali fit animatum non minus, quàm à sensitiua, & vegetatiua; ergo dabit etiam genus animati: igitur genus animati esset à tribus animabus: aut, quod peius est, in vno & eodem essent tria genera animati, vt animatum. Alia verò genera & species ab vna tantùm anima sumerentur, vegetatiuum à vegetatiua, sensitiuũ à sensitiua, &c. Hęc autem sunt absurda & manifestè falsa. Confirmatio.

Præterea. Potentia generatiua est propria animę vegetatricis, vt pluribus locis ait Arist. Iam ita in brutis anima sensitiua generat sensitiuam: ergo habet ipsamet potentiam generatricem: sed hæc potentia non potest esse formę vegetatiuę, quia vegetatiua forma, aut potentia eius non 9.Ratio.

possunt generare nisi vegetatricem formam, non sensitiuam: ergo necesse est cōfiteri illam esse potentiam sensitiuæ ipsiusmet animæ, qua generat sensitiuam: ergo, cùm hęc potentia generatrix sit propria vegetatricis animæ, consequitur in virtute contineri, & eminenter in sensitiua, alioquin sensitiua non posset sensitiuā generare.

Solu reijcitur, quæ dari poss. sec.

Quòd si dicas: anima vegetatiua, quia est coniūcta cū sensitiua, prouenit, vt sensitiua possit generare aliam sensitiuam.

Respondendum est, etiam si esset coniuncta vegetatiuæ: tamen non eius virtute posset generare sensitiuam, quæ non potest ascendere ad tantum effectum: ergo virtute propria ipsiusmet sensitiuæ generat. Item aut sensitiua nihil agit, & tum neque generaretur sensitiua: aut si agit, ergo habet in se generandi virtutem.

10. Ratio.

Præterea decimò & vltimò rōne Theologica idem comprobemus: quia in morte Christi, redemptoris nostri, aut anima Christi sensitiua esset mortua, aut non. Si mortua, ergo mors non solùm fuit animæ Christi à corpore separatio, sed etiam eius alicuius animæ corruptio, & ita Sanctum eius vidisset corruptionem: & quod semel assumpsit, diuisisset: quæ sunt erronea & contra Patres, ac sacras literas: & postea etiam eius anima sensitiua resurrexisset post eius corruptionē: quæ sunt Patribus inaudita. Aut non fuit mortua: & tum, aut mansit in sepulchro vnà cum corpore vnita, & ita corpus adhuc esset viuens, & non mortuum: aut descendit vnà cum anima rationali Saluatoris ad inferos, ita vt eius duæ animæ simul descenderint: aut mansit alicubi seorsum sola separata: quæ omnia sunt erronea. Præterea sequeretur, posse etiam separari sensitiuam animam, sicut rationalis, à corpore, & per se subsistere: & hinc etiam sequeretur, non solùm rationalem, sed etiam sensitiuam esse immortalem.

11 Ratio. Ex Sanctorū, & Conciliorum authoritate.

Adde Sanctorū esse Patrum, & Conciliorum pleraque testimonia, vnam tātùm animam in homine asserentium, & non esse diuersas in homine sensitiuam, & rationalem, vt initio primi libri in propositionibus fide tenendis ostensum est, propositione secunda: & inter alios D. Augu. lib. 10. super Genesi ad literam, cap. 12. refert ex sententia Manichęorum duas esse animas in homine, alterā sensitiuam, alteram intellectiuam: quod idem habuit Philon Iudæus in opusculo inscripto, Quòd deterius potiori insidietur. Oppositum verò docet ipse D. Augu. non solùm ibi tanquam hæreticorum sententiam eam proferens, sed alijs locis, vt de Ecclesia. dogm. cap. 15. supra citato, inquit: Nec duas animas esse in homine dicimus, vnā animalem, qua animetur corpus, & immixta sit sanguini: alteram spiritualem, quæ rationem ministret. Sed dicimus vnam esse & eandem animam in corpore, quæ corpus sua societate viuificet, & semetipsam sua ratione disponat. Hæc August. Idem omninò & ferè eisdem verbis dicit libro de spiritu, & anima cap. 9. Idem dicit libro de fide, & symbolo & Damascenus, secundo de fide, cap. 12. & est expressa huius determinatio Actione 10. Can 11. octauæ synodi generalis, quæ est Constantinopolitana quarta, vbi sic ait: Apparet quosdam id temporis In tantum impietatis venisse, vt duas in homine animas impudenter dogmatizent. Quos omnes, & similia sentientes cùm vetus & nouum Testamentum, & omnes Ecclesiæ Patres, vnam animam rationalem in homine asseruerint, Sancta & vniuersalis synodus anathematizat. Hæc ibi. Quare sententia illa, pluriū in homine animarum, non solùm veræ Philosophiæ aduersatur, sed tanquam ferè erronea & temeraria reijcienda est.

3. Concl. In vno animali vna est anima, & ea sensitiua virtute continens vegetatiuā.

Tertia conclusio. In animali vno vna est anima, & ea est sensitiua virtute continens vegetatiuam. Hæc ex præcedenti nota est, atque probata.

4. Concl. Vnius animæ multę sunt potentiæ.

Quarta conclusio. Quamuis in vno, vna tantùm sit anima in substantia, tamen potentiæ ipsius multę sunt. Explico. In homine est vna anima rationalis in substātia, tamen in ipsa est Intellectus sensus, & vegetatiua potētia. In animali vna est anima sensitiua in substantia, tamen sensus, & vegetatiua potētia sunt in ipsa. In plāta vna est anima vegetatiua in substantia, sunt etiam potentiæ vegetatiuæ, scilicet nutritiua, auctiua, generatiua.

Explicatur conclusio.

Nota, tribus modis accipi vocabula hęc, vegetatiuum, &c.

Pro cuius intelligentia, notandum est, quòd ista vocabula, Intellectiuum, Sensitiuum, Vegetatiuū, possunt sumi, & vsurpari tripliciter. Primò, vt significēt potentias ope-

tatiuũ, Sẽ ſitiuũ, & Intelle-ctiuum. tias operatiuas, & ſic de ſuis ſubiectis per ſe prædicantur, ſicut paſſiones, & omnes formaliter ſunt in homine, & vegetatiuũ in animali etiam. Vnde homo formaliter
1. Modus. eſt intellectiuus, ſenſitiu°, & vegetatiuus: & animal eſt formaliter ſenſitiuum & vegetatiuũ: ſimiliter planta eſt vegetatiua. Omnes hæ prædicationes ſunt per ſe in ſecundo modo: licèt quædam immediatè, quædam mediatè.

2. Modus. Secundò poſſunt conſiderari, vt dicunt principium eſſentiale operationis determinatum & particulare; vt intellectiuum ſit, quod principium eſſentiale intelligendi: ſenſitiuum, principium eſſentiale ſentiendi, & non intelligendi: & vegetatiuũ principium vegetandi, & non alterius, ita vt ab imperfectiori excludatur perfectius: & ſic ſunt diuerſa, nec inuicẽ prędicantur, imò ſunt differentiæ oppoſitæ, Intellectiuum hominis, ſenſitiuum bruti, vegetatiuum plantæ.

3. Modus. Tertiò poſſunt conſiderari, præſertim duo vltima, pro principio eſſentiali abſq; excluſione, vt vegetatiuum ſit quodque principium habens eſſentiale vegetandi, ſiue intelligat, ſiue ſentiat, ſiue non: & ſic eſt genus, quod de omni animato prædicatur. ſimiliter ſenſitiuum pro habente principium ſentiendi eſſentiale, ſiue intelligat, ſiue non: & ſic differẽtia eſt generica, quæ de homine, & de bruto prædicatur.

Nõ primæ opin. ſoluitur. Ex huius diſtinctionis ignorantia pro cedit argumẽtum illius primæ opinionis, & per hanc ſoluitur facilè.

Ad primũ principa-le argum. 1. Solutio S. Thom. Supereſt ad argumenta ſuperiùs poſita reſpondere. Ad primum S. Thom. diſput. de anima ar. 11. dicit, quòd prius tempore homo viuit vita plantæ: quia ſemen recipit animam plantæ, & poſtea animam ſenſitiuam: hac tamen adueniente; deſtruitur vegetatiua præcedens, & pòſt venit intellectiua, & per hãc deſtruitur ſenſitiua, ita, vt vna maneat tantùm in homine. Satis probabilis hæc eſt reſponſio.

Obiectio. Quòd ſi obijcias. Si illud ſemen habet animã plantæ, ergo erit eſſentialiter planta, & in aliquo genere, & ſpecie, ac indiuiduo plantæ: ſimiliter in animali, immò, vt videtur, perfecta planta: quia formæ ſubſtantiales nõ ſuſcipiunt intenſionem.

Solut. obiectionis. Reſpondendum eſt, eſſe quaſdam formas vegetatiuas, atque etiam ſenſitiuas, quæ ad alias ordinãtur, & non intenduntur per ſe à natura, ſed propter aliud perfectius, & vt perfectioris formæ diſpoſitiones, quæ cùm ſint multæ & magnæ, poſſunt quidem in materiã paulatim introduci, & aliter introduci non poſſent: & hæ ſunt formæ imperfectæ in eo genere, quas vocamus formas embrionis, quæ quidem non valent dare eſſe perfectum in eo genere, aut permanens, aut per ſe, ſed tanquã in via ad aliam, ad cuius finem ordinantur: & ideò hæ non debent manere, ſed expelli adueniente forma perfectiore, quod non ſolùm in animalium fœtibus cernimus, ſed etiam in plantarum: vt v.g. in amigdalis, priùs eſt aqua quædam, deinde lac, poſtea congelatur, poſtea dureſcit, & fit fructus amigdalæ: aliæ, quæ præceſſerunt, formæ dici poſſunt non amigdala propriè, ſed amigdala ſecundum quid, & imperfecta. Sic ergo reſpondeo, propriè illam non vocari plantam, quę in fœtu animalium præcedit niſi imperfecto quodã modo & ſecundum quid: ſed, quamuis ſit verè alicuius ſpeciei & indiuiduum, tamẽ nomine generis ſic exprimi, ſcilicet tale vegetatiuũ imperfectum, hoc eſt embrionem, aut tale ſenſitiuum imperfectum.

Secundò, & facilè reſponderi poteſt, genus vegetatiuũ habere duas ſub ſe ſpecies, ſeu genera, vt alterum ſit planta, alterum embrio: & ſimiliter ſenſitiuum, alterum perfectum, vt animal, alterum imperfectum, vt embrio, cùm ſenſit ſolùm. 2. Solut.

Tertiò reſpondeo, ſi quis nolit illas formas admittere, quòd illud ſemen non habet animam quouſq; diſponatur & organizetur per virtutem ſeminalem, qua diſpoſitione facta inducitur anima rationalis: hæc autem non ſtatim omnes ſuas exercet operationes, ſed temporis ſucceſſu: primò enim exercet opera vegetationis, poſteà motum, pòſt ſenſum, tandem intellectionem: ac ob id non dixit Ariſtoteles, priùs eſſe plantam, ſed viuere vitam plantæ. Iſta interpretatio eſt Alberti, Summa de homine. & Philoponi, eodem loco Ariſtot. Ex hoc autem non colligitur pluralitas animarũ in vno, imò vnitas quantum ad ſubſtantiam. 3. Solut.

Ad ſecundum dico, quòd vbi eſt operatio propria alicuius formæ, ibi eſt ipſa, aut ſecundum ſe, aut virtualiter, & eminen- Ad 2.

ter, vt vbi est calefactio, ibi ignis, aut formaliter, at sub esse perfectiore est. Sic pariter, vbi est vegetatio, ibi aut est formaliter vegetatiua anima, qualis est planta, aut anima altioris gradus virtute ipsam continens.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd non sint omninò contraria, Sensus, & Ratio: respiciunt enim obiecta diuersi generis: sensitiuus enim appetitus respicit delectabile, ratio verò honestum: quamuis autē essent contraria, non idcirco diuersas animas oportet colligere: nam contrarij actus non solùm ab vna anima, sed ab vna potētia possunt procedere: ab Intellectu enim assensus, & dissensus contrarii proueniūt: à voluntate multi pariter contrarij actus.

Ad 4. Ad quartum dico, quòd diuersæ operationes arguunt diuersas formas supposita diuersitate subiectorum: at in vno subiecto solùm arguit formam altioris, & eminentioris naturæ virtute multa continentis, diuersisq; vtentis potentijs, qualis est anima, & inter has intellectiua, & post hāc sensitiua.

Ad 5. 1. Solut. Ad quintum respondeo primò, quòd per genus Arist. intelligat materiam, quæ diuersa est in cælis incorruptibilibus, & in inferioribus istis, atque ideò genere dicuntur differre, sed non genere logico: Intelligentiæ verò quia nullam habent materiam, plus quàm genere differre dicūtur.

2. Solut. Dico secundò ad rem, quòd anima sensitiua, & vegetatiua in homine, cùm idem sit cum intellectiua quātum ad substantiam, est immortalis, & non educta de potentia materię: idcirco non est implicatio vlla. Argumentum autem supponit animam sensitiuā in homine esse mortalem & eductam: quod falsum est.

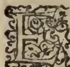
Obiectio. Quòd si dicas: Ergo homo non erit animal sicut leo, cùm sensitiua hominis sit incorruptibilis?

Solutio. Respondet S. Tho. ar. 11. disput. de anima ad argumentum decimumquartum, quòd non valet consequentia. Nam quod in genere ponitur, non est anima, sed tota substantia, scilicet homo, & ista corruptibilis est.

Ad 6. Ad sextum respondeo, quòd illæ partes dupliciter possunt considerari. Vno modo, vt partes vnius totius, & secundum suam substātiam, & sic vnius speciei sunt: habent enim formam eandem substantialē. Altero modo, vt organa, & instrumenta ad varias operationes, & sic specie differunt non essentiali, sed accidentiali: quia forma instrumenti, vt instrumentum est, est potentia ipsa: & quia sunt potentiæ specie differentes in varijs, ideò aliquo modo specie differre dicuntur: quòd si in osse nō est sensus, inde non colligitur, non habere eandem animam: nam anima vna non omnes suas potētias omnibus communicat partibus: aliàs in oculo esset auditus, cùm sit eadem anima in vtroque.

Caput quartum.

Necessarium autem est, cum.
Tex. XXXIII.

Enumeratis potētijs animæ, nunc singulas tractare aggreditur, ac primò methodum obseruandam in ipsarum tractatione proponit per duas conclusiones, quarum vna est, primùm constituere oportet in tractatione, & doctrina cuiusq; potentiæ ex dictis quid ipsa sit: posteà autem, quæ sint attinentia, id est, quæ passiones, quæ accidentia, quod organum ipsius. De singulis potentijs, qua via, & methodo agendum.

2. Nota. Altera conclusio est. In constituenda definitione potentiæ, obseruādum est, vt priùs quid actus ipsius sit, proponatur, & ante actum, quid obiectum: vt si de visu agendum sit, quid visibile, quid visio, tandem quid visus sit, differatur: similiter in qualibet alia potentia, vt si quid intellectiuum, priùs obiectum ipsius, puta, intelligibile, & quid actus, scilicet intelligere. Si quid sensitiuum, priùs de sensibili, pòst de actu, id est, sentire: si quid vegetatiuum, quid alimētum, quod est ipsius obiectum, & quid actus ostendatur. Potentiæ per actus, & actus p obiecta cognoscēdi.

Ratio autem huius est: quia id quod est prius ratione, quàm alterū, debet in doctrina antecedere: sed actus est prior ratione, quàm potentia, cùm potentia definiatur per actum: ergo debet actus doctrina antecedere. Et eadem est ratio de actu & obiecto: vt enim potentia per actus, ita actus per obiecta definiuntur: ob id ab his primò incipiendum est in potentiarum definitione. Rō redditur præscriptæ methodi.

Quare

Quare primùm de alimento.
Tex. XXXIIII.

De vegetatiua potentia, ac primò de alimento eius obiecto agendum esse, secūdo de operationibus.

Vxta traditā methodū, cum de vegetatiua potētia priùs, quàm de alijs agendum esset, proponit, priùs se tractaturū de alimento, quod est eius obiectum, deinde actibus, qui sunt tres, generare, nutriri, augeri, & hæc duo sub vnico nomine claudit, scilicet alimento vti: nam in nutritione, & augmentatione, est conuersio alimenti in viuens, quamuis sub diuersa ratione.

Cur de vegetatiua potentia prius agēdum.

Duo autem ex his, quæ dicta sunt, probat. Alterum, quòd prius de vegetatiua potentia, quàm de alijs sit agendum. Alterum, quod generare sit operatio ipsius.

1. Ratio Aristot.

Prius probat dupliciter. Primò ex caussalitate: quia per animā vegetatiuam inest alijs omnibus viuere: nam ob id viuere est, scilicet nutriri, & augeri, quia anima est vegetatiua aut formaliter, vt in plantis, aut virtualiter, vt in alijs.

2. Ratio Aristo.

Secundò ex vniuersalitate. Nam ista potentia omnibus inest viuentibus: quare ob hæc duo ab ipsa est incipiendum.

Quòd generare sit actus vegetatiuę potentiæ. 1. Ratio.

Alterum probat tali ratione. Opus naturalissimū viuentis ab ipsius anima procedit: at generare est naturalissimū opus viuentis; ergo ab ipsius anima procedit: maior est certa: est enim forma, & anima natura magis præcipua: vnde quod magis naturale est, ab ipsa existimādum est procedere.

Quid sit generare, & quæ viuētia generent.

Explicat autem, quid sit generare, & quę viuentia generent. Generare est sibi simile in specie procedere. Generant autem viuentia, quæ habent tres conditiones. Prima est, quòd non sint imperfecta, id est, ad statum perfectum nondum peruenerunt. Vnde pueri non generant: natura enim intenta perfectioni ipsius, totum alimentum in substantiam indiuidui conuertit, nihil relinquit ad generationem. Secunda est, ꝙ non sint mutilata, vt eunuchi & frigidi ex natura, & alijs impedita caussis: hæc omnia mutilata dicūtur, nec generare possunt. Tertia est, quòd non sint spontè generata, id est, ex putrefactione: hæc enim non generant: quod in quæstiōe declarabitur. Ex his collige, quòd generare, viuentium est omnium, si tamen perfecta sint.

Probs minoris ex fine.

Not. Finis generationis assimilari Deo, vt res possunt, in perpetuitate.

Minorem illam probat, quòd hoc sit opus naturalissimum. Probat autem ex fine ipso, qui perfectissimum quid est. Est autem finis generationis assimilari Deo in esse, ac se perpetuare, quod non solùm viuentia, sed & omnia naturalia desiderant: conseruant autem se in esse per generationem, qua simile producūt, in quo conseruantur, si non in indiuiduo, saltem in specie.

Ipsum autem, cuius natura.
Tex. XXXV.

Duplex est finis, Cuius, & Cui, & etiam in generatiōe.

Inem distinguit duplicem: est enim finis cuius, & finis cui. Finis cuius est id, in quod vltimò tes ordinatur, vt sectio est finis cuius serræ; & visio Dei, est finis cuius nostr. Finis cui est id, in cuius vtilitatem est finis cuius.

V.g. si quis faciat malleum alicui artifici, finis cuius est operatio mallei: finis cui, est ille cui fit malleus. Ita in præsenti, finis, gratia cuius, est perpetuitas, & Dei assimilatio, finis cui, est ipsum viuens.

Alius finis, Quo.

Alius esse potest finis, Quo, scilicet id, quo consequimur finem gratia cuius, & hic est generatio: hac enim obtinetur perpetuitas.

Finis generatiōis est ꝑpetuitas in specie, cū nequeat, in indiuiduo esse, ę espetua.

Explicat tamen, quòd nō est omnimoda perpetuitas, sed qualis potest esse in generabilibus, scilicet in specie, non in indiuiduo.

Varijs gradibus diuersis cōuenit viuentibus.

Adhuc quibusdam inest magis, vtpote his, quorum species nullo tempore deest actu: quibusdam minus, vtpote, his, qui non nisi statutis temporibus veniunt, vt aliqua animalia ex putrefactione, & aliquæ herbæ.

Nota.

Patet igitur, esse hanc operationem naturalissimam, id est, ad quam natura maximè inclinat, ac inde in viuentibus ab anima est, in reliquis à forma, quia hęc magis natura: hunc generationis finem docuit etiam libro de generatione animaliū cap. 1.

Est autem anima viuentis.
Tex. XXXVI.

De cā effectiua operationū vegetatiuarum.

Onstituto vno, scilicet ab animæ vegetatiuæ potentia esse incipiendum, ab ipsiusq; operationibus, & obiecto: nunc ipsam cau-

Quòd ani ma sit cā in tripli ci genere corporis viuentis, ac primo φ sit formalis cā.

sam causam effectiuam talium motuum esse, vult ostendere: ad cuius declarationem, animā in triplici genere causæ principiū esse corporis viuentis, docet: est enim causa formalis, finalis, & efficiens, secundum tamen diuersa.

1. Ratio.

Primò esse causam formalem viuentis duplici ratione probat. Prior est. Quod dat esse rei, est forma ipsius, at anima dat esse viuenti: ergo est ipsius forma. Minorem probat: quia anima dat viuere viuenti: at viuere est ipsius viuentis esse: ergo anima est causa ipsius esse. Sumitur autem hic viuere, non pro operatione vitæ, sed pro ipso esse essentiali viuentis corporis.

Nota 1.

Circa maiorem nota, quòd aliquid dupliciter dat esse. Vno modo extra se producendo aliud, & sic efficiens causa, & finis dāt esse. Alio modo se ipsis sita, vt ipsa sint partes illius esse, sicut albedo seipsa facit albū: & hoc modo materia, & forma dant esse, sed differenter: nam materia est indeterminata, & communis: at forma contrahit, & limitat, datque determinatum, consummatum, & distinctum esse.

Nota 2. quo causæ dant esse.

Sic est maior intelligenda; Omne enim dans seipso determinatum & perfectum esse, est forma: talis autem est anima respectu viuentis: est ergo ipsius forma, quæ essentia dicitur, & substantia. Posterior ratio est. Actus alicuius potentiæ terminatiuus, est forma: at anima est actus potentiam materiæ terminans, & cum ea vnum per se faciens: ergo est forma.

Manifestum est aūt, & cuius gratia.

Tex. XXXVII.

Quòd sit anima cā finalis. Supposi tio.

Causam finalem esse, nunc ostendit, supponitque vnum: quòd sicut Intellectus agit propter finem, id est, quæ Intellectu, & arte operantur, propter finem aliquem agunt. Sic etiam natura & naturalia agentia agunt propter finem, vt dictum est secundo Physic.

Sumit ex hoc argumentum. Finis est, propter quem agunt, quæ agunt, & propter quæ alia sunt: sed anima est finis, propter quem corpora naturalia sunt; ergo ipsa finis est secūdum naturam, id est, non per artem, seu ab intellectu intentus, sicut artificialia, sed per naturā intentus.

Probat minorem: quia corpora viuentium instrumenta sunt ipsius animæ: vt enim est tibia artifici ad sonādum, ita organa corporis sunt viuentibus ad animā: quod declarat 1. de partibus cap. 5.

Repetitur distinctio finis, cuius, & cui.

Statim repetit distinctionem finis, scilicet cuius, & cui; & per finem cui, possumus intelligere ipsum viuens: per finem cuius, animam, in quos fines organa ordinantur corporis. Vel per finem cuius, animæ operationes: per finem cui, ipsam animam, quæ per organa operatur.

Nota.

Nota, quòd dicit, omnia corpora esse gratia animæ, non vniuersaliter debes intelligere: sed limitat statim, scilicet corpora animalium, & plantarum: hæc enim animæ organa sunt.

At verò & vnde primum.

Quòd anima sit cā efficiens, ſ.o erationū, & motuum viuentis.

Causam efficientem nunc ostendit motuum, & operationum viuentibus propriarum, quales sunt localis motus in his, in quibus est: non enim inest omnibus: similiter alterationis, qualis est sensatio, & augmenti, ac decrementi, quæ omnibus insunt.

1. Ratio.

Hac ergo ratione probat. Motus, qui animatis, & non alijs insunt ratione animæ proueniunt: sed omnes prædicti (vt notum est) non nisi animatis insunt: ergo ab anima proueniunt, non formaliter, nec materialiter, vt certum est: ergo effectiuè. Ex quo habetur, quòd istę operationes vegetatiuæ ab anima effectiuè procedunt.

No. cuius sit anima cā forma lis, cuius efficiens, & finis.

Concludamus, animā esse causam formalem ipsius esse & substantiæ viuentis; finalem corporis, & instrumētorum; efficientem propriam operationum, & motuum, quæ in ipsis sunt viuentibus; quod probatum est.

Empedocles autem non benè.

Tex. XXXVIII.

Confutatio erroris Empe qui elemētis tribuebat motū augmentationis.

Cvm hos motus ab anima prouenire docuisset, duos Philosophorum errores refutat. Alter est Empedoclis, qui motū augmenti tribuebat elementis, dicens: ideò plātam deorsum augeri, quia partes terræ, quæ in ea sunt, descendunt deorsum: partes autem ignis, sursum. Hoc dupliei ratione reijcit.

1. Ratio.

Prima est: quia, si ita esset, tunc radices dicerentur deorsum; rami verò sursum. Sed hoc contrà accidit: nam rami deor-

sum,

ſum,radices ſurſum dicuntur.

Not. quo ſumatur ſurſum & deorſū in viuentib. & non viuentibus.

Pro quo notat,quod non eodem modo ſumitur ſurſum & deorſum in omnibus. In mundo enim ſurſum dicitur, quò tendunt leuia,deorſum,quò tendunt grauia: & hoc ex natura rei, & non reſpectu noſtri: quamuis enim nos eſſemus ſupra cælum,adhuc locus ignis ſurſum diceretur. In animalibus autem non ſic illa ſumuntur,ſed ſurſum dicitur,quo alimētum ſumitur:deorſum quo excrementa expellūtur,ſiue ſic,ſiue aliter ſe habeant in loco. In animatis pariter non ex natura rei,ſed reſpectu noſtri ſumuntur.

Concluditur ratio.

Cùm igitur radix ſit qua alimentum ſumitur,dicetur ſurſum:& rami quibus excrementa expelluntur, qui ſunt fructus, dicentur deorſum. Nam inſtrumenta nō aliter diuerſa, vel eadem dici debent, quàm ex operationibus: Cùm ergo radix in plantis, & os in animalibus eiuſdem ſint operationis, ſit, vt eiuſdem rationis ſint inſtrumenta, & vtrunq; ſurſum dici debeat,non autem penes ordinem vniuerſi de his iudicandum eſt.

Ad hæc autem quid eſt.

Tex. XXXIX.

2. Rō contra Empe.

SEcundam facit rationem. Quia illa elementa, vel continentur & coercentur ab aliquo, vel nō. Si non,vtiq; diſtrahitur vnumquodq; in ſuum locum, & miſtum diſſoluetur.Si autem ab aliquo alio,continetur in planta, id iam erit talis motus principium primum,idque erit anima, quæ erit principium vegetandi.

Videtur autem quibuſdam.

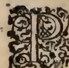
Tex. XL.

Cōfutatio erroris Democr.& Leucip ꝙ ignis eſſet cā nutritionis & augmēti.

ALteram impugnat ſententiam , quæ erat Democriti, & Leucippi. Hi enim ignem putabant eſſe cauſam nutritionis, & augmenti, innixi tali augmento: quòd ignis inter elementa maximè nutriri & augeri videtur: ob id is ſimpliciter & vniuerſaliter erit cauſa nutritionis in omnibus viuentibus.

Hic autem concauſa quidem.

Tex. XLI.

Partim ꝓbat,partim reprobat poſitam opinionē. Probatur quidē,quatenus ignis aliquo modo eſt cauſa nutritionis,ſcilicet per calorē: eſt enim calor neceſſarium inſtrumentū, quo fit nutritio,& augmentatio. Calore enim alteratur alimentum.

Approbatur ex parte hæc ſententia, & ex parte reꝓbatur.

1. Reprobatur tamen,quatenus ignis non eſt cauſa principalis augmēti, niſi anima ipſa.Quod probat: quia ignis augmentū ex ſe non habet terminum,ſed creſcit ſine limite, quantum materię ei additum fuerit:at viuentia omnia,quæ dicuntur natura conſtantia,certum limitem ſuę quantitatis habent, quos tranſgredi non licet, quantumcunque eis alimenta addantur.

2. Probat etiam alia ratione. Quia augmētatio magis fit ſecundum formam, quàm ſecundum materiam:at elementa in miſtis potiùs ſunt,vt materia. Nota. Hic poſſet tractari quæſtio de termino quantitatis corporum,ſed ſuprà 1. Phyſic. ſatis diximus.

Quoniam autem eadem potentia.

Tex. XLII.

De potentia ipſa vegetatiua, q in tres diſtinguitur.

POſtquam conſtituit motum augmenti nutritionis & generationis eſſe ab anima: nunc de potētia vegetatiua tractare aggreditur,quę includit ſub ſe generatiuam, & nutritiuam,ac augmentatiuam: quas duas vocat hic nomine vegetatiuę,dicens, quòd hæc ad eandem potētiam pertinent, id eſt,ſub vna genere potentia continentur,atq; vegetatiua in his operationibus dictis,ab alijs ſecernitur potentijs.

De alimēto & eius obiecto, q d & quotuplex dicēdum.

Cùm autem prius ab obiecto ſit incipiēdum,ab alimento exorditur:hoc enim eſt obiectum ipſius,& de hoc tractat quid ſit, quale, & quotuplex ſit,& quæ ab ipſo denominationem habeant.

Videtur autem eſſe alimentum.

Tex. XLIII.

Tres cōditiones alimenti.

Nunc, quid alimentum ſit, docet, aſſignans tres ipſius conditiones. Prima eſt: ꝙ ſit contrarium alito; debet enim mutari in ipſum. Nō eſſet au-

esset autem mutatio, nisi aliquo modo esset contrarium.

2. Secunda: quòd fit ex illis cõtrarijs quorũ mutatio sic se habet, vt vnius mutatio alterum augeat.

Nota. Est enim duplex mutatio contrariorũ Vna est, cum vnum subiectum ex vna cõtraria forma transit in alteram, vt homo ex albo fit niger, & materia ex aere fit aqua. Altera est, cùm nõ solum ex vna mutatur in alteram formam, sed vnitur cum contrario, à quo mutatur: vt cum aer mutat in se aquam, & ignis in se aerem, & talia contraria dicuntur sua mutatione augere contrarium, huiusmodi debet esse alimentum ex illis, putà, contrarijs, quæ mutata augent contraria.

3. Tertia est, quòd sic augeat, vt non sit mutua mutatio. Non enim alitum in alimentum, sed alimentum in alitum cõuertitur: quod exemplo probat. Aqua enim alimentum est ignis, non tamen ignis aquæ.

Nota. In hoc exemplo non negat, ignem conuerti posse in aquam: sed dicit, quòd ista conuersio ignis in aquam nõ dicitur augmentum: sicut cum ex aqua fit ignis, quia ignis est elementum velut forma, aqua, vt materia: quia verò augmentatio est secundum formam, ob id ignis ex aqua magis augeri dicitur, quam aqua ex igne: nec est vera augmentatio, qualis in viuentibus est, vt alibi satis diximus. Vel certè ideò id dixit Aristoteles, quia fouetur ignis humido tanquam pabulo.

Concluditur quid sit alimẽtum. Ex his patet, quid alimentum sit. Est enim alimẽtum contrarium, quod sua mutione animatum crescere facit, non autẽ ipsum crescit animati mutatione.

Nota. Nota tamen, quòd nondum integra habetur ista definitio ex his, quæ hactenus dixit Arist. quousq; doceat in tex. 46. alimẽtum referri ad animatum.

Dubitationem autem habet.

Tex. XLIIII.

Dubium, An alimẽtũ debeat esse cõtrariũ alito, an simile. QVia alimentum contrarium dixerat, nunc id in dubium vertit. Sunt enim duę Philosophorum opiniones.

Quidam dicunt, esse simile alito: quorum ratio est. Ex eodem nutrimur, & augemur: sed nõ fit auctio, nisi ex simili: ergo nec nutritio.

1. Opin. debere esse contrarium. 1. Ratio. Alij contrarium, vt diximus, dicunt alimentum, quorum ratio est. Prior est. Non fit mutatio nisi in contrarium, aut in medium, quod etiam contrarium est: sed alimentum mutatur in alitum: ergo debet esse ei contrarium, & non simile.

Adhuc autem alimentum.

Tex. XLV.

2. Ratio. POsterior horum ratio est. Alimentũ patitur ab alito: digeritur enim & concoquitur: ergo debet ei contrariũ esse. Nam simile non potest pati à simili.

Nota 1. Notat vnum, quòd alitum nõ patitur ab alimento, sicut faber non patitur à ligno, sed solum lignum à fabro patitur: quamuis verum sit, quod aliqua mutatio est in fabro secundum operationem: quia prius non operabatur, & pòst operatur: similiter viuens ante non alebatur, posteà alitur, sic mutatur, sed non vt in alimentũ conuertatur, sicut alimentum in ipsam conuertitur.

Nota 2. Et ita debes intelligere, quòd alitum non patitur ab alimento, putà, secundum substantiam nõ conuertitur in alimentũ, sicut alimentum in ipsum: quamuis negari non possit, alitum aliquomodo repati à qualitatib' alimenti reagẽtibus in ipsum alitum, & viuens.

Vtrum autem sit alimentum.

Dissoluit dubiũ Arist. distinctione quadam. SOluit dubium posita distinctione. Alimentum enim dupliciter potest considerari. Vno modo, vt est imperfectum, indigestũ, & Incoctum. Altero modo, vt digestum, & perfectũ est, ac factum simile alendæ parti, sic enim est proximum subiectum, & materia nutritioni. Multùm autem differt hoc vel illo modo considerare. Si enim imperfectum consideretur, tunc est contrarium, & dissimile: si autem proximum, simile est. Vnde fit, vt vtroq; modo cõtingat. In principio. n. est contrariũ, in fine verò simile: & sic vtraq; opinio dicit rectè, sed non omnino: quia alimentum vtrunq; est, putà, contrariũ, & simile.

Aduertendum autem, quòd contrariũ alimẽtum est prius tempore, quàm sit pura nutritio: cum tamen est simile, solum est prius natura.

Quo-

Quoniã aũt nihil alitur non participans. Tex. XLVI.

Vt alimẽti definitio cõpleatur, ostenditur alimentũ habere ordinem ad animatũ.

V T naturam alimẽti compleat, qua se ipsum sit, explicat dicẽs, alimentum habere ordinẽ per se ad animatum: quia nihil alitur, quod sit expers vitæ, & animę. Ex quo colliges integram definitionem alimenti superiùs positam.

Nota, aliquid dupliciter referri per se, & per accidens.

Aduerte, quod aliquid dupliciter potest ad alterum referri. Vno modo per se, cùm ita refertur ad illud, vt tali ablato nõ amplius referretur, sicut pater per se refertur ad filium, quòd ablata ratione filij nõ amplius referretur. Altero modo per accidens, cùm hoc coniungitur cum eo, quod est per se, & quamuis ipsum auferretur, adhuc non auferretur relatio, quo modo pater dicitur referri ad Philosophum, si filius philosophus sit: sed id est per accidens. Alimentum ergo non per accidens ad animatum, sed per se ordinem habet: nec putes alimentum non esse aliud quam relationem: est enim relatiuum secundum dici.

Est autem esse aliud alimento. Tex. XLVII.

Quòd trib. modis alimentũ sumatur pportione ad tres vegetatiuę potentias.

N Vnc quot modis alimẽtum sumatur, exponit. Tripliciter autem cõsiderari potest. Vno modo, secũdũ substantiam, & sic est obiectũ nutritionis. Substantia.n. reparatur substantia. Altero modo secundum quantitatem: est autem sic augmentatiuum, & augmentationis obiectum. Tertiò vt est residuum
1. superfluumque alimenti: & sic est genera-
2. tiuum non eiusdem numero viuentis, cũ
3. hoc iam sit, & quod est, non generatur: sed alterius similis in specie.

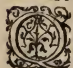
Nota.

Notandum, quod non dicitur alimẽti superfluum, quasi sit excremẽtum, & materia fœculenta: imò semen est ex purissimo alimento: sed dicitur superfluum, quatenus est illud alimentum, quod natura reliquit: quia in proprium indiuiduum per nutritionẽ vel augmentationem non conuertit, sed illud in vasa quædam mandat, vbi ad generationem id conseruatur. Vnde generatio debet esse facta nutritione: tunc enim natura apta est ministrare materiam ad generandum.

Atque id in causa est, vt illusiones nocturnæ carnis post mediam accidant noctem, cum nutritionis tempus versus finem properat, atque ideò contrà, maximũ est remediũ sobrietas & abstinẽtia, vt subtrahatur materia, vnde id generatur.

Vide igitur quo pacto tripliciter alimẽtum considerari possit, sicque ad tres animæ vegetatiuæ potentias ordinetur: in communi autem alimentum ad potentiam vegetatiuam, & vegetationem in communi ordinem habeat.

Quare huiusmodi animæ. Tex. XLVIII.

Q Vid alimentum & quotuplex sit; exposito, nunc ad potentias trãsit, vnamq; definit: reliquas.n. eodem modo definire facilè est. Est igitur potentia nutritiua, vis animæ ad conseruandam ipsam viuentis substantiam, vt viuens est.

Definitio nutritiuę potentię.

Augmentatiua verò est vis animæ ad perficiendam viuentis quantitatem.

Definitio augmẽtatiuę.

Generatiua autem, vis ad generandum simile in specie: per distinctionem enim illam alimenti definire potẽtias facilè est: alimentum enim est obiectum & præparatio operationis potentiæ, sine quo non est operatio.

Definitio generatiuę.

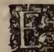
Facilè etiã est operationes definire: Nutritio enim est mutatio alimenti in propriam substantiam viuentis. Augmentatio est mutatio alimenti in propriam quãtitatem viuentis. Generatio est productio viuentis ab interno.

Definitio nutritiõis augmẽtatiõis, & generatiõis.

Dico, Ab interno: quia viuens ex se prębet materiam generationis, scilicet, semẽ: at non viuentia, ex materia externa generant. Vide igitur breuiter omnium horũ naturas.

Nota.

Quoniam autem sunt tria. Tex. XLIX.

E Xplicat tandem quot denominationem ab alimento sumant. Sunt autem tria, quod alitur, quod alit, quo alitur. Quod alit est ipsa vegetatiua anima; hæc enim motus primum principium: quod alitur, est compo-

Tria hæc sũt, quod alit, quod alitur, & quo alitur.

compositū ipsum viuens: quo autem alitur, est alimentum.

Definitio animæ vegetatiuæ ex fine. His positis, ipsam animā vegetatiuam definit. Definitionem autem à fine dicit esse sumendam: est autem finis generatio. Hæc enim est nobilissima operatio. Est igitur anima vegetatiua principiū primum generandi simile viuens sibi: at huic est potentia, quæ vegetatiua dicitur.

Est autem id, quo alitur, duplex.

Tex. L.

Duplex est id quo qs alitur. Distinguit id, quo alitur, esse duplex, sicut duplex contingit esse instrumentum, quo nauta nauim mouet, & manus, & temo. Temo est instrumentum motum: manus verò instrumentum mouens, & motum. Ita harum operationum est duplex instrumētum. Vnum, quod mouet, & mouetur, & hoc est naturalis calor, quo fit concoctio & digestio alimenti: vnde omnia viuentia calore participant. Alterum est, quod mouetur tantùm, & hoc est alimentum, quod non mouet aliud instrumentum.

Not. circa literæ expositionē. Ita, vt exposuimus, est exponenda litera hæc: nam Græci legunt, Quod dicitur mouet, mouetur solùm: & sic interpretatur Philopo. & Sanctus Thomas conclu. dit figura, id est, in communi dictum esse de alimento: nam exactè de ipso posterius dicetur in particulari consideratione, scilicet libris de generatione animalium.

Not. circa horum librorū ordinem. Vbi nota, hos libros dici posteriores, ac esse post libros de anima, & hoc docet Philoponus recantans, quod dixerat in Prologo. Atque hæc sunt, quæ docet Aristoteles de parte seu anima hac vegetatiua, de obiecto, de operationibus, ac potentijs ipsius.

An potentia, & actus per obiecta distinguantur, & definiantur.

Quæst. VIII.

Circa text. 33. hæc difficultas mouetur, vbi docet Aristoteles esse obiecta priora definitione potentijs, & nos cum alijs exposuimus, quia potentiæ per obiecta definiuntur. Videtur autem non ita esse. Primò: Posterius non potest esse de definitione prioris, nec ipsum distinguere: sed actus circa obiectū est posterior potentia: est enim ipsius effectus: Ergo non potest distinguere, nec definire potentias. 1. Argu. in parte negatiuam.

Præterea secundò. Quod non est essentia, nec pars essentiæ, non definit, nec distinguit: sed actus, & obiecta sunt extrinseca potentijs, nec sunt potentiarum partes, nec ipsarum essentia: ergo nō possunt definire, nec distinguere. 2. Argum.

Præterea tertiò. Si obiecta definiunt potentias, etiam distinguunt: quia à quo sumitur definitio, sumitur distinctio, puta, ab vltima differentia: sed probo obiecta, nō distinguere potentias. Nam vel obiecta debent realiter distingui, vt diuersas potentias faciant, vel non. Sed neutrum dici potest: sunt enim potentiæ distinctæ, & ipsarum obiecta realiter sunt idem, vt Intellectus, & voluntas, illius verū huius bonum est obiectum: at bonum & verum idem sunt realiter. 3. Argum.

Sunt etiam potentiæ, quarum obiecta distinguūtur realiter, vt Visus, & Auditus, illius color, huius sonus est obiectum, qui distinguuntur realiter: non ergo videtur necessaria distinctio obiectorum ad potentias distinguendas, & consequenter potentiæ, nec distinguūtur, nec definiuntur per obiecta.

Præterea quartò. Si potentiæ etiam per actus distinguuntur maximè per actus cōtrarios: sed non ita fit, imò ab vna potentia sunt actus contrarij, vt ab Intellectu assēsus, & dissensus: à visu, visio albi, & visio nigri: non ergo per actus est distinctio. 4. Argu.

Præterea quintò. Ita se habent duæ potentiæ inter se, scilicet Visus, & Auditus, sicut albedo, & nigredo: sed hæc absolutè, & non per ordinem ad aliud distinguuntur: ergo nec potentiæ. 5. Argum.

Sextum argumentum sit. Non videtur posse assignari ratio, quare vnum genus rerum. v.g. color, vnam habeat potētiam, & etiam sapor, &c. & multa alia genera rerum, & accidentiū non habeant: vt v.g. quantitas, figura, tempus, &c. aut aliæ occultæ qualitates similiter. Sic etiam ens habeat vnum potentiam, puta, Intellectum, & corpus seu imaginabile, alteram, puta, imaginationem: & alia genera intermedia non habeant, scilicet substantia, animal, 6. Arg.

animal, vel animatum cum reliquis. Hæc sunt argumenta, quæ videntur rem dubiā facere.

Cōsensus omnium philosophorū in duobus.

In hac re est philosophorum consensus circa duo, in vno autem discordia est. Conueniunt primò omnes, quòd definiuntur potentiæ per actus, & obiecta, tanquam per notiora nobis, & ista sunt distinctiua

1. potentiarum secūdum nos. Conueniunt

2. secundò, quòd etiam definiuntur per ista tanquam per priora natura, & sunt distinctiua priora, sed in genere causæ finalis: sunt enim potentiarum actus, & obiecta, fines: & hoc docet Philoponus, & alij hoc text. 33.

In quo cōsistat controuersia & difficultas.

At difficultas in hoc est, an obiecta, & actus aliquo modo ad formam & causam intrinsecam potentiarum spectent, non quòd ipsi actus & obiecta sint forma potentiarum internæ: certum enim est non esse, sed habitudo quædam ad obiecta, & actus, ita, vt potentia in sua essentia dicat habitudinem ad obiectum, & actum, illaque sit differentia, quę varia est pro diuersitate obiectorum. Hæc igitur est controuersia.

1. Opin. est Scoti, &c. se ipsis distingui.

Duæ sunt opiniones in hoc. Prima est Scoti, 2. Sententiarum d. 16. quæst. vnica: quam sequitur Herue. quodlib. 1. q. 12. & Iandu. hoc lib. q. 8. & Caiet. Thien. Hi videntur dicere quòd potētiæ seipsis distinguuntur, & absolutè, nō autem per actus, & obiecta, nisi extrinsecè, & quo ad nos, & naturam, sed in genere solius causæ finalis. Vnde si essentia potentiæ in se consideratur, nullo modo obiectum apparet.

2. Opinio S. Th. &c. distingui per habitudinē ad obiecta.

Altera opinio est S. Thom. in præsenti quam multi sequuntur, quòd actus & obiecta sunt quodammodo forma potentiarum, quatenus ab ipsis forma potētiarum sumitur. Nam constituitur potentia in sua essentia completa per habitudinem ad obiecta, & sic obiecta sunt de essentia ipsarum quodammodo tanquam terminantia, & complētia essentias. Non enim differentia potentiarum absque obiecto consistit. Hæ sunt opiniones in hoc.

1. Funda. Animæ potentiæ aliæ sunt actiuæ, aliæ passiuæ.

Pro huius quæstionis dissolutione sit primum fundamentum. Animę potentię se habent in duplici differentia. Quædam sunt passiuæ à suis obiectis, ita, vt obiecta sint, vt causa effectiua operationum potentiarū, quales sunt potentiæ sensitiuæ: hæ operantur obiectis agentibus in ipsas, & imprimentibus suas similitudines.

Quō definiantur p obiecta.

Quædam aliç sunt actiuæ: agunt enim in sua obiecta, quales sunt vegetatiuæ: hæ enim in alimentum agunt.

Vnde fit, quòd in genere causæ efficientis, non omnis potentia, & actus per obiectum definiatur: at in genere causæ finalis omnis definitur, quia in omni potentia & actu obiectum est, velut finis: & in hac doctrina omnes conueniunt.

2. Funda. Obiectū potentiæ triplex esse potest.

Sit alterum fundamentum. Obiectum potentiæ potest esse triplex. Vnum per se primò: alterum per se, alterum autem per accidens. Per se primò illud est, quod primò terminat actum potentiæ, ita, vt potentia talis, non ordinetur in aliquod nisi 1.
ratione illius: quo modo sapor est obiectū per se primò gustus: nihil enim gustu percipitur, quod saporem non participet, & catenus percipitur, quia sapor est. Per se, 2.
illud est, quod potentiam quidem terminat, sed nō semper, nec ob id, quia tale est, percipitur: vt albedo est obiectum per se visus, sed nō primò; quia quamuis albedo à visu comprehendatur, non tamen, quia albedo est, ad visum pertinet, sed quia color. Per accidens est, quod à potentia non 3.
comprehenditur, sed eatenus cōprehendi denominatur, quatenus coniunctum est cum obiecto per se, quo pacto dulce dicitur videri, sed per accidens, quia album dulce est. Primum obiectum horū dici solet formale, reliqua materialia, quamuis minus secundum, quàm tertium.

Nota, de obiecto materiali & formali.

Notandum est insuper, formale obiectum esse duplex. Alterum ipsius rei in se, quod reale vocari solet, seu obiectū quod hoc est illud ipsum commune genus rei, quod primò terminat potentiam, vt diximus, quodque æquale est ipsi potentiæ, vt v. g. color ipsius visus, sapor, gustus, sonus ipsius auditus, &c. Alterum est formale obiectum, quod dicitur obiectū sub quo, seu obiectum, quo. Dicitur autem obiectum sub quo: quia sub ea ratione tendit potentia ad obiectum ipsum reale. & hoc sumitur respectu potentiæ, v. g. visibile in colore, gustabile in sapore, audibile in sono. Nascitur autem hæc ratio formalis sub qua, ex prima altera rei, nam quia color est, ideo est visibilis, & quia sapor, ideò est gustabilis, & sic de alijs.

potentiæ, vt quidā putarunt sic interpretantes opinionem D. Thomæ; sed est relatio extra eius essentiam, cuius fundamentum est potentia, & terminus obiectum, estque ipsa media inter vtrumque terminum. Altero modo intelligimus habitudinem essentialem ipsius potentiæ, id est, primum principium in ipsa potentia, vnde nascitur illa talis extrinseca habitudo, illa relatio, & ordo: illa, inquā, est ipsa potentiæ essentialis differentia, per quam & constituitur, & ab alijs differt. Et in hoc sensu est accipienda conclusio.

1. Ratio. Hoc ergo iam probo. Per id constituitur essentialiter aliquid, per quod essentialiter differt ab alio: sed potentia essentialiter differt ab alijs generibus eiusdem prædicamenti per talem habitudinem: ergo essentialiter claudit illam. Discursus est notus, sed probatur minor: maior enim est indubitata: nam potētia, quæ est secundum genus qualitatis, non in alio differt à reliquis generibus, nisi quòd est principium immediatum operandi.

2. Ratio. Nec profectò quis potest excogitare, quid potentia sit, quin habitudo ad operandum intelligatur: & Arist. 5. Metaph. cap. 12. potentiā definiens actiuam, & passiuam, non aliter, quàm per operationem obiectum definit. Et hoc est argumentum secundum: Si enim Intellectus non aliter concipit, quid est ipsius potentiæ, nisi simul percepta ad operationē, & obiectum habitudine: profectò ea ad ipsius spectat essentiam.

3. Conclu. Tertia conclusio. Distinctio obiectorū formalium & primorum per se, est quæ distinguit potentias. Vnde quamuis multa sint obiecta per se, & per accidens in vna potentia, non ob id est multiplicanda, sed respicere oportet obiectum formale: & patet, vt in secundo fundamento declaratum est.

4. Concl. Quarta conclusio. Actus diuersificant potentias, nō quicunque, sed qui sunt circa obiecta etiam formalia, & prima diuersa. Atq; hæ duæ notæ sunt ex fundamento, nec in eis est controuersia.

5. Conclu. Quinta conclusio. A posteriori cognoscimus illa omnia, videlicet an omnes, an aliqui actus: item an vnum, vel multa obiecta ad vnam vel plures spectent potentias: & ex consequenti, quod sit obiectum formale cuiusque potentiæ colligimus, & quis earum numerus, ac distinctio. Quæ conclusio ex tertio fundamento satis probata relinquitur: superior etenim distinctio sumpta est à priori, sufficiatq; in præsenti ista resolutio brutis. Vide Auic. lib. 6. naturalium per cap. 4.

Ad 1. Superest, vt respōdeamus ad argumenta proposita. Ad primū dico primò, quòd quāuis actus sit posterior potentia in executione, tamen in intentione prior est; est enim causa finalis: similiter & obiectum. Dico secundò, quòd nos non dicimus actū & obiectum esse essentiam potentiæ, nec differentiam; sed quod ab his sumitur differentia potētiæ: est enim habitudo quædam ad actum & obiectum, nec habitudo, quæ est accidentalis relatio, sed principium illius habitudinis, quæ rectè ideo vocatur essentialis habitudo.

Ad 2. Ad secundum ex hoc eadem solutio patet.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd distinctio formalis obiectorū ad sensum expositorum, diuersas facit potentias, siue obiecta distinguantur realiter, siue non: talis enim distinctio seu identitas nihil facit ad rem: sed formalis, quæ includit, & realiter distincta, & realiter eadem.

Ad 4. Ad quartū respondeo, quòd actus contrarij non multiplicant potentias, imò vnam esse indicāt: nam contraria ad idem genus pertinent, ab eademq; potentia visio albi, & visio nigri procedit.

Reprahēsio Iandu. Nec mihi placet Iandunus, & meritò est reprahendendus, qui dicit posse sustineri esse plures potentias visiuas specie, secundum pluralitatem contrariorum obiectorum. Hoc mihi videtur non posse sustineri in Philosophia: oportebat enim eadem ratione multiplicare Intellectus, & voluntates, & sensus communes: quæ omnia absurda sunt. Vna enim est potentia, quæ contraria percipit, cùm sub vna formali, & prima ratione conueniant. Quòd si albedo, & nigredo in genere naturæ, vt res quædā, & accidentia sunt, distinguantur formaliter, & specie: in ratione tamen obiecti primi formaliter non distinguuntur, nec potentiam multiplicant.

Ad 5. Nota. Ad quintum respondetur ex doctrina S. Tho. esse quædam accidentia absoluta: quæ in sui natura nullum ordinem ad extrinsecum

trinsecum habent, præter subiectum: & hæc non definiuntur per aliud extra se. Sunt quædam alia, quę quamuis absoluta sunt, aliquem tamen ordinem includunt ad extrinsecum: cuius generis sunt potentiæ, actus, & habitus, & scientiæ: & hæc absque extrinseco definiri, & distingui nō possunt, nō quòd illi respectus, aut res extrinsecæ de earum sint essentia, sed (vt diximus) principium essentiale illorum respectiuum, quod quidem eodem vocatur nomine: nec ob id sunt relatiua. Nō enim sunt illi respectus, nisi fortè vocares illud relationis principium relatiuum essentiale, quia talis habitudinis sit principium. Neque enim placet alia solutio, quæ dari solet, potentiam esse quid compositum ex absoluto & respectiuo.

Per hæc patet solutio ad argumentum. Alia enim ratio est de albedine, & nigredine, quæ priori modo se habent: alia de potentijs, & habitibus.

Ad 6. Ad sextum ex secundo, & tertio fundamento patet responsio: nam à posteriori cognoscimus, quòd sit obiectū formale, cuius sit potentiæ, & quatenus se extendat illa potentia, & an vna, vel plures sint modo illic dicto. A priori autem, causa est ipsa talis natura obiecti, & potentiæ, & ipsa animæ essentia talis, quæ has, vel illas requirit potentias ad sui, vel vtilitatē, vel necessitatem, quæ circa hæc vel illa agant obiecta. Ex quibus argumenta soluta manent. Non nego oppositam sententiam esse probabilem, imò ab hac opinione D. Thomæ sic intellecta, vt exposuimus, non multùm differre.

An potentiæ animæ realiter inter se, & ab anima distinguantur.

Quæst. IX.

Tria in hac quæstiōe tractanda, de subiecto potentiarū, de distinctione earum & causa.

Res difficultates concurrunt in præsenti: quas vnica disputatione discutiemus, eò quòd inter se multùm connexæ sunt. Prima est de subiecto proximo & immediato potentiarum animæ, an in anima, an in coniuncto sint immediatè. Altera est, an ab eo, in quo sunt, distinguantur realiter sicut albedo, & dulcedo in lacte. Tertia est, cùm hæ potentiæ ab anima sint, in quo genere causæ se habeat anima respectu ipsarum.

Aduerte autem, quòd vocamus potentiam, vim & facultatem, quæ est proximum & immediatum principiū operandi, siue agendi, siue patiendi. Nota.

Sunt autem argumenta, quibus probari videtur, potentias animæ non esse accidētia distincta, sed potius ipsammet animā hæc. Primum. Simplicior est, & nobilior forma substantialis, quàm accidentalis: at accidentalis per se ipsam operatur absque vlla superaddita potentia: ergo etiam substantialis: erit igitur anima ipsa potentia. Maior nota est: quia substantialis forma non intenditur sicut accidentalis. Præterea, substantia est: est ergo simplicior, & nobilior. Minor patet: nam calor & reliquæ qualitates per se operantur, non autē per potentias superadditas. 1. Arg. q̄d potentiæ nō distinguātur ab anima.

Probatur secundò. Forma nobilior est, quàm materia: sed potentia materiæ realiter est idem cum ipsa materia, quæ per se immediatè operatur, recipitque formam: ergo & forma per se ipsam operatur: & sic est ipsa potentia. 2. Argu.

Præterea tertiò. Potentia est primum principium operandi: at anima, vt ex definitione posteriori patet, est principium primum, & per se operandi: ergo ipsa est sua potentia; aliter enim per aliud operaretur, & non secundum se. 3. Argu.

Præterea quartò. Potentia recipit contraria, puta actus, & habitus contrarios: sed hoc proprium est substantiæ: ergo potentia substantia est, non alia quàm anima vel subiectum ipsum compositum. 4. Argu.

Præterea quintò. Animæ tribuendum est, quod perfectius est in viuente: sed perfectius est, quod per se ipsam operetur, quàm per aliud superadditum accidens: ergo est immediatum suarum operationum principiū: & sic ipsa est sua potentia. 5. Argu.

Præterea sextò. Non est maior distinctio ponenda in potentijs, quàm in obiectis, cùm per obiecta distinguantur: sed obiecta aliquando sint idem realiter, vt patet de Vero, quod est Intellectus, & de Bono, quod est Voluntatis obiectum, quæ realiter sunt idem: ergo & ipsa voluntas, & Intellectus idem sunt inter se, similiter cū anima: quia qualiter inter se, ita à subiecto distingui videntur. 6. Arg q̄d nō distinguantur potentiæ inter se.

Præter-

7. Argu. q potentiæ sint in anima, & nō in toto cō posito.

Præterea septimò. Proprium est in eo, cui proprium est: sed potentiæ sunt animæ propriæ passiones: ergo videntur esse immediate in anima & non in cōiuncto. Hæc sunt præcipua argumenta, quæ difficultatem pariant.

1. opi. qd oēs poten tiæ sint in anima, vt in subiecto, & sint realiter distincta inter se, & à subiecto.

Est autem diligenter aduertendum, quinque esse opiniones in hac re. Prima est quorundam, qui asserunt duo. Alterum est, omnes potentias animæ esse immediatè in anima, vt in subiecto. Vnde iuxta horum sententiam tam Intellectus, quàm omnes aliæ sensitiuæ potentiæ vegetatiuæ, & motiuæ sunt in nuda anima. Hoc tenent Iandun. quæst. 7. & 10. & Apollina. q. 7.

Alterum est, quòd sint realiter distinctæ, & inter se, & cum subiecto: sicut albedo, & dulcedo, & odor in lacte: & hoc tenent præfati Doctores, Iandunus autem quęst. 9.

2. opin. di stingui omnes reali ter esse tamen eōes pote ntias in anima, particulares in toto compo sito, vt in subiecto.

Secunda opinio est Pauli Veneti in summa cap. 4. qui conuenit cum prædictis in eo, quod potentiæ distinguantur realiter tamē differt in subiecto. Dicit enim, quòd potentię communes, quales illę quinque, scilicet vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuū, loco motiuum, & intellectiuū, quæ dicūtur communes, quia genere differūt, sunt immediatè in anima ipsa: at particulares, id est quinq; sensus exteriores, & interiores sunt immediatè in particula materiæ, & corporis, putà, visus in oculo, gustus in lingua: & sic de alijs.

3. opi. qd nō distinguātur ab anima neciinter se realiter sed solū rōne.

Tertia sententia est aliorum, qui non ponunt potentias distingui ab anima, sed ipsammet esse potētiam dicunt, & immediatè intelligere, appetere, videre, nutrire, & reliqua, vnaque anima propter varias operationes varia sortitur nomina. ipsa enim est sensus, & Intellectus, & voluntas, & reliqua. Hoc tenet Gregor. 2. sen. d. 16. q. 3. & Marsil. 1. sent. q. 7. artic. 7. & est ferè Nominaliūm.

4. opi. distingui iā tū inter se, & ab anima, & à subiecto formaliter, esse aūt solū intelle-ctū, & voluntatē in anima, reliquas in toto com posito.

Quarta sententia est Scoti, qui tenet potentias formaliter solum distingui, & inter se, & ab anima, & à subiecto, esse tamē idem realiter cum subiecto. Hoc tenet secundo Sen. d. 16 q. vnic. Tenet tamē, quòd nō sunt omnes in anima, sed Intellectus, & voluntas: reliquę tamen in coniuncto, vt visus in oculo, qui compositū est quoddam, & gustus in lingua, licet non realiter distinguantur à coniuncto. Hoc tenet 4. Sen. d. 45. q. 3.

5. opi. di stingui omnes realiter à sub iecto, & inter se: sed intellectū & voluntatē esse im mediatè in anima, alias in to to compo sito.

Quinta sententia, & vltima aliorum est, qui potentias realiter distingui credunt, & inter se, & à subiecto: nec tamen omnes esse immediatè in anima, sed solū Intellectum & voluntatem: reliquas omnes in coniuncto: & hoc tenet S. Tho. 1. p. q. 77. ar. 1. & 5. & 8. Aegid. quodli. 3. q. 10. Herue. quodlib. 1. quæst. 9. & alij multi. item Philop. tex. 52. sensitiuam in coniuncto ponit.

In quibus hę opinio nes conue niāt, & in quib. diffe rant.

Hæ sunt sententiæ doctissimorum hominum. Vnde si distinctio consideretur, conueniunt tres sententiæ, prima, secunda, & vltima, quòd realiter distinguūtur; aliæ duæ, quòd sint idem realiter. De subiecto autem, tres primæ dicunt esse animam: duæ vltimæ, quarundam animam, quarundam coniunctum, vt dictum est.

1. Concl. Potentię distinguū tur reali ter inter se ab anima, seu subiecto.

Igitur proponendæ iam erunt aliquot conclusiones, quarum prima sit. Potentię animæ & inter se, & ab anima seu subiecto realiter distinguuntur. Hęc argumentis quibusdam probabilibus solet probari, quæ mihi tamen videntur solui posse: ideo adducam ea primò, ac soluam, postea alias quas puto probabiliores, adferā rationes.

Quædam rōnes pba biles, q ta men non omnino cōcludere videntur. 1.

S. Tho. 1. p. q. 77. ar. 1. duas ponit rationes, quibus distingui potentias realiter à subiecto probat. Prior est: Actus, & potentia sunt in eodem genere, vt habetur 9. Metaphysico. text. 1. & 12. Metaphysico. tex. 26. cùm igitur operatio, quę est actus, sit accidens: potentia etiam erit accidens, & sic non erit ipsa anima, vel subiectum.

Soluitur hæc rō. 1.

Hęc ratio primò (vt videtur) non cōcludit quicquam: nam si aliquid necessariò concluderet, oportebat dicere, quòd potentia sit in genere actionis, vel passionis, vbi est operatio: quod tamen falsum est, cùm potentia sit in qualitate: non ergo sunt in eodem genere. Diuersa enim prædicamenta nullo modo ad idem pertinent genus, cùm sint primò diuersa.

2. Nota sensum loco rum Arist.

Præterea, vt mihi videtur, quòd alius est sensus, quem Aristoteles intendit in 12. Metaph. Pro quo nota, quòd aliud est dicere, potentiam, aliud, quod est in potentia, aliud actum, aliud quod est actu. Potentia quidem est vis, & facultas subiecti: actus

est forma: & hoc modo potentia, & actus non sunt eiusdem prędicamenti, quamuis potentia sit in vnoquoque prædicamento; sed talis potentia non cõstituitur in illo, vt species, sed vt principium: nam in alio prædicamento est, vt v.g. potentia ad quantitatem, est principium quantitatis, & sic dicitur, quod potentia reperitur in genere quantitatis: sed non dicitur, quòd ipsa sit quantitas: potest enim esse substantia, & hoc est, quod dicitur 9 Metaph.

Si verò dicatur, quòd potentia, tunc significat ipsum compositum, ita, vt non sint diuersæ res, sed idem quod est actu, fuit priùs in potentia: & hoc modo quod est potẽtia, & actu, idem sunt, & in eodem prædicamento: & hoc, vt arbitror, dicitur illo loco 12. Metaphy. & vt apparet, posset colligi ex ipsis verbis. inquit enim: Homo caro, vinũ, quę fuerũt potẽtia, sunt modò eadem actu. Vide quomodo si ita est, ex illis locis Aristo. non necessariò colligeretur, circa potentiam, & facultatem operãdi, quod sit accidens, vel substantia cum actu. & sic argumentum non necessariò probaret, quamuis si in sensu D. Thomæ, qui satis est probabilis accipiatur, necessariò probaret.

2. Ratio. Alterum probabile argumentum facit S. Tho. ibidem. Si anima per se ipsam operatur: ergo semper operatur: consequens est falsum, vt notũ est: ergo & antecedens. Sequela patet: nam anima semper dat esse, dum est in corpore, quia per seipsam dat esse: semper ergo operabitur, si per se ipsã dat operari: non ergo per se, sed per potentiam superadditam operatur.

Soluitur 2. ratio. Hoc etiam solui potest. Si enim in eodem genere causæ, vtrunque faceret vtiq; probaret, sed non ita fit: respectu enim ipsius esse, est causa formalis: ob id ipsa dum est materia, semper dat esse: at quia respectu operationis est causa efficiens, non semper dat operationem: quia causa efficiens non semper, dum est, operatur: pendet enim à materia. Similiter anima ab obiecto, quod multis modis impeditur, ob id non semper operatur: sicut calor subiecto dat semper esse calidũ. quia respectu esse, causa formalis est, sed non semper dat calefacere.

1.

2. Præterea probarem ego illo argumento adhuc, quod saltem ipsa potentia semper operaretur, cũ per seipsam suamq; substantiam operetur: quod tamẽ est falsum.

Aegidius loco allegato facit hoc argumentum. Accidens variabile, non potest inesse immediatè substantiæ inuariabili, nisi per aliquod medium inuariabile: sed operatio est variabilis, modo enim est, modo non est: anima est inuariabilis: ergo operatio inerit animæ per accidens aliud permanens, scilicet per potentiam. 3.

Hoc argumentum non probat: non enim probat maiorem. Vnde, qua facilitate affirmatur, eadem reijcitur. Soluitur 3. Ratio. 1.

Imò ex ipsa sequitur, quod adhuc oportebat fingere aliud accidens medium, per quod operatio inesset potentię, quę etiam inuariabilis est. 2.

Alij faciunt argumentum. Ita se habet principium essendi ad esse, sicut principiũ operandi ad operandũ: ergo ita se habent principia essendi & operãdi inter se, sicut operari & esse inter se: sed esse & operari realiter distinguũtur: ergo & principium essendi, quod est forma & principium operandi, quod est potentia, realiter distinguuntur. 4. Ratio.

Argumentum hoc fallax est: nam in actibus non subordinatis inuicem valet argumentum. V.g. esse album, & dulce distinguuntur: ergo & albedo, & dulcedo: in subordinatis verò, quorum vnus est ex alio, non valet. V.g. non valet esse album, & esse disgregatiuum visus, sunt diuersa: ergo principium vnius, & alterius. Similiter nõ valet, calefacere, & liquefacere sunt diuersa: ergo & principia. Vnum enim est vtriusque principium, quia illi ordinati & consequentes sunt. Ita de esse, & operari, sunt enim ordinati, post esse, est operari, & ab vtroque est: huiusmodi igitur argumenta parum cõcludunt, quicquid velint aliqui. Soluitur 4. ratio.

Alijs ergo iam argumentis probabilioribus probo conclusionem eandem, scilicet potentias realiter distingui, & inter se, & à subiecto Sitque primum ab authoritate Aristotelis: arbitror enim certissimè quòd Aristoteles huius fuit sententiæ. nã 1. animæ, tex. 90. & sequentibus vnam animam secundum substantiã in vno ponit: potentias autem multiplicat. Rõnes aliæ, q̃ videtur potentiores & magis necessariæ. 1. Auctoritate Arist. 1.

Præterea secundo de anima, cap. 3. de potentijs dubitat, an sint simul subiecto, an diuer 2.

sa sint subiecto, & determinat; quæ omnia supponunt esse potentias diuersas realiter, & inter se, & ab anima. Præterea 3. de anima, cap. 4. sensum valde ab intellectu differre docet, ac Intellectum immistum & non organicum vocat. Præterea

3. in Ethicis, varijs potentijs varios habitus applicat: quæ omnia indicat diuersas virtutes & potentias realiter.

4.

2. Ratio. Probatur secundò ratione. Ab vno, vt vnum est, non possunt immediatè plura procedere. at ab anima vna, & simplici procedunt multæ operationes genere diuersæ: ergo aliqua pluralitas in ea est constituenda realis, & hæc erit potentiarum: varijs enim facultatibus & viribus vnum plura operari potest.

Obiectio. Nec obstat Scoti instantia: dicit enim ipse, argumentum esse nullum: quia quomodo potentiæ ipsæ plures fuerunt ab anima immediatè, ita potuerunt esse operationes.

Solutio. Hoc tamen non est simile: nam anima non est causa efficiens suarum potentiarum, sed subiectiua: at operationum est causa efficiens: ideo non repugnat plura immediatè subiectari in vno. At produci diuersa ab vno immediatè, hoc non fit nisi secundum varias virtutes: quod si ex nulla varietate actionum licet virtutum multitudinem colligere & distinctionē, profectò nullum esset argumentum ad probandum, in igne esse siccitatem distinctā à calore: posset enim quis dicere, quod calor idem exsiccat, & calefacit.

3. Ratio. Probatur tertiò. In elementis, quæ maximè actiua corpora sunt, ponuntur virtutes distinctæ ad operandum, calor, & siccitas in igne, aliæque virtutes in alijs: ergo pari ratione in anima ad suas operatiōes, ponendæ sunt virtutes distinctæ ab ipsa, licet non percipiantur sensu.

4. Ratio. Præterea quartò: quia multa enunciamus de potentijs quæ saluari nō possunt, nisi facta distinctione reali inter se, & a subiecto earum. Dicimus enim in vno animam esse vnam, potentias multas; plura esse genera animarum, quàm potentiarum, Intellectum esse nobiliorem potentiam alijs, non esse potentiam organicam; sensus exteriores esse quinque, distingui subiecto, & alia multa, quæ non possunt dici, nisi esset distinctio realis.

5. Ratio. Præterea. Potentia est accidens & absolutū accidens, anima substantia; non ergo idem re esse videntur.

6. Ratio. Præterea sextò. De quibusdam potentijs omnino negari non potest, quin realiter differant; nam potest vna separari ab altera, & esse sine altera, & contrà: vt visus sine auditu, & auditus sine visu; & ita in multis alijs, in quibus omnibus necesse est confiteri illa differre realiter. Non est enim alia certior regula ad distinctionem realem cognoscēdam, quàm quòd vnum possit manere sine altero, & contrà, alterū sine altero.

7. Ratio. Septima ratio & postrema. Substantia non est per se immediatè operatiua, vt videmus experientia. Nam ignis non agit, nisi per calorem, & siccitatem: & aqua per frigiditatem: & si his instrumentis accidētium carerent, nec ignis calefaceret, nec aqua frigefaceret. Ergo cum anima sit substantia, non poterit agere immediatè, sed per aliquod instrumentum accidentale, qd' vocamus potentiam.

2. Concl. Intellectus & volūtas sunt in anima, aliæ potentiæ in toto cō posito. Sit secunda conclusio. Potentiæ sensitiuæ, & vegetatiuæ, & appetitiuæ in coniuncto sunt: Intellectus verò & Voluntas in sola anima immediatè inhærent.

Prima pars est nota, secū da probā da est. Hæc conclusio, quantum ad posteriorē partem de Intellectu & Voluntate nulli dubia est: in priori autem parte est tota controuersia. Nos enim non in sola materia, nec in sola anima ponimus immediatè illas potentias, sed in coniuncto, vt visus in oculo est compositio ex anima, & parte corporis; appetitus in corde: sensus interiores in cerebro: de quibus omnibus posterius dicemus.

1. Ab authoritate Arist. Probatur conclusio. Primò authoritate Arist. Est autem testimonium expressum & notandum libr. de somno, & vig. cap. 1. vbi dicit, quòd sentire non est corporis, nec animæ, sed coniuncti. Et probat: quia cuius est potentia, eiusdem est actus; sed potentia est coniuncti: ergo & actus. Quid clarius dici potest? Quod si sensus est coniuncti, multò magis aliæ dictæ, quæ materialiores sunt.

2. Præterea, 1. de anima tex. 66. dicit, cogitare, amare, odisse, & reliqua esse totius coniuncti: atque ideo non manent in anima separata.

2. Ratio. Probatur secundò ratione. Potentia vi-

siua est in anima: ergo visio esset in anima: quia vbi est potentia, ibi est actus, cùm immanens est. Et hoc etiam qui contrariæ sunt opinionis, concedunt: sed ex hoc infero, quod anima bruti esset immortalis; quòd probo argumento ad hominem. Nam anima intellectiua, ideo immortalis ponitur, quia in se habet potentiam, & in se operatur & intelligit.

Reijcitur solutio, quæ dari posset. Si dicas, quod visio pendet ab oculo. Non obstat: nam etiam Intellectus pendet ab imaginatiua: sed quia non pendet, vt ab organo & subiecto, non ob id mortalis est.

1. 2. Nec videò profectò quomodo visio, & visus dicerentur organica, si non sunt in coniuncto.

3. Nec verò vlla dependentia videretur maior in visione, quàm in intellectione: quod autem dicitur de visione, dici oporteret de alijs. Cùm igitur animæ sensitiuæ, & vegetatiuæ inseparabiles sint, profectò nec potentiæ, nec operationes in ipsa sunt, sed in coniuncto.

3. Ratio. Probatur tertiò. Si visio in sola est anima: peto de specie visibili, per quam fit visio, vel recipitur in corpore, vel in sola anima. Non in corpore, quia ibi est species, vbi est potentia visiua, cùm species sua receptione visionem faciat. Si ergo in anima sola; ergo species visibilis est indiuisibilis, & immaterialis sicut & anima: non ergo repræsentat singulare quātum: imò nec potest produci in ipsa anima, nisi ponatur sensus agens, sicut ponitur Intellectus agens: quia species debent esse immateriales.

4. Ratio. Præterea quartò. Si in anima est potentia visiua, peto de anima bruti: illa potentia vel est in particula illa animæ, quę correspōdet oculo, vel est in tota anima, quæ est in toto corpore, cùm diuisibilis sit. Et quamuis Apolli. vtrumque concedat probabiliter, neutrum potest esse. Nō quidem in parte: quia anima omnes partes habet eiusdem rationis secundum se: non ergo in vna parte habet potentiam, in altera non. Non enim dici potest, quòd potentia talis fiat à materia oculi: quia anima secundum ipsos sola habet talem potentiā, nec recepit à materia talem potentiam in vllo genere causæ.

Si dicat esse in toto: profectò vanum est dicere, visum esse in pede: nō enim potentia est, nisi vbi est organum conueniens operationi ipsius.

Tertia sit conclusio, quæ mihi est probabilis, potentiam motiuā esse in sola anima. Aduerte igitur, quòd anima mouet corpus totum animalis, sed non omnes partes eodem modo, sed immediatè neruos, & per neruos alias partes. Dico ergo, quòd anima habet potentiam in se, qua mouet neruum, & per hunc, vt instrumentum mouet partem. Nec mihi videtur esse alia potētia distincta in neruo, per quam mouet: sed mouet, vt instrumentum motum ab anima. 3 Conclu. Potentiā motiuam esse in anima immediatè, est pbabile. Explicatur concl.

Hoc mihi persuadeo, primò propter animam rationalem, quæ non posset separata moueri per se, nisi in se habuisset virtutem mouendi: nam si in neruo esset, vtique destrueretur, sicut & sensus. 1. Ratio.

Præterea secundò: quia cùm anima sit, quæ primò moueat neruum, & non totus se rorum, animæ erit potentia: quia illius est potentia, quod primò operatur & immediatè. Et puto esse hoc validum argumentum, si intelligatur. 2. Ratio.

Quarta conclusio. Anima seu coniunctum non solùm est causa materialis & subiectiua suarum potētiarum, sed etiam quasi efficiens: & quasi formalis. Est contra Iandu. q. 9. qui solam materialem causam ponit animam. 4. Concl. Anima seu cōpositum nō solū est cā subiectiua. vt materialis potētiarum, sed etiam quasi efficiens, & formalis.

Explico. Anima non est causa efficiens potētiarum, quāsi per actionem aliquam eas producat: sed est sicut subiectum respectu propriæ passionis: habet enim hoc, ꝙ agens producens subiectum, determinatur quodammodo, vt secundū subiectum tales producat passiones, ac idcirco passiones dicuntur fluere à subiecto: est enim quædam necessaria dependentia, & ordo. Ita ergo potentiæ se habent ad animam, vel ad coniunctum, ideoque meritò dicitur anima, & coniunctū, non solùm causa materialis, & receptiua, sed quodammodo efficiens vel formalis. Superest ad argumenta respondere. Explicatur cōclusio, & pariter probatur.

Ad primum, neganda est consequentia. Non enim accidens nobilius est substantia, quamuis operetur immediatè, & proximè; quia operatur, vt instrumentum & vt virtus formæ substantiæ. Ad primum.

Nec hoc derogat, nec aufert simplicitatem

tem formæ substantialis, quia per aliud operetur: quia non componitur ex eo: forma autem cùm immediatè det esse substantiale per se, non per se ordinatur ad operandum, nisi per virtutem superadditam, quæ cum non det esse per se, sed accidentale, immediatè se habet ad operandum.

Ad 2. Ad secundum respondeo, quòd potentia materiæ est immediatè ordinata ad substãtiam, idcircò idem est realiter cum substantia, scilicet materia, & est potentia receptiua ad recipiendũ: at potentiæ animæ sunt ad operandum: ideò accidentia sunt & distincta. Non enim substantia est immediatè operatiua.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd anima non dicatur principium primum, quasi sit proximum operans, sed primum, id est, principale, & primò mouens instrumentum, & non dependens ab alio: sicut natura dicitur principium motus, non quòd immediatè moueat: hoc enim est grauitatis, vel leuitatis, vel alterius virtutis: sed quia in re illa non sit aliud prius, à quò motus pendeat.

Ad 4. Ad quartum respondeo, quòd immediatè recipere contraria, non est substantiæ: nam superficies, quæ immediatè recipit albedinem & nigredinem, & reliqua contraria, non est substantia, sed accidens; substantia autem est subiectum primum: & vt quod. Dico ergo, quòd potentia recipit contraria, non primò, sed immediatè, sicut superficies in corpore, atque ideò accidens est.

Retorquetur argu. in aduersarios. Immò ex hoc sumitur argumentum, contra aduersarios ipsos; Nam sicut substantia composita non recipit contraria sensibilia immediatè, nisi per accidẽs medium, scilicet superficiem, & quãtitatem: ita nec anima, vel coniunctum, nisi per potentias, quæ sunt velut superficies in corpore.

Ad 5. Ad quintum, quòd non est nobilius se ipso operari, sed primò & independenter operari: & hoc competit animæ.

Obiectio eiusque solutio. Quòd si dicas, melius esse, quòd sit aliquid simul primum principium & proximum operationis: respondeo, verum esse, tamen id nõ potest inesse animæ propter datas rationes: nec omne, quod melius est, dare oportet animæ, nisi id sit illi possibile.

Ad 6. Ad sextum dico, quòd non est quærenda in obiecto tanta distinctio, quanta est in potentijs. Distinctio enim formalis obiectorum diuersificat realiter potentias, sicut & habitus: Plures enim animæ, & habitus sunt circa rem vnam secundum plures rationes. Et confirmatius fit: quia obiecta sunt causa finalis potentiarum: non est autem tanta distinctio in causa, quanta in effectu, vt diximus superiùs.

Ad 7. Ad septimum dico, quòd anima respectu quarundam potentiarũ est subiectum immediatum: respectu aliarũ mediatum, puta, cum coniuncto; omnes tamen dicuntur ipsius passiões, quia vel in ea sunt, vel per eam coniuncto insunt.

Secundò aduertendum est, aliud esse aptitudinem rei ad aliquid agendum, vel patiendum; aliud verò potentiam, seu potestatem id agendi. In anima ergo ipsa etiam separata, vel amissis organis corporeis. v.g. visus, vel auditus, est quidem aptitudo naturalis ad sentiendum, & videndum & audiẽdum: sed hæ aptitudines naturales, sunt propriæ passiones animæ, vel etiam totius, vt aptitudo ad ridẽdum; totum enim est aptum, vt quod: anima; vt quo. At verò potentiæ sentiendi cum organis simul pereunt, cùm corrumpuntur organa, vel desunt: & hæ potentiæ ideò sunt in toto composito, nec sunt propriæ passiones, sed qualitates quædam corruptibiles.

An potentiæ vegetatiuæ inter se realiter distinguantur. Quaest. X.

EX his, quæ in expositione capitis dicta sunt, tres potentias in parte vegetatiua cõstituisse Aristot. patet. Dubium autem est, an omnes tres realiter inter se distinguãtur, vel potius sit vna varias sortita operationes.

Et videtur, quòd sit vna. Primò: potentiæ multiplicantur ratione obiectorum: sed omniũ illarum trium vnum est obiectum, puta, alimentum, vt ex textu patet: ergo vna potentia sunt. 1. Argũ. q sit vna tãtũ potentia, & non tres realiter distinctæ.

2. Argu. Præterea secundò. Obiectum secũdum magis & minus non variat potentias: sed augmentatiua, & nutritiua differunt in subiecto secundum magis & minus. Nu-

tritiua enim est, cùm conuertitur alimentum: augmentatiua est, cùm conuertitur plus alimēti, quam sit deperditum ex substantia viuentis: hoc autem non est, nisi secundum maius vel minus: ergo non distinguuntur illæ potentiæ.

4. Argu. Præterea tertiò. Nutritiua animat alimentum, similiter generatiua. ergo sunt, eiusdem rationis. Nam quod nutritiua animet partes vniendo, generatiua verò, separādo, & extra se: videtur hoc non sufficere ad diuersificandas potentias.

1. Opinio. In hac ergo re sunt duæ sententiæ. Prima est Philop. suprà tex. 47. qui augmentatiuam, & nutritiuam eandem dicit esse potentiam.

2. Opinio. Altera est Alberti tract. 2. cap. 6. & 9. & Iandun. q. 13. Aegid. quodlib. 3. q. 12. Caiet. tex. 50. & aliorum, qui tres potentias multiplicant, distinctasque realiter faciunt.

1. Funda. Sit ergo primum fundamentū. Viuens tres sortitur operationes.

Viuens habet tres operationes, atque ideo etiā tres potētias.

1. Prima est nutritio: hæc enim reparat, quod dependit ex sua substantia. Calor enim naturalis consumens humidum semper, & continuè, corrumpit viuentis partes, quæ reparantur per conuersionem alimenti in propriam viuentis substantiam, quæ dicitur nutritio.

2. Præterea Viuens in principio non potuit habere suam sufficientem quantitatem, qua perfectè exerceret suas operationes: quia materia ex qua fuit factum viuens, fuit pauca, quia sumpta ex altero viuente, & ideo in parua nascitur quantitate: ob id est alia operatio, qua viuens ex nutrimento externo producitur ad suum debitum terminum: & talis dicitur augmentatio.

3. Quia autem viuens corruptibile est, ex nutrimento suo facit aliud sibi simile, & talis operatio generatio dicitur.

Ad has autem operationes, cùm non immediatè ab anima procedunt, ponuntur virtutes quædam, & potentiæ subiecto quidem separatæ. Nutritiua enim, & augmentatiua sunt in toto corpore sparsæ: quia per totum fit augmentatio & nutritio: at vis generatiua est in corporis determinata parte.

1. Concl. Generatiua differt realiter à nutritiua.

Hoc igitur fundamento præiacto, sit prima conclusio. Virtus generatiua, quæ in generante est differt ratione, & realiter à nutritiua, & augmentatiua.

In primis, quòd ratione differat, nulli dubium est: quia habet aliam definitionē, & versatur circa obiectum alia ratione, quàm aliæ, vt dictum est.

Quòd autem ab alijs realiter differat, probatur. Differt enim subiecto: nam nutritiua, & augmentatiua per totum sunt corpus: at generatiua, in parte residet determinata, vt diximus. 1. Ratio.

Præterea, effectum dissimilem habet. Generatiua enim semen facit, non autem aliæ. 2. Ratio.

2. Concl. Calor naturalis est eiusdem speciei cū calore elementi.

Secunda conclusio. Calor naturalis est eiusdem speciei cum calore, elementi. Hęc est contra aliquos: sed mihi videtur probabilior, quòd in animali solùm sit calor elementaris, qui motus ab anima multos sortitur effectus.

Hæc conclusio ratione hac probatur. Calor productus à Sole, & ab igne, sunt eiusdem speciei: ergo & calor naturalis, qui complexionalis dicitur. Hic enim est eiusdem ratiōis cum calore cælesti. Antecedens probatur: nā calor Solis est proxima dispositio ignis, vt patet. Radij enim Solis reflexi ex speculo concauo generant ignem; ergo reuera est eiusdē speciei vterque calor. 1. Ratio.

Occurritur obiectioni.

Quòd si Solis calor viuificus est, id fit, quia à Sole vt causa principali prouenit. Instrumenta autem multum sequuntur naturam causæ principalis: sicut in arte calamus, & quoduis aliud instrumentum, sequitur formam artificis, quam habet in mente.

Nota ex Alberto, Qualitates elemētares, vt instrumēta sunt animæ, varia operari.

Albertus lib. 20. de animalibus, tracta. 2. cap. 4. notat egregiè, qualiter qualitates elementares, vt instrumenta sunt animæ, variè operantur.

1. Ponit autem quinque differentias. Prima est in modo. V. g. calor, vt ab igne est, vrit, dissoluit partes, consumendo humidum per vstionem, trahit ad sui naturam.

At, vt ab anima est calor temperat humidum frigido, & sicco: non dissoluit, sed commiscet, & continet partes, conseruat in propria specie viuentis.

2. Secundò, calor differt in forma: nam in igne mouetur à forma ignis, quæ sibi assimilare rem appetit: at in animali mouetur ab anima, ob id non facit ignem ille calor.

Tertiò

Tertiò differt in acumine actionis. Calor ignis actiuus multùm, non penetrat omnem dimensionem, sed sursum trahit partes: at calor secundam oēm dimensionē in viuente operatur, & partes dilatat.

4. Quartò in multiplicitate. Nam calor ignis solùm per se calefacit, reliqua per accidens facit: at calor viuentis per se calefacit, digerit, adunat, assimilat, animat, organizat.

5. Quintò in fine actionis: calor ignis reducit corpus ad cineres: at animalis calor inducit animam, & conseruat: hoc etiam fit in alijs qualitatibus, vt explicat Albertus.

3. Concl. p̄babilis. Nutritiua & augmētatiua nō differunt realiter. 1. Ratio. Tertia cōclusio. Nutritiua, & augmentatiua non sunt realiter duæ potentiæ diuersæ, sed ratione sola, & definitione. Hæc conclusio est contra Aegid. & Iandu. Caiet. & alios. Sed profectò est argumentum satis validum. Probatur conclusio potentiæ, quæ actum vnum re habent, sunt eadem re: sed nutritiuæ, & augmentatiuæ, idem est actus, & operatio re: ergo sunt idem re. Consequentia est certa: sed minor probatur. Cum nutrimentum couertitur in nutritum, eodem actu reali, & eadem operatione fit mutatio substantiæ in substantiam, & quantitatis in quantitatē nutriti: sicut cùm ignis stuppā iniectam conuertit, eandem actione mutat substantiam & quantitatem stuppæ: ergo vna est actio vtriusque.

Obiectio de essētia augmentationis. Aduerte tamen, quòd Caiet. & Aegid. atque alij probabiliter nolunt augmentationem esse illam conuersionem cibi in nutritum seu augmentum illud quantitatis tunc pariter factum: sed facta illa cōuersione, & vnione postea fit quædam extensio, dilatatio, & rarefactio partium, quæ dicitur augmentatio.

Confutatio. Sed probabilius videtur contrarium.

1. Primò, quia pono, quòd fit conuersio maioris cibi, quàm sit deperditum ex viuente: tunc in eodem instanti, in quo facta est illa conuersio, viuens maius est, quàm antè: ergo est auctum: non ergo opus est expectare illam dilatationem, seu rarefactionem.

2. Præterea: quia in illa dilatatione non acquiritur noua quantitas, sicut nec in rarefactione: ergo illa non est augmentatio, sed quid consequens,

Præterea; quia sic non esset alimentum obiectum augmentationis, quia facta cōuersione, non est alimentum: quomodo ergo dicit Aristot. quòd circa alimentum, vt quantum est, versatur augmentatiua circa idem, vt substantia nutritiua? Probabilior ergo hæc est sententia. 3.

4. Concl. Augmentatiua, & nutritiua differunt ratione, & specie. Quarta conclusio sit, quòd licèt non differant realiter istæ duæ virtutes, specie tamen, & ratióne differunt. Consistit autem differentia in quatuor, vt docet Albert tract. 1. cap. 6. Primò, augmentatiua respicit alimentum, vt quantum: nutritiua, vt substantiam. Secundò augmentatio magis fit secundum longitudinem viuentium; nutritio æqualiter secundum omnem latitudinem. Tertiò, nutritiua non indiget tanto calore, quanto augmentatiua, ob maiorem cibi cōuersionem. Quartò augmentatio non semper est defectu caloris: at viuens dum viuit, nutritur.

1. Differentia. 2. 3. 4.

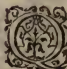
Ex his omnibus argumenta soluere facilè est. Ad primum dico, quòd alimētum vnum, varijs tamen rationibus, varijs deseruit potentijs: & sufficit hoc ad diuersificandas specie potentias. Ad 1.

Ad secuudum dico, quod augmentatiua, & nutritiua, non differunt penes maius & minus in obiecto, sed penes quantū, & non quantum: vna enim substantiam, altera quantitatem respicit. Ad 2.

Ad tertium patet responsio. Differunt enim: quia nutritiua partes solùm aggenerat, altera verò generat totum: & ita illa non potest per se producere aliquod indiuiduum: hæc potest; & totum corpus organizare varijs organis: Materia etiam diuersa vtuntur, scilicet cibo, vel semine, & altera esse potest sine altera. Hoc enim cū alijs, quæ diximus, sufficit facere differentiam specificam & realem. Ad 3.

An genere simile fit naturalius, et perfectius opus viuentis inter omnia opera vegetatiua.

Quæst. XI.

Væ in hac re difficultatem faciunt, sunt hæc argumenta. Primò. Quod est in nocumentum viuentis, non naturale, sed potius violētū est: at generatio est in nocumentū viuētis, 1. Ratio ad partē negatiuā.

nō ergo est illi naturalissimum opus. Minor patet. Nam animalia per generationem vitam abbreuiant. Dicit enim Arist. lib de longit. vitæ, cap. 3. animalia salacia esse breuioris vitæ, quàm casta: non ergo est opus naturalius: quia vnumquodque sibi, quàm alijs studet consulere.

2. Ratio. Præterea secundò. Naturalior est operatio, per quam quodque in se conseruatur, magis quàm qui conseruat in specie: sed per nutritionem conseruatur viuens in indiuiduo, & in se: ergo illa est nobilissima operatio.

3. Ratio. Præterea tertiò. Perfectior videtur operatio, quæ omnibus inest, quàm quæ paucis: sed nutritio omnibus inest viuētibus, non autem generatio: ergo illa est perfectior: inest etiam semper.

4. Ratio. Præterea quartò. Generatio inest etiam inanimatis, vt elementis: ergo non est propria viuentibus: Nutritio verò & augmentatio sunt propria: ergo magis illis naturalia.

5. Ratio. Præterea quintò. Intelligere est opus omnium perfectissimum: ergo magis naturale.

1. Funda. In quo differat generatio viuentis à nō viuente. Pro declaratione huius dubij sit primū fundamētum. Generatio viuentis differt à non viuentis generatione in quatuor. primò in principio: siquidem non viuens secundum quamlibet sui partem generat, vt patet de igne. Viuens non ita, sed secundum aliquam partem sui corporis.
1.

2. Secundò, viuens ex se sumit materiam, quam ministrat, vt constat ex ramis arborum, & plantarum, cùm generant fructus, & eorum semen: At non viuens, non ita, sed in externam producit materiam, nil ex se accipiens: vt constat etiam de igne.

3. Tertiò, non solùm dat materiam generationis, scilicet materiam augmenti, vt patet in eisdem fructibus, & fœtu; in ventre materno, vbi augetur per aliquod tempus, & nutritur: ob id 5. Metaphysic. cap. 4. definiens nasci quid sit, quod propriè inest viuentibus, dicit, nasci illa, quæ ab alio augmentum sumunt, per tactum, & adnascentiam.

Dubij dissolutio. Dices, Quomodo hoc fit in ouiperis animalibus? Respondeo, quòd ouum, vt docet Aristot. 3. Gener. animal. cap. 1, primo constat ex duplici parte, candida & rubea. ex candida fit pullus, rubea est cibus, quo nutritur, & augetur, dum est in ouo.

Quartò, viuentia non statim alia similia viuentia producunt, sed primò materiam ministrant, ex qua postea similia viuentia fiant: vt arbor semen, vnde postea arbor altera similis nascatur. At non viuētia per qualitates statim simile sibi producunt. 4.

Adde etiam, quòd est differentia in voce: nam non viuentia generari quidem dicuntur, at viuentia sola & nasci & generari: Imò non viuentia produci, vel fieri, sed generari impropriè: at viuentia propriùs generari dicuntur, ob causas dictas.

Sit secundum fundamentum. Animalia tripliciter generantur. Quædam semper ex putrefactione generātur, vt anguillæ, & alia animalia, quorum meminit Aristot. 6. histo. cap. 15. & 16. hæc enim semper ex putrefactione generantur. 2. Funda. animalia tripliciter generantur. 1.

Quædam alia semper ex partu generantur, vt homo, & equus, & alia, quorū meminit Aristotel. problema. sectio. 10. q. 64. vbi petit, cur aliqua semper ex partu fiant, aliqua aliquando ex putrefactione. Respondet: quia sunt animalia perfecta, quæ ad sui productionem indigēt multo tempore, & hæc non possunt ex putrefactione fieri: quia materia exterior, non potest tanto tempore conseruari. Quædam alia breui fiunt, & sic putrefactione aliquando fiunt. 2.

Ex quo nota contra Auicen. qui lib. 15. de animalibus, dixit, etiam homines posse ex putrefactione fieri, quæ meritò irridet Auerroes 2. Metaphy. com. 15. Nota.

Quædam sunt alia animalia in tertio gradu, quæ modò ex putrefactione, modò ex partu fiunt, vt vespæ, mures, & alia, quorum meminit Aristotel. 7. Metaphy. sicor. cap. 7. Nota, de quibusdā animalib. ex putrefactione genitis.

Aduertendum vlteriùs, quòd, quæ ex putrefactione sunt, quædam nunquam generant, vt anguillæ, & alia, vt docet Arist. 6. hist. cap. 16. Alia generant, sed sibi dissimile in specie, quod docet Aristot. 1. de generat. animal. cap. 1. Vt ranæ ranunculos, & muscæ aliud diuersum generant, vt docet Plinius libr. 10. cap. 68. Et bombyces, ex quibus fit sericum, cùm sint vermes, producunt papiliones, & illi rursus oua pariunt, ex quibus ouis iterum fiunt ijdem vermes. Quædam alia sibi simile in specie gene-

generant, vt mures & vespæ, quæ ex putrefactione sunt, iterum vespas sibi in specie similes generant, vt docet Philoponus super tex. 34.

Nota 2. Triplex animantiũ genus. Iterum aduerte, quod animalium quædam sunt viuipara, quædam ouipera, quędam vermipera, vt dicitur 1. histo. cap. 5. Illa dicuntur viuipara, quæ non emittunt extra se fœtum, donec sit animatus & perfectè organizatus. Illa ouipera quæ pariũt oua, ex quibus pulli postea nascuntur.

Illa autem vermipera, quæ vermes pariunt informes, postea formandos: hoc enim vermis dicitur hoc loco, quod inuolutum est papilione, seu conopæo habente foramen, vnde ab externo alimentum proueniat: esse enim solet affixum terræ, vel fauo, vel alteri, vnde trahitur alimentum: huiusmodi sunt formicę, apes, vespę, araneæ, & alia, quorum meminit Aristo. 5. histor. cap. 22. & sequentibus. Ex omnibus intelligas qualiter vnumquodque ad generandum sibi simile proueniat.

Nota 3. Nec mireris quare Arist. dixit animalia ex putrefactione non generare. Loquitur enim vniuersaliter, scilicet non omnia talia generant: aliqua tamen generare, certum est, vt ostendimus.

3 Funda. Animaliũ q̃ ex putrefactiõe generantur cã efficiẽs est Solis lumen, & calor. Sit tertium fundamentum. Animalia ex putrefactione generata habent pro causa efficienti lumen, & calorem Solis, qui est loco virtutis animalis, & formatiuæ. Vnde, quanuis materia remota sit diuersa ab his, quæ ex partu producuntur, tamen dispositiones propinquæ, sunt eędem: vt enim ignis ex stuppa, & ex ligno eiusdem sunt speciei eandemq; materiam propinquam habent, scilicet dispositiones, ita & animal ex semine, & idem ex putrefactione; scilicet mas ex semine, & mus ex terra factus.

1. Concl. His suppositis, sit prima cõclusio. Animal ex putrefactiõe & aliud simile ex partu, vt v. g. mus ex semine, & mus ex terra, vespæ, & alia huiusmodi, sunt eiusdẽ speciei. Hæc est contra Auerroem 8. Physico. cõm. 46. & contra Iandu. 7. Meta. q. 14. & alios, qui putant differre specie.

1. Ab auctoritate Arist. Sed probatur manifestè conclusio. Primò ex Aristotele 7. Metaph. cap. 7. vbi dicit, quod aliqua fiunt ex semine, & eadem sine illo. Peto, de qua idẽtitate loquatur. Non de numerica, quia idem bis generari non potest: nec de generica, quia tunc nihil aliud esset dicere, quàm quòd quędam ex putrefactione, quędam aliter fiunt: Aristo. autem non sic dicit, sed quod eadem: ergo de identitate specifica loquitur.

Præterea secundò. Ignis ex Sole productus, & ex altero igne sunt eiusdem speciei, vt notum est: ergo si mus, seu animal à Sole ex terra productum, est eiusdem speciei: nõ enim maior est ratio vnius, quàm alterius. 2. Ratio.

Pręterea tertiò. Magis distat creatum à generato, quàm productũ ex putrefactione à generato: sed creatum à generato sũt aliquando eiusdem speciei, vt patet de Adamo, & eius filio: ergo & illa. 3. Ratio.

Præterea quartò. Sit mus ex putrefactione, & generet murẽ: iste, vel est eiusdẽ speciei, vel non, cum priori. Si sic, habetur intentum. Si non, ergo mus ille est causa æquiuoca. Et præterea, iste mus genitus, generet alium, qui erit eiusdem speciei, cùm vterque sit genitus: ridicula ergo Philosophia est, dicere, quòd primus, & secundus mus differant specie: secundus, & tertius sint eiusdem speciei. 4. Ratio.

Præterea quintò. Quia Philosophus non debet destituere sensum: at in vtroq; mure reperimus easdem passiones, proprietates, figuras, accidentia: ergo, re vera, eiusdem sunt speciei. 5. Ratio.

Secunda cõclusio. Augmentatio, diminutio, nutritio, propria sunt viuentibus, & ab anima proueniunt; vt à primo principio effectiuè. Hæc conclusio probata est ab Arist. contra Emped. 2. Concl.

Tamen vnicum est hic notandũ, quod anima non sic est causa effectiua augmentationis, sicut diminutionis: augmẽtationis. n. est causa efficiens positiua: at diminutionis est causa priuatiua, sicut nauta nauis submersionis dicitur causa efficiens priuatiua, vt dicitur 2. Physi. cap. 3. sic anima est causa diminutionis: quia defectu ipsius actionis, accidit diminutio in viuente. Nota.

Tertia conclusio. Generatio inter opera vegetatiuæ est naturalius, & pfectius opus viuentis. Non enim fit hic comparatio inter omnia opera omnium viuentium, sed inter opera communia, qualia sunt partis vegetatiuæ, inter quæ præcipua est generatio. 3. Conclu.

Aduertendum etiam, quòd aliud est aliquod esse magis necessarium, aliud magis esse perfectum. Potest quidem aliquid esse necessarium magis, at minus perfectum: vt tactus, magis quidem necessarius est animalibus, at visus magis perfectus. Ita nutritio magis est viuentis necessaria, generatio verò perfectior, & ob id naturalior dicitur.

Nota.

1. Ratio. Probatur conclusio primò. Illud est opus perfectius, quod finem nobiliorem consequitur: at generatio est in finem nobiliorem, puta, in perpetuitatem, qua Deo fit assimilatio: ergo est inter alias scilicet, augmentationem, & nutritionem opus perfectius.

2. Ratio. Probatur secundò: quia non inest, nisi iam perfectis plantis, & cum perfectis animalibus: ergo est perfectior.

3. Ratio. Præterea tertiò: quia generatio includit secum nutritionem, & augmētationem, non autem econtrà.

4. Concl. Quarta conclusio. Intelligere est opus absolutè perfectissimum omnium operationum vitæ. Patet: quia inest intelligentijs, & non per ipsum maximè Deo assimilamur, & est immaterialis operatio, & per quam res perpetuatur in indiuiduo. Per hæc ad argumenta respondetur.

Ad 1. Ad primum dico. certum est, castitatem referre ad longitudinem vitæ, imò etiam ad perspicacitatem ingenij, & iudicij, & ad firmitatem memoriæ: & si hic finis spectaretur, verè nocumentum adferret. Sed propter speciei conseruationem, Natura patitur aliquam nocumēti partē in indiuiduo, sicut etiam totius formæ ligni corruptionem ad productionē ignis, quod plus est: & ex hoc fine naturale opus dicitur.

Ad 2. Ad secundum dico, quòd nutritio si cōseruaret perpetuò indiuiduum, esset perfectior: tamen non conseruat nisi ad tempus: nobilius autem est perpetuum esse in specie, quàm ad tempus in indiuiduo.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd probat tantùm nutritionem esse magis necessariam, quia omnibus inest viuentibus: sed non magis perfectam, imò perfectius inest paucioribus.

Ad 4. Ad quartum respōdetur, quòd non est generatio viuentis, qualis non viuentis, vt dictum est in primo fundamento.

Ad 5. Ad quintum dico, quòd generare dicitur opus perfectius de animæ parte sensitiua, facta comparatione non vniuersaliter, sed ad operationes partis vegetatiuæ, vt dictum est.

Caput quintum.

Determinatis autem his, dicamus. Tex. LI.

Completa parte vegetatiua, nunc ad sensitiuam tractandam accedit: hæc enim post vegetatiuam cōmunior est. Tria autem circa eam facit. Primò, quid in cōmuni sensui, & sensibili accidat, tradit. Secundò, de singulis exterioribus sensibus, ipsorumq; obiectis differit, vt de visibili & visu, de audibili & auditu, & de reliquis. Tertiò, de sensibus exterioribus.

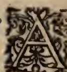
In hoc igitur capite, circa sensum in cōi duo docere intendit. Alterum est, potentiam sensitiuam esse passiuam: differūt. n. potentię vegetatiuę à sensitiuis. Vegetatiuæ enim in sua agunt obiecta, nec per se ab eis patiuntur: at & sensitiuæ potius ab obiectis patiuntur: non enim visus in colorem, sed potius color in visum agit, & odor in olfactum, sensibileque in sensum. Alterum quod docet, est, quid sit id, quod potentiam sensitiuam ducit ad actum, & in ipsam agit. — Intentio Arist. in cap. de sen. su in cōi. an sit potētia passiua.

In hoc igitur textu conclusionem proponit: sensum id est sensationem tunc esse, cùm aliquod mouetur, & patitur. Ac si dicat sentire est pati quoddam, & moueri, & sensatio alteratio quædam, & motio est, vt dictum est, puta, text. 37. superiori, vbi, quod sentit, moueri, & alterari dictū est: & ille est textus, quem allegat cum dicit, vt dictum est, vt dicit Philop. — Cōclusio Arist. q sēsus sit potētia pas. siua.

Si sensatio alteratio quædam, & passio est, statim consequens erat quæstio, à quo patiatur; à simili, an à dissimili: sed hanc iam dicit esse determinatam in libro communi de Generatione, vbi dictum est, quomodo à simili, & à dissimili sit actio & passio. — A quo patiatur sensus.

Habet autem dubitationem. Tex. LII.

Probatur conclusio proposito quodam dubio.

Ristoteles probare intendit conclusionem propositam, & vtitur artificio, quod notat Philoponus. Ponit enim dubium, quod solui non potest nisi ex proposita conclusione, scilicet, quòd sensus sit potentia passiua.

Dubium Aristo.

Dubium autem est bipartitum: quare sensus non se sentit, vt visus cur non se videt. Praeterea cum elementa sint in ipso tactu, aut saltem ipsorum qualitates, quae sunt sensibiles: cur tactus non sentit suas qualitates, vt neruus suum calorem, & frigiditatem.

Responsio eiusdem.

Respondet non esse ob aliud, nisi quia sensus non est actiua potentia, sed indiget mutari ab alio. Si enim actiua esset vtiq; se sentiret, sicut combustibile non se comburit, quia in potentia passiua est. Si autem actiuam potentiam haberet, vtique se combureret, etiam non existente igne externo.

1. obiectio

Dubitabis fortasse. Non enim videtur hoc ita esse: nam etsi ignis est actiua potentia tamen non se calefacit,

Solutio.

Respondet Caietanus Thi. benè, quòd Arist. supponit vnum certum putà sensationem esse in animali sentiente, & non transire in materiam exteriorem: tunc autē, si actiua esset, cum esset in ipso animali, vtique esset in se, & ita ageret in se, se sentiendo, sicut si ignis calefactio esset immanens, vtiq; se calefaceret.

2. Obiect.

Dubitabit aliquis fortè iterū. Videtur enim tactus sentire suas qualitates: sentit enim infirmus suae febris ardorem.

Solutio.

Respondet bene Philopo. quòd tactus nō sentit calorem suum, sed sanguinis, & aliorum humorum feruentium, qui suo calore agunt in neruos, vbi tactus est. Similiter pars benè habens, sentit affectionem alterius malè habentis. Vnde cum febris est in ipsa carne & neruis, non sentitur, & haec pessima est, qualis est, ethica.

Quoniam autem sentire dicimus. Tex. LIII.

Quot modis sētire, & sensus dicātur.

Vm sensum potentiam dixisset, nunc distinguere vult, quot modis sentire, & sensus dicantur, ne sit aequiuocatio. Sentire dupliciter dicitur. Vno modo potentia, vt dicimus sentire, quod potest videre, licèt actu dormiat: & audire, quāuis non audiat de praesenti. Altero modo dicitur sentire, actu ipso, vt cùm videmus actu, & operamur.

Similiter sensatio dicitur dupliciter, & ipsa potentia sentiendi, & ipsa sensatio, & opera sentiendi, quae dicitur actus.

Primum igitur tanquam sit idem. Tex. LIIII.

Quid sit actu sētire, & sensu actu.

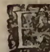
Via ipsum sentire, & operari dixit esse in actu, ne quis dubitaret, putans per actum formam aliquem intelligi permanentē: id declarat dicens, quòd moueri, & pati, ipsumque operari, vocet agere, id est, esse in actu: & ipsa operatio actus dicatur. Nec hoc alienum est ab his, quae dicta sunt: nam motus, actusquidam est, licèt imperfectus. Cùm igitur sensatio actus dicitur, sic oportet intelligere, quòd sit actus, vt motus quidam, & passio.

Ab aliquo debere reduci ex potētia in actum.

Ex quo sequitur, quòd debeat aliquod agens constitui, à quo sit ista passio. Nam quę patiuntur ab aliquo in actu existente patiuntur: quod quidem fit dissimile passo ante passionem, & in principio, tamen post passionem, & finem sit simile. Hoc autem declaratum est saepè. Hinc insinuat id, quod reducit in actum id, quod est in potentia sensitiuum, vt ipsum declaret, & ostendat.

Diuidendum autem est de potētia. Tex. LV.

Qid sit, & quot modis dicatur potentia sensitiua.

Xplanaturus, quid potentia sensitiuum in actum reducat, quot modis potentia sensitiuum dicatur, prius explicat, dicitque diuidendum esse quot modis potentia dicatur non

tur non simpliciter, id est, vniuersaliter potentia, sumpta, sed, vt ad præsens spectat.

Duobus modis dicitur scire in potentia.

Constituit autem dupliciter aliquid dici posse potentia sentire, sicut potentia scire. Primò dicitur aliquid sapiens in potentia remota, cùm caret actu scientiæ, & caret habitu, solùm tamē habet animam,
1. qua dicitur scire posse, vt puer, vel indoctus homo. Altero modo in potentia pro-
2. xima, cùm caret actu, tamen habitum habet, vt si dormiat, vel alteri intendat, tamen habitum habet. Hic autem non dicitur in potentia, sicut prior: nam ille ob id dicitur scire posse, quia est eorum animalium, quibus inesse potest scientia, quę potentia remota est: at posterior dicitur posse scire, quia statim, cùm voluerit, perueniet ad actum, & ad speculandum, si nihil extrinsecum impediat, puta, infirmitas, aut somnus, vel aliud, quæ extra Intellectum sunt; sunt enim impedimenta ex parte corporum.

Alius autem iam speculans.

Tex. LVI.

Quid vērè actu, & in quo ab alijs differat.

LLI duo prædicti, dicuntur scire potentia, cùm non eodem modo. Alius tertio dicitur scire actu, quia operatur contemplando, & speculando hanc literam, A. vel aliquam conclusionem, aut principium: & talis dicitur scire actu, reliqui verò in potentia.

Aliud discrimē inter illos, q potētia sciunt.

Inter quos adhuc est vnum aliud discrimen, quòd qui priori modo est in potentia, nō veniet ad speculationem, & actum perfectum, nisi prius alteretur, & recipiat habitum aliquem, immò aliquando non solùm recipit habitum, sed etiam reijcit alium habitum contrarium: vt ij, qui accedunt ad scientias acquirendas cum erroribus, & ignorantijs prauæ dispositionis: oportet enim eos non solùm doceri, sed dedoceri.

At posterior est quidem in potentia ad agendum, & speculandum, sed alio modo: nihil enim recipit, nisi ipsum actum, cùm iam præhabeat habitum.

Non est aūt simplex, neque ipsum.

Tex. LVII.

Quō sensatio dicatur & sit passio.

Vsusque sensationem, scientiā, & speculationem vocauit passionem, & alterationem: nunc distinguit, dicitque passionem dici non simpliciter, sed analogicè. Vno modo pro passione corruptiua, quæ secundum qualitates primas fit, & hæc propriè passio, & alteratio est. Altero modo pro receptione alicuius perficientis, vt cū Intellectus recipit habitum, vel actum: hæc enim non in subiecti destructionem, sed perfectionem tendunt: idcirco non simpliciter passiones, vel alterationes dici debent. Perficitur enim per has potentias: sicut potentia dici solet perfici ab actu, & à simili, id est, sibi conuenienti, & proportionato.

Hinc sequitur, quòd cùm aliquis ex habitu venit in speculationem, non est dicenda alteratio talis mutatio: sed est velut quædam additio, & consummatio actus ipsius, & habitus: quòd si alteratio, vel passio dicatur, intelligatur aliud esse alterationis genus. De hac alterationis distinctione, lege, quæ diximus 7. Physicorum, quæst. 3.

Quocirca non rectè se habet.

Tex. LVIII.

Quō actu scire sit, aut dicatur alteratio.

Nfert, sapientem, & habentem habitum, cum actu sapit, non dicendum alterari: sicut nec æ. aut dicadificatorem, cùm ædificat. Vlterius, illa mutatio, qua ex habitu venit in actum, non debet etiam dici doctrina, vel disciplina: non enim docetur tunc, sed aliter est nominanda.

Cùm verò ex non habitu acquirit habitum à magistro, & docente, tunc talis motus doctrina dicetur, sed non alteratio, nisi faciamus duos alterationis modos, & secundum contrarias, & priuatiuas, id est, corruptiuas qualitates, & secundum habitum, qui perficit naturam subiecti.

Sensi-

Sensitiui autem prima mutatio.
Tex. LIX.

Quid sit id à quo reducitur de potentia ad actum. Nota.

QVòd sit reducens sensitiuum ex potentia in actum, nunc ostendit. Pro declaratione autem aduerte, quòd in sensibus nō sunt habitus sicut in Intellectu: sed statim potentia immediatè fertur in actum absque habitu. Vnde fit, vt potentia in sensitiuo sit sicut habitus in Intellectu, & sit proxima potentia. Sensitiuum verò in potentia remota id fit, quod caret anima: sed est in proxima potentia, vt eam recipiat, si ut corpus iam dispositum: & hoc est in tali potentia ad sensationem, in qua puer ad speculationem. Ob id superius text. 56. posuit exemplum Grammaticæ, & sensus: nam qui habet potētiam sensitiuam, est sicut qui habet habitum, ad speculandum.

Quid reducet sensitiuū ex potentia remota ad actum primum.

Dicit ergo, quòd reducens sensitiuum ex priori potentia, est generans ipsum animal: cùm enim semen accipit animam, & à quo accipit eam, accipit potentiam: sicut magister est, qui puerum ducit ex potentia priori in habitum ipsum: est enim generans in sensu, vt magister ad speculationem.

Quod autem secundum actum, similiter dicitur.

Quid reducat sensitiuū ex potentia proxima ad actum ipsum sentiendi.

NVnc autem, quòd sit reducens ex posteriore potētia in actum ipsum ostendit, dicitque, sentire actu in sensu, esse sicut speculari actu in Intellectu: vtrumque autem reduci in actum ab obiecto, vt visio ab obiecto suo, intellectio pariter à suo.

Discrimē inter obiectū sensus & intellectus.

Quamuis discrimen sit inter obiecta: quòd sensuum obiecta sunt singularia, & extra animam existentia, vt visibile, scilicet, color, sonus, & alia: at obiecta Intellectus sunt quodammodo in anima. Cuius ratio est: quia sensus est singularium, quæ extra animam habent esse: Intellectus verò vniuersalium, quę non habent esse, nisi in anima.

Nota.

Vbi notanter aduertendum, quòd hic loquitur de Intellectu possibili, cuius est intelligere vniuersalia, quæ non immutant, nec mouent ipsum priùs, quàm fiant per alteram virtutem animæ, quæ dicitur Intellectus agens, qui à phantasmate abstrahit speciem: ideò Intellectus possibilis non habet suum obiectum, nisi per animam, & in animatam, quàm in causa effectiua obiecti per Intellectum agentem.

Nota.

Aduertendum etiam, quòd hic loquitur de sensibus exterioribus, qui notissimi sunt apud omnes. Notandum quia, quòd sensum secundum actum, vocat ipsam sensationem, seu potentiam cum operatione.

Vnde intelligere in ipso est cū vult.
Tex. LX.

Discrimē inter sensuum cognitionē, & intellectus.

EX discrimine posito inter obiecta sensus, & Intellectus, infertur vnum aliud inter ipsum Intellectum, & sensum: quod intelligimus, cū volumus, non autem sentimus, nisi obiecto exterius præsente: quia Intellectus est circa vniuersalia, quæ in anima sunt.

Nota, circa expositionem textus.

Quod sic debes intelligere, vt Themist. & Philop. explicant. Cùm semel Intellectus intellexit vniuersalia, sibi ipsorum speciem reseruat, vt cùm velit, intelligat etiam absentibus singularibus. At sensus exterior non: quantumcunque enim millies visus vnum viderit, nō videbit semel, nisi illud rursus sit præsens.

Ratio assignati discriminis.

Hoc autem ob id fit, quòd visus & alij exteriores sensus, non faciunt sibi obiectum, sed species de ipsis obiectis capiunt: at anima in se habet virtutem, vt faciat sibi speciem, qua intelligat, si semel intellexit res ipsas: & in hoc sensus assimilatur scientijs sensibilium, quæ pendent ab exteriori semper, quia circa singularia sunt.

Nota 2.

Per scientias sensibilum rectè exponūt Philop. & Themist. mechanicas artes. hæ enim quamuis sæpissimè operatæ fuerint, dependent tamen semper in operando à pręsentia obiecti, quia circa talia sunt singularia.

Nunc autem tantùm sit definitum.
Tex. LXI. LXII.

Excusatur Arist. quare obiter illa de intellectu

DE differentia hac inter sensum, & Intellectum, se in futurum remittit, dicens: nō ex professo dicta fuisse, sed manifestatur quomodo sit

do sit sensitiuum in potentia duplici, remota, & propinqua, sicut puer est in potentia remota ad militandū,& cùm fuerit vir,in propinqua.

Quamuis autem nomine non habeamus harum potentiarum, sat sit cognoscere ipsas esse diuersas,& quomodo diuersæ sint.

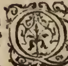
Vlteriùs,quamuis nō sit alteratio propriè, vel passio in sensu, vt dictum est: tamen vtemur his nominibus, ac si propria essent defectu aliorum.

Vnde concludit,quòd cùm sensitiuum sit potentia passiua, ante passionem est dissimile.

Nota. Non intelligas, quod oculus fiat coloratus,dum videt colorem: sed quia accipit speciem coloris,quodammodo coloratur, similiter & alij sensus,vt pòst dicemus.

An sensus sit potentia passiua.

Quæst. XII.

Nota, ad tituli quōis expositio nē duplices sensus actio.

QVæstio igitur,& difficilis est & valde necessaria. Aduertegitur pro tituli declaratione, quòd non negamus esse actiones aliquas in sensuum organis: oculo enim basiliscus interficit,oculi vetularum inficiant,& fascinant pueros: & vt Aristoteles dicit libr. de somn. oculus menstruaræ indelebilem maculam inurit speculo. Omnia hæc Philosophi fatentur, tamen nō prouenunt ab oculo ratione potentiæ visiuæ, sed, vt corpus quoddam Physicum est euaporans. Et emittens extra se nociuas illas exhalationes, quibus medium inficit.

De qua actione sit intelligēda quæst. Disputatio nostra est de operatione sentiendi procedente vi sensitiua,an sit actio, vel passio.

Suppositio quędā post ea probanda, videlicer, spēs sensibiles dari. Aduertendum vlteriùs,vnum esse modò supponēdum, quod postea probabitur q. 33. in quo Peripatetici conueniūt, quòd in qualibet sensatione exteriori, potentia recipit ab obiecto aliquam qualitatem, quæ dicitur species, & quam aliqui similitudinem rei vocant, & hac posita,in organo fit sensatio.

Sensus quæstiōis. Quæstio autem est, an sensatio sit sola receptio speciei in organo, vel post receptionem fiat alia operatio, quæ dicatur sensatio. Si enim prius dicatur, tunc sensatio erit passio, & sensus potentia purè passiua:si verò dicatur posterius, erit actio & potentia actiua. Videtur autem Arist. sensum potentiam facere passiuam, & sensationem,passionem.

1. Argu. ad partem negatiuā. Contra hoc tamen, est primum argumentum. Nobilius est agere, quàm pati, vt notum est:sed potētiæ vegetatiuæ, quæ ignobiliores sunt sensitiuis, actiuæ sunt: ergo & sensitiuæ.

2. Argu. Præterea secundò. Videtur argumentum Aristot. quo probat,sensum esse potentiam passiuā, nullum esse. Dicit enim, quòd si sensus esset potētia actiua,se sentiret,& qualitates,quæ in eo sunt, cùm sensatio sit immanens. Hoc videtur esse nullum:quia tantum sequitur,quòd sensatio maneret in ipso sensu, sed per eam possemus exteriora sentire, sicut voluntas actiuè vult in se,tamen nō idcirco se vult semper, sed alia à se.

3. Argu. Præterea tertiò: quia videre, audire,& sentire, sunt verba actionem significātia: quod ergo videt, agit.

1. Opi. Plotini, Simpli. sensatione esse actionem animę solius, non passionē. In hac difficultate multæ extant Philosophorum sententiæ. Prima est Plotini Aenead 4 libr. 6. quam tenet Simpli. supra text. 51. & 52. qui putant sensationem esse actionem solius animæ & nullo modo passionē. Dicunt enim speciem in solo organo corporeo recipi, quæ excitat animam velut sopitam ad sentiendum, ipsa tamen anima est, quæ sola per potentiam sibi inhærentem videt, audit, & sentit.

Reijcitur hæc opin. 1. Hæc sententia apertè est contra Arist. libr. de somno cap. 1. Sentire, inquit, non est animæ solius, nec corporis,sed coniuncti,cuius est potentia.

Et propterea si anima bruti per se videt, vtique separabilis. Quod enim dependeat a specie existenti in oculo, parum facit:nam Intellectus etiam pendet à phantasmate: posset etiam illa anima capere speciem à medio, in quo est separata. Hāc sententiam iam superiùs reiecimus.

2. Opi. Alber. sensationem à spē fieri in potentia recepta,& in potentiam esse simpliciter passiuam. Secunda sentētia est Alberti Magni libro de apprehensione, in principio,& Sūma de homine q. post sensus exteriores, fol. 112. qui credit speciem in organo esse principium actiuum sensationis:& potentiam organicā per speciē receptā esse principium sensationis, sensationemq; actionem

nem esse, tamen potentiam esse simpliciter passiuam.

Exemplo explicatur. Hoc autem exemplo intelliges. Aqua recipit calorem, & actiuè calefacit, cuius calefactionis solus calor est actiuum principium, non autem aqua, vt ait, sed solùm est passiua potentia ad recipiendum calorem: & si calefactio esset actio immanens passiua, reciperet, & sentiret. Ita dicit de specie recepta in organica potētia, ipsa est principium actiuum: & sensatio, actio est, tamen potentia passiua est. Dicitque esse contra omnes Philosophos potentiam actiuam ponere sensum.

Nota, triplex sensitiuū ex Albert. Notat autem Albertus, quòd tripliciter est sensitiuum in potentia, sicut intellectiuū. Primò puer dicitur intellectiuus in potentia, sed remota: cùm autem discit, est in potentia propinquiori: cùm habet habitum, in proxima ad perfectè intelligēdum. Ita sensitiuum, cùm est anima in organo, est sicut puer, cùm est dispositio, & spiritus in organo, est sicut qui discit: cùm autem est species, est sicut qui habet habitum. Hæc est sententia Albe. Magni.

Obijcitur contra secundam opinio. Sed vnum videtur non parū facere contra istam sententiam. Si enim sola species est principium actiuum sensationis & potentia est subiectiua, vtique si per potentiam diuinam esset, per se illa species sentiret, sicut calor calefaceret: quod tamen est impossibile.

2. Præterea, in medio posset videre. Et quamuis ad hoc responderi possit, tamen non exactè, vt dicetur pòst.

3 Opinio D.Tho. & verè cōis, sēsationē fieri à spē, & à potentia mediā te specie, & ita potentiam esse actiuam mediatè, non immediatè. Tertia sententia est S. Thom. 1. p. q. 56. ar. 1. qui speciem fatetur esse principium sensationis cum Albert. tamen simul potentiam dicit esse actiuam, non immediatè, sed mediatè, quia per ipsam operatur: sicut ignis agit, sed per calorem. Et hoc est exemplum ipsius S. Thom.

Species igitur in sensu non sicut calor in aqua, sed sicut calor in igne operatur: est enim ignis actiuum principium. Vnde potentia sensitiua partim est actiua, partim passiua: passiua quidem, dum recipit speciem: actiua quidem, dum per ipsam agit, ac sensationem producit.

Hanc sententiam habet Scot. 2. de anima, q. 12. & Capr. 3. senten. d. 14. q. 1. ar. 3. & ferè communis est.

4. Opinio Quarta sententia est Iandu. q. 16. & Apollina. q. 13. huius libri. Hi dicunt, duas esse potentias sensitiuas in quolibet organo realiter distincta: agentem, & patientem: & organum ratione potentiæ, & sensus passiui recipit species, ratione agentis: sentit, & agit, & sensatio actio est. Iandu. & Apol. esse potentiā sensus vnam agentem, & alteram patientem in singulis sensib.

1. Ratio huius 4. opinio. Mouentur autem ad distinguendas has duas potentias: quia dicunt, quòd ab vna immediata virtute nō potest actio, & passio procedere.

2. Et præterea, ob id Arist. distinxit Intellectum agentem à possibili: vnus enim agit, alter patitur, & recipit. Hæc est horum sententia.

5. Opi. esse potentiā simpliciter passiuā & sensationem esse ipsam nō speciei receptionem. Quinta sententia est aliorum, qui potentiam passiuam tantùm dicunt, ac sensationem formaliter esse speciei receptionem.

Explicanda est igitur hæc sententia. Ad visionem, vel ad sensationem, duo conueniunt necessariò: vnum ex parte obiecti, & hoc est species, & similitudo ipsius: alterum ex parte sentientis, & hoc est vis, & potentia sensitiua: horum altera deficiente non est sensatio. At horum vtroque posito, sensatio est ita, vt sensatio non sit aliud, quàm receptio, & vnio speciei sensibilis cum potentia, & vi sensitiua. Vnde in medio non dicitur receptio speciei sensatio: quia deest vis sensitiua: in organo autem animato sensatio est, scilicet visio, vel auditio: receptio ergo speciei ab anima habetur, & potentia quod dicatur sensatio, & visio, vel auditio: ob id aliquo modo potentia dici potest efficiens sensationis, sed non quòd eliciat actum alium præter speciei receptionem: hæc enim formaliter est sensatio. Explicatur hæc opinio.

No. spēm dupliciter considerari, vt accidens inhærens, & vt obiectū repræsentans. Aduerte vlteriùs, quòd species dupliciter potest considerari. Vno modo, vt accidens quoddam inhærens est. Altero modo, vt obiectum ipsum repræsentat, & ipsum quodāmodo est, sub alio tamen modo essendi: vt species coloris, est color sub esse immaterialiori.

Qua rōne fit speciei receptio sensatio. Dicunt ergo, quòd receptio speciei, vt accidens est, non fit sensatio, sed vt ipsum obiectum est quodammodo, & per ipsam fit vnio quædam inter potentiam, & obiectum: talis igitur vnio sensatio est. & sic sensatio formaliter est passio, & sensus potentia passiua.

Hæc opinio est Aegid. quæst. 1. de cognitione

gnitione angelorum, vbi recantat, quod ipse aliàs dixerat, est etiam Caiet. Thien. & Caieta. Cardina. in præsenti, qui vocat pauperes eos, qui oppositum sentiunt, & etiam Pauli Veneti, ca. 10. Summa de anima, & Ninphi, libel. contra Iandu. de sensu agente, & quorundam aliorum, quam ego partim secutus sum olim, sed re maturiùs multò perspecta mutaui sententiam, eam tamen liber confirmare testimonijs Aristot. quæ solitus eram proponere, quæ re vera sunt adeò apparētia, vt videantur concludere.

Auct. huius opin.

Primum est in hoc cap. vbi sensitiuum tantùm ponit in duplici potentia, assimilatque potentiam & vim sentiendi, habenti habitum: quòd si propter potentiā ponimus speciem distinctam à sensatione, per quam fiat sensatio: iam non assimilabitur habitui ipsa potentia sola, sed potiùs potentia cum specie.

Testimonia Arist. pro hac s. opin.

1.

2. Præterea, assimilat sensitiuum, & quod habet vim sentiendi, viro, qui immediatè potest militare: ergo potētia sensitiua immediatè recipit sensationem, & non priùs speciem.

3. Præterea iam nō reduceretur ad actum ab obiecto, sed ad potentiam proximam, scilicet ad speciem, & ipsum post sentiret.

2. Testim. Aristot. Est alterum testimonium insigne 2. de anima tex. 139. & 140. vbi dicit, quòd eadē est operatio obiecti, & potentiæ re, sed diuersa ratione: ex parte obiecti, actio est: ex parte potentiæ, passio, sicut in alijs agentibus, & patientibus. Ponit exemplum. Eadem est operatio, qua color agit in visum, & visus videt: sed ex parte coloris actio est, & coloratio dicitur: ex parte visus, passio est, & visio dicitur: similiter in alijs. Vide ergo visionem non aliam esse actionem, nisi operationē & passionem, quæ re idem est cum actione obiecti.

Confirmatio. Et hoc est, quod sæpè dicere solet, sensus in actu, & obiectū in actu idem sunt, id est, eadem est vtriusque operatio. Fateor hunc locum me olim conuicisse.

3. Testim. Aristot. Est aliud testimonium de Somno cap. 5. Definiens sentire, dicit, Sensatio est motio animæ, corporis interuentu proueniens. Vbi motio, vt litera Græca manifestat, pro motione passiua sumitur. Hæc igitur est horum sententia multùm Aristotelis conformis.

Superest, vt quid mihi in hac re videatur, aperiam, pace autem tantorum Philosophorum, quos ego, vt magistros semper veneror, & venerari æquum est, dixerim, mihi in hac re non omnino satisfaciunt, nec satis rem attigisse videntur.

Auctoris opin.

Dico igitur, perinde iudicandum esse de sensatione, sicut de appetitione. Appetitio duos dicit motus largè sumpto vocabulo: vnum materialiter, alterum formaliter & essentialiter. V. g. ira formaliter dicit actum, quo appetimus vindictam: materialiter feruorem sanguinis in corde. Timor dicit formaliter actum, quo malum fugimus: materialiter, sanguinis accessū ad cor. Horum duorum alter competit organo, ratione materiæ: alter ratione animæ, & potentiæ: vterq; tamen eidem organo.

Explicatur facta suppositione in appetitio ne duos esse motus in quorū altero anima patitur, in altero agit.

Præterea, qui formalis est, actio est, & hic est essentialiter appetitio: quæ materialis est, passio est, nec est essentialiter appetitio, sed ipsam necessariò cōcomitans.

Ita pari modo in sensatione dico. Vide sio, vel sensatio alia duos motus dicit: vnū materialiter, & hic est receptio speciei: alterum formaliter, & hic est actio: prior inest organo ratione materiæ: posterior ratione potentiæ, & animæ: tamen vterque eidem inest organo. Prior quidem non est substātialiter & essentialiter sensatio, sed concomitans, & velut dispositio: posterior est essentialiter sensatio.

Idē ostenditur in sensatiōe pportiōe ad appetitionis motus.

1. Ratio.

2. Ratio. Præterea, sicut in appetitione, motus materialis non est causa effectiua motus formalis; ita in sensu receptiuo speciei tantùm est dispositio quædam: solius est potentiæ organicæ elicere visionem, vel sensationem.

3. Ratio. Præterea, sicut in appetitu est duplex prædicatio, & secundum materiale, & secundum formale: diximus enim, Ira est feruor sanguinis: &, Ira est appetitus vindictæ. Ita in sensu: est enim sensatio actio organi, similiter & passio. Vnde potentia dicitur modò actiua, modò passiua.

Sed vnum est discrimē inter appetitionem, & sensationem: quòd motus materialis appetitionis sequitur formalem: vt prior est appetitus vindictæ, posterior motus sanguinis. At ècontra in sensatione: prior est passio, & alteratio organi, postea eius actio. Loquor secundum naturam.

Discrimē inter illos motus appetitionis & sensationis.

Et hoc

Probatur dicto ex Aristo. Et hoc egregiè docet Arist. 1. de anima text. 63. & 64. quos textus qui perpenderit, facilè ibit in nostram sententiam. Dicit enim quod sensus incipit ab instrumento & corpore, & terminatur in animam: reliqui incipiunt ab anima, & terminatur in corpus: vt intelligas hos duos motus esse in sensatione.

Præterea tex. 51. huius capitis dixit sensationem esse, cum aliquid mouetur: in quo notat sensationem non illam passionem: sed post illam passionem esse.

1. Concl. Sensatio nō est sola speciei acceptio. Sed vt quæ diximus, probemus, sit prima conclusio. Sensatio non est sola speciei receptio. Hæc est contra sententiam vltimam. Hoc idem Philop. 2. de anima tex. 121. & Alexan. 1. de anima cap. 12. vbi præter passionem, iudicium & actionem ponunt in potentia: & expressè idem Alex. 1. de anima cap. de Intellectu practico, & speculatiuo.

1 Probatur ex Arist. Probatur authoritate Aris. 2. de anima text. 37. vbi apertè dicit, animam esse causam effectiuam generationis, motus augmentationis, & sensationis: ergo sentire, est agere, & non solum recipere.

2. Præterea 9. Metaphy. 16. visionem ponit actionem immanentē: ergo visio actio est, & non sola speciei receptio.

3. Præterea, de sensu cap. 2. contra Democritum arguit, qui dicebat visionem esse emphasim, & apparitionem quandam rei obiectæ in ipso oculo: reprehendit hoc dicens, quod speculum videret, si visio talis esset; non ergo est sola speciei receptio visio, vel sensatio.

2. Probatur rōne. Probatur secundò. Stat, speciem esse receptā in oculo, & non videret, vt patet in dormiētibus apertis oculis, vel in his, qui alijs sunt mente intenti: ergo non sola receptio est visio.

Reijcitur solutio. Respondēt aduersarij, quòd requiritur conatus, & aduertentia potentiæ. Hoc euertitur: quia non est intelligibile, quid sit conatus, vel aduertētia illa, quam actio animæ & ipsius organicæ potentiæ: ergo videre formaliter non est recipere, sed agere.

3. Ratio. Probatur tertiò, & est argumētum Plotini. Sequeretur, si sola receptio speciei esset visio, quod non posset visus apprehendere distantiam rei, quam certissimè videmus, & discernimus visu. Sequela probatur qa species eadem est, quæ à re parum, vel plus distanti in oculo recipitur.

Quod si dicas. Facit maiorem, vel minorem angulum in oculo. Hoc non euacuat difficultatem; quia maior vel minor angulus à quantitate maiori vel minori obiecti etiam prouenit: vtique ergo non possemus distantias percipere, nisi oculus augeret.

Præterea quartò, & est argumentum forte. Quia sensatio est operatio vitæ: ergo est ab interno principio actiuo motionis; aliter non esset vitæ opus. Idenim est vita, interna motio ab ipso viuente effecta. 4. Ratio.

Præterea quintò, quia sensus interiores agunt, vt notum est, vt quando sensu communi percipimus non videre, & colorem discernimus à sono, cum Aestimatiua iudicat sibi conueniens: ergo etiam exteriores agunt circa sua propria obiecta. 5. Ratio.

2. Concl. Spēs non est effectiuũ principium sensationis. Secunda cōclusio. Species non est effectiuum principium sensationis. Hæc est contra Scotum, Capr. Alber. & alios.

1. Ratio. Probatur autem primò. Si species est effectiua, putà, visionis, vel simul potentia est actiua immediata, ita, vt duo sint immediata principia effectiua, vel sola species est immediatum principium: potentia autem, vel non est, vt dicit Albert⁹; vel est mediate, vt dicit S. Tho. Sed neutrum potest dici. Non quidem prius, quia cùm visio sit actio simplex & immanens, non potest procedere à duobus agentibus immediatis realiter distinctis, vt notum est mediocri metaphysico. Nec posterius dici potest, quia potentia est immediatum principiũ operationis; ergo operatur absque specie aliquid: aliter potius esset subiectum, quàm potentia: nō enim est potentia, quæ non elicitiua est intrinsecæ operationis.

2. Ratio. Probatur idem secundò. Si sola species est immediatum principium visionis, pro fectò vbicunque esset eliceret illam, sicut calor vbique calefacere posset: quod tamē impossibile est.

3. Ratio. Probatur tertiò, quod me multum mouet: quia sentire est opus animæ, & facultatis animæ: non ergo debet tribui accidēti cuidam externo, scilicet speciei, quę etiã in medio inuenitur, & in re inanimata:

esset enim tunc sentire valde per accidens animæ.

3 conclu. Sēsatio est ue effectiuè à sola potē-tia immediatè. Tertia conclusio. Sentire est actiuè, si-ue effectiuè à sola ipsa potentia imme-diatè: vt visio à visu, auditio ab auditu. Loquor autem de sensatione formaliter: nā materialiter, vti diximus, passio quædam est alteratio secundū speciem ab obiecto.

Rō concl. Et hoc colligitur ex argumentis contra alias sententias. Si enim sentire formaliter, actio est organica, non à specie elicita; erit ergo à potentia immediatè.

4 conclu. Spēs cōcurrūt ad visionē, vt dispositio potentiæ, & motiuè ac obiectiuè. Quarta conclusio. Species concurrūt ad visionem, vt dispositio potentiæ, & motiuè ac obiectiuè: & eatenus vera est opinio communis, & D. Thomæ.

Probatur conclusio. Nam dispositiuè quidem; quia nisi esset informatum priùs organum tali specie, potentia seu anima videre non posset.

1. Pars. 2. Pars. Motiuè: quia sua repręsentatione excitat potentiam ad videndum, seu sentiendum rem ipsam. Et obiectiuè concurrit, 1. tum quia rem hanc, vel illam ostendit in se repræsentatam, quam potentiæ & ani-2. ma ibi cognoscāt: tum quia est ipsius sensationis primus & immediatus termin⁹, & obiectum proximum & internum: res verò à parte rei, obiectum remotum & externum: tum demum, quia obiectum ipsū 3. reale. v. g. color potentiam obiectiuè mouet ad sui cognitionem, mediante illa sua specie; est enim tanquam instrumentum obiecti.

4. Et ideo meritò dici speciem se tenere ex parte obiecti, lumen verò naturale vel supernaturale ex parte potentiæ: & ex his duobus, nempè obiecto, & potentia fieri visionem; ab illo obiectiuè mouēdo & terminando, ab ista, effectiuè visionem producendo.

Ad testimonia Arist. in q. bus aiebat sensationem esse passionē. Per hanc doctrinam facilè soluuntur loca Arist. adducta, quod sensatio sit passio. In illis enim loquitur de sensatione materialiter, quæ potest dici apprehensio, non autem formaliter.

Ad rōnē Iand. Potest enim solui argumentum Iand. de sensu agente. Non enim est opus multiplicare duas potentias: quia secundum diuersa, idem potest agere, & pati: recipit quidem speciem, sed actionis, & sensationis est causa actiua. Aliud est autem species à visione, & sensatione, Impossibilitas autem ista forsan esset, si idem sensus faceret & reciperet speciem. Sed hoc non dicimus; obiectum enim speciem imprimit, potentia visionis est effectiua causa: ob id non est simile de Intellectu, qui facit speciem intelligibilem, & recipit, ob id distinguitur duplex Intellectus: sed ad recipiendum speciem, & iudicandum non est nisi vnus Intellectus possibilis. Ita de sensu recipiente speciem & iudicante.

Argumenta in principio posita faciunt pro nostra sententia: secundum tamen est declarandum, vt exponatur Aristo. sensus hic est. Si sensus ita esset actiuuſ, vt non esset necessarium pati ab obiecto exteriori vel alio, tunc sentiret se, quia in se habet, quid sentiat: cum ergo non se sentiat, ergo signum est esse passiuum: cumq; nihil à se patiatur, non se sentit. Atque hæc expositio est notanda: & ita textus confirmat nostram sententiam, quòd sensus nō potest agere, nisi existente passione organi, quæ non potest esse nisi ab externo. Ad Arg. initio qō-nis facta. No. texts Arist. expositionem.

Caput sextum.

Dicendum autem secundum vnumquemq;. Tex. LXIII.

De singulis potētijs sensitiuis tractaturus, prius de obiecto & sensibili in communi tractat. Posset autem dubium suboriri: cur de sensu in cōmuni prius dixit, modò de obiecto: iuxta ipsius enim methodum de obiecto priùs, quàm de potentia dicendum erat. De obiecto sensus in cōi s. de sensibili.

Respondeo, quòd si Aristot. definijsset sensum in communi, vtique à sensibili exordium sumpsisset: sed id non fecit, sed solùm propensionem quandam sensitiuis potentijs communem docuit, scilicet passiuas esse, reducique ad actum à generante, & ab obiecto, aliter & aliter: ob id non peruertit sibi propositam methodū, qua dicitur, quòd indagando, quid est potentiæ, incipiatur ab obiecto. Dubium, cur nūc de obiecto agat.

Proponit igitur sensibilium diuisionē, & subdiuisionem. Quædam enim sunt per se, quædam per accidens. Et eorum, quæ per se, quædam communia, quædam propria Diuisio sēsibilium.

propria sensibilia sunt, vt liceat tria sensibilia facere, proprium per se, commune per se, & per accidens.

De sensibili proprio quid sit.

Sensibile proprium tripliciter describit: primò esse id, quod à nullo alio percipitur sensu præter illum, cuius est obiectum: 1. quomodo color, visus est proprium obiectum: non enim ab alio percipitur; & sonus, auditus, sapor, gustus: & qualitates primæ, quæ non habent commune nomē sunt tactus.

Altera descriptio est. Sensibile propriū est, circa quod non errat sensus, cuius est: 2. vt visus non errat circa colorem, nec auditus circa sonum: non enim colorem pro non colore, & sonum pro non sono percipiunt. Explicat tamen, quòd errent in subiecto, vel loco: vt quod sit coloratum, & vbi sit: quod nos in quæstione statim sequenti exactè declarabimus. 3. Tertiam descriptionem in fine capitis ponit.

Nota. Hic nota, quomodo dicit Arist. vnumquenque sensum exteriorem iudicare de suo proprio obiecto: ergo agit. nam iudicare quis ignorat, esse agere?

Communia autem motus, quies.

Tex. LXIIII

De sensibili cōi, q d sit.

SEnsibile commune dicit esse, q non vno, sed pluribus percipitur sensibus, vt motus localis, qui visu, & tactu dignosci potest, vt patet: tactu enim motum pulsus sentit Medicus: visu & auditu equum currentem percipimus.

5. communia sensibilia numerãtur.

Enumerat autem quinque communia sensibilia, de quibus disseremus pòst: huiusmodi sunt, Figura, Magnitudo, Numerus, Motus, Quies.

Nota. Aduertendum, quòd commune sensibile sentitur & immutat sensum: ob id dicitur per se: aliter enim esset per accidens, vt declarabitur in sequenti textu.

Secundum accidens autem dicitur.

Tex. LXV.

De sensibili per accidens q d sit.

SEnsibile per accidens, describit illud esse, quod non immutat sensum, nec ab eo patitur sensus, vt tale est, nisi quia coniungitur cum sensibili per se, & filius Diaris, si albus sit, dicitur sensibile per accidens, & dicimus videre nos filium Diaris: sed non immutat sensum, qua parte filius est, sed qua parte albus est.

Not. cōparationem ad differētiam sensibiliū inter se, proprij, cōis, & per accidens.

Sensibile ergo proprium, & commune agunt in sensum per se, illud in vnum, hoc in plures: per accidens autem sensibile, non per se, sed per alia.

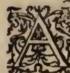
Statim comparat vtrumque sensibile per se, dicens proprium esse magis propriè, per se sensibile, quàm commune. Causam dat: quia organi cuiusque temperies magis est proportionata & adæquata propositio, quàm communis, vt pòst declarabitur.

3. describitur sensibile proprium.

Ex quo possumus sumere tertiam descriptionem proprij sensibilis, putà, quod propria organi temperatura correspondet: vel secundum Philoponum, ad quod talis potentia refertur. Est enim potentia relatiuum, & quæque ad proprium refertur.

An sensus erret circa sensibile proprium.

Quaest. XIII.

ARist. vnam ex descriptionibus proprij sensibilis eam assignauit, quod circa ipsum non contingit sensum errare: videtur, non esse id verum: nã commune, esset etiam proprium: quia circa commune non contingit error. Quod probatur: quia non est error, vbi non est veritas: at in sensibus nulla est veritas, cùm non componant, nec propositionem forment: ergo nec error.

1. Argu. ad partem affirma.

Quod si adhuc errorem posse esse dicas: circa proprium error erit: nam visus aliquando album à longe positum percipit pro nigro, vt dicitur 3. Metheor. cap. 4. & colores apparent in iride, qui verè non sunt, vt ibidem dicitur: similiter in collo columbæ: & infirmus gustu iudicat amarum cibum, qui tamen dulcis est: est ergo error in proprio sensibili.

2 Argu. à numeratione multorum errorum sēsus.

Difficultas consistit in hoc vno explicādo, quomodo sensus dicatur non errare circa sensibile proprium, sunt autem diuersa placita. Auer. in præsenti commen. dicit, quod in maiori parte non decipitur sensus circa proprium sensibile: vt visus non decipitur in colore, an sit album, vel

In quo cō sistat quæstionis difficultas. *1. Opinio Auerro.*

nigrum, sed an sit nix, vel aliud quid.

Reijcitur opi. Auer. Ista sententia reijcienda est. Primò: quia absolutè dicit Aristot. sensum non decipi
1. circa proprium sensibile, & non solùm, quod maiori ex parte.
2. Præterea, falsum est ipsius exemplum. Visus enim decipitur in albo, & nigro, vt diximus ex Arist. album à longè, nigrum apparet.

2. Opinio Alberti. Altera sententia est Alberti tract. 3. cap. 5. quam sequitur Apollin. q. 13. dicit, quòd nullo modo sensus decipitur in proprio sensibili: quia error debet cõsiderari iuxta speciem receptã: & quia semper producitur sensatio, qualis est species, non est deceptio. Vnde si album apparet nigrum, tamen visus non decipitur: quia species talis alibi distantis nata est facere productionem nigri sensationis; similiter species quæque producit sensationem, qualis ipsa est, quæ variè se habet ratione medij & dispositionis organi diuersæ.

Reiicitur sententia. Hæc sententia non videtur planè satisfacere. Primò: quia quamuis species talem
1. sensationem faciat, qualiter ipsa se habet, tamen hoc vocamus errare, quando aliam facit sensationem, & aliter quam res se habeat. Præterea: quia illo etiam modo, nec
2. esset error circa commune sensibile: quod tamen est falsum.

3. Opinio cõis Themist. Simplic. &c. Tertia sententia est communis, quæ est Themistij cap. 12. & Simplicij, & Iandu q. 17. Hi limitant propositionem Aristo. triplici conditione. Prima est, quòd sit organi debita dispositio; aliter enim error accidet in proprio obiecto: vt lingua malè habentis ob indispositionem iudicar de amaritudine cum errore. Altera est, quòd

Triplex conditio requisita ne erret sensus.

1. sit medium debitè etiam dispositum: vnde, per vitrum rubeum res conspecta, appa-
2. ret rubea. Tertia, quòd sit debita distan-
3. tia: res enim à longè alterius apparent coloris, quàm sint.

Obijcitur cõtra hãc sententiã. Hæc sententia non etiam euacuat totam difficultatem, licèt magna ex parte veritatem attigit. Vnde, si perpendis, validum argumentum videtur esse contra ipsam: nam Aristot. dedit hanc descriptionem propriam obiecto proprio, vt distinguitur circa commune.

4. Opin. Ob id aliquid addendum est huic opinioni communi, vt in aliquo sensu Aristotelis dicto nulla sit apponenda limitatio, sed vniuersaliter est proferẽda propositio illa, aliquo saltem modo: quam vt intelligas, aduerte. At si tres has limitationes apponas etiam, vt videtur, conueniet communi: non enim sic errabit; tripliciter posse intelligi, sensum errare circa sensibile propriũ: Vno modo circa rationem communẽ: vt si sonum pro non sono auditus perciperet, & gustus saporem pro non sapore. Secundò in particulari ratione, vt album pro nigro, amarum pro dulci. Tertiò in applicatione subiecti, vel loci; vt si album appræhenderet in alio subiecto, vel loco, quàm est.

Nota triplici modo posse sensum errare.
1.
2.
3.

Dico igitur primò, quòd sensus nullus potest errare circa rationem communem sui subiecti: nec in hoc est opus vlla limitatione: vt visus non percipiet, nisi cùm visibile est, nec gustus percipiet, nisi saporem: & hic esse videtur sensus Aristo. vt ex ipsa litera patet. Circa communia enim errat, vt circa motũ, circa quietem, & alia: quod enim quiescit moueri, quod mouetur quiescere aliquando apparet.

Quo nunquã errat sensus, & quomodo errat.

Obijci tamen posset, quòd in aliquibus sensibilibus communibus secundum rationem communem eorum, idem contingat, vt scilicet in genere sub ratione communi non possit esse deceptio, vt v. g. in magnitudine. Nam quidquid videtur, necessariò sub aliqua magnitudine videtur, & apparet: & sine omni magnitudine videri non posset, sicut nec sine omni colore. Idem in rei duratiõe seu tempore: nam necessariò videtur res durare aliquo tempore: si omni careret tempore, vel duraret tantùm per instans non videretur. Idem in numero; nam necessariò apparet res vna esse, vel plures, imò & necessariò sub aliqua figura videtur. Quare videtur eadem etiam ratio in communibus sensibilibus.

Obiectio.

Respondendũ est primò, quòd, quamuis in iisdem accidat, tamen non in alijs sensibilibus communibus, vt in motu, ac quiete. Deinde, colori primò, vt color, conuenit, alijs verò secundariò, & per colorem: & idem dicendum in alijs sensibus.

Solutio.

2. Dico secundò. Sensus decipitur circa rationes particulares obiecti, vt album apparet nigrũ aliquando, & dulce amarum, vt notum.

Dico

Dico tertiò, quòd in applicatione tam
3. propriæ & particulares, quam communes, decipitur. V.g. manus post vitrũ rubeum rubea apparet: hic non est deceptio in rubore, sed applicatione subiecti: non enim est rubor in manu. Similiter color vitreæ fenestræ apparet in pariete, sed non est: errat in loco.

Not. circa intelligẽtiã Arist. contra Auerr. Et hoc est, quod dixit Aristoteles in textu, quòd visus non errat in colore, sed in quid sit coloratum. Nec intelligas per quid coloratum, quidditatem colorati, quod malè intellexit Auerroes: sed intellige subiectum, scilicet, quæ res sit colorata. Similiter gustus infirmi non decipitur in amaritudine: est enim verè amaritudo in saliua ipsius: sed in applicatione.

Nec intelligas cum Apollina. quòd Intellectus est, qui errat iudicando id: hoc enim falsum est, nam ipsius sensus error: visui enim offertur manus rubea, quæ non est.

Reijcitur fuga quædam. Vide ergo, qualiter dupliciter error eueniat in sensibili proprio, sed non primo modo, de quo loquitur Aristot. circa com mune verò omnibus tribus modis errare contingit.

Opin. cõis quomodo, & quatenus sit vera. Vnum ex his sequitur, quòd illæ conditiones tres assignatæ ab opinione communi, sunt veræ, & conducunt, ne fit error secundo, nec tertio modo in sensibilibus proprijs, imò etiam similiter in communibus sensibilibus: sed potissimum in proprijs: nam aliquandò omnibus illis conditionibus positus esse posset in communibus deceptio, vt in motu, & figura, & numero, & non in proprijs, ita, vt certè, & verè per sensum constet sensibile propriũ, v.g. color, quod scilicet sit aliquid album, vel nigrum, & tamen ignoretur, nec videatur, quæ sit figura eius rei, quæve quantitas, & an quiescat, vel moueatur res illa, quæ verè videtur alba, vel nigra, atque ita liquet, opinionem illam communem veram esse, ita intellectam, & eo addito quod diximus. Hæc est igitur huius difficultatis dissolutio, & similiter expositio Aristotel.

Ad 1. Argumentorum solutio patet. Ad primũ dico, quòd loquimur de veritate simplici, qua cognoscitur & appræhenditur res sicut est in se: & ista etiam est in sensu.

Ad 2. Ad secundum ex dictis solutio patet. Vnum tamen nota, quod color pro isto colore mixto non est primum obiectum ipsius visus, sed vt lumen, & lucẽ compræhendit, & in hoc visus errare non potest. Nota obiectũ proprium visus.

An sensibile commune propriam sensui imprimat speciem.

Quæst. XIIII.

Difficilis quidẽ hæc est quæstio; sensus autem ipsius primò explicãdus erit. Diximus superiùs quòd sensus non percipit obiectum, nisi recepta aliqua qualitate, & specie ab illo. Cùm igitur ex Aristot. percipiamus duo, & propriũ, & commune obiectum: dubitare quis posset, an id fiat per vnam speciem, an per duas distinctas, ita, vt per vnam, colorem, per alteram, magnitudinem corporis & figuram percipiamus. Sensus quæstiõis.

Videtur autem, quòd debeant esse distinctè. Primò: sumo coloratum cum mouetur, peto, Vel imprimit tantùm quod imprimebat antequam moueretur, vel aliud. Si aliud, habetur intentum, quòd motus per speciem propriam videtur. Si non aliud: ergo non percipietur res moueri, sicut nec antè. 1. Argum. ad partẽ affirma.

Præterea secundò. Sumo coloratum corpus triangulatẽ, & posteà facio idem quadrangulare: peto, Vel imprimitur sola species coloris, & sic eodem modo apparebit, sicut antè: vel imprimitur aliud, & habetur intentum: hoc erit species figuræ. 2. Argu.

Præterea tertiò. Magnitudo, figura, color, sunt formæ diuersæ: ergo per vnam speciem non possunt cognosci, sed per varias, ergo quodque sensibile propriam imprimit speciem. 3. Argu.

Preterea quartò. Sẽsibile per se immutat sensum, & potentia patitur ab eo: at commune est sensibile per se: ergo immutat sensum per se; hoc autem non faceret nisi imprimendo propriam speciem: ergo imprimit. 4. Argu.

Est igitur prima sententia Auerr. com. 65. & duas causas assignat, quare sensibile commune sit per se. Altera est: quia est le- 1. Opinio Auer. Cur sensibile cõe sit per se sensibi-

coniunctum necessariò cum sensibilibus proprijs, id est, proprium sensibile non potest percipi absque communi: non enim albedo absque quanto percipi potest. Altera est, quia sensibile commune est obiectum proprium sensus communis.

Explicatio Auerroistarū. Auerroistæ explicant, per sensum communem, non significare illum primum interiorem sensum, sed quemcunque particularem, vt sensus est: erit igitur sententia Auerrois, quòd visus percipit quantū, non vt visus, sed vt sensus: & denique commune sensibile est proprium cuiq; sensui, non vt talis, sed vt sensus est.

Reijcitur prima cā Auerrois. Vtraque ista conditio non est satis, quantumcunque sic explicent, & defendere conentur Auerroistæ. Probatur de priori. Peto itaq; cùm dicit sensibile commune sit necessariò cum sensibili proprio, vel vult significare, quòd commune absque proprio sentiri non possit: & hoc nihil est. Nam sensibile per accidens hoc etiam habet: vel significat, vt ipsi volunt, quòd proprium absque communi nō sentiri potest, & hoc probat, quòd solū quantum est commune: nam sine motu, & quiete, & numero percipi possunt obiecta propria.

Reijcitur secunda cā Auerr. Nec secunda conditio seu causa est satis, imò nec vera: quia visus non percipit, vt sensus est, figuram: non enim figura, etiam ipso Auerroe fatēte, respicit sensum, vt sensus est, quia solo visu & tactu percipitur. Sunt etiam alia, quæ non omnibus sensibus percipiuntur, & sic non respiciūt sensus, vt sensus est.

Nota. Quidquid tamen de his sit, ex Auerroe non habetur distinctè, an per distinctam speciem percipiantur communia sensibilia magis: videtur tamen indicare negatiuam partem.

2. Opinio Ægid. & Sco. sensibilia communia p. ducere p. priam speciem. Altera sententia est Aegidij in præsenti, & Scot. 4. senten. d. 12. q. 3. & Iandun. q. 18. quæ tribui solet etiam Alber. tract. 3. ca. 5. sed non videtur id dicere, cùm cap. 4. oppositum doceat, vt dicemus. Hi tenent, quòd communia sensibilia habeant propriam speciem distinctam à specie sensibilis proprij. Horum argumenta sunt proposita in principio.

3. Opinio S. Tho. ve. ra, & Phi- Tertia sententia est S. Tho. vera in præsenti, & Philop. & Caieta. Thiet. & Pauli Veneti cap. 15. Pro cuius intelligentia aduertendum, quòd in specie possumus duo considerare. Vnum est, ipsa entitas, & substantia speciei. Alterum est, modus ipsius, quòd sic, vel aliter se habeat. Et est exemplum. In albedine possumus considerare speciem, ipsam albedinem, & modum ipsius, secundum quem aliter se habet in corpore triangulari, aliter in quadrangulari, & sic etiam in specie.

lopo. &c. Sensibile cōe non producere propriā speciem, sed modificare speciem sensibilis p. prij.

Dicunt igitur, quòd vna est species, qua sensibile proprium, & commune simul immutant sensum: tamen proprium sensibile producit speciem quo ad entitatem suam, at commune dat modum quem. Quod est dicere, Coloratum speciem producit: at quia coloratum est talis figuræ, vel talis magnitudinis, vel mouetur, vel quiescit, vel vnum, vel multiplex est: ob id talem, vel talem speciem producit, nō distinctam, sed modificatā, & aliter se habētem: & hoc pacto etiam commune sensibile dicitur agere in sensum quamuis non per propriam speciem. Hæc est sententia S. Thom. & aliorum.

Nota in specie esse duo, entitatem, & modum. Exprimitur Diui Tho. sententia.

Circa huius resolutionem sit prima cōclusio: quòd sensibile commune non imprimit speciem distinctam à specie proprij sensibilis. 1. Conclu. Sensibile cōe non imprimit speciem distinctā à proprio.

Pro huius probatione, aduerte vnum ex Alber. tract. 3. cap. 4. quòd sensus non percipit formas sensibiles in abstracto, sed in concreto, & in indiuiduo: vt visus non videt albedinem, sed hoc, vel illud album: gustus non percipit saporem, sed hoc, vel illud dulce. Vt enim corpus sine colore, ita etiam color sine quanto indiuisibilis est: quod etiam docet Aristo. de sensu cap. 6. in principio. Sensus coniunctorum, & singularium sensibilium perceptiuus est, non ipsarum formarum. Vnde notat Albertus, quòd Philosophi non dicunt sensus percipere formas singularium, sed intentiones: intentio enim significat speciem totius. Ex his habemus vnum, quòd sensus proprium sensibile cum communi inseparabiliter, & per modum vnius percipit.

Nota ex Abert. Nota a.

Hinc iam sumo argumētum primum. Sensus per modum vnius coniuncti, percipit singulare proprium cum communi sensibile: ergo per vnam simplicē speciem illud totum percipit: si enim per duas realiter distinctas, vtique non per modum vnius, 1. Ratio.

nius, perciperet, cùm illæ species nullam vnionem inter se faciant;& est, vt mihi videtur, optimum argumentum.

2. Ratio. Probatur secundò. Sequeretur, quòd vtrunque per se esset sensibile, & quãtum absque colore, si esset, & color absq; quanto: quod tamẽ impossibile est sentire. Probo sequelam. Si vtrunque speciem producit immediatè, vtique vtrunq; suam producet speciem, & non vnum per alterum, tunc vltrà sequitur, si duæ formæ immediatè suos effectus producunt, & non vna per alteram, quantumcunque separentur illæ, adhuc producent. Vt si calor calefacit in corpore albo, & non per albedinem, & albedo disgregat, & non per calorem, separatæ illæ formæ adhuc operabuntur. Sic igitur de quanto, & de colore erit in specie producenda singulorum propria, & distincta.

3. Ratio. Præterea tertiò. Quia dicant mihi isti, quæ species erit à numero distincta ab alijs proprijs: similiter, quæ à motu, & quæ à quiete. Profectò etiã si fingere velint, non videntur inuenire posse: à multitudine enim quomodo vna species simplex erit, & à motu noua species permanens, & à quiete, quæ priuatio est, vna positiua? Vanum ergo est, id affirmare.

2. Concl. Sensibilia cõia modificant spẽm sensibilis proprij. Ratio cõclusionis. Secunda conclusio. Sensibilia communia modificant speciem sensibilis proprij, vt declaratum est in sententia S. Thom. Cùm enim proprium cum communi simul, & vt vnum percipiatur, vna erit species taliter se habens, ratione ipsius entitatis cognoscetur proprium, ratione modi cognoscetur commune sensibile. Vnde commune agit quidem in sensum, non secundum substantiã speciei, sed secundum modum ipsius.

3. Conclu. Sensibile per accidens, nec quo ad substantiam speciei, nec quo ad modum in sensum exteriorẽ agit. Tertia conclusio. Sensibile per accidẽs, nec quo ad substantiam, nec quo ad modum in sensum exteriorem agit, sed coniunctum est cum eo, quod est sensibile per se.

1. Not. ex S. Thom. tria necessaria, vt Nota ex S. Thom. lect. 13. tria esse necessaria, vt sit sensibile per accidens. Primò, vt non agat in sensum exteriorem, sed sit coniunctum cum eo, quod agit per se. Secundò, quòd sit aliqua potentia in sentiente, qua cognoscatur illud etiam per se, & hæc siue sit sensus alius exterior, siue interior, siue intellectus.

Vnde fit esse triplex sensibile per accidens. Vnum, quod est quidem sensibile per se respectu sensus alterius exterioris: vt dulcedo est visibilis per accidens, quæ tamen est gustabilis per se: denique sensibilia aliorum sensuum exteriorum sunt alijs sensibus per accidens sensibilia, quatenus iunguntur cum sensibilibus eorum per se. Sit sensibile per accidens. No. 2. triplex sensibile per accidens. 1.

Alterum est sensibile per accidens, quod sentitur per se respectu sensus interioris, vt filius Diaris est visibilis per accidens, si albus sit: tamen per se à cogitatiua cognoscitur: similiter lupi inimicitia est visibilis per accidens oui, quæ Aestimatiua cognoscit illam per se: cognoscit enim bruti Aestimatiua singularia substantiæ in ordine ad operationem, vel sub ratione conuenientiæ, vel disconuenientiæ, vt notat Philopo. & Aegid. non tamen secundum naturam propriam, sicut Cogitatiua hominis. 2.

Tertium est sensibile per accidẽs, quod Intellectu dignoscitur: vt video per accidens hominem, qui tamen est per se in Intellectu perceptibilis: ex quo fit, quòd bruto non sit substãtia, vel vniuersale per accidens sensibile: quia non habet potentiã, qua per se cognoscat, benè tamen singularia substantiæ sunt ei sensibilia per accidens: quia per Aestimatiuam cognoscit illa, non absolutè, vt paulò antè dixi. 3.

Tertia conditio est, quòd facilè possit illud sensibile per accidens cognosci à potentia per se cognoscente. Vnde substantia non dicitur propriè sensibilis per accidens: non enim facilè ex tali cognitione Intellectus percipit illã in principio: modò tamen cùm cognita est, facilè cognoscitur, saltem corporea. 3. Conditio, vt sit sensibile per accidens.

Ex his facilè est soluere argumenta. Primum, & secundum solùm probant variari modum in specie, non autem ipsum multiplicari. Ad 1. & 2.

Ad tertium dico, quòd licèt in se diuersæ sint, tamen, vt ad sensum ordinantur, rationem vnius habent, & sic vna specie cognoscuntur, quamuis aliter, & aliter reperitur enim modus & substantia in specie. Ad 3.

Ad quartum dico, quòd immutant non præbendo substãtiam speciei, sed modum: & hoc sufficit, vt sint per se sensibilia. Ad 4.

An sensibilia communia sensu exteriore percipiantur.

Quaest. XV.

DE Aristotelis sentētia nulla est controuersia: ipse enim manifestè communia per se sentiri, docet sensibus exterioribus Sed hoc non videtur verum, & est primum argumentum. Quies dicit priuationem: at priuatio, cùm ens rationis sit, à nullo sensu per se potest percipi: ergo non est sensibile per se.

1. Argu. ad partem negat.

Secundò, si sensus numerum perciperet, vtique id esset datum brutis: at bruta non percipiunt numerum, cùm non possint numerare: solus enim homo inter omnia animantia numerare scit, vt docet Aristoteles sect. 30. problema. quaest. 5. qui petit, quare homini sit danda fides respondet, quia solus scit inter omnia numerare, & solus Deum veneratur: nō ergo est sensibilis per se numerus, sed ad rationem spectat.

2. Argu.

Praeterea tertiò. Motus non potest percipi absque memoria partium praeteritarum coniunctarum cum sequentibus; at sensus exterior nō habet memoriam: ergo non percipit motum per se.

3. Argu.

Praeterea quartò. Videtur esse plura sensibilia, quàm quae ponuntur hic. Nam 2. de anima text. 33. ponit, praeter ista, vnum, & de sens. ca. 4. ponit alia quatuor, scilicet obtusum, acutum, asperum, & lene.

4. Argu.

Praeterea quintò. Perspectiui ponunt decem, & nouem, vt patet ex Vitellione lib. 3. in principio. & patet de aliquibus aequale, & inaequale, simile, dissimile, maius, minus: experimur enim bruta illa percipere: nam canis visa ossa maiori, relinquit minorem, & equus sequitur vias rectas, relinquit asperas, & anfractuosas.

5. Argu.

Haec sunt argumenta ad quorum resolutionem aliqua sunt notanda, ex quibus tota difficultas euacuatur. Primum est, declaratio illorum sensibilium communium, quae ponit Arist.

Primò explicantur haec sensibilia communia.

Aduertendum ergo per magnitudinem intelligi molem & corpulentiam rei; per figuram, quae corporibus naturalibus inest: per numerum, rerum discontinuationem.

Quid per magnitudinem, figuram, & numerū intelligatur.

Vbi notandum, quòd numerus dupliciter considerari potest. Vno modo, vt mensura est rerum numeratarum, & sic nullus numerat, nisi homo, quia numerū comprachendit, percipitque esse quatuor, vel tria, vel plura. Altero modo dicitur ipsam discontinuationē, & multitudinem: & hoc visu, & sensu percipitur, & ipsius oppositum esse Vnum, quod coniūctionem, & continuationem rei dicit.

Nota numerū dupliciter considerari.

Per quietem rei consistentiam sub vno situ intelligimus: per motum autem recessum à situ, & multiplicitatem secundum locum: & haec omnia, non quantum ad quid sint, sed materialiter, & secūdum quod existunt in re, vel potius secundum quòd sunt modi corporis sensibilis sic vel aliter se habentis. Haec est igitur declaratio illorum sensibilium.

Quid per quietem, & motū.

Nota.

Aduerte secundò, quòd non dicantur sensibilia communia, quia singula omnibus sensibus exterioribus percipiantur, sed vel omnibus, vel pluribus, seu multis, vt notant Simpli. Philop. Auerr. & S. Thom. quamuis aliqui velint, quòd omnibus, inter quos videtur Themist. sed hoc videtur contra Aristote. qui de Sen. cap. 4. dicit expresè figurā, & magnitudinem esse communia sensibilia, si nō omnibus sensibus, saltem, inquit, visui & tactui.

Secundò sensibilia cōe dicitur, quod vel omnibus, vel pluribus sensibus exterioribus percipitur.

Dicamus igitur cum his auctoribus: Figura & magnitudo visu, & tactu cognoscuntur, nō autem alijs sensibus: numerus autem omnibus. De tactu, & visu certum est: de auditu, probatur: quia sentit harmoniam, in qua pluralitas est sonorum. Praeterea gustus simul duos sapores percipiens diuersitatem, ac multitudinem percipit: similiter etiam olfactus plures simul odores percipit. Motus & quies visu & tactu percipiuntur, vt notum est, similiter auditu: hic enim per sensum continuum approximationem percipit corporis, qui motus est: similiter elongationem: eodem modo olfactus.

Qub. sensibus exterioribus, quae sensibilia cōmunia percipiantur.

At de gustu negat Philop. dicens, quòd non percipit gustus motum corporis, vt gustus est, nisi vt tactus est. Conueniunt enim in lingua vterq; sensus, scilicet gustus, & tactus. Dico tamen cum alijs, quòd etiam gustus illa percipit: nam gustu sentimus extensionem saporis immutantis varias partes linguae.

Dubiū de gustu.

Vnum

Vnum posset hic addi, quòd magnitudo omnibus percipiatur sensibus: nam cum omnia sensibilia propria in magnitudine sint, videtur quod nō possunt immutare nisi per species modificatas à magnitudine,& sic ab omnibus percipitur,quanuis imperfectè ab alijs præter visum,& tactum,at vnum sicut & visus, ab omnibus percipitur sensibus.

3. Proponitur præcipua difficultas an solo sēsu exteriori pcipiātur an interiori.

Aduerte tertiò,quòd difficultas est, an ista communia sensibilia solo sensu exteriore,an simul cum sensu interiore percipiantur.

Prima opinio.

Apolli.q.18. sensibilia communia solo sensu communi per se percipi arbitratur.

Secunda opinio.

Perspectiui,percipi à sensu exteriori,sed non solo,nisi concurrente sensu communi:& ita dicunt solum colorem & lucem à visu spoliato percipi: vocant sensum spoliatum solum sēsum exteriorem, remoto interiori.

3.opin.verior,qua ad qon è respōdet.

Sed ista omnia iam sunt euacuata.Diximus enim quod sensus non percipit sensibile proprium,& commune, nisi coniunctè, & per modum vnius: vt ergo quique sensus percipit sibi proprium spoliatus,ita percipit cōmune,quamuis non omnia,vt dictum est:nec est opus actione sensus interioris concurrente.

Ad ea,quæ ab Arist. posita sunt,fateor, quòd illa,quæ in argumento quinto sunt posita,non percipiuntur à sensu exteriore spoliato, sed concurrente actione interioris sensus:& ideo forsan ab Aristot.prætermissa sunt,tanquam non absolutè cōmunia per se.

Quartò de errore sensus. In cōmunib. sensibilib. multis modis errant sensus.

Aduerte quartò,quòd in communibus sensibilibus multipliciter errant sensus,& in ratione communi, & in particulari, & in applicatione subiecti,& in loco, vt suprà diximus. Quæ enim mouentur,aliquando quiescere, & quiescentia moueri videntur:& res per medium motum visæ moueri videntur.Sunt alia multa,quę cuilibet nota sunt, & in capite sequenti aliquorum rationem reddemus.

Nota. Dupliciter errare sensus dicuntur,& in se,& vt causa,qua

Notandum tamen,quòd dupliciter dicitur sensus errare.Vno modo, cum in ipso error est,vt album nigrum,& magnum paruum oculo repræsentatur. Altero modo,cùm est causa erroris in Intellectu, vel alia potentia,& hoc modo error accidit in sensibilibus, per accidens; errat enim Intellectus,vel potentia interior,ob sensum exteriorem,vt viso albo, errat Intellectus putans esse lac;& viso liquore errat AEstimatiua bruti iudicans aquam. Per hæc facilis est solutio Propositarum difficultatum.

Intellectus errat.

Ad primum dico, quod quies non formaliter pro priuatione sumitur, sed materialiter pro re consistenter, & permanēter se habente in vno situ. Ad primum.

Motus autem similiter non formaliter pro fluxu continuo;sic enim argumētum procedit, sed materialiter pro re aliter se habente secundum situm. Ad secūm.

De numero autem iam diximus, non sumi pro mensura. Vnde cessat obiectio Greg. Nyssę.libr. de viribus animæ,cap.3. qui dicit sensum nō posse cognoscere numerum vltra quatuor,nec figurā plurium quatuor angulorum. nam nec id percipit in ratione mensuræ. Ad tertiū.

Ad quartum dico, quòd vnū reducitur ad numerum,reliqua ad figuram. Ad quartum.

Ad quintum dico,quòd Arist. non posuit illa,vel quia non sunt purè per se, vt diximus:vel quia sub alijs, vt in causa continentur:sub figura enim similitudo, & dissimilitudo,sub magnitudine ęqualitas & inæqualitas, & maius, vel minus concluduntur. Ad quintum.

Caput septimum.

Cuius igitur est visus.
Tex. LXVI.

E singulis in particulari exterioribus potentijs sensuū tractaturus, meritò à visu sumpsit exordium. Nam visus est nobilior alijs omnibus;vt sensus est;tactus quidem est necessarius,nōn propter suā cognitionē,sed propter suam temperiē, in qua animalis vita,etiā consistit:at visus ob cognitionē ipsā antecellit & tactū, & alios.

De singulis sensib. in particulari,ac primo de visu aliorū præstantissimo.

Hæc autem excellentia consistit in quatuor. Primò in obiecti nobilitate, versatur enim circa lucem & lumen, quæ reliquas superant sensibiles qualitates:similiter videmus cælestia corpora, quæ dignissima sunt.

Visus excellit alios sensus in quatuor.

2. Secundò in obiecti vniuersalitate: sentimus enim corpora, quæ nullo alio sensu percipi possunt, scilicet corpora cælestia, & astra; similiter corpora mollia, sed non habent sonum, & ignem, & terram, quæ carent sapore, & odore.

3. Tertiò in corporum differentia: visu enim distinguimus innumeras figuras, & corporum modos, quos nullus percipit sensus: ob id Aristoteles 1. Metaphysico. cap. 1. dicebat, quod visus, maximè diligitur ad scientias inueniendas: quia multas differentias rerum manifestat: quòd si magis iuuamur auditu ad scientias, id est per accidens, quatenus voces ad significandum sunt impositæ; non enim ex natura sua significant, & quatenus per alios scire volumus.

Nota.

4. Quartò in immaterialitate & altitudine cognitionis, quòd apparet ex tribus. Primò ex citissima & velocissima cognitione, quæ omnes alios antecedit, vt multò antè videtur fulgur, quàm audiatur tonitru, cum simul fiant. Secundò in clara, & manifesta cognitione. Tertiò in eo, quod vno contrario non impeditur ad alterius cognitionem: gustus enim, qui percipit amarum, manet per tempus ineptum ad dulce; similiter quilibet alius. Non sic visus, imò album, & nigrum simul perfectè videt. Adde etiam quartum: in distantia enim remotissima videmus; meritò ergo à visu incipit, ac iuxta ipsius methodum ab obiecto.

De obiecto visus & de visibili. Incipit igitur ab obiecto. Quia autem dixerat in fine textus præcedentis, quemque sensum ad proprium referri obiectum, & non ad commune; ex hoc sermonem continuans, dicit, visum per se referri ad visibile, vt ad proprium obiectum.

Quid sit hoc visibile. Ad quod sit istud visibile, exponit per enumeratione inferiorum, scilicet, est color, & pariter alia, scilicet qualitas, quæ multa etiam noctu videntur, vt Lamprides, & conchæ, & ligna putrefacta; de quibus inferius dicetur: oratione ergo explicari potest obiectum visus, non tamen vnicum est impositum nomen: sunt enim alia præter colorem, quæ videntur, de quibus in processu capitis dicit se dicturum,

De colore quò sit visibile. Primò tamen colorem explicat, dicitque ipsam esse visibilem: At qualiter visibilis sit, docens, ponit hæc verba; Est in eo, quod est secundum se visibile; secundum se autem, non ratione, sed quia in se habet causam vt sit visibile. Quæ verba variè exponuntur, S. Thom. & Caieta. & communiter Latini, & Auerroes hunc sensum facere arbitrãtur; quod color nõ sit visibilis secundum se, ratione, id est in primo modo dicendi per se, vt prædicatum sit de definitione subiecti; non enim color est visibilis, est essentialis prædicatio; sed est in secundo modo, quia subiectum est causa prædicati; vt homo est causa risibilitatis, ita & color visibilitatis.

Prima expositio textus Aristo.

Hæc expositio non placet: nõ enim est consentanea literæ Aristotelis. Non enim dicitur, color est visibilis secundum se, sed in eo est, quod est visibile secundum se. Præterea non est doctrina omnino vera: quia visibile non est in secundo modo dicendi per se de colore. Color enim non est de definitione visibilis, sicut nec homo est de definitione sensitiui: quia visibile immediatè prædicatur de colore: sunt enim alia visibilia præter colorem, vt dixit Aristot.

Reiicitur prima expositio.

Dico ergo cum Themist. quem sequuntur Simpli. & Philop. quod Arist. vult declarare, qualis color sit visibilis. Dicit autem esse eum, qui est in superficie corporis. Superficies autem est secundum se visibilis, non quòd ipsa videatur, sed quòd ipsa sit, quæ colorē visibilem recipit, ac corpus per ipsam videtur: non enim profundum corpus, nisi per extimam superficiem videtur in plurimum. Et hæc est consona literæ Aristotelis expositio.

Secũda expositio vera.

Omnis enim color motiuus est.

Tex. LXVII.

Colorem definit esse motiuum perspicui in actu, id est, corporis illuminati transparẽtis: & hanc esse ipsius dicit esse naturam.

Definitur quid sit color.

Color enim dupliciter consideratur. Vno modo, secundum suam naturam absolutè: & sic non debet definiri per perspicuum. Altero modo, vt visibilis est: & sic tali definitione definitur, quæ est ipsius natura, vt visibilis est: est ergo color id quod suas species non mandat in visum, nisi per medium diaphanum illuminatum, quod dicitur actu perspicuum. Vnde fit, quod color non sit visibilis, nisi

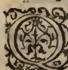
Nota.

in lu

In lumine: lumen enim est, quod actuat diaphanum, vt moueri possit à calore. Vt igitur definitio coloris nota sit, incipere oportet à declaratione luminis, sine quo color visibilis non est: agit ergo priùs quid lumen sit.

Est igitur aliquid perspicuum.

Tex. LXVIII.

Definitur perspicuũ

Quid lumen sit explicaturus, à subiecto incipit, id est perspicuo, seu diaphano, quod idem est, ac supposito vno noto; id est diaphanum esse, quid ipsum sit, ponit, dicens, perspicuum esse, quod secundum se non est visibile nisi per colorem externum.

1. definitionis expositio Simp. &c.

Hæc definitio est variè exposita. Simp. quem sequitur Auerr. & S. Tho. & alij Latini, colorem externum lumẽ intelligunt: est enim color quiddã ipsius perspicui: in eo enim recipitur: dicitur tamen externus, quia non est constans, & ab externo prouenit: propter quod etiam Aristotel. de sens. capit. 3. dixit, colorem esse per accidens. Dicunt ergo, quòd perspicuum non videatur, nisi per lumen, & cùm illuminatum est.

Reijcitur prima expositio.

Huic expositioni obstat hoc vnũ, quod coloratum etiam opacum nõ videtur, nisi per lumen, vt notum est: nõ ergo est sufficiens definitio nisi aliquid addatur.

Secũda expõ Philopo.

Altera est expositio Philoponi: quod per colorem alienum, intelligit colorem corporis opaci obiecti. Vt sit sensus, perspicuum etiam illuminatum secundum se, non est visibile, nisi obijciatur corpus opacum, in quo terminetur visus: non enim videmus aerem, nisi terminato visu in obiecta corpora.

Probatur experientia.

Experientiam ponit Philop. Si lucerna ponatur intra ollam aperto ore in loco obscuro, lumen solum videbitur in tecto, & nullo modo in aere medio illuminato. Adde etiam aliam: cum enim pluit, non inspicimus guttas in aere, nisi in oculo terminato in obiectum opacũ, vel in obscurum aliquod. Est igitur perspicuum, quod alieno colore percipitur.

Occurritur obiectioni.

Nec obstat si sit cornu, vel vitrum, quæ per se videntur: non enim purè perspicua sunt. Et hæc est bona expositio.

Declarato, quid perspicuum sit, exemplo manifestat, quæ perspicua dicantur. Dicit aerẽ & aquam esse perspicua & multa solida corpora, vt cornu, vitrum, christallus, & corpora cęlestia: nec inest isti perspicuitas secundum quod talis est natura: non enim aqua perspicua est, vt aqua: nec aer, vt aer: sed per quandam naturam communem, qua omnia conueniunt.

Quæ sint perspicua exẽplo ostenditur, & cur.

Aliqui dubitant, quomodo eadem natura dicitur inesse corpori cælesti, & corruptibili.

Dubium.

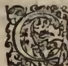
Aliqui dicunt quod est identitas analogica. Sed nullum est absurdum, si dicamus, vniuocè conuenire in genere corporis, & talis corporis. Genera enim & differentia magis formam dicunt, quàm materiam: & quamuis materiæ differant, tamẽ in eodem genere possent esse saltem communi. Sed de hoc latè alibi dicemus.

Solutio.

Dici etiam secundò facile potest, hanc naturam cõmunem non esse essentialem, sed formam quandam accidentalem, quæ vocetur diaphanitas, seu perspicuitas corporis, forma videlicet perspicui, vt perspicuum est, quæ facit esse aptum, & in potẽtia, vt lumen infra se recipiat. Sat ergo nũc sit, quòd nulli est propria perspicuitas: si omnibus his communis est, vtrunq; communis dicatur.

Lumen autem est actus huius.

Tex. LXIX.

Definitur quid sit lumen.

Constituto, quid sit perspicuum, q. d lumen sit ostẽdit, dicens, lumẽ esse actum perspicui: perspicuum est Vt sit sensus, perspicuum sit quod alieno colore est visibile potentia, qua videri potest: id quod perspicuum terminatum reducit ad actum, vt videatur lumen est. Vnde per alienum colorem acquirit potentiam, vt videri possit: secundum se enim non potest videri: per lumen autem actũ, vt videatur, habet: est ergo lumẽ act⁹ perspicui, vt tale est, id est, vt potest videri.

Vbi autem lumen actu est, sunt tenebrę in potentia. Sunt enim tenebræ priuatio luminis, vtrunq; insunt subiecto, non simul, sed cum vnum actu est, alterum est in potentia.

Qua causa efficiens actu perspicui.

Causam efficientem perspicui actu docet, dicens, esse ignem, vel cęlum, vel aliud corpus lucidum. In hoc enim conueniũt

superiora corpora cum inferioribus, quòd lucē participant, qua actuāt perspicuum.

Quid igitur perspicuum, & quid lumen.

Errores tres reijciuntur Antiquorum circa lumen asserētium esse corpus.

EX definitionibus luminis, & perspicui positis tres reijcit errores. Primus est quorundam, qui ignem quendam putabant lumen, vt Plato. Alij corpus quoddam diuinum, vt Empedo. Alij rasuras corporis lucidi, vt Democri. quòd si rasura erat lumen, corpus etiam erat: rasura enim corp⁹ est. Omnes igitur hi tres, lumen faciebant corpus.

1. Ratio Aristo.

Quos reijcit Arist. duplici argumento. Alterum est: quia duo corpora se penetrarent: quod est impossibile. Sequela patet: nam diaphanū corpus est, lumen autem est, vt color illius existens in ipso toto, etiā in profundo: quòd si lumen corpus est, penetraretur cum perspicuo: non est igitur corpus, sed ex præsentia corporis lucidi proueniens in perspicuo, scilicet corporis effectus, non autem ipsum corpus.

Videtur autem lumen contrarium. Tex. LXX.

Progreditur in eadem ratione.

OStendit non corpus ipsum, sed habitum, ac qualitatem corporis effectum esse lumen: quia tenebræ, & lumen opponūtur: sed tenebræ dicunt priuationem actus in perspicuo: ergo lumen est actus, & nō corpus. Tunc enim non esset actus, & forma: nec tenebræ essent priuatio in perspicuo. Si enim corpus esset, reciperetur vbi sunt tenebræ, & priuatio: cumque hęc sit in toto perspicuo, esset corporum penetratio: quod quidem impossibile est.

Et non rectè Empedocles.

2. Ratio Aristo.

ALterum argumentum ponit reijciens dictum Empedoclis. Argumētum est: quia si lumen esset corpus, vtique moueretur localiter, cùm per aerem diffunditur ab Oriente in Occidēs: at non mouetur, vt experientia ostendit: non ergo corpus est.

Solutio Emp reijcitur.

Respondet Empedocl. quòd mouetur quidem, sed nos latet. Hoc reijcit, dicens: Esse contra rationem & contra experientiam: Si enim esset motus, quomodo in tanta distantia occultaretur, quamuis esset citissimus? Dicere autem quòd in tam immensa distantia motum corpus nō percipitur, est magna petitio, id est, dicit absque probatione: quod difficillimum est creditu.

Est autem coloris quidem. Tex. LXXI.

Probatur perspicuū aptū esse ad recipiendum colorem.

QVia colorem dixerat motiuum perspicui, nunc ipsum perspicuum aptum esse ad suscipiendum colorem, & vt ab ipso moueatur ostendit: facitque argumentum: Corpus, quod colore vacat, est maximè aptum ad suscipiendam immutationem à colore.

(Intellige inter ea, quę à colore mouere possunt:) sed perspicuum est maximè colore vacans: ergo est susceptiuū colorum. Maiorem à simili ostendit. Id enim est susceptiuum soni, quod absonum est: & vniuersaliter, quod suscipit, debet secundum se denudari à natura suscepti. Minorem probat: quia perspicuum est inuisibile.

Occurritur obiectioni.

Explicat quomodo inuisibile, vt notāt Alexan. & Philop. quia vix videtur: sicut tenebrosum dicitur, vix videri. Ita est perspicuum, nō cum actu est, sed cum potentia: cùm autem actu est, videtur quidem, sed in termino alieno, vt diximus.

Nec idcirco putes, esse diuersum cum lumine, vel sine illo: nam idem est subiectum, quod modò sub lumine, modò sub tenebris est: & hoc significat, cum dicit, Eadem natura modò est lumen, modò tenebræ.

Non omnia autem visibilia. Tex. LXXII.

Quòd nō solus color sit visibilis, sed alia etiam visibilia videantur in tenebris.

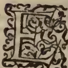
COlorem non solum esse visibilem, ita, vt nihil aliud videatur, ostendit, cùm alia etiā sint visibilia, à quibus omnibus distinguit colorē ex definitione ipsi⁹ posita. Dicit igitur, quòd non omnia sunt sensibilia in lumine, sed solus color proprius cuique corpori. Sunt enim aliqua quæ in tenebris videntur, vt aliqua ignea & lucem participantia, quæ vno communi nomine carent, vt cornu, fungus,

fungus, putrefacta ligna, & aliqua huiusmodi. Hæc enim habent colorem, & simul lucem aliquam: in tenebris ipsorum lux apparet, in die verò ipsorum color: cuius causam posterius dicit esse tradendam, & nos etiam in quæstione dabimus.

Nota.

Nunc autem in tantum.
Tex. LXXIII.

Excusatio cur non reddat causam huius rei.

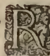
Excusauit se à tradenda causa, quare quædam in tenebris appareant ipsorum colore latente, huius excusationis dat modò causam: quia id non ex professo dictum est, nisi vt manifestetur coloris definitio, & natura: color enim videtur, sed in perspicuo actu iam: at illa alia sunt quidem visibilia, sed non indigent perspicuo facto in actu.

Colorem solū videri eu actu pspicuo.

Quòd autem color non videatur, nisi in perspicuo actu, à signo probat. Si enim coloratum supra visum ponatur, non videtur: quod non aliundè prouenit, nisi quia deest perspicuum actu, scilicet aer illuminatus: hunc enim mouet color, & aer motus mouet oculum, cui ipse contiguus est.

Non enim benè hoc dicit.
Tex. LXXIIII.

Rephensio Democriti, vbi probatur requiri medium.

Repræhendit Democritum, qui non solùm nō esse necessarium putabat perspicuum ad videndum, sed dicebat potius esse impedimento: vnde si esset vacuum à terra in cœlum, vtique formica existens in cælo, exquisitissimè perspiceretur.

Contra hoc facit argumentū, ad ostendendum necessitatē medij in visu. Non fit visio nisi existente aliqua passione ab obiecto: sed à colorato non potest oculus pati, vt signum superiùs ostendit: ergo debet pati à medio: in vacuo igitur nihil videri posset.

Aliud tertium visibile.

Aliud visibile tertium constituit, scilicet ignem, & lucentia corpora: hæc enim noctu, & diu vidētur: noctu enim faciunt ipsa actu perspicuum: illuminant enim medium.

Nota. Differentia inter

Vbi notandum est, quòd ad visionem semper concurrit perspicuum actu, & medium illuminatum, sed non eodem modo in omnibus visibilibus. Color enim præsupponit aliundè illuminatum medium, & post ipsum mouet: at reliqua mouent medium ipsum illuminando, & faciendo actu: ob id bene definitur color motiuus actu perspicui.

colorē, & alia visibilia in ipso medio.

Differentia inter primum, & tertiū genus visibilium.

Est etiam differentia inter primum visibile, & vltimum: quod primum in solis tenebris, & noctu videtur, non autem die: si autem die videtur, non est id, quod noctu videbatur, sed color. Habent enim colorem, & lucem: at ignis, & alia huiusmodi & in die, & in nocte vidētur, solamque lucem habent absque colore, quorum causas & rationes trademus in quæstione de colore post capitis expositionem.

Eadem autem ratio est, & de sono.
Tex. LXXV.

Quòd sēsibile supra sensum non facit sensationem, & ideò mediū requiritur.

Quod de visu dixerat, scilicet, indigere medio, sensibile, quod supra sensum positum non facit sensationē: dicit modo commune esse omni sensui, scilicet auditui, odoratui, & alijs, quamuis in gustu, & tactu, id non videatur, sed tamen habent re vera medium, non quidem aerem, vel externum quid, sed internum, & quod sit pars, puta, caro, vel quid aliud, vt in ipsorum disputatione dicetur: vnde sumitur illa communis propositio: Sensibile supra sensum, non facit sensationem.

Medium autem sono quidem.
Tex. LXXVI.

In quo differat medium visus à ceteris.

Distinguit mediū visus ab alijs. Medium visus est perspicuum omne, siue aer, siue aqua, siue aliud: auditus verò aer: olfactus verò aer, & aqua, vel aliquid commune eis, quod non habet nomen: in visu enim nomen habet, scilicet perspicuum, nō tamen in olfactu.

Signo autem id ostendit: nam pisces odorant sine respiratione in aqua: terrestria verò progressiua per aerem, nō enim absque respiratione odorāt: cuius causam dicit se traditurum pòst, lib. de sens.

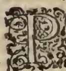
Nota.

Ea verò est: quia instrumentum odoratus in respirantibus, operculum habet antè, quod sola inspiratione eleuatur: at in non respirantibus, sensorium est in

Nota 2. propatulo. Habes igitur, quid obiectum visus, & quid medium: potentiam relinquit: quia facile est per hæc definire: est enim vis animæ organica colorum, lucis, & luminis primo perceptiua. Hæc Arist. docet de visu.

An oculus sit sensorium visus.

Quæst. XVI.

Cur agendũ de sensorio, seu organo visus, hoc est, de oculo.

Placuit ab hac disputatione incipere, vt totã oculi compositionem proponerẽ, quæ maximè digna est scitu, nec Philosophus tam miræ cognitiõis debet esse ignarus, quamuis non hoc ad hanc philosophiæ partem attineat. Lege Aristo. 1. histo. cap. 9. qui aliqua de oculo dicit: lege Gale. lib. 10. de vsu partium per multa capita: & Versalium lib. 7. cap. 14.

Primò ponitur descriptio oculi, & partium eius. Figura oculi. Humor christallinus.

Aduerte igitur, oculus corpusculum est rotundum maximè, quamuis non in mathematica rotunditate: est ętherogeneum diuersis constans partibus: in ipsis centro est substantia quædam, cuius consistentia est sicut blanda cæra, cuius color est perlucidus similis christallo, vel glaciei: ac ob id humor christallinus, seu glacialis dictus: figura autem est, sicut si ducas globi extremas partes ablato medio coniunge res, vel sicut lupinus.

Humor vitreus.

Huius media pars rotunda versus cerebrum est immersa cuidam alteri humori, ac ei supernatat, sicut ligneus globus in aqua, cuius vna medietas aquis tegitur, altera est discooperta. Ille humor dicitur vitreus, in colore similis vitro cocto, in consistentia similis vitro fuso in fornace.

Tunica aranea.

Posterior altera pars christallini, quæ discooperta est versus obiectum visibile, quadam tegitur tunica, quæ aranea dicitur ob subtilitatem, tamen fortis est valdè & transparens, talisque vt extracta, posita supra opacum faciat res apparere, sicut speculum: & iste humor cum tunica hac, pupilla dicitur ocu'i, in qua apparet vnusquisque, cùm respicit se in oculis alterius.

Pupilla oculi. Neruus opticus.

Vlteriùs, à cerebro procedit neruus, qui dicitur opticus, id est, visiuus, & procedit per foramen, quod est in concauitate caluariæ, vbi est oculus, vsque ad vitreum humorem, & quando est propè, degenerat à substantia nerui, & dilatat se ambiens humorem vitreum, vsq; ad extremitatem telæ araneæ: araneam autem discooperi, tam relinquit: hæc dicitur tunica retinea, quia ad similitudinem retis distincta est varijs venulis, & arterijs plenis sanguine, quo alitur humor vitreus, ex vitreo autẽ christallinus: hic enim ob sui substantiam purissimam non immediatè ex sanguine alitur, nisi prius in vitreum humorem conuerso.

Tela aranea. Tunica retinea.

Duplex tunica nerui optici. Meninx. Dura mater.

Vlterius, neruus hic cum à cerebro progreditur, venit vestit⁹ duplici tunica: vna siue immediata, quã sumit à dura meninge: altera mediata, quam sumit à dura ma tre. Sunt enim inter cerebrum & caluariæ os à parte interna duæ tunicæ, inter quas multæ sunt venæ. Proxima cerebro, dicitur Meninx, seu pia mater: altera, dura mater: à priori sumit neruus primã tunicam, à posteriori alteram.

Tunica vuea.

Postquam igitur neruus fecit tunicam retineam oculi, prima eius tunica etiam se dilatat, ambitque totum oculum, relicto rotundo foramine, quo maneat discooperta aranea. Et hæc tunica dicitur vuea, quia assimilatur vuæ, in qua ablato pedunculo, manet foramen. Est nigra, vt adumbret lumen magnum exterius: lumen enim magnum impedit visionem, & vt quasi in specula opaca maneat: oculus videns facilius res in lumine exterius, dicitur nigrum oculi, & iris oculi minor.

Iris oculi minor.

Ab alia nerui tunica se dilatat alia, quæ totum oculum ambit, & in parte anter o ri versus obiectum habet medietatẽ transparentem: & hæc dicitur cornea, quia est fortissima, & fieri possunt ex ea lamina, sicut ex cornu. Quæ autẽ pars ex ea transparens est, dicitur iris oculi maior: hæc autem est diuersorum oculorum in hominibus: dicuntur enim quidam oculos cæsiuos habere, alij glaucos, alij virides, quæ diuersitas solùm est in hominum oculis, vt docet Aristot. 1. histo. cap. 10. est autem hæc tunica tam fortis, quia est fortis, contigua cum aere: debet ergo maximè resistere læsionibus extrinsecis.

Tunica cornea. Iris oculi maior.

Humor albugineus.

Vlteriùs ab illa tunica aranea vsque ad corneam, & etiam vsque ad vueam, est spacium quoddam: est enim vuea amp'a magis, & quæ non est omnino adæquata araneæ. In hoc spacio est humor quidam dictus albugineus, similis enim est oui albuginibie

gini: hic sustinet partes vueæ, ne collapsæ supra araneam, impediant visionem: prætetea humectat araneam, & christallinum, ne exiccentur ab externo, & destruatur visus.

Periera-neum. Vlterius, tunica capitis exterior, quæ supra perioctum est, diciturque pericraneum: cùm diffundit se per oculi cõcauitatem, facit tunicam quandam ambientem oculum, & affigentem suo loco: quæ tunica extenditur vsque ad extremitates corneæ, & circuli maioris, & hæc, album oculi, & ista est multùm pinguis interius,

Tunica cõsolidatiua, seu cõiunctiua, & adnata. vt suo calore foueat oculi humores ne cõgelentur, ac propter hanc dixit Arist. oculum non frigere, de sens. cap. 2. & Proble. sect. 31. quæst. 23. idcirco dicitur ista tunica cõsolidatiua, coniũctiua, & adnata, id est, exterius nata: fouet enim oculum, & coniungit cum caluaria.

Tres humores in oculo, & quinque tunicæ. Sunt igitur in oculo tres humores, christallinus, vitreus, & albugineus: & quinq; tunicæ, aranea, retinea, vuea, cornea, & alba, seu candida. Vesalius ponit vnam aliam dictam superciliaiem. Ab extremis

Nota. enim araneæ vsque ad vueam, sunt venulæ vndique, quæ coniungunt araneã cum vuea. Sed reuera hæc non est tunica, sed venulæ, quibus fertur nutrimẽtum ab vuea in araneam. Hæc igitur sunt, ex quibus oculus integratur.

Palpebra, cilia, & supercilia. Aliam etiam apposuit natura ad conseruationem ipsius, vt palpebras, cilia, supercilia, & superiorem nasi partem: quæ omnia perscrutari, eorumque perquirere causas extra modum esset digredi.

Secundò agitur de musculis & motibus oculorũ ad videndum. Aduerte secundò principaliter, quòd tunicæ candidæ oculi, sex musculi coniunguntur, ratione quorum oculus varios motus sortitur ad res videndas: qui musculi ad vnum confluunt, qui oculum sustinet, & sic septem fiunt musculi in o-

Qui, & quot motiui musculi. culo, per quos spargitur neruus à cerebro proueniens per foramen caluariæ, quod est ad latus. Sunt enim duo foramina in concauitate caluariæ, vbi est oculus. Vnum directè oppositum centro oculi: & per hoc procedit neruus opticus & visiuus. Alterum ad latus interius, & inde procedit neruus motiuus à secundo coniugio neruorum tractus: & per hoc foramen proueniunt ex cerebro lachrymæ: hæ enim per exteriores partes oculi procedunt, scilicet inter tunicam candidam, & palpebras.

Quot oculorũ sint motus. Ratione ergo horum musculorum, sex motus insunt oculo: sursum si rectè, deorsum rectè, ad latus versus angulum nasi, qui dicitur internus, & ad latus versus angulum exteriorem: quintus & sextus sunt semicirculares: alter sursum ab angulo externo versus internum, alter deorsum versus externũ ab interno, & quisque medio peculiari musculo exercetur. Hæc est igitur plena oculi descriptio.

Nota. Vnum tamen nota, quòd natura noluit vnum oculum animali tribuere, sed binos singulis, & vt perfecta esset cognitio, vt inferiùs declarabitur, & vt vno deficiente, non statim tanta priuaretur cognitione.

Coniunctio oculorũ quãta inter se. Quamuis verò duo sint, scias tamen, quòd vnionem quandam habent inter se, neruus enim opticus à cerebro bifurcatus procedit, qui paulò pòst coniungitur, ac vnus fit, pòst iterum in duos diuiditur, ac quisque in suum oculum proficiscitur. In hoc neruo spiritus visiui sunt, per quos vis mandatur à cerebro in oculos, & per eosdem species rerum visarum ad sensus interiores ascendunt. Sunt præterea tam colligati oculi, vt non contingat vnum moueri, quin simul & alter: & cui puncto opponitur vnus, etiam opponatur & alter: & in vnum obiectum punctum simul respiciant, adeò, vt cùm aliquo impedimento aufertur ista vnio, vnum apparet duo: vt in his, qui digito premunt oculum: quod non esset, si vnus oculus clauderetur.

Tertiò dissoluitur præcipua difficultas, in qua parte consistat potentia visiua. Aduerte tertiò, supposita hac partium multiplicitate, difficultatem esse inter Philosophos, in qua consistat visiua potentia. Quidam eam in humore christallino ponunt: quod Aristotel. dicit 1 histo. cap. 9. Quidam in tunica retinea, quidam in aranea, quidam in humore vitreo, quidam in coniunctione illa neruorum opticorum.

Variæ opiniõ pbabiles. Albert. Summa de homine, dicit visiuam potentiam quantum ad initium, esse in humore christallino; quantum ad progressum, in neruo, & in spiritu, quantum ad perfectionem in sensu interiori.

Cõclusio. Mihi videtur esse dicendum, In humore non esse visiuam potentiã, cùm humor non sentiat, nec vitam habeat sensitiuam: sed

sed puto, probabilius esse in tunica aranea, quæ pupilla dicitur: læsio enim, quæ fit in hac, visionem aufert; & obiectum huic directionem habet, secundum quam videmus: non enim nisi rectè opposita perspicimus.

Quartò agitur de modo, quo videt oculus. Cur natura fecit oculum rotundum.

Aduerte quartò. Hæc est natura potentiæ visiuæ, & visionis, vt non nisi recta videamus per se: & quò magis rectè opponuntur, & perfectius videntur. Et hæc est causa, quare natura fecerit oculum rotūdum; non enim posset magnas moles percipere, nisi foramen illud pupillæ circulare esset in corpore rotundo: si enim esset in plano, tunc non posset opponi rectè, nisi paruis corporibus: solùm autem ea percipiuntur, à quibus secundum quamlibet partem visam possunt mādari lineæ rectæ vsq; in oculi centrum. Cùm autem illud foramē sit in corpore rotundo, tunc multum ambit, & complectitur moles, à quibus possunt facilè trahi lineæ rectæ ex singulis partibus vsque ad oculum: ideoque est propositio Perspectiuorum, Oculus quantitati percipiendæ non sufficeret, si rotundus non esset.

Ex his soluuntur duo problemata.

Hoc soluit duo problemata. Alterum est: quare moles magnæ, vt vrbes, & turres à longè totæ videntur, prope verò non, nisi ex parte. Ratio est: quia dum à longè

1. sunt, opponuntur per rectam lineam pupillæ, & videntur secundum omnes partes: at cùm propè, non opponuntur rectè, nisi secundum aliquas partes.

Alterum est: quare cùm aliquid oblatum

2. manu, benè perspicere volumus, ad aliquam separamus distantiam. Ratio est, quia cùm distat, magis rectè opponitur oculo, magisque ipsius opponitur centro: quò autem rectiùs est, perfectiùs videtur.

Doctrina Perspectiuorum, ex quo principio sumat exordiū cùm exponūt quomodo videamus.

In hac visionis natura, Perspectiui suā doctrinam fundant: nam, quia non videmus nisi rectè opposita, dicunt nos per rectas lineas videre; & quia quæ videntur, aliqua per lineam directam centro pupillæ videntur: aliquæ partes verò per lineas lateraliter directas: dicunt, quòd videmus per triangulū, seu per pyramidem, quam vocāt visualem. Dicunt, angulum huius, qui dicitur conus, esse in oculo, & basem in re visa: lineam autem diametralem, id est, directionem illam perpendicularem supra rē visam, vocant axem: & quia illa est certa cognitio, & perfectior, dicunt, q̃ per axem certificamur de re visa.

Soluūtur alia duo problemata.

Ex quo solues problemata duo. Alterum: quare dum perfectè aliquid aspicere volumus, per totum hinc inde oculos vertimus, cùm in principio totum inspexerimus. Dico, quod verum est, totum priùs 1. visum fuisse: tamen perfecta cognitio est per axem, id est, per cognitionē directam, quando à re visa in centrum oculi linea cadet perpēdiculariter, & hunc axem vertimus in partes diuersas, vt totum perspiciamus perfectè.

Alterum est: quare figuræ in aquis ex- 2. pressæ non percipiantur ipsis aquis agitatis, vt dicit Aristotel. libro de insomnijs cap. 3. libro de diuinatione in fine. Ideò, quia non possumus axem firmare, nec vllam firmiter rectam perfectè habere cognitionem.

Quintò ostenditur, qua rōne, & modo motus, & quies videantur.

Aduerte etiam, quòd per hunc axem percipimus motū, & quietem. Cùm enim variatur axis, & ista cognitio directa, motus apparet, in quo solet esse deceptio oculi: mouetur enim iste axis, & variatur, cū obiectum situm mutat: vel cùm ipse sentiens mutatur obiecto quiescente.

Redditur rō aliquorum appa rentiū in motu, & quiete.

Ob id dum iter facimus, apparent montes moueri. Similiter ebrijs, vt dicitur sect. 3. Problem. q. 9. cuncta moueri apparent: spiritus enim vi caloris agitati, hinc inde mouentur, & faciunt res apparere motas, imò geminans, vt dicebat ille:

Cùm bibitur concha, tunc iam vertigine tectum;
Ambulat, & geminis exurgit mensa lucernis.

Præterea aliquando obiectum, & sentiens, simul mouentur: & quia idem manet axis, vtrumque stare videtur: quod accidit ijs, qui in triremibus existentes, respiciunt alios in alijs vento flante & triremibus motis.

Sextò redditur rō, cùm sint oculi duo, vna tamē apparet res, & cur aliquādo duę appareant cum sit vna.

Aduerte vlteriùs, quòd quamuis sint duo oculorum axes, tamen vterq; in idem punctum visum terminatur, ita, vt ab illo in oculi vtriusque centrum possis lineas mandare rectas, & ob id vnum non apparet duo: at cùm separantur axes, vel compressione oculi, vel alia causa, fiunt axes non vniformes, & sic res visa multiplicata apparet.

Vnum

Cur oculo vno solo melius percipitur rectitudo distātiæ, vt in Sagittarijs.

Vnum tamen nota multùm, quòd oculo vno percipimus rectitudinem distātiæ obiecti oppositi; non enim est regula tam directa, quàm oppositio oculi ad rem visam; ob id Sagittarij vtuntur vno oculo, pro regula attingendi scopum: quod dixit Aristot. sect. 31. proble. q. 23. claudunt enim alteram: quia ille alter respicit per alteram lineam, secundum quam nō mittitur sagitta.

Cur vtroq; oculo melius percipitur distātia, quàm vno solo.

Et ad percipiendam certam distātiam, & terminum, vtimur vtroque oculo: ibi est enim res visa, quantum ad finē distantiæ, vbi applicat oculus vterq; suū axem. Et hęc est notanda causa, quare, oculo vno clauso, non possis statim filum in acus foramen introducere, nec punctum signatū digito attingere. Et de ebrijs dici solet, quòd digito non possint facere congredi digitum: quia axes turbati sunt. Placuit ista miscere in præsenti ex aliena facultate, vt aliquam harum rerum cognitionem darem, multaq; alia intelligēdi in his viam aperirem.

7. ex dictis respondetur ad quæstionē ioi tio propositam.

Superest iam respondeatur vno verbo ad quæstionem. Dico igitur cum Arist. 2. de parti. cap. 1. quod vis sensitiua non consistit, nisi proximè in parte similari, non autem in dissimilari. Diximus autem esse hanc pupillam & tunicam araneam: hæc igitur est proximum sensorium visionis: reliquæ enim partes non suscipiunt visionem, nec sunt proxima causa, sed sunt ministrantes partes: quod si sensorium vtrūque dicat, tunc oculus est.

An color sit motiuus perspicui in actu. Vbi de Natura coloris quid sit, &c.

Quæst. XVII.

Intētio & scopus disputationis.

NON hic disputatio est de propositionis huius veritate, an sit motiuus perspicui in actu: sed de modo, quo veritatem habeat. Certum enim est, colorem in lumine esse visibilem: at dubium est de lumine, an sit necessarium ex parte medij, vt à colore immutetur: an ex parte obiecti, & coloris, vt medium immutet.

Nota quid sit in controuersia.

Quòd pēdeat quæstio exnatura,

Hocautem pendet ex alio: an colores habeant suum esse antequam adueniat lumen: an non, sed ipsum lumen sit forma colorum. Si enim dicas, lumen esse actum, & formam intrinsecam colorum: & essentia coloris. tunc erit necessarium, ex parte obiecti. Si verò dicas, colores habere suum esse citra lumen, erit necessarium ex parte medij.

Sunt igitur argumenta, quòd sit necessarium lumen ex parte obiecti: est autem primū ab authoritate Aris. li. de Sens. c. 3. Color, inquit, est extremitas perspicui in corpore terminato: ergo color formaliter est ipsum lumen, & lumen dat esse colori. Probatur consequentia ex declaratione definitionis. Sic enim interpretatur Albertus, quod totus aer recipit lumen, & simul superficies extima corporis opaci & aer simul cum illa superficie dicitur perspicuum actu: sed lumen in aere non est color: in superficie verò corporis opaci color est: est igitur color extremitas perspicui scilicet actu, quæ extremitas est in corpore opaco. 1. Argum. ab authoritate Aristo. quòd lumē requiratur ex parte obiecti.

Præterea secundò. Oculus existens in tenebroso medio, videt obiectū illuminatum: non autem contra, oculus in medio illuminato videt obiectum in obscuro: ergo lumen est necessarium propter obiectum. Consequentia videtur certa. Antecedens patet experientia. Si aliquis respiciat ex obscuro loco, videt homines in claro existentes, non tamen ab ipsis videtur. 2. Argum.

Præterea tertiò. Si lumen non esset color, ipse vnum & idem, non posset luminis oppositione varios habere colores, vt notum est: at id experientia constat in collo columbæ, & alijs, quę varijs luminis radijs varios recipiunt colores: ergo color, lumen est: & sic est necessarium ex parte obiecti. 3. Argum.

Præterea quartò. Si lumen esset necessarium ex parte medij, color non posset agere in ipsum medium: ergo est necessarium ex parte obiecti. Antecedens patet: quia lumen est color, seu color est lumen quoddam: at lumen non agit in lumen: ergo non agit color in medium illuminatum. 4. argum.

Præterea quintò. Color est per se visibilis: ergo extrinseco alio non indiget, scilicet lumine ab ipso distincto: ergo color est ipsum lumen intrinsecè. 5. Argum.

In hac ergo re sunt duę sententię oppositę. Prima est Auempacę, quē citat Auer. com. 67. & est Auicennę lib. 6. p. 3. capit. 1. & ferè idem dicit Alber. Summa de homine in 1. opi. Auicen. & Alberti. &c.

ne in q. de substantia coloris, fol.95. Dicunt, quod ante luminis aduentum, nullus est in corpore color, nec albedo, nec nigredo, nec alius: adueniente lumine, fiunt illi collores qui nō aliud sunt, quàm lumen ipsum varijs corporibus receptum, quo recedente non manent colores, nisi in potentia.

Alber. addit. quòd manet qualitas quædam, quę est effectus primarum qualitatū & est materiale coloris: lumen tamen est, quod dat formam, & speciem colori ipsi. Horum argumenta sunt posita in principio.

Altera sententia S. Tho. Auer. &c.

Altera sententia est S. Thomæ, & Auerro. cōm. 67. Caiet. Thie. Iand. q. 19. & cōmunis: quod color habet suam naturam citra lumen, etiam in tenebris: lumen autem est necessarium ex parte medij, vt medium disponatur ad hoc, quòd color agat in ipsum, & per ipsum mandet suas species in visum. Hanc sententiam nos sequi intendimus: ob id declaranda, & probanda paulò latius est.

1. fund. in quo indagatur, & explicatur essētia & natura coloris.

Vnum autem est fundamentum præmittendum, quo coloris substantiam manifestabimus, in qua indaganda, vtar qua dam via, & methodo Aris. qua vti solet in indagandis effectuum aliquorum causis.

Nota.

Qua via, & metho do indagāda sit essētia coloris duplici simili declaratur.

Procedit enim via similitudinis effectuū, ex notis ad ignota: quod exēplo declaro, Probl. sect. 30. q. 3. quærit de melanchonicorum effectuum causis: modo enim tristes, modo hilares sunt: inuenit similes effectus in ebrijs, in quibus causa notior est: quę sit disposionem ebriorum, quę est causa talium effectuum; talis enim erit dispositio melanchonici: sed hęc à natura, illa ex accidenti.

1.
2.

Similiter de rubedine, & macula naturali in Prædicam. qualit. comparauit eos erubescentibus, in quibus rubor est: quia sanguis ad faciem confugit. Ita erit in illis alijs, sed à naturali generatione: his autem ex accidenti.

Similiter nos faciamus: quęrimus itaq; colorum principia. In coloribus ergo, qui ex accidenti sunt, consideremus id, quales sunt colores iridis, qui ex accidenti, & nō permanentes sunt, vt dicitur 3. Metheor. capit. 4.

Nota.

In his igitur tria principia sunt. Est diaphaneitas quędam nubis, qua lumen recipitur: est opacitas quædam, qua retinetur ne transeat omnino, est lumen ipsum receptum, retentum, & opacatum: & ex his color est. Inter hæc tria, lumen est forma, & coloris substantia: reliqua duo sunt, vt materia, & principia materialia. Quòd si lumen illud esset ab interno, & ipsis partibus nubis, ipsumque subiectum permaneret, vtique esset color verus, & permanens. At quia ab externo Sole pendent, & nubes citò resoluitur, & non est permanens.

Colorum apparentium tria principia. Quę sit natura colo ris appare tis, & ex qua natura veri coloris colligatur.

In coloribus ergo veris, & manentibus, ista eadem principia sunt. Est lux quædā, non ab externo, sed ex partibus igneis, ex quibus mixtum est, quæ recepta cum diaphaneitate aquę, & aeris, & opacata opaco terræ transit in colorem verum & permanentem. hæc igitur est substantia coloris, & principia.

Veri coloris principia, & natura.

Nota.

Nec tamen putes, quòd manet iam lux, sicut lumen in iride: mutatur enim in distinctam specie qualitatem, vt dicemus pòst.

Inferūtur tria ex dictis circa naturā coloris.

1.

Ex hoc sequitur primò, quod primæ qualitates non sunt proxima principia colorum, sed remota; quatenus opacitatem, vel diaphaneitatem, vel lumen aliquod fa. iunt.

Et hoc patet eo, quòd idem specie color modò ex calore vehemēte, modò ex frigiditate procedit; vt albedo in niue, & in calce. Vide sect. & Probl. 36. q. 1.

2.

Sequitur secundò, quòd non solum vbi qualitates elementares sunt, erit color, sed etiam, vbi non sunt, sed est aliqua opacitas, & diaphaneitas cum luce; & tales colores dicuntur, & sunt simplices, qui elementis & cælis insunt, qui non plenè videntur, nisi coniungantur cum externo lumine. Et hæc colorum distinctio in simplicem, & mistum, habetur expressa ab Arist. lib. de color. in principio.

Tertium.

Sequitur tertiò, quòd aliquando lumē externum cōiungitur cum aliquibus corporibus mistis, & ob varias reflexiones, diuersos facit apparere colores, vt in collo columbæ, & alijs.

1. Conclus. Lumē externū nō dare eē ipsis coloribus. 1. Ra.

Hoc supposito, sit prima conclusio: Lumen externum non dat esse ipsis coloribus. Hæc conclusio est contra Auicen. & alios.

Probatur primò authoritate. Si enim esset

esset lumen forma coloris, iam ipse color faceret actu diaphanum, sicut ignis: quòd expresè negat Arist. docens, quòd color est, qui præsupponit actu diaphanum, vt ipsum moueat: ergo color, quid aliud distinctum est actu ipsius diaphani, qui lumen est.

2. Ratio. Probatur secundò ratione: Si lumen est forma colorum: ergo colores specie non differunt: quod quidem absurdum est in Philosophia. Sunt enim contrarij colores, & inter eos est motus, vt notum est. Probatur autem sequela: quia idem specie est lumen, siue sit intensum, siue remissum, siue refractum, siue non.

3. Ratio. Præterea tertiò: quia colores agunt in lumen: aliquando enim intingunt aerem illuminatū, vt apparet in corporibus obiectis arboribus, apparet in eis viriditas quædam: ergo color non est lumen ipsum.

2 Concl. Lumē est necessariū ex parte medij. Secunda conclusio Lumen est necessarium ex parte medij, quo medium fiat actu perspicuum, vt possit à colore recipere suas species.

1. Ratio. Hæc manifesta est ex Aristo. & ratione probatur. Si enim lumen est necessarium ex parte subiecti, vel obiecti, vel est, vt agat in potentiam: vel vt sit dispositio coloris, vt agat. Non primum: quia color est qui agit. Non secundum: quia si dispositio esset, vel esset materialis: & hoc non: quia color est in subiecto etiam sine lumine. Vel est vt instrumentum effectiuum & hoc non, quia color immediatè operatur: ergo non est necessarium lumen, nisi ex parte dispositionis in medio.

3 Concl. Color nō est immediatum, & adęquatū obiectū visus. Tertia conclusio. Color non est immediatum obiectum visus, & adæquatum. Hęc nota est: sunt enim alia visibilium genera præter colorata, vt luminosa, seu lucentia, & ea quæ noctu videntur: ob luminis enim paruitatem, lux apparet color in die, nec lucent, nisi noctu.

1. Ratio. Causa ex Alber. cur quędā noctu luceāt. Alber. summa, fol. 95. reddit causam horum, quæ noctu lucent. Dicit, quod horum, quædam sunt putrefacta, quædam non putrefacta: ob id lucent, quia per putrefactionem, humidum contugit ad partes corporis externas, & calor ipsum sequens, ibi congregatur, apparetq; lucere, sicut pruna, vel ferrum candens, quibus inest caloris aliqua multitudo: tantusq; aliquando concurrit, vt fiant partes ignitæ, & humor inflammetur: propter quod aliquando in sepulchris mortuorum apparent flammæ.

Quæ verò non sunt putrefacta, lucent ex caloris copia, sed non congregati ob illam causam, sed quia natura illas fecit partes calidas, vt suppleret aliud.

V.g. in piscibus, quia carent sanguine ob idq; calore indigent, fecit natura squamas calidas, vt defectum supplerent: similiter in Lāpiride fecit diaphragma calidū. Calor autem iste cumulatus, lucem tenuē facit, qui in die vincitur ab externo lumine, colorq; apparet. Exemplis ostēditur.

Superest est ad argumenta respondere. Ad primum, quod est Alber. dico, sensum illius definitionis nō esse illū, sed alium. Ad primum.

Aduerte ergo, quod corpora perspicua, & apparentia, sunt duplicia. Quædam secundum totam suam profunditatem conspicua sunt, & hæc simpliciter perspicua & diaphana dicuntur. Quædam autem solum secundum exteriores partes, & vltimas, & hæc dicuntur perspicua secundum quid, id est, terminata intrinsecè. Nota.

Est igitur duplex actus. Alter perspicui simpliciter, quo actu visibile fit, & hic est lumen. Alter perspicui terminati, & hic est color.

Lumen ergo est qualitas, qua formaliter perspicuum visibile est secundum totum eo modo, quo superiùs diximus, scilicet apposito opaco. Color autem qualitas, qua secundum superficiem aliquid videtur, motiuaq; est diaphani actu, ad differētiam lucis, quæ etiam in superficie apparet: ob id dicitur extremitas perspicui in corpore determinato.

Ad secundū respondeo, quod obiectum in lumine constitutum videtur ab oculo constituto in tenebris, non quia lumen sit necessarium ex parte obiecti, sed vt fiat actu illuminatum medium, quod est illi cōtiguum, vt possit agere & producere in ipso suas species. Ad 2.

Quòd si dicas, Si species produci possūt in alia parte aeris obscuri, vbi est oculus, cur non producantur statim in aere contiguo ipsi subiecto. Obiectio.

Respondet bene Caiet. & Iandu. quòd non est par ratio: difficiliùs enim est producere species, quàm multiplicare: ob id cùm producantur species in parte aeris Solutio.

 iuxta

iuxta obiectum, difficilius producentur: quapropter est necessaria maior dispositio versus obiectum.

Obiectio. Solutio. Sed dices rursus Quare id ita est? Respondeo: quia species immediatè ab obiecto productæ, debent esse intentiores & fortiores, cùm debeant multiplicare alias: sicut calor productus prope ignem, debet esse intensior, vt alium producat: quod si remissæ essent à principio, essent posteà adeò debiles, vt lumen potius impediret actionem ipsarum, easque occultaret.

Altera solutio ad secundum. Poteris etiam dicere forsan melius ad secundum, quòd siue obiectum sit in tenebris, siue oculus, & aliud est, in lumine semper illustratur medium, quamuis non perfectè. Est enim lumen multum multiplicabile per reflexionē. Cùm ergo obiectum est in magno lumine, videtur: quia medium totum est illuminatum: at cùm est in obscuro, & in minori lumine, non videtur: non quia medium non sit illuminatum, sed quia alia obiecta sunt magis illuminata, & minus visibile occultat minus.

Ad 3. Ad tertium solutio facilis est. Lumen enim aliquādo recipitur in corpore, & ob varias reflexones, diuersos colores apparere facit: sed hoc non tollit colores alios habere esse sine lumine.

Ad 4. Ad quartum respondet Auer. quòd color non est lux formaliter. cùm enim lux opacatur in corpore, destruitur, & fit alia qualitas specie distincta, quæ dicitur color. Idem dicit Agid.

Ad 5. Ad quintum dico, quòd color dicitur per se visibilis: quia est eius naturę, vt agat in sensum visus: at quia non agit, nisi per medium dispositum, indiget lumine, nō vt instrumento, sed vt dispositione in medio, & hoc etiam est in alijs agentibus naturalibus, nō tamen ob id dicitur non esse visibilis per se. Aduertendum est autem, quòd illa propositio est per se mathematica, sicut homo est sensibilis.

An lumen sit corpus.
Quæst. XVIII.

Vltæ difficultates circa luminis naturā & proprietates sunt: vt enim ipsum esse notissimū est, ita quid ipsum, & quale sit, difficillimè intelligitur.

Aliqua igitur in præsenti disputabimus. Incipiamus ergo à proposita quæstione. Videtur enim lumen corpus quoddam esse. Primò authoritate Aristot. Problem. sect. 12. q. 33. Dubitat quare strepitus & voces meliùs audiantur in nocte, quàm in die. Respondet, quia in die voces impediuntur, quo minus ad auditum veniant, ab aere, qui densior est ob radios solares, & lumen, quæ corpora sunt. 1. Argu. ad partē affi.

Præterea secundò. Omne quod per se mouetur, est corpus; lumen per se mouetur; ergo lumen est corpus. Consequentia est certa cū maiori. Probatur minor: quia quiescente aere, lumen mouetur, vt apparet ex decremento, vel augmento vmbrarum: ergo mouetur per se, & non ad motum aeris, in quo est. 2. Argum.

Præterea tertiò. Lumen habet figuram per se: ergo est corpus. Probatur antecedēs ex propositione perspectiua. Incidentiæ radiosæ per angularia foramina ad mediocrem distantiam rotundæ apparent. V.g. si radius solaris transeat per foramen angulare, facit in corpore obiecto figuram rotundam; similiter per folia arborum radij transeuntes faciunt in terra rotundas figuras. Cùm ergo non sint tales figuræ in subiecto; nec in loco, quò transeunt radij: ergo lumen figuram habet per se. 3. Argum.

Præterea quartò. Quia habet trinam dimensionem lumen, vt notum est, cùm sit vndequaque diffusum: ergo est corpus. 4. Argu.

Præterea quintò. Quia lumen progreditur à corpore luminoso: at corporum est progredi, non accidentium: nam migrarent tunc de subiecto in subiectum: ergo corpus est. 5. Argum.

Præterea sextò. Nam lumen dicitur refrangi, & reflecti: quæ propria sunt corporum. 6. Argu.

Præterea septimò. Nam si lumen esset accidens, lumen cùm lumine se misceret in eodem medio: at nō miscentur. Et probatur primò de lumine Solis, & lucernæ. Cùm enim simul sunt, apparet distinctio inter illa: lumen enim lucernæ apparet album: non ergo sunt mista. De luminibus etiam duarum lucernarum patet non misceri: quia fiunt duæ vmbræ ex vno corpore opaco. At si vnum fieret lumen, tunc vna fieret vmbra. 7. Argu.

Prçterea octauò. Si lumen esset accidēs, esset 8. Argu.

esset in subiecto: sed id non potest esse: sequeretur enim, quòd accidens migraret à subiecto in subiectum. Patet. Si enim est in aere, contingit aerem variari lumine & radio manēte immoto: ergo mutaret subiectum: corpus igitur est. Hæc sunt argumenta ad partem affirmatiuam.

Variæ diuersorum opiniões. Auicen. libr. 6. p. 3. cap. 20. multas citat sententias circa hoc. Aliqui enim corpus esse dicebant, alij substantiā spiritualem, alij formam substantialem, alij nihil horum, sed solùm apparentiam quandam solis in medio, sicut apparet res in speculo, non tamen est aliquod ens in ipso medio.

1. Conclu. Lumē nō esse corpus. Vt autem veritas huius rei constet, sit prima conclusio. Lumen non est corpus. Probatur primò argumento Aristo. Si lumen esset corpus, vtiq; penetraretur cum corpore: at hoc est impossibile. Sequela autem patet: quia recipitur in corpore diaphano, quod est in potentia, & obscuratū: recipitur autem in qualibet parte, cùm totus aer illuminetur.

1. Ratio ex Aristo.

2. Ratio. Probatur secundò. Si corpus esset, vtiq; sine motu perceptibili non posset per tantam diffundi distantiam: at nullus apparet ipsius motus: ergo non est corpus.

3. Ratio. Probatur tertiò argumento Philoponi: Quia omnis motus naturalis inanimatorum, aut sursum, aut deorsum aut circulariter fit: at nullus est luminis, quia vndique se ad omnem dimensionem diffundit: ergo, &c.

4. Ratio. Præterea quartò. Si corpus est, vel est corruptibile, vel incorruptibile: sed neutrum esse potest: non ergo est corpus. Minor probatur. Primò: Nō est corruptibile: quia tunc ex eius corruptione aliquid generaretur, cùm materia nō possit corrumpi. At nihil videtur generari ex luminis corruptione, & tamen appareret, cùm sit tam immensum corpus. Probatur, quòd nec incorruptibile sit ita, vt sit cum luminoso semper. Nam de lumine lucernæ non tum est id dici nō posse, quod perit extincta lucerna.

2. Conclu. Lumē nō esse substantiam immaterialē vel spiritualē. Secunda conclusio. Lumen non est substantia immaterialis, & spiritualis. Probatur primò. Omne spirituale, oculo corporeo est inuisibile: at lumen per se videtur.

2. Ratio. Præterea secundò: Spirituale est incorruptibile: at lumen corrumpitur.

3. Ratio. Præterea tertiò. Corporeum non potest agere in incorporeū: quia corpus semper agit in materiam, & sic omnis effectus est in materia: at luminosum est corpus: non ergo faciet substantiam immaterialē, nisi creet illam: quod impossibile est.

3. Conclu. Lumē est qualitas realis existens in medio. Tertia conclusio. Lumen est qualitas realis existens in medio. Hæc conclusio duo continet. Alterum est, quòd lumen sit qualitas. Alterum, quòd sit realis.

1. Pars p̄batur. Prima pars f. quòd sit qualitas. Primum probatur. Si enim non est substantia, erit accidens. si accidens, cùm sit actiuum (calefacit enim, & substantiā producit) erit qualitas. Nullum enim accidēs actiuum est, vt patet, nisi qualitas. Et in hoc conuincitur quarta sententia, quæ putabat lumen tantùm esse apparētiam: hoc autem esse non potest, cùm lumen faciat in hæc inferiora effectus reales: ergo lumē aliquod est in medio.

2. Pars. An lumen sit qualitas realis. Altera pars cōclusionis est, quòd lumen sit qualitas realis. Sensus est, id est, non est species lucis, per quam lux videtur. Aliqui enim putant lumen se habere ad lucem, sicut species coloris, qua color videtur, & vocant hoc lumen habere esse intentionale. Huius sententiæ fuit Sco. 2. Sent. d. 13. q. vnica, Aegid. etiam, & Caiet. Thien. in præsenti.

1. Opi. Scoti, &c. q̄d sint spēs intētionales lucis. Probant: quia aliter non posset recipi in oculo, sicut color non potest recipi in oculo, nisi coloris species.

1. Ratio huius opinio. quòd sit species lucis. Præterea, quia aliter non diffunderetur in instanti per medium.

2. Opinio D. Thom. tenēda q̄ lumen sit realis qualitas. Oppositum tenemus cum S. Thom. in præsenti, & 1. par. quæst. 67. ar. 3. & Alberto, & Philopo. & alijs, quòd lumen habet esse reale, id est, non est species, per quam videtur color.

1. Ratio. Et probatur primò: quia species obiecti non est sensibilis: non enim species coloris videtur, nec odoris gustatur, sed est id, quo obiectum sentitur: at lumen per se videtur: ergo non est species lucis habēs esse intentionale.

2. Ratio. Præterea secundò. Species intētionales non alterant realiter subiectum alteratione corruptiua, sed solùm sensitiua: at lumen alterat: calefacit enim & p̄ducit substantiam: non ergo est dicendum esse lucis speciem intentionalem.

3. Ratio. Præterea: Specie non denominat medium: non enim species coloris denomi-

 nant

nant aerem: at lumen denominat: dicitur enim aer illuminatus. Hæc sunt argumẽta S. Thom. quæ frustra conatur soluere Aegid.

4. Ratio.

Et est illud argumẽtum. Si lumen esset species, non indigeret specie alia, vt videretur: at lumẽ indiget specie alia: non enim lumen, quod est in medio solari, videtur ab oculo in tenebris, nisi per speciem à lumine distinctam,

Habes ergo, quòd lumẽ est aliqua qualitas realis producta à luce, quæ est in corpore luminoso, & quòd lux non videtur per lumen, vt per speciem: sed lux habet aliam speciem distinctam, per quam videtur: similiter & lumen aliam distinctam.

Confirmatur ratio.

Et hoc maximè confirmatur. Si in memoriam reuoces, quòd species non sunt formarum, sed ipsorum compositorum: species enim non est coloris, sed colorati. Ita si lumen esset species lucis, esset ipsius lucidi, & luminosi: quod est falsum. Nam tunc per lumen refractum, & reflexum à quocunque loco, viderem Solem, sicut in speculo: quod tamẽ est falsum. estque hoc notatu dignum.

Ad primũ arg. primæ opinionis

Nec argumẽta duo in oppositum quicquam valent. Ad primum dico, quòd lumen recipitur in oculo, non quia oculus, sed quia diaphanum, & ita receptum lumen in ipso sensorio non videtur; quod si oculis clausis, lumen, & fulgur apparet, illud non est in potentia vel sensorio, sed in palpebra vel in cornea tunica, vel albugineo humore.

Ad scdm.

Ad secundum respondeo, quòd diffunditur in instanti nõ eadem causa, sed quia contrario caret, vt pòst dicemus.

Dubiũ 2. An lux & lumẽ specie differant.

Alterum dubiũ esse potest hic, An lux, & lumen specie differant. Illi, qui dicunt lumen esse lucis speciem, consequenter dicũt differre specie, sicut color & ipsius species differunt specie.

1. Opinio. Differũt, vt species à reali qualitate.

Aliqui perspectiui dicunt quidem lumen esse qualitatẽ realem, lucis effectum differre tamen à luce ipsa specie, vt sint duæ qualitates specie differentes, & lux est causa luminis.

2. Opinio. Etiã differũt, sed vt duæ reales qualitates.

Id autem probat: Quia lumen est in diaphano; at lux est in opaco corpore, quale est luminosum.

Præterea. Lux est permanens in subiecto; at lumen nõ, nisi præsente luminoso.

1. Ratio quare distinguuntur realiter.

2. Ratio.

3. Ratio.

Præterea luce corpus videtur in superficie, at lumẽ in profundo etiam recipitur.

3. Opinio nõ differre specie. Primo similí declaratur.

Respondet tamẽ cum Sancto Thoma, Albe. & communi sententia Perspectiuorum; quòd lux & lumen non differunt specie, sed subiecto; lux enim & lumen, vt dicit S. Tho. se habent, sicut calor in igne, & calor productus in medio. In igne enim est, vt in causa, & permanenter, quia est proprius igni; in medio, vt in effectu, & non permanenter. Ita lumen in proprio subiecto lux est, quã Perspectiui primariã vocant; in medio autem lumen dicitur & vocant Perspectiui lucem secundariam.

2. Ratio.

Præterea. Lumen in proprio subiecto aliquando opacitatem aliquam habet, & tunc producit extra se lumen, vt est in Sole, & aliquibus mixtis; aliquando non habet, & nõ producitur lumen, nec videtur; vt lux ignis, quæ cùm non splendeat, lumen dici solet; vt lux non sit aliud, quàm lumen quoddam opacatum, non ita, vt in colorem degeneret.

Confirmatur ratio.

Hoc mihi etiam persuadeo. Nam stellæ, & Planetæ lucem habent, & tamẽ constat esse illam lucem maiori ex parte lumen Solis; non ergo lux, & lumen differunt specie.

Ad primũ ratione cõtrariorum.

Ad primum in oppositum dico, quòd lucentia diaphaneitatem habẽt, quamuis non tantam, quantam illuminata.

Ad scdm.

Ad secundũ respondeo, quòd illud non colligi specificam distinctionem, sicut in calore ignis, & eo, qui ab igne producitur, quorum alter est manens, alter non, nec ideò tamen specie differunt.

Ad tertiũ.

Ad tertium respondeo, quòd lucentia etiam in profundo apparent, licèt non secundum omnes partes: Dico etiam secundò, quòd id non est necessariũ: nam etiam lumen recipitur in superficie corporum opacorũ, nec ob id in profundo apparent: sunt ergo eiusdem speciei.

Nota ex Alber. distinctionẽ inter lucẽ, lumẽ, radium, splendorem.

Vbi nota ex Alberto distinctionem inter ista quatuor Lucem, Lumen, Radium, Splendorem: sunt enim idem specie, Lux vt est in causa, Lumen vt in medio, Radius, vt à lucido corpore secũdum rectum procedit: Splendor est lumen, quod ab aliquo corpore reflectitur, in quod corpus lumen à lucido rectè protenditur. Ex his manet principalis quæstio determinata.

Ad argu.

Superest, vt argumenta soluamus. Ad illud

menta ini-tio quæ-stionis posita. illud Aristot. dico, quòd id dixit ex mente Democriti. Solet enim aliquando in illis quæstionibus adhibere responsiones, suppositā vulgari doctrina: quanquam eo loco statim veram aliam subiunxit responsionē: quia in die Intellectus est multùm distractus actionibus proprijs & aliorum sensuum, nec vacat tantùm auditui: at in nocte alijs quiescentibus, magis auditui vacat. Prima etiam solutio ex parte aeris vera est: nam sonus multiplicatur cum aeris circulationibus & motu, quæ sese impediunt inuicem, & consequenti sonum, quem deferebant.

Ad primū ex Aristo.

Ad secūm. Ad secundum neganda est minor. Non enim lumē mouetur per se: moueri enim accidit, cùm aliquid vnum modò in vno situ, modò alio est: at non sic lumen: non enim pars luminis, quæ erat in hac parte aeris, postea est in altera: sed moueri videtur, quia paulatim corrumpitur, vt cùm calor qui erat extensus per aliquod lignū, paulatim corrumpitur secundum partes ligni, dicitur moueri. Et lignum etiam accensum, si paulatim, & secundum partes extinguatur, facit apparere colorē, & ignis formam moueri, quæ non mouetur.

Similiter etiam est, cùm paulatim producitur: videtur enim moueri. Sic ergo lumen, cùm paulatim accedere vel recedere videtur, accedente, vel recedente luminoso, videtur moueri, sed non mouetur, sed fit productio, vel destructio partium variarum luminis: est enim facillimæ corruptionis, & generationis, cùm pendeat ex præsentia luminosi.

Obiectio. Dices, Quomodo, si hoc ita est, lumen dicitur in instanti produci, cùm paulatim producatur, & corrumpatur?

Solutio. Respondeo, quòd lumen aliquo modo successiuè producitur, aliquo modo in instanti. Primò successiuè potest produci, quantum ad intentionem per accidens, vt si opponatur Soli aliqua nubes dēsa, emittet lumen remissum versus nos: si autem paulatim, & successiuè rarefiat, successiuè etiam intendetur lumen. Secundò successiuè etiam producitur lumen quantum ad extensionem per accidēs: vt si sit aliquod opacum obiectum luminoso impediens, quo minus luminosum per illud spatium diffundat lumen: tunc si successiuè retrahatur opacū, successiuè lumen se diffundit, sed per accidens. Tertiò etiam ratione luminosi, quod successiuè applicatur ad partes spatij, producitur lumen successiuè. De his modis non loquitus Arist.

Nota lumē tribus modis per accidens successiuè produci.

At per se lumen instanti diffunditur: hoc est luminosum, remoto alio impedimento, constitutum in aliquo situ, diffundit lumen in instanti per illud medium, quod potest illuminare, & non successiuè. Ratio autem est: quia illud medium, in quo potest, est in vltima dispositione ad recipiendum lumen: quia lumen non habet contrarium, quod expellat.

Quo in instanti producatur lumē, & lux.

Nota. Hic tamen nota, quòd quamuis Sol, vel luminosum diffundat suum lumē simul per totum medium, dicitur tamen per partes propinquas illuminare remotas: quod non debes intelligere sic, quòd illuminet priùs aliquas partes, & hæ alia actione illuminent alias: hoc enim totum non esset in instanti: sed quia nō illuminare remotas, nisi illuminaret propinquas: ob id dicitur per has illuminare illas, omnes tamen à Sole vnica actione illuminantur: sicut quis producit subiectum, producit simul passiones vnica actione, tamē per subiectum producit passiōes, id est, quia subiectum producit, passiones producit. Similiter qui mouet vnum extremum ligni mouet totum lignū simul, quamuis longum, dicitur tamen per quasdam partes mouere alias. Ita de lumine. Per hæc patet solutio argumenti secundi.

Ad tertiū. Ad tertium respondeo, quòd illa propositio est valdè difficilis apud Perspectiuos, nec putatur demonstrata, lege Vitellio. lib. 2. prop. 39.

Dico ergo cum aliquibus eorum, quòd rotunditas ista luminis prouenit à Solis rotunditate: si enim opacum sit prope foramen, tunc fit lumen ad foraminis figuram: quia omnes Solis partes non possunt agere in illud: at cùm est ad mediocrē distantiam, Sol secundum omnes partes opponitur opaco, facitque lumen rotūdum. Probant autē: quia cùm aliqua Solis pars est eclipsata, non facit rotundas figuras, sed nauiculares.

Dubiū. Sed dubiū est: nam similes figuræ fiunt ex reuerberatione speculi in parietē. Forsitan id etiam prouenit ex radijs incidentibus à toto Sole supra speculum.

Solutio. Quicquid sit, à causa externa rotundū fit lu-

fit lumen, non autem per se: atque ideò corpus non est.

Ad 4. Ad quartum dico, quòd ratione subiecti habet trinam dimẽsionem, sicut calor, albedo, & aliud accidens.

Ad 5. Ad quintum respondeo, quòd dicitur procedere, non quia moueatur, sed quia producatur à Sole, sicut calor dicitur procedere ab igne.

Ad 6. Nota. Ad sextum respondeo, quòd sunt illa vocabula secundum similitudinem dicta. Vbi nota, ꝙ radius dicitur reflecti, quando lumen productum supra aliquod corpus secundum aliquam lineam producit lumen versus eandem lineam, seu versus eundem locum, quamuis non per eandem lineam, sed non est idem lumen cadens, & reflexum.

Dissoluitur problema. Sit exemplum, quo soluitur problema quoddam, quare cum manè lumen Solis citò, & ante debitum tempus apparet, signum est pluuiæ. Respondeo, quòd illud lumen nõ prouenit à Sole directè: sed antequàm ascendat orizontem, illuminat nubem opacam, quæ lumen ad nos reflectit, sicut à speculo reflectitur lumen in parietem ad vmbram positum. Tale igitur intempestiuũ lumen indicat pluuias: quia indicat esse nubes, quæ, Solis calore aduentante, resoluentur.

Nota, qd sit refrãgi lumẽ, explicatur simili de specierum refractiõe & aliud soluitur problema. Lumen autem refrangi solet, seu dicitur, cùm multiplicatur, & tẽdit per aliam viam, per quam non tenderet, nisi aliquid occurreret. V.g. sit in scutella nummus argenteus, ponatur aliquis ad distantiam, in qua non videat nummum illum: si scutellã impleatur aqua, tunc apparebit nummus in aquæ superficie. Cuius causa est, quia ratione aquæ species, quæ sunt sicut lumen, cùm perueniunt ad superficiem, alia via tendunt in oculum: diuertunt enim à perpendiculari, vt dicunt perspectiui. Ista tamen in præsenti exactè discuti, aut explicari non valent, nec expedit: sunt enim purè perspectiua. sat sit terminos intelligere & rem aliqua ex parte cognoscere.

Ad 7. 1. Opin. ꝙ differant specie lumẽ supe- Circa septimum argumẽtum dubium est, an diuersa lumina distinguantur specie. Opinio autem plurium est, quòd lumen inferius, & superius specie distinguãtur: vt lumen Solis, & lumen ignis, & lunæ: & hoc tenet Alb. in summa: quia lumen Solis non est miscibile: lumen autem inferius, miscibile est. Et hoc mihi videtur probabilius, quamuis alibi disputandum est. rius, & inferiorum.

Solutio iuxta hãc opinionẽ. Et secundum hoc, facilè est respondere ad argumentum, quòd illa duo lumina non miscentur, quamuis qualitates sint: quia diuersæ sunt speciei.

De luminibus istorum inferiorũ, an misceãtur inter se. Lumina autẽ inferiora sunt eiusdem speciei inter se, vt lumina duarum lucernarum. Et de his est dubiũ, an misceantur in subiecto vno: hoc est dicere, an sicut, cũ applicatur ignis alicui temperatè calido, ipsum calefacit intendendo calorẽ illum, ita, vt vnus sit calor, & non duos sicut albedo, & dulcedo, ita sit in luminibus.

Vera sola rio etiã si non differãt specie, nec misceantur. Dico igitur primò ad argumentum, ꝙ quamuis dicamus esse eiusdem speciei, & nõ misceri, nõ ob id sequitur esse corpora. Nam accidentia, quæ à causa efficienti dependent, licèt solo numero differant, nihil prohibet esse simul impermista, sicut de speciebus ipsis intentionalibus verũ est: eiusdem enim speciei multæ simul sunt in oculo, & in medio, & in sensu interiori: non igitur argumentũ quicquam probat.

Dubiũ an misceãtur lumina. 1. Opi. philosophorũ perspectiuorum nõ misceri lumina. At circa rem ipsam, an misceantur, necne, communis est sententia Perspectiuorum, quòd non misceantur, quam multi communiter sequuntur, moti illo argumento de duabus vmbris, & etiam alio argumento: quia duæ lucernæ æquè intensę non intendunt lumẽ in medio, ferè quòd hoc tanquam demonstratum accipiunt.

1. Ratio eorum. 2. Ratio. Altera opinio misceri lumina. Mihi verò probabile videtur sic esse, & congruè sustineri posse: tamen argumenta nihil concludunt, immò oppositum probant: propterea probabilius puto, ipsa misceri.

Solutio argumentorũ primæ opin. Cur vno posito opaco ex duabus lucernis duæ appareãt vmbræ. 1. Funda. Pro solutione igitur argumẽtorum illorum, oportet explicare causam, quare duæ vmbræ fiant, vno opaco posito ante duas lucernas.

Aduerte igitur primò, quòd luminosum non illuminat medium lumine primo, nisi quod ei rectè opponitur: vnde quando opacum obijcitur luminoso, totum illud medium manet absque lumine, quod linea recta non potest attingere, illudque est vmbra. Vnde semper fit vmbra in illo spacio, quod est rectum, inter quod & luminosum, mediat opacũ: tunc enim opacum impedit, quo minus luminosum:

nosum possit illuminare. Vnde etiam fit, vt variato luminoso per se, vel opaco per se, mutetur vmbra, quia mutatur suppositio recta.

2. Funda. Aduerte iterum, quod vmbra nō aliud est, quam carētia luminis in spatio contiguo habenti lumen. Cùm enim in aliquo spatio lumen est, in alio autem illi coniuncto non, tunc in hoc vmbra apparet.

Nota etiam, quòd non solum vmbra est priuatio luminis, sed priuatio maioris luminis. Vnde minus luminosum in præsentia maioris luminis, vmbra est, quod experiētia comperitur. Sit aliqua lucerna remissa noctu illuminans aliqua duo spatia: ponatur alia lucerna intensior, illuminans partem vnam spacij, tunc illa altera pars apparebit vmbra in præsentia alteri⁹ magis illuminatæ.

3. Funda. Aduerte tertiò, quod duo luminosa plus illuminant aliquod spatium, quàm vnum, si æqualia sint: nam quibusdam partibus melius applicatur vnum, quàm alterum, & partes propinquiores magis illuminantur.

Redditur cā cur duę appareāt vmbræ. Ex his sequitur causa, quare duæ appareant vmbrę duobus luminosis positis in sitibus oppositis ad opacum vnū. Per primum enim fundamentum, lumen vnius luminosi non peruenit ad spatium rectū sibi post opacum, ad reliquum autem peruenit: & lumen alterius non peruenit ad aliud spatium sibi oppositum ad reliquū peruenit. Relinquuntur ergo duo spatia, quæ non illuminantur nisi ab vno luminoso singula, illaq; sunt vmbrę: quia sunt minus illuminata, quàm reliquæ partes spatij, quę sunt magis illuminatæ: quia à pluribus luminosis lumen participant. &

Ex his colligitur misceri lumina. ista est causa. Vnde potius colligitur illa lumina misceri: non enim in partibus, in quibus vtraque sunt, esset lumen intensius, nisi se miscerent.

Ad 2. arg. primę opinionis. 1. Solut. Secundum autem argumentum eorum nihil valet. Non enim est bona consequentia: quamuis enim nō intenderent se mutuò, non ideò sequitur, quod non se miscerent: nam id fieret, quia debilius non agit in fortius, vel in æquale: vt calidū vt quatuor, non calefacit magis calidum aliud, vt quatuor.

2. Solut. Dico etiam, quod lumina æqualia se mutuò intendunt: aliter enim non fierēt duæ vmbræ ex duobus luminosis: idcirco enim fiunt, vt diximus, quod partes quædam magis illuminatæ sunt à duobus luminosis: nec est simile de calore & de lumine.

His non obstantibus, vt probabile valde defendi potest, lumina omnia esse eiusdem speciei, & lumina non misceri, quamuis mihi probabilius est, esse eiusdem speciei, & misceri in medio, vt dixi.

Ad 3. 1. Opi. lumē eē accidēs, & nō in subiecto. Ad vltimum argumentum variè respondetur. Aliqui putant, lumen non esse in subiecto, esse tamen accidens, quia dependet in conseruari à causa efficienti.

Reijcitur 1. Opin. 1. 2. Hæc sententia est improbabilis valde: quia in hoc consistit natura & essentia accidentis, quòd apta ad inhærendum sit, quo ablato, substantia erit.

Et nihil facit illa dependentia à causa efficiente: multò enim magis omnia dependent à Deo in conseruando, non tamē sunt substantiæ ipsæ accidentia.

Alij dicunt, quòd sit accidens migrans de subiecto in subiectum.

2. Opi. esse accidēs ꝗ migrat de subiecto in subiectum. Sed hoc licet sit magis probabile, tamē non mihi placet. Nam dependentia accidentia subiecto maior est: quam locati à loco: nec potest esse vnum in multis subiectis primis, sicut locatum vnum in locis.

Reijcitur 2. opin. 1. 2. Et propterea tunc lumen Solis esset incorruptibile, quia simul recedere tum Sole migrans per varia subiecta: quod tamē falsum est.

3. Opi. cōmunis. Dico ergo cum communi sententia, quòd sicut in igne fit circa calorem, ita in luminoso circa lumen. Cùm enim ignis calefacit aerem, si ventus flat, tunc nouo aere succedente nouus inducitur calor, & corrumpitur alter, recedente alio aere. Sic in lumine nouum & nouum producitur succedente aere, & aliud corrumpitur.

Vnicum autem est discrimen, quod calor tempore producitur & corrumpitur: at lumen in instanti, ob id radius fixus apparet. & per hoc patet huius quæstionis resolutio, in qua aliqua de luminis natura & essentia, quantum satis erat, disputatum.

Qō. An visio fiat p extramissionem Hic se offerebat quæstio, an visio fiat per extramissionem, vel per intus susceptionem, quæ fuit controuersia inter Aristotelem, & Platonem: nos tamen eam differimus in capite secundo de sens. vbi

an pinctus susceptione, differtur recitatis solum opiniōib. Aristoteles illic eam disputat, solum sententias explicabimus.

1. opinio Platonis. Plato credidit esse in oculo lumen innatum quoddam, quo emisso ab oculo in obiectum, ipsum percipimus: quod lumen coniungitur, & iuuatur à lumine externo.

2 opinio Arist. Aristoteles non negat esse lumen in oculo aliquod, & aliquando in medium extramitti, vt apparet in oculo cati: tamen negat id esse necessarium ad visionem, sed semper lumen est ex parte medij, quod potest esse externum: at obiectum immutat potentiam imprimendo species, quæ necessariò sunt: & sic visio fit per receptionem.

Caput octauum.

Nunc autem primum de sono. Tex. LXXVII.

De auditu. Quòd iā sit de auditu agēdū tanquam de nobiliori sensu post visū.

Meritò post visum de auditu tractat: est enim hic sensus immaterialior. & nobilior, vt eius cognitio manifestat: nō enim fit interuenientibus qualitatib⁹ primis, quæ naturalissimę sunt. Hoc autem in alijs fit. Non enim alij sensus percipiunt obiecta, nisi aliqua secundū has facta alteratione. Est etiam auditus immmaterialior: quia plurium contrariorum simul est magis perceptiuus. Hoc enim sensu harmonias, quæ plurium concētus sunt vocum, percipimus: anteponit ergo auditum tanquam digniorem.

Nota. Non enim hic obseruat naturæ ordinem. Sic enim præposterus debeat esse, vt à tactu inciperemus, id, quod Auicen. fecit, sed ordinem perfectionis & dignitatis sequitur.

De obiecto audit⁹ pri⁹ agendum ꝗ sono. Incipit ergo ab ipsius obiecto ficut enim à calore in capite de visu, sic à sono in præsenti exorditur.

Differētia coloris & soni prima. Est autem notanda differentia inter colorem & sonum. Color enim est in re colorata, sicut ipsius actus, & cum ipsa permanet ante, & post visionem: At sonus non est in corpore, quod sonat, sed extra ipsum: nec est semper cum ipso, nisi cùm auditur. vel audiri potest, si auditus adsit.

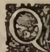
Secunda. Vnde dicitur res colorata vno modo tantum, sed scilicet quæ colorem actu habet: at res sonora dupliciter dicitur, vel potentia, quia sonum efficere potest: vel actu quia sonum facit.

Duplex sonus seu sonorū corp⁹, s. actu & potentia. Ad hoc igitur ostendendum Arist. distinguit sonum, in sonum actu, & sonum potentia: quod idem est ac si dicat, quædam esse sonora, quia actu habent sonum: quædam, quia habere possunt.

Quędam corpora sonū facere, alia nō. Quod autem quædam dicuntur sonora, quia sonum actu possunt facere, probat ex distinctione vulgari corporum. Quædam enim nō possunt facere sonum, vt spongia, & mollia: quædam possunt facere, vt læuia, & dura; non est autem aliud esse sonatiua potentia, quàm posse facere sonum actu in medio.

Fit autem secundum actum sonus. Tex. LXXVIII.

Quid sit sonus actu, & quo tuplex.

Quia sonorum potentia ordinem habet ad sonum actu, sicut quod actu sonat: aggreditur explicare, quid sonus actu sit & quotuplex.

Tria principia esse necessaria ad sonum actu. Constituit autem tria principia esse necessaria ad sonum actu. Duo corpora ad se ordinem habentia, & medium: quod ratione manifestat. Sonus est ex aliqua percussione: sed percussio non fit, nisi sit, quod verberat, & quod verberatur; ergo ad sonum sunt talia corpora necessaria. Vlteriùs: percussio non fit, nisi localiter moto vno illorum corporum ad alterum: sed talis latio indiget medio: ergo ad sonum tria corpora conueniunt.

Obiectio. Quod si obijcias, aliquando sonum fieri aere percusso virga. Respondeo, quod tūc Solutio. aer habet rationes duorum corporum, & medij, & percussi secundum diuersas sui partes.

De illis principijs seu causis soni particularis actu & potentia. Constitutis his soni causis, quæ & quales sint particulariter explicat: & primùm docet, qualia debent esse corpora quæ se percutiunt: ponitq; aliquas conditiones.

Qualia debeant esse corpora q̄ sonū efficiant. 1. Condit. Prima est, vt sint dura: sic enim poterunt mutuò resistere, & aerem interceptū ferire. Vnde mollia corpora non faciunt sonum: vt si lanam lana percuciat.

2. Secundò, quòd sint læuia & superficierum habentium partes planas, & non superęminentes: sic enim aer interceptus, & percussus totus simul percutietur, sonumque faciet.

3. Tertiò, quòd sit concaua: nam ratione con

ne concauitatis aer interceptus, & percussus, non poterit egredi, & sic partes corporis multipliciter percutiet, fietque sonus longus: vt accidit in tinnitu, qui superest post sonum campanæ.

Nota. Notandum verò, quòd ista conditio non est necessaria ad sonum simpliciter, sed ad perfectum sonum.

4. In textu sequenti ponitur alia conditio quarta, & necessaria, q̃ illa corpora percutiant se velociter: quod ibi dicemus.

Amplius auditur in aere.
Text. LXXIX.

De medio in quo fit sonus. Quale sit hoc medium. QVale sit medium in sono, explicat, dicens: quòd audimus in aere, & in aqua existentes: non tamen putandum est aerem, vel aquam esse dominos, id est, primas causas soni: non enim sunt, nisi corpora dura se mutuo percutiant ad aerem.

Nota. Vbi manifestat, quod aer est medium corpus inter corpora percutientia se, ex quibus fit sonus, licet talis sonus effectus possit deferri ad auditum existentem siue in aqua, siue in aere: quod postea examinabitur.

4. Conditio corporũ quæ sonũ edunt. Statim adijcit quartam prædictam conditionem, quod corpora velociter se percutiant ad hoc, quòd aer non egrediatur antequam percutiatur: huius enim percussio, sonus est. Vnde si paulatim corpora congrediantur, aer dilabitur, nullusque fit sonus: quòd si citò se percutiunt, aer nõ potest ita citò labi: ob id resistit, & propter resistentiam percutitur.

Exemplum. Ponit exemplum eorum, qui multos lapides simul coniunctos proijciunt, ac virga velocissimè mota percutiũt cumulum antequam dissoluantur: velocitas enim præuenit separationem lapidũ: ita debet esse cita motio corporum effectiuorum soni.

Echo autem fit, quando ab aere.
Tex. LXXX.

De sono reflexo q Echo dicitur. Qũo fiat. QVomodo sonus directus & simplex fiat, docuit: nunc quomodo etiam son⁹ reflexus fiat, qui dicitur Echo docet, dicitque talem sonum fieri hoc modo. Sonus enim qui in aere taliter moto consistit, fertur per spatium aliquod, accidit ergo, quòd aliquod occurrat corpus p̃hibens ipsum dilatari, vlteriùs: iterum sonus regreditur per idem spatium, aere ipso, in quo sonus est, repulso. Vocat vas locum continentem.

Ponit exemplum de sphæra, id est, circulis in aqua factis. Aliquando enim in lacum lapidem inijcimus, qui iniectus in aqua sibi propinqua circulum facit: & hic vlterius alium se maiorem, & iste alium donec cessante tali motu ex ripæ vel lapidis, vel alterius aquæ occursu alij regrediuntur circuli per idẽ spatium. Sic iudicandum est de aere moto, in quo sonus est. — Nota. exẽplo declaratur.

Dicit autẽ, quòd semper fit Echo, cùm sonus definit, quamuis non semper percipiatur. Sicut posito corpore ad radios Solis, reflectitur lumen semper ad vmbram, quamuis non semper sensibiliter, ita vt in illa vmbra faciat aliam vmbram. — Sẽper fit Echo cum son⁹ reflectitur, licet non semper sentiatur.

Hoc enim modo speculum, & aqua reflectit lumen in muro, vt vmbram aliam faciat, quia multum luminis reflectunt. — Simile de luminis reflexiõe.

Alia tamen reflectunt quidẽ, sed non distinguitur ab vmbra præcedenti. Quòd autem corpora reflectant lumen, probat: quia aliter essent tenebræ puræ, vbi solis radij directi non sunt: quod falsum est.

Vacuum autem rectè dicitur.
Tex. LXXXI.

Laudat antiquos ad confirmationem suæ opinionis, quòd aerem soni authorem faciebant, non ita, vt esset prima causa, sed vt medium quoddã, & id quod ex percussione corporum sonum facit. — Laudat antiquos ad cõfirmationẽ suæ opinionis q̃ aerẽ facerẽt authorẽ soni.

Antiqui autem dabant vacuo sonum, per vacuũ intelligentes aerem, quamuis re vera non sit vacuum.

Explicat autem quomodo se debeat habere aer iste. Debet esse vnus, & cõtinuus, id est, non debet in multas particulas disscari: sic enim non faciet sonum, sed aliqua simul tota pars percussa moueri: sic enim sonum causabit. — Qũo hic aer se habere debeat, vt fiat sonus.

Vnde cum corpora non sint plana, nõ faciunt percussa sonum: quia diuidunt & separant aerem in multas particulas: at cum læuia sunt, vnam habent superficiem, ratione cuius aer simul percutitur, & talis tota pars simul percussa mouetur, ac sonum facit, auditumque immutat.

Sonatiuũ igitur eſt, quod motiuum. Tex. LXXXII.

De ſonatiuo, ſeu ſonoro corpore, quid ſit.

De ſono ipſiusq; principijs egit: nunc de ſonatiuo agit, quòd à ſono dicitur: ac primò quid ſonatiuum ſit explicar, dicens: ſonatiuum eſſe, quod poteſt mouere aerem continuum vſque ad auditum.

Obiectio Ariſtot. Solutio.

Dices fortaſſis, quomodo aer hic exterior continuus eſt auditui? Reſpondet, auditum eſſe connaturalem aeri, id eſt, habere quendam aerem internum, & naturalem, cum quo iſte exterior continuus eſt. Habet enim, vt dicemus poſteà, auditus ante ſe foramẽ quoddam in caluaria, quo detinetur aer quidam ſemper, nec ab eo recedit. qui aer ex vna parte eſt contiguus, cum tunica auditus, quæ dicitur miringa: ex altera parte continuus eſt cum aere exteriore. Vnde moto exteriore, mouetur interior, & hic mouet potentiam, fitque auditio.

Nota aerẽ eſſe auditu animalis incluſum.

Ex quo fit, quòd non quacunque parte animal audit, nec aer tranſit faciendo auditionem, ſed ſolùm illa parte, qua talis continetur aer, animatum audit: ſicut etiam animal non videt parte quacunque, nec pupilla, id eſt, oculus, ſed qua parte habet, & continet humorem chriſtallinum. Eſt igitur ſonatiuum, quod aerem vſq; ad auditum continuum mouere poteſt.

Dubium.

Per ſe igitur inſonus eſt aer. Tex. LXXXIII.

Quō hic auditus aer ſonũ recipiat & ſit connaturalis.

Qualiter ſe hic connaturalis aer habeat, explicat, reſpondẽs cuidam dubio. Poſſes enim dubitare, quomodo hic aer poſſit ſonum recipere, cùm aer ſit facilè diſſipabilis & labilis, atque ob id nõ receptiuus ſoni.

Solutio Ariſtot.

Reſpondet, id ita eſſe: at cùm aer habet aliquod corpus prohibens ipſum diſſipari, & labi, tunc ſonum habet: atq; ob id ſunt duo corpora, quę intercipientia aerem, citoque percuſſa faciunt ſonum.

Similiter aer iſte cõnaturalis, incluſus eſt, ac immobilis, id eſt, non eſt diſſipabilis, nec locum relinquens, vt exponit Themiſtius: ob idque ſonum recipit: imò ſonos omnes, cùm ſemper interceptus habeatur.

Quòd ſit connaturalis aer, probatur. 1. Ratio.

Probat autem, quòd iſte connaturalis aer ſemper adſit illic, nec locum mutet: quia cõtingit exiſtentes in ipſis aquis audire, quia aqua non intrat locum, vbi aer eſt, imò nec ingreditur anfractus aurium: quòd ſi intraret ita, vt aer ille expelleretur, vel miringa læderetur, nõ audiremus: ſicut nec læſa pupilla videre contingit: & hoc etiam argumento oſtenditur, talem aerem connaturalem eſſe in auditu.

Sed & ſignum audiendi, aut non. Tex. LXXXIIII.

2. Ratio.

Ltero ſigno oſtendit, aerem talem eſſe: quia ad dignoſcẽdum auditum vigere; vtimur hoc ſigno, cùm ſonat auris, ſicut cornu: quod fit, ſi digito aurem præmanus, vel aliquis vapor illum excitet aerem: tũc enim aer motus ſonum facit.

Nota I.

Quamuis talis motus non ſit aeri proprius, ſed ab extrinſeco: nullus enim ei motus, nec ſonus illic proprius eſt. Cùm ergo aliquando audiamus ſine aere exteriori, putarũt ob id Antiqui in vacuo audire poſſe, exiſtente aliquo ſonante: hoc enim de aere connaturali ſentimus.

Vtrum autem ſonat id. Tex. LXXXV.

Dubiũ, à quo ſonus procedat, an à corpore percutiente, an à percuſſo.

Quid ſonatiuũ ſit, explicuit, nunc dubium quoddam ſoluit. Eſt autẽ dubium. Cùm duo ſint corpora, ex quibus ſonus videtur procedere, id eſt, qd' percutit, & quod percutitur: dubium eſt, vtrum dicatur ſonatiuum, & ſonare.

Solutio Ariſto. ab vtroque fieri.

Reſpondet, quòd vtrunque, licèt non eodem modo: Et dat huius cauſam, & rationẽ. Si enim ſonus eſſet ille motus, quo ſe illa duo corpora percutiunt, tunc non ſonaret vtrunque: quia vnum percutit, alterum percutitur: at ſonare agere eſt.

Nota.

Sed ſonus non eſt ille motus, ſed alius ſcilicet motus reſilientiæ, quo aer mouetur ex corporum illorum percuſſione.

Cùm igitur ſonus ſit in motu, quo corpora reſilientia mouentur à leuibus corporibus inuicem motis, & reſpectu talis motus, vtrumque corpus, quod percutit, & quod percutitur, agat, vtrumque dicetur ſonare.

Reperit qualia

Statim ſubdit, qualia ſunt corpora, quæ ſe percutere debent, quod iam ſuperius diximus.

ſint corpo ximus. Et attende, quod non repetit inutiliter: nam ſuperius poſuit illas cõditiones in illis corporibus, vt ſonorum cauſa ſunt hic autem, vt ſonatiua denominentur.

xa, quæ ſe debeant percutere.

Differentiæ autem ſonantium.

Tex. LXXXVI.

Duplex corpus ſonatiuũ, acutum & graue, ſicut & ſonus ipſe.

Efinierat, quid ſonatiuum ſit, nunc ipſius differentias & ſpecies tradere vult. Eſt vnum ſonatiuum acutum, alterum graue. Differentias autem has notificari dicit per ipſos ſonos actu: niſi enim actu ſonent, non dignoſcuntur.

Exemplũ in coloribus.

Ponitque exemplum. Sicut colores abſque lumine non cognoſcuntur. Et attende, quòd comparatio non in omnibus tenet: ſed in hoc, quòd ſicut viſus non percipit colores ſine lumine, ita auditus non percipit ſonabilia ſine ſono actu.

Nota.

Cætera autem diſſimilia ſunt. Lumen enim non eſt, niſi ex parte medij: at ſonus eſt ex parte obiecti: ſentimus enim, & audimus corpora ſonantia, & ipſorum differentias.

Hæc autem dicuntur ſecundum tranſlationem.

Quid ſonans acutũ & graue.

Explicat, quid ſit ſonans acutum, quid graue, dicens: quòd ſumuntur iſtæ differẽtiæ per analogiam ad acutum, & obtuſum in tactu. Eſt ergo ſonans acutum, quod in pauco tẽpore multùm mouet auditum: vnde velox dicitur. Graue autem, quod multo tempore paucum mouet: ob id tardum dicitur, non quòd tardum & velox ſint ipſum acutũ, & graue, ſed ſunt cauſa, quòd acutum, & graue ſic moueant auditum.

Nota ex D. Thom.

S. Thom. notat hic, quòd ſicut motus non eſt ſonus, ſed ſoni cauſa: ſic nec velox, & tardum, qui in motu ſunt acutum, & graue, ſed acuti, & grauis cauſæ ſunt.

Nota cauſam, cur ſonus ſit acut', vel grauis.

Aduerte tamen, quòd cauſa quare ſonus acutus ſit, aut grauis, eſt copia, aut paucitas aeris. Vnde ſect. 19. Problem. q. 37. petens cauſam harum differentiarum, dixit, ſonum acutum fieri ex aeris percuſſi inopia, grauem autem ex copia. Ac eadem ſect. q. 11. dixit vocum extremitates eſſe acutas, quia paucitas eſt aeris in fine percuſſionis.

Experiẽtia oſtenditur.

Et hoc comperimus in cordis ſeu fidibus, quæ dum intenſiores ſunt, acutiorem faciunt, quia parum aeris percutiũt: fides autem; ſiue chordæ faciunt ſonum, ſicut virga aerem percutiens: mota enim ad vnum latus ſecum fert aerem, qui ex citiſſimo regreſſu chordæ percutitur, cùm non poſſit tam citò labi. Hæc ergo eſt cauſa acuti, vel grauis ſoni.

Cur acutũ velocius moueat ſenſum, quàm graue.

Et ex hoc ſequitur effectus, quòd velocius acutũ moueat ſenſum, quàm graue: non enim pauca materia tam tardè mouetur, quàm multa.

An velocitas, & tarditas ſint cauſæ acuti, & grauis ſoni, an verò effect'.

Vnde velocitas, & tarditas (quantum puto) non ſunt cauſæ acuti, & grauis, ſed ipſorum effectus. Ariſtoteles autem hoc ſolùm dicit, quòd velocitas, & tarditas ſunt cauſæ, quare acutum, & graue, multum in pauco, vel paucum in multo tempore moueant ſenſum. Hæ enim definitiones ſunt per effectus acuti & grauis. Et hoc nota: nam in motu præcedente ſonum nihil facit, quòd velociter magis vel minus percutiantur corpora, ad acutum vel graue.

Et videntur ſimilitudinem habere cum eo.

Explicatur analogia acuti, & grauis in tactu.

Nunc analogiam explicat cum acuto, & obtuſo in tactu. Acutũ enim in tactu, ſcilicet gladius acutus in pauco tempore multum ſcindit: quia velocius fertur, nec dat locum ſubterfugiendi, nec reſiſtendi corpori ſciſſo. Obtuſius verò paucum in multo tempore: ob tarditatem enim ſubterfugit corpus ſciſſum & multum corporis ſimul reſiſtit. Sic de acuto, & graui ſono.

Vbi nota ſententiam, quam dicebam. Acutum enim eſt cauſa velocitatis: & velocitas cauſa multæ ſciſſionis. Ita in ſono acutus eſt cauſa velocitatis, & hæc eſt cauſa multæ motiõis in ſenſu. Idem de graui eſt dicendum, quod eſt cauſa velocitatis, ſicut obtuſitas, & hæbetudo in tactu.

Vox autem ſonus quidam eſt.

Tex. LXXXVII.

De quadã ſoni ſpecie, hoc eſt, de voce.

De ſono ipſiuſque principijs, ac de ſonatiuo, diſputatum eſt: nũc de quadam ſoni ſpecie tractat, ſcilicet de voce.

Diffinitio vocis paulatim per partes colligitur. Paulatim ergo ipsius, definitionem ponit, singulas particulas ostendendo: ac in præsenti statuit vocem esse sonum animalis. Sola enim animalia sonum hunc emittunt.

Occurritur obiectioni. Quòd si obijcias, tibiam, aliaque instrumenta dici habere voces. Respondet id esse per analogiam, & similitudinem: nô tamen proprie. Similitudo autem consistit in tribus, quæ vocibus veris insunt.

Similitudo triplex vocis cum sono instrumentorū musicorum. Primum est extensio: habet enim dilatationem, & velut corpulentiam quandam vox ipsa. Alterum est melos, id est, consonanti, secundum quam graue acuto mixtum consonat, harmoniamque facit. Secunda. Tertia. Tertium est locutio, id est, syllabarum distinctio, quæ non nisi animalibus perfectè insunt.

Additur alia differētia difinitioni. Statim aliam addit differentiam definitioni, quòd vox sit animalis respirantis sonus. Quod ostendit, quòd non omnia animalia edant vocē, sed quæ sanguinem habent: & eorum non omnia. Pisces enim sanguinem quendā habent imperfectum, non tamen respirant, nec vocem ob id edunt. Et ratio est: quia vox, sonus est: at sonus non est nisi in aere: nec ergo vox. Cùm ergo pisces non trahant aerem per respirationem, non edunt vocem: similiter & alia non respirantia.

Obiectio. Quòd si obijcias, Pisces Acheloi fluuij vocem edere, vt communis fert fama.

Solutio. Respondet, non esse veras voces, sed sonos branchijs effectos: sicut etiam cicadæ, & grilli sonant diaphragmate, non ore: ablato enim capite adhuc tales emittunt sonos, vt refert Alber.

Vox autem sonus animalis est.
Tex. LXXXVIII.

Progreditur in pficiēda diffinitione vocis. Adhuc vocis definitionem componere persequitur, vultque constituere vocem non solùm esse sonum animalis respirantis, sed etiam sonum factum in aere ipso per respirationem tracto. Ad hoc autem ostendendum, dicit, quòd non quacunque parte etiam alia respirantia sonum & vocem edunt: non enim sonus manibus factus, est vox: sed sonus in aere respirato.

Obiectio. Quòd si dicas, aerem illum esse ad refrigerandum cor calidissimum, in cuius motu consistit vita necessariò,

Respondent ita esse, sed habere duos vsus scias. Alterum necessarium. Alterum ad benè esse: sicut lingua etiam duos vsus habet. Alter est gustare, & hic ad vitam necessarius est. Alter est locutio, & hæc est ad benè esse: sine illa enim potest esse animal. Ita aer iste habet duos etiam vsus. Alter est refrigerare cor, quod calidissimum est, cùm sit caminus, & officina sanguinis; & hic necessarius est. Alter est esse receptiuū, & causatiuum vocis, & hic est ad benè esse. Solutio.

Instrumentum autem respirationi.
Tex. LXXXIX.

Quæ & quales sint partes in animali, quæ suo motu, & percussione faciant vocem, explicat. Pro quorum intelligentia aduerte, quòd est quædam via, quæ ab ore vsque ad pulmonem procedit, quę dicitur guttur, per quod pulmo, qui calidus est recepit aerem, quo refrigeratur, & refrigerat cor illi proximum. Extremitas huius versus os, quæ in suprema colli parte est, dicitur gurgulio, in quo fit vox hoc pacto. Aer enim illic detinetur, ac ab aere à pulmone emisso percutitur, fitque vox. Cuius signum est: quia non loquimur inspirantes, nec expirantes, sed aliquo modo aerem detinentes. Hæc tamen latiùs in quæstione explicantur. Dicit ergo Aristoteles, quòd instrumentum respirationis est guttur: hoc enim est propter pulmonem, vt propter finē. Pulmo enim plus caloris habet in terrestribus, & progressiuis animalibus, quàm in alijs: ob id indiget refrigerio, habetque hanc viam, qua recipiat ipsum aerem. Est enim iuxta cor, quod est valdè calidum, ac vtrumquè refrigeratur. Quæ & quales sint partes in animali, quæ vocē suo motu efficiant.

Quare percussio respirati aeris.
Tex. XC.

Vsum necessariū gutturis explicuit ex ipsius aeris: nunc alterū vsum, scilicet ipsam vocem explicat, dicens: vocem esse hunc actum, & percussionem aeris, ab anima factam in illis partibus, scilicet, in pulmone, ad arteriam, & guttur. Quasi dicat, est ictus aeris mandati à pulmone, & anima, quæ in ipso Quid sit in gutture fiat vox.

in ipso est, cum aere detento in arteria, & gutture.

Addit vltimã definitioni vocis differentiã.

Addit aliam differentiam vltimam, ꝙ vox est significatiua alicuius effectus, vel conceptus, vnde tussis,& soni facti lingua non sunt voces, nisi aere emisso à pulmone, percutiatur aer detentus in arteria intra ipsam. Huius autem retentionis, signum est, quòd non loquimur, nisi detinentes aerem.

Colligitur tota definitio vocis.

Est ergo vox sonus animalis factus in aere per respirationem tractæ à pulmone in gutture cum intentione aliquid significandi.

Manifestum autem,& cur pisces. Tex. X C I.

Quòd pisces nõ habent vocẽ nec inspirãt ex sententia Aristot.

INfertur, pisces non habere vocem, nec respirare: quia non habent arteriã illam, qua vox fit. Quare autem nõ habeant, causam dicit esse tradendã in libro de animalibus. Nõ enim calorem intensum in corde habent. Vnde eos dicit errare, qui dicũt vocem edere,& respirare.

Hæc igitur Aristoteles de sono docet, de ipso sensu, seu potentia auditus nihil dicit, quia facile est per obiectum ipsam definire.

An sonus sit qualitas præter motum. *Quæst. XIX.*

Suppositio duplicis motus.

DVos locales motus in sono edendo conuenire, certum est. Vnus est, quo duo corpora se percutiunt. Et quamuis aliquando duo sint hi, puta, cùm vnũ versus alterum mouetur: tunc enim vnus est vnius motus, alter autem alterius, non tamen hoc est necessarium: nam vno quiescente, potest esse percussio! Alter motus est ipsius aeris intercepti, quo eliditur,& resilit.

Sensus quæstiõis.

Est ergo difficultas, an sonus sit aliquis ex his motibus, an qualitas præter hos insurgens.

1. Argu. ꝙ nõ sit alia qualitas præter motum.

Videtur autem, quòd non sit alia qualitas præter motum. Primò authoritate: Aristoteles enim sonum per motum definit. Dicit enim, sonum esse ictum, & motum: vocemque esse percussionem quandam: ergo sonus motus est,& nõ qualitas.

2. Argu.

Præterea secundò. Si qualitas est, vel est prima, vel secunda. Non prima, quia nulla est ex his, quas Arist 2. de gener. numerat. Nec secunda, cùm non sit ex primis quatuor composita aut facta: non ergo qualitas est.

3. Argu.

Præterea tertiò. Si qualitas esset, alteratione produceretur: at non est talis alteratio, qua sonus fiat, nec Aristot. meminit, nisi ipsius motus localis: non igitur est qualitas.

4. Argu.

Præterea quartò. Quia qualitas habet aliquod esse permanens: at sonus successiuum quid est, nec habet constantes partes: non ergo qualitas, sed motus potius est.

Cõsensus opinantiũ sonũ esse qualitatẽ. Aliqui videtur contrarium opinari.

In hac difficultate communis est omnium sententia, sonum non esse motum, sed qualitatem distinctam ex motu consequentem. Vt enim motus localis causat calorem in corpore: sic motus ille elisionis aeris intercepti causat: quamuis Themistius cap. 29.& Græci videantur docere, sonum esse illum aeris motum, vt videtur Arist. indicare. & non esset hoc improbabile profectò.

1. Funda. qua ratione,& modo requirãtur tria corpora ad sonũ.

Pro huius quæstionis resolutione, aduertendum, quòd cùm tria corpora sint necessaria ad sonum: scilicet percutientia se mutuo duo, & tertium interceptũ: non est necessarium, quòd sint ista tria semper discontinua. Aliquãdo enim omnia sunt continua, aliquando duo, aliquando omnia discontinua sunt. Exemplum primi: cùm ventus secundum duas partes se concutit, intercepta aliqua alia venti parte. Exemplum secũdi: cùm virga aerem percutit. Tertium notum est, cùm malleus campanam tangit: semper tamen hoc est verum, quòd sunt tres distinctæ corporis partes: altera, quæ percutit: altera percussa: & alia elisa,& intercepta.

Nota.

2. Funda. corpora se percutientia oportere vt habeãt resistẽtiã mutuam.

Aduerte etiam, quòd corpora se percutientia, debeant aliquam mutuò resistentiam habere, vt interceptum medium elidatur. Vnde cùm duæ vndæ aquæ sonum faciunt intercipientes aerem mediũ, tunc quæque vnda resistit ratione aquæ post se existentis, & ratione impetus, quo versus alteram mouetur. Similiter pars aeris, quę cum virga elidit aerem interceptum, illa enim resistit ratione aeris totius post se,& etiam ratione impetus, quo post virgam eleuatam ferebatur.

1. Conclu.

Sit igitur conclusio. Sonus est qualitas lumen est per mo-

qualitas, &c. & nō motus. per motũ elisionis producta, nec est idem cum ipso motu. Et hæc est communis scientia.

1. Ratio. Probatur primò. Motus & sonus habẽt essentiales differentias, & species diuersas: ergo non sunt idem. Consequentia est certa: nam motus non dicitur acutus, nec grauis, sed sonus: ergo sonus non est motus, sed quid aliud.

2. Ratio. Præterea secũdò. Motus localis, aut est reductiuè in Prædicamento Actionis, vel Passionis, vel Vbi, ratiōe termini, aut præcisè collocatur, cùm sit via ad alia, inter post prædicamenta: at sonus est in tertia specie qualitatis, vbi ponuntur obiecta quinque sensuum, vt illic docuimus: ergo non est motus.

3. Ratio. Præterea tertiò. Sonus recipitur aliquãdo, vbi nullus est motus localis: ergo non est motus. Antecedens patet 4. histo. cap. 8. docet piscatores dum pisces capiunt, nullum emittere verbum, quia statim audiũtur à piscibus: & tamen non est eredẽdum, quòd motus transeat per totam aquam: erit ergo sonus.

4. Ratio. Præterea quartò. Motus est sensibile commune omnibus perceptus sensibus: at sonus solo auditu percipitur per se: ergo non est motus.

5. Ratio. Præterea quintò. Quia cùm duo se percutiunt, non videtur, quòd illic non sit, nisi motus localis, cùm posset profectò alius tam intensus, vel remissus motus dari, vbi sonus non esset: est ergo aliud quid sonus. sit ergo constitutum, sonum qualitatem esse pręter locales illos motus corporum.

Ad 1. Ad argumenta ergo respondetur. Ad primum, quòd locutiones Aristotel. sunt intelligendæ in causali sensu: sonus est ictus, id est, ex ictu procedẽs. Nec hoc alienum est ab ipso: nam odorem etiam vocat euaporationem, & tamẽ constat esse quid ex illo, aut simul cum illo resultans.

Obiectio, Solutio notanda. Quòd si dicas, Quare ita definit Arist. prætermisso genere. Respondeo, estq; notatu dignum, quòd in his, quorum proxima genera ignota sunt, melius est Physicè per proximas definire causas sensibiles: ideo Aristoteles per ictũ, & percussionem definit sonum, nõ vt per genus, sed vt per causam proximam, sicut eclipsis dicitur terræ interpositio.

Ad 2. Ad secundum respondeo, quòd Aristotel. solùm numerat illic primas qualitates tangibiles, vt patet ex toto contextu, & ex ipsius verbis, non autem simpliciter primas: Tunc enim oporteret lumen numerare. Dico ergo sonum esse qualitatem primam, sed non ex illis, quæ tantùm tangibiles sunt.

Ad 3. Ad tertium respondeo, quòd sonus producitur motu locali, non tanquam terminus primus, & immediatus illius, sed tanquam mediatus: sicut enim calor mediante locali motu producitur.

Dubium, Solutio notanda. Quòd si dicas, Qua mutatione immediatè producitur? Dico alteratione quadã, quæ sonatio dicitur, sicut calor calefactione. Huius autem non meminit Aristotel. quia non est subiecti transmutatiua, & deductiua, qualis est propria alteratio: & etiam, quia est coniuncta semper cum motu locali.

Ad 4. Ad quartum respõdeo, esse qualitatem successiuam. Nec hoc mirum est: habet se, sicut lumen lucernæ motæ per medium, quod successiuè producitur, & corrumpitur secundum alias, & alias medij partes, vt notum est.

An sonus sit in corpore sonante, an corpore intercepto, scilicet in aere vel aqua.

Quæst. XX.

Sensus quæstiõis. Diximus corpora tria ad sonum conuenire, duo quæ se percutiunt, & vnum interceptum: dubium est, an sonus subiectetur in intercepto corpore, an in alijs, quæ sonantia dicuntur. Quod est dicere, an sonus sit in campana, & malleo, an in aere medio intercepto.

1. Ratio quòd sit in corpore sonãte. Videtur, quòd sit in sonante. Primò: Ita se habet obiectum visus ad visum, sicut obiectum auditus ad auditum: sed obiectum visus in se habet colorem formaliter, quo videtur: ergo & obiectũ auditus quod est sonãs corpus, in se habet sonum.

2. Ratio. Præterea secũdò. Nihil potest esse medium, & subiectũ: vt aer, qui est medium colorum videndorum, nõ recipit colores, sed species ipsorum. At aer est medium, etiam audiendi: ergo non recipit sonum: erit igitur in corpore sonanti.

3. Ratio. Præterea tertiò. Si recipitur in medio corpore, tunc sonus reciperetur in aqua: nam

nam duo corpora collisa ad aquam, faciũt sonum: at aqua non est receptiua soni, vt patet tex. 81. ergo sonus est in sonante.

Not. primũ dubium, in quo oẽs cõueniũt. Aduertendum, quòd hic est duplex dubium. Alterum an sonus sit in corpore sonante, in quo omnes ferè consentiunt esse in corpore intercepto. Alterum est, an tale corpus interceptum solùm sit aer, an etiam aqua: & in hoc est controuersia. 2. Dub. in quo est cõtrouersia. Themist. enim cap. 16. Simp. & Auicen. cap. de auditu, putãt aerem & aquam esse receptiuam soni. 1. opi. I hc mitt.

2. opi. S. Tho. &c. Albert. S. Tho. & Auer. & alij multi solùm aerem, dicitq; Albertus, quod cum duo corpora intra aquam se percutiunt, & sonus fit, tũc esse illic aerẽ. Cuius signum dat: quod statim supra aquas apparẽt bullæ ascendentium partium aeris.

1. Conclu. sonus nõ est in corpore sonãte, sed in intercepto. Circa huius difficultatis resolutionem sit prima conclusio. Sonus non est in corpore sonante, sed in intercepto. Probatur primò. Si esset in sonante, cùm duplex sit sonans, vt certũ est, vel sonus esset in vno, vel in vtroque. Non in vno, cũ non sit maior ratio, quare potius in illo, quàm in altero sit, vt cùm duæ manus se percutiunt. Non etiam in altero simul, seu in vtroq;: quia sonus est vnum accidens simplex, quod in diuersis subiectis esse non potest: erit ergo in corpore medio. 1. Ratio.

2. Ratio. Præterea secundò. Si motus seu sonus esset in sonante, tunc se per medium intẽtionaliter diffũderet, sicut species: hoc autem nõ ita est. Nam experimur, flante vẽto contra sonans, ab auditu non audiri: quod non esset, si sonus in medio intẽtionaliter solum esset, tunc enim non impediretur auditio, sicut nec visio.

3. Ratio. Præterea tertiò. Illic est sonus, vbi actio est, qua producitur: sed talis actio est in medio, scilicet motus resilientiæ, & elisionis, quæ in corpore intercepto est: ergo & sonus.

Quarta ab authoritate Aristo. Accedat etiam quartò expressa doctrina Arist. motum enim aeris, & ipsius percussionem vocat sonum: quod quamuis intelligat causaliter, vt diximus, tamen in dicauit in aere esse sonum.

2. Concl. Secunda conclusio. Non solùm aer, sed & aqua est soni receptiua. Hanc teneo cũ Auicenna, & Græcis.

Fateor tamen, aerem perfectiorem sonum facere: quia fragilis est multum, & distinctionem syllabarum recipere. ob id Arist. magis meminit eius: aqua tamen sonum facit crassum & imperfectum. Soni nõ solus aer est receptiuus, sed aqua.

Hoc mihi persuadeo, quia pisces intra aquas branchijs sonant, seque mutuò audiunt: qui sonus non fit, nisi ex aquæ collisione. Nota. 1. Ratio.

Quòd si dicas particulas aeris illic esse: peto, Vel præerant ante motum branchiarum, vel de nouo fiunt. Dicere præsuisse, est valde contra experientiam: experimur enim particulam aeris intra aquam non pati moram, sed ascendere. Si dicas, de nouo fieri. Hoc est fingere: non enim fieret, nisi illo motu, quo etiam sonus fieret, & sic non esset ex aeris, sed aquæ collisione sonus. Reijcitur solutio quæ dari potuisset.

Ad primum ergo argumentum respondeo, quòd non est eadem ratio de obiecto visus, & auditus. Auditus enim obiectum est causa effectiua soni, ob id non in se sonum facit: vt diximus in principio capitis. At obiectũ visus, est causa subiectiua coloris ab altero facti. Ad 1.

Ad secundum dico, quòd secundum diuersas partes idem potest esse obiecti seu soni medium, & subiectum. Ad 2.

Ad tertium solutio patet ex secunda conclusione: nec id est contra Aristot. qui solum meminit subiecti principalioris, imò in tex. 79. in aere, & aqua audiri posse docuit. Ad 3.

An sonus sit realiter in medio vsque ad auditum. Quæst. X X I.

Difficilis est quæstio ista ob varias magnorum Philosophorũ sententias. Pro tituli intelligẽtia, scias à quinta cõiugatione neruorũ habentiũ originem à cerebro deriuari duos neruos, per medium cerebrum vsq; ad illas cerebri partes, quç correspondent auribus: ex altera verò aurium parte extra cerebrum officulũ quoddam cõtinetur, in quo foramen est anfractuosum valde, & minimũ, vt extremũ acus capiat, quod ob eius subtilitatem & tortuositatẽ, foramen cæcum dici solet, quasi nihil per illud exitum habeat. In extremitate versus cerebrum maiusculam facit excauitatem, quæ tunica à cerebro procedente tegitur, quç dicitur miringa, seu timpanum Descriptio orgæni auditus, ex qua sẽsus quõnis intelligatur.

auditus: quia ad modū timpani se habet, in qua potentia auditiua residet.

Foramen hoc, tali clausum tunica, nerui prædicti extremitate ambitur, in quo neruo continentur spiritus, à cerebro vsq; ad miringam procedentes.

A miringa autem versus aures, id est, in illo foramine osficuli, aer continetur, qui connaturalis dicitur, & immobilis: quia nullus illi patet egressus: os enim foramine versus exterius, est valde paruum, nec potest aer egredi, ne detur vacuum. Nam alterum os versus cerebrum clausum est miranga fortiter, estque sicut aqua in vase paruissimi orificij: aer iste naturalis ex hac parte est continuus cum reliquo aere extra foramen, qui dicitur externus, & in anfractibus auricularū continetur: deinde cum eo, qui extra nos est. Hoc itaq; modo se habet potentia ista, & organum.

In quo sita sit quōnis difficultas.

Est igitur difficultas, an cum sonus fit aliquis ex motu aeris percussi, totus moueatur aer vsque ad internū, & internus motus moueat miringam: sic enim dicetur esse sonus realiter in toto medio. An non sic, sed sonus, & motus vsque ad aliquam certam spatij partem procedat.

In hac igitur difficultate sunt quatuor sententiæ insignium Philosophorum. Prima est Auicennæ libro 6. cap. de auditu, qui aerem moueri vsque ad internum putat, somnumq́, realiter esse in toto medio: sed hoc modo, quòd illa portio aeris immediatè percussa à corporibus se verberantibus, illa eadem, in qua sonus est, impetu fertur per totum medium aerem ipsum rumpendo vsque ad auditū, seu vsq; ad aures, sicut sagitta in scopum. Vnde idem numero sonus, iuxta hanc opinionē, per totum transit medium.

1. opinio Auicen.

Altera sentētia est Simplicij in hoc loco, vbi digressiunculam facit contra Alexandrum: dicitq;, quod totus aer mouetur, cū mouetur illa particula percussa: est enim continuus vsq; ad auditum. Continuū autem vnius percussione partis, totum mouetur, sicut si lignum longū vnæ moueatur parte, totum mouetur.

2. opinio Simpli.

Alia sententia est Alberti, qui plures percussiones fieri censet in aere, ita vt illa prima percussa aliā percutiat, aliūq; sonū faciat, & hæc aliā, & sic consequēter, sicut fit in circulis aqueis, vt in textu diximus.

3. opinio Albert.

Hanc sentētiam multi receperūt, quāuis nō eodem modo. Nā Alber. putat hāc realem motionem, & sonū peruenire vsque ad ipsum auditum: secus verò non audiri. & hæc est tertia sententia.

4. opinio S. Tho. & communis.

Alij, vt S. Tho. Caiet. vterque, & cōmunis deniq; sententia, quòd iste motus realis, & sonus multiplicatur quidem, sed nō vsque ad auditum, sed vsque ad certū spacium, & ad summum vsque ad internum aerem, postea multiplicatur intentionaliter, & per species, sicut color. Hæ sunt sententiæ Philosophorum in hac re.

1. Concl. idē numero sonus nō peruenit realiter vsque ad auditū.

Vt autem, quod mihi videtur probabilius manifestem, proponam aliquot cōclusiones, quarum prima sit. Idem numero sonus, realiter vsque ad auditum non peruenit. Hæc est contra Auicennam, qui vnam aeris partem, in qua sonus erat, per medium interruptum vsq; ad aurem peruenire dicebat.

1. Ratio.

Quod autem hoc non possit fieri, probatur primò. Quia hoc supposito, multi nō possent vnum sonum integrum sentire, cuius oppositum patet. Sex enim, & septem millia vnicam audiunt vocē Concionatoris. At sequela patet: quia vna illa particula, immediatè percussa, non potest integra multiplicari. Et hoc argumentum est ferè demonstratio.

2. Ratio.

Præterea secundò. Quia sonus est successiuè: non ergo permanet idem per totū spatium, nisi noua fiat percussio.

3. Ratio.

Et præterea tertiò Quia vna debilis percussio aeris, cùm aliquis loquitur, non videtur, quòd possit tantū aerem rumpere.

2. Concl. nō necessariò totus aer simul mouetur.

Secunda conclusio. Cùm pars aeris percutitur, ita, vt audiatur, non necessariò totus aer simul mouetur. Hæc est contra Simplic.

1. Ratio.

Et probatur forti ratione: quia tūc esset tam velox auditus, quàm visus, nec citiùs propè, quam procul audiretur, cuius oppositum docet experientia.

Euertitur fundamentum Aduersarij.

Nec ratio ipsius de continuitate quicquam valet. In continuo enim fluido, & fragili, non statim vna mota parte, totum mouetur: aliter enim totus vniuersi aer moueretur vna mota particula: quod ridiculum est.

3. Concl. Sonus & percussio

Tertia conclusio. Sonus, & percussio nō multiplicatur realiter vsq; ad auditum: nec si sonos audimus. Hæc est contra Al-

ber.

non necessario multiplicatur usq; ad auditum. bet. Probo autem conclusionem contra ipsum validissimis rationibus.

1. Ratio. Prima sumitur ab experiẽtia. Audimus enim aliquando in locis occultissimis, & clausissimis, quibus non communicatur aer externus, cùm tota fuerint fortissimè muris circundata: ergo motus aeris non perueniet usq; ad auditum continuus.

Confirmatur experientia. Similiter in vase clauso sentimus motũ lapilli inclusi, nec potest motus per illud ferrum transire.

Reijcitur solutio q̃ dari poteũ. Quod si dicas, per poros aere plenos trãsire motum. In primis hoc est figmentum in corporibus omnib. tales ponere poros.

2. Praeterea est impossibile motum transire: quia est paruissima particula aeris, quae non potest illum motum recipere, & sonum causare.

3. Et quod magis est, non sunt ordinati illi pori, & recti, sed inordinati, & particulis corporis circundati impedientib. transitum: quomodo ergo tantus motus per illos deferri potest usq; ad auditum?

4. Praeterea: pisces audiunt voces piscatorum aquis immotis manentibus: quomodo igitur totum continuum medium mouetur usq; ad auditũ? Profectò est hoc manifestè repugnare experientiae.

2. Ratio. Probatur secundò. Et hoc est fortissimum argumentum. Auditus percipit sonum cum distantia & situ, ut notum est. Cùm enim campana sonat, sonum distãtem, & locum sentimus, ut si sonus realiter multiplicatur usq; ad aures, impossibile est sonantia percipere, & distantiam. Quod patet: quia sonus qui sentitur, non est nisi in auribus: illic percipitur sonans: nam sonus ille primus sonantis iam corruptus est.

Reijcitur solutio. Quod si dicas, sentiri sonum illum cũ distantia ex motione tali, vel tali soni proximi. Profectò non soluitur argumentũ: nam poterit alius sonus prope eum, qui audit, talem motionem facere, qui tamen non est in eadem distantia: non igitur sonus realiter usq; ad aures peruenit.

3. Ratio. Probatur tertiò. Quia si totus aer mouetur usque ad auditum, iam sensibile supra sensum faceret sensationem: at audire contingeret, sicut videre id quod est supra pupillam.

4. Ratio. Praeterea quartò. Quia multos sonos simul sentimus: quamuis autẽ dici possit, quod per aerem possunt procedere, quia latus est, habensq; partes diuersas. Tamen impossibile est hoc dicere de aeris illa minima portiuncula, quae in aure continetur: non enim multis simul motibus, & percussionibus percuti potest: nõ ergo ad audiendum necessariò mouetur realiter totum medium usq; ad auditum.

Quarta conclusio probabilis. Sonus realis productus non multiplicatur realiter per spatium. Haec est contra quartam opinionem multorum. Dicunt enim, quod aer primò percussus, sonumq; recipiens, alium percurrit, facitq; alium sonum, & hic aer alium, quamuis nõ sit necessarium usque ad auditum. Contra hanc sonorum & motuum multiplicationem est conclusio posita. 4. Concl. probabilis.

Probatur primò. Quia ille motus aer non fertur tanto impetu, ut possit alium sonum tantum facere. Et profectò experientia constat, quòd motus aer à bombarda, ad mediocrem distantiã non fertur multo impetu: quomodo ergo ad tantam distantiã sonus bombardae multiplicatur? 1. Ratio.

Adde etiam: quod si aliquando aer ille percussus sonum alium facit, iste est dissimilis à priori, nec est sonus ille bombardae, sed alius. Auditus enim percipit & illum sonum, & sonum bombardae. Cõfirmatur ratio.

Praeterea secundò. Quia sonus non sentiretur, nisi in illo loco, in quo multiplicari realiter desinit, & per species diffunditur, ut dicebamus superiùs: at experientia docet oppositum. 2. Ratio.

Praeterea tertiò. Quia unus contra aliũ loquitur, imò multi contra unum, & inuicem audiuntur, quod si realiter multiplicaretur sonus, motus aeris impediretur propter contrarietatem. 3. Ratio.

Praeterea quartò. Quia velocissimè sentimus Concionantes, & ad distantiam loquentes: quòd si multiplicatio realis, & successiua esset, cùm fit per motum percussionis, profectò notabilis mora esset in audiendo. quae omnia sunt contra experientiam, quam multum obseruare debet Physicus. 4. Ratio.

Quinta conclusio. Sonus semel realiter productus, intentionaliter multiplicatur. Explico. Cum duo corpora se percutiunt, aer eliditur ac ad aliquam distantiam mouetur nõ magnam, sonumq; ex percussio- 5. Conclu. Son. realiter semel product. intẽtionaliter multiplicatur.

Explicatur concl. Simile de colore. ne recipit, & illinc sentitur, sicut color in corpore. Color enim in corpore existens per species immutat visum, & videtur, sic sonus in illo receptus aere eliso immutat intentionaliter organum.

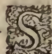
Primò experientia probatur cōclusio. Nec est necessaria illa percussionū multiplicatio vsque ad auditum: quamuis accidat aliquando aerem moueri vsque ad aures, cùm sonus fuit vehemens: sed non est necessarius ille motus ad audiendum, nec ille motus est soni effectiuus.

Et hæc sententia mihi probabilior est: sic enim sonantia corpora, & distantiam percipimus, quamuis nō tam exactè, sicut per visum, cùm color sit in corpore colorato, sonus verò extra sonans.

Secundò probatur ratione. Et præter omnia argumenta facta, quæ conclusionem hanc probant, est vnū aliud quia aliter integer sonus & vox audiri nō potest à multis, nisi intentionaliter se diffundat: si enim realiter, tunc pars audiatur: quia in qualibet medij parte, non est tota: ac in qualibet parte medij, etiā propinqua auditur tota: ergo intentionaliter se diffundet per aliquas medij partes.

Ad testimonium Aristot. Vnde cùm Aristoteles dicit, id sonare, quod potest mouere continuū aerem vsq; ad auditum, est intelligendum de hac immutatione: sicut id est visibile, quod medium immutare potest vsq; ad visum: sed non est hæc immutatio, nisi per species.

An Echo sit idem numero cum sono priori. Quæst. XXII.

Sensus quæstiōis.
Ensus facilis est. Petimus enim an cùm profert aliquis istam vocē, Do, & post prolatā iterum sentitur similis vox, & sonus, qui dicitur Echo: an talis sonus sit idem cum eo, qui primò auditus est.

1. Opinio Auicenn. Tres sunt hac de re Philosophorum sententiæ. Prima est Auicennæ, qui putat esse eundem numero prorsus, sed hoc modo. Est enim illa aeris portio, quæ illum habet sonum, primò à corporibus elisa, quæ transit per medium aerem, inueniensque obstaculum iterum eadem regreditur, & bis sentitur.

2. Opinio S. Thom. Alia sententia est S. Thom. & communis, quòd sit numero diuersus, sed idem specie. Opinatur enim, quòd sonus multiplicatur nouis percussionib. Cùm autem occurrit aliquod obstaculum, fit percussio cum illo, & similis sonus, & iste percussus aer retrocedit semper percutiendo secundum diuersas partes: & sic sentitur idem specie sonus.

Simile declaratur. Et est simile de circulis in aqua factis: regrediūtur enim circuli alij per eandem aquam occurrente obstaculo.

3. Opinio. Alia est sententia, quam citat Iandunus quæst. 13. quòd sit sonus diuersus specie: quia prior erat ab anima factus, posterior autem à corpore inanimato, scilicet ab obstaculo aliquo.

1. Funda. Quid certum sit in hac re, q d dubium. Aduertendū igitur quòd hic est vnum certum, & alterum dubium. Certum hoc est, quòd aer ille primò, percussus, aliquando tam fortiter procedit, vt alium aerem percutiēs sonum faciat: vt apparet in aere moto à bombarda, qui cum alio aere strepitum facit debiliorem multò. Similiter si occurrat aliquod corpus, tamen iste sonus nō dicitur repercussus, nec Echo, cùm non sit similis præcedenti, in quo nulla est controuersia.

In quo cō sistat controuersia. Dubium autem est, cùm similis sonus repercutitur, ita, vt si quis proferat hanc vocem, Homo, iterum repercussa audiatur vox etiam, Homo, aut extrema syllaba: & de hac fuit controuersia in opinionibus citatis.

1. Conclu. idē sonus pcipitur p species reflexas. Mihi videtur esse dicendum, quòd Echo est prorsus eadem vox cum priori, non sic vt dixit Auicenna. Non enim illa aeris portio per medium aerem tendit, & reflectitur, sed existens in vno loco proximo sonanti suas species mādat per quas idem sonus percipitur, & istæ reflexæ faciunt apparere Echo, & alium sonum propter moram.

Exemplo declaratur. Et est exemplum nouum. Cùm ego video in speculo me, nō est aliud à me, quod in speculo video, sed ego ipse: species enim meæ figuræ procedentes versus speculum, repercutiuntur, ac me extra me apparere faciunt: vnde si viderem me directè, apparerem duo, ita fit in sono: procedens enim species reflectitur, ac ibi iterū sonum eundem audiri facit, non autem simul sentitur propter morā temporis: successiuè enim immutat sonus. Sic igitur fit Echo.

1. Ratio. Et hoc vnico argumento probo: quia si nouus esset sonus productus ab obstaculo, non posset esse articulatus: at sentimus integras & distinctas voces repercussas: impossi-

impoſſibile ergo eſt ab inanimato corpore fieri.

Secundò experientia coſirmatur. Experimur enim, quòd tibia quantum cunque à lingua moueatur, non poteſt diſtinctè vocem exprimere: quomodo ergo aer percutiens murum, vel alium aerem, ſyllabicum faciet ſermonẽ? Et hoc etiam argumento probari poteſt, non multiplicari voces per medium, nec ſonos conſequenter. Et hoc nota. Nota.

De vocis natura, & cauſis, ac ſignificatione. Quæſt. XXIII.

On ob difficultatẽ alicuius quæſtionis diſputationem hanc proponimus, ſed, vt vocis cauſas, & inſtrumenta, quæ breuiter Ariſto. tangit in textu, ante oculos ponamus.

Deſcribũtur omnia vocis inſtrumẽta. Aduertendum igitur, quòd duæ ſunt viæ ab ore verſus pectus deorſum intusq; procedentes. Vna tendit ad ventriculum ſeu ſtomachũ, quæ dicitur gula: hac enim manſum cibum in ipſum ventriculũ mittimus: habet verſus os excauitatem grandem: eſt enim latior in eo extremo: quæ excauitas, fauces dicitur, ſeu pharinx. Eſt enim pharinx orificiũ illud amplæ gulæ, quo deglutimus. Gula. Pharinx.

Altera via eſt magis extra mediũ colli verſus partem anteriorem tranſiẽs, & hæc in pulmonem tendit, quæ magis eſt oſſi, quàm carni ſimilis, habens anfractus circulares: ob id aſpera arteria dicitur: ſimiliter etiam dicitur guttur: hac non cibum, nec potum ſumimus, ſed aerem per reſpirationem in cordis refrigerium trahimus. Aſpera arteria. Guttur.

Pulmo. Eſt enim pulmo, vt dicitur 3. de partib. animal. cap. 3. ſubſtantia ſpongioſa, & velut ſolles cordis, à quo procedunt duæ viæ vſque in cor. Altera, qua in cor mandat aerem, & remittitur aer, qui dicitur arteria venoſa: quia vnicam habet tunicam, ſicut vena ſanguinis. Per alterã viam ſumit alimentum à corde, quæ dicitur vena arterioſa: quia duas habet tunicas, ſicut arteria. Arteria venoſa.

Vena arterioſa. In huius extremitate arteriæ verſus os, fit magna cauitatis amplitudo, quæ apparet ſub mento paulò inferiùs in collo, & dici ſolet pomũ: talis pars vocatur gurgulio, & larinx, in qua ſunt viginti muſculi ad innumeros motꝰ cõſtituti, vt dicemus. Pomũ gurgulio, ſeu larinx.

Aduerte vlterius, quòd iuxta extremũ linguæ, interius duo apparent foramina: per vnum cibus mandatur in gulam, per aliud aer in arteriã: at ne aliquod corpus, vel particula cibi labetur per arteriã, quæ mortem inferret animali, natura appoſuit in ſuperiori palato carunculam quãdam, q̃ dicitur ligula epiglottis, ſeu clauicula, qua clauditur foramen dum deglutimus. Foramina data iuxta linguæ extremum. Ligula epiglottis, ſeu clauicula.

Suppoſita hac partium deſcriptione & hiſtoria, ſcito, vocem fieri in laringe, ſeu gurgulione hoc modo. Aer illic reprimitur, & ab aere, à pulmone per eandem arteriam miſſo, percutitur: fitque vox. De cauſa vocis quæritur, & ab aere fiat vox.

Pro vt autem variæ fiunt percuſſiones, ratione illorum muſculorum, variæ fiunt voces. Vndè cùm cantant auiculæ, apparent multi, & varij motus plumarum in illa parte, quæ gurgulio dicitur.

Aduertendum tamen, quòd ſic fit vox abſolutè loquendo: at ſi eius articulatio, & ſyllabarum diſtinctio cõſideretur, ſunt inſtrumenta etiam alia quatuor neceſſaria, ſcilicet, & Lingua, Palatum, Labia in hominibus Dentes. His enim omnibus perfecta fit vox. Quõ fiat vox articulata, & alia eius quatuor inſtrumẽta.

Circa eius ſignificationẽ aduerte, quòd in animalibus vox naturale eſt ſignum paſſionum internarum. In hominibus verò aliquæ naturaliter ſignificant, aliquæ ad placitum: quòd ſi aliquæ non ſignificant (poſſumus enim fingere voces non ſignificantes internos conceptus:) tamen aptæ ſunt ad ſignificandum. Non oportet autem modò de vocũ ſignificatione diſſerere: ſufficiant, quæ in Logica dicta ſunt. De vocis ſignificatione naturali & ad placitum.

Caput Nonum.

De odore autem, & olfactibili. Tex. XCII.

OSTquam de auditu egit, nunc odoratum tractare aggreditur, ac, vt ſolet, ab obiecto & medio incipit. Primò tamẽ difficultatem rei proponit, dicens: quòd difficilius eſt tractare de odoribus, quàm de colore, lumine, & ſono. Et ratio eſt; quia melius iſta cognoſcũtur, quàm odores. De odoratu, ac primò de odore eius obiecto. Difficultas tractationis de odore.

Potest ergo ratio sic formari. Scientia sensibilium non fit, nisi ex praecedenti cognitione sensitiua ipsorum; at odores difficilius sensu percipiuntur; ergo ipsorum scientia difficilior est. Minorem probat; quia homo habet malum odoratum, & peiorem, quàm multa animalia. Cuius signum est; quia non sentit odores, nisi vehementes, quae causare possunt nocumentum, vel delectationem sensui olfactus; quod si esset boni odoratus, etiam odores non vehementes, sed remissos sentire posset.

Rationabile est, & sic, quae duros. Tex. XCIII.

Comparatione qua dam idē confirmatur.

Ponit comparationem satis accommodam. Sunt enim quaedam animalia, quae duros habent oculos, cùm absque palpebris sint; de quibus loquitur 2. de parti. cap. 13. vt lacertae, & alia animalia. Haec non vident obiecta proposita, nisi sint magna, & terrorem aliquem incutiant. Dicit rationale, id est, proportionale, & simile esse in his, quantum ad colores, & colorum diuersitates percipiendas, & in hominum olfactu quantum ad odores. Illa enim visum imperfectum ad colores habent: homo autem odoratum imperfectum ad odores.

Videtur enim proportionem habere ad gustum. Tex. XCIIII.

De methodo, qua facilius odores cognosci poterunt proportione ad sapores, vt potè nobis notiores.

Difficultate proposita cognoscendi odores, methodum tradit, qua facilius cognoscantur: constituitq; olfactum cum gustu magnam similitudinē habere, & odores cum corporibus. Est enim olfactus ob gustum animalibus concessus: per sapores ergo odores cognoscendi sunt: nam sapores notiores sunt.

Tactu & gustu nos vincimus omnia animalia.

Probat autem, quòd sapores meliùs cognoscamus, quàm reliqua animalia omnia. Tactu vincimus omnia animalia: at gustus est quidā tactus, scilicet tactus linguae circa sapores: ergo vincimus etiam gustu: meliùs igitur percipimus sapores.

Maiorem probat: quia homo est prudentissimus animalium aliorum: at per tactum prudentia consistit, ad ipsamque conducit: ergo vincit tactu omnia sicut prudentia. Minor signo probatur. Per tactum enim bonū, vel malum indicamus de ingenio bono, vel malo, & non per aliū sensum: ergo tactus aliquid ad prudentiam facit. Vnde homines boni tactus, & habentes carnes molles, vocamus ingeniosiores alijs: si ergo homo excellit tactu, excellet gustu, & consequenter sapores optimè dignoscet, quamuis in alijs sensibus vincatur ab animalibus.

Nota tactum esse indicium ingenij.

Est autem, vt sapor: hic quidem. Tex. XCV.

Tractatio de odoribus analogica ad sapores.

Nunc de odoribꝰ tractat per analogiam ad sapores, dicitque: Sic ut sapores quidam sunt extremi, puta, dulcis, & amarus: alij gio medij, vt austerus, acutus, & alij: ita similiter odorum alij extremi, scilicet dulcis, & amarus: & alij medij, qui omnes eisdem nominibus nominantur propter similitudinem. Vt enim dulcis sapor ad gustum: sic dulcis odor ad olfactum se habēt: similiter & reliqui.

Nota.

Hoc tamen non ideò est, quòd aliquando simul sunt tales odores cum talibus saporibus, vt quòd odorem dulcem habent, etiam saporem dulcem habeant, vt mel, & crocus: & quòd acrem odorem, etiam acrem saporem, vt Thymus: nam aliquando discrepant, vt habeāt odorem dulcem, & saporem amarum, vt in musco accidit.

Adhuc autem, sicut auditus. Tex. XCVI.

Odoratus nō solùm sētit odores, sed etiā odorū priuationes, vt caeteri quoque sēsus priuationē suorū obiectorū. Tribꝰ modis dicitur aliquid ingustabile, & gustabile.

NON solùm odores olfactu percipi dicit, sed etiam ipsorum priuationem: quod omnibus sensibus commune est. Visu enim colores, & non coloratum discernimus: & auditu sonos & silentium: gustu, gustabile, & ingustabile, olfactu, odorabile, & inodorabile: est enim eadem potentia contrariorum: quo autem modo hoc sit intelligendum, dicemus inferius.

Distinguit tamen, vnumquodque horum contrariorum dici tripliciter. Vt v.g. ingustabile primò: quia nullum habet saporem. Secundò: quia debilem habet, & vix sensibilem. Tertio: quia malum, & nociuum habet. Similiter inodorabile.

Dices,

Dubium. Solutio. Dices, Cuomodo gustu sentimus, quòd nullum habet saporem? Respondeo, quòd non solo gustu, sed per ipsum sensus interior percipit. Quo autem modo id fiat, declarabitur in capite de sensu communi.

Est autem olfactus per medium.
Tex. XCVII.

De modis per quod olfacimus. DE medio, per quod olfacimus, nunc tractat, ipsumq; aerem, & aquam esse docet: & de aere non est dubium. Odorât enim per aerem respirantia, & non respirantia, quæ sanguine carent. At de aqua dubium videbatur: ob id probat, quia pisces à longa distantia ad escas accurrunt: quod non esset, nisi odorarent: quòd si odorant, necessariò per aquam odorant: & sic ipsa medium est, sicut & aer. Similiter etiam odorare videntur, quæ non respirant terrestria: quod eodem probatur argumento de motu in escam. Quod hoc mediũ sit aqua, & aer.

Vnde & dubium est, si omnia.
Tex. XCVIII.

De modo quo olfacimus. Repetitur quædam animalia per inspirationem odorare alia sine illa. DVbium proponit, quod oritur ex dictis. Dictum enim est, & hoc idẽ modò reperitur, quòd quædam odorât non respirantia, vt quæ sanguine carẽt inter terrestria: quædã aũt non odorant, nisi inspirantia, ita, vt quando expirant, vel quando retinent spiritum, non odorant, quamuis eis proximus sit odor: imò nec quamuis odor ponatur supra sensorium: (Sed de hoc nõ esset mirum: quia commune est omnibus sensibus non sentire sensibilia superposita:) tamen proxima, seu propinqua non odorât, nisi cum inspiratione, quæ tamen alia animalia odorant sine illa: & adorare cum inspiratione, videtur esse illi proprium, cùm absque illa non odorent.

Nota. Notandum hic, quòd odorare cum inspiratione dicitur proprium homini: quia omni inest, sed non soli, vt dicit Auerro. & Alber. alijs enim multis ab homine hoc inest, vt notum est.

Quare quæ sanguinem non habent.
Tex. XCIX.

EX dictis insurgit modò dubium: quia videtur olfactus animalium sanguine carentium esse aliud genus sensus ab olfactu habentium sanguinem, cùm ille absque inspiratione, hic cum ea sit. Dubium Aristot. An sit diuersus olfactus in ijs, quæ inspirationẽ odorãt & quæ sine illa.

Respondet ad dubium, non ita esse, sed esse eundem genere olfactum in omnibus: quod duplici ratione probat. Prior est: quia est idem obiectum, & eædem differentiæ: vtrumq; enim est circa odores bonos & malos. Responsio Arist. esse vnum olfactum. 1 Ratio.

Posterior: quia ab eisdem odoribus patitur vterque olfactus: vt enim homo, & alia animalia inspirantia refugiunt odorem sulphuris, & bituminis, & aliorum: ita etiam animalia non respirantia. Est ergo idem genere olfactus in vtrisque. 2. Ratio.

Videtur aũt in hominibus differre.
Tex. C.

DVbij modò rationem soluit quodam eleganti exemplo, quod tale est. Animalia quædam habent oculos duros absque palpebris, quædam autem cum palpebris. Illa obiectum præsens in perspicuo statim vident, quia nullum habent oculi impedimentum: hæc verò non statim, donec aperiant palpebras. Notum est, hanc diuersitatẽ in videndo oriri non ex diuersitate potentiæ, sed eorum, quæ circa ipsam sunt. 3. Exẽplo quodam à simili in visu dubium soluit.

Sic fit in odoratu. Homo enim odoratum habet cum operimento, quod non aperitur, nisi cum inspiratione, cætera verò non: olfactus tamen est eiusdem generis.

Cum homine, cætera inspirantia intelligas: solius enim hominis meminit, quia experimur homines absque inspiratione non olfacere. Vnde infert, quòd respirantia in aqua nõ odorant, quia non possunt in aqua inspirare. Nota.

Ex his volens potentiam olfactus constituere, docet, quod sicut sapores in humiditate: sic odores in siccitate abũdanti sorium sit consistunt. Vnde fit, quòd sicut sensorium potentia saporum debet esse in potẽtia humidum: siccum. Quòd olfactus sen

ſſe ſenſorium olfactus in potẽtia ſiccum. Nam ſenſorium, vt recipiat obiectum, debet denudari ab eo: ſicut pupilla non debet habere colorem, vt percipiat. Facultas ergo in ſenſorio tali exiſtens, olfactus eſt.

An homo tactu vincat animalia omnia, non tamen olfactu.

Quæſt. XXIIII.

1. Argũ. ab authoritate Ariſt.

Enſus quæſtionis eſt notus. Aliquot autem argumenta occurrunt in hac re, & præſertim ex Ariſtotele. Primũ eſt ex libro de ſenſu cap. 5. vbi dicitur, quòd homo ſolus percipit odores aromatũ, non autem alia animalia. Ex hoc colligo, ipſius olfactum eſſe perfectiorem: quia plures odorum differentias percipit.

2. Argu. Præterea ſecũdò. Videtur, quòd in omnibus ſenſibus homo vincatur etiã in tactu, ex illo celeberrimo carmine:

Nos ſus auditu, linx viſu, ſimia guſtu,
Vultur odoratu præcellit, aranea tactu.

3. Argu. Præterea tertiò. Lib. 10. de genera. animal. cap. 20. in fine dicitur, quòd guſtus, & tactus nihil ad prudentiam faciunt. Et lib. de ſenſib. ca. 10. præfertur auditus omnibus, quantum ad diſciplinas. Et primo Metaphyſi. cap. 10. præfertur viſus, quantum ad ſcientias per intentionem. Ergo tactus nihil ad prudentiam, & ſcientiam facit, ſed potius alij ſenſus.

4. Argu. Præterea quartò. Sect. 30. Problem. q. 1. melanchonici in ſcientijs præferuntur: & tamen hi nõ molles, ſed duras habent carnes: non ergo mollities carnis aptiores mente ſignificat.

5. Argu. Præterea quintò. Fœminæ & flegmatici molliores habent carnes ſanguineis, & tamen ineptiores ſunt.

1. Funda. dupliciter vnum alterum excellere per ſe. Circa horum reſolutionem aduertendum primò ex Ariſto. lib. 5. de gene. cap. 2. quòd dupliciter vnus ſenſus alteri poteſt præſtare per ſe. Dico per ſe, vt ſenſus eſt, & in ratione cognitionis: nam per accidens præſtat aliquando ratione ſubiecti, quomodo omnes potentiæ hominis ſunt præſtantiores, quia in anima rationali ſunt. Excluditur excellentia per accidens. De hac autem præſtantia non eſt ſermo, ſed de ea, quæ in cognitione poſita eſt.

Prima excellentia per ſe. Hanc autem dicit eſſe duplicem: alteram, quæ in eo eſt, quòd vna potentia diſtantius percipit obiectum, vel ſub remiſſiori gradu, vt perfectior eſt viſus, qui colores ad maiorẽ percipit diſtãtiam, quàm qui ad minorem; & qui remiſſiores etiam colores videt, quàm qui ſolum fortes, & intenſiores.

Nota. Quod ex eo dicit prouenire, quòd oculi magis ſunt reconditi, & intus poſiti: habent enim tunc à natura vallum maius quod ad videndum iuuat: ob id enim manum ponentes ſupe frontes videmus diſtantiora.

Secunda excellentia per ſe. Altiora nobilitas in percipiendis pluribus differentijs obiecti: vt viſus in eadem diſtantia plures colorum differentias diſtinguens, perfectior eſt altero non tot diſtinguente: quod ex eo dicit prouenire, quia minus eſt turbida pupilla.

Nota. Oſtẽditur illa duplex excellẽtia in olfactu. Hanc duplicem præſtantiam in olfactu eſſe poſſe dicit. Erit enim olfactus perfectior, qui diſtantiores odores percipit, & remiſſiores: erit etiam perfectior, qui plures odorum percipit differentias, quam ...us intenſas, & propinquas.

Reſpõdetur q̃ãi de olfactu hominis excellentia. Iuxta hanc ergo doctrinam Ariſt. facilè erit diſſoluere dubium præſens de olfactu. dicendum enim, olfactum hominis eſſe imperfectiorem aliorum animalium in percipiendis odoribus quantum ad diſtantiam, & quãtum ad remiſſionem. Alia enim animalia remiſſos odores percipiunt, & in magna diſtantia, vt canes, & vultures & alia huiuſmodi: homo autem non percipit, niſi propè, & intenſos, vehementesque odores.

1. Conclu. in prima excellentia vincitur ab animalib.

2. Conclu. In ſecũda excellentia vincit alia animalia. Dicendum tamen ſecũdò, quòd homo vincit in percipiendis differentijs odorum pluribus. Animalia enim olfactum habent in ordine ad guſtum, atq; ea de cauſa id olfaciunt ferè, quod ad guſtum attinet: at homo olfactum etiam propter ſe habet. Vnde multa alia olfacit.

Notãdum diuerſum vſum olfactus in animalib. & homine. Ex quo ſequitur, quòd bruta olfactu indicant cibos: non enim guſtu probant, ſeu prælibant, quæ guſtare & edere pòſt debent, ſed olfactu ſolũ, & pòſt guſtant, non repellendo, vt plurimum, quæ olfecerunt. At homo non contentus eſt olfactu ſolo, nam quamuis benè odoret, poteſt malum habere guſtum, & quamuis malè odoret, bonum habere guſtum.

Nota ſecet de. Sequitur ex hoc etiam, quòd Ariſt. docet de

Nota ſecūdo odores homini dupliciter eſſe delectabiles. cet de ſenſ. cap.5. quod in nobis odores dupliciter dicuntur delectabiles, vel indelectabiles. Vno modo per ſe, putà, in ordine ad ſolum odoratum. Altero modo per accidens, putà, in ordine ad guſtum.

Et ex his odoribus accidit, quòd fiat delectationis mutatio in vno & eodem odore. Experimur enim, quòd aliquis odor cibi delectat nos, cum famem patimur: & contriſtat, ac nauſeam prouocat, cùm ſumus ſatures.

1. Dubiū, an plures differētias odorū hō ſentiat & tātum intēſas & nō remiſſas. Dices tu, Quæ eſt cauſa, quare hominis odoratus percipiat plures differentias odorum, non autem odores niſi intenſos.

Reſpōſio. 1. Funda. Reſpondeo ex eadem radice, totū prouenire. Ideo aduerte primò, quòd quantò organum potentiæ denudatur magis à differentijs obiecti, tantum eſt perceptiuum plurium differentiarum. V.g. quantò pupilla eſt à colore remota, tantò plures colores percipit. Vnde cum inſpexit aliquē colorem fortem, non poteſt per aliquod tempus videre perfectè alium; quia quodammodo colorem illum recipit. Similiter auditus non debet internum habere ſonum, vt plures percipiat: ſimiliter lingua circa ſaporem.

2. Funda. Aduerte vlteriùs, quòd odor in ſicco & calido conſiſtit magis. Vnde quantò organum eſt minus tale, tantò plures percipiet odorum ſpecies.

Redditur ex his cauſa dubij. Scio autem cerebrum hominis, vt docet Ariſt. 2. de part. cap.7. eſt frigidiſſimū, & humidiſſimum naturali ſua temperie omnium aliorum animalium, cùm autē in hoc ſit olfactus, vt dicemus, euenit, vt homo plurium differentiarum ſit perceptiuus odorū, reliqua omnia calidius habent cerebrum & ſiccius.

Dubium. Reſpōſio. Nota tamen, quòd cum ſit tam frigidum, & humidum, non poteſt pati, niſi à vehementi calido & ſicco, atq; ob id non ſentit remiſſos odores. Vnde cum patimur cathaṛrum, minus olfacimus: quia humidius eſt tunc cerebrum. Non ſic in reliquis animalibus.

Dices quare cerebrum hominis eſt frigidiſſimum? Reſpondeo: quia debet inſeruire operibus mentis per ſpiritus in eo exiſtens: quòd ſi eſſet ex ſe calidum, ex altera parte accedit calor cordis, tunc ſpiritus turbarentur & inepti eſſent ad miniſterium: quod accidit ebrijs, & freneticis, ob nimium calorē in cerebro: atq; etiam adurerentur, vt fierent inepti, quaſi fuligines aduſti.

Problema ſolut. Hinc patet ſolutio problematis cuiuſdā ſcilicet homines odorantes à longa diſtantia eſſe ineptos, & rudes: arguit enim id cerebri calorem: praui verò odoratus, quā tum ad diſtantiam, & remiſſionem odorū eſſe ſolere ingenioſiores. Quanquam alia etiā eſſe cauſa ſolet, videlicet lōgitudo naſi, quæ iuuat, vt faciliùs, & ad maiorem diſtantiam odor ſentiatur, vt in canibus: & breuitas obeſt. Hæc de olfactu.

Reſpōdetur qōni. De tactus hōis excellentia pri mū fund. At circa tactum aduerte, quòd non eſt illa nobilitas percipiendi remota: non enim remota tactu percipimus, ſed cōiuncta: at nobilitas conſiſtet in remiſſione obiecti percipienda, & in pluribus differentijs obiecti.

Nobilitas ſeu pſtantia tactus in quo cō ſiſtat. 1. Conclu. In vtraq; nobilitate excellere tactum hominis. Et vtraque homo omnia animalia vincit: plures enim differentias percipit, ſcilicet aſperum, lene, durum, molle, & alia, quorum multa bruta non tangunt, aut imperfectè tactu dignoſcunt. Similiter percipimus qualitates omnes in gradu remiſſiore: quia tactus hominis in maiore temperie omnium qualitatum conſiſtit: vnde excedentes omnes qualitates percipit. Bruta autem non percipiunt qualitatem, qua ipſorum tactus abundat, niſi in gradu intenſiſſimo, vt declarabitur in capite de tactu. Ex his facilè erit argumenta ſoluere.

Ad 1. Ad primum dico, quod olfactus hominis perfectior eſt in illo, non tamen abſolutè non enim odores remiſſos percipit.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quòd illa carmina veritatē habent quantum ad nobilitatem ſenſus circa diſtantia, vel remiſſa obiecta.

Nota primò de Simiæ guſtu. Tamen de Simia non eſt verum: ſed dicitur habere optimum guſtum, quia facit geſticulationes quaſdā, quibus delectatio nem magnam in guſtando præ ſe ferr.

Nota ſecū do de Araneę tactu. De aranea autem Alber. tract.3. cap.73. dicit, quòd non habet niſi prauū tactum: eſt enim frigidæ complexionis, & viſcoſā habet humiditatem, quæ tactum hębetat. Vnde ignem ad motum, non ſtatim ſentit: quod ſi percipit vermiculos cadentes in telis, id eſt propter motum: tela. n. cùm continua ſit ſtatim mouetur.

Obiectio. Dices, videri optimi tactus, cum tam debilem motum ſentiat, quem homo non ſentiret.

Solutio. sentiret. Respondeo, motum esse cōmune sensibile, & quantū ad hoc, concedendum est: remissiores motus percipere: tactus tamen magis cōsiderandus est circa obiectū proprium, scilicet primas qualitates.

Ad tertiū. Ad tertium aduerte, quod aliud est sensum prodesse scientiis, vel prudentiæ: aliud esse signum ipsius. Visus, & auditus, prosunt multò magis ad scientias: per ipsorum enim cognitionem Intellectus multum iuuatur: per auditum ad disciplinas, per visum ad inuentionem: & sic tactus parum aut nihil facere dicitur.

Aliud est, quòd sit signū. Tactus enim significat bonam corporis temperiē, qua posita, aptior est anima ad operandum.

Nota, cur bo: tact: sit sig: ū boni inge nij. Habet autem hoc peculiariter tactus: quia temperies tactus est sicut temperies animalis vniuersalis in primis qualitatibus: atq; ideo bene temperati in tactu, totam sortiuntur temperiem bonam. Vnde distemperies tactus morbum periculosum ostendit.

Nota. Aduerte autem per prudentiam intelligi aptitudinem ingenij ad scientias, & discursus: quia non facit hominem sapientem, nisi studium, & labor accedat.

Ad quartum. Ad quartum dico esse melanchonicos ex natiua complexione quibus terra dominatur, & hi rudes sunt: alios esse ex accidenti: nam consumptis spiritibus, & subtilioribus partibus sanguinis, abundat terreum & frigiditas: quod ex nimio euenit studio: & de his loquitur Aristotel. nec est contradictio.

Ad quintum. Ad quintum dico, esse mollitiem spongiosam, quæ in humido aqueo consistit, qualis est illa dicta in argumento, & hæc non iudicat bonum ingenium. Alia est in humido aereo, magis consistentiam habens, non spongiosa, & de hac Aristot. est sermo, illa prouenit ex humido & frigido, hęc ex humido & calido: & ita illa est phlegmatica, hæc sanguinea.

An odorum scientia bene per sapores tradatur: vbi & de natura odorum.

Quæst. XXV.

Occasio qōnis.

Dubium hoc circa tex. 94. insurgit, vbi Arist. docet sapores melius cognosci, odoresq́, habere similitudinem cum ipsis: eamq́; ob causam per saporum doctrinam habēdam esse etiam odorum.

1. Arg. ad partē negatiuam. Videtur autem primò non ita esse. Primò: quia tunc oportebat priùs de gustu & sapore tractare (quia notior sapor est) quā de odore: cuius tamē oppositum fit, cùm pòst tractetur de sapore & gustu.

2. Argum. Præterea secundo. Adhuc non videtur posse talis haberi scientia: quia tunc per sapores bene colligeremus odores, si sapor dulcis esset cum odore dulci, & amarus cū amaro: at non ita fit, imò sæpè sapores amaros cum dulcibus odoribus inuenimus & econtra: ergo potius methodus ista faciet nos errare, quam scire. Hoc dubium, præcipuè propono, & explicem odorum naturam.

1. Funda. de natura & cā odoris odores eē secūdas qualitates ex primis insurgentes. Aduerte ergo, quòd odores, & sapores, sicut & colores, qualitates sunt secundæ distinctæ à primis, ex ipsarum tamen varia mistione insurgentes. Vnde dulcedo & odor, non est calor, nec frigus, nec alia ex primis qualitatibus, sed quædam alia ab eis distincta, ex ipsarum mistione insurgens.

Alia est mistio qualitatū primarū in odore & alia in sapore, & quæ sit itaque. Scias tamen, quòd alia est mistio qualitatum, in qua sapor, ab ea, in qua odor cōsistit. Sapor enim in humiditate comprehendente siccum, ipsumq; superante consistit. Vnde ad dandos sapores rebus, vtimur aqua, & liquore: & hoc humidum cōprehendens siccum, Aristotel. de sensu ca. 4. Enchimum, id est, incorporatū dicitur. Odor verò, oppositam habet mistionem: consistit enim in sicco comprehendente, & superante humidum, iam autem odor, quàm sapor in humido, & sicco præcipuè consistunt.

Exemplo seu experientia probatur. Hinc fit, cùm post terræ siccitatem fit pluuia, solet in principio odor terræ diffundi, tunc enim humidum incorporatur sicco, abundat tamen siccum. At post longam pluuiam non sentitur odor: quia tūc humidum excedit, & potius comprehēdit siccum.

2. Exēplo idem probatur. Vnde, quò siccior est flos, solet maiorē odorem emittere, ob id rosa, & quæ spinas habent multum odoriferi flores sunt: id enim siccitatem indicat.

Cā mistionis pdrō odoris & saporis. Causa autem, quæ hanc mistionem facit, calor est externus: hic enim humidum sicco miscet, comprehendereque ipsum facit per concoctionem, & digestionem, & sic sapo-

sic sapores facit. Similiter humidum resoluit, & à sicco comprehendi facit, & sic odorum est causa.

Cā effectiua & materialis odoris & saporis. Vnde sequitur, quod calor sit effectiua causa odorum & saporū: materia verò est præcipuè humidum & siccū. In tali enim odor & sapor recipiuntur, vti diximus, cū discrimine.

3. notatu digna quę sequūtur ex dictis. Ex hac doctrina sequuntur aliqua notanda. Primum est, quod non in eodem subiecto adæquatè est odor, & sapor: habent enim temperiem oppositam: sed in partibus subiecti, quibus siccum superemi nit humido, in est odor: in partibus verò crassioribus, quibus humidum præsertim aqueum abundat, inest sapor. Et hoc notant Albertus, Auicenna, & Philoponus. Subiectum enim immediatum odorum, vocant exhalationem siccam.

Scdm. Sequitur secundò, quod sapor est prior natura, quàm odor: quia materia, in qua sapor est, per calorem fit materia odorum: nō autem econtra. Et ratio est, quia calor agit consumendo humidum, & augendo siccum. Vnde cum sapor in humido sic cum comprehendente consistat, fit vt calor externus consumendo humorem, expellat saporem, & consequenter odorem inducat, dominante sicco. At calor materiam siccam non facit humidam non admisto alio corpore: od id non facit ex odore saporem. Haec causa dicitur sapor prior natura odore.

Nota.

Tertium. Sequitur tertiò, quomodo potest esse, quòd res habens bonum odorem, habeat malum saporem: non enim in eadem parte adæquatè, nec in eadem temperie consistunt.

Descriptio odoris Ex his possumus descriptionem odoris colligere. Odor est qualitas secunda proximè in sicco comprehendente humidum, consistens, olfactusq; immutatiua.

1. fund de analogia inter odores & sapores. Pro argumentorum resolutione notandum, quod analogia inter sapores, & odores non consistit in hoc, quod odor dulcis sit cum sapore dulci: hoc enim non est opus: nec isto modo ab Aristotele doctrina traditur.

Duo modi veri analogiæ. Sed duobus alijs modis. Alter est, quòd in quali proportione humidi supra siccū sit dulcis sapor, in eadem sicci supra humidum sit odor dulcis: & sic in alijs.

1.

Alter est in ordine ad sensum. Qualem enim passionem sapor dulcis gustui, talē dulcis odor olfactui infert: & sic etiam in alijs coloribus. 2.

Per hoc soluitur argumentū secundum. Ad 2.

Ad primum dico, quod hic sequitur ordinem nobilitatis potentiarum: est autem nobilior olfactus gustu. Præterea non tradit hic exactam doctrinam naturæ odorum, sed in vniuersali, quatenus in cōmuni potentiam immutat, idcirco non fuit opus præmittere sapores: id enim facit libro de sensu, vbi naturam eorum considerauit. Ad 1.

An sensoriū olfactus sit processus mãmillaris

Quæst. XXVI.

Dituli intelligentiam aliquid ex anathomia oportet adnotare. Scito à cerebro procedere duos canales vsque ad ossa foraminosa narium, quæ sunt prope concauitatem oculorum, atque in extremitate facere duas caruncu las ad modum extremitatis mãmillæ: ob id processus mãmillares dici solēt: per hos cerebrum mittit excrementa in nasū, & per respirationem ascendunt etiam fumi per hos vsque ad cerebrum: per hos canales deriuantur rami neruorum vsque ad nasum procedentium à quinta coniugatione neruorum. Nota ad sensus q̃ò nis intelligentiã.

Dubium ergo est, an olfactiua potentia in neruo, an potius in carunculis illis mãmillaribus consistat. Sensus q̃onis.

Auerr. libr. 1. collectan. cap. 7. & libr. 2. cap. 17. putat contra Auicennam, non esse in caruncula mãmilla, sed in nouo. Probat duplici ratione. Prima est. Illæ carunculæ sunt eiusdem substantiæ cum cerebro: at cerebrum est expers sensus, vt docet Arist. 2. de part. cap. 10. ergo non est illic potentia olfactiua. 1. opin. Auer. nō esse in illis carunculis mãmillaribus. 1. Ratio.

Altera est. Quia contingeret per foramē palati, quod in nates terminatur olfacere, quia illinc posset attingi talis caruncula: nullus tamen est expertus per os olfactionē esse factam. Hæc est opinio Auerr. 2. Ratio.

At Philop in præsenti. Galen. 8. de vsu partium. Auicenna capit. de odoratu, & Albertus Magnus, deniq; sententia communis tenet in illis carunculis esse olfa- 2. opi veri or & cōis Philo. Gale. de esse potentiā

 ctiuam

olfactus in illis carunculis. ctiuam potētiam: & ita videtur cum ipsis esse sentiendum.

1. Ratio. Primò quia neruus ille etiam vsque ad partes nasi inferiores descendit: continge-ret ergo sentire absque respiratione.

2. Ratio. Secundò: quia neruus ille est eiusdem rationis cum neruo tactus: ibique est potentia actiua: at olfactus sensorium habet diuersum, aliamque petit temperiem.

3. Ratio. Præterea: quia alij sensus non in neruo consistunt ex his, quæ habent medium externum. Auditus enim in miringa, visus in pupilla est.

4. Ratio. Præterea: quia, vt diximus, olfactus sequitur temperiem cerebri.

Ad primā rationem Auerr. Nec argumenta Auerr. concludūt. Ad primum enim dico, quòd non est prorsus eiusdem temperiei illa pars cum cerebro, ob id sensum habet. Adde, quòd forsan cerebrum habet sensum imperfectum, tamē & hebetem.

Ad secundā ratio-ne Auerr. Ad secundum solutio patet: est enim contra ipsum: nam quamuis ponatur in neruo, idem sequitur. Dico tamen, quòd 1. non ita facilè patet aditus per illud fora-2. men, quòd si à naso ad os fit transitus, id est, concurrente motu naturali musculorum, qui modo opposito non mouent.

Nota de operculo, seu tunica olfactum operiente quorundā falsam opinionē. Hic aduerte vnum. Aliqui enim Latini dicunt illas carūculas operi tunicis meningibus, quæ respiratione eleuantur, qd' videbatur indicare Aristoteles. Sed hoc nō inueniunt Anathomes periti: ob id non est recipiendum.

Nota secundò, q d Arist. per operculū intelligat. Per operculum ergo, quod ait Aristoteles, intelligere oportet ipsam carnē spongiosam, quæ compressa est ante caruncu las, & per respirationem dilatatur, & pori aperiuntur: & hoc ipsum docet Arist. tex. 100. Non sic est in non respirantibus.

An odor sit realiter in medio.

Quæst. XXVII.

Quid odor sit, & qualiter in corpore esset, diximus. Nunc dubium est, an odor sentiatur in subiecto suo immutato medio per species intentionales, sicut videtur color: an non sic, sed ipse odor realis perueniat per medium vsque ad potentiam, & sensorium. In hoc enim nō sunt Philosophi concordes, sed variç extant sententiæ.

1. Opinio Auicenn. & Albert. Prima est Auicēnæ, quam sequitur Albertus in Summa de auditu. Dicunt, quòd odor subiectatur immediatè in materia sicca & parum humida, resoluta per calorē: & in ista materia fertur odor realis per medium vsque ad olfactum. Nec contingit olfacere, nisi quando ista fumida exhalatio, in qua fertur odor, ad sensorium peruenit. Hæc sententia probatur ab Auicenna: sed ipsius rationes postea adducentur.

2. Sententia Auerr. Altera sententia est Auerr. cōm. 97. vbi impugnat Auicen. Dicit, quòd odor non egreditur realiter à corpore odorabili, sicut nec color à colorato, sed intentionaliter agit in medium, & in sensorium.

1. Ratio. Rationes eius sunt duæ. Altera est, quia odoratus cōtingit ad distantiam tantam, ad quantam non est possibile corpus resolui. Dicit, quòd vultures ad quingenta miliaria olfecerūt corpora occisa in bello Troiano.

2. Ratio. Altera ratio est: quia tunc daretur corporum penetratio. Si enim odor non fertur per medium aerem nisi simul cum corpore, id est, illa fumosa exhalatione, ista cum aere penetraretur.

3. Sentent. S. Thom. Philop. & cōmunis. Tertia sententia est media Sancti Thomæ, & Philoponi, Ianduni, & communis, quòd odor per aliquam spatij partem fertur cum illa exhalatione: per aliam verò vsque in sensoriū intentionaliter immutat, sicut color.

4. Opinio Ægidij. His possumus quartam Aegidij sententiam addere. Dicit enim, quòd odor producitur in aere absque illa exhalatione: & sic odor in medio realiter producitur, sicut sonus, quamuis pòst non producatur, nisi intentionaliter.

1. Conclu. Odor non pducitur, realiter in medio. Pro huius difficultatis resolutione sit prima cōclusio. Odor nullo modo in medio realiter produci potest. Ista est contra Aegid.

Explicatur concl. Explico, Odor, vt diximus suprà, immediatè subiectatur in mista materia, in qua siccū comprehendit humidum: quòd si contingit odorem extrahi ab aliquo corpore per medium, id est, quia tales partes extrahuntur resolutæ per calorem.

1. Ratio. Probatur primò. Odor magis est secunda qualitas, quàm color, cùm ille immediatè ex mistione qualitatem fiat: at color, putà, albedo, nigredo, nullo modo im-

mediatè

mediatè in ipso aere recipi possunt: ergo nec odor.

2.Ratio. Præterea secundò: Qualitates secundæ non sunt inuicem actiuæ, vt notum est in philosophia: non enim albedo alteram albedinem producit: ergo, nec odor subiecti producet alterum odorem in medio. Si ergo contingat realiter esse odorem in medio, id est, quia aliquæ subiecti partes, in quibus odor inerat, per calorem extrahuntur, vel calor in partibus subiecti resolutis, odorem facit diminuendo humidū, & incorporando siccum cum humido.

Quinta quorundam opinio reijcitur, ꝙ odor trāsit à subiecto in subiectum. Vnde non sunt audiendi Ammonius & Boetius in 2.ca. Ante prædicament. qui dixerunt, quòd odor in subiecto in subiectum transit, quia manus comprimens pomum recipit in se odorem.

Sed hoc falsum est: nam, vt ibidem dicit benè Simplicius, non recipit manus odorem, nisi quia simul recipit aliquas partes ipsius subtiles, in quibus erat odor. Cuius signum est, quod pomum rugas contrahit, & diminuitur.

Not. circa nomē vaporis odoriferi. Hic aduertendum est, quòd materia, in qua odor est, consistit in sicco compræhendente humidum. Vnde non dici debet propriè vapor talis materia: nam vapor est calidus, & humidus: nec exhalatio propriè, quia hæc est natura sicca, & frigida, licèt per Solem calefacta. At quia ista materia odoris resoluitur per calorem, ratione talis caloris fit iam calida & humida, & calida & sicca: & ideò exhalatio & euaporatio dici solet: similiter propter subtilitatem. Propriùs dici fortasse posset fumosa exhalatio: quia hæc est calida & sicca, sed dum rem teneamus, de nomine non oportet valdè esse anxios.

2.Conclu. A corpore odorifero emittuntur exhalatiões odoriferæ. Secunda conclusio. A corpore odorifero sæpè effluit exhalatio illa, in qua fertur odor.

Hæc conclusio est euidens, quam probant argumenta Auicen. Primum est ab experientia: quia experimur res odorem

1.Ratio ab experientia. emittere, cùm manuum calore vel ignis alterantur, & vigente calore æstatis flores

1. odorem spargere. Experimur etiam, quòd
2. manu aerem ad nares trahimus ad odorā-
3. dum aliquando: quod non esset, nisi talis exhalatio à corpore resolueretur. Experimur etiam res odoriferas nimio odoratu marcescere & diminui.

2.Ratio. Probatur præterea secundò. Quia si ista resolutio non esset, semper citissimè odoraremus: nam tunc immutatio per species intentionales fieret: quæ velociter producuntur. Cuius oppositum experimur: tardissimè enim contingit aliquando odorare præsente odorabili.

3.Ratio. Præterea tertiò. Quia odores prosunt, vel nocent cerebro: quod non esset nisi aliquid à corpore odorabili cum odore resolueretur.

3.Concl. Tertia conclusio. Non semper olfactus contingit facta hac resolutione, sed mediū & organum intentionaliter mutantur.

Nō semper sentit olfactus etiam emissis vaporibus odoriferis, sed mediū & organum intentionaliter mouetur. Aduerte, quòd à corpore odorabili aliquando fit resolutio ista vsque ad certam medij partem, vt dicit S. Thomas, & intentionaliter odor ille agit in sensorium. Aliquando exhalatio prouenit vsque ad sensorium ipsum, & cerebrum, & tunc non olfacimus, vt experientia docet. Aliquando etiam non egreditur à corpore exhalatio, & olfacimus.

Nota, vario modo cōtingere vt odorē sentiamus. Vt igitur olfactus fiat, non debet exhalatio sensorium attingere, & hoc est contra Auicennam, quamuis non negamus aliquādo attingere, sed dicimus non tunc olfacere, immò læsionem sentimus in organo.

Similiter dico, quòd olfacimus aliquādo extracta exhalatiōe per resolutionem: & hoc probaui in secunda conclusione, & videtur esse contra Auerroem.

Modò autem dico, quòd olfacimus etiam non extracta exhalatione, sed manente in proprio subiecto: & in hac parte conuenio cum Auerroe.

Duo probāda proponuntur in conclusiōe tertia contenta. Sunt igitur duo probanda. Alterum, ꝙ olfactus contingat aliquando non resoluto corpore odorabili. Alterum, quòd odoratus aliquando etiam contingat facta resolutione exhalationis, sed non vsque ad sensorium, vt dicit Auicen. In his duobus consistit nostra sententia.

Primū probatur, s. ꝙ olfactus aliquando cōtingat absq; resolutione vaporū rei odorabilis. Primum probatur duobus testibus Aristotelis, simul etiam rationibus contentis in illis. Alter textus est sect. Problema. 12. quo probat contra Democritum, odorem non esse exhalationem: Quia, inquit, semper diminueretur res odorabilis dum odoratur, & sic non duraret: at experimur corpora parua, multum temporis odorem conseruare.

1. Authoritate Aristot. Confirmatur ratiõe ex eodem loco. Ex hoc loco ego etiam sumo argumentum simile contra eos, qui, quamuis non dicant odorem esse exhalationem, dicunt tamen esse in ea, & cum ea ferri extra odorabile: quod simili argumento impugnat etiam Aristoteles.

2. Authoritas Arist. Alter locus est, de Sens. cap. 5. vbi impugnat idemmet hoc argumento: quia pisces odorant in aqua à longè, & tamẽ non potest per aquam similis exhalatio ferri, quin destruatur. Profectò hoc idẽ est contra eos, qui odorem cum illa copulant. Colligo igitur, olfactam fieri aliquando solùm immutato medio intentionaliter, sicut color videtur.

Posterius dictũ, scilicet, quod aliquando exhalatio extrahatur per spatium, iam probatum est.

Alterum probatur, scilicet etiam omissis vaporibus à re odorifera non sentiatur olfactus, nisi mediũ intentionaliter mutetur. Sed quòd non contingat olfactus, nisi immutetur medium intentionaliter, probatur primò: Quia tunc sine medio extremo olfactus esset: quod tamen est expressè contra Aristotelem, qui olfactus medium posuit aquam, & aerem: non ergo odor immediatè tangit sensorium.

Præterea: quia iam tunc esset sensibile supra sensum, si vsque ad caruncula illas peruenire opus esset odorem, vt olfaceremus: quod tamen falsum est.

2. Ratio. Dubium. Dices tu, Quæ est ratio, quare aliquando odor fit cum resolutione aliqua exhalationis vsque ad aliquam spatij partem: aliquando verò non opus est id?

Solutio. Respondeo, quòd sint aliqua odorabilia, quibus vel ob nimium humidum, vel ob siccum terrestre non benè compræhendente humidum, imperfecti sunt odoris; vt vix sentiantur: perficiuntur verò calore, vel resoluente humidum, vel siccum cum humido miscente, & tunc sentiuntur: non fit autem talis perfectio, nisi cum resolutione ex vi caloris partes extrahẽtis.

Alia verò sunt, quibus odor est perfectus, & non indigẽt tali resolutione, quãuis verum sit, quod odores hebetãtur frigiditate partes corporis comprimente, & humidum congelante: excitantur autem odores calore aliquo.

Nota.

Ad primũ Auerr. argumentũ. Superest, ad duo argumenta Auerrois respõdeamus, quamuis non sint omninò contra nos. Ad primum respondet Auicenna, quòd non est necessaria continua exhalatio ab odorabile vsq; ad olfactum; sat est, quod aliqua illius particula perueniat: & sic fuit in vulturibus: vetus enim exhalationes ad magnam ferebat distantiam. Ego etiam idem dico: solùm in hoc differo, quod non erat opus, quòd perueniret exhalatio immediatè vsque ad sensorium, sed vsque ad partes proximas, à quibus per species posset diffundi odor.

Ad 2. Ad secundũ respondet Auicenna, quòd nõ est penetratio, sed cedit aer exhalationi, sicut cedit vapori eleuato ab aqua.

1. Solutio. Reijcitur hæc solutio. Sed ista solutio licèt primo aspectu optima videatur: tamen si subtilius aduertimus, nihil valet: non enim percipit vim argumenti. Nam Auerr. supponit aerem esse medium illius sensus: at medium recipere debet, & non cedere: si ergo odor semper cum corpore fertur, erit penetratio: & est optimum argumentum contra Auicennam.

2. Solutio vera. Nos autem soluimus, quòd exhalationi cedit aer, tamen iste aer non est medium, postea odor in illa existens exhalatione immutat aliam medij partem intentionaliter, & sic aer est mediũ: illa autem exhalatio odorifera, est odorabile proximum, quod in medium agit. Et sic abundè huic est difficultati satisfactum: existimoq; hanc sine dubio esse Aristotelis mentem, & veram philosophiam.

Caput decimum.

Gustabile autem est tangibile. Tex. CI.

De gustu, ac primo de gustabili eius obiecto. De quarto sensu nunc tractat, scilicet de gustu, ac primò de eius obiecto in communi tractat, proponens conclusionem, gustabile esse quoddam tangibile. ac si dicat: Cùm aliquid gustamus, ipsum targẽtes gustamus.

Quòd gustabile sit quoddam tangibile. 1. Ratio Aristot. Hanc conclusionem duplici probat ratione. Prima est. Gustus non fit per medium externum, sicut visus: sed non habere medium externum, est tangere: gustus igitur tangẽdo fit: & sic gustabile est quoddam tangibile.

2. Ratio. Posterior ratio est. Sapor non percipitur à gustu, nisi percepta simul humiditate, in qua, vt in materia, fundatur sapor: at humidi-

humiditas tactu percipitur: ergo gustabile cum tactu percipitur, & sic est quoddam tangibile. Is ergo sensus, & expositio harum rationum.

Dubiũ 1. Aristot. Statim respondet dubio. Posses dubitare circa priorem rationem. Nam aliquando existentes in aqua percipimus cibos iniectos ad distantiam: vt si sis in vna parte aquæ, & in altera infundatur mel, senties illud: ergo fit per medium externum.

Solutio Aristo. Respondet, non esse medium aquam, sed ideò sentiri mel, quia tota aqua illi se miscet, & fit saporosa. sicut cùm vinum infunditur, & facta saporosa, tunc sentitur illa, quæ est iuxta linguam sine externo medio. Non sic autem fit cùm est vero medium, vt, verbi, gratia color nō defluit & miscet se cum aere: non ergo habet sapor medium externum, sed illud gustabile cum aqua coniunctum est obiectum, sicut visibile & coloratum.

Nihil autem facit saporis sensum. Tex. CII.

Dubiũ 2. Aristot. Respōdet alteri dubio, circa posteriorem rationem. non enim videtur, quòd percipiatur gustabile percepta humiditate. Nam aliqua gustabilia nō habent illam, vt sal: & alia sicca, vt saccarum.

Solutio Aristo. Respondet: quòd ista, quamuis non habeat humorem, tamen cùm linguæ apponuntur, tunc cum saliua miscentur ac humiditatē acquirunt, qua percipiuntur: & hæc dicuntur humida potentia. Alia autem, quæ in se habent, nec indigent saliua, dicuntur humida actu.

Nota. Vbi nota saliuæ vtilitatem: saporem enim perficit, & præstat non habentibus, quæ aliter non possent gustari, nisi externa humiditate accedente: imò omne ferè gustabile tali humiditate saliuæ temperatur, & eadē causa ipsa secundum se expers saporis est.

Sicut autem visus, & visibilis. Tex. CIII.

De ingustabili oppositio obiecto. Omnem potẽtiam percipere POST quam obiectum per se in communi explicuit, nunc eius oppositum docet, scilicet ingustabile, constituitque omnem potentiam non solùm obiectum percipere, sed etiam ipsius priuationem: vt visu iudicamus visibile, & inuisibile: auditu silentium, & sonum: ita gustu gustabile, & ingustabile. priuationem sui obiecti.

Trib9 modis aliqd dicitur inuisibile priuatiuè, &c. Distinguit autem, tripliciter dici inuisibile. Vno modo per priuationem visibilitatis, sicut tenebrosum. Altero modo p vehementem visibilitatem, vt valdè lucidum. Tertiò ob diminutionem. Similiter inaudibile.

Item negatiuè. Notat tamen, quòd aliquando sumantur negatiuè, vt inuisibile, quod non potest videri, vt angelus, & sapor, & odor. Similiter inaudibile: & talia non percipiuntur sensu, vt benè dicit Philoponus, sed priuatiuè.

Tot modis dicitur ingustabile. Similiter ingustabile dicitur, quod debilem saporem habet: & hoc est velut priuatiuum, sicut tenebrosum, cùm, putà, habet tam debilem saporem, vt gustari non possit. Secūdò, ingustabile, quod vehementem & nociuum saporem habet. Tertiò, quod prauum saporem habet. Omnia hæc gustu discernimus.

Exemplis declarat. Ponit exemplum, quomodo dicatur inaudibile, quod paruum habet sonum: & ingustabile, quod saporem debilem habet, exemplum est de apede. Apes enim, id est, sine pedibus dicitur: & quod breues habet pedes, vt hirundo, & vespertilio. 1. Similiter sine nucleis, id est, oliuis dicitur, qđ paucas habet, vt Philoponus exponit. 2.

Potest etiam apes dici tribus modis, vt plerique Latini exponunt, scilicet quòd non habet pedes, nec potest habere, vt arbor: vel quod non habet, cùm posset habere, vt animal, quod illis caret: vel quod habet, sed paruos, aut malos. 3.

Videtur autem principium esse potabile.

De potabili, & nō potabili. Quod gustus nō solū gustabile, sed etiam potabile percipiat. OStendit gustum non solùm gustabile, & ingustabile, sed etiam potabile, & impotabile percipere. Potabile quidem est secundum naturam: at impotabile est cōtra naturam gustus. Dicitur enim impotabile, quod malum & nociuum potum faciat, sicut ingustabile.

Potabile est cōe tactui, & gustui. Addit tamen, quòd potabile est commune gustui & tactui: ob id principiū est, & prius quàm gustabile. est enim communius Hūc locum exponit Aegidius. quòd potabile sit ipsum humidū: & humidum hoc tam gustu, quàm tactu percipiatur.

Prima expositio reijcitur. Sed hæc expositio non est recipienda. Non enim obiectum proprium vnius sensus ab altero percipitur. Vt enim auditus, non percipit albedinem: sic nec gustus humiditatẽ, vt gustus est: hæc enim est propria tactui. Vnde gustus non percipit potabile, nisi quia humidũ est saporiferum, & ratione admisti saporis percipitur.

Secunda expositio. Dicitur ergo potabile commune tactui & gustui: quia potabile magis in humido consistit, quàm gustabile, ideò tactui competit: at quia simul saporem alioquin adiunctum habet, ob id gustui inest.

Philoponus exponit esse potabile commune & præcipuũ: quia humidum est, & humor est tactu perceptibilis, & est præcipua causa saporum, qui gustu percipiuntur, non tamen sola humiditas gustabilis est per se.

Quoniam autem medium est.

Tex. CIIII.

De sensorio, seu organo gustus. Nunc qualiter sensorium gustus se habeat, explicat dicens: sensorium gustus debere esse secundum se potentia humidum, ita, vt possit actu humectari. Huius ratio est:

Quòd esse debeat potentia humidum. 1. Ratio. quia sensorium, vt percipiat obiectũ, debet esse in potentia tale: si enim actu esset tale, non immutaretur ab obiecto. Cùm igitur gustabile sit humidnm, opus est, vt sensorium gustus sit potentia humidum, non ita in potentia, vt nequeat humectari, sed vt possint reduci ad actum absque sui corruptione: sic enim percipiet gustabilia.

Nota. Aduertendum, quòd hic vocat humidum non absolutè, sed humidum saporiferum: tali enim debet priuari sensorium secundũ se, vt percipiat omnia gustabilia.

Secundò duplici signo idem ostẽditur. Duplici signo ostendit, quod dixerat. Alterum signum est: quòd sic sit in potentia humidum, vt humectari possit: vnde cùm lingua est admodũ sicca, nec humectatur, non gustamus.

2. Alterum signum est: quòd nullum saporiferum humidum præcedat. Vnde infirmorum lingua, quia humores amaros habet, quod gustat, non percipit, sed amarum iudicat, illudque primum sentit humidum: similiter hi, qui aliquos sapores vehementes prægustarunt.

Species autem saporum sicut.

Tex. CV.

De saporum differentijs. Obiecti species nunc distinguit, dicẽs esse duos sapores extremos, qui simpliciores sunt, puta, dulce, & amarum, sicut in coloribus, album & nigrum: iuxta dulce est aliud post ipsum, scilicet pingue, & iuxta amarum, est salsum: hæc duo non sunt ita simplicia.

Tria intermedia sunt, austerum, acerbum, & acidum. Sunt ergo septem saporum species.

De potentia gustus, quæ sit, ex dictis colligitur. Ex omnibus colligitur, potentiam gustus esse facultatem horum susceptiuam: & gustabile, seu saporem esse qualitatem talis potentiæ immutatiuam: atque hæc Aristoteles de gustu docet.

An gustus differat à tactu.

Quæst. XXVIII.

Occasio quæstionis. 1. Ratio ad partẽ negatiuã. Occasionem huius dubij dedit nobis Aristoteles, qui gustabile quoddam esse tangibile dicit: ex quo licet inferre, Ergo gustus est tactus, sicut si visibile est odorabile visus: ergo olfactus est.

2. Ratio. Et præterea adhuc probatur. Illi sensus sunt idem, qui sensoriũ & organum idem habent: at gustus est in neruo linguæ, vt pòst dicemus, ibidem autem est tactus: ergo gustus tactus est.

3. Ratio. Præterea: Sensus, qui obiectum proprium idem habent, idem sunt: at tactus est circa humiditatem, quam etiam gustu percipimus: ergo gustus saltem species est tactus ipsius.

1. Opinio quorundã falsa. Aliqui ergo gustum à tactu essentialiter non differre autumãt, sed esse eandem potentiã, quæ in certa corporis parte, scilicet lingua, exercet actionem peculiarem circa sapores.

Reijcitur prima op. Sed hæc sententia nullo modo est tenenda, sed quòd gustus, & tactus sunt potentiæ essentialiter distinctæ, sicut visus, & auditus. Et ratio est. Primùm: quia habent obiecta propria diuersa: gustus enim circa sapores, tactus circa primas qualitates est: constat autem saporem distingui realiter & essentialiter genericè ab illis, sicut color ab illis differt. 1.

2. Secundò: quia si eadem esset potentia, vbi esset

vbi esset tactus, ibi esset gustus. At non ita est: tactus enim per corpus sparsus inuenitur: at gustus in quadam particula. Et hoc argumento vtitur Aristotel. textu 112. ad probandum eos esse distinctos sensus.

1. funda. De tactus significatione & acceptione ex quo tota difficultas dissoluitur, & õni respõdetur.

Vbi nota, quod tactus sumi potest communiter & sic inuenitur inter corpora etiam inanimata. Quæ enim inter se non habent medium, sed contigua sunt, dicuntur se tangere. Non sic in præsenti sumitur, sed pro potentia sensitiua, quæ non percipit obiectum, nisi tactu isto intercedente, cum inter ipsum & obiectum nihil mediat, quod sit corpus externum: & hoc
1. modo tactus comprehẽdit gustum etiam,
2. & illũ, qui dicitur tactus: nam gustus sic percipit obiectum suum.

3. Tertio modo particulariter sumitur tactus pro potentia ista perceptiua quatuor primarum qualitatum, & sic essentialiter differt à gustu. Vnde sicut non dices tu, visum, & auditum esse vnũ sensum, quamuis per idem medium, scilicet aerem, percipiant obiecta: ita nec gustum, & peculiariter tactum dices esse vnum: quia per idem medium internum percipiant, & sine medio exteriori. Vnus enim percipit obiectũ genere diuersum ab altero.

Ad primũ. Nota duob. modis gustabile dici tangibile.

Ad argumentum ergo primum respondeo, quod dupliciter gustabile dicitur tangibile. Vno modo sumendo tangibile in communi, non pro obiecto tactus, qui est quintus sensus: & tunc est sensus. Gustamʒ
1. ea, quæ sunt coniuncta absq; exteriori medio: & hunc sensum manifestat Aristotel. in sua prima ratione, textu 101.

2. Altero modo sumendo tangibile particulariter pro obiecto quinti sensus, & tũc significat gustabile esse tangibile, id est, non gustari rem, nisi simul tangatur eius humiditas: simul enim gustus operatur cum tactu: & hoc indicauit ibidem Aristoteles in ratione posteriori. Non tamen est sensus, quòd gustabile formaliter sit tangibile particulariter. Est autem notãda hæc resolutio cum expositione huius textus.

Nota sensum Arist.

Ad secundum. Hinc patet solutio secundi argumenti. Cùm enim gustus nõ gustet, nisi simul concomitante sensatione tactus, in vno sensorio iunguntur propter hanc ordinationẽ, quamuis non sint eadem potentia, cùm inueniatur alibi tactus sine gustu: tactu ergo percipiẽte humiditate gustus saporem percipit: deseruit enim tactus gustui, & gustus dat tactui condimentum.

Ad tertiũ. Ad tertium solutio nota est ex dictis. Non enim gustus percipit humiditatem, vt nõ bene concessit Ægidius: tunc enim formaliter esset tactus: sed tactus, qui cum gustu coniunctus est, illam percipit. Nec mireris, tactum esse vbi gustus est: nam tactus est generalis, reperiturq; in pupilla & alijs sensorijs sensuum.

Dubiũ de organo gustus quod sit, Arist. testimonia q̃ dicunt gustum esse in corde.

Hic tamen statim se offert dubium, quod sit organum gustus. In qua difficultate videtur aliqua diuersitas in Aristotele: nam gustũ tactum in corde constituit, lib. de Sensu, cap. 2. in fine & de Senec. cap. 2 & 2. de part. capit. 50. imò omnes sensus in corde ponit, libro 5. de Generat. cap. 2. quamuis tactus & gustus manifestiùs in corde esse dicat.

Alia Arist. testimõia q̃ dicũt esse in linguę cuspide & palato. Nota Plinij opin.

At verò alijs in locis gustum in linguæ cuspide, & in palato ponit, vt 1. historia capit. 11. & 3. histor. cap. 5. & 2. libr. de Part. cap. 27. Idem Auerroes 1. lib. collecta. cap. 3. quamuis Plinius libro 11. capit. 37. dicat soli homini inesse gustum in lingua, & palato: alia enim in sola lingua habẽt: sed Aristoteles hoc omnibus tribuit, & ita tenendum est.

1. funda. Descriptio organi gustus.

Vt autem loca ista pugnantia concilie mus, aduerte à tertia coniugatione neruorum duos neruos ad linguam vsque simul deriuari, qui per mediam linguam, quæ cuspis dicitur, transeunt vsq; ad extremitatem: & ramulos quosdam ad latera spargunt, qui nerui etiam palatum attingũt. In hoc neruo residet potentia gustus, quãuis præcipua sensatio sit in linguę cuspide & palato.

Supra hunc neruum est caro linguæ spongiosa, quę est medinm internum, haberq; se sicut aer ad visum: est etiam saliua, quæ non est medium, sed potius est, vt condimentum obiectorum saporum, & vehiculum etiam saporum ad neruũ, quo fit sensatio.

2. funda. Potentia sensitiua duob. modis est in aliquo vel vt in subiecto, vel vt in principio.

Aduerte secundò, quòd sensitiuam potentiam esse in aliquo, contingit dupliciter. Vno modo, vt in immediato subiecto, & sensorio: & sic visus est in pupilla, gustus in neruo isto, auditus in miringa. Altero modo in aliquo, vt in principio primo cõmunicante, & conseruante ipsum: & sic secundum Aristotelem sunt omnes

Nota Arist. & Gal. opinionē.

sensus in corde, quia credit neruos ab ipso originem ducere, quibus communicatur spiritus omnibus potentijs ad exercendas suas operationes, quamuis secundū Galenum potius sit tale principium cerebrum à quo existimat, vt ex anathomia apparet neruos originem ducere.

Ex dictis conciliātur Arist. loca, quæ videbantur pugnantia.

Quidquid tamen sit, sensus exteriores immediatè in suis proprijs insunt sensorijs: & per hoc tollitur repugnantia inter loca Aristo. allegata.

An dulce & amarum sint extremi sapores. Vbi de Natura saporis, ac de eius speciebus agitur. Quæst. XXIX

Tria primum præmittēda.

Vt meliùs in hac quæstione progrediamur, aliqua nota re oportet, eruntque numero tria. Primū quid sit sapor. secundum quot & quę sint saporum species. Tertium quid quæque species significet.

Primū de natura saporis quid sit.

Circa primum, Aristoteles de sensu ca. 4. saporem sic definit. Sapor est passio facta ab humido aqueo in sicco terreo immutatiua gustus, ex potentia ad actum.

Explicatur definitio Arist. ex triplici causarum genere. 1.

In qua definitione tres saporum causæ explicantur. Prima est formalis, cum dicitur, Passio facta: ac si dicat. Est quædam passibilis qualitas; nō ea quæ est causa passionis, sed potius effectus passionis, ex mistione qualitatum resultans.

2. Altera causa est materialis, in qua sapor inest, scilicet in humido aqueo comprehendente siccum terreum, vt superiùs declarauimus, dum de odoribus ageremus. Et hæc est causa proxima efficiens quodammodo, quamuis præcipua sit calor humidum incorporans & commiscēs cum sicco.

3. Altera causa est finalis, scilicet, quòd est gustus alteratiua: est enim obiectum in operationem, vt in finem: operatio autem saporū, vt ad sensum referuntur, est reducere gustum ex potentia ad actum, & ex non sentiente facere sentientem. & hæc sufficiant de primo.

Secundū de numero specierum saporis.

Circa numerum specierū saporis, scias esse nouem his nominibus, quæ subscribam, quamuis aliqui varient. Dulce, & amarum: & hæc sunt extrema. Pingue iuxta dulce, & salsum, quod est post amarū. Alia quinque sunt omnino media, scilicet acutum, acre, quod dici solet ponticū, austerum seu stipticum, Acidum seu acetosum.

Quid sint nouē spēc. ex Aristo. aucto.

Obiectio.

Nota tamen circa has, quòd Aristotel. text. 105. & de sensu cap. 4. non meminit nisi octo, reliquit acutum.

Solutio.

Sed sine dubio est supplendum: aliter non posset stare doctrina Arist. Ipse enim dicit, pingue reduci ad dulce, & salsum ad amarum. Dicit vlterius, esse septē species saporis, quod si tu non addas acutum, nō erunt, nisi sex. Forsan ergo incuria aliqua periit illud nomen: sed si sensum spectes, addendum est.

Obiectio altera reijcitur.

Nec te moueat, quòd salsum, & pingue reducit ad alia duo: hoc enim non impedit esse diuersas species: sed significat in eo, quòd sunt multum propinquæ, magis quàm aliæ.

Gal. saporū numeratio aliqua expars ie diuersa Conciliātur.

Galen. stipticum cum austero idem facit, ponitq; alium saporem nonum, scilicet insipidum, quale est in albugine oui: sed re vera illa duo non sunt idem, vt postea dicemus: potius ponere oportet decem, quamuis hoc insipidum ad aliud forsan dulce imperfectum & remissum reduci posset. Sunt igitur perfectæ nouem saporum species.

3 singulæ spēsq; fint exemplū declarātur.

Circa tertium, exemplis puto optimè tales species declarari. Dulce igitur est in melle, ficubus, vuis maturis, & huiusmodi. Pingue in rebus vnctuosis, vt pinguedine, medulla, lacte. Amarum in oppio, absynthio, genista, felle. Salsum in sale, in aqua maris. Acutum in piper, raphano, zinziber. Austerum in fructibus ante maturationem: stipticum in fructu myrti & sorba immatura: sunt enim stiptica pura absque acritate. Ponticum in limonijs: acetosum in aceto, & aliquibus putrefactis. Hæc est igitur breuis harum explicatio.

Dulce. Pingue. Amarum. Salsum. Acutum. Stipticū. Austerum. Ponticū. Acetosū.

Ad qōnē de extremis saporibus. 1. Opinio Galeni.

His tribus suppositis Galenus 4. simplicium, quem citat Auerroes, cōm. 105. & li. 5. collect. cap. 27. putat ponticum, & acutū esse extremos sapores.

Rō Gal. ex corporū tēperie desumpta

Et vt eius rationem percipias, scito ipsum distinguere sapores penes tempories corporum secundum calidum, & frigidū, in quibus inueniuntur: distinguit enim corpora in calida ex dominio, & in frigida dominio, & in temperata,

In cali

In calidis à dominio & excessu, sunt tres saporum species: Acutus, amarus, salsus: talia enim corpora calida sunt in excessu, quamuis cum discrimine. Acutum enim est in calida substantia subtili, amarum in grossa, salsum in media.

In frigidis à dominio sunt alij tres sapores, acerosus, stipticus, ponticus. Acetosus in subtili frigida substantia, in crassa ponticum, in media stipticum.

In temperatis autem corporibus in calido & frigido, sunt alij tres: in subtili pinguis, in grosso dulcis, in medio insipidus.

Nectitur nō syllogistica. Ex his fit ratio Galeni. Illi sapores sunt extremi, qui maximè differunt: sed ponticum & acutum maximè differunt, non autem dulce, & amarum: ergo illi sunt extremi. Discursus est bonus. Minor probatur. Nam dulcis consistit in calido temperato digerente humidum, & miscente cum sicco: amarus in vehementi calido consumente siccum. Vnde combusta amara sunt: differunt ergo per calidum, & magis calidum. At acutum in vehementi calido subtili, ponticum in vehementi frigido grosso consistunt, magis autem differunt calidum & frigidum, quàm calidum & minus calidum: ergo magis distant acutum & ponticum: sunt igitur extremi sapores.

2. Opinio Aristo. S. Tho. & Auer. & aliorum. S. Thomas de sens. lect. 11. & Auerr. & Alij cum Arist. dulce, & amarum ponunt extremos sapores, & facit argumentum Auerroes cōtra Galenum vehemens. Differentia contrariorum non est sumenda per accidentales differentias: sed calidū & frigidum sunt accidentalia saporibus: nō ergo per ea sumi debet differentia. Maior patet: quia differentia inter album & nigrū, non sumitur per calidum & frigidū: quia ista sunt accidētalia, nam albedo modò à frigiditate, modò à calore procedit, vt patet in niue, & calce.

1. Rō Auerrois cōtra Galen.

Minor probatur: quòd simile sit in saporibus, nam amaritudo modò ex calore est, vt in oppio: modò ex frigiditate, vt in radice peponis & cucumeris, (& nota hoc exemplum pro Auerroe.) Similiter dulcedo modò in calore, vt notum est: modò in frigiditate, vt in moris ante maturationē, qui dulces sunt: non ergo sic extremi sapores sumendi sunt.

Pro huius elucidatione aduertendum, quòd sapores possunt tripliciter considerari, Primò in ordine ad gustum, cuius obiecta sunt. Secundò secundum naturam suam. Tertiò secundum subiectum, cui insunt. 1. fund. Sapores possunt tripliciter cōsiderari.

Si modo primo considerantur, sic dulce & amarum sunt extremi sapores: est enim dulce, quod maximè amicum est gustui, amarum verò, quod maximè inimicum: ob id apud vulgum tanquam extrema iudicantur. 1. Conclu.

Si autem secundo modo, etiam extremi sunt: natura enim saporis proximè in sicco & humido consistit: cùm igitur in dulci humidum maximè comprehendat siccū, in amaro siccum maximè separetur ab humido: resoluitur enim humidū multo calore: ob id extremi sunt. 2. Concl.

Si tamen tertio modo considerentur, tunc acutum & ponticum extrema sunt: illud enim in calido multo, hoc verò in frigido consistit. 3. Conclu.

Ex quo sequitur, quod bene Aristot. & Galenus dixerint: nam Aristoteles, cùm sit Philosophus, & naturæ scrutator, considerauit sapores secundum propriam naturam, & etiam in ordine ad gustum, de quo tractabat: ob id dulce, & amarū extrema fecit: at Galenus, vt medicus, considerans potius corpora, vt ad sanitatem conferunt, sapores ad ipsorum temperies dignoscendas ordinauit, & sic per subiecta distinguit. Conciliatur Gale. & Arist.

Possumus ergo ad argumentum Auerrois respondere dupliciter. Primò, quòd in plurimum tales sapores sequuntur temperies, ab ipso Galeno dictas. Ad Argumentū cōtra Gale. 1.

Secundò, quòd debent sumi sapores in suo gradu perfecto & tunc perfectè amarū in calido est forti, & perfectè dulce in temperatè calido: non sic autem sunt sapores prędicti: sunt enim imperfecti. 2.

Deinde dici posset, quod quacunque ratione fiat, aliqui erunt sapores in temperie summè distantes, & ita secundum eam maximè contrarij. Per hoc quæstionis lucida explicatio, & opinionum concordia habetur.

Caput vndecimum.

De tangibili autem, & tactu.

De tactu.

Tex. CVI.

Quęstiões quędam de tactu.

1. Quæstio an sit vnus, vel plures.

VLtimum exteriorum sensuum, puta, tactū explicare aggreditur: ac primò quæstiones aliquot circa ipsum determinat. Prima est circa ipsius vnitatem, vel pluralitatem: an tactus sit vna potentia, vel plures.

Occurritur obiectioni.

At quia posses obijcere, Quare non à tangibili incipit? Hoc præueniens dicit, quòd in hoc eadem est vtriusque ratio. si enim tactus vnus, vel plures est, etiam erit tangibile, & econtrà.

Et quid est sensorium tangibilis.

Tex. CVII.

2. Quęstio an caro sit tactus, an aliud, caro verò medium.

SEcundam proponit quæstionem circa tactus sensorium, an sit caro ista exterior, an aliquid intus latens, caro autē medium sit.

Statim regreditur ad primam quæstionem, duplicique argumento, tactum non vnam potentiam, sed plures esse probat.

1. Ratio q tactus nō sit vnus, sed plures

Alterum est. Vnus sensus tantùm est vnius contrarietatis. at tactus est plurium: ergo non est vnus, sed plures. Maiorem exemplis & inductione ostendit. Visus enim est albi, & nigri: auditus acuti, & grauis: gustus amari, & dulcis. Minorem probat. Tactus enim est calidi, & frigidi, sicci, & humidi, duri, & mollis, & aliorum.

Habet autem solutionem quādam.

Tex. CVIII.

Solutio primæ rationis.

Rgumentum positum soluit, quam solutionem non esse ex mente propria, docet Themist. Auerro. Albertus, S. Thom. & communis sententia. Putant enim omnes hi, secundum Aristotelem, tactus esse plures, quamuis oppositum doceat Simplicius, & Philoponus: sed modò sequamur communem sententiam, quæ magis quadrat Aristot.

Nota, an sit secundum propriā mensem Arist. esse varias opiniões.

Explicatur solutio Arist.

Solutio ergo est, quòd non idcirco sensus plures sunt, quia plures habet contrarietates: nam alij sensus, quorum singuli vnus sunt, plures habent: vt auditus, est soni grauis & acuti, magni, & parui, aspe-ri, & lenis: similiter visus albi, & nigri, splendidi, & non splendidi.

2. Ratio contra datam solutionem.

Contra hanc solutionem ponit argumentum alterum. Vnus sensus habet vnum obiectum, sub quo omnes ipsius contrarietates adæquatæ sunt: vt visus colorem, auditus sonum. At in tactu id non est: non enim calidum, frigidum, siccum, humidum, molle, & durum, & alia sub aliquo proximo genere conueniunt, quod sit primum tactus obiectum: plures ergo tactus, non vnus sunt.

Vtrum autem sit sentiens intus.

Tex. CIX.

Quòd caro non sit tactus sensoriū, sed medium.

1. Ratio.

AD secundam quæstionē se conuertit, & partim determinat illam, sed non omninò vsque ad textum 116. Dicit ergo, quòd caro non est sensorium, sed medium. Probat tali ratione. Si caro esset sensorium, maximè esset ex eo, quòd statim admota carne circa obiectum, sentimus ipsum: sed hæc causa nulla est: ergo caro non est sensorium. Discursus videtur bonus cum maiori. Minor probatur. Si super digitum modò ponamus pelliculam aliquam cæparum, vel linteum aliquem, statim admoto digito cum illa pelle tangimus, & sentimus, & tamen talis pellis non est sensorium, sed medium: ergo nec illa caro erit sensorium, quamuis statim illa admota sentiamus.

Occurrit obiectiōi.

Quamuis enim sentiamus citiùs per carnem, quàm per pelliculam illam, vel linteum, id non prouenit, quia caro sit sensorium, sed quia caro est magis proxima sensorio, quàm linteus, vel illa pellicula.

Quapropter & talis pars corporis.

Tex. CX.

Causa deceptionis, cur vnus tactus cū sint plures.

Egreditur ad primam quæstionem, ostenditque deceptionis causam, quare vnus tactus appareat, cùm plures sint. Causa est, quia medium, puta, caro, est coniunctum & adnatum nobis.

Exemplū.

Ponit exemplum. Si aer, qui circa nos est, esset nobis adnatus, & pars nostra: tunc profectò, quia per illum videmus, audimus & olfacimus, viderentur illi tres sensus esse vnus. Nunc tamen, cū sit tale medium,

dium determinatū, & à nobis distinctum, facilè scimus esse tres sensus, & tamē reuera, quamuis esset adnatus aer, adhuc essent tres & deceptio esset nostra, putare vnum esse. Attende, quòd vocat medium id, per quod motus fit, id est, per quod obiectum agit in potentiam.

In tactu autem hoc nunc,
Tex. CXI.

Applicatur exemplum tactui.

APplicat modò exemplum: in tactu non est medium aer, vel aqua: hæc enim cū simplicia sint, nō possunt esse pars animalis, quod mistum est, & tamen medium est mistum aliquod, scilicet caro, & sic medium tactus est pars animalis. Accidit igitur error in tactu, qui accideret in alijs sensibus, si aer esset pars nostra, vt existimemus vnum tactum, cùm tamen plures sint.

Indicat autem, quòd plures sint.
Tex. CXII.

Altero exemplo seu hypothesi idē ostendit.

ADhuc causam erroris explicat, tactumque plures esse ostendit & hoc per gustum probari dicit, per illam partem, qua gustamus, & tangimus quatuor qualitates, & similiter saporem percipimus. Si re vera hoc esset in omni parte corporis, putaremus statim idem esse gustum & tactum: at modò non putamus, quia, quamuis illic, id est, in lingua simul esse percipimus, tamē in alijs partibus tactus est sine gustu, ob id distinctos cognoscimus, cùm tamen, re vera, quamuis vbique vterque esset, adhuc distincti essent, sed distinctio non esset nota: hoc euenit in tactibus, qui cùm simul vbiq; sint, vnum putamus, & tamen plures sunt.

Nota quæ sit vis argumenti facti.

Nota, quòd hoc argumentum probat sic: non quia sensorium sit vnum; & medium idem, potentia vna est: sed possunt esse plures potentiæ ratione obiectorum: vt patet in gustu, & tactu linguæ, quos diuersos cognoscimus, cùm postea separentur. Cùm igitur non sit vnum obiectum, sed plura in tactibus, erunt plures tactus, quamuis sensorium sit vnum, & medium vnum.

Dubitabit autem aliquis.
Tex. CXIII.

3. Opin. an sit aliquod medium externū in tactu.

TErtiam ponit dubitationem, puta, an sit aliquod medium externum in tactu. Et antequam dubium proponat, rationem facit, qua probat esse medium externum in tactu. Ratio autem fit tribus præsup positis.

Triplex suppō.

1. Primum est. Omne corpus habet profundum, id est, dimensionem tertiam, quę grossities dicitur.

2. Alterum est. Cùm inter duo corpora aliquod aliud est medium, hæc duo talia non se tangunt: vt si inter manum, & lapidem mediat aer, vel aqua, lapis & manus non se tangunt.

3. Tertium est: Vbi est humidum, vel humectum, seu vdum, ibi corpus est. Humidum dicitur, quod in se humiditatem recipit, vt aer, vel aqua. Vdum verò & humectum, quod recipit corpus habens humiditatem: vt si aquam ponas super corpus, dicitur humectatum, seu vdum.

Nectitur ratio probās requiri & esse aliquod medium externū.

Ex his suppositis facit rationem. Duo corpora se in aqua tangentia, humectantur, etiam secundum partes, quibus se tangere videntur: ergo inter ea mediat aqua: non ergo se tangunt immediatè, vt patet ex suppositis: quamuis enim parū sit aquę inter illa, corpus tamen est, si corpus grossitiem habet. Si hoc est, non sunt illa immediata: quòd si in aqua hoc fit, erit multo magis in aere, qui subtilior est.

Nota.

Si igitur hæc doctrina in communi vera est, non continget tangere aliquod corpus durum, quin inter carnem & ipsum mediet aer, vel aqua, quamuis lateat nos ille intermedius aer, sicut latet etiam vda, & humecta, quæ se tangunt in aqua. videtur enim tunc eis, quòd non sit intermedia aqua, cùm tamē sit: multò magis eos, qui sunt, & se tangunt in aere, latebit intermedius aer.

Vtrum igitur omnium similiter sit.
Tex. CXIIII.

An mediū externū requiratur eodē modo in omnibus sen

MOdò dubium proponit, an omnium quinque sensuum sensatio sit similis, id est, per medium externum: an non sit, sed gustus & tactus sint tantùm per internū sibus.

medium, caroque immediatè tangat, vt nunc videtur, & appareat: reliqui autem eminus sint, id est, per externũ medium.

Responsio. Respondet, omnes sensus esse per externum medium, tactumque in corporibus duris, & mollibus, tangendis: similiter gustum medium habere externum aerem, vel aquam, sed non eodem modo cum alijs sensibus tribus: est enim duplex discrimen.

Requiratur, sed non eodẽ modo. Primum discrimẽ.

Alterum est: quòd alij tres eminus, & à longè percipiũt obiecta: at tactus, & gustus cominus & propè, ac per medium breue, ob id decipimur in istis, non in illis, putantes non esse medium, sicut prius dicebamus, nos decipiendos, si pelliculam haberemus: tunc enim per illam tangeremus, sicut modò: ita enim tangimus per aquam, vel aerem medium.

Sed differt tangibile à visibilibus. Tex. CXV.

Secũdum discrimẽ.

ALterum ponit discrimẽ: quòd obiecta aliorum sensuum sic agunt in medium, vt non simul in potentiã agant, sed medium agit in potẽtiam, postquam ipsum passum est ab obiecto: at in tactu non sic, sed potentia simul patitur cum medio, vt qui habet clypeum, & percutitur ab aliquo, simul cum clypeo percutitur: nõ enim dicendum, quòd ferrum mouet clypeum, & clypeus manum, sed manus cum clypeo percutitur, & impellitur: similiter si manus habeat pelliculã, simul cum illa mouetur à corpore tacto.

Omninò autem videtur caro, & lingua. Tex. CXVI.

De medio tactus. Quòd caro sit mediũ & nõ sensoriũ tactus.

NVnc ad explicãdum tactus medium, obiectum, & sensorium se conuertit, ac primò ipsam carnem nõ sensorium, sed medium esse, ac se habere ad tactum, sicut aerem, ad visum, vel auditum. Probat tali argumento. Sensibile positum supra sensorium, non sentitur: vt notum est in alijs sensibus: tangibilia autem supra carnem posita, sentiũtur, vt patet de aere & aqua, quæ immediata sunt carni: ergo caro non est sensorium, sed aliud quid sub carne, putà, neruus intus existens.

Tangibiles igitur sunt differentiæ. Tex. CXVII.

De obiecto tangibili. Quòd sint quatuor primæ qualitates obiectũ tactus.

OBiectum explicat esse primas quatuor qualitates, quas vocat differentias corporũ nempè generabilium: insunt enim omnibus generabilibus, & elementa per ipsas distinguuntur inter se, vt diximus libro de Elementis, seu secundo de Generatione.

Sensorium autem, seu tactiuum, seu id, in quo primò inest potentia ipsa, quæ dicitur tactus (omnia enim hæc tria idem significant) sensorium, inquam, tactus, est pars illa corporis, quæ est in potentia huiusmodi qualitatum receptiua, & perceptiua: Vt enim dictum est, sensorium cuiusque potentiæ, debet esse tale, quale est obiectum actu: nam sentire est pati: & potentia, dum sentit, patitur ab obiecto: quod verò patitur, debet esse in potentia tale, à quo patitur.

De sensorio seu organo tactus. Quid id sit quod est in potentia tantũ qualitatũ receptiuum.

Sentire enim pati quoddam est. Tex. CXVIII.

REddit rationem, quare sensorium sit in potentia. Ratio est, quia patitur ab obiecto, & obiectum agit in ipsum. Vnumquodque autem agit in id, quod est in potentia ipsum.

Causa cur debeat esse in potentia sensorium.

Hinc sequitur, quòd sensorium tactus, cùm non possit omninò denudari à qualitatibus tangibilibus (est enim mista pars) non sentiat illas qualitates in eo gradu, in quo sunt in sensorio: respectu enim eo gradu illarum est in actu, & non potest ab illis pati: vt si in manu est calor, vt quatuor, manus non sentiet in obiecto tantum calorem, sed maiorẽ, à quo pati possit similiter de alijs.

Nota tactus non sentit qualitates in quo ipse est.

Vnde optimo consilio natura, aut auctor potius naturæ reduxit in tactu qualitates ad medium, & sic temperauit: per medium enim vtrunque extremum percipimus: nam media habent rationem vtriusque contrarij, prout ad hoc, vel illud comparantur.

Cur natura fecit in tactu qualitates ad medium tẽperatas.

Et vt oportet id, quod debet. Tex. CXIX. & CXX.

POnit exemplum, qualiter sensorium debet esse in potentia obiectum. Sicut visus in potentia est albũ, & nigrum, sic dit sen... & alij

Exemplis seu inductione ostendit sensorium ... & alij

Sensorium oportet esse in potentia. Quòd tactus non solùm sit tāgibilis, sed etiam intangibilis. Dupliciter dici intangibile.

& alij etiam sensus:eodem modo & tactus in potentia ad extremas qualitates.

Statim docet, quomodo tactus sit etiā tangibilis,& intangibilis, vt in alijs sensibus explicatum est.

Intangibile autem dupliciter dicitur, aut quod vehementes & nociuas tactui qualitates habet, aut remissas, vt distingui nequeant. Concludit dictum, esse figura, id est, in vniuersali de his quinque sensibus exterioribus:de singulis seorsum.

An caro sit tactus sensorium.

Quæst. XXX.

1. Aristot. opin. carnem non esse sensoriū tactus, sed medium.

Ristoteles, in hoc capite, carnem non sensorium, sed mediū potius esse determinat: sensorium verò intus latere docet. Credit enim esse ipsū neruum qui sub pelle, & sub carne, & intra carnem est.

1. Argum. Aristot.

Argumenta duo pro hac sententia ponit. Alterum est. Si caro esset sensorium, esset ex eo, quod statim admota carne,sentimus:sed hæc ratio nihil probat: ergo nō est sensorium. Minorem probat: quia si digitus per pelliculam ex ernam ei appositam tangeret, statim sentiret, nō tamen ideò colligeretur esse sensorium.

2. Argum. Aristot.

Alterum argumentum est. Si caro esset sensorium, tunc sensibile positum supra sensorium faceret sensationem: nam carni res appositas sentimus at tamen nullū sensorium sentit sensibilia superposita:nō ergo caro est sensorium, sed medium.

Authores q sequuntur sentētiā Arist.

Hanc sententiam sequitur communis opinio, & præsertim quatuor Philosophi insignes, Gale. lib. de vsu partium, & lib. 2. de temperamentis. Auerroes commē. 108. Albertus, & S. Tho. Idem Iandun. q. 29. & Caieta. & alij. Putant enim carnem esse medium quoddam, neruum autem esse sensorium: dicitq; Galenus, quòd si nerui à carne separarentur, nihil sentire earo.

2. Opinio Alex. Phi. Auic. carnem esse sensoriū tactus.

Oppositam sententiā habent non spernendi Philosophi: inter quos sunt Alexā. lib. 2. de anima, cap. de contactu, & Philop. super text. 116. & Auicen. 6. naturalium. p. 2. cap. 3. & Auerro. qui tribus locis retractat sentētiam priùs dictam, s. lib. de Sens. cap. 2. libr. 2. colliget. cap. 8. & 13. Hi omnes in carne tactiuā potentiam ponunt, & hunc sensum tangibilia superposita sentire docent. Idem Concil. differentia 42. in carne enim, & in neruo tactum ponit.

3. Opinio Themist. Simpl. tactū & tangendi potentiam esse in corde, reliqua esse media, q; contingat & sentiat Arist. testimonia p hac tertia opi.

Tertia sententia est Themistij cap. 40. vbi impugnans Alexan. ponit tactum in corde. Idem Simplicius supra text. 116. Hi putant cor esse, quod potentiā habet tangendi, reliqua sunt media, per quæ ipsum tangit: sicut manus, quæ per baculum tangit corpora.

Et profectò habet istā sententiam pro se Arist. qui locis quatuor videtur tactum in corde ponere, puta, de Sensu cap. 2. & de senect. cap. 2. de somn. & vigilia cap. 2. & lib. 2. de partibus cap. 10. hæ ergo sunt sententiæ Philosophorum.

1. Funda. De denudatione potentiæ ab obiecto. potentia debet ab obiecto, quod percipit, esse denudata, & quo magis denudata, eo melius percipit.

In hac difficultate pro eius resolutione, aduerte primò, quòd sensorium potentiæ debet denudari ab obiectis, quæ percipit: vt pupilla, quæ calores percipit debet à coloribus denudari: & auditus sonos percipiens, debet in se sonis carere: similiter gustus, & alij.

Vnde experimur, quòd quando in sensorio aliquis color, aut sapor, aut odor inest actu, tunc est impedimēto, quo minus alia percipiantur, facitque vt aut difficilè, aut malè percipiantur.

Adde etiam, quòd, quò magis denudatur sensorium ab obiectis, eò plures obiectorū percipit differentias, vt docet Arist. lib. 5. de Gener. cap. 2.

Tactus nō potest omnino denudari à qualitatibus quas percipit, & ideo nec illas percipere, nisi in gradu quo illam excedunt. Cur natura fecit tactū temperatum in medio. Nota 2.

Notandum tamen, quòd sensorium tactus, cùm sit pars animalis, ac idcirco necessariò mista, non potuit omninò denudari à suo obiecto, s. à quatuor qualitatib.

Ex quo fit, quòd nō percipit eas in omni gradu, nisi quando excedunt gradum qualitatis, qui in tactu est: vt calor, vt quatuor, non sentiet calorem, vt quatuor, nec inferiores, sed eum, qui excedit quatuor: sentit ergo tactus qualitates superantes in actiuitate eas, quæ in ipso sunt.

Hinc est, quòd natura temperauit, & reduxit ad medium qualitates in tactus sensorio, vt posset saltem ipsarum excessus percipere, respectu quorum est in potētia.

Vbi nota, quòd quantò vna qualitas remissior est in tactu, tantò magis percipitur qualitas remissior in obiecto: vt si in tactu est frigiditas, vt duo, sentiet eā, quæ est vt tria, & reliqua: & quantò in tactu qualitas est intensior, tantò intensiorem qualitatem tantùm percipiet.

Ex hoc

Nota 2. Ex hoc sequitur, quòd quantò plus est de cõtraria qualitate in tactu, scilicet plus de calori, tantò remissiorē percipiet qualitatem contrariam in obiecto, scilicet frigiditatem: quia si calor multus est in tactu, necessariò erit parum frigiditatis, & sic de alijs contrarijs.

Differētia colligitur ex dictis inter tactum hominis, & aliorum animaliū in temperie, & in perceptione qualitatum. Ex hac doctrina sequuntur duo obseruanda. Alterum est, quòd tactus animalium brutorum potest excedere hominis tactū in percipienda aliqua qualitate remissiore, non tamen in percipiendis omnibus remissioribus.

Ratio huius est: quia tactus brutorum est intemperatior, habetque qualitates aliquot intensiores, alias verò remissiores, vt v.g. multum calorem, parum frigiditatis, ob id, quia multum caloris, & parum frigiditatis habet, pati poterit à minore frigiditate, quàm homo, sed non poterit pati nisi à multo & maiori calore.

At homo habens qualitates omnes magis ad medium, quamuis aliquas, puta frigiditatem non sentiat in gradu remissiore, quàm alia animalia, quia hæc qualitatem illam habent valdè remissam ob intemperiem, & excessum qualitatis contrariæ, tamē calorem vel alias sentiet remissiores: quia homo in nulla habet tantam intemperiem.

Nota. Vnde signum boni temperamenti est, non pati notabiliter magis ab vna qualitate, quàm ab alia eiusdem gradus: ob hoc infirmis accedit oppositum.

Dissolutio quorūdam problematū ex dictis. Alterum, quod sequitur ex hac doctrina, est solutio aliquorum problematum. Primum est: quòd lachrymæ flentibus calidæ, ridentibus frigidæ apparent, cùm tamen eodem modo illæ se habeant.

1. Problematis dissolutio. Ratio est. Ridentibus enim facies est valdè calida ob sanguinis diffusionem: ob id lachryma, quæ temperata est, videtur frigida: lugentibus verò ob fugam sanguinis ad cor; est facies frigida, ob id lachryma videtur calida. Sicut si sit aqua temperata, & manus sit calidissima: tunc videtur talis aqua frigida: si verò sit frigidissima, videbitur aqua calida.

2. Problematis dissolutio. Alterum problema est: quòd pluuiales aquæ æstatis frigidissimę videntur, non sic hyemales: tunc enim manus, & corpus est nimis calidum, non autem in hyeme.

3. Problematis dissolutio. Fit etiam tertiò: quòd in hyeme post discessum à locis calidis, sentiamus plus frigiditatē. Per hæc multa alia huiusmodi, & etiam in alijs qualitatibus cõtrarijs inuenies, & solues.

2. Fundamē de neruis, eorū origine, & officio. Aduerte secundò: quòd de origine neruorum est controuersia inter Galen. & Aristotelem. Nam Galenus 8. de vsu partiū cap. 3. & 4. à cerebro origenem ducere docet, eiusdemque esse substantiæ cum cerebro, & sic primam sedem sensationis in cerebro ponit. 1 Opinio Galen. de origine neruorū.

2. Opinio Aristot. Aristot. verò 3. histo. cap. 5. hæc omnia tribuit cordi. Putat enim cor esse primam radicem sensationis, & ab ipso neruos procedere, eiusdemq; esse substantiæ cum corde.

Præfertur Galeni opinio. Quicquid tamen sit de hoc, in præsenti sat est scire difficultatem esse, an in neruo, an in carne tactus sensorium sit collocandum, quamuis puto cum Galeno esse sentiendum de origine neruorum.

Quæ sit neruī natura & officium, ac spirituum in eis cōtētorum. Aduertendum autem, quòd in neruo continetur substantia quædam subtilis, & calida, velut aerea, quæ dicitur spiritus animalis, & in his spiritibus non est sentiendi potentia: sed duo faciunt. Primò, temperant neruos, & partes circumstantes, calorem naturalem eis communicantes, quo sua munera possint exercere. Secūdò, sunt vehiculum, & medium, per quod species sensuum exteriorum deferuntur ad interiores, vt pòst dicemus.

1. Conclusio caro est sensoriū tactus & non medium. His igitur suppositis, sit prima conclusio. In carne est potentia tactiua, & carō non medium, sed sensorium est. Hāc conclusionem teneo cum illis celeberrimis Philosophis allegatis.

Primò ab authoritate Arist. Et probo primò authoritate Arist. qui tribus locis docuit oppositum huius, quod in hoc capite dictum est. Nam primo histo. cap. 4. carnem sensorium tactus posuit: & lib. 2. de parti. cap. 1. & cap. 5. Pluris igitur sunt æstimanda tria loca, quàm vnus, cùm præsertim posteriores cogitationes sint sapientiores, vt est in prouerbio Græco.

Secundò ratione. Sed probo secundò ratione: Id est tactus sensorium, quod magis est temperatum in qualitatibus: sed caro & præsertim cutis est pars nostri corporis temperatissima, vt omnes Medici, & Philosophi conceduntur: ergo ipsa est tactus sensoriū. Consequentia

sequentia est certa cum maiori: vt minor est ex communi sententia.

Confirmatur rō. Et confirmatur. Nam nerui sunt terrestres, admodum frigidi, & sicci, vt dicitur 2. de Generat. animal. cap. 4 adeò, vt ipse Aristoteles primo de anima text. 79. dixerit, pilos, ossa, neruos non habere sensū, ob terrestrietatem.

1. solutio quorundā reijcitur. Ad hoc respondent Caiet. Thie. & Iandunus q. 29. quòd neruus, secundum se, est intemperatior carne, tamen in ordine ad tactum temperatior est.

Hæc solutio est falsa, & patet. Nam temperies nerui, secundum se, nō est alia, quā quæ consistit in quatuor qualitatibus: & hæc eadem est necessaria ad tactum: ergo si intemperatior est in se, erit etiā in ordine ad tactum.

2. Solutio aliorū reijcitur. Alij dicunt, quòd caro est quidem temperatior, sed ideo est medium, quia mediū debet esse temperatum. Sed contra hoc est argumentum euidens. Si caro est temrata temperie necessaria ad tactum, & vltra hoc habet animam, vt certum est: quare non habebit potentiam tactiuam sicut neruus? Profectò argumentum non habet solutionem. Et aduerte, quòd hoc argumento vsus est Alexan. & quod magis est, ipsemet Aristo. ad hoc idem probandum.

3. ꝓbatur experientia. Probatur tertiò. Experientia ostendit, quòd neruus denudatus à carne, sentit si pungatur: ergo si neruus est sensorium, iam sensibile supra sensum positum sentitur: ergo ratio illa, qua probatur, carnem non esse sensorium, quia sentit sensibile super positum, nihil valet, cùm hoc idem etiam sequatur in neruo.

1. Solutio quorundam reijcitur. Aliqui respondent, quod non denudatur à carne omnino: sed præterquā quod hoc est contra experientiam, adhuc non obstat: quia pono si fecetur neruus, tunc sentiet dolorem obiecti tangentis.

2. Solutio aliorum reijcitur. Alij dicunt, vt Caietan. quod pars, quę pungitur, non sentit, sed proxima: & pars puncta est tunc medium. Sed hoc est ridiculum: quia in parte puncta sentitur dolor: & præterea, quare poti⁹ pars proxima ad vnum latus sentit, quàm ad aliud?

3 Solutio reijcitur. Alij, vt Fernel. dicunt, quòd neruus sentit ratione duatum meningum, quibus est indutus. Sed hoc non soluit argumentum: nam illæ meninges neruum ipsum intrinsecè componunt,

Colligimus igitur illam rationem, qua carnem non esse sensorium probatur, nullam esse: in tactu enim sensibile positum supra sensorium sentitur.

Probatur quartò. Quia alicubi est tactus, vbi nullus est neruus: vt in iecore dolor sētitur, & in corde, in venis, in ossium tunicis, & pericraneo capitis: nō ergo sensorium neruus est. 4. Ratio.

Præterea quintò. Quia tactus fit, in qua parte, & in quo situ non est neruus: nam neruus non est expansus per totum corp⁹, vt pellis, & tamen in quocunque situ corporis sentitur tactus: ergo, &c. 5. Ratio.

2. Concl. in neruo etiam inest tactus & in omnib. partibus pręter ossa. Secunda cōclusio. In neruo etiam inest tactus, imò in omnibus partibus, præter ossa: nam tactus est sequens vniuersalem temperiem animalis, & vitæ necessarius, atq; ideo diffusus est per totū, quāuis magis in his, quam in illis partibus.

Prima obiectio. Solutio. Quòd si dicas, Quomodo nerui, cùm sint terrestres, sicut ossa, habent sensum? Respondeo, quòd quanuis ratione temperiei innatę terrestres sint, & sensus expertes, tamen ratione temperiei influxæ habent conuenientem temperiem: à spiritibus enim intus contentis calefiunt, & à carne circunstante humectantur: ossibus autem hoc deest.

2. Obiectio eiusq; solutio. Quod si dicas, Neruus ergo sensorium erit. Respondeo nō nego, sed simul etiam caro, quæ tam aptum habet temperamentum, habebit virtutem tāgendi.

3. Concl. Cor nō est ꝓximum sensoriū tactus. Tertia cōclusio. Cor non est proximum sensorium tactus. Hoc probatur argumētis suprapositis: nec loca Aristotelis concludunt. Respondimus enim iam q. 28. ad illa.

Ad loca Aristotel. Argumenta posita hic ab Aristotele, facilè soluuntur. Ad primū dico, quòd illa ratio cum alijs multis conuincit, carnem esse sensorium. Ad primū argumen.

Ad secūdum dico cū illis Philosophis quòd in tactu non est id inconueniens, imò necessarium, quòd sensibile positū supra sensum, sensationem faciat. Ad secūm.

An in tactu sit medium externum necessarium. Quæst. XXXI.

Occasio quōnis. Hoc disputandi nobis occasionem dat Aristoteles, qui non solum internum medium in tactu ponit, sed etiam externum. Vocatur medium inter-

num, quod ipsius animalis est pars, vt caro: externum verò, quod non est pars animalis, vt aer in visu: in tactu nō solum docet mediam carnem esse, sed aerem, vel aquam, nihilq; tangi non interueniente aere, vel aqua.

1. Argum. ad partē negatiuā. Contra hanc doctrinam est argumentum primum. Si nihil tactus perciperet nisi aere vel aqua interueniente: ergo tactus non esset tactus: nam à tangendo dicitur tactus: non autem tangeremus obiecta, si corpus vel minimum esset inter medium.

2. Argum. Præterea secundò. Si opus esset medio externo, periret ratio Aristot. qua probat carnem non esse sensorium: quia sensibile positum supra carnem sentitur. Hoc autem non valeret: quia nō est immediatum carni, sed medius est aer, vel aqua.

3. Argum. Præterea tertiò. Medium habet proportionem cum sensorio, vt dicitur inferius, vbi probat, non esse plures sensus, quàm quinque: sed medium externum, & internum cùm tam diuersa sint, (est enim vnū simplex, alterum mixtum) non possunt cum organo conuenire, sicut nec inter se: ergo in tactu non sunt duo media.

4. argum. Præterea quartò. Dicit tex. 115 quòd in visu priùs agit color in medium, & post medium in visum: at in tactu simul in totum. Videtur hoc esse falsum: nam color in instanti agit per mediam visionem: ergo non priùs alterat medium, quin simul alteret visum. Hæc autem sunt argumenta, quæ præcipuam continēt in hac re difficultatem.

1. opinio cōmunis S Tho. & Alber. In qua sunt duæ sententiæ. Prima est communis S. Thomæ, Alberti, & cùm eo Caiet. Thien. & aliorum, quod tactus indigeat medio externo ad tangendum dura, & consistentia corpora, non tamen ad percipienda liquida, vt aquam, aerem, & alia huiusmodi: istamq; dicunt fuisse Aristotelis mentem.

2. opin. Auer. Altera est Auerrois cōm. 115. quam sequitur Iandunus q. 28. hi dicunt, quòd vniuersaliter ad tactum opus est medio externo.

Obiectionis solut. Quòd si obijcias, quòd ab aere, & ab aqua patitur immediatè absque externo medio: respondet ad hoc Auerroes per duo dicta. Alterum est, quòd aer in sua naturali dispositione existens, non agit in nos, nec sentitur: & sic est immediatus nobis: similiter aquæ se habent ad pisces. Et ratio Auerrois est: quia aer est locus naturalis noster: at locus naturalis non debet agere in locatum, cùm ei sit similis & proportionatus.

Primum Auer. dictum. Prima rō hui⁹ dicti.

2. Ratio. Præterea: quia si aer ageret in nos, non esset medium aptū, vt alia per ipsum agerent: debet enim medium esse denudatū, sicut & sensorium.

Limitatur Auerr. dictum. Iandu. limitat hoc dictum, quod aer nō agit in nos, cum est in sua dispositione naturali, vt aer agat quidem, sed dicitur nō agere, quia ita agit, vt non percipiatur tactu: quare de notabili actione intelligendus est Auerroes.

Secundū dictum Auer. Alterum dictum Auerrois est, quòd aer existens extra suam naturalem dispositionem, agit in tactum: & quia elementa nūquam sunt extra naturalem suam dispositionem, nisi cum mistione alterius corporis, ideò & tunc non est ipse aer qui intrigidat, vel calefacit, sed corpora, quæ cum ipso coniunguntur, scilicet vapor, vel exhalatio: & talia non sunt nobis contigua, sed solū aeris naturalis portio, per quam talia corpora agunt: cumque ea parua sit, videtur non esse medium externum, sed re vera est. Idem dicendum de aqua respectu aquatilium. Hæc est sententia ipsius Auerrois.

1. Conclu. contra Auer. in tactu nō est necessarium medium. Pro huius difficultatis resolutione sit prima conclusio. In tactu non semper est medium externum. Hæc conclusio est cōtra Auerroem. Putamus enim cū S. Tho. & Alberto, quòd tactus tangat aerem, & aquam, & corpora ista fluida absque medio externo.

No. vnde pueniat necessitas medij externi in tactu. Ad probandam autem hanc conclusionem, notandum est priùs, quòd necessitas ponendi medium externum in tactu, non est ex parte sensus, vt sensus est, nec ex parte obiecti, vt obiectum est: nec ex parte corporis, vt corpus est, quatenus duo corpora non se tangunt nisi mediante aliquo alio, & hoc manifestè patet ex tex. 113.

1. Ratio. Ex quo sumo argumentum. Non repugnat vniuersaliter loquendo, vnum corpus immediatè tangere aliud, in ipsumq; agere immediatè: ergo non repugnat, tactum immediatè pati ab obiecto. Consequentia est certa: quia repugnantia in tactu & obiecto, est, vt eorpora sunt. Antecedens patet: quia illud in duris corporibus verum

verum habet, vt etiam ipse Arist. tex. 114. dicit, non autem in fluidis.

Confirmatur. Et præterea experientia. aqua enim immediatè tāgit lapides, & ipsos infrigidat: ergo etiam manum, & carnem. Similiter immediatè aer tangit lapidem.

Reijcitur obiectio Auerro. Quod si dicat Auerroes, quòd in sua dispositione naturali aer non agit in lapidem, quia est eius locus naturalis. Hoc nihil prorsus est: nam faciam mutationem: Aquatilia ponantur in aere, & terrestria in aqua: iam tunc profectò patientur ab ipsis, cum sint inproportionata, & erit tactus sine externo medio.

2. Rō in qua primu dictū Auer. euertitur. Sed probatur secundò. Et est argumentum Alberti & S. Tho. contra ipsius dictum, vt patet. Dicit enim, quod non patimur à aere, vt est in sua dispositione naturali: quia sic est locus. Est ergo argumentum, Non aliter est locus naturalis noster aer, vel terra, quam vnum elementum est locus alterius: sed vnum elementū, quanuis sit locus alterius naturalis, agit in ipsum: ergo similiter elementum agit in mistū. Consequentia est certa. Maior probatur: quia nos & mista in loco ponuntur, secundum elementum dominans. Minor probatur: quia elementa in his extremis se alterant, & se secundum partem mutuò transmutant.

3. Ratio. Probatur tertiò. Quia aer & elementū in sua naturali dispositione existens, habet qualitates excedentes eas, quæ in mistis sunt: ergo in sua dispositione naturali ex stens aget in ipsa, & ea alterabit.

4. Rō in qua secundū dictū Auer. confutatur. Probatur quartò. Contra ipsius secundum dictum, quod est in philosophia absurdum, quod nunquam sint elementa extra suam dispositionem naturalē, nisi cum mistione alterius corporis. Hoc videtur falsum.

Primò. Primò, quia Sol calefacit radijs suis acrem, & aquam: nec videtur, quod corpus vllum sit commistum.

Secundò. Præterea, quod fortius est. Ante talem mistionem præcessit aliqua alteratio in elemento: ergo tunc facit elemētum extra naturalē dispositionē sine tali mistione.

Ad 1. argumentum Auerro. Nec ipsius argumenta quicquam probant. Ad primum dico, quod elementa, non solum sunt loca ob suas qualitates actiuas, sed etiam simul cum virtute cælesti, quę locata conseruat. Adde etiam, ꝙ in sua puritate non sunt loca naturalia, nisi vt à sua vi & intensione mutantur, atque ea de causa sunt facilè mutabilia.

Ad scdm. Et per hoc soluitur secundū. Aer enim & aqua media sunt, quia sunt facilè receptiua alienarum qualitatum.

2. Concl. ēt in duris corporib. nō est sēper necessariū medium externum. Secunda conclusio etiam in corporibus duris, vt fiat tactus, non est semper necessarium medium externum. Hanc conclusionem teneo cum Philopono contra Albertum, & alios. Dicit enim Philoponus, quod duo corpora non se tangere immediatè prouenit, cum superficies inequales sunt: non tamen cùm æquales sunt.

1. Rō ab experientia. Hæc conclusio probari potest, si probemus duo corpora dura, & non fluida posse se tangere immediatè absque aere, vel aqua: & id probo primò experientia. Serra secat lignum: ergo immediatè tanget ipsum.

Reijcitur solutio. Quod si dicas, aerē semper esse medium protectò vanum hoc videtur, & adhuc cōtra rationem experientiæ: nam sigillum imprimit similitudinem in plumbum, & tamen quis capit aerem mediatè.

1. Et pręterea, si lapis sit intinctus, & proijciatur in murum, relinquit illic figuram

2. & corpus, impossibile autem est, quod inter illud atramentum & murum, mediet aer: nam tunc non consisteret illa figura.

3. Præterea oporteret dicere, quod inter ossa & tunicam ipsorum mediaret aer, & inter venas & carnem: ꝙ est impossibile.

2. Ratio. Probo secundò. Si aer semper est medius, sequitur quòd ingentes lapides sustentantur in aere cum non tangant immediate terram, nec alios: quod si in aere illo sustentantur, quare in maiori & altiori non sustentantur? & si ille aer spatium occupat, quare lapides non descendunt inferius?

Probatur tertio. Illa repugnantia, ne solida se immediatè tangant, non est, quia corpora sunt, quia orbes cælestes solidi se immediatè tangunt: ergo solum est, quia inæqualium partium superficies habent: & ita quamuis secundum se tota non se tangant immediatè, tamen secundum aliquam saltem particulam se tangere est necessarium.

Nota sensū & mentē Aristo. Et hoc solum est, quod Arist. docet, quod corpora dura, quia regulariter sunt inæqualia, non se tangunt secundum se tota: id tamen non vetat, quo minus se. un-

 dum ali-

dum aliquas se tangant partes: & si omninò proportionata essent, secundum se tota se tangerent.

3.Conclu. Medium externũ tact. quãdo cõtingit, nõ ita se habet, vt aliorũ sensuum media. Tertia conclusio. Istud medium externum in tactu quando est, non eodem modo se habet sicut aliorum sensuũ media.

1. Differẽtia ex Aristotel. Aduertendum igitur, quòd Arist. hanc ponit differentiam, quòd color. v.g. agit in medium, & post medium in visum: at tangibile simul cũ medio agit in tactum.

Exponitur Arist. Exponunt Auerroes, & S. Thom. hunc locum, quòd nõ sit intelligendus de prioritate temporis, sed de prioritate causalitatis: tunc enim esset prioritas temporis, si faceret istum sensum, quòd color prius tempore agit in medium, & post medium agit in visum: tangibile verò simul in medium, & tactum: sed hunc sensum dicunt esse falsum, quia in instanti agit color in medium simul & potentiam: similiter & tangibile simul in vtrunque.

Sensus autem huius causalitatis hic est, quòd quamuis color simul in medium & potentiam agat, tamen ideò agit in potentiam, quia agit in medium, & sic medium est prius causalitate. At tangibile non sic, sed ita corpus agit in tactum per illud extremum medium, vt quamuis non esset, ageret in ipsum. Et præterea; quia illud medium, vti diximus, nõ est necessarium tactui, & tangibili, vt talia sunt, sed vt corpora sunt. Hæc est expositio Auerrois, S. Tho. & communis.

Reijcitur hæc expõ. Sed obstant contra hanc expositionem duo. Alterum est: quia incertum est, quòd 1. vnico instãti obiectum aliorum sensuum agat simul in potentiam, & in medium: quod inferius disputabitur.

2. Alterum est, quòd est extorta valdè illa distinctio & expositio, nec literæ quadrat.

2. Expõ. Dicẽdum igitur, quòd medium in alijs sensibus se tenet ex parte potentiæ: quod est dicere, Ego non video, nec audio medium, vt mediũ, sed obiecta per medium: at in tactu ipsum medium est ex parte obiecti, hoc est, quòd aer, quo tango lapidem, est sicut pellicula lapidi superimposita, & sicut vestis istius, & totum illud est tangibile. Et hoc patet ex ipso textu 115. vbi dicit, tale medium cum tãgibilibus sentiri.

Occurritur obiectioni. Nec obstat exemplum de clypeo, qui se tenet ex parte manus: nam exemplum tantum est ad explicandum, quomodo simul tactus patitur à tãgibili cum medio.

Nota. Vnde medium in tactu nõ est medium sentiendi, sed medium mathematicum, scilicet, quatenus inter duo corpora mediat, estque hoc notandum.

Ad 1. & 3. arg. initio factum. Per hoc enim soluitur argumentum primum & tertium. Non enim habet rationem medij sensus, sed potius cum obiecto computatur, & sic tactus, vt sensus est, immediatè sentit per carnem: sed est medium mathematicum, vt corpus est inter alia existens, & tale non est opus habere proportionem cum sensorio: medium tale, caro est. Est autem hoc notatu dignum: nam, vt sensus est, habet medium carnem: at quia caro est corpus, habet aliquando medium aerem vel aquam, vt corpus est, vti diximus.

Ad 4. Et hinc soluitur argumentum quartũ. Non enim id intendebat Aristoteles, sed quod declaratum est.

Ad 5. Argumentum secundũ concludit contra Auerroem, qui vniuersaliter dat in tactu medium externum, sed nõ contra nos, qui id negamus.

An tactus sint plures.
Quæst. XXXII.

HAEC est prima difficultas, quã Aristoteles proposuit in capite de tactu, vbi videtur determinare, tactum non vnam esse potentiam, sed plures, quamuis id lateat. Argumenta ipsius sunt duo. Alterum est. Vnus sensus est vnius primæ contrarietatis: at tangibilium plures sunt cõtrarietates primæ, vt notum est: ergo tactus, non vnus, sed plures sunt. 1. Ratio Aristot. q sint plures tactus.

Alterum est. Vnus sensus vnum habet obiectum adæquatum, vt patet discurrendo per reliquos omnes: at tactus non habet tale commune obiectũ, eò quòd qualitates tangibiles non habent vnum commune genus, quod à tactu primo, & adæquatè percipiatur: ergo nõ est tactus vnus, sed plures. 2. Ratio.

Huic difficultati respondent quidam, quòd tactus potest considerari, vel sumi dupliciter. Vno modo pro ipsa tactiua potentia, sicut etiam visus pro potentia, & aliorum singuli. Altero modo pro ipso sensorio, id est, parte corporis animati, in qua talis potentia recipitur. Priorem vocant 1. Opin. q sit vnum sensoriũ, sed plures potentiæ in illo, sic ue vnum materia-

cant

liter, plures formaliter. cant aliqui tactum formaliter, posteriorem materialiter. Dicunt ergo, quòd tactus materialiter vnus est: est enim vnum sensoriũ: at formaliter plures sunt, id est, in vno sensorio sunt multæ potentiæ tactiuæ distinctæ, vna ad percipiendum frigidum, & calidum; altera ad percipiẽdum humidum, & siccum.

Authores huius op. Hæc sententia est magnorum Philosophorum, puta, Themist cap.39. Alexand. Auerr. comm. 108. & Auicen. lib. 6. p. 2. ca. de tactu. Albert. in præsenti, & in sua summa S.Thom. lectione 22. Iandu. quæst. 27. Appolin. q. 40. & Caiet. Thien. & deniq; videtur communis sententia.

2. Opinio Simp. Philopo. esse vnum tactum. Alteram sentẽtiam tenent Simplicius, & Philoponus, qui vnum tactum formaliter ponunt: idque ex mente Arist. id esse concedunt, & docent, dicentes, quòd solutio data ab Aristotele in primo argumento est secundum propriam sentẽtiam: sed de hoc in ipsorum solutione dicemus.

De numero tactus. Aduertendum tamen, quòd hi, qui plures tactus formaliter ponunt, diuersi sunt circa ipsorum numerum. S. Thom. enim cum alijs, qui eum sequũtur, duos ponit: alterum ad frigidum & calidum percipienda, alterum ad humidum & siccum.

1. Opinionis autho res varij circa numerũ potentiarũ tactus. Alexãder autem multiplicat tactus secundum numerum contrarietatum, scilicet, duri, & mollis, grauis, & leuis & aliorum: idem docet etiam Themistius.

Auerroes ponit tres, nempe duos primos dictos ex S. Thom. & præterea alium ad tangendum, graue, & leue: & hoc idem Albertus: at verò durũ & molle, asperum & leue ad siccum, & humidum refert.

1. Opinio duos tactus esse S. Thom. &c. Addit etiam Albertus cum Auicen. alios duos: alterum circa solutionem continui & consolidationẽ, quo sentimus vulneris dolores, vel sanationis delectationẽ. Alterum particularem ad sentiendas delectationes venereas.

2. Opi. Tot esse quot cõtrarietates tangibiles Alexand. Alij addunt alium ad sẽtiendam delectationem in cibis, quamuis Albertus reducat hunc ad ipsum gustum.

3. Opinio Tres tactus esse Auer. Alij vlterius multiplicant alios in stomacho ad sentiendam famẽ, & sitim. Vnde patet, philosophos non esse in tactuum numero conformes inter se.

4. Opinio Tres alios ꝑter hos addit Albert. Dicam ergo quod mihi in hoc probabilius veriusque videatur. Sit prima con-

5. Opinio clusio. Si tactus multiplicantur propter duas primas contrarietates, necessariò etiam propter alias multiplicari debent. alij alios addunt tactus.

Sensus huius conclusionis est, quòd si ponuntur duo tactus, vnus ad calidum, & frigidum percipienda, alter ad siccum & humidum, necessariò plures alij ad alias contrarietates poni debent. Hæc est contra Thomistas aliquos, qui duos tactus solos ponunt. 1. Conclu. Si tactus multiplicantur propter duas primas contrarietates, etiam multiplicari debebent propter alias.

Sed probatur conclusio. Ratio propter quam illi duo tactus ponuntur, est, quia illæ sunt contrarietates diuersæ, nec vna reducitur ad alterã, sed eodem etiam modo se habẽt aliæ propter illas: ergo ob eandem rationem, tactus multiplicandi sunt. 1. Ratio.

Consequentia est certa cum maiori: sed minor probatur, de aliquibus, putà, de graui, & leui: hæc enim tactu percipiuntur, & non per calorem, vel aliam ex primis alijs: ergo secũdum se, tangibiles sunt. Consequentia est certa. Antecedens patet: quia absque calore, vel alia ex his qualitate tactus grauitatẽ percipit, & leuitatem: & his qualitatibus quatuor tãtùm tactis, nõ percipitur adhuc grauitas, leuitas: sunt ergo primò tangibiles.

Vbi notat quidam, quòd vrget Auerroes, quòd grauitatem & leuitatem sentimus cum sensibili communi, scilicet, motu corporis locali. Quod est dicere, Tunc grauitatem sentimus, vel leuitatem, cùm corpus in medio est motus sui, & detinetur, quãuis nulla esset alia ex actiuis qualitatibus: sunt ergo illa contraria, secũdum se tangibilia. Confirmatur ratio.

Idem dicendum de molli, & duro: sentimus enim absque alia qualitate ex illis quatuor, nec reduci possunt ad siccum & humidum: sunt enim mollia etiam frigida, & calida, & dura similiter. Confirmatur iterũ altero exemplo cõtrarietatis.

Est autem notandum hic vnum, quòd quamuis in ratiõe entis, molle, & durum, non differant à primis quatuor, propter quod 2. de Gener. ad ipsas reducuntur: tamen in ratione sensibilis, & vt ad tactum referũtur, diuersa sensibilia sunt, quo minus aduertunt aliqui. Nota.

Leue autem, & asperum puto sensibilia communia, ad figuramque reduci: visu enim percipiuntur. Confirmatur tertiò ex alijs cõtrarietatibus.

Idem quod de superioribus, dicendum de alijs tangibilibus, putà de dolore, voluptate, fame, siti: ista enim profectò secun-

dum se tangibilia sunt, magisque distincta à primis quatuor, quàm sunt ipsæ quatuor inter se. Si igitur tactus multiplicatur in his, etiam in illis: & in hoc consentio cum Themistio, Alexandro, Alberto, & Auicenna.

2. Conclu. Probabilius est vnam esse tactus potentiã, nõ plures ad illa externa tangibilia. Secunda conclusio. Quamuis sit probabile, tactus esse plures seu potentias plures, ad illa singula paria contrariorum externa tamen probabilius puto, vnam esse, & eandem.

Nota distinctionẽ tangibilium. Aduertendum igitur, quod tangibilia facio in duplici differentia. Quædam externa: & hæc sunt, quæ in externo subiecto sentimus, & nos mouent, vt illa quatuor prima, & similiter durum, molle, graue, leue.

Voco interna alia, quæ in ipso sentiente sentiuntur, vt dolor, voluptas, fames, sitis.

Explicatur concl. cũ authoribus, qui eam sequuntur. Dico ergo, quòd vna est potentia, qua illa externa sentimus, licèt sit probabile oppositum propter authoritatem tantorum Philosophorum, & etiam quia existimo magis esse de mente Aristo. hoc, tamen puto probabilius cum Philopono, & Simplicio, imò cum S. Tho. qui retractauit se 1. p. q. 78. ar. 3. ad 3.

1. Ratio. Hoc autem probo primò. Si istæ potentiæ plures essent, maximè esset propter primam rationem ab Aristotele factam: quia vnus sensus est vnius contrarietatis: sed hæc ratio non conuincit: ergo tactus vnus est. Discursus est bonus, & maior vera. Minor probatur: quia in alijs sensibus, vt ipsemet fatetur, inueniuntur plures contrarietates, vt in sono acutũ, & graue, magnum, & paruum.

Solutio Themist. Ad hoc dicunt Themistius, & Alexander, quòd ista solutio Aristotel. non est ex propria mẽte, sed ficta, eo quòd magnum, & paruum, est sensibile commune, & non est contrarietas in obiecto proprio.

Reijcitur solutio. Contra hoc optimè replicat Philoponus, illud probans esse falsum. Magnum enim, & paruum in molle & corpore est quidem sensibile commune: at non hoc est in sono, sed est magnitudo & corpulentia quædam maior, vel minor ipsius soni, qui à solo percipitur auditu: responsio ergo illorum nulla est.

2. Ratio. Probatur secundò. Si essent plures tactus, esset ob secundam rationem Aristotelis: quia non est obiectum commune vnum: sed hęc ratio non conuincit, quia est vnum tale obiectum, vt concedit etiam S. Thomas loco allegato.

Reijcitur obiectio. Et Aristoteles non dicit, non esse obiectum vnum, sed non esse manifestũ: quasi dicat, esse: sed non esse nominatum: & sic exponunt illi Gręci, vt non sit secunda ratio vlla Aristotelis, sed ꝙ ibi ponat differentiam, quòd alijs sensibus est obiectum nominatum, non in tactu.

Confirmatur ratio. Sed ego præterea probo, quòd reuera sit. Vbi est idem modus immutandi, ibi est vnum obiectum: nam sicut vnitas scientiæ sumitur ab vnitate abstractionis: ita vnitas sensus ab vno modo immutandi obiecti & mouendi ipsam potentiam. Sed omnes illæ qualitates tangibiles eodem modo se habent ad mouẽdum tactum, & per idem medium, & sensoriũ; ergo sunt sub vno genere.

Nota. Et notandum, quòd, quamuis hoc genus forsan in re esset analogum, tamen in ratione sensibilis vniuocum est.

3. Ratio. Probatur tertiò. Quia quinque sensus communiter ponuntur etiam ab Arist. si autem multi tactus essent, plures essent, quàm quinque.

Reijcitur solutio. 1. Nec valet, si respõdeas, quòd quantum ad sensoria, ponuntur quinque; quia hoc est falsum; quia gustus nõ habet aliud sensorium à tactu loco distinctum; & 2. præterea, quia dicitur textu 112. quòd quamuis gustus esset per totum corpus, adhuc distinctus esset à tactu: ergo pluralitas sensus magis est secundum formam.

4. Ratio. Probatur quartò à posteriori iuxta regulam superiùs positam de distinctione potentiarum, quæstione 8. Videmus, quòd vnusquisque, qui potest tactu sentire vnã ex illis contrarietatibus, vt v. g. calorem, & frigiditatem, potest per eandem partem sentire alias, videlicet siccitatem, & humiditatem, grauitatem, leuitatẽ, & cæteras. Et è contra, si quis aliquo impedimento, vel ex aliqua causa, non potest vnam ex ijs sentire, nec potest alias sentire, vt cùm petit tactus, vel obstupescit; ergo omnia illa obiecta externa, & omnes illi actus pertinent ad vnam & eandem potentiã. Hæc enim est regula certissima à posteriore distinctionis potentiarum, vt tunc ostendimus in illa quæstione 8.

3. Conclu. Tertia conclusio probabilis. Quamuis tactus,

Tactus internorum tangibiliū est diuersa potentia in eodē sensorio à tactu externorum.

tactus, & potentia tangibilium internorum, in eodem sit sensorio, cum illo tactu quo externa sentimus, est tamen diuersa vis & potētia. Vnde puto esse vnam aliam potentiam qua famem, sitim, voluptates, dolores corporeos sentimus, aliā verò potentiam, qua sentimus externa.

1. Ratio. Hoc mihi persuadeo primo; quia fames, sitis, &c. magis distant à tangibilibus externis, quàm sapor ab eisdem externis: sed sensus saporis est distinctus ab illo; ergo & horum sensus.

2. Ratio. Præterea secundò. Quia differt modus immutādi; externa enim per medium, interna sine medio. percipiuntur.

3. Ratio. Præterea tertiò. Quia, si tactus sentiret dolorem in se, & voluptates, vtiq; posset suam sentire operationem, quod nulli sensui exteriori conceditur; est igitur alius sensus ad hoc.

Vbi nota; quòd fames, & sitis, appetitiones sunt; & sitire. famescere, sensationes sunt harum appetitionum; & certè, sentimus nos famescere, & sitire: dolor autem est sensatio disconuenientię, & solutionis continui, voluptas sensātio conuenientium.

4. Ratio. Obiectio. Præterea quartò ex illa regula distinguendi potentias à posteriori, hoc idem probare possumus. Nam separantur, & separari possunt hæ potentiæ & actus, ita, vt in ea parte, in qua tanguntur externa, nō sentiatur fames, & sitis, nec alia, vt in manu; & illa in parte determinata sentiantur, vtpote, stomacho, & alijs, non in reliquis animalis partibus; atque ita non spectabunt ea obiecta & omnes illi actus ad vnam potentiam, sed ad diuersas.

Solutio. Quòd si dicas, Erunt ergo plures sensus. Respondeo, quòd non erunt exteriores plures; nam iste inter interiores est computandus & Arist. loquitur modò de his, quibus exteriora obiecta percipiuntur.

Caput duodecimum.

Oportet autem vniuersaliter de omni sensu. Tex. CXXI.

Proprietates cōes sensibus exterioribus.

Vniq; sensibus exterioribus traditis in particulari, nunc aliquas proprietates eis communes ponit, quarum prima est; quod sensus suscipit formas sine materia. Prima. Ac si dicat, Sensus percipit subiectorū accidentia, non perceptis ipsis subiectis secundum se; vt visus percipit coloratū ratione coloris, sed non ratione corporis secundum se: & auditus sonū, sed non substātiam, in qua sonus est, & inde est, quòd non patiatur, nec recipiat intentionem subiecti, sed formæ.

Exemplum. Et ponit exemplum. Sicut cera in se recipit sigilli formam, sed non materiam, putà, aurum, vel ferrum, quia sigillum non ratione materiæ, sed ratione formæ in ceram agebat: sic sensus patitur ab habente sonū in quantum tali & secundum rationem & formam, scilicet sonum. Obiectum enim est velut sigillum imprimēs hic speciem in sensu. Hoc posteriùs declarabitur.

Sensorium autem primum est. Tex. CXXII.

Secunda. Alterum commune, quod declarat, est, sensorium primum sensus esse, in quo talis potentia, id est, receptiua formarum sine materia recipitur.

Nota. Notandum autem, quod vocat sensorium primum illam partem similarem, in qua immediatè recipitur sensitiua potentia: vt enim dicitur 2. de partib. c. 1. quamuis organum, quo sensatio perficitur, & exercetur, sit dissimilare, vt oculus, auris, caro, neruus: tamen pars in qua primò & immediatè est potētia, & actus sentiendi, similaris est: vt pupilla, miringa, neruus, & hanc vocat sensorium primum.

Potētia & sensoriū sunt idem subiecto, sed ratiōe diuersa. Subdit autem, quòd potentia, & sensorium, idem sunt subiecto: sed ratione, diuersum est vnum ab altero. Ac si dicat, albedo, & lac idem subiecto sunt, quia albedo in lacte est: sed definitio ipsorum est diuersa. Ita potentia, & sensorium: eodem etiam modo dixit priuationem, & materiam esse idem subiecto.

Dupliciter aliqua dicuntur idem esse subiecto. Dupliciter enim aliqua idem subiecto dicūtur. Aut quando duo vni insunt subiecto: vt albedo, & dulcedo idem dicuntur in lacte. Aut cùm vnum est in altero, & sic in præsenti.

Rō φ sensoriū non sit ipsa potentia. Probat autem, quòd secundum esse, & naturam distinguantur: quia sensorium est magnitudo & corpus: potentia verò non,

non, sed forma in corpore. Et nota, quòd potentia dicitur ratio in corpore: quia est forma, non quocunque modo, sed certam dispositionem, & harmoniam, ac mistionem petens: non enim aliter potentia in corpore recipitur.

Manifestum autem ex his.
Tex. CXXIII.

Dissoluūtur duo ꝓblemata ex dictis. Primum. EX prædicta doctrina de potentia soluit duo problemata. Alterum est: quare sensibilia excellentia, vt vehemens sonus, vehemens color, & alia destruunt potentias & lædunt. Et respondet: quia istæ potentiæ in quadam harmonia & temperie dispositionum consistunt, qua turbata, vel dissoluta, læditur & destruitur potentia: sicut consonantia musicæ perit chordis fortiter percussis: nam vehemens percussio temperiem chordarum soluit. Non intelligas, quòd temperies sit potētia: sed potentia in ea est, vt dispositione loquitur enim Arist. causaliter. Nota.

Et propter quid plantę nō sentiunt.
Tex. CXXIIII.

2. Problema dissoluitur. ALterum problema est, quare plantę non sentiant, cùm animā habeant, & etiam patiantur à qualitatibus primis, sicut & animalia: calefiunt enim, & frigefiunt. Respondet: quòd non habēt hanc temperiem & rationem, qualis est necessaria in sensorijs: ac ob id ista deficiente, deficit etiam potentia, & principium recipiendi formas sine materia, & sentiendi: hinc distinguitur clarè potentia à dispositione & ratione. Nota.

Dubitabit autem aliquis, si patiatur,
Tex. CXXV.

Dubium Aristo. an non sentiens patiatur ab alijs obiectis aliorū sensuum. CVM dixisset plantas recipere qualitates tangibiles, & non tamen sentire: dubium ponit, an aliquid non sentiens patiatur etiam ab alijs obiectis, vt ab odore, colore, sono. Et pro parte negatiua ponit tria argumenta.

1. Ratio à parte negatiua. Primum est. Odor & olfactus correlatiua sunt: odor enim est olfactibilis, & qd' olfactum mutat, est odor, vt odor. Adde tu, Et olfactus est odoris: ergo nihil pati potest ab odore, quod non olfaciat. Idem in alijs, scilicet colore, & sono; nam sapor cùm agat simul cum humiditate, computatur ferè cum ipsis tangibilibus.

2. Ratio. Alterum argumentum est. Quod potest sentire, non patitur ab illis, nisi vt sensitiuum est, id est, qua parte sentire potest, vt animal in visu à coloribus, in auditu à sonis, in olfactu ab odoribus patitur: ergo quod non potest sentire, non patietur ab istis, recipiendo ipsorum formas.

Simul autem manifestum est, & sic.
Tex. CXXVI.

3. Ratio. TErtium argumentum est, quod inductione colligitur. Color enim, lumen, sonus, odor nihil in corpore producūt: non enim albedo facit albedinem, nec sonus sonum, nec lumen lumen.

Obiectio. Quòd si dicas, Quomodo sonus magnus scindit arbores, similiter coloribus pingimus?

Solutio. Respondet, quòd ista nihil faciunt, sed subiecta, in quibus sunt: vnde aer est, qui suo motu rumpit corpora, & color non agit, sed nos applicando subiecta, in quibus colores sunt, pingimus. Similiter lumen in aere existens cum ipso illuminat corpora, quæ in eo sunt.

Nota. Vbi nota, lumen in aere recipi, non in corporibus opacis: at qualitates tangibiles ipsæ agunt, & extra suum subiectum producunt sibi similes: aliter enim non esset alteratio in corporibus inanimatis: veræ enim alterationes secūdum has qualitates fiūt. Numerat autem saporem ratione humiditatis.

Ergo nè & illa faciunt.
Tex. CXXVII.

Respōsio Arist. ad dubium propositum. DVbio proposito, respondet modò, quòd illa sensibilia obiecta, vt odor, color, &c. etiam agunt in corpora, quæ non habent sensum, sed non in omnia, nec quocunq; modo. Non enim agunt, nisi in corpora diaphana, vt aerem, vel aquam: nec permanenter agunt, sed vt in viam, & medium, per quod in sensus agunt. Vnde aer recipit quidem, & à colore, vel odore, & sono patitur, sed non vt forma in ea permaneat, & propter ipsum fit, sed vt per ipsum in sensum fit actio.

Dubita-

Obiectio. Dubitabis: Si aer à colore patitur, & ab alijs, nec sentit: videtur ergo quòd sentire non sit solum recipere formam, sed aliqd aliud.

Solutio. Respondet, ita esse: non enim odorare est solùm recipere, & pati: hoc enim aeri inest: aer autem non sentit, sed immutans potentiam proximè sensationem facit. Vide sensationem non esse solam passionem.

Nota sensationem non esse solā passionem. Philoponus vult argumenta proposita solum fuisse gratia disputationis: nam color, & odor nō sunt essentialiter relatiua, ob id in medium etiam possunt agere: Nota aliā Philo. expositionē quamuis dici posset, quod totum hoc, est ad sensum relatum: & sic argumenta tenent, quamuis probabilia sint, & non demonstratiua.

An sint species. Quaest. XXXIII.

Sensus qōnis. Antequam disputationē ingrediar, explicādus est quaestionis sensus. Aduerte igitur, quòd non hic de specie logica disputamus, scilicet de praedicato communi pluribus numero differentibus: sed speciem hic vocamus cū Philosophis realem qualitatem, qua obiectum agit in potentiam sensitiuā, & qua mediante fit sensatio. Quae species est rei simulachrum quoddam, & imago obiectū repręsentans: & ita illam obijciens sensui, vt illud obiectum extra se sentire possit, vt cum sensus percipiant obiecta sua distātia, nec sensus in obiecta agant aliquid actione transeunte, iam quaeratur, an obiecta agant in potentias, imprimantq; aliquid, seu qualitatem, & virtutem aliquam, qua media sentiantur.

1. Opinio Gale. Plotini, &c. Fuerunt igitur in hac re tres sententiae. Prima fuit Gale. quem citat Gregor. Nyss. libro de viribus animae, cap. 2. fuit etiam Plotini Aenneade quarta, & quorundam Platonicorū, φ sensus nō indigent aliqua specie recepta ad sentiendum; sed obiecta sua in debita distantia proposita percipiūt absque vllo alio interueniente.

1. Argum. Galeni. Argumentum Galeni fuit. Si istae species essent in sensibus, ideo essent, quia ipsae essent rerum imagines: sed hoc est impossibile: ergo non sunt species. Discursus videtur notus, & maior vera. Minor probatur: quia imago caeli & molium magnarum quas videmus, recipi non potest in oculo paruo.

Hoc argumentum quoque fecit Arist. libro de Memoria, ca. 2. Cōfirmatur argu.

Altera sententia fuit aliorum, putà, Ochan. 2. Sent. d. 17. & 18. Durand. d. 3. q. 6. etiam 2. Senten. & Gabriel eodem 2. d. 3. q. 2. & Nominalium: quorum sententia cōsistit in duobus. Alterum est, quod sensus exteriores non indigent specie ad sentiendum, & in hoccum priore sententia conueniunt. Alterum est, quòd interiores sensus indigent specie obiectiua. 2. opin. Ochan. Duran. Gabriel. & Nominaliū.

Pro explicatione notandum, quòd hi ponunt obiecta omnia producere in sensus suam speciem, quae est formalis similitudo ipsius obiecti, & haec non est necessaria propter exteriores sensus, sed propter interiores, ita tamen, vt ista species sit obiectum, in quod terminatur actus interioris sensus, sicut in imaginem: & ita dicunt fieri insomnia. Percipientes enim illas imagines, putamus esse res ipsas, quarum sunt imagines. Haec est horum sententia. Explicatio huius opinion.

Tertia est communis omnium aliorū Philosophorum sententia, quod omnis sē sus interior & exterior indiget specie, non vt ipsam percipiat, sed vt per ipsam percipiat obiectum. 3. opinio communis.

Pręter mitto sententiam Empedoclis, & aliorum, qui animam ex omnib⁹ componebant, vt omnia cognosceret: haec enim satis impugnata est ab Arist. 1. animae. 4. Opinio Antiquorū, Empe. & aliorū.

Praetermitto etiam sententiam Platonis, quod à potentia procedit radius in obiectum: hoc enim est in visu tantùm. Nos autem in vniuersaliter loquimur, & supponimus etiam à visu vel nihil talem egredi, vel non esse satis quod per se faciat ad cognitionem. At de hac re superiùs obiter in fine quaestionis 18. diximus, & disputationem ad ca. 2. de sensu cum Arist. distulimus. 5. opinio Platonis.

Circa huius ergo difficultatis dissolutionem, sit prima conclusio. Nullus sensus, nec interior, nec exterior potest obiectum suum externum percipere, nisi recepta specie & qualitate aliqua ab eo. Hanc probo argumentis sumptis ex rei natura, & etiam argumentis ductis ab experientia. 1. Conclu. Necessario indigēt sensus exterio res q̄ inte riores spē ad sentiē dum.

Primò. Vbi aliqua duo, inter quae est actio, sunt, quae indigent medio certo, & dispositione medij, ibi est aliqua actio 1. Ratio.

transiens, & per medium: sed visus, & color, inter quæ est operatio (videt enim visus colorē) indigent medio aere, vel aqua, & etiam indigent dispositione, vt sit illuminatum, & non sit obstaculum: ergo ibi est aliqua actio media transiens, non potentiæ in obiectum: ergo erit obiecti in potentiam, & sic per species erit visio, & per aliquam qualitatem per medium productam.

2. Ratio. Discussus est notus cum minori. Probo maiorem, quia secundum omnem Philosophiam nullus agens indiget medio, nisi sit aliqua actio per ipsum, aliquidque in ipso recipiatur. Hoc idem dico de alijs obiectis.

Secundum argumentum est ex modo sentiendi. Sensus in determinata distantia percipiunt obiecta, & non omnes in æquali, vt notum est: ergo aliqua interuenit in medio actio. Antecedēs est notum: distantiores enim videmus colores, quàm sonos audimus: nec in quacunq; distantia videmus, nec sentimus. Sed probo consequentiam: quia si medium nihil agit, nec recipit, sed sola præsentia, sentiuntur obiecta: ergo longitudo medij nihil prorsus facit.

Confirmatur secūda ratio. Idem dico de velocitate sentiendi. nam eundem sonum citiùs propè, quàm remotè percipimus: ergo necessariò aliqua est actio in medio: sicut & ignis calefaceret sua præsentia solū, vtique à longè, & propè calefaceret, & æquè calefaceret: quòd si non sic fit, est, quia per medium agit. Idē ergo de obiectis in sensu.

3. Ratio. Tertium argumentum est ex indeterminatione potentiæ. Potentiam indifferentem Impossibile est ad actum determinari aliquem, nisi ab aliquo determinetur: sed potentia sensus est indifferens, vt videat hoc, & non videat hoc: item vt videat hoc, vel illud: ergo debet determinari: non est aliud, nisi obiectum: ergo obiectum determinat. Sed impossibile est aliquid determinare aliud, nisi vel ipsum agat in potentiam, vel potentia in ipsum agat: sed potentia non potest agere in obiectum: ergo obiectum aget in potentiam: sed obiectum seipso solo non potest determinare potentiam, cum sit extra: ergo illam determinabit per aliquid à se productum.

4. Ratio. Quartum argumentum trahitur ab experientia, quæ est insolubilis de speculo. Videmus enim per speculum res, quas aliter non videremus, cùm sit post tergum: ergo necessario aliquod obiectum agit in speculum, & per speculum in potentiam, quod sit necessarium ad videndū: si enim nil agit in speculū, nec illic est nulla actio transiens, quomodo per speculum videre res contingeret?

5. Ratio. Quintum argumentum ex sensatione interiore. Video hominem, quem non vidi, statim oculo clauso formo notitiam illius, quam ante primam visionē impossibile fuit habere: ergo aliquid recipio ab obiecto: si enim nihil reciperem, haberem me sicut ante visionem, nec possem formare notitiam.

Reijcitur solutio. Dicit Duran. quòd recipio imaginem rei, & hanc ipsam tanquam obiectum intueor. Sed, quòd hoc sit verum figmentum, statim ostendemus. Non enim eam intueor, sed per illam obiectum, vt postea constabit.

6. Argu. à experientijs varijs. Sextum argumentum est ex experientia etiam sumptum. Baculus enim rectus habens medietatem in aqua, appareat fractus: vel oculus est causa deceptionis huius, vel baculus, vel medium. Non oculus, cùm vniformiter se habeat, siue ille sit in aqua, siue in aere. Nec baculus, cùm rectus sit: ergo medium ipsum: ergo aliquid medium ab obiecto recipit: si enim per solam præsentiam fit visio, nulla illic esset causa deceptionis.

Similiter lapis in vase positus, quo oculus nō pertingit ipsa recta visione, si aqua infundatur, videtur: ergo aliqua actio est in visum, qui aliter se habet, quàm antè. Species enim diffunduntur & in superficie refranguntur sicut lumen, plures partes illuminat vasis aqua infusa.

3. Sunt præterea aliæ multæ experientiæ, quæ saluari non possunt absque speciebus, nec propterea, quia non videntur, sensuq; percipiuntur, ideo negari debēt. Nec immeritò August. 11. de Trinit. ca. 2. dixit, ingenijs tardioribus difficiles videri.

2. Concl. Spēs hæ non sunt ipsa obiecta cognita. Secunda conclusio. Species hæ, nō sunt ipsa obiecta cognita. Explico. Species coloris, non est id, quod videmus: nec species soni, quod sentimus: nec species odoris, quod gustamus: nec similiter species ēst, id, quod

Explicatur conclusio, & ꝓbatur. id, quod sensus interior cognoscit. In quo (pace ipsius) errauit Durand. & hoc probabitur inferiùs, quando declarauerimus species non esse imagines rerum formales. Et in hoc etiam peccat argumentum Galeni, vt dicemus.

3 Conclu. Spēs se tenent tū ex parte potentiæ, tū ex parte obiecti di uersa ratione. Explicatur conclusio. Tertia conclusio. Species se tenent tum ex parte potētiæ, tum ex parte obiecti, sed diuersa ratione. Explico. Ex parte quidem potētiæ, vt &c. dispositiones ipsius ipsā determinantes ad sentiendum, & percipiendum obiecta, suntq́; quodammodo sicut habitus Intellectus determinans, & inclināns ad assensum. Ex parte autem obiecti, quatenus per illas obiectum mouet potentiam ad se sentiendum, & per illas se repræsentat, & obijcit potentiæ: imò etiam sic obiectiuè instrumētaliter concurrit ad ipsam sensationem, licèt non effectiuè producendo sensationem: non enim species sunt principia effectiua sensationis, sed potentia: nec ipsarum potentia sēsatio est, vt antea ostendimus: nam sentire actus est, & actio solius potentiæ immediatè operantis actiuè.

In hac conclusione non immoror: quia latè est disputata superiùs q. 12. Et sufficiat nunc ostendisse esse species.

Nota Aristo. testimonia ꝓ specieb. Aduerte autem, quod non licet dubitare in hoc de Aristotelis sententia, quæ palam fatetur has in præsenti capite, & superius cap. 5. vbi potentias sensitiuas passiuas ponit, reducitq́; ad actum ab obiectis. Et capite de tactu, dicit, quòd obiectum agit in medium, & medium in potentia proximè.

An species sint diuisibiles: vbi de earum tota natura agitur.

Quæst. XXXIIII.

IN quæstione de natura specierū disputādum est. Est autem titulus primus quæstionis de earum diuisibilitate: an diuisibiles, & extensæ sint, an verò indiuisibiles. Videntur autem indiuisibiles esse, estq́; primum argumentum forte.

1. Argu. q̄ sint indiuisibiles species. Si species v. g. montis, diuisibilis est, vel tota recipitur in oculo, vt videatur mons, vel aliqua ipsius particula: sed vtrunq; esse non potest: non ergo est diuisibilis. discursus est notus cum maiori. Probo minorem: & primò, tota recipi nō potest, cum oculus sit paruus: & hoc manifestū est. Probo tamē, quod nec pars: Si sola pars speciei recipitur: ergo non videtur totus mons, & totum obiectum, sed vna sola pars: at totum obiectum videtur: ergo non sufficit pars.

Cōfirmatur argu. Dices, sat esse partem speciei ad percipiendum totum obiectum. Contra hoc obijcitur valida ratione. Maneat illa pars in oculo meo, & cooperiatur aliquo obstaculo obiecti illius pars: tunc recipiam partem speciei, & non videbo obiectum totum: ergo non sufficit pars.

Nota. Hoc argumento aliqui vti solent ad impugnandas species: cum enim non sint diuisibiles, vt probatum est, nec indiuisibiles, vt notum est, & mox probabitur, sequetur eas non esse.

2. Argum. Secundum argumentum est. Si species sunt diuisibiles: ergo occupant spacium aliquod: ergo multæ simul in parua pupilla esse non possunt: non ergo tantam rerum multitudinem simul videremus: cuius oppositum experientia confirmat.

Cōfirmatur scd̄m argumen. Quod si dicas, simul recipi in vna parte pupillæ, sicut albedo & dulcedo in vna parte lactis sunt. Contra est, quod iam oculus non perciperet diuersos obiectorum situs: quod tamen est falsum.

3. Argum. Tertium argumentum. Si species diuisibiles sunt: ergo sunt accidentia materialia: quod si materialia: ergo eductæ ex potentia materiæ: quod si eductæ, tunc non producentur in instanti: quod tamen falsum videtur: nam instantaneè oculus videt, & sensus sentit.

4. argum. Quartum est: Quia duo cōtraria simul sentiuntur, vt albedo, & nigredo, ergo nō per diuisibiles species. Probatur cōsequentia. Nam tunc oporteret in vna subiecti, & organi parte recipi: Hoc autem fieri nō potest: quia contraria simul esse non possūt: ergo nec contrariorū species. His argumentis patet, species non esse diuisibiles.

Quæ autem sunt dicta de visu, & ipsius speciebus, dici etiam possunt de alijs sensibus, sed claritatis gratia de visu & colore loquimur.

Circa huius quæstionis determinationem, quæ valde grauis est, sit prima conclusio. Species, qualitas est diuisibilis, & extensa in subiecto. 1. Conclu. spēs quali tas est diuisibilis & extēsa.

Hæc conclusio declaratur. Ne existimes

so. Ita sumimus intentionale accidens: hoc superaddendo, quòd sit diuersum specie ab ipsa causa, sicut quidam dicunt de lumine: ponũt enim ipsum à luce differre specie. Sic ergo dicimus species habere esse intentionale, quia species coloris non est verè color, sed qualitas imperfecta, quę solùm in medio est, & organo, præsente obiecto. Idē dico de alijs speciebus aliorum.

Tertio modo accipitur esse intentionale, & propriè dicuntur intentionales species, & accidens intentionale, duplici de causa. Primò, quia sunt immaterialiores, quàm ipsum obiectum reale, vnde procedunt, vt species coloris, quàm color: & causa est, quia recipiuntur in subiecto diaphano & illuminato, vel in sensu. Deinde intentionales dicuntur, quia immutant intentionem sensuum, & mouent sensus ad intendendum rebus, & sentiendum & intelligēdũ, & ad hoc à natura factæ sunt.

Et iuxta hoc intelliges Aristot. cùm ait, sensus recipere formas sine materia. Non est enim recipere & pati à formis solis: nã lignum recipit in se calorem ab igne, non autem ipsum ignem: sed est recipere formas aliter, quàm sint in materia, & in dispositione subiecti, in quo erat.

1. Ratio. Hac declaratione supposita, probatur conclusio. Primò: qualitates secundę non sunt mutuo actiuæ & passiuæ secundum se: ergo non possunt sibi similes producere: ergo solùm producunt qualitates in esse intentionali: at obiecta sensuum ferè qualitates secundæ sunt: ergo. Probo primum antecedens: quia album per albedinem non agit in nigrum, nec nigrum in album: sed cùm aliquid dealbamus, tunc substantiam cum albedine applicamus; ꝙ si istæ qualitates actiuæ primò essent, vtique sibi similes producerent: si verò non sunt, non producent sibi in specie similes.

2. Ratio. Probatur secundò. Si species haberent esse reale quale dictum est, tunc species albedinis esset albedo, & nigredinis, nigredo, & odoris, odor, vt notum est. Hoc autem esse non potest: quia subiectum, putà, aer, vel aqua, cùm sit simplex elementum, non est capax qualitatum secundarum: ergo species non habent esse reale.

3. Ratio. Probatur tertiò. Quia si haberent esse reale, tunc species contrariorum essent cõtrariæ: sed hoc esse non potest, cùm in eodem organo & subiecto adæquato simul sint, & in medio: non ergo habent esse nisi intentionale.

Tertia conclusio. Species non est similitudo formalis subiecti: ita vt sit ipsa obiectum & idolum quoddam & tanquam imago, quæ videtur, vel sentitur. Hæc est contra Duran. & contra aliquos: sed profectò est satis manifesta. 3. Conclu. Spēs non est similitudo formalis, vel idolũ ipsum quod videtur, aut sentitur.

Probatur primò: quia si esset imago, ita vt dicit Durandus, quòd ipsa est obiectum sensus interioris, profectò nõ imaginaremur res, nec apparerent in somnis, nisi sub quantitate speciei, quæ parua est: cuius oppositum experimur. Ratio.

Et deniq; est argumentum vniuersale: quia accidens homogeneum & similare non potest esse idolum subiecti ætherogenei, nec res tam magna, potest habere imaginem tam paruã, imò essent multæ imagines ab vno in medio, vt quisque oculus & sensus multorum recipiat suam: quæ omnia figmenta apparent. 2. Ratio.

Probatur tertiò. Si species essent idola, esset ob experientias aliquot, scilicet de speculo, & de fenestris vitreis apparētibus in muro iuxta radios Solis. 3. Ratio. Multiplex ex varijs experientijs & apparentijs. Probatur quid quod apparet in speculo non sit imago in ea impressa.

Putant enim aliqui, quòd res visa in speculo, est ipsa species, & imago rei: quæ recepta in speculo, videatur per alias species.

Sed profectò hoc est omninò falsum: & probatur primò. Si quod videtur in speculo, sit imago, & species recepta in ipso: sequitur, quòd nõ appareret res maior speculo: quia species in illo recepta, non debet esse illo maior: at oppositum fit. In speculo enim paruo, grandia corpora videntur. 1.

Probatur secundò. Si quod videtur, est imago impressa, sequitur quòd res videtur in sola superficie speculi, vbi est: at apparent res in profundo, & ad distantiam intra speculum: ergo quod videtur, non est imago recepta & hærens in superficie speculi. 2.

Præterea tertiò. Si quod videtur, esset species in speculo recepta: seqretur, quòd ex quacunque parte videretur speculum, posset videri ea imago, sicut in tabula depicta, cùm in eo recepta sit, & impressa: sed illud est falsum, non enim videtur res statim viso speculo, nisi oculus sit rectus pũcto reflexionis rei visæ supra speculum: 3.

non ergo species impressa est, quę videtur. Multis alijs posset impugnari hæc opinio, quæ prætermitto.

Quartò de apparentia in vitrea fenestra. De vitrea autem fenestra putare illos colores ipsos qui videntur, esse species, est omninò falsum. Species enim, vt diximus, nō sunt colores, nec sapores, nec sunt per se sensibiles.

Redditur vera cā rerum apparentium positis speciebus. Multò igitur aliter de his experientijs apparentibus sentire oportet, & longè alia est reddenda causa.

1. Funda. de natura visionis. Quō fiat visio. Nota igitur primò, quod hæc est natura visionis, vt fiat in perfecta rectitudine oculi & pupillæ ad rem visam, ita vt à situ, in quo res videtur, ad pupillæ centrum duci possit linea recta, & radius directissimus: ex hac visionis natura, multa accidūt notatu digna.

1. 2. Aduerte tamen, quòd species rei visibilis non obseruant tantam rectitudinem ab obiecto vsque ad potentiam: cùm enim extensæ sint per medium, aliquando in oculum imprimuntur, & non ab obiecto omninò, & secundum axem opposito pupillæ.

Ex dictis redditur cā triplicis qui accidit, erro ris in situ obiecti visi. 1. Error ex potentiæ passione non recta. Ex hoc vtroque principio accidit error in situ obiecti visi: & hoc tripliciter. Primò, quando obiectum mittit species per se in visum, tamen visus nō habet rectum suum axem ad illum situm, & tunc apparet res extra locum, vt quando comprimimus digito oculum extra propriū locum eleuantes, tunc alibi apparet obiectum, quàm sit: & quia alius oculus idem obiectum in proprio videt situ, inde habenti duos oculos, vnū tunc apparet duo, vt antea etiam diximus. Oculus enim eleuatus respicit obiectum in situ, cui rectè opponitur.

2 Error ex refractione specierum. Secundò accidit error situs in refractione, quando obiectum mittit species, non à situ, in quo ipsum est, sed ab alio: & tunc in illo videtur. Et hoc accidit in baculo, cuius medietas est in aqua. illa enim pars in aqua posita, per aquam prius species expandit, & illinc rectè ad oculum veniunt. Vnde apparet medietas in illo situ, vbi species immutant oculum rectè, propterea apparet fractus: eadem causa corpus in aqua apparet in alio situ, quàm sit.

3. Error ex refle ctiōe specierū. Tertiò, accidit hoc in reflexione, quando obiectum mittit rectè species, quæ occurrente obstaculo in alium situm & spatium multiplicant oppositum, & tunc res apparet in illa rectitudine, in qua species reflectuntur: & hoc accidit in speculo. A speculo enim reflectuntur species, sicut reflectitur radius luminis in pariete: & à speculo reflexæ species in oculum, faciunt apparere rem in alio situ, putà, in eo, qui rectus est oculo.

Obiectio de speciebus. Dices, Hoc modo deberet apparere res in superficie speculi, vnde reflectitur species. Respondeo, quòd per speciem non solùm videmus rem, sed rem simul cum distantia, & ipsa species repræsentat rem ad tantam distantiam, ad quantam ipsa est producta. Vnde illa specie reflexa video rem cum sua distantia: sed quia visio fit rectè, ideò ex distantia obiecti à speculo, & speculi ab oculo, per quas distantias procedit species, fit vna recta, & tota oculo repræsentatur, & sic apparet in profunditate speculi, ac si vltra speculum esset res, & recta videretur. Solutio.

Nota. Vlteriùs notandum, quòd speculum quanto est minus tersum, & purum, tanto debilius species multiplicat, quibus minus rei distantiā percipimus: & sic minus apparēt res in profundo speculi, quamuis ab ipso distent. Vnde si speculum anhelitu macules, ferè in superficie rem repræsentabit.

Redditur cā de apparentia colorū ex fenestra vitrea. Ex hoc patet solutio de vitrea fenestra: ratione enim luminis transeuntis per fenestram vitream & disponentis medium species colorum fortificantur & multiplicantur, ac in muro refranguntur, seu reflectuntur in oculum, faciuntq; apparere illos colores illic, sicut in speculo non est, ergo aliud quod illic videmus, nisi candē fenestram cum sui coloribus alio in situ apparenti sicut de speculo.

Nota. Non tamen in profundo apparet: propterea, quòd paries minus est tersus & coloratus, ac species debiliùs reflectuntur, & est sicut speculum maculatum. Et hæc omnia profectò sunt notatu digna.

4. Concl. Quarta conclusio. Qualibet speciei parte recepta in oculo, & actionem totius terminante, totum videtur obiectum.

1. Funda. Quō conclusio explicatur & probatur. Hæc conclusio declaranda est. Aduerte igitur, quòd cùm aliquod agens agit per aliquod spatium, non est dare in illo spatio aliquam partem, in quam totum non agat. v.g. ignis agit per stadium vnum, nō

dices, In

dices, In hanc partem agit hæc pars ignis, & in aliam alia: sed totus ille ignis agit in totum, & in singulas partes. Similiter cùm vna lucerna illuminat medium, non dicet Philosophus, hãc partem illuminat hæc pars, illam verò illa: sed quamlibet partem tota illuminat lucerna.

Not. Perspectiuorũ propositionem. Ex hoc dimanauit illa propositio perspectiua, In qualibet parte spatij obiecti luminosum terminat suam pyramidem. Hoc intellige, quando nõ est aliquod impedimentum prohibens actionem partis. Si enim sit operta pars luminosi, vel aliquod obstaculum ante ignis partem, tunc illa pars non aget in spatium aliarum: sed intellige nullo existente impedimento, quo minùs possit agere. Quod de his diximus, etiam intellige de specie producta ab obiecto. v. g. colore, cùm enim ipsa sit species diffusa, sicut lumen, quælibet pars ꝓducitur à toto obiecto, ad quod rectè, & absque impedimento opponitur.

Nota valdè demodo, quo spẽs mouent oculum & repræsentãt. Aduerte modò, quòd per quamlibet partem huius speciei diffusè receptam in oculo, totum id videtur à quo producitur: producitur autem ab eo, cui rectè, & absq; impedimento opponitur, ab eoque dependet. Et hæc est causa quare Philosophi dicunt, species in plurali, licet enim vna existens sit, tamen quælibet pars, quæ actionem totius terminare potest, sufficit, vt ꝑ eam sensatio totius fiat. Dicunt etiam, species multiplicari, cùm vna etiã sit: quia quælibet pars totum facit cognoscere: totum, inquã, à quo dependet, & à quo producta est, & quod oculo opponitur recta: ob id dicitur multas species vnius diffundi per medium. Istæ autem locutiones multos fecerunt hallucinari. Ex his patet sensus conclusionis quartæ. Et hoc multũ obseruandum.

Nota 2.

Nota 3.

Nota.

Ad 1. arg. initio quæstionis factum. Per quæ patet solutio argumẽti primi, Sufficit enim speciei pars in oculo ad videndum totum, dummodo à toto dependeat, & ab actione totius proueniat. Estq; omninò simile de lumine corporis luminosi: nam lumen est extensum, & tamen per singulas eius partes ad oculum peruenientes, dum producantur à toto, totum luminosum corpus videtur, sicut per speciei partem quamcunque productam in oculo à toto, videtur totũ obiectum. Nec maior est difficultas, si quis rectè consideret, de lumine, per quod videmus corpus lucidum, & de speciebus, per quas videmus coloratum corpus. Quòd si pars obiecti occultatur, tunc ab illa iam non pendet species in oculo ꝓducta, nec ab ea producetur, nec ab ea conseruabitur. Sicut si pars Solis eclypsetur, non dicetur Sol illuminare per illam partẽ, per quam primò illuminabat, sed per alias.

Ad 2. Ad secundum dico, quòd quamuis species in eadem oculi parte subiectentur, seruant tamen diuersam oppositionem ad obiecta, à quibus procedunt: & per hoc oculus res cognoscit in sitibus diuersis. Idẽ dico de alijs sensibus, quantum ad omnia prædicta.

Ad 3. Ad tertium dico, verum esse educi ex potentia subiecti tam species, quam lumẽ: aliter enim crearentur. Quanquam posset probabiliter dici, quod inducuntur in subiecto, & ab eo pendent, & inhærent, & ideò non dicuntur creari. nec omnes in instanti, producuntur, sed species coloris in instanti, sicut lumen, quia sine resistentia producuntur species soni in tempore tardiùs, vel citiùs, prout aer minus, aut magis quietus est, & maior, vel minor sonus: species odoris tardiùs: non enim omnia obiecta sunt in productione æqualia.

Ad 4. Ad quartum dico, species ipsas non esse contrarias inter se: vti enim diximus, non habent idem esse cum suis obiectis. Hæc de tota hac celebri disputatione specierum, & de toto secundo libro sufficiant.

Finis Secundi libri.

Caput primum.

Quòd autem non ſit ſenſus alius. Tex. CXXVIII.

Cur ab hoc loco potius cũ Græcis inchoandus ſit tertius liber.

IN huius libri ſectione, varij ſunt Arabes à Græcis interpretibus. Illi enim initium à capite ſequenti quarto ſumunt, in quo de Intellectu diſputare incipit Ariſtoteles: hi verò à præſenti capite. Et quamuis parum hoc referat ad rei veritatem conſequendam, mihi rationabilius eſſe viſum eſt, Græcos authores ſequi, quippe qui in his, quæ ad verba Ariſtotelis pertinent, maiore digni ſunt authoritate & propter linguæ peritiam, & propter antiquitatem, quos etiã ſequuti ſunt Boetius, & Argiropilus, & inter ipſos expoſitores S. Thom.

Diuiſio huius libri in tres partes.

In hoc ergo libro tria continentur. Primò de interioribus ſenſib⁹ diſputat, quos aliqui ab Intellectu non diſtinguebant. Secundò de ipſa potẽtia intellectiua. Tertiò de motiuo principio animalium.

Præambulũ quoddam de quinque ſenſibus.

Ante omnia iſta vnũ præmittit, quod ad ſenſus exteriores magis pertinere videtur: ſed id docet tanquam præambulum quoddam ad ſenſus interiores. Id autem eſt, nõ eſſe plures ſenſus exteriores, quàm quinque prædictos. Probatio huius eſt valdè difficilis, & plerique variè Ariſtotelem exponunt. Ego autem dicam, quod mihi viſum eſt magis quadrare textui Ariſtote.

Quòd nõ ſint plures, quàm quinque ſenſus exteriores.

Duplex ſuppoſitio.

Ratio poteſt eſſe duplex. Prima procedit ex duobus ſuppoſitis poſitis in textu 132. Alterum eſt, nõ eſſe, niſi quatuor illas primas qualitates tangibiles. Alterum eſt, non eſſe niſi quatuor elementa, quæ communiter omnes ponunt.

1. Ratio.

His ſuppoſitis, eſt prima ratio eiuſmodi. Si alius eſſet ſenſus præter quinque poſitos, vel eſſet eiuſdem rationis cum illis, vt ſi eſſet ali⁹ viſus, alius auditus, vel alius ſimilis reliquis, vel alterius rationis. Sed neuter eſſe poteſt: ergo non eſt alius præter quinque iſtos, quos habemus. Diſcurſus eſt notus cum maiori.

Probatur minoris prima pars, quòd ſcilicet nõ ſit alius ſenſus eiuſdem rationis.

Probat minorem: & in hoc textu vnam minoris partem probat, ſcilicet, quòd non ſit alius eiuſdem rationis, & virtute continet hanc rationem. Si alius eſſet eiuſdem rationis, eſſet, quia horum ſinguli nõ percipiunt omnia ſua obiecta: aliter enim eſſet ſuperfluus, ſi idem duplici ſenſu perciperemus: ſed quiſq; ex iſtis omnia ſua percipit obiecta: ergo non eſt alius eiuſdem rationis.

Huius diſcurſus ponit probationẽ minoris ex primo ſuppoſito. Tactus percipit omnia tãgibilia, vt notum eſt: ergo & viſus omnia viſibilia, & reliqui ſua omnia. Colligit ex his omnibus, quòd ſi aliquis deeſt ſenſus, & eſt alius præter hos, quos habemus, quòd erit diuerſæ rationis, ac conſequenter habebit aliud ſenſorium, ꝙ nos non habemus. Et iſtud debet legi in litera in ſenſu illatiuo.

Et nota ſummam breuitatem & connexionem verborum. Nota 1.

Eſt autem aduertendum, quòd cùm dicit, ſenſum percipere omnia ſua ſenſibilia, vt viſum viſibilia, & reliquos etiam ſua, eſt intelligendum quantum eſt ex natura potentiæ: nam aliquando oculus debilis eſt, nec omnes poteſt percipere colores, ſimiliter de alijs. Nota 2.

Et quæcunq; quidem ipſi tangẽtes. Tex. CXXIX.

Probat alteram partem minoris ſyllogiſmi, ſ. ꝙ

PRobat alterã minoris partem, quòd non deficiat ſenſus alterius ratiõis: & ſi verum ſenſum ſequamur Ariſt. non hinc oportebat incipere tex. ſed ex ſuperioribus verbis (Ne-

non deficiat sensu alterius rationis ex eo, quod non est aliud sensorium.

bis (Nec esse&c.) quæ non erunt contraria præcedentium in sensu illatiuo, sed initiũ rationis, & probatione secundæ partis minoris, quæ talis erit. Si sensus alius esset alterius rationis, esset etiam aliud sensoriũ præter ista, quæ habemus: sed nullum est aliud sensorium: ergo nec est alius sensus alterius rationis.

Nota 2.

Huius rationis nõ exprimit, nisi maiorem in fine textus præcedentis, in præsenti minorem probat, & supponit alium virtualem syllogismum talem. Si aliud sensorium deest, deest aliud medium: sed nõ deest aliud medium, ergo nec sensorium.

Suppositio.

Huius discursus probat in hoc textu maiorem, in sequenti minorem. Pro probatione maioris sumit medium aut esse internum, aut externum, aerem putà, vel aquam. Facit ergo rationem hanc.

Quòd nõ sit sẽsoriũ aliud.

Quinque sensus sentiunt, quæ sensibilia sunt omnia per ista media: ergo si est alius sensus, aliud erit medium: quę enim accipi, vel sentiri possunt per media prędicta, iam sensata sunt per quinque sensus. Incipit probare antecedens. Omnia, quæ tangentes sentimus, id est, omnia tangibilia per internum medium, iam sentiuntur per tactum, quem habemus: nõ enim alia sentiri possunt per medium internũ nisi tangibilia: quæ tamen omnia per tactum sensata sunt, (simul autem tactum & gustum comprehendet:) ergo iam sentiuntur per tactum omnia, quæ per medium internum sentiri possunt. De sensibus alijs per medium externum sentientibus probat, quòd etiam sentiant omnia, quæ per illa media sentiri possint.

Not circa literæ textus expositionem.

Et hoc est quod dicit (Quæcunq; verò per media, & non ipsa tangentes, scilicet per media externa sentimus, simplicibus illis corporibus, id est, aere & aqua sentiuntur, (id est, alij sensus sentiunt omnia quæ sentire possunt per media externa, scilicet, aerem & aquam. Idque ostendit d cens, quòd si per vnum medium sentiri possunt plura, quæ genere differunt, tunc habens sensorium conforme illi medio, sentit omnia sensibilia per ipsum mediũ: quod si vnum potest sentiri per duo media, vt color per aerem vel aquam, tunc habens sensorium vni illorum saltẽ conforme, sentit illud sensibile.

Nota 2.

Circa cuius declarationẽ aduerte, quod medium habet aliquam conuenientiam cum sensorio, cuius est medium. Et omnia, quæ recipiuntur in medio ratione illius, in quo conuenit cum organo, percipi possunt à potentia existẽti in organo illo. Verbi gratia, aer, & aqua ratione diaphaneitatis cum organo visus conueniunt: omnia ergo receptibilia in aqua, vel aere, ratione diaphaneitatis à visu percipiũtur.

Intendit ergo Arist. docere, quod ista duo media, aer, & aqua cum tribus sensibus, visu, olfactu, & auditu, cõueniant in omni eo, ratione cuius recipere possunt cum ipsis tribus sensibus, & inde sequitur, quod illi tres percipient omnia, quæ talibus medijs percipi possunt. Nam ista media aut recipiunt ratione diaphaneitatis, & sic cum visu conueniunt; visus omnia hæc percipiet, quæ sub ratione diaphani sunt in ipsius medijs. Aut recipiunt ratione humiditatis, & sic cum olfactu conueniunt, qui in humido consistit, vt superiùs dicebamus: percipitq; ea, quæ ratione huius humiditatis in medio recipiuntur, scilicet odores. Aut recipiunt ratione mobilitatis, & fluxibilitatis, & sic cum auditu conueniunt, recipiuntque sonos. Cum igitur nihil aliud sit in his medijs, ratione cuius recipiãt, nisi ista tria, & quę horum ratione percipiũt, tres illi sensus percipiant: sequitur, vt si alius sensus sit, debeat esse aliud medium habens aliã rationem recipiendi.

Quòd nõ sint alia media sẽtiendi, inductione explicatur.

Ex simplicibus autem duobus.

CXXX.

PROBAT minorem illius syllogismi, scilicet, quod nullum aliud sit medium pręter dicta: & de intrinseco certũ est, de extrinseco verò ostendit supposito illo secundo, scilicet tantum esse quatuor elementa. Et vis rationis in hoc cõsistit, quod id est medium, cui organum proportionatur. Vnde si elemẽtum aliquod non potest esse dominans in organo, non poterit esse illius medium. Est igitur ratio hæc.

Solùm aqua & aer potest prædominari in sensorijs, in pupilla aqua, in auditu aer, ratione aeris innati: in afflatu aer, vel aqua ratione humiditatis, ergo solum ista possunt esse media. Ignis enim non potest do

test dominari, quia calor est maximè actiuus, & impediret susceptionem specierū in organo: vnde calor non est in sensorijs, nisi debilis, & in mistione cum alijs. non enim alias esset sine mistione, sed non est in excessu. Tertia etiam non dominatur ratione suæ densitatis magnæ, & siccitatis, quòd non est apta recipere: vnde si dominatur in aliquo, id est tantum in tactu & eius medio, non autem in alijs; & sic non potest esse medium externum. Cùm igitur non sit aliud simplex, non erit aliud medium.

Obiectiõis dissolutio.

† Dices, Erit aliud, videlicet mixtum. Respondeo, quòd si est mixtum debet dominari aliquod elementum horum, puta aqua, aer, vel aliud; est autem iam eadem ratio de tali mixto, ac elemēto; illud enim mixtū non erit mediū, in quo dominatur elementum, quod nō potest esse medium.

Hęc autem, & nunc quędam.

Text. CXXXI.

Quod nō sint plures quinque sensus quia animalia hos & nō plures habent.

RVRSVS concludit non esse alios sensus præter dictos quinque, quia cum isti modo insint quibusdam, scilicet perfectis animalibus, nullus deest in natura sensus exterior. Explicat autem animalia habentia omnes sensus esse perfecta, & nō orbata, & defectuosa: non enim omnia habeat quinque sensus.

Obiectio Arist.

Posset obijcere, talpam esse perfectum non tamen habere omnes sensus: caret enim visu. Respondet non carere reuera: organum enim habet: quamuis sub pelle latens.

Solutio.

Auerro. fingit hoc esse nouum argumentum tale: quod si deesset nobis sensus, saltem natura dedisset organum, sicut fecit in talpa: est enim visu priuatus, sed non organo. Ista expositio est nimis extra rem.

Nota de talpa an videat Themist. Plinius. Albert.

De talpa Themist. in præsenti putat non videre. Idem Plinius lib. 30. cap. 3. dicit, Naturam duo mala fecisse talpæ, & quod perpetuis damnauit tenebris, & quod viuum sepeliuit. At Alber. lib. 22. de animalibus, cap. de talpa, dicit quòd videt lucem incōfuso, quò possit discernere se esse extra terrā. Mihi etiam placet, quod hic dicit Simplicius, putà, talpam videre bene: at quia

Simplicius.

erat animal sub terra multum viuens, ne puluere eius offenderētur oculi, natura illos cooperuit tunica quadam, quæ est velut ocularia viatorum, per quæ absque offensione videt. Id est argumēto, quòd illa tunica est transparēs, quia per ipsam apparent oculi talpæ motum quendam habere: videt ergo, & hoc mihi probabilius visum est. Posset etiam alia ratio reddi, cur natura oculos eius sic operuerit, ne videlicet, cum ex tenebris sub terra egrederetur, offenderentur eius oculi lucis splendore, atque ideo posuit tegumentum, quo oculi illæsi seruarentur, & tamen fecit tale tegumentum transparens, quantum esset satis vt videret.

Quare si non est aliud.

Tex. CXXXII.

Concludit primum discursum ponēdo duas suppositiones prædictas, scilicet tantum esse quatuor qualitates primas tangibiles, & tantum esse quatuor elementa. Ex his concluditur nō esse plures, quàm quinque prædictos sensus. Est igitur totus discursus Aristotel. iste. Si deest sensus alius pręter hos, vel est eiusdem rationis cum ipsis, vel alterius: sed neuter esse alius potest: ergo nullus deest. Minor pro priore parte probatur secundo syllogismo. Si eiusdem rationis alius deesset, ex eo esset, quod horum singuli non perciperent omnia sua sensibilia: sed quisque sua omnia perci pit: ergo nullus est alius eiusdem rationis.

Tot. Aristo. discursus, quo p bat quinq; sensus, summatim recensetur.

Minorem probat tertio discursu, & solus iste exprimitur in litera, non totus, sed antecedens sic: Tactus percipit omnia tangibilia, vt ex prima suppositione patet: ergo & visus omnia visibilia, & quisque alius omnia sua.

Altera pars minoris, quod non sit alius diuersę rationis, probat alijs suppositis discursibus. Primus est: Si esset alius alterius rationis, esset aliud sensorium: sed nullum aliud est: ergo non est alius alterius rationis. Minorem probat. Si aliud esset sensorium, aliud esset medium: sed nullum est aliud medium: ergo nullum est aliud sensorium, nec esse potest. Probat maiorem. Omnia, quæ per media, quæ modò sunt, sentiri possunt, sentiuntur iam à quinque sensi-

sensibus: si quid ergo sentiri debet, per aliud medium sentiri debet. Probat illã minorem, quod nullum aliud esse possit ex secunda suppositione, quod quatuor sint elementa, & quod quatuor sint qualitates: quia illud elementum est medium, quod in organo dominatur: sed solum aqua, & aer sunt huiusmodi: ergo solum hæc sunt media externa. De interno certum est, carnem solam esse: cætera sunt declarata. Et nota hanc expositionem. multi enim conati sunt hunc locum difficillimum explicare, & quantum, puto non sunt plene mentem Arist. assecuti.

At verò neque communium. Tex. CXXXIII.

Altera rõ ad ostẽdẽdum quòd quinque tantũ esse sens.

Ecunda est ratio Aristo. ad ostendendum tantum esse quinque sensus: & potest sic componi. Si alij essent sensus, maximè essent ad percipienda sensibilia communia quę sunt mot⁹, status, figura, magnitudo, numerus, vnum, vt superius declaratũ est: sed ista non possunt vllo proprio sentiri sensu: ergo nõ erit alius præter quinq;.

Probatur minor, q̃ sensibilia cõia nõ possint habere priũ aliũ sensum.

Probat minorem: & potest ratio construi in secunda figura sic: Nullum sensibile proprium alicuius sensus potest sentiri per se ab alio sensu, putà, inter sensus exteriores: sed omne sensibile commune per se sentitur ab alijs sensibus: ergo nullum sensibile commune potest esse proprium alicuius. Minorem ostendit: quia sensibilia communia agunt in alios sensus quinque: ergo per se sentiuntur ab eis. Id enim per se sentitur, quod potentiam immutat. Et hoc est, quod dicit, ista communia motu sentiri, id est, immutando potentiam.

Quod autem in potentias agens, ostendit in singulis. Magnitudo enim agit in visum, & consequenter figura, quæ est illi cognata: est enim figura terminus magnitudinis. Quiescens, percipitur negatione motus, id est, per consistentiam in situ, Numerus autem negatione continui percipitur, vel cum proprijs sensibilibus. Quasi dicat, Sensus non percipiunt numerus abstractum, sed concretum in proprijs sensibilibus, numerus autem percipitur, non vt mensura, sed vt multitudo, &

Nota.

discõtinuum quid, sicut, Vnum opposito modo, id est, continuum percipitur ab singulis sensibus. Omnia hæc latè explicuimus libr. 2. cap. 6.

Quare manifestũ est, quod impossibile. Tex. CXXXIIII.

Secũda probatur eadẽ minor.

Lia ratione idem probat, quæ serè ad idem tendit, sed alio modo. Si sensibile commune ab aliquo vno alio per se sentitur, ab alijs vtique sentietur per accidens: at omnes alij sentiunt ipsum per se: ergo non habet sensum proprium alium. Maior patet: quia sensibile vnius sensus proprium sentitur per accidens ab alio, vt dulce à visu, non quòd dulce mutet vllo modo visum, sed quia coniungitur cum albo, vel alio colore: qui per se mutat visum: q̃ si non sentitur hoc modo per accidens sensibile commune, sentietur alio modo, scilicet, sicut Cleonis filius: hic enim purè per accidẽs sentitur, quia non sentitur ab alio sensu per se. Et nota hoc duplex sensibile per accidens, de quo diximus satis libro 2. (Nota.)

Vis ergo & sensus huius est, quòd nec est sensus interior, nec exterior cuius sensibilia cõmunia sint propria obiecta. Si enim esset exterior, tunc sentiretur ab alijs per accidẽs, sicut dulce à visu: si verò interior, sentiretur per accidens, sicut Cleonis filius à visu, si albus sit. (Nota 2. vim rationis.)

Nam sensibile per accidens duplex est. Alterum, quando sic ab vno exteriore sensu percipitur per accidens, vt ab alio exteriore percipiatur per se, vt dulce respectu visus. Alterum, quando non ab exteriori alio, sed ab interiori percipitur per se, vt filius Cleonis. (Nota 3. Duplex sensibile per accidens.)

Minorem ostendit, dicens, quod sensibilium cõmunium habemus per se communem sensum, id est, omnib. sensibus per se percipiũt: nec vult per sensum communẽ vnum intelligere, sed ipsos quinque.

Adinuicem autem propria secundum accidens.

Ostendit, cuius sensus sit sentire sensibile per accidens, id est, cum video album, cuius sit iudicare illud esse dulce. Respondet, id non esse vis⁹ secundũ se, sed vt sub vno alio communi substat, (Dubium. Cuius sit sensus sẽtire sensibile per accidens.)

cuius est, & album & dulce, & alia percipere: non enim visus iudicat, quod non cognoscit: non cognoscit autem dulce, similiter bilem flauā nō iudicat ipse amaram.

Respōsio Arist. esse sensum cōmunē interiorē. Est autem alius interior sensus, qui cum alijs omnibus exterioribus sentit, & hic applicat aliquando quod vnius est, alteri, quia aliquādo simul iuncta illa percipiat: nam lac visu album, & idem gustu dulce perspicit: ob id viso solo albo vel dulci, copulat aliquando: & ideò etiam aliquando decipitur, nisi per vtrumque sensum iudicet. Hæc multò melius in cap. sequenti declarabuntur.

Inquiret autem aliquis, cuius causa. Tex. CXXXV.

De causa finali pluralitatis sensuum. CAusam finalem sensuum pluralitatis ostendit. Posset enim quis dicere, Quare non est vnus omnium sensus, sed plures? Respondet id esse ad notitiā, & cognitionem distinctiorem. Si enim vnus sensus esset, purà, visus, confunderētur sensibilia communia cum proprijs, vt magnitudo cum colore: quia vtrumque simul perciperet semper. Nunc autem, quia visu magnitudinem in colore percipimus, tactu autem magnitudinem etiam sine colore, sed in calore, vel frigiditate: hinc magnitudinē à colore distinguimus: sic in alijs. Est autem notanda methodus separationis ad

Nota. distinctiones, de qua sæpè diximus.

An tantùm sint quinque sensus exteriores. Quæst. I.

Argumenta contra discursū Aristot. & quædam quæ in eodē. MAior huius difficultatis pars posita est in declaratione discursus Aristot. quo tantùm esse quinque sensus probat: aliqua igitur contra illū proponemus argumenta, quæ dubium videntur facere.

1. Argum. Primum est cōtra id, quod dicit, ignem non dominari in aliquo sensorio sensus, videtur esse contradictio: nam cap. 2. de Sens. olfactui tribuit ignem.

2. Argum. Secundum est contra id quod dicit terrā dominari in tactu: videtur hoc esse falsum: tunc enim nō sentiret: nam 1. de anima tex. 79. dixit, pilos, ossaque non sentire, quia in eis dominatur terra. & cap. vltimo huius libr. 2. dicit plantas non sentire, quia non habent temperiem elementorum, nec æqualitatem.

3. Argu. Tertium contra id, quod dicit, nihil esse sensitiuum sine calore. Videtur hoc non esse verum: quia sensatio est operatio potentiæ animæ sensitiuæ, quæ est eleuata supra qualitates sensibiles: non ergo sensatio per calorem contingit nobis.

4. Argu. Quartum cōtra ipsum discursum Aristot. quo per media externa, scilicet, aerem vel aquam colligit esse tres solùm sensus, per mediū externum sentientes: peto, Vel considerat solùm numerum ipsorum mediorum externorū: & tunc cùm duo sint, duos debuit ponere sensus. Vel considerat rationes, quibus talia media possunt comparari: & tunc dicam, quòd sicut vnum mediū pluribus sensibus seruit, vt aer, visui & olfactui; ita potest etiam adhuc pluribus alijs seruire, pluresque esse sensus.

5. Argu. Quintum contra ipsum numerum sensuum. Caro est simul medium tactui, & gustui: ergo poterat etiam esse medium alijs pluribus. Vel oportet dicere, tactum gustu esse vnum.

Triplex Arist. demonstratio est sententia Auerro. Aduerte igitur, quòd circa discursum Aristotelis, est varia Expositorū opinio. Auerro. quem sequitur Iandu. q. 32. & alij multi, putant Aristor. fecisse tres demonstrationes ad probandum, esse tantum sensus quinque.

Prima à medijs sumpta. Prima est à medijs sumpta, talis. Omne sentiēs per carnem, aut per aquam, aut per aerem media, est visibile, audibile, odorabile, gustabile, aut tangibile: sed omne sentiens sentit per carnem, per aerem, aut per aquam: ergo omne sentiens est visibile, audibile, aut vnum aliorum quinque: nullus est ergo alius sensus.

Secūda ex organis. Secunda demonstratio est ex organis, & hæc procedit de sensibus per externum medium sentientibus. Nullum est organum, in quo non dominetur aer, vel aqua: sed in solis tribus dominari possunt hæc; ergo sunt tria per externum sentientia. Aqua dominatur in pupilla, aer in auditu, aer vel aqua in olfactu: nam in piscium olfactu dominatur aqua, in terrestrium verò aer.

Tertia ex obiectis sensibilibus. Tertia demonstratio est ex sensibilibus qualitatibus obiecti. Si plura essent sensoria, plura essent elemēta, & qualitates: sed non sunt ista plura: ergo nec sensoria.

Has

Reijcitur hęc sententia, seu expositio Auerro. Has demonstrationes isti ponunt. Sed (ipsorum pace dixerim) sunt hæc adeò infirma, vt magna impugnatione non sit opus. Sunt enim omnes hæ rationes absq; vlla probatione singulæ. Et præterea ex eo quòd erat probatio & suppositio primæ rationis, isti fecerunt nouas rationes: & cū vna esset bona, fecerunt tres malas, qualis est tertia, & secunda.

2. Aristot. expositio verior, q̄ in tribus consistit. Quamobrem dico rationem vnam esse Arist. ad probandum non esse alium sensum alterius rationis, postquàm probauerat nō esse alium eiusdem rationis. Et sumitur ratio ex medijs, per quæ sentimus: supposito hoc vno, esse tantum quatuor elementa, & quatuor primas qualitates. Discursum autem formauimus in textu, nec opus repetere: sed solū explicabimus vim rationis, & discursus, quæ quidem in his tribus consistit.

Primum. Primum est. Media conueniunt cum organis: & quidquid recipitur à medio ratione illius, in quo cum organo conuenit totum id à sensu existente in eo organo percipitur. Verbi gratia, aer conuenit cum organo visus in humido diaphano: quidquid ergo ratione huius recipitur in aere, vel aqua, à visu pcipitur: similiter in alijs.

Secūdum. Alterum est. Solùm sunt duo media. Internum, & hoc est vnum: & externum, quod est duplex, nempe aqua, vel aer. In primis est vnum internum: quia id debet esse pars animalis, & per id tangendo sentire debemus: & hoc non potest aliud esse, nisi caro. Externa autem sunt tantùm illa duo: quia medium dominatur in organo, & solū illa duo in organo dominari possunt: non ignis, non terra, vt dictum est in textu, quia hæc non sunt receptiua, nec est aliud elementum præter hæc.

Tertium. Tertium est. Quot modis illa tria recipere possunt, tot erunt organa: nam medium, vt mediū, receptiuum est, & in eo ratione cuius recipit, cum organo cōuenit.

Nota quinque causas, cur sentiendi mediæ receptiuæ sint, vnde quinque sensus colliguntur. Quinque autem tantùm causis ista media receptiua sunt: ob id quinque erunt sensus. In primis aer, & aqua recipiunt ratione diaphani: & sic visui seruiūt, aut ratione humidi receptiui siccitatis, & sic seruiunt olfactui: vt enim suprà diximus, organum olfactus in humido consistit: aut ratione raritatis, & mobilitatis secūdum locum, & sic auditui seruiunt. Non est autem ratio alia recipiendi in his: nam frigiditas, & grauitas, vel leuitas non sunt ad recipiendum. Caro autem duobus modis considerari potest. Aut secundum temperiem quatuor qualitatum: & sic tactui seruit. Aut secūdum temperiem sicci, & humidi: & sic recipit sapores ad gustum. Nec est alius modus: nam secundum calidum, & frigidum non est receptiua: sunt igitur quinque sensus. Et hæc est vis rationis huius Aristotel.

At S. Thom. 1. p. q 78. ar. 3. alio discursu vtitur ad hoc idem demonstrandum. Cùm enim potentia sensitiua exterior sit intrinsecè passiua, ac ab obiecto ipso exteriori immediatè mutabilis, penes mutationis naturam, & modum sumendus est numerus potentiæ ex terminis. Ratio alia D. Thomæ probandi quinque tantū esse sensus.

Aduertendum autem, quòd sit duplex mutatio, qua vnum mutat alterum accidentaliter. Vna est spiritualis seu immaterialis, & hæc est, quæ fit secūdum speciem intentionalem: quę solet dici immaterialis: quia non est sensibilis per se, sicut aliæ qualitates, quæ sunt obiecta sensuum: nec fit per alterationem aliquā corruptiuam. Est alia mutatio materialis, & hæc est duplex: Altera secundum alterationem, quæ fit secundum qualitates sensibiles: Altera secūdum motum localem. His enim modis vnum potest alterum immutare. Suppositio mutationē esse duplicē.

Quia autem quinque modis contingit solùm istas mutationes coniungi in mutatione obiectorū circa ipsos sensus, quinque erunt sensus. Primò enim aliquando sensus percipit per solam mutationē spiritualem, & talis est visus. Ad visionem enim non conuenit, nisi sola immutatio coloris secundum speciem, quæ spiritualis dicitur. Secundò, aliquando sensus percipit quidem per immutationem spiritualem, sed interueniente motu locali circa obiectum, & hic est auditus: non enim sonus percipitur, nisi prius motus localis corporum fiat. Tertio percipit etiam sensus immutatione spirituali, tamen interueniente alteratione ex parte obiecti, & iste est olfactus: non enim percipimus odores, nisi priùs pcedat aliqua calefactio in corpore odorabili ipsum resoluens, & odorem extrahens cum exhalatione. Quartò fit quidem immutatio spiritualis, interueniente tamen alteratione in organo ipsius ab co- Ex quinque diuersis immutationum modis qui sensus colliguntur. 1. 2. 3. 4.

ab eo met, à quo sensatio est, & iste est tactus. Tactus enim tangit calidum, ipsumque sentit per speciem intentionalem, & ab eodē calido patitur materialiter, quia

5. calefit. Quintò percipit sensus spiritualiter interueniente alteratione materiali in organo: sed non ab eo, quod sentit, sed à coniuncto aliquo: & iste est gustus. recipit enim species saporis, & simul alteratur materialiter, non à sapore, sed ab humiditate, cum qua simul sapor sentitur, & percipitur. Omnibus igitur sensibus commune est, per immutationē spiritualem sentire: Tamen prout variè se habet ista immutatio cum materiali mutatione, siue ex parte organi, siue ex parte obiecti, varij sensus fiunt. Hæc est ratio S. Thom.

Hanc rationē esse rationem solam topicā & nō necessariā neq; demonstrationem.

Quod si ipse vult esse quādam topicam rationem, facilè acquiesco: si tamen ipse rationem necessariam contēdit, non mihi id possum persuadere propter aliqua. Primo, si iuxta illas mutationes intrinsecè sumitur potentiarum numerus exteriorū, plures aliæ sunt ponendæ, putà, cùm est

1. alteratio ex parte obiecti, & potentiæ simul. Similiter cùm est motus localis ex parte organi, & ex parte vtriusque: solùm enim ex parte obiecti ponit motum localem.

2. Secundò videtur mutatio ex parte obiecti esse accidentalis, & nihil facere ad sensum, vt sensus est: quia illa mutatio est ad faciendum obiectum: motu enim illo sonus fit: quòd si istam computat, etiam dicam idem de colore: præcessit enim mutatio, vt fieret: quòd si non est, cùm sentitur color, parum hoc refert: etenim nec est ille motus, quo factus est sonus, cùm soni species peruenit ad aures: & propterea in odore non semper opus est illa resolutione, vt ostendimus lib. 2.

3. Probatur tertiò: quia ipse sumit omnes sensus non sentire, nisi per speciem: & hoc incertum est de omnibus, quanquam de aliquibus sit certum, vt dicemus in sequenti quæstione.

Quòd nō possit esse vlla demonstratio, quod tantū quinq; sēsus esse possint & nō plures.

Puto ergo non esse, necesse posse demonstrationem, quòd nō possint esse nisi quinque sensus: hoc enim non est necessarium, sed contingens. Potuit enim Deus, non destructa rerū natura, alium, & alios date sensus ad percipienda accidentia, & quæ latent hos quinque: hi tamen conueniebant, & sufficiebant. Possunt ergo rationes probabiles, & congruentiæ dari, quòd nō possint esse plures, & talis est ratio Aristo. & S. Thom. in neutra enim necessitas apparet. Quod verò reipsa nō sint plures in mundo à Deo facti, experientia ipsa potius in nobis, qui sumus perfectissima omnium animalia, & in alijs perfectissimis animalibus deprehendimus: neque enim in nobis, neque in alijs plures expetimur.

Quòd sūt sint quinque experiētia cognoscitur.

Ad argumenta igitur in principio proposita respondeatur. Ad primū dico, quòd olfactus dupliciter potest sumi, imò nomina cuiusq; sensuum, vt visus, auditus, & reliqua, quadrupliciter solent vsurpari apud Aristo. Vno modo pro ipso sensorio, altero modo pro potentia existēte in sensorio, tertio pro vtroq; simul, quartò pro ipsa potentia in actu, & operatione, vt visus pro visione, tactus pro tactione, olfactus pro olfactione. Ad 1.

Nota quadrupliciter nomina sensuū posse vsurpari.

Dico igitur, quòd si olfactus pro sensorio sumatur, tribuitur aquæ, vel aeri ratione humiditatis: at si pro ipsa operatione & actu, quia sensus in actu est quodammodo similis obiecto, vt sæpè docet Arist. & obiectum olfactus fundatur in sicco per calidum resoluto, & euaporato, dicitur olfactus ei similis, ob id igni tribuitur: quo etiam modo dicit Aristot. quòd oculus videns, est quodammodo coloratus, text 138. ita & olfactus quodammodo odoriferus, & sic igneus, quia odor in natura ignis est.

Solutio argumenti.

Ad secundū respondeo, quod terra potest dupliciter considerari. Aut secundum qualitates primas: & sic procedit argumētum, quòd non dominatur in tactu. Aut secundum densitatem, & consistētiam: & sic dominatur in tactu: est enim pars animalis eiusdem temperiei cum toto: in toto autem propter consistētiam magis dominatur terra. Secundò dici potest, quòd dominatur in tactu terra non simpliciter, sed comparatione ad alia sensoria aliorū sensuum, quòd magis in eo abundet terra, quàm in alijs sensorijs. Et hæc videtur mens Aristotelis. Ad 2.

Ad tertium respondeo, quod in hoc differt potentia nutritiua à sensitiua: quòd nutritiua vtitur calore, vt actiuo Instrumento suę operationis: at sensitiua non, sed vt materiali dispositione organi, in quo fundatur; Ad 3.

Nota.

datur: & hoc modo dicitur potentia sensitiua eleuatior, quàm vegetatiua. Cùm igitur dicit Arist. sensitiuum non esse sine calore: intellige tanquã dispositione materiali, sed non tanquam instrumento.

Ad quartum, & quintum. Ad quartum nota est solutio ex dictis: similiter etiam ad quintũ. Non enim media illa secundum numerum consideranda sunt, sed secũdum rationes recipiendi: quæ vti diximus, solùm sunt quinque: ob id quinque sensus erunt, & non plures.

An sensus exteriores indigeant medio.
Quæst. II.

Occasio q̃onis. Edium sensus id est, per quod obiectum agit in potẽtiam & organum: cùm autem in hoc capite Arist. numerũ sensuum ꝓbauerit per media ipsa, id modò in præsenti discutiendum erit, an medium sit necessariũ ad sensationes. Videtur autem

1. Argu. ad partem affirma. ita esse. Primò auctoritate. Nam in lib. 2. de obiectis, & medijs sensuum disputat Aristotel.

2. Argum. Probatur secundò. Si nõ esset medium, tunc sensibile, supra sensũm faceret sensationem: quod Arist. superiùs text. 75. non admittit.

3. Argum. Probatur tertiò. Si non esset medium necessariũ, sequeretur, quòd ratio Aristo. qua probat quinque tantum esse sensus, nulla esset: fundatur enim in medijs ipsis.

4. argum. Probatur quartò experientia. Coloratum multum oculo propinquum, non videtur: ergo quod immediatum est, minùs videbitur.

1 Opinio Alex. In hac difficultate duplex est Philosophorum sententia. Altera Alex. qui mediũ in tribus sensibus necessarium esse vult, auditu, olfactu, & visu, nõ autem in alijs.

2 Opinio Auerro. Altera est Auerro. comm. 116. quæ esse videtur communis sentẽtia, quòd in omni sensu necessariũ est medium aliquod, & hoc intrinsecè ex sensu, vt sensus est. Est enim de natura sensatiõis exterioris, quòd fiat per medium aliquod.

1. Ratio Ianduu. Quòd si huius causam petas, non est alia, nisi hæc, quam dat Iandu. q. 29. quòd species recepta in sensu, est multum immaterialis, obiectum aũt materiale multum: vt ergo fiat transitus ad extremum, hoc debet esse per speciem, quæ minus sit immaterialis, quàm species recepta in sensu, & magis immaterialis obiecto: & hæc est ea, quæ est in medio.

Reijcitur hæc ratio. Hæc tamen ratio ad tem tam arduam probandam, infirma est, imò verò falsa. tem continere videtur. Species enim, quæ in medio est, prorsus videtur esse eiusdem speciei cum ea, quæ est in organo: si igitur est eiusdem speciei, erit eiusdem immaterialitatis intrinsecè. Quòd enim medium non sentiat, non est ex defectu immaterialitatis speciei, sed quia medium caret anima & potentia: quam si haberet, vtiq; per illam sentiret. Multis posset ista ratio refelli, sed hoc sufficiat. Non ergo est ratio sufficiens, qua probetur hoc, quòd omnis sensus intrinsecè indigeat medio.

1 Conclu. Tactus, & gustus nõ necessariò fit per medium. Sit ergo prima conclusio. Tactus non fit necessariò per medium. Hãc mihi persuadeo ob ea, quæ dicta sunt in capite de tactu: siue enim caro, siue neruus sit sensorium, vtrunque sentit sensibilia superposita. Idem dico de gustu: sentit enim neruus ipsos sapores superpositos: saliua enim secum cibis commiscẽs, saporem recipit, quo neruum immediatè mouet. Est enim caro illa spongiosa, per quam saliua potest facilè in neruum peruenire præsertim cùm in neruo, & in carne potentia gustandi existat.

2. Conclu. Alij tres sensus nõ indigent in omnibus sensationibus necessariò semp medio. Secunda conclusio. Reliqui tres sensus non indigent in omnibus sensationibus necessario, & semper medio. Hoc teneo, quia non video rationem in contrarium, & experientia huic fauet. Aer enim ille internus aliquando motus, & percussus à vehementi sono, vel à vapore descendenti à capite, sentitur intra aures, qui sonus miringam attingit necessariò: aliquid ergo sine medio nihil prohibet sentiri in auditu.

Probatur experientijs in auditu in visu. Similiter qui videt lucem, fortè clausis oculis, adhuc splendorem videt, qui non est alius, quàm lumen receptum in albugine, qui pupillam tangit: & fricãs noctu oculum lumen internum videt, quod necessariò immediatum est sensorio, cùm sit species ipsius calefacti, vel vna pars pupillæ, quæ alteram vidit, vt dicit Alex. Vnde si visibile est luminosum, quod per se facit diaphanum, nihil prohibet videri superpositum.

In olfa. De olfactu etiam patet. Fumi enim attingunt cerebrum aliquando, & odorem sta. faciunt:

faciunt: quid ergo prohibet affirmare sensibilia aliquando sine medio sentiri?

3. Conclu. Perfecta sensatio in visu, auditu, & olfactu, nō fit sine medio. Tertia conclusio. Perfecta sensatio in his tribus sensibus fit per medium.

1. Ratio. Probatur in singulis: Nam in colore necessarium est medium, quia nō mouet, nisi actu diaphanum: quòd si esset superpositus, obscuraret pupillam, & non moueret. In alijs duobus ob id perfecta sensatio est per medium, quia huiusmodi obiecta coniuncta sunt cum quibusdam circūstantijs impedientibus & lædentibus sensoria, vt odor cum fumida exhalatione, quæ respirationem prohibet, ac olfactum calefacit, ob id nocet, & lædit. Sonus autē cum motu locali, qui destruit miringam, & nocet, ob id hæc ad distantiam, quò nō possint attingere ista, meliùs sentiuntur.

4. Concl. Probabile est, tactū non indigere spe- cie intentionali. Quarta conclusio. Mihi est probabile, tactum non indigere specie intentionali, sed per ipsam realē qualitatem receptam sentire. Cōmunis autem sententia tenet, quòd calor ignis producit calorem, & speciem caloris, & per hāc fit sensatio. Et optimè hoc sustinetur: tamen conclusio nostra, quòd fiat per ipsam realē qualitatem optimè potest & absq; periculo sustinere.

1. Ratio. Et probatur primò. Tactus habens multum calorem, non sentit minimum, & debilem: quod si per speciem fieret, vtique sentiri posset: species enim potest in tactu cum illo calore recipi: non enim oppositionem habet. Cum ergo non sentiat profectò opus est reali immutatione caloris, quæ impeditur à magno illo calore. Et hoc argumentum puto satis forte.

2. Ratio. Probatur secundò. Quia si per species intentionales fieret tactio, posset calor absque contractu in distantia sentiri: species enim diffundi possent: quod tamen est falsum: carni enim calorem immediatum sentimus.

3. Ratio. Probatur tertiò, & hoc est nouum: Id sentire facit, quod doloris est causa: est enim dolor, sensatio disconuenientis: sed calor realis est dolorem causans: ergo per ipsum sentio, & non per speciem.

Ad 1. His igitur sic propositis ad argumenta respondeo. Ad primum dico, quòd nō nego medium, sed solùm dico, non semper, & vniuersaliter esse necessarium, sed in maiori parte: & hoc sufficit, vt in doctrina de sensibus fiat mentio de medijs.

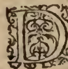
Ad 2. Ad secundum, admitto sensibilia posita super illos tres sensus, aliquando sensationem facere, tamen imperfectam, idque raro: & sic intellige Aristot. De gustu autem, & tactu sensatio perfecta est: sed iam dixi superiùs, quòd Aristot. non fuit constans in hoc: nam in alijs libris docuit oppositum.

Ad 3. Ad tertium dico, quòd adhuc ratio Aristot. habet suam vim: nam eadem est ratio recipiendi in organo, & in medio: ratio autem nititur in eo, quòd quinq; sint rationes recipiendi.

Ad 4. Ad quartum admitto id de colorato: hoc enim indiget externo lumine, ob id medio opus habet: sed de lucido aliquo, vti diximus, non est incōueniens aliquando accidere.

Caput secundum.

Quoniam autem sentimus, quod videmus. Tex. CXXXVI.

De sensib. interioribus, ac primò de sensu cōi. Quæ sit intentio Aristot. in hoc cap. 1. Opinio Simp. Themistij, & Philop. DE huius capituli intentione discordes sunt expositores. Simpl. Themist. & Philop. putant duo intendi. Alterū est ostendere, quòd quisque sensus exterior percipiat suā sensationem, vt visus suam visionem, auditus auditionem: & hanc esse mentem Aristotelis putant. Alterum est, constituere sensum alium internum communem, quem probat esse ex eo, quòd percipimus obiectorum diuersorum differentiam, vt album differre à dulci: quod non potest fieri, nisi ab hoc sensu communi.

2. opinio Alexand. S. Thom. Auerro. & Albert. Alij expositores putant mentem Aristotel. esse, quòd visus non percipiat se videre, nec vllus sensus exterior percipiat suam sensationem: sed id fit alterius communis sensus. Vnde & per hanc, & per illā operationem prædictam ꝓbat esse alium sensum prædictum. Hoc tenet Alexā. sua paraph. cap. 19. & Auerr. Albert. S. Thom. & Latini reliqui: & mihi hoc placet: imò puto, non posse aliud dici, vt in contextu magis apparebit. Est enim mens expressa Aristotel. quòd sensus communis percipit sensationes sensuum exteriorum, & non ipsemet.

Estque

Probatur scda opi. ex Aristo. in alijs locis.

Estq; locus de hoc notandus, de Somn. ca. 2. vbi expresse docet hoc, & propter vtrumque operationem sensum communem ponit. Idem etiam docet 4. Metaphy. cap. 5. in fine.

Expō tex. Arist.

Iuxta ergo hanc sententiam exponam facilè textum. Proponit Aristo. quandam quæstionem, supposito vno quòd certum est. Suppositio est, quod nos sentimus nos videre, & audire: non enim solum videmus, sed videre nos sentimus.

Suppō.

Qō Arist. An eodē sēsu videamꝰ, & sen tiamꝰ nos videre, an alio.

Est igitur quæstio, an eodem sensu, quo videmus, sentiamus nos videre, an alio. Disputat ad vtramque partem quæstionis, & pro parte priori, quòd eodē sensu id fiat, ponit duo argumenta.

1. arg ꝙ eodē sensu.

Primum est suppositio quòd qui percipit visionem, percipit etiam colorem, & qui percipit sensationem, & obiectū percipit, tunc est argumentum. Si alio sensu percipimus visionem, illo etiam percipere mus colorem: ergo color dupliei percipe retur sensu, visu, & illo alio: sed vnū obiectum non potest à duobus sensibus percipi per se: vnus ergo erit sensus, qui colorē, & ipsius visionem percipit.

2. Argum.

Alterum argumentum. Si alius sensus percipit visionem, vel ille percipit suam sensationem, vel alius. Si alius, iterum de hoc petam, eritq; processus in infinitum, vel ad vnum deueniemus, qui suam sensationem percipiat. Si ergo hoc datur isti, etiam dabitur primo, puta, ipsi exteriori.

No. vnde deceptus Themist. cū alijs pri mæ opin.

Has rationes putant Themist. & alij duo positas ab Arist. tāquam necessarias: sed re vera non sunt: & in hoc incipit apparere ipsorum expositio contra mentem Aristot.

Probatur aliter Ari sto. sētire

Nam quod alius sensus, puta, communis, sentiat sensibilia aliorum sensuum, docet in posteriori parte huius capitis. Dicit enim, quod iudicat inter album, & dulce: quia vtrunque cognoscit.

Soluitur primum argum.

Vnde Caiet. Thien. soluens, dicit, quod cùm potentiæ sint subordinatæ vna propter alteram, qualis sensus interior, & exterior: quicquid cognoscit inferior, cognoscit etiam superior, & aliquid aliud.

Soluitur scdm arg.

Nec secunda ratio est necessaria. Peruenitur enim ad sensum, qui cognoscat aliorum sensationes, sed non suam, vt diecmus pòst: non enim potentia sensitiua est perfecta, vt possit se reflectere supra se & supra suas operationes.

Habet autem dubitationem.

Tex. CXXXVII.

Ro parte opposita facit argumentum. Visu sentire, est videre: sed non videmus nisi colorem, vel coloratū: ergo nec visu sentimus, nisi coloratum. At visio non est color, seu colorata: ergo non potest sentiri ipsa visio, seu videns ipsum.

1. Rō. Arisio. ꝙ sen so sentiat se videre.

Et aduerte quod dicimus de visu, & colore in his omnibus, idem dici debet de alijs sensibus, & ipsorum obiectis: non enim audimus, nisi sonos: auditio non est sonus: ergo non audietur: sic de alijs.

Nota, eadē est rō de omnibus alijs sē sib. quę de visu

Manifestum est igitur, quod nō est vnum. Tex. CXXXVIII.

Rædictæ rationi dupliciter respondet, primo negando maiorem, & in hoc incipit quasi determinare, dicit, quod videre, & visu discernere, non sunt vnum, & idem. Nam visu discernimus aliqua, quę tamen non videmus, putà tenebras: ita etiam visu discernimus visionem, sed non videmus eam, & auditu discernimus silentiū, sed non audimus.

1. Solutio Arist.

Vbi etiam notandum, quòd hic consistit deceptio. Putant enim illi, quod velit dicere, quòd visus habeat actionem, qua iudicet de visione, & de tenebris: & hæc non est visio. Hoc autem non vult Arist. sed visu discernere, est, ꝙ alius sensus interior per visum, vt per medium discernat.

Ostēditur iterū vnde illa prima opi. decepta fuit Themi. & aliorum.

Et est exemplum satis appositum, & notandum. Si habeo baculum in manu, si quid tango, vel occurrit baculo, manus discernit, & sentit baculo: sed sensatio nō est in baculo. Ita sensus interior, dum aliquid visum mouet, discernit visionem: dum non mouetur, discernit tenebras: sed hoc non percipit visus actione sua: hoc igitur est visu discernere. Idem dico de alijs: & hoc nota.

Exemplo declaratur satis apposito.

Postea Arist. negat minorem, dicens, ꝙ visio quodammodo est colorata: recipitur enim in sensu species coloris, vt patet in imaginatione, qua res sensatas absentes cognoscimus: quod non esset, nisi manerent ipsarum species.

2. solutio Arist.

Iterū ostēditur quō sit prima illa opin. decepta, & confutatus. Hanc solutionē voluit illi esse bonam & sic solui argumentum, & colligi, quòd visu videmus visionem; sed quàm falsum hoc sit, manifestum est. Non enim visio est colorata, vt videri possit: alias, si esset talis, ergo alterius visionem viderem, nec species obiectorum sensibiles fiunt à sensibus exterioribus.

Aristotelis mens. Sed est responsio apparens: quia adhuc disputat in vtranuis partem, estque veluti obiectio quædam, quia posset quis dicere, quòd videtur, quia colorata est.

Ipsius aūt sensibilis, & sensus actus.

Respōdet Aristo ad qōnē ppositā, an eodē, vel alio sensu. Modò quæstionem determinat. Est autem expositio notanda: quia enim aliqui expositores non continuarunt bene, ideo peperit eis obscuritatem.

Sentētia Aristo q̄ non codē sensu sentiamꝰ nos. cudere. Consistit autem in hoc Aristotelis determinatio, quod sensus exterior non operatur, nisi ab obiecto moueatur, adeò, vt eadem sit operatio, qua obiectum agit in potentiam, & qua ipsa sentit: & ex hoc notum euadit, quòd cum visio non agat in visum, nec operatio sensus in ipsummet, quod nō ab ipso sentitur. Vide quàm manifesta sit determinatio.

Exponitur litera. Proponit ergo, quòd sensus, & obiectū dupliciter dicuntur: & potentia, & actu. Potentia quidem, cum non operantur: vt color, cum non videtur: visus, cùm non videt: sonus, cum non sonat ad aures: auditus, cùm non audit. Actu autem, cùm vtrunq; operatur. Dicit igitur, si vtrunque actu sit, tunc vnum, & idem sunt, id est, vna est ipsorum operatio re, ratione tamen diuersa: sicut eadem est re calefactio, qua ignis calefacit, & qua aqua calefit: ratio tamen diuersa est: ex parte enim vniꝰ, actio est; ex parte alterius, passio. Ita ex parte obiecti actio est, ex parte potentiæ passio, & sensatio.

Si igitur motus, & actio:
Tex. CXXXIX. CXL.

Stēdit vlterius, quod sicut actio, & passio sunt in passo, non autem in agente, (non enim quod agit, vel mouet, necessariò moueatur:) ita ista operatio est in potentia, & organo: ipsa enim est, quę patitur sonus, ergo actu, id est, sonatio, est in auditus potentia: & sic vnumquodq; aliorum, qui dupliciter dicuntur, vt diximus, & actu, & potentia.

Nota primò ex Aristo. Et notat, quòd quamuis sit eadem operatio obiecti, & potentiæ, quæ in ipsa potentia recipitur: tamen ratio est diuersa, & aliquando etiam nomina diuersa sunt, vt ex parte soni, dicitur sonatio, & actio est: ex parte auditus, auditio dicitur, & passio est. Aliquando non sunt nomina imposita: & totus hic sensus notus est.

Nota 2. Eò tamen rendere, aduerte, quòd visus, nec alius sensus suam percipiat sensationem: cùm operatio potentiarum harum consistat in mutatione, & passione à proprijs obiectis, à suis verò operationibus pati nequeunt.

Nota 3. Quomodo sentire sit pati, iam disputauimus libr. 2 cap. 5. vbi istum locum præsentem declarauimus.

Quoniam autem vnus quidem est.
Tex. CXLI.

Ex dictis duas solu it Arist. qōnes. Prima an sensus, & sensibile idem sint seu simul. X hac doctrina prædicta infert solutionem duarum quæstionum. Altera est, an sensus, & sensibile idem sint, seu simul sint. Respōdet, si vtrumq; actu sumatur sūt simul, & simul se ponunt, & simul se auferūt: q a vna est vtriusq; operatio, ratiōe solū diuersa, vt simul est visꝰ ī actu, & color in actu, & mouens potentiam. In potētia autem non sunt simul: potest enim color esse, etiam non existente visu: & sonus, nō existente auditu, & sic de reliquis.

Sed priores naturales.
Tex. CXLII.

Reprehēsio antiquorum. Ex his, quę dixit in textu præcedēti, reprehendit Antiquos, inter quos fuit Democr. vt refert 4. Metaphysic. ca. 5. Hi enim dicebant, quòd non est sensibile sine sensu, vt non est dulce sine gustu, nec album sine visu: & quamuis hoc sit verum aliquo modo, putà, de sensu, & sensibili in actu: tamen in potentia non est verum: obid malè dicebant loquentes simpliciter, & vniuersaliter de eo: quod non est verum vniuersaliter, sed aliquo modo.

Si au-

Si autem vox quædam consonātia.
Tex. CXLIII.

1. Quō soluitur. Quare excellēs sensibile destruat sensum.

Lteram soluit quæstionem, quare excellens sensibile destruit sensū. Respondet: quia sensus in quadam proportione, & temperie consistit, quā destruit obiectum forte: quia, vt diximus, obiectum agit in potentiam. Antecedens verò, quòd sensus sit in proportione, probat per auditum, cuius obiectum est son⁹, & consonantia, si consonantia auditu percipitur, eademque est vtriusque operatio, vt dictum est. Sequitur, quòd auditus etiam in consonantia, & temperie cōsistat: & hinc sequitur, quòd obiecta temperata, & mista magis delectant sensum, vt patet in omni sensu: experantia verò, & intemperata aut corrumpunt, aut lædunt organa.

Vnusquisq; igitur sensus subiecti.
Tex. CXLIIII.

Quis ille alius sit, quo sētit se videre ex alia eius operatiōe indagat.

Ostquam determinauit nō esse sensus exterioris se sentire sentientem, nunc sensum, quo id percipiatur, indagat ex alia ipsius operatione. Colligit autē in hoc textu tria, quæ singulis exteriorib⁹ sensibus insunt, vt postea ex hoc faciat argumentum. Dicit ergo, quod ex doctrina dicta, putà, q operatio sensus & obiecti vna est, sequuntur ista sensibus exterioribus competere.

Tria q̄ singulis exterioꝛib. sēsib. insūt.

1. Primò quisque sensus habet suum sensibile obiectum, à quo patitur, & quod sentit.

2. Secundò. Quisque sensus est potentia, & facultas existens in proprio sensorio, vt sensorium est, id est, vt instrumentum est ad sentiendum: nam alia insunt sensorijs non vt instrumenta cognitionis, sed vt corpora quædam sunt, putà, quantitas, & qualitates reliquæ: at potentia inest ei, vt sensorium est.

3. Tertiò. Quisque sensus cognoscit differentias sui proprij obiecti, ipsasq; discernit, vt visus album, & nigrum: gustus dulce, & amarum: similiter idem fit in singulis aliorum sensuum exteriorum.

Quoniam autem & album & dulce.
Tex. CXLV.

Ex dictis facit argumentum, quo aliū sensum probat præter dictos: & est tale. Sensibilia diuersorum sensuum discernimus, ipsorumq; differentias percipimus: ergo sensu aliquo id fit. Consequētia probatur ex tertio illo cōmuni sensibus exteriorib. Quisque n. percipit differentias sēsibilium propriorū, quia sensibilia sunt ipsa: sed dulce & album etiam sensibilia sunt: ergo ipsorū percipere differentias ad aliquem pertinebit sensum. Continuatur argumentum in textu sequenti. 1. Rō. q sit alius sēsus communis.

Quo & manifestum est quòd caro.
Tex. CXLVI.

Ostendit, quòd iste sensus, qui differentias percipit inter dua sensibilia, sit alius distinctus, aliudq; habens distinctum organum à præcedentibus. Et primò probat, quòd non sit tactus talis sēsus. Si enim aliquis aliorū esset, maximè tactus: quia hic semper in animali est, alijque sensus cum eo sunt. Progreditur in eo ratio.

Est igitur argumentum eiusmodi. Si tactus esset, & caro vltimum sensorium, id est, iste sensus omnibus communis, sequitur, quod non perciperet differentias sensibilium, nisi ipsa tangendo: at sine tactu hoc fit, vt cum sonum ab albo discernimus: ergo talis sensus non est tactus.

Probat etiam, quòd non sint plures sensus exteriores simul, putà, quòd non visu & gustu distinguamus albū à dulci: quia tunc perinde esset, ac si duo homines perciperent, vnus album, alter dulce: constat enim, quod neuter differentias discerneret, nisi vnus sit & idem sit: ita in vno homine, nisi vn⁹ sit sēsus: si ergo nō est vnus alius exterior, nec simul plures: erit ergo vnus alius præter hos: & sicut vnus alius est, ita vnum aliud habet sensorium.

Et hoc est, quod dicit, Vt dicit, (sic intelligit, & sentit) id est, vt est vnus in iudicando, sic est vnus in sensorio ipso. Nota 1.

Et aduertendum, quòd vtitur vocabulo, Intelligendi, & Sentiendi, ac si idem esset: quia nondum posuit differentiam inter sensum interiorem, & Intellectum. Nota 2.

Quòd igitur non possibile sit separatis.

Quòd ille sensus cōmunis simul & semel percipiat plura, & diuersa sensibilia per se.

Concludit, quòd pluribus sensibus simul non possumus discernere plura sensibilia, nisi vno & eodem.

Rursus autem ostendit, quòd non solùm iste sensus sit vnus organo, sed quòd simul, & in vno eodemque tempore percipiat illa diuersa sensibilia. V.g. visus discernens album à nigro, vno, & eodem tempore simul percipit albū, & nigrum: quod si modò album, pòst nigrum perciperet, nec modò, nec pòst discernere posset: sed quo tempore vnū, eodem alterum percipere debet. Ita etiam iste sensus simul percipere vtrunque debet, vt iudicet: & hoc est, quod dicit, quòd quando vnum percipit, & alterū percipere debet: sed istud quando id est, quòd simul percipiat eodem tempore, non debet esse per accidens, sed per se.

Nota, dupliciter duo simul iudicari.

Est enim aduertendum, quòd in vno tempore iudicare duo, potest dupliciter intelligi. Vno modo, vt vnum tempus sit ex parte iudicantis: vt si res, quarum vna

1. prior altera fuit, ego modo in hoc tempore iudico. Verbi gratia, vidi hominem, & alio tempore video alterū, & hunc nunc assimilo illi: possum dicere, Nunc percipio similitudinem illorū: sed tamen tempus est vnū ex parte iudicantis, quia nunc iudico: sed non ex parte rerum, quia non se modò offerunt. Hoc vocat Aristoteles, Quando per accidens.

2. Altero modo ex parte etiam ipsarum rerum, quando nunc iudico ea, quæ simul nunc sunt: & hoc est, Quando per se.

Dicit ergo Arist. quòd sensus percipit differentias sensibilium vno tempore ex parte ipsius, & etiā ex parte sensibilium: quia simul cognosci, & appræhendi debent, & non vnum post alterum.

Nota. Et perpende, quòd vocat tempus indiuisibile, non instans, vt putat Auerro. sed instans, vel tempus illud, in quo sic percipit sensibilia, vt non vnum in temporis vna parte, alterum in altera sentiat, sed in qualibet vtrunq; simul: & ea de causa vocat etiam tempus inseparabile. Vnde concludit, esse vnū sensum, & in vno eodemque tempore plura sensibilia percipere, vt ipsa discernat.

At verò impossibile est simul. Tex. CXLVII.

Obiectio Arist.

Contra ea, quæ dicta sunt, obijcit: quia tunc idem moueretur motibus contrarijs simul, puta contrariorū sensibilium: quod esse non potest. Idem enim indiuisibile, id est, secundum eandem partem, non potest à dulci, & amaro simul moueri: sunt enim hæc contraria, & aliter vnum, aliter alterum agit.

2. Solutio obiectiōis apparens.

Adhibet quandam solutionem apparentem. Posset quis dicere, quòd sensus hic est indiuisibilis, & diuisibilis: indiuisibilis quidem subiecto & re, at diuisibilis ratione: sicut potentia corporis ad contraria recipienda, vna est re, ratione tamen differt; ita de sensu. Vnde qua parte est vnus, & indiuisibilis, poterit iudicare, & discernere: qua parte verò est plures, poterit plura percipere: & sic videtur auferri omnis repugnantia.

An non possibile potentia. Tex. CXLVIII.

Reijcit eā solutionem.

Excludit rationem datam, dicitque, quòd quamuis vnum potentia simul sit receptiuum contrariorum, vt superficies simul est albi, & nigri receptiua in potentia: idemque simul indiuisibile, & diuisibile potentia: tamen actu nō potest id esse: sed tunc oportet esse diuisibile, vt modò vnū, modò alterum recipiat. Cùm ergo iste sensus actu patiatur contraria, album, & nigrum, & alia, non poterit tunc esse indiuisibilis, sed diuisibilis solùm.

Nota solutionem aliam ex Albert.

Nota cum Albert. quòd posset facilè solui argumentum hoc ab Aristot. Idem enim posset fieri de sensu exteriore, putà, de visu, qui album, & nigrum simul percipit: non enim contrariorum species contrariæ sunt: possunt enim simul esse in vno.

Cur Arist. non sit vsus ea solutione.

Tamen Aristot. noluit hac vti solutione: quia non intendebat explicare, quomodo contraria simul perciperentur à sensu exteriori: sed quomodo sensus communis ea perciperet: ob id respondet in sequenti textu aliter.

Sed

Sed vt id, quod vocant quidam.
Tex. CXLIX.

2. Solutio Arist. obiectionis factæ à simili.

QVadam similitudine respondet de puncto in medio circuli constituto. hoc enim vnũ est, & plura: vnum quidem secundum se, plura autem, vt ab eo plures ducuntur lineæ in circumferentiam: quibus omnibus, & singulis illud commune est. Addit Themist. quòd est principium, vt ab eo lineæ in circumferentiam protrahuntur: & est finis: vt ad ipsum lineæ ad ipsa circumferentia confluunt. Sic iste sensus communis, vnus est secundum se, plures, vt finis, & principium est quinque sensuum: ab eo enim omnis aliorum virtus manat, & aliorum cognitio in ipsum terminatur: vt ergo plures est, plura percipit per alios sensus: vt vnus est, simul de illis iudicat.

Nota literæ expositionem.

Perpende literam, (Bis vtitur eodem signo simul,) id est, vno puncto, & signo vtimur, simul duas lineas in ipsum terminando, sic etiam illo sensu, in quem plures tendunt sensus, & sic, vt est duorum terminus, duo iudicat. (Et sunt separata in separato) id est, vt sunt multi sensus distincti, sic faciunt illum communem esse multos: & multitudinem vocat Arist. separationem. Concludit dictum esse de sensu seu principio sentiendi, secũdum quod animal sensitiuum dicitur: hic enim omnibus inest animalibus.

An sensus exterior percipiat suã sensationẽ.

Quæst. III.

QVòd sentiamus nos videre, & audire, certum est: quo tamen sensu id sentiamus, id incertũ est, & in dubium vertimus. Videtur igitur, quòd eodem met sensu sentiamus, & sentire etiam sentiamus, puta visu videmus, & eodem sentimus nos videre: quod dico de visu, etiam dicitur de alijs. Est primum argumentum. Si alio sensu perciperemus visionem, etiam perciperemus colorem: sed non possumus alio, quàm visu percipere colorem: ergo nec visionem. Discursus est notus cũ maiori. Probatur minor: quia color non potest percipi, nisi per speciem: at species non potest vltra oculum produci, quia vltra oculum interiùs non est diaphanum: nõ ergo poterit sensus interior percipere colorem. Probatur secundò. Si alio sensu percipimus visionem, vel ille percipit suam sensationem, vel alius. Si alius, idem petam, Vel ergo erit processus infinitus, qui esse nõ potest: vel venietur ad sensum, qui suam percipiat sensationem. Si ergo hoc inest huic, inerit etiam visui & exteriori sensui.

1. Argu. ad partem affirmatiuam.

2. Argu.

Probatur tertiò. Ita se habet visio ad visum, sicut intellectio ad intellectum: sed idem Intellectus suã percipit intellectionem, & non alia potentia: ergo idem visus suam percipiet visionem. 3. Argu.

Probatur quartò. Si visio ab alio percipitur, oportet ponere speciem visionis vsque ad illũm productam: sed nõ videtur, quòd à visione, cùm sit quædam operatio possit produci species aliqua: ergo eodem sensu percipitur. 4. Argu.

Probatur quintò. Eiusdem erit sensus percipere visionem, cuius est percipere tenebras: vtrumque enim non videtur indigere specie: sed visus percipit tenebras, sicut & lucem. est enim eadem potentia oppositorum: ergo visus percipit visionem. 5. Argu.

Multæ sunt opiniones in hac parte. Philopo. refert duas. Altera est Plutarchi, qui opus esse animæ rationalis putabat sentire sensationes sensuum exteriorum, nec dicebat hoc esse opus Intellectus, sed cuiusdam virtutis, quæ dicitur opinatiua, & nos solemus vocare cogitatiuam: est enim virtus organica aliquo modo rationis particeps, quam putant aliqui discurrere in singularibus, & hac, vt ait, cognoscuntur sensationes exteriores. 1. Opinio Plutar.

Altera opinio est, quam ipse Philop. sequitur, quòd non sit opus sensus alterius, sed cuiusdam virtutis, quæ dicitur attentiua, quę est animæ rationalis, non alligata vlli particulari organo, & huius est percipere tales sensationes. 2. Opinio Philop.

Tertia sententia est Simplic. qui id tribuit eidem sensui, non absolutè, sed vt aliquo modo est rationis particeps, id est, sensus, vt ab anima rationali sunt, habẽt suas percipere sensationes: vnde bruta nõ percipiunt suam sensationem. 3. Opinio simpli.

Quarta sententia est Aegid. & quorũdam aliorum, qui sensum exteriorẽ suam 4. Opinio Ægidij, & S. Thom.

dicunt percipere sensationem, non directè, quasi producat actum, qui immediatè terminetur in illam sensationē: sed indirectè, id est, vt percipiens sensus obiectū suum, simul eodemque actu percipiat se videre, seu sentire. Hæc videtur opinio S. Thom. in præsenti, vbi concedit visui, alijsque sensibus duas operationes: appræhensionem, quæ passio est: & iudicium, quo obiectum percipit, atque hoc concedit sentire suam apprehensionem, videlicet indirectè.

4. opinio Iandu. Apolli. &c. Vltima sententia est Aristo. qui in præsenti capite & de somn. cap. 2. id esse opus sensus communis vult. Hoc sequitur Iandun. q. 33. & Apollin. q. 37. Caiet. Auerro. Alber. & alij.

1. Conclu. Visus non potest percipere suā visionem, eodē actu, quo videt & idem in alijs sensibus. Circa huius quæstionis determinationem, sit prima conclusio. Visus nō potest percipere suam visionem illo eodem actu, quo videt. Idem dico de alijs. Hæc conclusio satis certa videtur.

1. Ratio. Et probatur primò. Si quo actu videmus, sentiremus simul nos videre, non staret videre, quin simul sentiremus videre, cùm vnus, & idem sit vtriusque obiecti actus, & vtrunque obiectum semper simul conueniat: sed stat videre, quin sentiamus nos videre, quod notum est: ergo non fit hoc eodem vno actu.

2. Ratio. Probatur secundò. Actus, & obiectum actus non possunt esse vnum & idem: ergo vno actu non possumus percipere ipsummet: tunc enim actus, & obiectum idem esset.

3. Ratio. Probatur tertiò. Stat me videre, & stante visione paulò pòst sentire me videre: peto, Vel aduenit alius actus, vel non. Si alius, habeo intentum. Si nullus, non ergo sentiam me videre: non enim aliud est, quod aduenire possit.

Secunda conclusio. Visus non percipit visionem alio actu suo, nec alij sensus suas percipere possunt sensationes, producēdo alios actus circa ipsas.

2. Conclu. Visus non percipit suam visionē alio suo actu. 1. Ratio. Hæc probatur. Si visus produceret actū circa suam visionem, qua ipsam perciperet, sequitur, quòd supra se ipsum se reflecteret: at hoc non potest facere: ergo nec talem actum producere. Discursus est notus cum maiori. Probatur minor: quia nulla virtus organica, & corporea potest in se ipsam agere, nec se cognoscere: sensus autem virtus organica est: non ergo potest suam sensationem cognoscere. Hoc argumento vtitur Philopo. & alij ad hoc idem probandum.

Dubium solutio. Dices: Quare virtus organica se non potest in se reflectere? Respondeo, quòd hoc est commune omni virtuti in corpore existenti, quòd sit vel actiua alterius, vel passiua ab altero: cùm igitur virtus organica sit in corpore, non erit actiua circa ea, quæ in ipsa sunt. Et quia totum corpus sibimet superponi non potest, nec res extensa sibimet, sed solùm pars supra partem.

Probatur secundò. Si visus, & sensus sentiret suam sensationem, vtriq; se posset sentire, & ea, quæ in se sunt: & sic tactus posset suas sentire qualitates, & se ipsum. Hoc autem est cōtra ipsam experientiam: ergo minus sentiet suam operationem: quia magis videtur proportionatum id, quod est in se, puta qualitates. 2. Ratio.

Probatur tertiò. Si sensus sentiret suam sensationem, vtique ille actus, quo sentit, adhuc sensibilis esset, quia eadem est vtriusque ratio: at vanum est dicere, quòd visus sentit sentire se videre: ergo nec sentit ipsum videre. Patet ergo, quòd sensus exterior, nec directè, nec indirectè percipit se sentire. 3. Ratio.

Vtrunque autem hoc vno argumento firmo. Oculo vtroq. destructo, sentiam me non videre, & multis, imò omnibus, qui antea viderunt, cæcis hoc accidit: sed hoc non fit visu, cùm potentia sit destructa deficiente organo: ergo alia potentia contingit sentire non videre: ergo etiam sentire videre, quia eodem sentimus nos videre, quo sentimus nos non videre. Confirmatur ratio.

3. Conclu. Sensationes exteriores sentiuntur à sensu cōmuni. Tertia cōclusio. Sentire sensationes sensuum exteriorum, operatio est interioris sensus, tam in homine, quam in brutis.

Nota. Est autem notandum, quòd si probamus hoc conuenire brutis, simul probatum est, esse opus sensus interioris: cùm enim non sit ipsius exterioris, vt ostensum est, nec Intellectus solius, cum hoc brutis non competat, erit sensus interioris communis.

1. Ratio. Probatur primò. Si bruta non percipient se sentire, esset, quia id est opus altioris naturæ, quàm sit pura sensitiua: sed hoc non est: ergo bruta id percipiunt. Discursus est notus cum maiori. Probatur

minor:

minor: quia alia opera altiora, & difficiliora brutis natura concessit, quæ sunt adeò mira, vt videatur quodā modo arguere rationem. sunt autem cui vis aduertenti multa huiusmodi opera manifesta, de quibus meminit Arist. 9. histo. cap. 6. & 7. Plinius autem libr. 9. c. 42. contemplans opera stupenda piscium, dicit, se mirari eos, qui negarunt aquatilia sentire. Miror ego etiam Simpl. & alios, qui alia opera mirabiliora in brutis cernentes ea se videre, aut gustare, sentire posse negarunt.

2. Ratio. Probo etiam secundò. Bruta oculos habentia clausos conantur aperire, & aures arrigunt gustumque acuunt: ergo percipiunt se non sentire: aliter hos non præstarent motus. Si ergo percipiunt se non sentire: ergo percipient etiam se sentire.

Nec intelligas, quòd, quid ipsum sentire sit, cognoscant, aut ipsam sensationem abstractam percipiant: hęc enim non sensus, sed Intellectus sunt: sed sicut obiectū præsens oculus videt, ita visionem presentem sensus interior sentit, dum species obiectorum recipit, vt dicemus paulò pòst.

Ad argumēta igitur respondeo, in quorum solutione absoluetur huius difficultatis dissolutio.

Ad 1. Ad primum dico, quòd species productæ in sensibus exterioribus, non solùm multiplicantur in ipso organo, sed etiam vsque ad interiorem sensum: non enim deest ibi diaphanum: sunt enim spiritus in neruis ipsis contenti, qui specierum receptiui sunt, sicut aer externus, & per hos vsq; ad interiorem sensum diffunduntur species: per hasque potest sensus interior cognoscere. De hoc tamen dicemus pòst.

Ad 2. Ad secundum respondeo, quòd non est opus, quòd omnis sensatio sit cognita à sensu, sed sola exterior. Aliqui putāt, quòd sensatio sensus communis sentitur ab imaginatione, & huius sensatio ab æstimatiua, huius verò à nullo, nisi ab Intellectu in hominibus. Mihi tamen potius videtur, quòd nullus sensus sensationem alterius sentiat, nec suā, nisi in communi, qui sentit sensationes exteriorum: quia vti tanta reflexione, videtur excedere naturam sensus. Nec in brutis puto tales actus esse posse, quia si inuenirentur, vtique inutiles, & otiosi essent, prior verò cognitio dicta est necessaria ad vsum exteriorum.

Ad 3. Ad tertium neganda est similitudo: est enim Intellectus vis spiritualis, & indiuisibilis, ideò potest suos actus cognoscere: imò hoc est argumentum ad probandam intentionem nostram. Nam Intellectus, quia est in corpore, licèt non sit organica virtus, tamen suos actus nō statim cognoscit, nisi per obiecta, & imperfectè, vt pòst dicemus: sensus cùm virtus maximè organica sit, nullo modo suos actus cognoscet.

Ad 4. Ad quartum, quamuis aliqui satis probabiliter speciem ponant ipsius sensationis: puto tamen non esse illa specie opus, sed per eandem speciem obiecti percipere (vt arbitror) potest sensus cōmunis etiam sensationem, non per speciem absolutè, sed per speciem, inquam, quæ ex obiecti præsentia ad ipsum tunc peruenit.

Ad 5. Ad quintum dico, quòd visu percipimus tenebras, non quòd visus actum formet ipsarum: sed quia dum non immutatur ab obiecto, communis sensus percipit tenebras, sicut etiam auditus percipit silentium: & hoc modo dicimus etiā visu percipere visionem. Nec oportet, quòd potentia vtrunque oppositum eodem percipiat modo, sed contraria per se, vt album, & nigrum: priuatiua verò vnum per se, alterum per accidens.

An vehemens sensibile destruat sensum. Quæst. IIII.

Quæ faciūt difficultatem in hac re, id primum est Sensibile agit in sensus per speciem intentionalem: sed species potiùs perficit sensum, cùm sit principiū cognitionis: ergo vehemens sensibile non destruit sensum. 1. Argu. ad partem negat.

Probatur secūdò. Cùm potentia respiciat aliquam latitudinem obiecti, quò magis est de illa latitudine, eò magis potentia perficitur: vt si est potentia ad calorem vt octo, magis perficitur, quò est plus de calore: sed potentia sensitiua est ad totam latitudinem obiecti: ergo à maiori potiùs debet perfici, quàm destrui. 2. Argum.

Probatur tertiò. Intellectus perficitur, cùm intelligit entia perfectiora, manetq; promptior ad inferiora intelligenda: ergo etiam ita se habebit sensus. 3. Argum.

Pro

4. Conclu. Sensibile vehemês iuuat vel nocet sensui ratiõe actionis coniunctę cum ipsa immutatione speciei. Pro huius resolutione sit prior conclusio. Sensibile vehemens lædit sensum, vel iuuat ratiõe alicuius qualitatis, vel actionis coniunctæ cum ipsa immutatione secundum speciem.

1. Ratio inductiõe per singulos sẽsus. Hæc patet discurrẽdo per singulos sensus. Colores enim vehementes ratione luminis lædunt: lumen enim disgregat pupillæ, & humoris partes: est enim luminis disgregare, cùm calefaciat: impeditur autem visio, & læditur oculus ex nimia partium disruptione.

Tenebræ etiam, vt docet Albert. tract. 4. cap. 9. sic lædunt. Visus enim manet frigidus, quia spiritus consugiunt ad partes internas: nimia autem frigiditas congregat, & constipat partes oculi, adeò vt aliquando visus recuperari non possit: ob id iucutit dolorem lumen venientibus à loco tenebroso, quia lumen disgregat constipatas partes.

De auditu verò patet. Motus enim aëris, qui ex sono prouenit, lædit aures. Odor autem ratione euaporationis lædit: sapor ratione primarum qualitatum, sicut in tactu lædit.

2. Concl. Sensibilia ratione specierũ lædunt, vel iuuãt sensum. Secunda conclusio probabilis. Sensibilia ratione specierum intentionalium lædunt etiam, vel iuuant sensum.

1. Ratio. Profectò hæc patet, quamuis à quibusdam negetur. Primò: quia istę species sunt accidentia quædam realia: poterunt ergo lædere, vel confortare sensoria.

2. Ratio. Probatur: quia albedo disgregare dicitur visum, & nigredo congregare: quod non fit, nisi ratione specierum. Nam species albedinis sunt magis accedentes ad lumen, & fortiores: ob id disgregant, vt lumen.

3. Ratio. Probatur Sect. 32. problem. q. 44. viride dicitur delectare ipsum visum & corroborare magis: quia in medio consistit extremorum: nec videtur quomodo hoc sit, nisi per speciem.

Nota de voce quãdo distinctius, longius & iucundius sentiatur, & cur. Vnum hic nota circa vocẽ, quòd aliud est vocem distinctiùs sentiri, aliud lõgius sentiri, aliud iucundiùs sentiri. Vox distinctiùs sentitur, cùm sola est, quàm cùm in consonantia: at longiùs sentitur in consonãtia cum alijs, quàm sola, vt dicitur Proble. Sect. 19. q. 2. tunc enim magis impellitur, & propellitur aer, qui sonos fert ipsorumq; species. Iucundiùs autem sentitur in mistione, & moderata, vt dicit Aristot. in præsenti: & quò maior mistio, eò dulciùs sentitur. Vnde Sect. 19. Proble. q. 24. dicitur, quòd dulciùs sonat, cùm cantatur ad tibias, quàm cùm ad lyrã: quia illi duo soni meliùs miscentur. quia vterque est in spiritu humano tam vocis ore ꝓlatæ, quam per tibiam emissæ.

Per hæc patet solutio ad argumenta. Ad primum dico, quòd lædit sensorium, & iuuat tam ratione adiunctæ mutationis realis, quàm ipsius speciei intentionalis. Est enim etiam hæc species reale accidens, vt dictum est. Ad 1.

Ad secundum respondeo, quòd si potentia esset perfecta, habensque totam latitudinem suæ perfectionis, nõ læderetur à speciebus intentionalibus: tamen quia aliquando imperfecta est, ob id à perfecta specie læditur: sicut lumen temperatum lædit oculum noctuæ propter suam imperfectionem. Ad 2.

Ad tertium non est similis ratio de Intellectu: nam Intellectus obiectum non mouet adiuncta aliqua mutatione reali, & propterea est immaterialis, & incorruptibilis secundum se: sensus autem corruptibilis, quocirca ipsa operatione consumitur. Adde etiam, quòd Intellectus ad intelligenda magna intelligibilia, etiam indiget aliquo confortante. Vnde Theologi in Intellectu creato, vt videat Deum, dicũt opus esse quadam qualitate confortante, & eleuante potentiam, quæ qualitas dicitur lumen gloriæ. Sed de hoc satis. Ad 3. 1. 2. 3.

An sensus communis sit in corde.

Quæst. V.

Controuersia hæc difficilis est ex eo, quòd duo insignes Philosophi in ea sunt discordes, puta Arist. & Galen. hic enim in cerebro, ille verò in corde ponit, vterque tamen conuenit in hoc, quòd sensus communis ibi est collocandus, vbi est fons, & principium sentiendi. Fatetur etiam vterque id esse fontem sentiendi, quod neruorum est origo: per neruos enim vis motiua, & sensitiua communicatur omnibus alijs partibus. In quo conuenit Galen. & Aristo.

Discor-

In quo differant & si inter eos cōtrouersia. Discordia verò est: Aristoteles putat cor esse principium neruorum 3. de part. ca. 4. venarum, & arteriarum: ob id in eo sensum communem ponit de Som. cap. 2. & de Iuuen. cap. 2. & alijs in locis. Galenus cōtrà, putat, cerebrum esse neruorum originem, ob id ibi sensum communem ponit lib. 7. de decretis cap. 2. 6. & 14. & lib. 8. de vsu partium capit. 3. & 4. Antè autem, quàm quicquā determinemus, explicanda est vtriusque sententia.

1. Aristot. sentētia. Aristoteles ergo libr. 2. de partibus. ca. 7. suam in hoc manifestat sententiam, quæ consistit in tribus conclusionibus.

2. eius cōclusio. Cerebrū nō est principium sētiendi. Prima est. Cerebrum non potest esse principium, & origo sentiendi.

1. Rō. Hanc probat primò. Nulla pars ab alijs omnib. discontinuata potest esse principium sentiēdi: cum enim principium debeat virtutem communicare alijs sensus & motus, necessariò aliquid debet eis continuari: at cerebrum est pars discontinuata ab alijs: est enim velut aliquid in vase cōtentum: ergo non potest esse principium sensus.

2. Rō. Secundò. Quod caret sensu, non potest esse principium sensus: at cerebrum caret sensu; nam expertum est non sentire, cum tangatur: ergo non est principium sensus.

Tertiò. Quod sanguine caret, non est principium sensus, cum partes sanguine, prædite, maximè polleant sensu: cerebrū, vt notum est, sanguine caret: ergo caret sensu, nec potest saltem esse principium sensus.

2. Aristo. conclu. Cor est principiū sentiēdi, & in eo est sens. cōis. Secunda ipsius conclusio. Cor est principium sensus, in coque situs est communis sensus.

1. Ratio. Probatur primò. Id, quod medium locum occupat in corpore animalis, debet esse principium sensus potius quam quod externum: cor autem est huiusmodi: ergo ipsum est principium.

2. Rō. Secundò. Id quod primò mouet, & viuit in generatione, est sensus & motus principium: at in embrione nondum formato cerebro cor palpitare percipitur, & sentire: ergo ipsum est motus, & sensus principium.

3. Ratio. Tertiò. Quod est neruorum principiū, est etiam motus, ac sensationis: sed cor est principium neruorum: ergo est principiū sensationis, & motus. Minor probatur ex eo, quia intra ipsum multa neruorum copia reperitur.

Quartò. Vbi appetitus, ibi sensus principiū: sed in corde est appetitus: vt patet in motu iræ, amoris, aliarumque passionum, quæ fiunt in corde: ergo ibi est sens. & motus principium. 4. Rō.

Tertia Aristo. cōclusio. Cerebrū ad hęc solū datū est vt répereet sua frigiditate calorē cordis. Tertia ipsius conclusio. Cerebrum est frigidissima, & humidissima pars, solum à natura in hunc vsum data, vt temperaret nimium cordis calorem, ne animal dissolueretur.

Probatur multis signis. Multis signis id ostendit. Frigiditas enim cerebri patet ex eo, quod non est carnosum, partes enim carnosæ calidæ sunt. Probatur: quia est terræ, & aqueę substantiæ, coctum enim durescit, non liquefit. Probatur: quia tactu sentitur frigidum. Probatur: quia habet venas paruas, & frequentes, ne si nimium sit sanguinis, calefiat cerebrum. Probatur ex effluxionibus: putat enim Aristot. quòd calore cordis à cibo vapores ad cerebrum ascendunt, qui nimia ipsius frigiditate ingrossati descendunt, per nasumq; & per saliuam purgantur: illiq; vapores in frigiditati descendētes faciunt calorem, & spiritus refugere ad cor, & fit somnus, qui est passio cordis non potentis virtutem & calorem communicare sensibus. Hæc duo indicant cerebri frigiditatem nimiam. Probatur: animalia calidiora plus cerebri habent: quod signum est, ipsum in cordis refrigerium esse: & vir plus cerebri, quàm fœmina habet, quia calidius cor ille habet. Ex his omnibus sumit argumentum, non esse cerebrum sentiendi principium ob frigiditatem nimiam. Atque hæc sunt, quæ Aristo. sentit hac in re. 1. 2. 3. 4. 5. Nota. 6.

2. Galeni senten tia cerebrum esse principiū neruorū, mot. & sēsus, & ibi esse sens. cōes. Galeni autem sententia cōsistit in duabus conclusionibus. Prima est. Cerebrum est principium neruorum, ac consequenter principium motus, & sensus, ibiq; sensus est communis.

Prima eius cōclusio. 1. Rō. Hoc probat rationibus concludentibus sumptis ab experientia. Primo constat ex anathomica sectione, quod nerui omnes à cerebro descendunt, nec vllo modo cordi tanquam origini coniunguntur. Cerebrū ergo est illorum principium.

2. Ratio. Secundò. Nerui quanto sunt cerebro propinquiores, tanto conspiciuntur latiores, & maiores: ergo ibi suam habent origi-

nem:nam Arist.ob id putat venas, & arterias esse à corde, q a iuxta cor latiores sũt.

3.Ratio. Tertiò. Si neruus ligetur medius, expertum est,quòd pars versus cerebrũ mouetur,& sentit:pars versus cor, nec sentit, nec mouetur: ergo cerebrum est principium. Hæc enim est certa experientia.

4.Ratio. Probatur quartò. Læsio capitis impedit sensum, corde manente illæso: impedit etiam motum,vt notum est: ergo cerebrũ est principium motus,& sensus.

2. Concl. Galeni. Secunda conclusio Galeni. Cerebrũ in alios vsus est,quam in cordis refrigerium.

Cerebrũ in alios vsus est à natura datũ quàm vt cor infrigidet. Hęc probatur. Primò:quia non est via, per quam cerebrum possit cor refrigerare: sunt enim viæ colli paucæ,& strictæ: & si cerebrum cor infrigidaret distans,tunc extra modum infrigidaret, & læderet propinquas partes.

1.Ratio.

2.Ratio. Probatur secundò:quia cerebrum sentitur valde calidũ & multo calidius, quàm aer externus calefactus.

3.Ratio. Probatur tertiò:quia potius cor calefaceret cerebrum,quia est maioris actiuitatis, tum propter calorem, tum quia cerebrum est supra,calor autem sursum tẽdit.

4.Ratio. Probatur quartò. Multa alia in cerebro sunt, & ab eo proueniunt, quæ indicant non in eum solum vsum esse,vt cor frigefaciat. Hæc est Galeni sententia.

Auctoris arbitrium in hac cõtrouersia. Pro huius controuersiæ resolutione, ego proponam quod mihi probabilius videtur, sequendo opinionem aliorum etiã insignium Philosophorum. Sit ergo prima conclusio:sensus communis & potentia distincta ab alijs exterioribus, distinctum habens organum.

1.Conclu. Sensꝰ cõis est potẽtia distincta ab alijs exterioribꝰ sensib. & in organo diuerso. Hæc est contra aliquos qui sensum cõmunem putant non distingui ab exterioribus,sed esse genus illorum sicut animal genus hominis,& leonis: nos tamen dicimus in priori parte cõclusionis, quòd est vna alia potentia,quæ dicitur communis, non prædicatione,sicut genus,sed causalitate,quia ab ea pendent aliæ exteriores.

1.Rõ pbãs primã partẽ conclusionis. Probatur argumẽto ipsius Arist. Distinguere enim sensibilia diuersi generis non potest vna potentia exterior sola, nec simul plures,vt in textu probatum est: ergo erit vna alia communis.

2.Rõ pbãs secundã partem. Hæc autem est organica, vt dicitur in posteriori parte conclusionis, quia est in brutis,in quibus omnes sensitiuæ potentiæ sunt organicæ.

Et probatur quia est perceptiua singularium tantũ, quod solis organicis inest: cum autem distincta potentia sit, distinctum habet organum. 1.Ratio.

2.Concl. Sensꝰ cõis nõ respicit immediatè sensibilia cõmunia. Secunda conclusio. Sensus communis non habet immediatè sensibilia communia respicere.

Hæc est contra Albert.qui putat, quòd sensus communis cognoscit primò sensibilia communia,sicut sensus particularis propria. Oppositum dicimus in conclusione,quòd sensus communis non sentit immediata sensibilia communia.

Ratio. Ratio est:quia eo modo sentit communis illa sensibilia, quo sensus particularis: sed particularis primò respicit propria: ergo & communis. Maior patet: quia non recipit sensus communis alias species,quã sensuum particularium. Sensus ergo communis pro obiecto habet sensatum exteriꝰ in communi,quod nomine vno caret.

Nota. 3. Concl. Sẽsus cõis est in cerebri parte anteriori. Tertia conclusio. Sensus cõmunis proximè est in cerebri parte anteriori. Hæc est Auicen. 6. natural. p. 4. cap. 1. & Albert. lib. de apprehen. par. 3. & est communis omnium ferè sententia: ob id nos in hac parte ab Arist recedimus. Argumenta enim Galeni in experientia certa fundatur, quam Philosophus amplecti debet, cùm non sit ratio conuincens, & demonstrans oppositum. Auctores pro hac sẽtentia.

Nota primo, quod cor est rex & vniuersale principium omnium operationum animalis. Aduertenda verò sunt duo. Alterũ est, quod cor est rex, & principium omnium operationum animalis,tam motus,quàm sensus: & hac ratione caloris naturalis, qui omnia in suis operationibus dispo-nit,& conseruat,& ratione ipsius fiunt spiritus motiui, & sensitiui postea in cerebro:& ob id omnia ei tribuuntur, vt vniuersali principio, non tamen est proximũ operans in sensu,& motu voluntario, sed cerebrum.

Nota secũdo in qua parte cerebri sit sensus cõmunis. Alterum est, quòd in parte cerebri anteriore sunt duæ concauitates, vna ad vnã partem versus vnum oculum,altera, ad alteram versus alterum, & hic sensorium ponũt communis sensus. Aliqui verò sub cauitatibus istis constituunt sensum communem:ex anatomia verò constat esse tertiam aliam concauitatem inferiorem ijs, in medio ferè supra palatum:ad quem omnes nerui,aurium, narium, & oculorum concurrunt: & ideo ibi ponunt sensum

communem

communem, & in alijs superioribus dictis ponunt imaginationem: quàm puto veriorem sententiā: quod ex eo patet, quòd; vt diximus, nerui aliorum sensuū ad hoc confluunt sensorium, & ab hoc spiritus in ipsos mittunt & ei tres sensus hi nobilissimi sunt proximi ad illum concurrentes, scilicet visus, olfactus, & auditus.

4. Cōclu. Sensui cōi multa insunt, quæ ordine sunt explicanda. Quarta conclusio. Sensui cōmuni multa insunt. In huius declarationem referā sex, quæ insunt communi sensui, quæ ordine sunt explicanda.

i. sentit sensibilia exterioribus simul cum exterioribus sensibus. Primò, simul cum alijs sensibus exterioribus ipsorū sensibilia percipit: debent enim sensus exteriores sensationem comparare instrumētis quibusdam huius sensus: hi enim exercent suam operationem dependenter à sensu cōmuni, ab eoq; recipiunt virtutem.

Nota. Vnde ligatis neruis procedentibus à sensu cōmuni in particularia sensoria, impeditur ipsorum actio: ideoq; Aristo. comparat ipsum puncto & centro circuli, in quo variæ terminantur lineæ.

Sentimus hoc sensu eadem sēsibilia absentia. Hoc sensu sentimus eadem sensibilia etiam absentia quamuis pauco tempore: diutiùs enim manet impressio in ipso quā in sensu exteriori: vnde si claudamus oculum, rem præsentem percipimus, etiā post, quam discessit.

Scdo percipit differētias diuersorum sēsibilium. Secundò inest etiam sensui huic percipere differentias diuersorum sensibilium propriorū, vt albi & dulcis, sicut cuilibet exteriori inest discernere differētiam propriorum obiectorū, vt visui albi, & nigri.

Not. quō sensus faciāt differentiā inter sensibilia. Vbi nota, quod ista discretio, & iudiciū non fit per aliquā proportionem, vel comparationem vnius ad alterum: sed per simplicem cognitionem ipsius diuersitatis: verbi gratia, album, & nigrum: vt diuersa visu cognoscuntur, quamuis non dicat visus, nec affirmet aliud esse vnum ab altero. Sic etiam dulce, & album sensui communi vt diuersa obijciuntur, & cognoscūtur: & hoc est discernere, non ipsa differre affirmare: sed ipsa vt diuersa cognoscere, ideo etiam docuit Arist. quod simul vtrūque percipitur: aliter enim differentia nō esset perceptibilis sine aliquo discursu.

3. percipit sensatiōes sensuū exteriorum. Tertiò inest huic sensui, sensationes sēsuum exteriorum percipere, de quo diximus in prima disputatione huius capitis.

4. deseruit phantasiæ. Quartò sensus sic communis deseruit alteri sensui interiori, id est, phantasiæ, de qua dicemus capite sequenti. Hæc enim potentia per species à sensu communi receptas operatur, vt magis declarabitur inferiùs.

5. accidit somnus hoc sensu impedito. Quintò. Somnus maximè, & primò accidit in hoc sensu: cum enim sensus hic impeditur, quominus spiritus sensitiuos, & motiuos mittat in sensus exteriores, fit somnus.

Nota ex quib. causis somnus fiat. Vbi nota, quod istud impedimentum potest prouenire duabus de causis. Altera est ex parte alicuius causæ positiuæ impedientis, & occludentis meatus, quibus spiritus communicantur sensibus, quæ causa solet esse vapor triplex.

Prima causa vapor triplex. 1. Primus cibalis dicitur: ex cibo enim ratione caloris cordis eleuantur in cerebrum vapores, qui cerebri frigiditate ingrossati vias spirituum occupat, & opprimunt, & accidit somnus qui naturalis dicitur.

2. Alter vapor dicitur humoralis: ex humoribus enim animalis ratione caloris eleuantur subtiles vapores in cerebrum, qui etiam infrigidati vias occupant, somnumq; inducunt, qui non est naturalis, qualis in aliquibus morbis accidit.

3. Tertius vapor est ex colliquamine, quādo nimio labore partes aliquæ subtiles fiunt, ascenduntque in cerebrum, eademq; causa somnum faciunt. Horum trium vaporum meminit Arist. lib. de Somn.

Quot simulcōcurrant ad sōnum. Vbi notandum ad somnum conuenire vapores, calorem ipsos eleuantem, frigiditatem ipsos condensantem: ipsi autem opprimentes vias spirituum, caput grauant somnumq; inducunt.

Secunda cā multiplex impedimētū spirituum præbens. Altera somni causa est non vapor, sed multiplex impedimētum spirituū: quod sine vapore potest contingere.

1. Primò ex debilitate caloris naturalis, qua spiritus interiores reddūtur, & motu suo priuantur, quamuis non sit propriè somnus.
2. Secūdò ex labore nimio, quo spiritus resoluti, interius confugiunt, vt reparentur.
3. Tertiò ex nimia attentione mentis spiritus in partes interiores retrahentis.
4. Quartò ex attentione alicuius sensus quomodo accidit dormire ad cantilenas.

His omnibus causis accidit hæc passio in communi sensu, vt dictum est.

6 inest sēsui cōi insomnium ex parte. Sextò inest huic sensui etiam insomnium. Vnde nota, quod isti vapores aliquando occludunt neruos, tam motiuos, quàm

quam sensitiuos, & tunc fit somnus, manetq; animal motu, & sensatione priuatum. Aliquando occludunt neruos sensitiuos, sed nō motiuos, & tunc animal dormiens mouetur, & ambular. Aliquando occluduntur & ligantur nerui concurrentes in sensum communem, manetq; libera phantasia, & memoria sensitiua, tuncque fiunt insomnia cum discursu etiam quandoq; Intellectus. Aliquādo solus exterior sensus ligatur, manetq; sensus communis liber, vt spiritus, in quibus species sunt, à memoria ad ipsum confluāt, & tunc maximè accidunt insomnia, phantasia operante circa species sensus communis, sicut si esset animal vigilans. Accidit ergo huic sensui propter hęc insomnium. Hæc sunt, quæ sensui communi insunt.

Ad Arist. argumenta. Superest ad argumenta Aristo. respondere, quibus probat cerebrū non esse principium sentiendi. Ad primum, negamus

Ad 1. non esse cerebrum continuum cum alijs partibus: est enim continuum cum ipso neruo, qui est eiusdē substantiæ cum ipso.

Ad 2. Ad secundum dico, quòd licètnon sit sensus in quibusdam cerebri partibus, tamen in his, quæ neruis sunt proximæ, in quibus sensoria interna sunt, sensus inest, & dolorem incutiūt. Et in ipso etiam sensus aliquis esse videtur, licèt obtusus: nam dolet etiam caput interius aliquando.

Ad 3. Ad tertium dicitur, quòd non vbi sensus est, ibi sanguis est: imò nerui, qui carēt sanguine maximè pollent sensu: similiter sensoria sensuum particularium, vt miringa, pupilla, & reliqua.

Ad alias argumenta, Arist. quibus probat cor esse principiū sentiendi. Ad alia argumēta, quibus cor esse principium sensus probatur: ad primū dico, quod cor est pars media, quæ temperiē dat omnibus partibus, vt suas subeāt operationes: non tamen ibi necessarium est esse principium sensus, sed vbi plures respondēt sensus. Vt autem notum est, sensus omnes

Ad 1. quinque in capite residēt, & illorum quatuor, non nisi in capite inueniuntur: in capite ergo est sentiendi principium.

Ad 2. Ad secundum respondeo, quòd duplex est motus. Alter naturalis, alter voluntarius. Naturalis in corde est, & ab hoc pulsibus communicatur. hic enim non est in animalis arbitrio, & talis benè inest cordi, & est primus in generatione, vltimus in corruptione. Est alter volūtarius, quo animalia communiter secundum locum se mouent, & hic non conspicitur primus in generatione, & hunc damus cerebro, tanquam origini neruorum. Et meritò id fit, vt cor sit venarum, arteriarum, motusque naturalis principium: cerebrum autē neruorum, & motus voluntarij: non enim benè hi motus vni principio, & instrumento inesse possunt.

Ad 3. Ad tertium negandum est prorsus, intra cor esse neruos illos: sed sunt ligamenta quædā, quibus solet natura partes constringere, & concatenare, ne dilabāiur. De differentia autem ligamēti, & nerui, vide Galen. lib. 12. de visu, parti. ca. 3. Aut si aliquis neruus reperitur, is est petexiguus, & quòd non omnium origo sit, sed ramusculus paruulus ex cerebro deriuatus.

Ad 4. Ad quartū dico, quòd sicut vermis percussus in cauda totus se mouet: ita per sensationem, quæ in cerebro est, mouetur potentia appetitiua, seu fit motus in corde, vbi appetitus est, nec est opus, illas potentias esse in vna eademque parte.

Alia signa Arist. ostendunt quidem cerebrum esse frigidum: quod non negat Galen. sed dicit Galen. quòd frigiditas cerebri est ad temperandos spiritus sensitiuos: si enim sint multum calidi, & mobiles, erūt inepti ad sensum: temperantur ergo à cerebro. Vnde quamuis cor sit radix spirituum vitalium, non tamē sunt sensitiui, nisi à cerebro temperentur.

Obiectio. Solutio. Nec obstat, quòd cerebrū propter suam frigiditatem non erit principiū sentiendi: quia hoc argumēto, nec cor propter suum calorem vehementem, qui non trahitur ad temperiem, quia necessarius est ad concoctionem: Frigiditas verò cerebri, sicut & neruus ratiōe influxæ complexionis apta fit ad sensationes, & motus. Et hæc sufficiant de ista difficultate.

Caput tertium.

Quoniam autē duabus differentijs. Tex. CL.

De imaginatione, & quo ordine tractantur. ARistoteles se ad disputandū de Intellectu præparans, in præsenti capite de quadam potentia media inter ipsum Intellectū, & sensum, putà de ima-

de imaginatione differit, eamque per differentiam ipsius ab Intellectu, & sensu venatur. Antequam aũt id exequatur, prius differentiam sensus ab Intellectu ponit.

Nota. Et aduertendum, quod loquitur de operationibus, quia clariores sunt: & quia si operationes differunt, etiam ipsæ potentiæ different.

Respōsio Antiquorum. In præsenti autem text. Antiquorum placita ponit, ipsosque repræhendit. Antiqui igitur per motum & cognitionẽ animam indagabant, vt dictum est sæpè: hæc autem cognitio est discernere, intelligere, & sentire.

Nota. Nota Philop. discernere, esse commune verbum ad intelligere, quòd est proprium Intelllectus: & sentire, quod est proprium sensus. Quamuis melius mihi videtur, vt discernere sit idem cum eo, quod statim dicitur, scilicet, sapere: & tunc intelligere erit operatio Intellectus cum discursu: sapere autem sine discursu, qualis est principiorum cognitio, & contemplatio perfecta: & hoc magis declarat inferius.

Explicatur error antiquorum. Cùm igitur animæ sit intelligere, sapere, & sentire, videbitur alicui omnia ista esse idem propter duas causas. Altera est:
1. quia tam intelligere, sapere, quam sentire sunt cognitiones entis: Intellectu enim & sensu ea tantùm, quæ sunt, cognoscimus.
2. Altera est: quia antiqui ista omnia vnũ faciunt, & idem, vt ex ipsorum verbis patet. Nam quæ sensibus insunt, vocabulis Intellectus exprimunt: quod Emped. facit in duobus locis. Primò dicit, semper sapientiam hominibus augeri iuxta cognitionem præsentium: at cognitio præsentium sensui cōpetit, sapientia verò Intellectui. Secundò dicit, somnia facere cognitionem, & sapientiam alienorum & ignoratorum: somniũ autem sensus est. Similiter Homerus facit: dicit enim, quòd Intellectus hominum terrestrium taliter se habet, qualiter quotidiè res succedunt. hoc autem sensus est, Philop. glossat verba horum in bonum sensum. Tu lege.

Omnis enim hi intelligere.

Tex. CLI.

Causa & radix erroris Antiquorũ.

APerit radicem, & causam huius erroris Antiquorum, dicens, ob id Antiquos sensum, & Intellectũ existimasse esse idem, quia ponebãt animam corpoream: vnde fateri oportebat, Intellectum esse potẽtiam corporis, sicut sensum. Adhuc autem radix huius erroris fuit: quia putantes simile cognosci simili, componebant animam ex omnibus, vt omnia posset cognoscere, vt dictum est in 1. de anima.

Arist. hoc arguit, conuellẽs hoc eorum fundamentum, quòd simile cognoscimus simili, & argumentum est, quòd non sufficienter locuti sunt. Quamuis enim tractauerint de sciendi modo, tamen de ignorantia nihil dixerunt, intellige ignorantiam prauæ dispositionis.

Extollit autem Aristo. insufficientiam eorum: quia potius oportebat tractare de ignorandi modo: quia hæc est nobis magis propria, quàm scientia: quod ex tempore competit. Plus enim temporis sumus in ignoratione & deceptionibus, quam in scientia. Addit etiam S. Thom. aliam causam, cur sit ignorãtia magis propria: quia ex nobis erramus, virtutẽ autem alterius auditorio ferè semper consecuti sumus. Nota ex D.Thom.

Duplex excusatio Antiquorum conuellitur. Possent Philosophi excusare se dupliciter. Primò dicentes non esse errorem, nec ignorantiam: sed quidquid apparet, verum esse, vt dicebat Democ. & hanc excusationem non impugnat, quia in 4. Meta. satis est impugnata. 1.

Secundò poterant se excusare, dicentes, scientiam esse cùm tãgimus, simile, ignorantiã autem, cùm dissimile. Verbi gratia, Si anima particula ignis cognoscit ignẽ, est scientia: si verò aquam, est ignorantia. Hanc reijcit, dicens, quòd ex eo sequitur quòd simile non scimus per simile, quod est contra ipsos. Et probat: Eadem est scientia, vel ignorantia contrariorum: ergo qua particula scimus esse ignem, eadem scimus aquam nō esse ignem, & hęc scientia erit, non ignorantia. 2.

Quòd igitur non idem sit sapere.

Tex. CLII.

HVnc sensum ab Intellectu differre ostendit. Et attende, quòd iudiciũ Intellectus duplex est. Alterum sine discursu, quale est principiorum, & in perfecta, & consummata contemplatione: & hoc in præsenti dicitur sapere. Alterum est per discursum, & dicitur intelligere: & hoc est triplex. Quòd sensus differt ab intellectu. Not. quotuplex sit iudicium intellectus.

Aut circa res necessarias, & hoc est scientia, vel ignorantia opposita. Vel circa res non necessarias, tamen speculatiuũ est, id est, nõ ordinatum ad opus, & hoc est opinio vera, aut falsa. Vel est ad res practicas, si ordinatum ad opus, & tale est prudentia, & ars cum oppositis. Prudentia enim docet media ad finem in agibilibus: ars in factibilibus, nec est aliud iudicium in Intellectu.

1. Ratio, q sentire nõ sit sapere, id est, intelligere sine discursu.

Si ergo iudicium sensus nullum est horum, benè sequitur, quòd sensus non sit Intellectus. Probat vnica ratione, quòd sensatio non sit sapere, id est, iudicium illud sine discursu. Sentire inest omnibus animalibus: at sapere inest non omnibus, sed paucis, vt notum est: non ergo sentire sapere est.

Quòd sentire nõ sit intelligere cu discursu.

1. Ratio.

Probat, quòd non sit intelligere, id est, discurrere duplici ratione. Prior est. Intelligere est modò cum vero, modò cum falso: vnde scientiæ opponitur ignorantia, prudentiæ imprudẽtia, opinioni veræ falsa. At sensus proprij obiecti, verus est semper: non ergo sentire intelligere.

2. Ratio.

Posterior est: Intelligere solùm inest rationem habentibus: at sentire etiam nõ habentibus: non ergo sentire est intelligere, & consequenter sensus non est Intellectus.

Imaginatio enim aliud est & à sensu.

Tex. CLIII. & CLIIII.

Qđ imaginatio non sit sensus, nec intellectus.

Ostquam sensum & Intellectum non esse idem probauit, accedit nũc ad ostendendum imaginationem, nec esse sensum, nec Intellectum, sed medium quid dicit esse. Nam imaginatio nõ fit, nisi ex præcedenti sensu: quæ enim sensimus, imaginamur: intellectio autem nõ fit sine imaginatione: non enim intelligimus, nisi imaginatione supposita. Vt ergo sensus imaginationi, ita imaginatio Intellectui deseruit.

Nota 1. Et nota hic duo. Alterum est, quòd per existimationem, intelligit iudicium Intellectus, siue cum discursu, siue sine illo,

Nota 2. siue verum, siue falsum. Alterũ est, quòd per intellectionem hic intelligit imaginationem, vt not. Philop. vtitur enim ambiguè hoc vocabulo, vt dicemus in textu sequenti.

Probat ergo imaginationem non esse existimationem tribus rationibus, & sic, nec imaginatio erit Intellectus. Prima ratio est. Existimare non est in nobis situm, & in arbitrio nostro: at imaginari est siũ in arbitrio nostro: ergo imaginatio non est existimatio: Maior est certa: non enim credimus, niũ ratione, vel euidẽtia ducti: at quæ volumus, & quo modo volumus, imaginamur.

Qđ imaginatio non sit ęstimatio, seu iudicium. 1. Ratio.

Ponit exemplum de his, qui vtuntur arte memorariua: fingunt enim sibi quasdã imagines & figuras pro libito, per quas res oblatas memoriæ mandant.

Exemplum.

2. Ratio.

Altera ratio est. Imaginatio nõ mouet appetitus passiões. existimatio mouet: ergo nõ est imaginatio, existimatio. Maior est certa. Qui fingit enim leones sibi appropinquare, & se esse in medijs periculis nihil timet magis, quàm cùm depicta videt: quod si timet, id fit, quatennus id ita esse iudicat, vel ita futurum esse.

Tertia ratio est. Existimatio habet species, putà, scientiam, sapientiam, artem, prudentiam, intellectum, & opposita de quibus 6. Eth. tractat: at nulla harum est imaginatio: ergo imaginatio non est existimatio, & consequenter imaginaria potentia non est Intellectus.

De ipso autem intelligere.

Tex. CLV.

Prosequitur, imaginationem à sensu, & Intellectu separare: distinguit tamen ipsum intelligere. Vbi nota cum Philopo. quòd suprà diximus, intelligere non vno modo accipi in hoc capite, hic enim sumitur, vt commune imaginationi, quæ est partis irrationalis, dicique solet Intellectus passiuus, & etiam intellectioni Intellectus.

Dupliciter accipitur intellectus & intelligere.

Diciti; quòd cùm intelligere differat à sensu, & hoc sit duplex: alterũ imaginari, alterum ipsum verũ intelligere: postquam determinatum fuerit de imagnatiõe, pòst in capite sequenti dicet de Intellectu.

Incipitq; in particulari imaginationem distinguere ab omnibus alijs cognitionibus, duobus suppositis. Alterum est: quòd cùm imaginaria sit vis, qua aliquid nobis apparet esse, aliquodq; in nobis phantasma fit, id est, apparens aliquid est in nobis, videbitur compu:ãda inter eas vires, quibus vera,

Distinguitur imaginatio ab omnibus alijs cognitionibus.

bus vera, vel falsa percipimus, quæ sunt scientia, opinio, Intellectus, & prudētia. Non enim videtur, quid aliud esse possit. soli hi habitus sunt ad verum, vel falsum. Alterū est, quòd hic sumitur imaginatio absq; metaphora, id est pro ipsa vera imaginatione: aliquando enim vocabulum transfertur ad Intellectum, & sensus: & incertas cognitiones, vocamus imaginationes.

Quòd igitur non sit sensus.

Tex. CLVI.

Qđ imaginatio non sit sensus. 1. Ratio. PRobat imagnationem non esse sensum, quinque argumentis. Primum est, quòd non sit, nec sensus in actu, nec sensus in potentia. Nō quidem est sensus in actu: quia imaginatio est, etiam cùm non sentimus actu, vt in somnijs. Non sensus in potentia, quia sensus in potētia continuò inest: at imaginatio non semper inest.

Philopo. vult hanc posteriorem partem esse nouum argumentum: sed id est contra contextum. Vnicū enim est argumentum, vt expositum est.

2. Ratio. Secundum argumētum est Sensus actu inest omnibus animalibus: imaginatio autem non: non enim inest vermibus, formicis, nec apibus: ergo imaginatio non est sensus.

3. Ratio. Tertium est. Sensus semper est veri, & illius quod est: at imaginatio plurimum falsa: non ergo sensatio est imaginatio.

4. Ratio. Quartum. Sensatio est certa, & absque dubio: at cùm imaginamur, dubitamus, an ita sit: ergo imaginatio nō est sensatio.

5. Ratio. Quintum est. Quæ sensimus, etiā clausis oculis, & absentibus sensibilibus intra nos imaginamur: ergo imaginatio non est sensatio. Ac si dicat, Sensatio est præsentis, imaginatio etiam absentis est: ergo non est sensatio, nec sensus.

At verò neque eorum.

Tex. CLVII.

Qđ imaginatio non sit sciētia, nec intellectus. CVm probasset imaginationem non esse sensum, nunc probat non esse scientiam, nec Intellectum, nec opinionem. Et quidem, quòd non sit scientia, nec Intellectus, notum est: quia hæc semper sunt vera, imaginatio autem falsa aliquando est. At de opinione dubium est: quia opinio quandoque vera, quandoq; falsa est. Probat autem, quòd non sit opinio. Opinionem sequitur fides: at imaginationē non sequitur fides: ergo imaginatio non est opinio: opinionem vocat rationē ipsam, qua aliquid iudicat: fides verò est credulitas ipsa, & assensus: qui rei probatæ adhibetur. Quòd nō sit opin.

Maior est nota. Minorem ostendit. In brutis, in quibus nulla est fides, ob id nec opinio. Quòd autem in eis non sit fides, ostendit. Quibus inest fides, competit persuaderi: at nihil potest brutis persuaderi: ergo nec inest fides: nam persuadere est in fidem inducere. Nota.

Minorem probat: quia illis potest aliquid persuaderi, quibus ratio inest. Dubitabis. Nam videtur, quòd bruta cicurentur, & disciplinæ capacia sint: videtur ergo quòd illis possit aliquid persuaderi. Respondet benè Philop. quòd non faciunt bruta illa omnia ex vi cognitionis, nec alicuius rationis: sed solùm assuefactione quadam causante inclinationem: at persuadere, est vi cognitionis credulitatem inducere.

Manifestū itaq;, quòd neq; opinio.

Tex. CLVIII.

PRobauit nō esse opinionem, nec sensum: nunc ostendit, ꝙ nec sit vtrunq; simul: quod tripliciter posset esse. Aut quòd sit opinio formaliter, & sensus materialiter: & tunc imaginatio esset opinio cum sensu. Secundò econtrà, sensus formaliter, opinio materialiter: & tunc erit sensus cum opinione. Tertiò, ꝙ sit aggregatum ex vtroque, putà, opinio, & sensus. Qđ imaginatio non sit simul sensus & opinio. Not. trib. modis pō iest contingere.

Quòd autem nihil sit horū probat duplici ratione. Priorem dicit esse per ea, quę dicta sunt. Si enim differt à sensu per se, & opinione per se, quia quæ sensui insunt, & quæ opinioni insunt, ei non possunt inesse: differt ab vtroque simul. 1. Ratio.

Posterior ratio procedit vno supposito: quòd si imaginatio est opinio cum sensu, tunc opinio cum sensu debent esse vnius subiecti: quia sæpè stat vnum imaginari si ergo imaginatio est opinio illius simul cum sensu, tunc debent esse circa idem: vt opinari & simul sentire idem, sit imaginari. Vnde, si vnum sentimus, alterū opinamur, 2. Ratio.

Supposi-tio quædam. namur, talis opinio cum sensu non erit imaginatio: sed vtrunq; debet esse vnius, aut albi, verbi gratia, aut mali, non autem vnum vnius, alterum alterius: hoc est manifestum: sequitur ergo iuxta hoc, quòd nihil aliud erit imaginari, quam opinari, quod apparet, & per se sentitur.

Apparent autem & falsa. Tex. CLIX.

Nectitur secunda ratio. PONIT modò rationem. Sensus, & opinio discordant in eo, quod imaginamur: ergo imaginatio non est opinio, & sensus eiusdem. Antecedēs patet. Imaginatio percipit Solem paruæ quantitatis: opinio autem, & sensus discordant: nam sensui apparet minor terra: secundum opinionem verò, quam aliquis accepit ab Astrologis, maior est terra: non potest ergo esse imaginatio opinio, & sensus simul eiusdem.

Probatur consequentia: quia cum opinio debeat conformari sensui, debet esse vnū ex duobus. Aut quòd deserat illam, & sumat oppositam: & hoc nō potest esse, quia opinio, & assensus non abijcitur, nisi vel obliuione, vel morte, vel ratione contraria, quorum nullum in præsenti casu est.

Aut erit alterum, quòd illa opinio fiat falsa: & hoc esse non potest, quia obiectum manet idem, putà, Sol maior terra: tunc autem opinio ex vera fit falsa, cùm obiectum mutatur ignorante eo, qui habebat opinionem. Cùm igitur nihil horum sit, opinio erit vera, & sensus falsus: non ergo vtrumq; simul erit imaginatio: non enim hæc simul vera, & falsa esse potest.

Sed quoniam est, moto hoc moueri aliud. Tex. CLX.

Quid sit imaginatio. OSTENDIT hactenus quid non sit imaginatio: nunc ostēdit quid sit. Assumit autē prius aliqua.
1. Primò, quòd vnum motum potest mouere aliud: est enim aliquid, quod
2. moueatur, & moueat. Secundò, imaginatio est motio quædā, & passio: cùm enim sit cognitio, quædam erit passio, & motio
3. ab aliquo obiecto facta. Tertiò non fit imaginatio, nisi in his, qui sentiunt: nec aliorum obiectorum est, nisi eorum quæ sensata sunt: imaginamur enim, quæ sensu percipimus, quamuis aliquando non eodem modo, quo percipimus: imaginatio enim sæpè composita percipit, quæ disiuncta sensu percepta sunt, & econtrà: vt ex monte, & auro percepto, imaginatio fit montis aurei.

Supponitur quartò. Sensus actu potest 4.
alterum mouere, id est, quæ sensu percepta sunt, possunt percipi ab alia potentia, hancque mouere possunt. Vt enim dicemus, imaginatio percipit, quæ sensu cognita sunt, & tunc talis cognitio, quæ fit ab eodem obiecto sensato, erit similis sensationi illius. Verbi gratia: Si aliqua potentia mouetur à re iam visa, illa potentia cognoscet rem illam, sicut visus cognosceret, si res illa esset, & ita fit: quæ imaginamur enim sunt, sicut ea, quæ sensimus.

Erit vtique hæc motus. Tex. CLXI.

ERBA priora text. exposita sunt: in reliquis infert iam genus ipsius imaginationis, putà, est motus, & passio, non quæcunque, sed quæ inest solùm sentientibus: & non vtrunque, sed per sensum inest, id est, ab his, quæ sensu percepta sunt. Et ferè hæc est definitio, quòd imaginatio sit motus factus ab his, quæ sensu percepta sunt, id est, cognitio eorum, quæ sensata fuerunt, vel sentiuntur, vt inferius declarabitur. Quartum colligit Arist. genus imaginatiōis, esse motū quendā & passionē sentientium.

Ponit autem duo, quæ insunt imaginationi. Alterum: quòd habentia imaginationem, ea vtūtur ad actiones suas obeundas. secundum: quòd eam appetitus patitur. Alterum: quòd aliquando ipsa est vera, aliquando est falsa. Causam autem dat, quare aliquando sit vera, aliquando falsa. Et causa est: quia non imaginamur, nisi quę sensata sunt sensibus exterioribus, sed isti errant in suis sensibilibus. ergo & imaginatio. Minorem ostendit, distinguens tria sensibilia sensus exterioris. Proprium, in quo non contingit errare, nisi parum, id est, in particulari obiecto, & in applicatione, vt diximus libr. 2. Aliud est per accidēs, id est, subiectum, in quo est proprium sensibile: & in hoc contingit error, vt notum est. Tertium, est sensibile commune. Duo quæ cōueniūt imaginationi. Tria sensibilia sensus exterioris, & quo in eis contingat error.

quod est in eo subiecto etiam, in quo est proprium sensibile, vt figura, magnitudo, motus, & alia: & in his consistit passim, & frequenter error.

Dubitabis: Quare dicit, quòd in communibus est maximè errare? Videtur enim quòd magis erremus in sensibilibus per accidens. Philop. conatur respondere: sed puto, quòd non satisfacit. Respōdeo itaq; quod in communibus dicimur maximè errare: quia semper ipsa sentimus cum proprijs: in eo autem quòd pluries cognoscit, pluries etiam accidit errare. At sensibilia per accidens rarò iudicantur: ob id rarò erratur: at forte æquali in hoc magis erratur.

Motus autem ab actu factus.

Imaginatio circa illa tria sēsibilia in quo conueniat & differat à sēsu.

Applicat modò errorem in imaginatione in his tribus sensibilibus, quæ vocat sonos: ponitq; differentiā inter sensum & imaginationem: & litera est obscura propter concisionem: sed sensus & expositio hęc est. Motus factus ab actu, id est, imaginatio fit ab his dictis tribus sēsibilibus: sed differt, & conuenit cum sensu. Conuenit quidem: quia sensus in proprijs est verus, & in alijs duobus, scilicet communi, & per accidens decipitur, præsertim cum in distantia sunt; ita & imaginatio: differt autem, quod sensus est obiecti tantùm pręsentis: at imaginatio etiam absentis.

Dubium. Dubitatur, quomodo imaginatio dicitur nunc vera circa propria, superius verò falsa, cùm dixit eam à sensu differre.

Solutio. Respondet Philo. quòd imaginatio circa propria sensata duplex sit. Altera, quæ percipit sensata simplicia, sicut sensus: & hæc vera est. Altera, quæ propriorum species componit, vt superius dicebamus: & hęc falsa sæpè est, & sic à sensu differt, qui semper est verus.

Si igitur nihil aliud habent, quæ dicta sunt, quàm imaginationem.

Definitio imaginationis.

Concludit definitionem imaginationis, dicens, quod si quæ dicta sunt, non alteri competunt, quàm imaginationi, & imaginatio est, quod dictum est: erit imaginatio motus à sensu facto actu, id est, cognitio eius, quod alijs sensib⁹, tam communi, quàm exterioribus sensatum est, vt dicit Philop.

Nota. Et si vis ipsam potentiam definire, erit imaginatio potentia moueri apta ab his, quę alijs sensibus iam sensata sunt: atque hæc est definitio imaginationis, & pro actu, & pro potentia. Aristo. enim definit eam, quę actu est, quia notior est actio quā potentia.

Quoniam autem visus maximè sensus est. Tex. CLXII.

De nomine imaginationis quare indicatur.

Nominis rationē nunc dat, quę talis est. Cùm imaginatio sit circa actu sensata, & inter sens⁹ nobilissim⁹ sit visus, decuit, vt ab eo, quod in visu est, sumere nomen. In visu autem id ęst, vt sine luce nō fiat visio: à luce ergo denominatur imaginatio, & ita fit. Gręcè namq; φῶς significat lucem, & φαίνω luceo, à quo phantasia erumpit, atq; imaginatio dicitur.

Finalis cā imaginationis, cur sit animalibus & hominib⁹ data.

Statim finalem dat causam, quare natura dederit imaginationem. Respondet, ꝙ brutis dedit, vt per eam tanquam per rationem dirigerentur, & mouerentur ad suas operationes. Imaginationes enim manent idest, sunt etiam absentibus obiectis, similesque sunt sensationibus, ob id mouent appetitum animalium. Hominibus autē dedit, vt per eam operarentur, quando ratio est impedita: impeditur autem in passionibus, vt ira, amore, odio, & alijs: impeditur etiam in morbo, etiam in somno. Vt ergo homines operari possint, etiam cū ratio non operatur, dedit natura imaginationem, & hæc est causa finalis. potest etiā altera addi: ideo homini datam, vt subseruiat intellectui, præbens ei phantasmata. Concludit dictum esse de ipsa imaginatione quid sit, & propter quid sit, ac perinde de tota sensitiua parte.

An phantasia distinguatur à sensu cōmuni. Quæst. VI.

1. Argu. ꝙ nō distinguatur.

Duos ab Aristotel. sensus internos traditos habemus: videtur autem quod vnus sit. Primò autoritate; libro de memoria capit. 1. dicit, quod phantasiari, & memorari sunt passiones primi sensitiui, id est, communis sensus: videtur ergo, quòd me-

moria, & phantaſia ſint idem cum ſenſu communi.

2. Argum. Probatur ſecundò. Phantaſia habet idē obiectum cum ſenſu communi: ergo ſunt idem. Antecedens patet: nam phantaſia percipit ſenſata per ſenſus exteriores, ſicut & ſenſus communis.

3. Argum. Probatur tertiò: quia definitio phantaſiæ videtur conuenire ſenſui communi: hic enim eſt motus à ſenſu in actu: non enim percipimus ſenſu communi, niſi quę ſenſu exteriori ſentiuntur.

4. Argu. Probatur quartò. Videtur nō bene definiri phantaſia per motum, cum illa ſit vis animæ, & facultas permanens.

De quot, & quibus agēdū. In hac difficultate occurrunt quatuor tractanda. Primum eſt, numerus ſenſuum interiorum. Alterum eſt, ipſorū organa. Tertium eſt, ipſorū Operationes. Quartum eſt ipſorum finis.

De numero ſenſuū interiorū. Prima opinio aſſerēs eos eſſe quinque. Circa numerum, eſt duplex ſententia principalis. Altera eſt Auicen. li. 6. p. 4. ca. 2. Algazelis libel. de anima. tract. 4. cap. 4. & Alber. tract. 4. cap. 7. landu. q. 37. qui ponunt quinque ſenſus interiores.

Qui ſi nihil quinq; ſēſus variè opinātes. Alber. ſententia. Sed aduerte, quòd quamuis in numero conueniant, in re ſint diſcordes, quod nō nulli non aduertunt. Secundum igitur Albert primus ſenſus eſt communis, qui ſenſata omnium exteriorum ſenſuum ſimul cum ipſis percipit.

Primus ſēſus cōis. Secūda imaginatiua. Secundus eſt imaginatio, quæ retinet ſpecies ſenſus communis, & eſt velut memoria ipſius, & hæc percipit ſenſata in abſentia ipſorum.

Tertia æſtimatiua. Tertius eſt æſtimatio, quæ percipit aliqua non ſenſata ſenſibus exterioribus: vt ouis videns lupū, & cognoſcens ipſum viſu & ſenſu communi, per æſtimatiuam percipit inimicum, & aduerſum ſibi: inimicitia autem non eſt res ſenſata, quæ ſenſu exteriori percipiatur: ob id ſolent Philoſophi dicere, quòd æſtimatio ex ſpeciebus ſenſatis elicit intentiones non ſenſatas, id eſt, ex rebus ſenſibus cognitis, cognoſcit aliqua, quæ ſenſus nullus percipit.

Quarta phantaſia quæ & cogitatiua. Quartus eſt phantaſia, & hæc facit tria. Primò coniungit ſpecies ſenſatorum, quæ erant in imaginatione: vt quādo ex auro & monte formamus montem aureum. Secundò coniūgit ſpecies non ſenſatas cum ſenſatis, vt cum hoc album percipit vtile, & conueniens. Tertiò etiam coniungit non ſenſatas inter ſe, vt cùm agnus matrem percipit delectabilem: hæc virtus ſecundum Albertum eſt nobiliſſima omnium ſenſitiuarum: & in homine dicit vocari cogitationem.

Quinta memoria. Quintus ſenſus eſt memoria, in poſteriori parte capitalis conſtituta: & hæc conſeruat, quæ phantaſia percipit. Hęc eſt ſententia Alberti, & Algaz.

Quæ quidē in duobus differt ab Auic. Primo in ordine. Nam Auic phantaſiam facit tertiam, poni imaginationem: Albertus verò ponebat eſſe quartum.

Secundò in re: Nam Auic. dicit imaginationem non cognoſcere, ſed retinere ſolum & conſeruare ſpecies ſenſus communis: & Alber. dicit, quod cognoſcit etiam in abſētia obiectorum. Hęc eſt prima ſententia principalis.

2. Opinio S. Th. quatuor eſſe tantū ſenſus. Primus ſēſus cōis. Secundus imaginatio. Tertius æſtimatiua, q̃ in homine dicitur cogitatiua. Quartus memoria. Altera ſententia eſt S. Tho. 1. p. q. 78. ar. 4. & Auer. tertio de Anim. commē 6. qui putant quatuor eſſe ſenſus internos. Primus eſt ſenſus communis. Alter eſt imaginatio, quæ retinet tantum ſpecies. Tertius æſtimatio, quæ in homine eſt cogitatio, quæ percipit intentiones non ſenſatas: non enim vult S. Tho. quòd in brutis fiat illa ſpecierum compoſitio. Quartus eſt memoria, quę conſeruat ſpecies nō ſenſatas. Hæ ſūt Philoſophorum opiniones.

1. fund. de quatuor cerebri partibus, ſeu ſinib. Pro reſolutione aduerte vnum, quod multùm conducit ad huius determinationem: quòd cerebrum in duas medietates eſt diuiſum ab occipite in ſinciput, id eſt, à parte poſteriore in frontem: ita vt vna medietas ſit ad vnam auriculam, altera verſus alteram. In parte autem anteriore vtriuſque medietatis huius ſunt duo ſinus & concauitates ex æquo, vna eſt in parte anteriore vni' medietatis, altera eſt in altera. Vlteriùs, iſti duo ſinus in vnum poſtea concurrunt, qui eſt in media cerebri parte, & hic in alium etiam inferiorē, qui in occipite, vbi cerebellum ponitur, terminatur. Vnde ſolum ſunt hi quatuor ſinus, & in hoc non inanibus diſcurſibus credendum eſt, ſed oculatis experientijs, quæ ex anathomica ſectione habentur: de qua Galenus 8. de vſu partium, tract. & alij multi huius artis periti.

2. Fund. ſinus oēs cerebri eſſe ſpiritibus plenos. Aduerte ſecundò, quòd omnes hi ſinus pleni ſunt ſpiritibus ſubtilibus ſenſitiuis, quanuis in vltimo ſinu plurimi abundēt, & perfe-

& perfectissimi sint, quamuis iste sinus sit omnium minimus, sicut primi sunt omnium maximi. In his spiritibus sunt conseruatæ species rerum sensatarum, quæ nomine peculiari phantasmata dicuntur. Cumq; isti sensus viam habeant communem, fit, vt spiritus possint ab vna parte in aliam, & ab vno sinu in alium transmitti, à virtute animæ, vel à causa alia extrinseca.

3. fund. In quo exteriores sensus differãt ab interioribus. Aduerte tertiò, quòd sensus interiores in hoc ab exterioribus differant, quòd exteriores à re exteriore immediatè mouentur, ob id exteriores dicuntur: at interiores non ab ipsa re immediatè, quin prius sensu exteriori sensata sit, ob id interiores dicuntur: simul etiam, quia hi organa in cerebro interna, illi externa habent.

1. Conclu. Sẽsus interiores tantum autẽ tres. His suppositis sit prima cõclusio probabilis. Sensus interiores tantum sunt tres. Hęc conclusio est contra prædictas opiniones: puto tamen esse mentem Arist. & Gręcorum omnium. Sensus ergo sunt isti, Sensus communis, AEstimatio seu imaginatio, & memoria. Vnde imaginationẽ, vel phantasiam non separo ab AEstimatione, sed eadem (vt puto) virtus est, quæ elicit species non sensatas cum ea, quæ in absentia obiectorũ ipsa percipit, speciesq; connectit. Hoc probatur primò autoritate expressa Arist. Nam de phantasia ipsa, quæ illas imagines percipit, dixit quòd animalia multa per eam agunt, & quòd in eis est, id quod in hominibus est ratio. Cũ igitur AEstimatio sit, quę operari facit animalia, profectò eadem erit vtraque.

Primò ab auth. Aristot.

2. Probatur. Si AEstimatio esset solùm, quę percipit intentiones non sensatas, tũc non differret ab opinione: quia semper illa mouet appetitum sicut opinio: vt ergo argumentum Arist. habeat vim, oportet dicere, quod AEstimatio etiam habet imagines formare, quæ non mouent: at opinio semper mouet. Dico clarius, quòd Aristotel. vtrunque vni potentiæ tribuit, & Aestimare, & imaginari: ob id ab opinione differt.

3. Probatur: quia diminutus esset Aristoteles, si de his non ageret, cùm tamen postea tractauerit de memoria, quam hic prætermiserat.

Secũdò ex organorũ numero. Sed probo secundò ratione, qua plurimum persuadeor. Numerus sensuum non est vltra organorum numerum multiplicandus: at sunt tria organa, sunt ergo tres potentiæ. Minor patet. Duo illi sinus sunt pro sensu communi, medius pro phantasia, tertius pro memoria: quod eo confirmatur, quòd læsa aliqua ex his partibus, læditur operatio talis potentiæ. Similiter quia pars illa anterior est humidior, vt facilè recipiat, quamuis non retineat: at media est temperatior, vt recipiat, & retineat: vltima verò siccior est, vt magis retineat, pro memoria.

Prima obiectio. Respondebit Auic. quod illorum duo rum sinuum vnus est pro communi, alter pro imaginatione. Sed hoc non valet: sunt enim illi omnino æquales, eiusdemq; rationis, sicut duo oculi, duæ aures. Probatur: quia non est transitus ab vno in alterum, sed vterque in tertium concurrit.

Respõsio prima.

Secũda obiectio. Solutio. Respondet Alber. quòd vna medietas sinus medij est pro AEstimatione, altera pro phantasia. Sed hoc nihil est: potentia enim vnum habet organum perfectum, & integrum.

Tertia tõ ex operationibus. Probatur tertiò: quia sicut Intellectus est apprehendere, & iudicare, ita etiam erit vnius virtutis sensitiuæ formas percipere, & AEstimare: quod est iudicare quoddam.

Adde etiam, quod phantasia idem prorsus apud Græcos significat, quod apud Latinos imaginatio: vnde eadem virtus est prorsus: & hæc est, quæ imaginatur, & etiam elicit non sensatas intentiones.

Confiteor tamen eam opinionem, quę quatuor potentias ponit, addens phantasiæ seu imaginationi æstimatiuam distinctam, cognoscentem illas species insensatas, & iudicantem non carere magna probabilitate, triplici de causa. Primò, quia contingit aliquem bene imaginari, & malè iudicare: habere, inquam, vim imaginandi optimam, iudicandi verò ac æstimandi pessimam. Quare vterq; actus non videtur ad eandem potentiam spectare. Nam aliàs, si vnius & eiusdem potentiæ essent, tunc qui vnum rectè posset, etiam alterum posset rectè exercere. Secundò: quia in somnijs contingit solui imaginationem, & tamen ligare iudicium, & æstimatiuam. Tertiò: quia videmus aliquem valere apprehensione & ingenio, & non iudicio: & contra, alterum valere iudicio,

& non ingenio & appræhensione, vt quotidiè in scholasticis experimur. Quorum alterum ex imaginatiua, alterum ex æstimatiua peruenire videtur. Probabilius tamen putamus esse tres.

2. Concl. Harũ potentiarũ variæ sunt operationes.

Secunda conclusio. Harum potentiarum variæ sunt operationes. In primis, sensu communi sensata sensuum exteriorum, ipsorumque differentias percipimus, præsentibus tamẽ sensibilibus, seu ad aliquam modicam absentiam: de hoc autem sensu plura diximus superiùs.

Sensus cõmunis operationes.

Aestimatiua duas operationes habet, & nõ sensatas intentiones percipere, & in absentia obiectorum ipsa percipere.

Æstimatiuæ, seu phantasiæ operationes. Memoriæ operationes.

Memoria autem retinet & conseruat eas intentiones tam sensatas, quàm insensatas. Aliqui etiam putant, quòd quandã habeat operationem, videlicet cognoscere res cum circumstantia temporis, id est, quæ sensatæ sunt: non quòd tempus formaliter peipiat, sed materialiter: hoc est, quòd cognosceret rem eum hac circumstantia, quòd aliàs sensata fuit, vel æstimata: & videtur sic dicere Albert. loco citato, & Aristoteles lib. de memoria, quanquam communiter alij melius loquantur, putantes memoriã non cognoscere, sed solùm conseruare species, vt D. Thomas 1. p. q. 78. ar. 4. & ibi Caietanus & alij: nisi de memoria hominis loquaris, quæ habet etiam reminiscentiam per discursum, quanquam hic actus potiùs est Intellectus, subministratis à memoria & imaginatione speciebus: sicut etiam simplex memorandi actus est eiusdem Intellectus, vel imaginationis, ministratis speciebus à memoria, in qua tanquam in quadam theca reseruantur. Hæ ergo sunt operationes harum potentiarum, magis tamen ista declarabuntur in quæstione sequenti.

3 Conclu. Hæ potentiæ sunt à natura cõcessæ, vt animalia perfectè suas actiones exequantur. Explicatur & probatur cõclusio in bruto & in homine.

Tertia conclusio. Istæ internæ virtutes & potentiæ sunt à natura concessæ, vt animalia suas actiones perfectè exequantur.

Vbi nota, quòd homo in hoc differt à brutis inter alia, quòd bruta solas habent operationes ordinatas ad victum: Vnde quicquid per æstimatiuam iudicãt, quidquid memoria attingunt, totum est ordinatum ad praxim, & ad opus, putà, vt moueantur, vt quiescant, vt prosequantur, vt fugiant, totum denique ad passiones appetitus mouendas est secundum quem appetitum in esse conseruare se student.

Homo autem præter praxim, habet puram contemplationem. Vnde sensus hi non solùm ad operationes ei deseruiunt, sed etiam ad intellectionem. Intellectus enim sensibus iuuatur, vt ministris, ob id plura cognoscũt hi sensus in homine, quã in brutis: vt sequenti quæst. ostendemus. Vnde Aristot. proœm. Metaphysic. dicit, quòd sensus quamuis nihil essemus factuti diligeremus propter scientias. Ex his igitur omnibus patent numerus, organa, operationes, finis horum sensuum interiorum. Ad argumenta ergo oportet iam respondere.

Ad 1.

Ad primum dico, quòd memorari, & imaginari vocãtur passiones sensus communis, nõ quòd ipsius sint, sed quod causentur ab ipso: quia memoria, & phantasia præsupponunt sensum communem, sicut communis exteriores, ob id horum passio potest dici ipse communis.

Ad 2.

Ad secundum dico, quòd licèt idem cognoscat, habeatq; idem obiectum primũ, tamen non eodẽ modo: sensus enim communis per sensus exteriores immutatur ab illo, at phantasia mediante etiam ipso sensu communi: & vlterius habet aliam actionem præter illam, putà, species non sensatas percipere, & illud idem obiectum communis in absentia percipere: quod etiam sentit obiectum diuersum, ideò distincta est potentia. Nam potentiæ subordinatæ sic se habent, vt superior cognoscat id quod inferior, & aliquid aliud, vel alio modo: & ita fit in præsenti: superior enim est phantasia sensu communi.

Ad 3. 1. solutio.

Ad tertium. Aegid. vult quòd illi definitioni addatur illa particula, (secundum quam animalia agunt.) & sic differt à sensu communi, qui non mouet animalis appetitum. Caiet. addit alteram, scilicet (Et est similis sensui exteriori) ad differentiam Intellectus. Sed profectò, quamuis omnes hæ particulæ in textu sint, nõ tamen sunt de definitione, nisi tantum, quòd est motus à sensu in actu.

2. Solutio Reijciuntur hæ solutiones.

Solutio vera.

Ob id dico cum Philop. quòd per sensum intelligit simul communẽ cum exteriori: & tunc est sensus, quòd imaginatio, seu phantasia mouetur à sensibilibus proprio, & communi simul sensatis: quia communis sine proprio non operatur.

Ad quar-

Ad 4. Ad quartum dico, quòd ibi definitur phantasia in actu pro operatione, & pro materiali: Si verò potentiam velis definire, sic posses dicere, esse virtutem, quæ à sensibilibus sensatis primò apta est moueri, illaque iudicare.

An in parte sensitiua sit aliquid rationis.
Quæst. VII.

Sensus q-ratiõis.

Orãdum primò quid ratio sit. Vocamus enim rationẽ, vim, & facultatem animæ, quæ ex vna cognitione in aliam venit virtute illius talis cognitionis. Vnde ex vnius cognitione in alterius cognitionem transire, non est ratio: sed cum virtute præcedentis cognitionis aliud secũdum se occultum cognoscimus. Et hoc modo petimus, an aliqua potentia cognoscitiua sit rationatoria, quæ sit sensitiua potentia.

1. Arg pro parte affirmat. Et videtur quòd sic. Vbi est prudentia, ibi est ratio: sed in brutis, quæ non habent nisi solas potentias sensitiuas cognoscitiuas, est prudẽtia: ergo ibi est ratio, & consequenter facultas sensitiua est rationatoria. discursus est notus cum maiori. Minor probatur 1. Metaphysic. cap. 1. Apes, & formicæ dicuntur habere prudentiam.

2. Argum. Probatur secundò. Bruta sunt capacia disciplinæ: multa enim animalia docentur loqui, aliaq; opera multa facere: ergo ratiocinantur. Doctrina enim, & disciplina in ratione consistunt.

3. Argum. Probatur tertiò experientia. Nam opera ipsorum brutorum maximè rationem videntur indicare: media enim in finem ordinant, futura pronunciant, aduersa fugiunt, commoda prosequuntur, vt omnibus notum est: ergo rationem aliquam habent.

1. Opinio erronea Laurentij Vallæ. In hac re est sententia quædam Laurentij Vallæ, qui proprios Grammaticæ fines transcendens, audacter se philosophis opponit: hic enim in libello quodam de Dialectica ca. 9. bruta rationem & discursum habere dicit. Pro quo faciunt argumenta, quæ fecimus in principio: & videtur etiã eius sententiæ Plutar. est tamen hæc sentẽtia erronea, & in Philosophia, & in fide.

2. Opinio. Nota de potentia Vera sententia omnium Philosophorum est, bruta omnia carere discursu, & ratione: inter hos tamen plurimi concedunt priuilegium quoddam homini, vt propter formæ suæ excellentiam sortiatur quandam sensitiuam virtutem discursiuam in particularibus, & indiuiduis: & hæc cogitatiua dicitur. Cuius doctrinæ inuentor fuit Auicen. 6. naturalium p. 4. ca. 2. id recepit Auerro. Alber. & S. Thom. 1. p. q 78. ar. 4. Iandu. q. 37. & Caiet. Alij dicuntque istam facere propositiones singulares, & syllogismos particulares: hoc tamen non attingit vlla Aestimatio brutorum. Causa autem huius est, quia nascitur illa cogitatiua ab anima rationali: vnde fuit æquum, vt propter ipsam eleuaretur pars hominis sensitiua. hominis cogitatiua, & eius officio.

Vt autem in hac parte ostendam quod mihi probabilius videtur, sit prima cõclusio. Bruta nullo modo ratione vtuntur. Hic est communis consensus Philosophorum: & est expressè Aristot. tex. 157. vbi dicit, nihil brutis posse persuaderi, quia ratione carent, & lib. de memoria cap. 4. dicit nulla animalia reminisci, nisi hominem: quia reminiscentia est, vt quidam syllogismus. 1. Conclu. Bruta nullo modo ratione vtuntur. Primò ab authorit. Aristot.

Probatur secundò. Bruta non possunt percipere vniuersale, vt notum est: ergo non possunt vti ratiõe. Consequẽtia probatur: q̃a omnis discursus innititur cuidã principio vniuersali, sine quo impossibile est discurrere: id est, quæ de vno prædicantur affirmatiuè, vel negatiuè, affirmantur vel negantur de eo, de quo illud affirmatur. Virtus autem animalis nõ potest hoc principium percipere: ergo nec discurrere. Et hoc argumentum concludit. 2. Ratio.

Probatur tertiò Si bruta discurrerent, esset propter operationes, quæ apparent ab ipsis fieri: sed non propter has in ipsis ratio admittenda est: ergo nõ discurrunt. Consequẽtia est nota cum maiori. Minor probatur: primò, quia, si illæ operationes rationi essent tribuendæ, profectò bruta essent rationabiliora multis hominibus, quia faciunt opera stupenda. 3. Ratio.

Probatur quartò: quia in plantis, & virtutibus naturalibus experimur operationes mirabiles, & quæ maximè videntur esse rationis, nõ tamen eas rationi tribuimus. Patet in calore, qui auruũ, argentum, plumbum, ferrum simul congesta, vi sua separat: virtus seminalis tot partes organizat, virtus nutritiua alimenta varia va- 4 Ratio.

tilis tribuit partibus. Hæc autem omnia maximè videbantur rationem indicare, non tamen rationis sunt, ita nec bruto-rum opera.

5. Ratio. Præterea quintò: quia iam rationale esset differentia generica efficiens genus animalis, nec deberent dici bruta, sed rationalia.

6. Ratio. Præterea sextò. Quia si habent rationem: ergo & rationalem appetitum, scilicet voluntatem: ergo & liberum arbitriū in rebus, de quibus ratiocinantur, & deliberant. Rursus adhuc: ergo peccāt, & meritoriè operantur. Hæc autem sunt absurdissima.

7. Ratio. Præterea septimò. Si habent rationem, & discursum, ergo etiam scientiam, prudentiam, & sapientiam. Et si voluntatem, ergo etiam virtutes voluntatis, iustitiam, temperantiam, fortitudinē, liberalitatem, obedientiam, imò verò, si sic placet delirare, etiam religionem, & fidem haberent, quæ sunt impia omninò, & erronea.

Dubium. Dices, Quomodo ergo bruta ista opera faciunt? Respondeo, quòd duplici modo,

Solutio. Alter est naturæ instinctus: alter inclinatio ex assuetudine prouenicns, cum memoria. Instinctus est appetitus naturaliter determinās phantasiam ad similes cognitiones: quod enim in nobis ratio facit, id facit appetitus determinans naturaliter, & non per discursum aliquem. Similiter ipsa phantasia determinata est ad percipiendas intentiones non sensatas absque discursu: sicut oculus ad videndum colorem, & non dulcedinem. Ista etiam inclinatio, & instinctus prouenit ex quadam assuetudine in memoria relicta ex multis & assiduis actibus, vt dicemus pòst: in his tamen nullus est discursus, nec ratio.

2. Conclu. Cogitatiua hominis si sola considera tur absq; intellectu concurrēte non est discursiua nec propositionem facit. Secunda conclusio. Cogitatio hominis si sola consideratur absque Intellectu concurrente, nullo modo est discursiua, nec vllam potest propositionem facere. Fateor conclusionem esse cōtra multos viros doctos, tamen non spernendis rationibus, imò (ni fallor) concludentibus eam mihi persuadeo. Primò. Nulla vis potest discursum habere, nisi quæ potest percipere illa principia duo communissima in quibus discursus fundatur, id est, dici de omni, & dici de nullo: At vis nulla sensitiua potest

1. Ratio. illa percipere, cùm vniuersalia sint: ergo nulla vis sensitiua potest discurrere, & sic nec cogitatiua, cum sensitiua, & organica sit. Discursus est notus cū minori. Maior patet: quia discursus, & illatio non solùm antecedenti, sed etiam illi principio innititur, vt omnibus liquet.

Probo secundò. In discursu, in propositione omni semper oportet aliquod extremum vniuersale cognoscere: sed nulla sensitiua vis potest ipsum cognoscere: ergo nec propositionem facere. Antecedens patet. Si dicas, Petrus est homo, vel album: prædicata sunt vniuersalia: quòd si dicas, Petrus est hic homo, vel hoc album limitatè, tunc virtus sensitiua non potest cognoscere ista prædicata, vt prædicata: quia prædicata ista cognoscere præsupponit cognitionem illius, quod limitatū est, & determinatum: aliter nō limitaret per propositionem, sed simul vtrumq; perciperet per modum vnius. 2. Ratio.

Probatur tertiò. Discurrere vel repugnat intrinsecè naturæ sensitiuæ, vt talis est: vel non. Si repugnat: tunc impossibile erit, quòd in aliquo discurrat, quantumcunque sit nobilissima, sicut nec oculus videt, quod ei repugnabat videre. Si verò non: tunc profectò & brutis poterit inesse ratio: quod est impossibile. 3. Ratio.

Et nota hic, quantum à virtute sit alienus Auerr. qui cogitationem dicebat esse purè sensitiuā, & cum hoc discurrere puto contra ipsum argumenta hæc nostra esse demonstrationes. Et nota hic cōtra Auerro.

Adde etiam, quòd in toto Arist. nec in vllo Græco interprete inuenitur, quòd cogitatio sit virtus discursiua, & sensitiua; sed per cogitationē animæ rationalis virtutem intelligunt, quæ Intellectus est: q̄ si per cogitationē aliquando phantasiam intelligunt isti qui interpretantur, tunc nullus ei inest discursus. 4. Ratio.

Tertia conclusio. Hominis cogitatio, seu æstimatio in multis alijs excedit brutorum æstimatiuas, seu imaginationes. Hæc autem sunt quinque obseruanda. 3. Conclu. Quæ etiā æstimatiua dicitur excedit æstimatiuā brutorum in multis.

Primò: hominis imaginatio sæpè coniuncta est cum libertate: potest enim, cùm libet, imaginari, & imaginibus vti, quas in memoria habet. At brutum non, nisi aliundè offeratur: non enim pro arbitrio fingit imagines. 1.

Secundò imaginatio bruti non est sine 2.

æstima-

æstimatione: quicquid enim imaginatur, ipsius apperitum mouet: at eum æstimatione simul conuenientis, vel disconuenientis imaginatur. At homo non: sæpè enim imaginatur, & ab imaginatione tali non mouetur, quia cum nulla æstimatione est. Causa autem huius est, ratione Intellectus, qui corrigit errorem imaginationis, ac impedit æstimationem iudicans non ita esse, qualiter imaginatio est. Et huius signum est: quòd in somnijs imaginatio est cum æstimatione, & mouet, quia sopita est ratio.

3. Tertiò, imaginatio brutorum nō componit imagines diuersas, nec fingit monstra: imaginatio verò hominis ob rationem, & libertatem id facit.

4. Quartò: quia imaginatio hominis deseruit rationi: plures elicit non sensatas intentiones, multaque alia cognoscit ad scientiam conducentia, vt similitudinem inter multa, & alia huiusmodi..

5. Quintò: simul cum Intellectu discursum participat, non quòd ipsa vllo modo discurrat, sed quòd percipit aliqua discursu Intellectus coniuncta. Verbi gratia, viso lupo picto percipit non fugiendum, sed quia ratio ibi concurrit discurrendo. Similiter memoria percipit aliqua præcedente discursu Intellectus, vt cùm alicuius memoramur; quia Intellectus ordinem, & coniecturas aliquas cognoscit, discursuque vtitur, & tunc talis memoria, quæ discursum præsupponit, dicitur Reminiscentia. Atque hæc valdè sunt notāda. Ad argumenta respondetur.

Ad 1. Nota qd sit prudentia. Ad primum nota, prudentiam esse habitum quēdam, quo eligimus media apta ad aliquem finem: quod quidem fit cognito fine, & cognitis ipsis medijs ordinandis in finem. Bruta autem non præcognoscūt finem, nec media ordinant in finem, sed instinctu, & ductu naturæ sumūt illa media, quæ apta sunt ad finem, quamuis nec finem cognoscāt, nec in ipsum media ordinent. Vnde, quia operantur, ac si prudentiam haberent, dicuntur esse prudentia, sed non est verè in ipsis; vera enim prudentia est cum præcognitione finis, & ordinatione mediorum in finem, & talis est prudentia, quæ rationi innititur.

Ad 2. Ad secundum dictum est iam non esse disciplinæ capacia, nisi ex quadam assuetudine, & inclinatiōe per assuefactionem acquisita.

Ad 3. Nota. Ad tertiū diximus in conclusione prima, non ob illas operationes tantùm esse colligendum, rationem illis inesse, cùm etiam in sensibilibus operationes rationabilissimæ appareant; benè quidem arguunt rationem summam illius authoris naturæ, quæ omnibus in suos fines proprios virtutes dedit motiuas.

An formicæ, & apes habeant imaginationem. Vbi & de imaginationis gradibus & perfectionibus.

Quaest. VIII.

Occasio quęstiōis. HVius quæstionis nobis occasionem dedit Aristotel. qui id negat text. 156. At in oppositum est locus 2. de anima text. 20. vbi dicitur, quòd in quibus est sensus, ibi est imaginatio, & 1. Metaphysi. cap. 1. animalia omnia phantasijs viuere dicit. 1. Ratio a parte affirma.

2. Ratio. Secunda ratio fauet. Nam formica est animal prudens valdè, apes autem multum artificiosæ: videntur ergo habere phantasiam.

Multiplex opi. ex Aristo. expōne. 1. S. Tho. sententia. Aduerte itaque, quòd huius loci Arist. multiplex est Philosophorum expositio. Prima est S. Tho. concedentis apes, & formicas non habere phantasiam perfectam: quia quæ operantur, instinctu & ductu naturæ faciunt.

Hæc expositio non videtur satisfacere: quia quamuis ductu naturę operentur, tamen phantasia media id fit: nam instinctus determinat phantasiam ad cognitionem eorū, quæ operantur: sunt ergo phantasiæ etiam tribuendæ.

2. Ægidij expō. & sententia. Nota triplicē phātasiam. Altera sententia est Aegid. & Caieta. Thie. dicunt triplicem esse phantasiam. Prima est imperfecta, quæ non operatur nisi circa præsentia, & talis est in imperfectissimis animalibus, vt spongijs, conchis, & alijs huiusmodi. Alia est perfecta, quæ in absentia operatur: & hæc est in homine, equo, alijsque perfectis. Tertia est media, quæ non operatur, nisi quādo aliquo modo est in præsentia obiectum: & talis est in apibus, & formicis. Hæc enim animalia, cū in opere & exercitio sunt, phantasiantur, & imaginantur, non autem extra opus.

Per hoc

Per hoc interpretantur locum hunc, quod loquatur de imaginatiõe perfecta: in illo vero 2. de anima vniuersaliter de omni.

Motũ sententia reijcitur. Hæc doctrina est bona, & commoda expositio, quamuis nõ videatur multum conuenire: quia Aristo. vermes coniungit cum formicis, & tamen illi non habent illam mediam imaginationẽ. Primò: quia etiam formicæ in absentia imaginantur, aliter non se mouerent ad opus.

3. Expositio Iand. Tertia expositio est Iandu.q.37. qui dicit, locum istum esse legendum affirmatiuè, vt velit dicere, quòd aliquibus nõ inest phantasia: quæ tamen inest formicis, & apibus.

Reijcitur hæc expositio. Hæc expositio non quadrat, tum quia est cõtra Græcos expositores, quibus in verborum connexione maior adhibenda fides: tum etiam, quia est aduersus text. in quo simul ponuntur vermes cum apibus: illis autem non inest talis imaginatio.

4. Expositio Alber. & Auerr. Quarta expositio est Alber. & Auerro. qui dicunt exemplũ non esse verum: quia formicæ, & apes habent phantasiam perfectam. Dicit tamen Auerro. quòd Arist. nõ fuerit solicitus de exemplis. Alber. aũt vitio impressorũ seu traductorum id tribuit, qui non intellexerunt nomina animalium. Sed non videntur hæ commodæ

Reijcitur hæc sententia. excusationes. Altera enim negligentiam inurit Aristoteli, altera Græcis interpretibus verborum ignorantiam imponit.

5. Expositio Philosophor. & sententia verior. Mihi post omnes has expositiones vna alia placet, quę Philoponi est: hic enim distinguit imaginationes duas. Altera est, quæ cum sola memoria coniuncta est, quã vocat recordationem. Altera est, quæ vltra

1. Fũdam. duplicem imaginationẽ esse ex qua respõdetur imaginationi. memoriam disciplinę capacitatem habet, quam etiam distinctionem ponit in animalibus Aristo. 1. Metaphysi. cap. 1. dicens aliqua solùm memoriam, aliqua capacitatem disciplinæ habere. Iuxta distinctionẽ hanc respondet, formicas, & apes memoriam cum phantasia habere, nõ tamen habere phantasiam disciplinabilem, in quo cum vermibus conueniunt: & de hac loquitur in præsenti Aristo.

Imaginationẽ aliã perfectã, aliam imperfectã & perfectam esse duplicẽ. Et aduertendum, quòd ista distinctio Philopo. est de imaginatione perfecta. Duplex est enim imaginatio. Altera imperfecta, seu indeterminata. Altera perfecta, seu determinata. Ea indeterminata dicitur, quæ non percipit aliud conueniens, vel disconueniens, quàm quod in gustu, vel tactu molestum, vel delectabile est: & hæc non est à tactu, vel gustu distincta, solumque in obiecti præsentia est, nec organum habet determinatum, sed cum tactu sparsa est: & hæc vermibus, & quibusdam alijs inest animalibus. Determinata est, quæ alia etiam discõuenientia, vel conuenientia percipit, & talis organum habet certum, inestque etiam apibus & formicis, & hanc distinxit Philopo. Et ex hoc refutatur expositio Aegid. non enim consistit perfectio, vel imperfectio phantasiæ in præsentia, vel absentia: sed in eo, quod dictum est.

Vt autem melius ista intelligantur, aduerte primò, quòd 1. Metaphysic. tres gradus animalium ponuntur, quæ phantasia vtuntur. Primus est illorum imperfectorum, qui solam illam indeterminatam imaginationem à tactu non distinctam habent. Secundus est habentium perfectam cum memoria: & talia sunt animalia prudentiam habentia. Tertius est eorum, qui simul cum memoria, & imaginatione habent auditum: & hæ disciplinabilia sunt: nam auditu percipiunt docentis vocem, memoria retinent similes sonos, & assuescunt ad operandum inclinatione quadam, tamen non quicunque auditus sufficit. — De gradibus imaginationis.

Tripliciter enim audire contingit animalia, vt docet Albert. lib. 8 histo. tract. 5. cap. 1. quædam audiũt tantùm sonos confusos, & omnes vniformiter absque distinctione, quomodo ego puto audire apes. Alia cum sono quandam harmoniam delectantem percipiunt, sicut Delphines, & Philomela. Quædam distinctè voces percipiunt, distinctionemque sonorum formant: & hæc sunt disciplinabilia. Et attende, multa esse disciplinabilia, quæ non apparent in expertis: cõmuniter enim mures indisciplinabiles existimant, & tamen Albert. dicit se vidisse supra mensam murem candelam manibus tenerę ad imperium domini alijs cœnantibus. — Triplex animaliũ auditus differẽtia.

Aduerte secũdò ex eodem Alberto, loco allegato, quòd imaginationis seu phantasiæ perfectio cõpletur ex quatuor, quibus omnibus, vel singulis deficientibus imperfecta est. Primò consistit in sicco, & humido temperato, vt facilè recipere, & — De imaginationis perfectione, seu phãtasia.

etiam

etiam retinere valeat: sicut sensus communis in humiditate multa cōsistit ad facilè recipiendum: memoria verò in siccitate ad retinendum multùm. Secundò in spiritu puro & mediocri: spiritus enim opaci faciunt res apparere horribiles: in spiritibus enim subiectantur species prius quàm in organo. Tertiò, vt via sit legitima & recta, qua spiritus fluūt ex obliquitate enim & irregularitate ipsius, accidit in speciebus mutatio. Quartò ne fit multus calor à corde, vel stomacho proueniens: hic .n. multum turbat, & agitat spiritus, sicut nimia frigiditas inertes facit, ac immobiles. Per hæc facilè est argumenta soluere.

Ad 1. Ad primum dico, in 2. de anima esse locutum de imaginatione vniuersali, hic verò de disciplinabili.

Ad 2. Ad secundum dicitur, quòd bene concludit habere illa animalia phantasiam, sed non disciplinabilem: hoc autem negat Arist. non illud.

Caput quartum.

De parte autem animæ.
Tex. I.

De Intellectu. Nota, ex hoc loco Arabes initiū tertij li. sumūt. HINC sumunt Arabes initium libri tertij: nos tamen Græcorū sectionē secuti, superiùs principiū fecimus: quidquid tamen de hoc sit, quia parum profectò sectio ista conducit, Aristoteles intendit postquam

Intentio Aristotel. de vegetatiuis potentijs ac sensitiuis tam exterioribus, quàm interioribus disseruit, nunc de intellectiuis tractare. Est autem

Duplex Intellect. agens, & possibilis. duplex intellectus seu intelligendi principium. Alterum, quod dicitur possibile, cuius est rerum formas & species recipere,
1. actusq; producere. Alterum, quod dicitur
2. agens, cuius est species in possibile immittere, intelligibiliaque potentia, facere actu intellecta: de vtroque principio sermonem texit.

Triplex stat. intellect. possibilis. Vlteriùs, Intellectus possibilis triplicem sortitur statum. Primus est, cùm in potentia est, id est, cùm nihil habet eorum, quæ intelligenda sunt, sed solum habet suam
1. naturam, & essentiam. Alter est, cùm iam
2. habet aliquo modo, quæ intelligenda sunt, quamuis non operetur, diciturque
3. Intellectus in habitu. Tertius est, cū operatur & intelligit, vocaturque Intellectus in actu: quam distinctionem notat Philo. & in eius declaratione impugnat Alexā. quod etiam nos magis post hæc discutiemus.

Quæ, & quot de intellectu tractanda sint. Iam verò ex his Arist. intentio manifesta est: intendit enim tractare quatuor: de Intellectu possibili secundum se & in potentia, de Intellectu in habitu, de Intellectu in actu, & de Intellectu in agente.

In textu igitur præsenti suam proponit intentionem in communi, dicens duo. Alterum est, quod speculatio præsens est de parte animæ, qua ipsa anima cognoscit, & sapit. Alterum est, quòd de hac parte duo tractanda sunt. Prius est, quomodo pars ista, & facultas intelligendi differat ab alijs cognoscendi facultatibus. Posterius est, quomodo fiat intellectio.

Obiectio. Et quia tu posses obijcere Aristoteli, quod oportebat aliud prius determinare, id est, an ista facultas & potentia sit distincta ab alijs secundum subiectum & magnitudinem, vt voluit Plato, qui intellectum in cerebro posuit: an non sit distincta secundū subiectum, sed ratione & definitione solum; sicut vegetatiuum, & sensitiuum.

Solutio. Huic respondet, quòd parum refert ad alia duo proposita determinanda id discutere: quidquid enim dicat, adhuc illa duo tractanda sunt. Adde tu etiam quòd ex horum duorum discussione illud manifestum fiet. Hæc est (vt puto) fidelissima & notanda huius loci expositio: quæ tamen alij dicunt, referam, vt magis data expositio probetur.

Quadruplex cōtrouersia interpretū. Prima, q d intelligat Arist. p anima partes. Quadruplex est in huius loci expositione discordia inter Interpretes. Prima est quid per animæ partem intelligi debeat. Philop. enim animam rationalem intelligit. Putat enim partem sumi pro specie: est autem rationalis anima species animæ. Sed ista expositio manifestè ex ipsis verbis

Scda expō Philop. reijcitur. Dicit enim de parte, qua anima sapit, & cognoscit, quòd si pro specie sumerent, non oportebat sic dici, sed de parte animæ, quæ sapit & cognoscit.

Reijcitur expō 1. Scda expō Auer. Eodem argumento refellitur expositio Auerro. qui per partem intelligit speciem, hancque putat esse cogitationem, quæ est anima quædam sensitiua, qua homo ab alijs distinguitur.

Reijcitur scda expō. Sed hæc expositio est prorsus extra sen-

ſum verborum, imò ei contraria: quia per hanc non ſapimus, nec intelligimus: & præterea quia de tali parte quærit quomodo à ſenſitiuis facultatibus diſtinguatur, quomodoque fiat ipſius operatio, ſcilicet, Intellectio: quæ tamen non poſſunt adaptari animę cogitatiuæ. Adde etiam, quòd hæc ſenſitiua eſt, & cum ſenſitiuis alijs tracta eſt, nec in toto hoc libro vllum ſit verbum de ipſa: & hic aduerte quantũ ab Ariſto. ſit alienum diliramentum Auer.

Tertia expõ Simpl. & D.Tho. & verior.

Tertia expoſitio eſt Simplic. & Themi. S.Tho. & aliorum, per partem animæ intelligendum eſſe ipſam facultatem, & potentiam, quæ dicitur Intellectus poſſibilis: nam per hunc intelligit, & ſapit anima, & hanc nos expoſitionem ſecuti ſumus. Ex quo fit, quòd in iſto textu proponitur prius tractandum de Intellectu poſſibili in potentia, & ſecundum ſe.

Secũda de numero qõnũ quas proponit Ariſt. tractandas. 1. Senĩẽtia Simpli. & Philop. 2. ſententia D.Tho. & Themiſt. & cęt.

Secunda diſcordia eſt circa numerum quęſtionum. Simpli. & Philop. tres quæſt. dicunt hic proponi de iſta animæ parte. Prima, an ſit ſeparabilis ſecundum magnitudinẽ, an tantum ratione. Secunda quomodo diſtinguatur ab alijs facultatibus. Tertia, quomodo fiat intellectio.

Themiſt. verò, quem ſequitur Auerro. D. Thomas & alij ſolùm duas vltimas proponi affirmant: & nos hoc ſecuti ſumus. Illa enim prima non per ſe proponitur tractanda, ſed ſolum non neceſſaria eſſe oſtenditur ad alia duo inquirenda. Et hoc ipſa litera ſatis manifeſtat.

Tertia de ſenſu primę qõnis. 1. Philop. ſententia.

Tertia diſcordia eſt de ſenſu primæ quęſtionis. Philop. enim vult, ꝙ ſit iſte, an rationalis anima ſit immortalis, nec ne: & quamuis hæc expoſitio aliquo modo defendi poſſit, tamen literæ non videtur admodum quadrare. Oportebat enim ſic dicere: an anima ſit ſeparabilis à magnitudine re, an ſola ratione: non autem ſic dicit, ſed aliter, putà, An ſit ſeparabilis ſecundum magnitudinem, aut tantum ratione.

2. ſententia verior Simplic. Themi. & D. Thom.

Aliter explicãt Simpl. Themiſt. S. Tho. & Auer. atq; alij, putà, an talis facultas diſtincta ab alijs, ſortiatur corporis partem, vt volebat Plato, differatque ſubiecto, an non, ſed ſimul eadem corporis parte ſit cum alijs potentijs, rationeq; & definitione ab eis differat. Et hæc eſt optima expoſitio, noſq; eam ſecuti ſumus.

Quarta de ſenſu ſecũdę qõnis. 1. Sẽtentia

Quarta diſcordia eſt de ſenſu ſecundæ illius quæſt. Simpli. enim putat hunc eſſe ſenſum: quę ſint ipſius Intellectus differentiæ, quibus diuiditur. At Themiſt. Philop. Auer. S. Tho. & alij, putant eſſe ſenſum; quæ ſit differentia Intellectus à reliquis facultatibus: & nos ita recipimus tãquam literæ & Ariſt. conformius, cùm id poſtea Ariſt. tractet: quamuis forſan meliùs exponemus, vt vtrunque ſignificetur

5. quid intelligat Ariſt. per verbũ, Cognoſcit, & Sapit. 1. ſentẽtia Simpli.

Alia eſt circa verba diſcordia. Simplic. per, Cognoſcit, intelligit in vniuerſali omnem cognitionem, vt poſtea reſtringatur per, Sapit, quod ſignificat cognitionem Intellectus.

Philop. & Themiſt. per, Cognoſcit, ſpeculationem: per, Sapit, practicam intellectionem exponunt.

2. ſentẽtia Philop. & Themiſt. & cęt. 3. ſẽtẽtia verior D. Thom.

At S. Thom. per, Cognoſcit, apprehenſionẽ Intellectus: per, Sapit, iudicium exponit, & profectò omnes expoſitiones bonæ ſunt. Mihi magis placet S. Tho. expoſitio, quia omnes operationes Intellectus comprehendit: nam ſub illis duobus cõcluditur tã practica, quã ſpeculatiua cognitio: erit enim iudicium practicum vel ſpeculatiuum: & ſimiliter apprehenſio.

Si igitur eſt ipſum intelligere.

Tex. II.

PRopoſitis duobus de Intellectu poſſibili potentia diſcutiendis nunc priorem quæſtionem diſcutit vt bene notat Philo. quamuis Simpli. velit poſteriorem.

Natura Intellectus quæ ſit. Primo eſt in pura potentia.

Quia verò prior quæſtio circa ipſius naturam Intellectus verſatur, talem naturã explicare conatur, duo tradens. Alterum eſt, quòd Intellectus eſt potentia, nihil actu habens eorum, quæ intelligenda ſunt, antequam intelligantur: ſed ſicut materia ex ſe eſt pura potentia in genere naturalium, ita Intellectus in genere intelligibilium. Alterum eſt, quod non eſt organica potentia: nec vtens corpore, vt inſtrumento, ad operandum.

Secundò nõ eſt organica potentia. Primò probatur primum.

Hæc duo probat, & in probatione prioris vtitur ſimilitudine ſenſus, facitq; hoc argumentum. Sentire eſt pati quoddam: at intelligere eſt velut ſentire: ergo intelligere eſt quoddam pati.

Ne autem aliquis putaret intelligere eſſe pati prorſus eodem modo, ſicut ſentire, addit, eſſe pati, aut quid ſimile: quauis

enim

enim non sint prorsus similia, vt dicetur: tamen in hoc conueniunt, quòd Intellectus, & sensus ab obiectis recipiāt formas.

Altera expositio. Potest etiam alia esse expositio, quòd ob id dicat intelligere esse simile, ac pati: quia id non est vera passio corruptiua.

Impaßibile ergo oportet esse.

Tex. III.

Progreditur in eadem rōne inferēdo. PRosequitur argumentum factum, & ex conclusione infert duo. Alterum est: Si intelligere est pati, simile sicut
1. sentire: ergo Intellectus impassibilis est passione corruptiua, sicut & sensus: id est, dum Intellectus intelligit, non corrumpitur, sed potius perficitur.

2. Alterū est: quòd si intelligere est quodam pati, Intellectus erit susceptiuus formarum, & specierum intelligibilium, ita vt non habeat illas ex se actu: tunc enim non pateretur recipiendo, sed solum haberet eas ex se potentia.

3. Denique sub hoc communi scito comprehendit, quod sicut sensus ad sensibilia, ita Intellectus ad intelligilia se habet: sensus enim quæ sentit, non habet in se actu, vt visus non est coloratus: ita nec Intellectus habet ea quæ intelligit.

Nota. Et nota verbum illud. (Et non hoc,) sensus est, quod ex se Intellectus est potentia omnia, quæ intelligenda sunt, & non est hoc, id est, non habet ex se actu aliquid intelligendorum.

Necesse est itaq;, quoniam.

Tex. IIII.

In quo Intellectus differat à sensu. Ex eo, quòd Intellectus est potentia intelligibilia, ipsius natura infertur, in qua à sēsu distinguitur. Est igitur tale argumentū: Intellectus est ex se potentia intelligibilia ea, quæ intelligit: sed intelligit omnia: ergo est in potentia omnia: & in hoc à sensu differt. Sensus enim limitatè aliqua percipit accidētia, & sic non est vniuersaliter in potentia: visus enim colores percipit: ex se igitur actu colorem non habet: non tamē prohibet habere colorem vt alias qualitates: at Intellectus cum omnia intelligat, vniuersaliter est in potentia. Hunc locum post explicabimus latè.

Ex hoc laudatur Anaxag. qui Intellectū dixit esse incompositum, & immistum, separatumq; ab omnibus alijs, ex quibus omnia sunt cōposita. Et hoc habet Intellectus, vt dominetur omnibus. Laudatur Anaxa. q intellectū fecerit immistum & separatū.

Explicat autem dominari omnibus, esse intelligere omnia: subdit rationem huius Quia, si in se haberet actu aliquid, non posset illud extrà cognoscere: vt si visus haberet colorem aliquem, similem colorem extrà non perciperet, sicut in tactu apparet. Et hoc significant verba Arist. quæ sic se habent. (Intus apparens,) id est, quod est intrinsecum, & in actu in ipsa potētia, prohibet cognosci ea similia, quæ extrà sunt, & aliena. Explicatio aliquorū verborū Aristo.

Quare neq; ipsius vlla est natura.

Tex. V.

Nfert tandem illud vnū duorū, quæ supra proposuimus: id est, Intellectum esse in pura potentia in genere intelligibiliū, nihilq; ex se habere aliud, quā quòd potētia sit, recipereq; possit. Vnde facultas hæc, qua anima intelligit, & existimat, id est, apprehendit, & iudicat, est potētia intelligibilia, antequam ipsa intelligantur, nullusq; actus intelligēdi ei à natura est. Quòd Intellect. sit in pura potentia in genere intelligibilium.

Vnde nec rationabile est ipsum mistum. Tex VI.

Nfert modo illud secundum q̄ dicebamus: id est, Intellectum non vti corpore, vt instrumento vel organo, & hoc vocat non misceri cum corpore. Vt enim alibi diximus, hoc differt sensatio ab intellectione, quòd sēsatio eliciatur à coniuncto, ob id sensus potētia in coniuncto est: at intellectio nō à coniuncto immediatè, sed à sola anima elicitur: ob id potentia Intellectus in anima sola immediatè inest: & hoc vocat modo Aristoteles, Intellectum non esse mistum. Quòd Intellect. sic immistus, i. non vti corpore, vt in rumento, vel organo.

Hoc autem probat duplici ratione. Prior est. Si intellectus esset mixtus, & organica potentia, tunc esset calidus, & fridus, afficereturq; alijs qualitatibus corporis: sed hoc esse non potest, quia debet esse in pura potentia, vti probatum est: ergo 1 Ratio.

 non

in pura potentia, vti probatum est: ergo non est potentia organica. Maior nota est: ob id enim sensus participat corporis qualitates, quia immediatè in coniunctio est, cùm sit organica potentia: quod si ita se habet Intellectus, similibus qualitatibus afficeretur.

Dubium. Dices, Nónne Intellectus est etiam in corpore, cùm anima rationalis sit forma? ergo eodem modo dicetur calidus, vel frigidus, sicut sensus.

Solutio. Respondeo, esse magnum discrimen inter sensum & Intellectum: subiectum enim immediatum sensus afficitur per se qualitatibus illis, quia coniunctum est & corpus, per quod proximè sentit qualitates, putà, oculus, aures, & cætera organa. Vnde fit, vt per se sensus indigeat illis qualitatibus, quæ dispositiões sunt eius, quod primò sentit, & ipsi immediatè insunt, quia corpus est.

At subiectum immediatum Intellectus non afficitur per se illis qualitatibus: est enim anima sola, quæ per accidens dicitur calida. Vnde Intellectus non sic indiget qualitatibus ex parte principij, & subiecti: sed ex parte obiecti, quatenus sumit à sensu organico, quæ intelligenda sunt: & sic est intelligenda Aristot. ratio prior.

2. Ratio. Posterior est. Si Intellectus esset organica vis, aliquod ei organum & instrumentum particulare responderet, vt in singulis sensibus fit: at nullum in humano corpore tale apparet. Nec valet dicere occultum esse: quia cùm illud foret omnium organorum primum, maximè est manifestum.

Nota. Et notandum, quòd non dixit, si Intellectus esset mixtus, haberet organũ: si ita enim diceret, esset idem antecedẽs, & consequens, quia mixtum esse, significat habere organũ: sed ita dixit, si mixtus esset, haberet organum aliquod distinctum, & determinatum. Et perpende valdè hæc verba, quia in ipsis errant non pauci.

Et benè vtique, qui dicunt.

MVltum est huius loci notanda expositio, quã non multi assequuntur, nec eum præcedentibus continuant. Sensus hic est: cùm dixisset, Intellectum non mixtum esse, id est, non organicum, quod non erat aliud, quàm dicere, animam ipsam solam intelligere primò, non autem corpus: hoc idem confirmat ex Platone, qui dixit, animam locum esse formarum: id est, species, quibus cognitio fit, in anima ipsa, primò recipi, non in coniunctio, nec in corpore. Confirmatur idẽ ex Platone.

Quamuis hoc dictum sit limitandum dupliciter. Primò, quia non de omni anima hoc intelligendum est, sed de intellectiua, sensitiua: nam species non suscipit, nisi simul cum corpore. Secundò limitandum est, quòd formæ non insunt in anima actu, vt volebat Plato, qui simul animam esse dicebat cũ speciebus omnibus, & habitibus à principio, & scire erat reminisci. Hoc non ita est: sed ei insunt potentia, quia potest de nouo capere. Limitatur sententia Platonis. 1. 2.

Quòd autem non similis sit impassibilitas. Tex. VII.

CVm textu secundo dixisset, nõ omninò similẽ esse passionem sensus, & Intellectus, id nunc ostendit ex dictis, quò accidat, & quare: Discrimẽ igitur experientia hæc comperitur. Cùm vehemens sensibile percipitur, manet sensus impeditus per tempus ad sentiendum alia, & aliquando destructus, vt notũ est in vehemẽti sono, vel lumine, vel alio quouis: at Intellectus, cũ altissima speculatur, & difficillima, non impeditus manet, imò aptior ad aliorum speculationem. Quòd aliter sensus patitur, aliter Intellectus, atque adeo sit potentia inorganica.

Discrimen igitur manifestum est: causa verò non est alia, quàm prædicta. est enim sensus cum corpore, id est organica potentia: corpore autem patiente à vehementi sensibili, læditur potentia: At Intellectus non est organica potentia, nec per corpus intelligit: ob id non habet, vnde lædatur ab obiecto: nam anima, secundum se, non patitur læsiua passione.

Nota Intellectum esse separabilem, significare non esse organicum: nec in operatione sua à corpore pendere: vt à coniunctio, causa, vel principio. Nota, quòd sit Intellectũ esse separabilem.

Cùm

Cùm autem sic singula factus est.

Tex. VIII.

De Intellectu in habitu quid sit.

DE Intellectu in potentia hucusque egit, nunc tractat de Intellectu in habitu. Dicit autem primò, quòd Intellectus habitu etiam cum habitu est, est in potentia, sed aliter, quàm erat sine habitu. Hoc autem in duobus consistit. Primò, vt possit operari, & intelligere, cùm velit. Secundò, vt possit Intellectus habitu se ipsum intelligere: quæ duo non insunt Intellectui in potentia.

Explicat autem, qualiter se habeat Intellectus habitu, dicens: quòd Intellectus habitu est factus iam ipsæ res intelligibiles, id est, actu habet rerum species, sicut habet is, qui actu scit, & contemplatur, quamuis differat ab eo: quia nō actu operatur semper, sed cū vult is, qui habet talem Intellectum. Et ista est huius loci declaratio. Debet enim sic coniungi, & connecti. Cùm Intellectus est factus omnia, seu res intelligibilis, sicut est factus Intellectus actu, non quòd sit actu, sed habitu, vt possit operari: tunc talis Intellectus, id est, habitu, est etiam in potentia, quamuis aliter, vt diximus.

An Intellectus secundū se sit pura potentia:

Quæst. I X.

Occasio quæstiōis.

ARdua valdè est ista difficultas, cuius occasionem nobis dat Aristot. qui tex 5. asserit, non aliam esse Intellectus huius naturam, quàm esse potentiam omni actu priuatam, quod eo argumento probauit, quia omnia intelligit: debet ergo secundum se denudari ab omni actu. Hoc autem intelligēdum est de eo Intellectu, cuius est intelligere, qui dicitur Intellectus possibilis. Quamuis autē ardua sit hæc quæstio, tamen est valdè vtilis: quippe ex ipsius resolutione conuincitur, Intellectum non esse organicam potētiam, nec esse corpus: quæ duo simul multùm conducunt ad immortalitatem animæ rationalis probandam.

1. Argu. q non sit pura potentia. Vt igitur ab argumentis, quæ difficultatem faciūt, incipiamus: est primum argumentum contra partem affirmatiuam quæstionis, quod videtur esse Arist. Si Intellectus est potentia intelligibile, cùm intelligibile sit ipsum ens, tam substantia quàm accidens, sequitur quòd Intellectus erit potentia & non actu substantia, vel accidens: hoc autem esse non potest: ergo non est potentia omne intelligibile. Minor probatur: quia quod non est actu substantia, vel accidens, nihil est: at Intellectus aliquid esse videtur.

Probatur secundò. Intellectus seipsum intelligit, vt dicitur tex. 8. ergo ipse est intelligibilis à se: quòd si Intellectus est in potentia omne intelligibile, erit in potentia ad seipsum: quod est impossibile. 2. Argum.

Probatur tertiò. Quod recipit, solū debet esse denudatum ab eo, quod recipitur: at Intellectus recipit non res ipsas, sed rerum species: ergo secundum se debet tantum denudatus esse ab ipsis speciebus: poterit ergo esse actu aliqua res, imò poterit esse calidus, vel frigidus, quia non recipit calorem, sed speciē caloris. Vnde quamuis actu sit calidus, manet in potentia ad speciem recipiendam caloris externi: non ergo colligitur, quia intelligit omnia, quòd nullius debet esse naturæ. 3. Argum.

Probatur quartò. Visus percipit colores omnes, & tamen colorem habet: non ergo oportet potentiam denudari ab eo, quod percipit. Minor probatur: quia visus sensorium corpus est mixtum; at omne mixtum colōris est particeps: similiter visus percipit quantitatem, & tamen quantus est ipse. 4. Argu.

Probatur quintò contra differentiam inter sensum, & Intellectū in text. 7. Nam læso organo corporeo etiam læditur Intellectus operatio, vt patet in freneticis, & alijs morbis laborātibus: ergo Intellectus cum corpore est, sicut sensus. 5. Argum.

In hac re sunt tres opiniones: prima est Alex. 1. de anima ca. de vi rationali, cuius sententiam citat Philopo. in præsenti: qui putat Intellectum possibilem esse omninò puram potentiam in genere entis, tam materialis, quàm immaterialis: hic enim quamuis Intellectū possiblem dicat esse à natura, etiam in pueris existentem, tamen non putat esse aliquam animæ facultatem, aut vim positiuam, qua possit intelligere. Hæc enim vis pòst aduenit cum ipsa intellectione, & specie. non est autem aliud Intellectus possibilis, secundum ipsum. 1. Opinio Alexan.

ipsum, quā quòd anima possit postea temporis successu, & exercitatione hanc vim intelligendi sortiri: quod magis explicabitur inferiùs: hoc modo: Intellectus possibilis, putà est potentia: nihilque habet actus. Hæc eadem sententia est etiam Aureoli, qui lib. 6. vt refert Capre. 1. Sen. d. 3. q. 3. putat Intellectum esse puram potētiam in genere entis materialis, vel immaterialis, cum vtrunque intelligat.

Secūda quorundam opin.

Altera sententia est aliorum, qui Intellectum actum quendam esse dicūt: exponunt autem Aristotelis dictum hoc modo, quod Intellectus est pura potentia, id est, nulla ex se habet speciem obiecti intelligibilis, vt volebat Plato.

Reijcitur hæc opin.

Hæc expositio reijcienda est: quia si Aristotel. vellet dicere Intellectum esse in potentia ad recipiendas species. Tamen in se esse aliquam naturam actu eorum, quæ intelligibilia sunt: tunc ex hoc non probatur, quòd esset non mixtus, & non organicus. At Aristotel. probat non esse organicum, quia tunc actu esset calidus, vel frigidus, quod esse non potest, cùm sit potentia: ergo intendit, quòd actu nulla est natura eorum, quæ intelligi debent.

3. Opinio Philop. & Simpli.

Tertia sententia est Philop. Simplic. & Themist. qui Intellectum aliquid actu esse docent: dicunt tamen ipsum in genere intelligibilis esse puram potentiam: quod idem affirmat S. Thom. q. 8. de veritate.

Dubium.

Dices tu: Quid significat istud, quod Intellectus in genere rei sit actus, tamen in genere intelligibilis sit pura potentia?

Respōsio.

Hoc opus, hic labor est. Insudarunt multi illustres Philosophi in huius rei discussione. Aliqui verò non intelligentes, negauerunt doctrinam Arist. & communem. Dicam ergo, quæ mihi post longum studium, multamq; huius rei meditationem cognoscere datum est.

1. Conclu. Intellectꝰ est denudatus ab omni natura, cuius primum spēs recipit.

Sit prima conclusio. Intellectus est denudatus ab omni natura, cuius primò speciem recipit, & ab omni eo, à quo primò mouetur.

1. fund. duplex esse obiectū in

In huius declaratione aliqua sunt notanda. Primum est, duplex esse obiectum Intellectus. Vnum motiuum tantū, alterum terminatiuum, & aliquo modo simul motiuum. Id dicitur motiuum, quod speciem imprimit ipsi Intellectui, quamuis non sit ipsum, quod cognoscitur ab Intellectu. Terminatiuum est & aliquo modo etiam motiuum, quod cognoscitur ab Intellectu, & ipsius etiam species in Intellectu est.

Intellectus motiuū, & terminatiuum.

Intellectus motiuum obiectū est phantasma sensibile, id est, species recepta in imaginatione. nihil enim in isto statu potest Intellectum nostrum primò mouere ad intelligendum, nisi sensibile phantasma: non tamen phantasma est obiectum terminatiuum, quia non est ipsum, quod Intellectus intelligit. Terminatiuum autem est natura, & res in phantasmate inclusa, & per speciem repræsentata, quæ est natura etiam sensibilis, aut ordinem habens ad sensibilia.

Quid sit ppriū obiectū, & adæquatum motiuū in hoc statu.

Vnde si obiectum proprium, & adæquatum motiuum Intellectus nostri pro statu, quo in corpore est, consideretur, non est aliud, quàm ens sensibile: non enim per alias species, quàm sensibilium rerum, vel ad ipsas ordinem habētium intelligimus, cùm à sensibilibus phantasmatibus sint abstractæ.

2. Fund. cū in aliquo subiecto est aliqua forma, nō pō aliā similē recipere, nec eiusspēm.

Alterum est notandum: quòd cum in aliquo subiecto est actu aliqua forma, nō potest in eo recipi alia similis, nec ipsius species intentionalis. Verbi gratia, vbi calor est, non potest recipi alius calor similis, nec ipsius species. Quantum enim ad hoc, æqua est cōditio rei, & speciei ipsius, vt benè dixit Iandu. q. 4. Et hoc experientia constat. Oculus enim colorem habens realem, impeditur à recipiēda specie illius coloris similis: & auditus habens realem sonum, impeditur à percipienda specie alterius soni: similiter in alijs sensib. Et hoc multùm est notandum pro intelligentia huius doctrinæ Aristo.

3. fund. potentia nō debet esse denudata ab omni actu, sed ab eo tantū, à quo patitur.

Nota tertiò, quòd potentia cognoscens non debet absolutè denudari ab actu, nisi ab eo solū, à quo patitur, & cuius speciem in se recipit. Vnde oculus ab illis coloribus est denudādus, à quibus mouetur, & quorum species habet & recipit: non autem ab alijs accidentibus.

Ex dictis probatur cōclusio.

Ex his sequitur declaratio, quomodo Intellectus est pura potentia. Intellectus enim non patitur, nec speciem recipit, nisi à phantasmate, & naturis sensibilibus: solum enim hæ sunt, quæ in ipsum agunt, erit ergo Intellectus denudatus ab omni

natura sensibili, nullaq; erit sensibilis natura. Hoc tamen non arguit non esse alicuius naturæ, imò conuincit esse alicuius naturæ spiritualis, & incorporeæ, cùm debeat denudari à naturis corporeis, à quibus patitur.

Confirmatur ratio, & declaratur, quòd Intellectus est pura potentia in genere suorū intelligibilium. Per hæc manifesta est conclusio. Manifesta etiam est sententia tertia Græcorum, quòd Intellectus est pura potentia in genere suorum intelligibilium: non enim est vlla natura corporea, quæ est primò intelligibilis à nobis, & cuius speciem Intellectus recipit. Et hæc est causa, vt dicemus, cur seipsum intelligere non possit primò: non enim est natura sensibilis, quæ sola Intellectum mouet. Vnde eleganter sanctus Thom. 3. Contra gen. cap. 43. dicit, Intellectum possibilem tantum esse potentia ea omnia, quæ virtute Intellectus agētis cognoscitur. Hæc autem non sunt nisi materialia.

Nota, cur Intellectꝰ seipsum nō primo intelligat. At, vt magis ista declararētur, propono aliquot dubia. Primum est: Si Intellectus non est eius naturæ cuius speciem recipit, sequitur, quòd vna anima separata non posset recipere speciē alterius animæ: nec vnus Angelus speciem alterius: qui sicut natura corporea non potest recipere speciem similis naturæ, ita nec vnus Angelus, vel natura incorporea speciem alterius: cuius tamen oppositum docet Theologia, quæ in animabus, & angelis species infusas ponit.

1. Dubiū.

Solutio. Hoc dubium fateor, quod difficile est soluere, imò ex hac parte argumentum Arist. videtur claudicare. Dico tamen pro ipsius defensiōe, quòd si species in anima separata essent, sicut species hæ inferiores, non possent recipi in ipsa aliarum animarum species: at non sunt: est enim duplex discrimen. Species enim illæ animarum & Angelorum non sunt adæquatæ vnius, imò per vnam speciem multæ naturæ distinctæ compræhenduntur: ob id species non est adæquata, & propria vnius obiecti, nec eiusdem ordinis. Alterum discrimen est: quia illæ species sunt exemplaria, in quibus lucent, & repræsentantur res cognitæ ab ipso intellectu: non autem sic sunt species inferiores, sed sunt principia adæquata, quibus Intellectus percipit obiectum, à quo eam speciem recipit: & talem speciem non posset vnus Intellectus habere alterius, vt bene concedit Capreol. 1. Sen. d. 3. q. 3.

2. Dubiū. Alterum dubium est: quia non videtur Intellectus esse pura potentia in ente sensibili, quia immutatur ab omnibus sensibilibus phantasmatibus: nam sensus communis recipit species omnium sensibiliū, non tamen est pura potentia, imò est in corpore sensibili.

Respōsio. Respondeo, esse disparem rationem, primò quia non immutatur immediatè à primis sensibilibus, sed per alios quinque sensus: at Intellectus immutatur immediatè ab omnibus phantasmatibus.

Secundò. Secundò, quod magis ad rem est. Sensus communis non percipit integrè sensibilia illa omnia, sed secundum gradum aliquem: non enim calorem percipit, nec alias tangibiles qualitates in quocunque gradu, sed in excessu, sicut & tactus percipit: at Intellectus de omni gradu iudicat: ob id ab omni etiam gradu debet denudari: & sic prorsus incorporeus erit. Hæc igitur sunt, quæ mihi in huius declaratione dicenda visa sunt.

2. Conclu. Intellectꝰ possibilis nō est virtus organica. Secunda conclusio. Intellectus possibilis non est virtus organica, quæ per corpus intelligat sicut sensus. Hanc ꝓbauit Arist. tribus rationibus in textu. Prima est: Intellectus patitur à quacunq; natura sensibili: ergo denudatus est ab omni natura sensibili: sed si esset virtus organica, non denudaretur etiam ab omni natura sensibili, sicut nec sensus, vt notū est: ergo Intellectus non est vis organica.

1. Ratio.

2. Ratio. Secūda est, si esset vis organica, aliquod sortiretur organum determinatum, sicut patet in alijs cognoscitiuis potentijs organicis: at nullum tale organum inuenitur.

3. Ratio. Tertia est. Omnis virtus organica læditur ex cognoscibili vehementi, vt notum est in omni sensu: at Intellectus non læditur, sed potius perficitur ex suo vehementi cognoscibili: ergo non est vis organica. Hæ sunt rationes Aristo. possumus etiam alias superaddere.

4. Ratio. Sit quarta ratio. Omnis organica virtus debilitatur corpore debilitato: at Intellectus nō debilitatur, imò augetur potius: ergo non est organica virtus. Discursus est notus. Maior probatur: In senio enim ex corporis debilitate omnes sensus, & potentiæ nutritiuę minuuntur, & deficiunt.

Minor

Minor patet: nam tunc viget Intellectus: in senibus enim prudentia est.

Confirmatur ratio. Hoc etiam manifestum est in somno: ligatis enim sæpè corporeis virtutibus, aliquando mirabilia intelligimus, & distinctiùs, quàm vigilantes, quod argumento est, non esse Intellectum vim corpoream, nec organicam.

5. Ratio. Quinta. Virtus organica intelligit, seu percipit obiectum cum loco, figura, quantitate, & accidente sensibili, vt patet per omnes sensus interiores, & exteriores: at Intellectus ab omnibus illis abstrahit, dū vniuersale cognoscit, dum rei quidditatem contemplatur: ergo non est organica virtus.

6. Ratio. Sexta. Virtus organica non sentit, quæ sunt in se, vt tactus non percipit sui organi qualitates: at Intellectus percipit habitus, species, actus, qui in se sunt, vt pòst dicemus: non est ergo vis organica.

7. Ratio. Septima. Si esset potentia organica, ergo corrupto organo corrumperetur, & ita sequeretur animam post mortem carere Intellectu, & ita nil intelligere omninò: quod & absurdum est, & erroneum. Hæc argumenta sufficiant pro præsenti conclusione.

3. Conclu. Intellectus non est corpus. Tertia conclusio. Intellectus non est corpus, seu anima intellectiua non est corpus. Hæc probatur omnibus rationibus, quibus probata est conclusio præcedēs, id est, Intellectum non esse virtutem organicam. Probatur etiam illis rationibus, quibus probatum est superiùs, animam non esse corpus, quas omnes non opus est repetere. Superest igitur ad argumenta respondere.

Ad 1. Nota, duplex obiectum intellectꝰ, Vniuersalitatis, & primitatis. Ad primum aduerte, obiectum Intellectus esse duplex. Alterum vniuersalitatis, alterū primitatis seu modificationis Vniuersalitatis id est, quod cōtinet quidquid ab Intellectu quocunque modo cognosci potest: & hoc est totū ens complectes substātias materiales, & immateriales, & omnia. Primitatis id est, quod primò mouēs, seu motiuū potest imprimere speciem sui in ipsum Intellectū, & hoc non est, totum ens, nisi sensibile: ab hoc enim mouetur per species receptas à phātasmatibus: immaterialia enim, vt docet Theologi, non possunt imprimere speciem sui in anima nec separata, nec coniuncta. Vnde Deus non videtur in cælo per speciem creatam. Angeli videntur quidem per species, sed non productas ab ipsis imprimentibus in alios Intellectus, sed à Deo infusas.

Soluitur argumen. Dico igitur, quòd Intellectus est in potentia ad totum illud intelligile, à quo ptt tur, & cuius speciem recipit: cùm autem hoc sit sensibile, solum Intellectus nō erit vlla corporea, vel sensibilis natura, erit tamen spiritualis, & incorporea.

Ad 2. Ad secundum dico, quòd Intellectus non intelligit se directè, vt ostendemus in quæst. sequeti, sed indirectè & per speciem alterius. Vnde non oportet, vt denudetur à se ipso, sed ab illius natura, à qua speciē recipit propriam.

Ad 3. Ad tertium solutio nota est ex his, quæ notauimus circa primam conclusionem: vbi diximus, quòd quātum ad hoc eadem est ratio rei, & speciei ipsius. Oculus enim habens colorem, non solùm alium, aut similem non potest percipere: sed nec ipsius recipere speciem: & sic in alijs sensibus: erit ergo idem in Intellectu.

Ad 4. 1. Ad quartū dico tria. Primum est, quòd oculus nō denudatur à quanto, nec à sensibili cōmuni, quia non recipit ipsius speciem: sed proprij sensibilis.

2. Dico secundò, quod oculus non omninò colore priuatur: habet enim quendam imperfectum, id est, diaphanū. Si tamen diaphanitatem colorem vocare licet: ob id non percipit omnes colores in quocunque gradu: vnde non videmus diaphana, nisi ex oppositione coloris opaci. At Intellectus, vt diximus de omni gradu coloris, & qualitatis iudicat, ob id simpliciter est denudatus.

Dico tertiò, & meliùs, quòd nō est necessarium, vt omnia mixta habeant colorem, sed esse possunt diaphana, & perspicua, vt vitrum, & christallum, & adamas: quia diaphanitas non est color, & talis est oculi pupilla, imò & omninò perspicua nil vetat esse: atque ideò omnia diaphana mixta possunt omnium colorum species recipere, & plus, aut minus, quo magis, vel minus sint diaphana: Imò quāuis aliquem tenuem colorem habeant, modò sint diaphana, non impedit receptionem specierum.

Ad 5. Ad quintum. Fateor Intellectum aliquando impediri organo læso: sed tale impedimen-

pe dimentum est ab extrinseco, quia læditur id, in quo sunt phantasmata, quæ ipsum mouent: sensus autem læditur ab intrinseco læsione proprij subiecti.

Cōfirmatur solutio exemplo. Et est exemplum appositum satis. Oculus non bene iudicat aliquando, quia ipse est malè dispositus in se: aliquando cùm obiectum nō est bene dispositum, vel quia distat, vel quia medium non est rectum. Dico igitur: quòd læsio Intellectus læso corpore est similis secūdo modo: nam motiua Intellectus erant in corpore: at sensus læsio ex læsione corporis est primo modo. Arist. autem non in his læsionibus argumentum fundat: tunc enim id discrimen sensus, & Intellectus probādum erat. Sed in hoc, scilicet, quòd vnius obiectū lædit, alterius perficit potentiam suam, cùm vehemens est: quod indicat sensum esse vim organicam, nō autem intellectum. & ista sufficiant de hac quæstione.

An Intellectus possibilis sit potentia animæ. Vel (quod in idē recidit) an Intellectus possibilis sit informans, an substantia separata.

Quaest. X.

Quòd vtraq; qō in idem coincidat. Difficultas hæc alia coincidit, puta, an Intellectus possibilis sit substantia, & non informās corpus, seu virtus talis substantiæ separatæ: an non sic, sed sit forma informās, seu virtus formæ informantis materiam. Idē enim est ferè petere, an sit forma, seu ipsius virtus: non enim virtus operatur sine eo, cuius est virtus, ob id per Intellectum communiter subiectum, cum ipsa vi intelligēdi sumūt: subiectū inquam, proxi mum, & immediatum: sicut visus potentia cum organo operando dicitur, similiter quilibet alius sensus.

1. Arg. q intellect. possibilis sit separatus & nō informās. Sunt igitur argumenta, quibus probari videtur Intellectum posibilē esse separatum, & non informantem. Primum est ab authoritate. Arist. enim tria attributa cōcessit Intellectui possibili, id est, quòd sit impassibilis, quòd sit immixtus, quòd sit separatus. Sed hæc non possunt competere Intellectui, si sit forma in materia: ergo est separatus, & assistens tantùm. Discursus est notus cū maiori. Probatur minor. Si enim est forma in corpore, patietur simul cum corpore coniuncto, sicut & aliæ formæ: erit etiam mixtus cum qualitatibus sensibilibus, sicut & aliæ formæ: non erit nisi tantùm ratione separatus à materia: ergo si in materia est Intellectus opposita attributa sortitur.

Secundum argumentum est. Obiectū habet proportionem cum potentia: sed Intellectus obiectum est vniuersale abstractum: ergo & ipse intellectus erit abstractus, & non singularizatus per aliquā sensibilem materiam. Consequentia probatur à simili. vt enim sensus obiectum singulare est, sensusque singularis, ita intellectus erit abstractus cum suo obiecto. 2. Argum.

Tertium est Aueir. Si Intellectus possibilis non est abstractus, aut est virtus organica, aut virtus limitata & cōtracta corpore: sed vtrumque repugnat Intellectui possibili: ergo est abstractus. Maior est nota. Minor patet: quia si est singularis per materiam, non recipit speciem, nisi singularem, & sic non vniuersale cognoscet. 3 Argum.

Quartum est Auicē. Vniuersale cognitum ab Intellectu vel ex se habet vniuersalitatem: & hoc non, quia tunc essent vniuersalia in rebus actu, ante opus Intellectus: Vel habet ab Intellectu: quòd si id ita est, ergo Intellectus ex se vniuersalis est: aliter non daret alteri vniuersalitatem. 4. Argu.

Quintum argumentum est Themist. cap. 32. Principia cognitionis per se nota eadem sunt pro omnibus, similiter idem ab omnibus cognoscitur: ergo Intellectus omnium vnus & idem est: ergo non est in materia: aliter enim multiplicaretur pro indiuiduorum multiplicitate. Hæc sunt argumenta in hac re. 5. Argum.

Quid autem dicant Philosophi, non est facilè recensere. Omnes enim adeò obscurè loquuntur, vt vix vnius sententia ab altero fideliter recitetur: & hoc mihi argumento est, illas sententias esse monstruosas, & fictitias, quas nec ipsi intellexerunt, nec à posteris percipi possunt. qua tamen diligentia potero fideliter elucidabo. Varietas, & cōfusio Philosophorum in hac qō. ne.

Diuisio Philosophorum in duas sectas. Philosophi circa Intellectum posibilem in duas sectas diuisi sunt. Quidam enim cum multiplicarūt pro indiuiduorū humanę naturæ multipliciter Quidam ipsum non multiplicarunt: sed vnum esse numero dixerunt in omnibus hominibus assistentem.

Primæ sectæ quæ Illorum autem, qui ipsum multiplica-

Intellectũ multiplicãt in singulis indiuiduis quadruplex opi. 1. opinio. Alex. & erronea.

runt, quadruplex est opinio. Prima est Alex. Hic enim triplicem distinguit Intellectum. Primus est in potentia qui possibilis dicitur, & hunc putat, esse præparationem quandam animæ ad recipiendum influxum Intellectus agentis, quem vocant Deum: & quòd hoc influxu accedente recipit speciem, & fit Intellectus habitu: atque hi sunt tres Intellectus. Illã verò præparationem & aptitudinem, quæ Intellectus potentia dicitur, putat esse virtutem corpoream, & organicam, ex mixtione elementorum resultantem cum ipsa anima: & hinc affirmauit illam temerariã & impiam opinionem, seu potius errorem, animas rationales esse formas corruptibiles, eductasq; de potentia materiæ, sicut reliquas omnes formas corporum.

2. Opin. Auempa. & Albunazar impia etiam & erronea.

Secunda sententia fuit Auemp. & Albunazar Arabum, quos refert Auerr. cõ. 5. Isti putauerunt intellectum possibilem esse imaginatiuã vim, in qua recepta sunt phantasmata sensibilia. Putauerunt isti Intellectus agentem esse vnum in omnibus hominibus, separatum, & per se existẽtem, hunc autem illustrare phantasmata, quæ sunt in imaginatiuis diuersorum hominum, ita vt per talem illustrationem in phãtasmate appareat natura vniuersalis, quæ autem non apparebat nisi singulis: sicut lumen manifestat ea, quæ occulta priùs erant: & per talem illustrationem nobis copulat, & in singulis intelligit: imaginatio autẽ, quatenus continet phantasmata illustrata, dicitur Intellectus possibilis.

Nota.

Debes enim aduertere, quòd isti nõ ponunt species intelligibiles productas in Intellectu, nisi ipsa phantasmata illustrata in quibus apparent naturæ vniuersales.

Cùm autẽ vis imaginatiua multiplex sit & organica: inde multiplicant Intellectum possibilem, dicuntque esse multos, pro indiuiduorum multiplicat e.

3. Opi. Plutar. & Plato etiam erronea.

Tertia sententia est Plutarchi, vt refert Philop. qui sequitur Platonem circa Intellectum possibilem. Ponit enim esse multos Intellectus ꝑ multitudine indiuiduorum hominum, & esse virtutem non organicam: tamen asserit animam rationalem nõ informare corpus, sed esse vt nautam in naui: asserit etiam animam & Intellectum introduci cum speciebus rerum omnium.

Et putat hoc esse de mente Arist. in quo iure reprehenditur ab Ammo. & Philop. cum clarè constet secundum Arist. Intellectum possibilem esse in potentia, & recipere de nouo species.

4. Opin. Philop. & Ammo. & Auicen. S Tho. Alberti & vera.

Quarta sententia est ipsius Philop. & Ammon. qui Intellectus possibiles multiplicant, virtutesq; & facultates animæ ponunt, esseq; in potentia ad species recipiendas à Phantasmate: & secundum Arist. putant animam ipsam formam esse informantem, vt in 2. lib. retulimus: idem docet Auicen. qui quantum ad Intellectum possibilem, & animam bene dixit ipsam esse formam informantem: incipientem cum composito, & manentem pòst: Intellectum possibilem ipsius esse virtutem, nõ organicam. Idem docet Alber. tract. 2. c. 12. & S. Tho. & alij: hæ sunt sententiæ illorũ, qui multiplicant Intellectus possibiles.

Secte sectæ Philosoq̃rũ non multiplicãt intellectus opin. duæ. 1. opi. Themist. & erronea & impia.

Illi autem qui vnum ponunt in omnibus sunt diuisi in duas partes. Altera pars est Themist. & Theophrasti, quos citat Auerr. Themist. enim lib. 3. à cap. 33. vsque ad 36. de Intellectu tractat, estque in ista sententia. Putat enim rationalem, & intellectiuam animam vnam esse in omnibus hominibus immortalem, & æternã: hanc que duplici parte substãtialiter componi: altera quæ est vt materia, & dicitur Intellectus possibilis: altera quæ est velut forma, diciturque Intellectus agẽs: id autem quod ex vtraque constitutum est, dicitur Intellectus speculatiuus.

Vlteriùs putat Themist. quòd intelligere non sit ex eo, quòd Intellectus possibilis recipiat species aliquas in se: sed ex eo quòd participat lumẽ ipsius Intellect⁹ agentis: cumque semper participet, inde dicit speculatiuum Intellectum esse, & intelligere ab æterno: nos autem intelligimus, prout magis vel minus cõmunicatur nobis lumen istud Intellectus agentis. Vnde primò participamus Intellectum possibilem absque lumine, postea lumen ipsius agentis temporis successu participamus, & nobis communicat. Hæc sunt, quæ ex hac sententia haberi possunt.

2. Opi. Auer. erronea, & impia.

Altera sententia est Auerro. qui ferè idẽ cũ Themist. dicit, sed in hoc differt, quod putat Intellectum hunc recipere de nouo species intelligibiles à phantasmatis hominum diuersorum, per quas intelligit in

diuersis hominibus quibus tali modo copulatur: & ratione receptionis harũ specierum, dicitur possibilis. Differt & secundò, quòd non constituit essentiam animæ rationalis ex duobus illis intellectibus, possibili vt materia, & agenti vt forma.

Hæ sunt sententiæ Philosophorum circa Intellectum possibilem. & quia nos superiùs in quæst. de animæ rationalis informatione, multa diximus contra hanc Intellectus vnitatem, non erimus modò prolixi: sed aliqua, quæ negotio præsenti competunt, discutiemus.

1. Conclu. Intellectiua anima non componitur substantialiter ex duplici parte realiter distincta, s. intellectu agenti, & possibili.

Sit igitur prima conclusio. Intellectiua anima non componitur substantialiter ex duplici parte realiter distincta, id est, Intellectu possibili, & agente, ita vt hi Intellectus sint partes duæ substantiales animæ. Ista conclusio non est contra Auerro. hic enim clarè docet Intellectum possibilem esse eandem substantiam cum agente: tamen est contra Themist. qui videtur distinctionem realem inter has substantias ponere: dicit enim, Intellectum speculatiuum esse compositum ex possibili, & agente, sicut ex materia & forma: & c. 36. dicit, quòd sicut flos præcedit fructus, ita possibilis prius tempore est in nobis, quam ipse agens: quod videtur indicare distinctionem realem in his substantijs. & aliqui id sustinent, contra hos ponitur conclusio nostra.

Nota.

Prima rō si plures animas intellectiuas concederent.

Et probatur primò contra eos, qui ponunt plures animas Intellectiuas. Anima componitur ex duplici substantia, vel ergo est compositio per se, vel per accidens. Non per accidẽs: quia tunc anima erit ens per accidens: quod est falsum. Si igitur est cõpositio per se, necessariò oportet fateri, quod vna pars sit actus, & altera potentia: & tunc erit compositio ex materia, & forma, cũ sint partes distinctæ. Hæc omnia, qui illam in eo sensu defendunt, concedũt. Sed probo id esse impossibile. Sumo illam partẽ, quæ est materia, & peto, Vel est eiusdem speciei cum alijs, quæ sunt in alijs animabus, vel diuersæ. Si diuersæ: ergo animę Intellectiuę differũt specie: quæ enim sunt eiusdem speciei, non habent materiam primam nisi eiusdem speciei: at animas intellectiuas specie differre impossibile est. nã ita neque homines essent eiusdẽ speciei. Si igitur illa materia est eiusdem speciei: ergo habet potentiam ad omnes Intellectus agentes alios, qui sunt eiusdem speciei: erit ergo anima transmutabilis: quod falsum est: non ergo anima materiam habet.

Secũda rō si vnicam tantũ animã ponerẽt in hominib. substantiã separatam.

Secundum argumentum est cõtra eos, qui vnicam in omnibus intellectiuam animam ponunt, quę sit intelligentia aliqua separata, & spiritualis. Si talis Intelligentia aliquid habet, vt materiam: ergo non est in ea idem quid est, & quod quid est: hoc autem est manifestè contra Aristo. 8. Methap. tex. 16. qui in Intelligentijs, & separatis idẽ dicit esse quid, & quod quid. Sequela patet: & pro ꝓbatione nota, quid. appellari ipsam naturam rei: quod quid, ipsum suppositum, & habens naturam. Aristoteles putauit in compositis substãtijs non esse idem quid, & quod quid: nã quod quid includit materiam: in his tamen, quæ materiam non habent, quia nulla est alia substantia, nisi forma per se, ob id dixit esse in separatis idẽ quid, & quod quid. Hæc est sententia Arist. vt quilibet in eo versatus facilè recipiet.

Primò.

Ex hac manifestè probatur intentum. Si talis Intelligẽtia aliquid vt materiam habet, aliquid vt formam re distincta: ergo non est in ea idem quid, & quod quid: non ergo est substãtia spiritualis nec æterna: quales ponit Arist. Intelligentias. Hoc argumẽtum puto esse demonstrationem in doctrina Arist.

Secundò. Tertia ratio siue ponatur vna siue plures animę.

Secundò itẽ, si vnica esset tantùm, omnia quæ contra Auerrois vnitatem Intellectus allata superiùs fuerunt, contra hanc adduci possent, vnde eius impietas & error opinionis perspicuè constat.

Tertium argumentum est generale siue sit vna, siue plures Animæ. anima intellectiua habet materiam: ergo est indiuiduata per materiam: ergo aliquod indiuiduum intrinsecam habens materiam intelligit, id est, ipsa anima composita: ergo non intelliget ipsa vniuersalia. Cõsequẽtia probatur, & ad hominem: quia ob id ipsi animam à materia abstrahũt, vt vniuersalia intelligat.

Confirmatur ratio.

Probatur. Sensus ob id vniuersalia non cognoscunt, quia quod sentit, materiam habet: hoc eodem argumento ad probandum animam non esse compositam ex aliqua materia & forma, vtitur S. Thom. 1. p. q. 75. ar. 5.

4. Ratio. Quartum argumentum est. Si anima habet materiam: ergo est corpus. hoc autem esse falsum, alibi probatum est.

Reijcitur solutio. Dicent isti, quòd non est corpus, quia materia hęc non est capax quantitatis. Sed istam responsionem nullam esse ostendo: quia esse corpus dicit meram substãtiam, & in prædicamento substantiæ est: non ergo quantitas quicquam facit ad corporis rationem, si materia, vnde substantia eo ipso corporea est, quo materiã habet: quòd autem hæc sit capax quantitatis, illa non, non facit esse corpus, vel non corpus: sed esse aliud, & aliud corpus.

5. Ratio. Quintum argumentum est. Aut informantem eam faceret, aut assistentem. Si informantẽ, iã cõpositum ex materia & forma informaret, & esset forma corporis: q̃ est ridiculũ, & quodãmodo implicat, vt materia informet, vel totũ cõpositũ simul cũ sua materia informet. Si verò assistentẽ tantùm eam animam rationalem faciũt, iam homo non esset essentialiter rationalis. & omnia argumenta, quæ contra assistentem animam fiunt, contra hanc quoque militarẽt. Alijs posset argumentis hęc conclusio probari, sed ista sufficiant.

2. Cõclu. Intellect. possibilis nõ est vis imaginatiua, nec aliqua facultas in corpore inhærens. Secunda conclusio. Intellectus possibilis nõ est vis imaginatiua, nec aliqua facultas in corpore immediatè inhærens.

Hæc est contra Alex. & Auempacem, & manifesta est ex argumentis factis in quæstione antecedenti probantibus Intellectum non esse virtutem organicam.

1. Ratio. 2. Ratio. Adhuc tamen hoc argumẽto probatur: quia Intellectus possibilis debet recipere species intelligibiles, cùm ipsius sit intelligere: at species intelligibiles cùm vniuersalium sint, non possunt in corpore diuisibili recipi: non ergo imaginatio, vel alia vis similis est Intellectus possibilis.

3. Ratio. Adde etiam, quòd tunc esset calidus, vel frigidus, sicut sensus: cuius oppositũ dicit Arist.

3. Conclusio, Intellect. est vis non organica animæ informantis corpus. Tertia conclusio. Intellectus est vis nõ organica animæ informantis corpus.

Primum fundamẽ. In cuius declarationem aduerte cum Albet. tract. 2. cap. 52. vbi eleganter hoc tractat, quòd in natura hoc inuenimus. s. perfectiones rerum plurium congregari in vnica substantia, hancque operari ea, quæ multæ per se operãtur: in mixtis enim elementorum operationes inuenimus, in plãtis, quæ in elementis & mixtis sunt, in animalibus vltra etiam alia plura. Cum autem anima rationalis sit forma naturalium perfectissima, ipsa continet aliarum perfectiones, vt possit ipsa sola exercere, quæ aliæ per se possunt: ipsa enim cũ materia corpus facit, ipsa est motus, & nutritionis principium, ipsa etiam sentiendi causa. (Animæ rationalis, quia si omnium naturalium forma perfectior, possit earum ipsarum exercere operationes.)

Non solùm autem inferiorum perfectiones continet, sed aliquid superioris perfectionis participat, & simul etiam principium est intelligendi. Vnde, quamuis anima vna sit in substantia, tamen virtute, & potestate plures est, quia pluriũ perfectionem participat. (Nota animã habere operationes communes cũ superioribus Intelligentijs.)

Hinc sequitur vnum notandum, quòd iste gradus intellectualis naturæ, vt talis considerationis, si per se esset, vtique separatus esset à corpore: at quia nõ est purus, sed simul cum gradu sensibilis & animalis naturæ, trahitur ad corpus, non ratione sui per se, sed ratione aliorum graduũ, qui cum ipso idemptificati sunt: tamen ipse ex se manet abstractus. Non est autem arbitrandum, esse illos gradus realiter diuersos, imò nec formaliter à parte rei in animæ essentia, sed solùm ratione: in se autẽ à parte rei est simplex & vna essentia talis formæ & animæ mediæ inter corporeas & purè spirituales. (Nota gradus animæ rationalis, & quõ informet, & quomodo sit separata.)

Obiectio. Obijcies fortasse. Si secundum gradum intellectiuum illum nõ informat; sed est separata, ergo non daret esse rationale homini, sed solum esse animal sensitiuũ vel vegetatiuum: & ita homo non esset animal rationale.

Respõsio. Respondeo, quòd aliud est esse rationale, & aliud purum & simplex intellectiuũ, vt sunt Angeli. Nam esse rationale propriè dicit discurrere ab vno ad aliud, & vnum post aliud, & à sensu etiam phantasmata mendicando. Esse autem intellectiuum propriè & simpliciter, dicit simul omnia intelligere, & non vnum post aliud, vt Angeli: & anima etiam in vltimo eius actu contemplationis & sapientiæ, in quo attingit infimũ Angeli. dicimus ergo animam non solùm quatenus cõtinet gradus vegetatiuos & sensitiuos informare, sed etiam secundum gradum rationalem atque adeò dare toti homini esse animal rationale: sed secundum illum vltimum intelle-

intellectiuum, in quo conuenit cum Angelis, sic considerata non informat: vnde non facit propriè hominem esse animal intellectiuum. Vt Angeli sunt, sed esse animal rationale. hæc ergo satis probabiliter dicuntur.

Sed, vt antea diximus in quęstione alia secundi libri, melius diximus esse vnũ solum simplicissimum gradum medium inter Angelos & formas sensitiuas, qui eminenter continet inferiores, & subeminenter attingit infimum superioris, scilicet Angelorum; non per diuersos gradus, sed per vnum & eundem medium inter vtrũque, & ita secundum totum illum informare & secundum illum posse separari à corpore, quia eminenter continet vtrunque.

Nota ex anima cũ sit forma media, pdire potẽtias separatas, & non separatas. Ex hoc etiam aliud sequitur, quòd cùm ex substantia fluant virtutes, & potentiæ operatiuę, ab anima multæ fluunt, tamen Intellectus inter alias: quia ab anima fluit secundum illum gradum qui ex se separatus est, vel ab illo medio in se continente infimum Angeli, vt talis est: ob id est potentia non organica, quales sunt aliæ omnes sensitiuæ.

Nota etiam falsam erroris Philosophorũ quorundam. Et iste fuit error Philosophorum ponentium Intellectum abstractum: non enim considerarunt Intellectum nostrum simpliciter non esse purum, sed rationale cum discursu, & coniũctum cum sensu, & vegetatiuo. Fuit etiam error aliorum ponentium Intellectum organicum: non enim considerarunt, Intellectum consequi animam ratione gradus naturæ, qui secũdum se abstract' est, aut illius medij, quod in idem recidit, vt diximus: & hæc philosophia est multum notanda.

Probatur tertia cõclusio. Ex qua patet conclusio posita. Intellectus enim est vis non organica animæ, quę quidem forma est corporis, quamuis non secundum illum vltimum intellectiuum gradum, à quo Intellectus fluit. Vel certè, si nolis multos gradus ponere, sed vnum medium: ille vnus medius, quia medius est, potest partim separatas potentias producere, Intellectum & volũtatem: partim, non separatas, vt sensus & alia: quia omnia in se in virtute eminenter continet.

Primò ab auctoritate. Hæc cõclusio multis testimonijs Arist. probata fuit in quæst. de animæ informatione, quibus modò supersedeo, quia volenti ea scire, facile erit quæstionem relegere.

Secundò. Vnico tamen nunc vtar testimonio huius lib. tex. 11. vbi ponens, quomodo sensitiuum, & intellectiuum principium separentur, dicit, non aliter separari, quàm re, quæ sentitur, & re, quæ intelligitur, puta, singulare & vniuersale. Constat autẽ ista non re, sed ratione separari, & hoc est testimonium conuincens.

Tertiò. Ratio etiam est manifesta: quia nihil dat alicui actum secundum, quin det primum: sed Intellectus dat homini intelligere: ergo dat prius esse: est igitur forma, vel virtus formę. Alias rationes quære ibi.

4. Concl. Intellect' possibilis multiplicatur secũdũ multiplicatione indiuiduorum. Ex his sequitur quarta conclusio. Intellectus possibilis multiplicatur secundum indiuiduorum multiplicitatem.

1. Ratio. Et hæc patet: quia si est virtus informãtis formę, hæc autem si informat, necessariò multiplicat, vt ostẽdimus antea: ergo & virtus, & potentia ipsa. Lege sect. 30. Proble. q. 4. vbi hæc omnia docet Aristot. Superest ad argumenta respondere.

Ad 1. Nota peruersã Alex. interpretationẽ. Ad primum nota, Alex. peruersè interpretari illa tria attributa Intellectui. Dicit. n. Intellectum dici impassibilem, quia non secundum se, sed ratione corporis patitur: dici immixtum, quia non præcessit corpus: quod autem alteri miscetur, est ante mixtionem: dici separatum, quia est distinctum à corpore. Sed hæc apertè sunt contra Aristo. saltem duo vltima. Si enim sic intelligenda essent, non differrent sensus, & Intellectus in his: at Arist. vult in eis Intellectum differre à sensu: aliter ergo intelligenda sunt.

Cur ab Arist. intellect' dicatur impassibilis, immixt', separatus. Dico ergo, quòd Intellectus dicitur impassibilis: quia dum intelligit non patitur vera passione, scilicet corruptiua: & in hoc non omnino differt à sensu, imò ex parte conuenit. & Arist. tex. 3. & similitudine posita inter sensum & intellectum, intulit esse impassibilem, sicut sensum.

Vera expõ & argumẽti solutio. Sed idẽmet Aristoteles tex. 2. & 7. dissimilitudinem inter vtrumq; posuit, & inter vtriusque passionem & impassibilitatem, quòd sensus ab excellẽti sensibili corrumpatur & impediatur: at Intellectus ab excellenti intelligibili non corrumpitur nec impeditur, sed perficitur. Quare Intellectus impassibilitas colligitur simpliciter, sensus verò secũdum quid. Per immi-

tum,& separatum idem intelligit,scilicet non esse organicum,vt in tex.satis ostensum est. Vnde nec per separatum intelligas abstractum & per se existens cum Themist.nec distinctum tantùm cum ipso Alexan.sed non organicum,nec vtentē corporis instrumento cùm in corpore sit. Et sic patet solutio argumenti, cui multum fidunt isti ponentes vnum Intellectum.

Ad 2. Ad secundum fateor obiectum habere proportionem cum potentia: ob id,cùm vniuersale cognitum non sit realiter abstractum à materialibus conditionibus.& singularibus nisi solùm ratione,nec Intellectus erit realiter abstractus, & seiunctus à materia,sed solùm ratione.Vnde pro nobis argumentum facit.

Adde etiam,quòd istud vniuersale solum est quid abstractum consideratione à qualitatibus sensibilibus particularibus: ad hanc vniuersalitatem sufficit Intellectus non organicus, nec qualitatibus mixtus, vt dictum est.

Ad 3. Ad tertium solutio etiam patet:quamuis enim Intellectus sit potentia formæ, quæ informat corpus, non tamen recipit ipsas species cum corpore, aut corporeas, sicut sensus,sed in se ipsa:ob id immateriales sunt,& indiuisibiles, sicut & ipsa. Nec putes singularitatem obstare ad intelligēda vniuersalia:hoc enim est falsum. Non enim cognoscerent vnquàm,cùm nihil sit existens per se vniuersale. Sed obstat singularitas,in qua materia est intrinsecè,sicut in sensu:at nō ita est in Intellectu,qui indiuiduatur per materiam,sed non cum materia:non enim coniunctum immediate intelligit,sed anima,& eius Intellectus, totum autem per animam.

Ad 4. Ad quartum dico,quòd Intellectus est, q vniuersalitatē facit. Nec oportet, quòd ipse sit vniuersalis,sed quòd sit non organicus,nec sensibili organo vtens:hoc enim sufficit,vt faciat vniuersalitatem, quæ nō est vera,& realis vniuersalitas.

Nota. Est autem notandum,quòd esse vniuersale dicit duo, & naturam, & modum:sicut esse particulare. Natura est res ipsa, quæ vniuersalis dicitur, vel particularis. Modus est vniuersalitas, vel particularitas,id est,indifferentia ad multa.Sed limitatio Intellectus non facit naturā,sed modum:dum enim naturam secundum se cōsiderat,in tali consideratione communitatem quandam acquirit: sicut cùm est in se,particularitatem:ob id modus prior,scilicet vniuersalitas ens rationis est, posterior verò ens reale,quia inest rei secundum se.

Ad quintum, solutio est manifesta:est enim vanum argumentum & indignum Themist non enim quia obiectum cognitionis idem est, ob id cognitiones & cognoscētia idem sunt numero:aliter enim vnus esset visus omnium aspicientiū eundem colorem:de his tamen plura diximus in quæst. illa allegata. Ad 5.

An Intellectus se ipsum intelligat.
Quæst. X I.

Difficultas ista est circa textū octauum, vbi Aristote.docet Intellectū in habitu se posse intelligere. Vnde colligitur, cùm habitu non est, nec alia intellexit,quòd se ipsum non poterit intelligere.Sed an hoc ita sit,videtur dubium: nam videtur, quòd se ipsum etiam in potentia existens possit intelligere. Occasio quōnis.

Primò:Scientia non fit sine Intellectione,sed est scientia de Intellectu ipso potentia:ergo ipsius est Intellectio. Vlterius ipsius est Intellectio tanquàm intelligibilis, & ipse est,qui intelligit: ergo se ipsum intelliget. 1. Argum.

Probatur secundò.intellectus possibilis est sub obiecto Intellect⁹,cùm sit ens: ergo intelligetur ab ipso Intellectu: intelliget igitur se ipsum. 2. Argum.

Probatur tertiò. Intellectus intelligit alia per ipsorum species,quatenus per species res Intellectui fieri possunt præsentes: at Intellectus multo magis est sibimet præsens: ergo multò meliùs se ipsum intelliget. 3. Argum.

Probatur quartò. Anima separata à corpore se ipsam intelliget:ergo & in corpore,quia non mutatur natura Intellectus ex separatione. Antecedēs probatur: quia anima separata est, vt Angelus quidam: at Angelus se ipsum cognoscit, & intelligit:ergo & anima ipsa. 4. Argu.

Aduerte in difficultate ista quatuor esse sentētias præter eā,in qua veritas consistit. Prima est Alex. quem citat Auerro. In hac difficultate prima opinio Alex.

com.

com. 8. & locus, vbi Alexan. id dicit, est 12. Metaph. supra text. 39. & idem dicit Themist. cap. 18. quòd Intellectus se intelligit modo accidentali.

Explicatur hæc opinio. Notandum pro declaratione, quòd Intellectus, dum rem intelligit actu, dicitur esse idem cum re non essentialiter, sed accidentaliter, quatenus eadem est operatio, qua obiectum agit in Intellectu, & qua Intellectus intelligit, & apprehendit, sicut dictum est superiùs de sensu, & sensibili. Dicunt ergo isti, quòd dum Intellectus intelligit rem aliam, ex se ipsum intelligit, quia ipsa res est facta vnum & idem cũ Intellectu, sed modo accidentali, cùm nõ sint facta vnum in essentia, sed in operatione.

Reijcitur prima opinio. Sed ista sentẽtia meritò reijcitur à Simpli. & Philop. Hic enim modus non erit experientiæ. Experimur enim nos intelligere nostras intellectiones & nostrum Intellectum per se, & non dum alia tantùm intelligimus.

2. Adde etiam, quòd illo modo se sensus sentiret, nullaque esset differentia ipsius ab Intellectu.

2. opi. Philopon. & Plotini. Altera sententia est Philop. & Plotini, quem ipse citat, quòd Intellectus se ipsum per se & per essentiam suam intelligit, & magis quàm alia, quæ per species, & non per se se ipsa intelligit.

Obiectio. Quòd si ab eo petas, Quare ergo, cùm semper sit sibi præsens, non se ipsum semper intelligit?

Solutio. Philop. reddit huius duas causas. Altera est propter magnam familiaritatem sui

1. ad se. Ponit exemplum. Si tibi duo occurrant homines, alter multum familiaris, alter non ita: tunc alloqueris, & manum porrigis non ita familiari, relicto familiari. Ita Intellectus rarò se intelligit. Altera causa

2. sa est propter occupationem corporis, & rerum externarũ. Si enim corporis affectio impedit Intellectum aliquãdo quominus intelligat alia ex se, vt patet in ira laborantibus: multò magis impediet ipsum à sui cognitione.

Plotinus dicebat, Intellectum se semper intelligere: nos tamen non id semper aduertimus, quia occupati sumus alijs.

Alij antores penes idem cum Philo. opinantes. Hanc Philop. sententiam tenet Greg. 1. Sen. d 3. q. 2. vbi dicit quòd Intellectus intelligit directè suas species, sicut visus videt colores: similiter etiã intelligit suos actus & habitus, & se directè.

3. Opinio Alphar. Tertia sententia est Alpharabij lib. de Intellectu, quem citat Auerro. Com. 5. q Intellectus possibilis fit actu per speciem exterioris intelligibilis, & postea sui ipsius format aliam speciẽ, qua se cognoscit. Hoc tenet probabiliter Caiet. Thienen. quòd Intellectus sui speciem formet.

4. Opinio Auer. Quarta sententia est Auerro. Com. 36. qui dicit Intellectũ adeptũ se intelligere.

Explicatur opin. Auerro. In declarationem nota, quòd Intellectus agens est, qui facit per abstractionem obiecta intelligibilia ex sensibilibus, & hæc Intellectus possibilis recipiens, intelligit. Quidquid autẽ Intellectus agẽs potest abstrahere, possibilis potest intelligere: & dum magis, & plura abstrahit, magis actuat, & perficitur possibilis. Cùm autem iam receperit omnia, quæ potest agens abstrahere, tunc erit possibilis perfectus, & absolutus: quod fiet, cùm omnium rerum materialium habuerit cognitionem & acquisiuerit omnem scientiam: & tunc dicitur possibilis adeptus: & in hoc statu possibilis intelliget Intellectum agentem per ipsummet, & in ipso omnes Intelligẽtias, quia agens fiet forma nostra, per quem ipsum intelligemus, & alia separata: & hanc ponit hominis esse fœlicitatem.

Nota mõstruosam Auer. opi. Vide quale monstrum sibi fingat Auerro. sed de hoc pòst dicemus. Interim vide, quomodo Intellectus se ipsum intelligat. Atque hæ sunt sentẽtiæ Philosophorum, quarum nulla vera est.

4. opinio. Alij aliam viam veriorem sequuntur, vt explicabimus.

Sit ergo pro determinatione prima cõclusio. Intellectus se ipsum intelligit, non quidem per se primò, & directè, sed indirectè ex alterius externi cognitione.

1. Conclu. Intellect. se ipsũ intelligit nõ primo, & directè, sed indirectè. Explicatur concl. Explico hoc. Intellectus quidem non cõuertitur in se ipsum, vt in obiectum primum & proximum, vt Philop. vult: sed ex actu suo se aduertit, & actum suum ex obiecto. Verbi gratia: intelligo equũ, ex hoc, quòd equum intelligo, conuerto me ad ipsumet actum intelligendum, & ex actu ipso conuerto me ad ipsam potentiam, vel habitum, vel speciem: tamen talis cognitio reflexa ab obiecto externo ortum habet, sine cuius consideratione non fit: ob id indirecta dicitur. Non enim est vera cõuersio:

uersio: sed in obiecto ipso, vel per obiectū, actum cognosco meum, scilicet, me intelligere, & potentiam similiter, & habitum.

Nota duplex intellectus cognitio sui ipsius.

Nota etiam, quòd duplex est cognitio. An sit, & Quid sit. Cognitio ista, quæ dicta est quantū ad An sit: ex obiecto enim existentiam sui actus, & sui etiam met percipit Intellectus: quid tamen sit non statim vno actu consequitur, sed discursu, & meditatione multa: ob id omne se intelligere possunt percipere, sed non quid actus sit, vel quid potentia.

Auctores huius sententiæ.

Hæc est sententia S. Thom. 1. p. q. 87. ar. 1. & puto esse mentem Simpl. quamuis nō clarè id manifestet, & forsan hoc voluerunt dicere Alexā. & Themist. in sua opinione: & est aliorum sententia.

1. Ratio.

Probatur primò, autoritate 12. Meta. tex. 19. id docet expressè Arist. inquit: Intellectus se intelligit assumptione intelligibilis: id est, dum alia speculatur aliorūque recipit species, se intelligit. Vnde oportet, quòd sit in actu alicuius obiecti, vt se intelligat.

2. Ratio.

Probatur secundò. Si se directè intelligeret, vtique posset in corpore substantias spirituales intelligere per se, & distinctè, quia ipse Intellectus est eiusdem substantiæ immaterialis, & indiuisibilis, & illud esse falsum ostendetur pòst manifestè: nō ergo se intelligit directè.

3. Ratio.

Probatur tertiò. Si se & sua directè perciperet, vtique nō dubitarent homines, an essent species, an habitus distinguerentur ab ipsis, an esset Intellectus separatus: horum inceuidentia manifestat, Intellectum non se directè cognoscere, sed per aliorum speciem.

2. Conclu. Intellectus se, & ea, q̃ in se sunt, nōn intelligit p aliā spēm ab illa, p quā prius intellexerat. 1. Ratio.

Secunda conclusio. Dum Intellectus se intelligit, & ea quæ in se sunt, nō facit per aliam speciem, quàm per illam eandem obiecti externi. Hæc est contra Alphar.

Et patet. Si enim à se reciperet speciem, vel ab his, quæ in se sunt: tunc à se pateretur: esset igitur in potentia ad se ipsum; vt enim superiùs diximus, Intellectus possibilis secundum se, est in potentia ea omnia, à quibus patitur, & quorum per se recipit speciem. Hanc conclusionem tenet S. Thom. vbi suprà.

Nota cū D. Th. tria esse spi...

Est autem cum eodem notādū, esse tria substātiarum spiritualiū genera. Est prima quædam substantia purus actus, id est, quæ à nullo aliquo externo perfectionem recipit aliquā: & hic est Deus. Est alia substantia, quæ nō est purus actus, sed aliquid habens potentiæ, quatenus ab alio suam sumit perfectionem: & talis est Angelus. Tertia est in vltimo gradu multum habēs potentiæ: & hæc est anima in corpore.

tualiū substātiarum genera, & triplicē intelligendi modum.

Vt igitur in actu differunt, sic etiam in cognitione. Deus enim, qui à nullo alio recipit perfectionem, & se & omnia alia extra se per ipsum intelligit, & per nullam speciem. Angelus verò se ipsum sine specie intelligit: at res alias per species à Deo infusas cognoscit: anima verò nostra tam se, quam alia per species cognoscit.

3. Concl. Intellectus nō eodem actu quo obiectū cognoscit se, vel suum actum.

Tertia conclusi. Intellectus non eodem actu, quo obiectū, cognoscit se, vel suummet actum cognoscit: sed alio qui reflexus dicitur.

Hanc esse opi. D. Th. 1. Ratio.

Hæc est contra Iandu. q. 13. qui putat, quòd eodem actu cognosco leonem, & eo gnosco me cognoscere leonem. At S. Tho. quamuis id dicat esse verum in angelis, tamen in anima negat, & mihi ita negandū videtur.

Quia aliud est actus cognitus, aliud obiectum: & possum cognoscere obiectum, non cognito actu, vt notum est. Nō enim semper intelligimus nos intelligere: ergo id fit alio actu, adhuc ille alio cognoscit.

Occurritur obiectioni.

Nec putat S. Thom. esse inconueniens esse processum infinitum, quòd vnus alio & alius alio intelligat: quia non sunt ordinati essentialiter, vt notum est.

Confirmatio rōnis.

Et probatur etiam: quia in volūtate alius est actus, desiderare aliquid, & alius est, desiderare desiderium. Ita etiam in Intellectu: par enim est ratio.

Confirmatur iterū.

Imò, vt dicit S. Thom. Intellectus ita intelligit actū voluntatis, sicut suummet actum, puta, quia sibi est præsens, scilicet in eadem substantia animæ proximæ.

Quarta cōclusio. Habitualiter quodā modo se ipsum directe cognoscit.

Quarta conclusio. Anima seu Intellectus se ipsum directè, & habitualiter semper cognoscere dici potest. Hanc teneo cū Aegid. 1. sen. d. 3.

Nota dupliciter intellectū cognoscere.

Et declaratur. Dupliciter enim stat, Intellectum cognoscere. Vno modo actualiter, cum actu aliquid considerat: & hoc modo Intellectus in corpore existens, se non semper considerat: sed aliquando in directe, directe nunquam.

Alio modo habitualiter, cū licet actu non

Secundus non consideret, tamen habet speciem & principium quo possit rem considerare. Vnde quorum speciem in Intellectu habemus, dicimur cognoscere, quãuis nõ consideremus actu: & hoc modo dicitur etiam Intellectus in habitu se cognoscere, dum habet speciem alicuius rei, per quã potest eam considerare, & ex tali cõsideratione se cognoscere: & de hac cognitione loquitur Arist. in tex. 8. super quem est mota ista difficultas.

Nota de numero horũ duorũ modorum intelligi cõclusionem. Sed notandum, quod non semper Intellectus dicitur se cognoscere hoc modo: quia non semper habuit species aliarum rerum, nec semper fuit habitu, vt volebat Plato. conclusio autem posita non est de vllo harum cognitionum modo, sed est alius cognitionis habitualis modus, secundum quem anima se semper cognoscere dicta est.

Tertius alius modus quo intelligitur & pbatur cõclu. In cuius declarationem nota, quòd si anima secundum se consideratur, & non vt corpori alligata est: tunc ipsa sine vlla specie directè se cognoscit: nam Intellectus est per se intelligibilis, à seipso, nec vlla alia indiget specie. At quia corpori alligatur, efficiturque corporis forma, cum sensitiuoq; coniungitur, impeditur à sui cognitione, quia sensibus subditur, vt non intelligat, nisi quæ per sensus percipere potest: cumque ipsemet non sit sensibilis per se, fit, vt distrahatur à sui directa consideratione, vt actu non possit se directè considerare.

Quia verò ipse sibi semper est præsens, & sufficiens principium suæ intellectionis, quantum est ex se, dicitur semper se cognoscere habitualiter: remoto autem impedimento corporis, statim directè se considerat sine specie.

Confirmatur exemplo. Et est exemplum de docto homine, qui fit amens. Iste enim scientiam non amittit, nec habitum, sed vsum ob læsionem imaginationis: hac temperata, vsus redit. Sic anima, & Intellectus in corpore missus vsum se considerandi amittit: considerandi, inquam directè, non tamen habitũ, qui est ipsemet: ob id se cognoscere habitualiter semper dicitur.

Superest ad argumenta respondere.

Ad 1. Ad primum dico, quod est quidem scientia de Intellectu possibili: nec negamus se ipsum cognoscere, non tamen directè: ob id scientia ipsius non est per conceptus proprios, & distinctos, sed per concretos & cõfusos, sicut de Angelis, & rebus immaterialibus habemus.

Ad 2. Ad secundum dico. quòd nõ quidquid est ens primò & directè ab Intellectu cognoscitur: sed sensibilia, & quæ extra sunt, Intellectumq; mouere possunt. Et quãuis Intellectus secundum se cognoscibilis sit, tamen ratione corporis impeditur, quominus directè cognoscat. Sat est, quòd aliquo modo cognoscat.

Ad 3. Ad tertium. Respondeo, quòd species non solum est, vt rem præsentem faciat: nam manente specie, non semper fit intellectio, sed vt etiam excitet Intellectum per motum ab obiecto: indiget enim anima in corpore excitari. Cum igitur non se ipse moueat per se ad hoc, non cognoscetur per se.

Ad 4. Ad quartum respondeo, quòd quamuis anima separata se per se intelligat, non tamen in corpore: non quia desit principiũ, sed ob impedimentum corporis. Nec hoc probat esse diuersæ naturæ: nam anima & Intellectus pueri nihil intelligit, at in adulto intelligit, nec ex eo arguitur diuersitas naturæ, sed impedimentũ aliquod impediens vsum, & actualem consideratione.

Quoniam autem aliud est magnitudo. Tex. IX.

Aria est Interpretum expositio in his sequentibus textib. mihi tamen sic exponendi videntur, vt Aristot. velit, quæ antè dixerat declarare. Docuerat enim tria superius de Intellectu. Primum partẽ intellectiuam à sensitiua differre: illa enim sine corpore, hæc cum corpore erat. Alterum est, Intellectum pati, sicut & sensum. Tertium est, Intellectum se ipsum intelligere. Circa ista quatuor dubia proponit, & primùm tendit ad declarandum, quo modo pars sensitiua substantialis, & pars Intellectiua distinguatur, explicatq; ipsas partes, distingui non re, ita vt vna separatur realiter ab altera: sed vna sit vtraque substantia, ratione tamen diuersa: & hanc distinctionem, & distinctionis modum ex his, quæ vtraque cognoscit, sumit. In declaratione pcedẽtiũ ponuntur ab Arist. dubia quatuor. 1. Dubiũ Arist. quo tendat.

Fundamentũ Aristo. Ponit ergo fundamentum: aliud esse ipsam rem, aliud esse & quiditatem rei: vt pa

Aliud est res, aliud esse rei.

tet in rebus physicis. Aliud enim est magnitudo, id est corpus, aliud esse & quiditas corporis: aliud caro, aliud esse carnis. Res enim dicit materiam, vt caro dicit substantiam compositam singularem: & quiditas dicit ipsam formam.

Dubium ergo est, an vna & eadem animæ parte, eodemq; principio, aliter & aliter se habente, vtrunq; intelligamus: an diuerso, vno quidem ab altero separato, & abstracto.

7. Dubiū Arist. An vna, & eadem parte, & principio animę intelligamus rem, & esse rei

Notat tamen, quòd non in omnibus, est distinctio inter rem, & esse rei: in quibusdam enim idem vtrunq; est, vt in non habentibus materiam.

Nota inq bus distinguatur res & esse rei, & in quibus non.

Et nota, quod dicit in quibusdā idem est caro, & esse carnis: improprius est loquendi modus, vt dicit Philop. significat enim, nō quòd caro, & esse ipsius aliquando idem sint, sed quod esse seu quiditas rei, & res aliquando idem sint, purà, cum res simplex est, & materia caret.

Nota 2.

Sensitiuo igitur calidum. Tex. X.

Respōsio Aristo. ad primum dubium.

Ex fundamento infert dubij solutionem, quod parte sensitiua cognoscimus carnē, quæ in mixtione calidi, & frigidi consistit: similiter corpus, & rem: at quiditatem rei discernimus, aut alia parte substātiali, aut eadem aliter se habente, ita vt vna sit substantia, qua vtrunq; cognoscimus, aliter tamen, & aliter se habens.

Ponit exemplum de linea, quæ vna & eadem, aliquando recta, aliquando flexa est: hæ enim non differunt in substantia lineæ, sed in modo se habendi. Ita de hac parte, qua carnem, & esse carnis discernimus.

Nota 1. Sed considerandum, quod nondum dubium est integrè solutum: quia solum determinauit, sensu nos discernere carnem sensibilem: sed quod alia parte substantiali, vel eadem aliter se habente quiditatem cognoscamus, non determinauit quia: disiunctiuè loquitur.

Nota 2. Et nota appositam comparationem de linea. Quia enim determinatus vsus est, ꝙ eadem parte aliter & aliter se habente cognoscimus vtrunque: nam anima, vt corpore vtitur, tanquam instrumento, carnē & singularia cognoscit: vt autem sola operatur, quiditatem cognoscit. Ob id dicitur cognoscit carnem habere se vt lineam reflexam, & obliquam, quia cum corpore cognoscit: at vt quiditatem discernit, est vt linea extensa, & recta, cum sola id faciat sine corpore, & sensu.

Iterum autem in ijs, quæ in abstractione. Tex. XI.

Quod in rebus Physicis dixerat, id nunc in mathematicis osten. dit. Res enim mathematicæ materiam claudunt intelligibilem id est, quantitatem, vt rectum, triangulus, & alia. Dicunt enim figuram in quantitate, idcoque aliud est in his res, aliud quid rei. Rectum enim dicit materiam, id est, continuum: sicut simum apud Physicum dicit nasum, & subiectum: at quiditas recti, dicit solam formam, quàm Plato putabat dualitatem esse: nam lineæ formam dicebat dualitatem, quia duobus punctis claudere.

Explicatur in mathematicis q aliud est res, aliud esse rei.

Cum igitur aliud sit in his res, aliud esse rei, idem est dubium: aut enim alia, & alia parte, aut vna aliter & aliter se habente vtrunque discernit.

Idē dubiū in mathematicis & in physicis.

Hic notandum, quòd sicut res, & singular a physica sensu comprehendebantur: ita singularia mathematica imaginatione, tamen vtrorumq; naturas Intellectus discernit. Arist. autem intendit docere distinctionem partis intellectiuæ non solùm à sensitiua, sed etiam ab imaginatione: ob id de rebus tam physicis quàm mathematicis loquitur.

Nota.

In vltimis verbis huius text. dubium vtrunque soluit, dicens: quòd sicut quiditas rei, & res separantur, & sicut id, quod sentit, vel imaginatione percipitur ab eo, quod intelligitur: ita sensus vel imaginatiua pars ab Intellectiua.

Respōsio ad idē dubium.

Ex obiectis enim colligenda est distinctio: huiusq; Arist. Sed progrediamur nos vlterius iuxta ipsius doctrinam. Constat enim quiditates non esse abstractas à rebus, vt volebat Plato realiter, sed esse in ipsis rebus, & in materia ratione tantum separatas: non enim vniuersalia sunt existentia per se: ergo Intellectiua pars non erit realiter abstracta à sensitiua, & imaginatiua, neç à materia, sed in ipsa materia,

Confirmatur doctrina Aristo.

& idem

& idem cum sensitiua, & alijs ratione tantùm distincta.

Nota contra Auerr. Vide quàm manifestè sit circa Arist. fictio Auerro. & Themist. isti enim turbãt & confundunt hos textus contra mentem Aristotelis, suis expositionibus. Hæc autem est expositio germana, & cōsona Aristo. & notatu digna.

Dubitabit autem vtique aliquis. Tex. XII.

2. Dubiū Arist. Cū intellect. careat materia, quo modo ab alio pati potest. Circa secundum quod superiùs docuerat, scilicet Intellectum pati ab obiecto, sicut sensum, dubium secũdum proponit. Cum Intellectus simplex sit, nullamque materiam habens communem cum aliquo: quomodo dici potest pati? Quod enim patitur ab alio, communẽ cum eo materiam habet, vt dictum est in lib. de Generatione. Huic dubio non respondet statim, sed tertium proponit.

Amplius autem si intelligibilis. Tex. XIII.

3. Dub. Arist. An cū si intellect. intelligit, sit intelligibilis quatenus est Intellectus, an alia rōne. Tertium dubium est circa id dictum, puta, intellectum se intelligere: & dubium hoc est, vt benè exponit Philop. Si Intellectus a se intelligibilis est, pe-to, vel quatenus Intellectus est, intelligibilis est: vel quatenus aliud quid, sicut alia, quæ intelligibilia sunt: si iste Intellectus, qui est vna species entium intelligibilium, intelligibilis est, quatenus Intellectus: ergo omne intelligibile, est Intellectus: uam reduplicati, ovt Logici docent, conuertitur in vniuersalem simplicem, vt homo inquantum animal, est sensibile: ergo omne sensibile est animal. Si verò Intellectus, non quatenus Intellectus intelligitur, sed quatenus aliud quid: ergo iam Intellectus non erit simplex, sed compositus ex eo quòd intelligit, & eo, ratione cuius Intelligitur. Hæc est dubij expositio.

An pati quidem secundum communia. Tex. XIIII.

Respōsio Arist. ad secundū dubium. Respondet antecedenti dubio secundo, dicitq́; superius esse distinctum pati, putà 2. de anima capit. 5. Nam agens, & patiens habere aliquid commune, certum est, tamen in passione corruptiua debet esse cōmunis materia: at in passione perfectiua, qualis est cognitio, non est necessaria communis materia, sed quædam propositio, secundum quam vnum est in potentia & velut imperfectum & perfectibile, alterum vt actus & perficiens. Sic se habent Intellectus & obiectum. Est enim Intellectus in potentia, vt tabula, quæ nihil habet depictum, est tamen apta depingi: obiectum autem est perficiens, & pingens, dum sui similitudinem imprimit.

Nota. Nec exponas, Intellectum esse tabulam, in qua sunt multa depicta, sed non apparent: sic enim aliqui dicebant, vt notat Philopo. Volebat enim sententiam Platonis tribuere Arist. quod Intellectus semper habeat omnium species: sed hoc est, apertè peruertere textum.

Et ipse etiam intelligibilis est. Tex. XV.

Respōsio ad tertiū dubium. Dubio tertio respondet, & responsio consistit in hoc, esse duplicia intelligibilia. Quædam per se, & ex se, quales sunt immateriales substantiæ. Quædam per accidens, quatenus ab alio efficiuntur intelligibilia: & hæc sunt sensibiles res, quæ nō sunt intelligibiles, nisi per abstractionem speciei immaterialis.

Admittit ergo argumentum, quod omne intelligibile, quod ex se est intelligibile, id est, immateriale, id tale est Intellectus seu intelligens: non tamen ea, quæ non sunt verè & per se intelligibilia. Cum igitur Intellectus noster sit immaterialis, est intelligibilis, simul & intelligens.

Vnde dicit, quòd in his verè intelligibilibus ista coniunguntur, & idem sunt, quod scit, & quod scitur, id est, intelligens & intelligibile. Res enim sensibiles tantū cognoscuntur: sensus tantum est cognoscens: at Intellectus est cognoscens, & cognitus à se.

Nota primo circa verborū textus expōnem. Nota tex. verba. Per ipsa intelligibilia, significat ea, quæ verè sunt intelligibilia, id est, immaterialia, è quorum numero est Intellectus.

Nota 2. Aduerte etiam, quod licet Intellectus noster sit, quod cognoscit, & quod cognoscitur, sicut Intelligentia; tamen modus cognoscendi alius est: Intelligentia enim

per se, noster Intellectus per alia se intelligit, vt diximus.

Cur autem non semper intelligat. Tex. XVI.

4. Dubiū Arist. cur si se intelligit intellectus, nō semper se intelligat.

Dubium quartum proponit. Si Intellectus se intelligit, cur nō se semper intelligit. Huic non respondet, sed dicit alibi esse considerandum.

Respōsio ad quartū dubium.

Responsio patet ex his, quæ diximus. Non enim per se, sed per alia se intelligit.

Redit ad tertij dubij solutionem.

Statim redit ad quęstionem tertiam, vt optimè notāt Græci, ponitq; vnum membrum intelligibiliū, quæ suprà diximus, scilicet, quę non sunt per se, vt materialia, & istis dicit non inesse Intellectum: at Intellectus noster, quæ est potentia, qua ista cognoscimus, cùm immaterialis sit, erit Intellectus, & simul intelligibilis: & sic patet solutio dubiorum propositorum.

An singulare sensibile intellectu ꝑcipi possit. Quæst. XII.

Sensus quæstiōis.

Sensus quæstionis est nō de singulari immateriali, sed de sensibili, & hoc non vago, sed determinato, id est, Petro, Ioanne, hoc, vel illo corpore: de illo, inquam, quod sensu percipitur, an tale percipiatur intellectu.

Occasio dubitādi.

Hoc dubitandi nobis occasionem dat Aristot. tex. 9. vbi sensu dicit carnem percipi: quid verò carnis, Intellectu: Quo loco multi vtuntur ad probandum Intellectum non percipere singulare: de ea re igitur nos dubitamus in præsenti.

1. Argu. ad partē negat. ab authoritate Aristot.

Et videtur, Intellectum non percipere illud. Primumq; argumentum est ab authoritate Arist. 1. Phy sic. tex. 49. Dicit secundum rationem, id est, Intellectum esse notum vniuersale: at secundum sensum singulare. & lib. 5. Metaph. cap. 11. sensibus singulare dicit esse primò notum, Intellectu verò vniuersale. & hoc tex. 9. singulare sensu percipi docet.

2. Argum.

Alterum argumētum est. Si singulare est cognitum ab Intellectu: ergo non est necessarius Intellectus agens: nam Intellectus agēs ad hoc ponitur, vt à phantasmate singulari abstrahat speciem vniuersalem: non igitur singulare percipitur Intellectu.

3. Argum.

Tertium est. Singulare est quid materiale: at Intellectus immaterialis est: non ergo potest agere in ipsum Intellectum non enim materiale agit in immateriale: non ergo cognoscetur ab Intellectu.

4. Argu.

Quartum est. Intellectus est non quantus, nec est in loco; nec situ: ergo non potest cognoscere singulare sensibile, quod est quantum, in loco, & situ. Consequentia patet: quia hoc non potest agere ob id in Intellectum.

5. Argu.

Quintum est. Ita se habet sensus ad singulare, sicut Intellectus ad vniuersale: sed sensus tantùm singulare percipit: ergo Intellectus tantùm vniuersale.

6. Argu.

Sextum est: quia si Intellectus singularia percipit, frustra profectò sensus ponuntur, cum non sint necessarij: Multitudo autem sine necessitate ponenda non est. Hæc sunt argumenta, quæ in hac re præcipuam videntur habere difficultatem.

1. Opinio Philopo. Alexand. & Themistij, &c.

Sunt ergo multæ sententiæ Philosophorum in hac parte. Prima est Philop. & Alex. in præsenti, & Themistij, cap. 2c. & Auerro. Com. 9. hi enim putant Intellectum non intelligere singularia, sed per sensum, ita vt actio immediata cognoscēdi singulare, à sensu sit, tamen Intellectus intelligit seu cognoscit singularia per sensum, vt per instrumentum suum.

2. Opinio.

Altera sententia est aliorum, quam recitat Iandu. q. 22. quòd Intellectus quidē per se cognoscit singularia: modus autem cognoscendi hic est, quòd phantasma imprimit speciem primò in Intellectu, per quam Intellectus cognoscit primò vniuersale: postea voluntate applicante Intellectum, ipse Intellectus recipit phantasma, & per phantasma absque alia specie cognoscit singulare.

3. Opinio Iandu.

Tertia sententia est ipsius Iandu. qui concedit quidem Intellectum cognoscere per se singularia, tamen in modo differt. Dicit enim, quòd species ipsa vniuersalis habet quandam conformitatē cum phantasmate, à quo est producta: vnde Intellectus ratione speciei cognoscit vniuersale, seu quiditatem, ratione conformitatis cognoscit singulare.

4. Opinio Caietani.

Quarta sententia est Caiet. 1. p. q. 86. ar. 1. qui ferè idem dicit cum prima sentētia. Putat enim Intellectum per se nunquam cognoscere singulare determinatum: sed solùm

solùm cognoscit singulare sub ratione vaga, & sub ratione singularis, idq; non statim, sed, vt ipse dicit, arguitiuè, id est, discursu, & ratiocinatione: nam cognoscens vniuersale intelligit, quòd illa natura nõ potest sic per se existere: sed necessariò debet esse in aliquibus: & hæc via percipit singulare, alio modo non, nisi per sensus.

5. Opinio S. Thom. Quinta sententia est S. Tho. 1. p. q. 14. ar. 11. ad 1. & q. 86. ar. 1. putat Intellectum quidem percipere singularia, sed non per propriam speciem, nec directè, sed per conuersionem ad phantasma. Notat enim quòd species Intellectus dupliciter potest considerari. Vno modo secundum se, & sic est vniuersalis repræsentatiua, Intellectusq; per eam primò cognoscit vniuersale. Altero modo, vt pẽdet à phantasmate, à quo producta est, & conseruat, & tunc per eam Intellectus conuertit se ad phãtasma tale singulare phantasmatis cognoscit. Hanc puto dici conuersionem à S. Thom.

Vltima op. Thien. Burlei, Durandi, Scoti, &c. Vltima sententia est, quòd Intellectus cognoscit singulare per propriã speciem, sicut sensus cognoscit. Hæc opinio est Caieta. Thien. & Burlei. 1. Physicor. est etiam Theologorum ferè communis, Duran. 2. Senten. d. 3. q. 7. & Scot. 4. Sen. d. 45. q. 3. & Gregor. 1. Sen. d. 3. q. 1. ar. 2. Hæc sunt, quæ viri antiqui, & iuniores in hac parte senserunt. Superest, vt quod probabilius mihi videtur, proponam.

1. Conclu. Intellect. per se cognoscit singulare determinatum. Sit igitur prima conclusio. Intellectus per se cognoscit singulare determinatum, ipsiusque intellectionem format, & non tantùm per sensum. Hæc est contra primam sententiam, & contra Caiet.

Probatur rationibus efficacissimis. Prima est.

1. Ratio. Differentia inter Petrum, & hominem, inter indiuiduum determinatum, & speciem, est cognoscibilis, vt experientia patet: ergo vel sensu, vel Intellectu percipitur, vel vtroque simul. Non vtroque simul quod manifestè patet ex Arist. 2. de anima tex. 146. vbi propter hoc argumentum colligit esse alium sensum communem, præter visum, & gustum, quia percipit differẽtiam inter saporem, & colorem, quam neuter simul percipere potest, sicut nec duo homines, quorum vnus colorem alter saporem perciperet. Ita à pari, sensus & Intellectus simul non percipient illam differentiam. Nec sensus per se, quia non cognoscit vtrunque extremum, sicut nec visus, aut gustus per se percipit illam differentiam: ergo erit Intellectus: ergo vtrunque cognoscet extremum: aliter impossibile est iudicare de vtroque. Ista ratio concludit, quantum puto.

Secunda est. Intellectus corrigit sensum circa singulare determinatum: ergo ipse per se cognoscit illud. Consequentia est certa. quomodo enim potest potentia corrigere nisi cognoscat errorem; At antecedens patet de Sole, qui paruus apparet oculo: & de baculo apparenti fracto. 2. Ratio.

Tertia est. Discurrit Intellectus & facit propositiones de subiecto singulari: ergo cognoscit singulare. Probatur consequentia: quia sensus non potest componere talem propositionem, quia non cognoscit prædicatum vniuersale: erit ergo Intellectus, & vtrunque cognoscet singulare, & vniuersale: nam compositio propositionis vna est actio: ad vnam igitur pertinet potentiam. 3. Ratio.

Quarta. Potentia superior cognoscit omnia, quæ inferior ei subordinata: sensus est subordinatus Intellectui: ergo cognoscet Intellectus singularia, quę sensus percipit. Maior patet in sensibus: communis enim percipit omnia, quæ exteriores percipiunt: imaginatio, quæ exteriores, & cõmunis memoria omnia conseruat. 4. Ratio.

Quinta est. Intellectus practicus, ars, prudentia circa singularia versantur: illi autem sunt habitus Intellectus: ergo profectò Intellectus per se cognoscit singularia, & non tantùm per aliam potentiam. 5. Ratio.

Secunda conclusio. Intellectus per propriam speciem singularia cognoscit, sicut & sensus. Hanc teneo, & probabiliorem cum sententia vltima contra alias sententias: putoque esse multum veritati conformem. 2. Conclu. Intellect. p propriã speciem singularia cognoscit.

Hanc probo. Primò: Singulare, si non potest per propriam speciem, & per se ab Intellectu cognosci, vel id est, quia singulare est, vel quia materiale est: sed neutrũ impedit: ergo intelligibile est per se. Minor probatur. Non quia singulare: quia singularitas non impedit cognitionẽ Intellectus: singularia enim immaterialia, per se intelligibilia sunt. Nec quia materiale: quia hoc modo vniuersale cognosci nõ posset, quia dicit materiam: caro enim 1. Ratio.

In vniuersali materiam dicit, & homo carnem, & ossa, vt notum est. Si ergo singulare non habet aliud, quàm materiam, & singularitatē, & neutrum obstat intelligibilitati per se: ergo est per se intelligibile. Est autem notandum istud argumetum. puto enim esse fortissimum.

2. Ratio. Secundum argumentum est. Si Intellectus intelligit per conuersionem ad phantasma tātùm ipsum singulare, peto, Quid est illa conuersio? Non enim est ipsum phantasma, nec ipse Intellectus, nec intellectio vniuersalis, nec species, nec respectus intellectionis, vel speciei. Quid ergo est?

Reiicitur solutio. Dicent, quòd est species ipsa, vt à phantasmate procedit, vel conformitas quædā illius, seu potiùs cognoscere singulare propter illam conformitatem, vel dependentiam speciei à phantasmate. Sed hoc nihil videtur valere. Primò, quia tunc si duo singularia vnius speciei considero, oportet habere simul duas species ipsius vniuersalis eiusdē: quia vna non producitur à pluribus phantasmatibus, nec vna potest conformis esse pluribus distinctis.

2. Probatur: quia non videtur, quid aliud sit illud in specie, nisi relatio ipsa: at per relationem non cognoscitur substantiale indiuiduum.

Reiicitur altera solutio. 1. Nec potest dici cum secunda opinione, quòd singulare sine specie intelligitur per solum phantasma, quod est in sensu: hoc enim modo non esset species necessaria saltem sensui. Fictum ergo videtur sic philosophari.

3. Ratio. Tertium argumentum est. Intellectus percipit similitudinem multorum singularium, vnum alteri comparat, differentiam fecerint, & sic vniuersale cognoscit: at ista nō fiunt, nisi per propriam speciem cognoscantur: ergo singulare per se intelligibile est.

Confirmatur tertia ratio. Adde etiam, quòd homines rustici, qui non cognouerunt vniuersale, singularia multa intelligunt: & vix possumus declarare modū intelligendi hunc, nisi per propriam speciem singularia cognoscantur.

3. Conclu. Intellect. in multis differt à sensu, circa obiectum. Tertia conclusio. Intellectus in multis differt à sensu circa obiectum. Primò: sensus tantùm singularia cognoscit: Intellectus singularia & vniuersalia.

1. Differē. 2. Secundò: Sensus cognoscit rem solam, at Intellectus etiā quid rei, vt docet Arist. tex 9. Nec putes esse idē cognoscere quidditatē & vniuersale: stat enim rem in vniuersali cognoscere, & ignorare quid sit.

3. Tertiò: Sensus concretas formas in subiectis quantis percipiet, at Intellectus abstrahit & subiectum ab accidenti, & accidentia inter se, & alia multa, vt pòst dicetur. Hæc igitur est determinatio huius quæstio.

Corrigit Auctor suam opi. in 1. Phys. expressā. Quòd si primo Physic. diximus singularia non per se intelligi, id tunc obiter diximus: non enim erat locus eius disputationis, & tanquam probabilem opinionem S. Thomæ, eam ibi retulimus: nunc autem hæc, re melius considerata, visa est probabilior.

Ad prim. ex Arist. Ad argumenta igitur respondetur. Ad primum testimonium ex primo Physi. dico, Aristotelem posuisse differentiam inter sensum & Intellectum, ob id solùm assignauit id, in quo differentia est, quòd Intellectus vniuersale percipit, sensus autem singulare; non tamen negat quin & Intellectus etiam singulare percipiat.

Ad alter. testimon. Ad secūdum testimonium dico, quòd Aristo. loquitur de Intellectu speculatiuo, & cum habitu scientiæ: & iste primo vniuersalia speculatur, singularia autem per accidens: non enim scientia est per se, nisi vniuersalium.

Ad aliud testimonii Arist. Tertium testimonium nihil probat: nō enim in hoc textu comparatur singulare ad vniuersale, sed res ad quidditatē suam: illa sensu percipitur, hæc Intellectu: nec ob id negat Intellectum etiam intelligere rem, sed solùm dicit, ꝙ sensus solam percipit rem, at Intellectus etiam, quid est rei.

Ad secūm argumēt. Ad secundum argumentum neganda est consequentia. Non enim Intellectus agens est necessarius ad hoc, quòd eliciat species vniuersales: sed ad hoc quòd phantasma possit imprimere sui speciem in Intellectu: quia intellectus est immaterialis, nec posset à solo phantasmate pati, quod est materiale: hoc tamen pòst dicemus.

Ad tertiū argumen. Ad tertium dico, quòd illud argumentum est etiam contra ipsos: nam si phantasma est materiale, & ob id non potest imprimere sui speciem: eadem etiam causa, nec poterit imprimere speciem vniuersalem, vt ipsi dicunt.

Solutio. Respondeo tamen, quòd materiale, virtute sua tantùm non agit in immateriale: at vir-

at virtute agentis immaterialis, scilicet, Intellectus agentis optimè ager, præsertim actione perfectiua, & intentionali: & hoc est, quod dixit Aristot. tex. 14. respondens dubio secundo.

Ad 4. Ad quartum respondeo, quòd Intellectus dependet à quanto, licèt ipse non sit quantus: & dependet ab eo, quod est in situ, & loco, ob id potest pati intentionaliter à quanto: & existente in loco.

Ad 5. Ad quintum, non valet ille argumentandi modus in potentijs subordinatis: superior enim cognoscit obiectum inferioris, & alia vlteriùs: in potētijs non subordinatis valeret: at sensus Intellectui subordinatus est.

Ad 6. Ad sextum, neganda est consequentia: quia Intellectus cognoscit quidem singularia: sed non ab ipsismet immutatur sed media imaginatiua, sicut imaginatiua medijs alijs sensib. qui superflui non sunt.

Caput quintum.

Quoniam autem in omni natura. Tex. XVII.

De intellectu agēte. E Intellectu possibili potentia, & habitu hucusque disputauit: nunc de alijs duobus Intellectibus, scilicet agente, & in actu tractare aggreditur, ac priùs de agente, de quo tria ostendit, necessitatem ipsius, officium, ac substantiam. Quæ, & quot tractanda.

Primū de necessitate eius, & sit necessarium illū esse. Incipit à necessitate, probans opus esse ponere Intellectum agentem tali syllogismo. In omni natura, id est, in omni effectu, & re facta duo principia necessaria sunt: vnum materia, quæ fit potentia omnia illius generis: alterum efficiens, quod talem materiam, & potentiam in actum redigat, quod fit, vt ars ad materiā suam. Sed intelligere est quid effectū: ergo oportet duo hæc principia facere, vnum quod fit, vt materia intellectionis, alterum, vt efficiens: & hoc est Intellectus agens.

Nota 1. Hic valde nota, quòd naturam vocat genus quodcunq; eorum, quę principium habent transmutationis alicuius, qualia sunt omnia effecta, in quibus & materia, & efficiens danda sunt.

Nota 2. Aduerte etiam, quòd loquitur de vniuersalibus principijs, vt sit sensus: quòd sicut est vna materia communis eius generis effectibus multis, ita est vna causa communis respondens materiæ illi: qualiter se habet cælum in naturalibus, & ars in artificiatis: idcirco vtitur exemplo artis, vt significet vniuersalitatem principij in causando.

Et est quidam talis. Tex. XVIII.

Explicat latius illatā conclusionē. Onclusionem ex ratione pręcedenti illatam, latiùs explicat, dicens, quòd in anima, intellectiua est duplex principium, & Intellectus: alter, qui omnia fit, id est, qui omnium recipit species, quibus similis factus rebus intelligit ipsas: diciturque Intellectus possibilis: alter qui omnia facit, omniumq; species abstrahit, & dicitur Intellectus agens: qui se habet, vt lumen ad colores. Colores enim erant potentia visibiles, at lumine accedente fiunt actu visibiles: vnde lumen facit quodammodo colores actu colores. Dicit, Quodammodo: quia non facit colores simpliciter secundum esse, sed secundum operationem, vt videantur. Ita agens Intellectus est habitus, id est, forma quædam, quę facit potentia intelligibilia actu intelligibilia, id est, vt intelligantur: & in hoc explicatur munus, & officium Intellectus agentis. hoc Intellectus enim erat secundū post ipsius necessitatē. Duplex Intellectus, agēs, & possibilis. Quod sit officiū intellectus agentis.

Et hic Intellectus separabilis est. Tex. XIX.

De substātia intellectus agentis, quæ, & qualis sit. Ertiū explicat, quod erat qualis esset Intellectus agēs, ipsiusque substantia: & quatuor ei attributa dat. Primum, est separabilis, id est, non affixus organo. Alij iuxta suam opinionem exponunt, esse eas subsistentem: sed hoc examinabitur pòst. Primum eius attributū esse separabilem.

Alterum, est immixtus, id est, non cōstat realiter ex ipsis corporibus sensibilibus intellectis, vt putabant Empedoc. Democri. & alij, de quibus dictum est, Primo de anima. Scdm esse immixtū.

Tertium est impassibilis vlla passione propria, & læsiua. Tertium esse impassibilē.

Quar-

Quartum est, secundum substantiam actus, id est, non est alicuius receptiuus: non enim species vllas in se recipit, sed solùm est ad agendum, ob id virtus actiua tantùm est, nullo modo passiua, sicut est possibilis.

Quartum esse actū.

Attributa tria priora probat. Agens nobilius est passio: & principium, id est, causa efficiens, nobilior est, quàm materia: at agens Intellectus est, vt efficiens possibilis, vt materia: nobilior ergo est agens Intellectus possibili: sed possibilis, vt superius ostensum est, est separatus, immixtus, & impassibilis: ergo & agens.

Probat tria prima attributa.

Idem autem est secundum actum scientia. Tex. XX.

Communis Expositorum expositio est, vt modò Arist. tractet de Intellectu quarto, scilicet in actu. Necest idem Intellectus agens, & Intellectus in actu: nam Intellectus in actu est Intellectus possibilis, dum operatur.

De intellectu in actu. Quid sit Intellect. agens.

Ponit igitur differentiam huius ab Intellectu in potētia, & postea declarat qualis sit. Triplicem ergo differentiam constituit Intellectus in actu ab eo, qui est potentia, & etiam in habitu. Prima est: Intellectus in actu, & res intellecta in actu, idem sunt: intellige de identitate accidentali, quantum ad operationem: at Intellectus potentia non sic est idem cum re. Et aduerte, quòd per scientiam intelligit Intellectum.

Differētia triplex huius ad intellectū in potentia, & habitu.

1.

Nota.

2. Altera differētia est. Intellectus potentia est prior tempore, quā Intellectus actu in vno indiuiduo: nam omninò, seu vniuersaliter loquendo, neuter est prior: quia cùm fuerint homines infiniti, non dabis Intellectum in potentia vnius, quin alterius Intellectus actu illum præcesserit: sicut de ouo, & gallina: vniuersaliter enim loquendo, neuter præcessit, supposita mūdi æternitate à parte antè.

3. Tertia differentia est. Intellectus potentia seu habitu aliquādo intelligit, aliquando non: at Intellectus in actu, dum est in actu, semper intelligit. Hæc communis continuatio huius text. sed forsan multò subtilius, & consormius possemus aliter continuare. Dixerat enim Aristot. Intellectum agentem facere possibilem in actu: postea comparauit lumini, quod colores facit actu: posses dubitare, quia cōparatio potius explicat, quòd obiectum faciat actu, quàm quòd potentiam ad hoc velut respondens dicit esse idem obiectum in actu, & Intellectum, seu potentiam in actu: ob id quod facit vnū, facit alterum.

Prima expositio.

Altera expositio.

Separatus autem est solum hoc.

Quamuis S. Thom. hæc de Intellectu vtroque simul tam possibili, quàm agēte interpretetur, tamen magis de Intellectu actu exponēda videntur cum Philopo. & alijs. Explicat igitur qualiter se habeat Intellectus in actu: dicitque, quòd secundum id quod est, id est, secundum substātiam est non organicus, ob id immortalis, & perpetuus, nō tamen secundum operationem, quam in corpore habet, vnde operatio destruitur, substātia ipsius manet.

1. Expō.

2. Expō. Quòd intellectus actu secūm substantiā non sit organicus, sicque immortalis, & perpetuus.

Vnde fit, quòd post mortem non reminiscimur, id est, non intelligimus ea, quæ in corpore intelligebam⁹: & ratio est, quia in corpore intelligebamus per Intellectū passiuum, id est, imaginationem, vt omnes exponunt cum Themist. Cùm igitur ista non maneat, quia vis est in corpore, non intelliget anima illo modo, quo antè: at quia immortalis est, alio modo intelliget. Multæ & insignes in hoc capite difficultates occurrunt, quæ ordine sunt discutiendæ.

Cur post mortē nō reminiscimur, cum anima post mortem maneat.

An sit Intellectus agens. Quæst. XIII.

Ardua est difficultas hæc ob diuersitatē Philosophorum opinionum. Vt igitur ab argumētis, quæ difficultatem faciunt, incipiamus, videtur primo, quod non sit ponēdus Intellectus agens. Non est sensus agens: ergo nec erit talis Intellectus. Consequentia probatur: nam ratio Arist. si valida esset, etiā oporteret ponere sensum agentem: nam sensus est potentia passiua, quæ ad actum reducitur, sicut Intellectus.

1. Argu ad partē negatiuam.

Secundum argumentum. Intellectus agens, vel est necessarius propter phantasma, vel propter medium, vel propter potentiam: sed nullo modo est necessarius: ergo

2. Argum.

ergo non est. Maior est nota: quia nihil videtur aliud ad cognitionem necessarium praeter obiectum mouens medium, ac potentiam. Minor probatur: non enim phantasma indiget illo Intellectu, quia potest mouere Intellectum, sicut obiectū sensus ipsum sensum. Nec est propter medium: quia nullum est in Intellectu. Nec etiam propter possibilem: quia est potentia per se sufficiens percipere suum obiectum: sicut sensus sibi proprium percipit.

3. Argum. Tertium est. Si Intellectus agens necessarius est maximè, vt faceret phantasmata intelligibilia actu: sed hoc esse non potest, quia nihil agit imprimendo, vel remouendo à phantasmate: manet enim hoc, sicut ante: ergo non est necessarius.

4. Argu. Quartum est contra comparationem de lumine: quia Intellectus iste dicitur esse causa efficiens intelligibilium: at lumē non est causa efficiens visibilitatis colorū: non ergo comparatio est bona.

Variae opiniones philosophorum ad quatuor capita reducuntur. In hac difficultate esse multas Philosophorum opiniones, & difficiles, quae tamen ad quatuor capita reduci possunt. Primum. Primum est negantium Intellectum agentem: alterum est ponentium ipsum, sed ex parte Intellectus possibilis: Secundum. tertium est pariter ponentium ipsum: sed ex parte Tertium. phantasmatum, & obiecti. Quartum est Quartu. ponentium ipsum ex parte vtriusque.

Primum caput negantium Intellectum agētē Durand. &c. In primo capite est Durand. 1. Sent. l. 3 q. 5. dicit enim non esse opus Intellectu agente, sed phantasma per se imprimit speciem in possibili, & possibilis per speciem intelligit, non interueniente alio. Hoc idem habuit quidam dictus Isaac Narbonensis: quem citat Mirandulanus: idem etiam habuerunt alij ante Durand. nam Alber. sum. de homine, in quaest. de Intellectu agente, refert ante se id habuisse aliquos.

Secūdum caput continentiū esse intellectu agētē ex parte possibilis. 1. opi. Themis. Theoph. &c. In secundo capite ponentium ipsum, tamen ex parte Intellectus possibilis: sunt duae sententiae: prima Themist. capit 34. & Theophrast. dicentium Intellectum agentem esse formam Intellectus possibilis: & quo magis participat, & communicat ipsi possibili, eò magis intelligit formas in ipsis phantasmatis absque vlla receptione speciei: & quia possibilem facit aptum ad intelligendum, ob id dicitur facere res intelligibiles.

2. Opinio Ianduni. Altera sententia est Iandun. q. 23. dicit Intellectum agentē facere intellectionem in possibili: putat enim, quod phantasma imprimit sui speciem in Intellectu possibili, & Intellectus possibilis disponitur per talem speciem intelligibilem, & agens tunc producit aliam qualitatem in ipso possibili, quę dicitur Intellectio. Possibilis enim mediante specie recipit intellectionem productam ab agente Intellectu, sicut substantia per quantitatem recipit colorem: & dum possibilis recipit illam qualitatem, intelligit. Hęc est imaginatio Ianduni, de cuius inuentione gloriatur.

Tertiū caput concedentium ex parte phantasmatum intellectum agentem. Prima opinio Auēpace. In tertio capite ponētium Intellectum agentem ex parte phantasmatis, multiplex est opinio. Prima est Auempace in Episto. de luce, & lumine: putat enim Intellectum agentē producere quoddam lumē in ipsis phantasmatibus, quod receptum in eis facit ipsa intelligibilia, in ipsisque naturae vniuersale apparēt, quae phantasmata sic illustrata ab Intellectu possibili cognoscuntur.

2. Opinio. Altera sentētia est aliorum, qui dicunt, quod Intellectus agens illuminat phantasmata, in ipsisque facit apparere naturas communes: nam phantasma ex se repraesentat singulare, putà, hunc hominem, hoc animal, hoc corpus, tamen ratione huius luminis repraesentatur in ipso vniuersale Intellectui. Vt enim lumen facit muro apparere colorē, ita in ipsis phantasmatibus Intellectus agens facit apparere vniuersalia. Vnde quamuis phantasma secundum se sit sensibile & singulare, tamē ratione huius luminis obijcit Intellectui, vt vniuersale: quod non est aliud, quam quod Intellectus cognoscat, & recipiat speciem vniuersalis, quod in phantasmate inclusum erat: & hoc est, quod ipsi dicūt phantasma inesse relucentiae esse vniuersale.

In quo secunda hęc opin. differat à prima. Haec sententia differt in duobus à praecedenti. Primum est, quod illa dicit lumē recipi in phantasmate: at haec non, sed solum assistere. Verbi gratia, lumē exterius 1. habet duos actus: alter est inhaerentiae: & sic est in medio diaphano. Et alter est apparentiae respectu colorum, non quò illis inhaereat, sed quod eos apparere facit: hoc secundum competit Intellectui agenti sine primo.

2. Alterum, in quo differt, est, quod illa

sententia negat mitti species ab istis naturis illustratis in Intellectum possibilem. Ista verò dicit hęc phantasmata imprimere species vniuersalium in possibili.

Autores huius sententię opinionis. Hæc sententia est expressa Caiet. 1. p. q. 79. ar. 3. & S. Tho. ibidem, & 2. Côtra gen. c. 77. & Herueį. 2. Sent. d. 17. q. 2.

3. Opin. Tertia sententia est eorum, qui dicunt Intellectum agentem per se producere species intelligibiles, & abstrahere à phantasmate, quibus possibilis intelligit.

4. Opin. Quarta est aliorum, qui dicunt, Intellectum agentē tanquàm causam principalem, & remotam vnà cum phantasmate producere speciē in Intellectu, ita vt phantasma sit actuum principium proximum speciei, instrumentale tamen: at agens Intellectus sit vt causa principalis, sicut qui calamo scribit.

Auctores huiusquintæ opi. Hæc sententia est expressa S. Thom. 3. part. q. 9. art. 4. ad 2. & Sco 1. Sent. d. 2. q. 8. & Sonziua 7. Metap. q. 12. & Caieta. Thienensis in præsenti, imò Caiet. Cardinalis sup. locum citatum S. Tho.

Quinta sententia est quorundam, qui dicunt nullum ab Intellectu agente produci lumen, sed requiri, vt ad præsentiam solam phantasmatis faciat speciem ipse solus, vt phantasma nil aliud faciat, quàm esse pręsens, & ita determinet Intellectum per solam præsentiam ad hanc vel illam speciem producendam.

Quartū caput conce dentiū intellectum agentem expte vtriusque.f. phantasmatis & Intellectus possibilis. In vltimo capite ponentium Intellectum agētem ex parte vtriusque sunt duæ sententię. Altera Auicen. qui dicit, quòd agens Intellectus producit species in possibili, & per se etiam intelligit.

1. Opi. Auicennæ. 2 Opi. Albert. Altera Alber. summa q de Intellectu, dicit Intellectum agentem producere species in possibili, & intelligere non per se, vt dicit Philop. sed producendo species in possibili dicitur intelligere, & possibilis etiam recipiendo intelligit. Vnde dicit Intellectum agentem intelligere per extramissionem, sicut dicebat Plato de visu: possibilem verò per intus susceptionē, vt de visu sentit Arist. Hæc sunt placita Philosophorum varia in hac re.

Dicam ergo in tanta varietate, quod mihi pobabilius tenendum videtur: & sit prima conclusio. Intellectus agens est necessarius.

1 Conclu. Intellectus Hanc probo contra primam sententiam Duran. duplici ratione. Altera est ex omnium Philosophorum & Theologorum consensu præter Durand. & paucos alios quosdam. Et profectò hæc autoritas debet esse satis valida ratione, cùm nulla sit ratio efficax in contrarium. agens necessarius. Prima rō ab autoritate.

2. Rō. Altera autem ratio talis est. Materiale, & diuisibile non potest virtute propria agere in indiuisibile & immateriale: sed phantasma est quid materiale, & diuisibile, at Intellectus immaterialis, & indiuisibilis: non ergo virtute propria agit: indiget ergo aliqua causa immateriali, qua cū agere possit, speciemq; indiuisibilem producere: talis causa est Intellectus agens: necessariò ergo ponendus est.

2. Concl. Intellectus agens nō intelligit. Secunda conclusio. Intellectus agens non intelligit ista probatur. Primo: Illius est intelligere, cuius est recipere species, quibus determinatur ad operandum: at agens Intellectus non recipit species, nisi possibilis: ergo non est ipse, qui intelligit. 1. Ratio.

2. Rō. Probatur secundò Si Intellectus agens intelligit, vel intelligit Intellectione receptia in se, vel in ipso possibili. Non in se: quia non est receptiuus, nec est in potentia. Nec in possibili, vt dicit Iandun. quia intellectio est operatio immanens: debet ergo esse in eodem principio proximo, à quo producitur.

3. Concl. Sit tertia conclusio. Ponendum est lumen quoddam internum ab anima, seu Intellectu agente productum, quo illustrētur phantasmata.

Primò ab auctoritate. Hæc conclusio probatur. Primò auctoritate Aristotelis tex. 18. huius tertij libri, dicentis, esse in Intellectu lumen, quod se habet, sicut lumen ad colores. Accedit consensus penè Philosophorum, paucis dempsis: sic enim lumē hoc côcedunt S. Thomas, Scotus, Sonzinas, Caietanus vterque, Heruetus, Auempace, & plures alij locis suprà citatis.

Secundò rône. Secundò, accedit ratio satis commoda ex analogia ad sensum. Nam, vt lumen Solis, v. g. facit colores visibiles actu contingens. & quæ latebant in aere, ostendit, & actu visibilia facit, vt ea videamus, & efficit, vt colores possint producere species in medio, & in oculo, ac sensu, quibus sensus videat obiectum, & possit sensatione efficere. Ita lumen Intellectus productum illustrat phantasmata, & facit ea actu intelligi-

telligibilia, & vt in eis appareant quæ latebant; & efficit, vt producantur species intelligibiles in Intellectu, quibus postea fiat intellectio.

Confirmatur à simili. Simile etiam esse potest de vase vitri intra se multa continente: quæ omnia non videntur, sed illustrata lumine apparent omnia interiùs contenta.

Iam verò, vt illę species in aere & oculo productæ ab obiecto illuminato sunt immaterialiores, quàm sit ipse color: ita etiam illæ species intelligibiles sunt immaterialiores, quàm sit ipsum phātasma, & non inconuenit: quandoquidem, vt illic eam immaterialitatem accipiunt ratione luminis spiritualioris, quā sit color: ita etiam hic ratione luminis Intellectus omnino spiritualis, & ipsius Intellectus quoq; omnino spiritualis, fiunt omnino spirituales, sicut illic ratione etiam virtutis Solis mediante lumine id efficiens.

Nam intellectus agens se habet, vt Sol illuminans, lumen respondet lumini, & phantasma colori: atq; ideo omnia pari proportione consonant: & solum in eo differunt, quod illic lumen ab agente producitur externo, hic verò ab interno.

Et simile omnino esset, si ipsimet oculi ex se emitterent lumen, quo illustrarent obiecta, quæ viderent, iuxta Platonis opinionem: quod etiam de quibusdam animalibus conceditur, vt de felibus, qui noctu vident, & eorum micant oculi.

Occurritur obiectioni. Siue autem dicamus, illas species fieri efficienter ab ipso Intellectu ex phantasmate illuminato, & ex illo sic dispositο extrahi tanquam ex eius potentia materiali, sicut agens educit formam substantialem perfectiorem ex potentia materiæ dispositæ. Quod sanè videtur valde probabile, siue dicamus produci efficienter solùm ab Intellectu, vel à lumine eius, aut ab ipso mediante lumine, & phantasmate solùm obiectiuè concurrente: quod etiam valde esset probabile, siue dicamus ab Intellectu produci mediante ipso phantasmate, vt sit præcipua causa Intellectus, & instrumentum phantasma: aut dicamus phantasma efficere partialiter cum Intellectu, vel etiam a solo phantasmate sic illuminato effici non valde refert. Nam etiam consimilis esse possit difficultas de colore, & speciebus immaterialibus in aere, & in ipsomet visu productis, an videlicet à solo corpore, vel luminoso, vel lumine, vel colore, vel ex potentia subiecti educantur, vel fiant.

Quocunq; autē modo dicatur, hoc certum est, species produci obiecto illuminato, & nō aliter, & res lumine posito apparere, quæ alioquin occultatę tenebātur, & latebant in aere inclusæ, vel aqua, &c.

3. Ratio. Probatur adhuc tertiò ex communi loquendi modo hominum. Solemus enim dicere valere illum lumine Intellectus, alterum paruo præditum lumine: & in aliquo negotio vel quæstione paruum nos habere lumen, vel magnum: & petimus ac desideramus illuminari à Deo, & ab hominibus: & lumen naturæ non sine causa dicimus: quia est vis illa insita, quæ tale lumen producit ad intelligēdum, cum intelligimus: & lumen etiam ideo meritò super naturale concedunt Theologi.

4. Ratio. Confirmatur hæc tandem sententia: quia sic facillimè reddimus causas, quomodo vniuersalia cognoscantur ab Intellectu illustratis phantasmatib. quo modo denudentur à conditionibus indiuiduantibus, quo modo Intellectus ibi separet vnum ab altero, ex omnibus tam vniuersalibus quam particularibus conditionibus, quæ simul illic apparent, sicut visus in colore illustrato videt colorem, figurā, magnitudinem, intensionem, & cætera, quæ in eo continentur: ablato autem hoc lumine, & eius illustratione phantasmatis, vix aliquid dici potest, quod satisfaciat in specierum intelligibilium productione, & cæteris omnibus.

4. Concl. Intellectus agēs pducit lumen in phātasmatib. vt in subiecto. Quarta conclusio. Intellectus agens nō producit lumen ipsum in ipsis phātasmatibus receptum, vt in subiecto. Hæc est contra Auempa.

1. Opinio. Probatur. Vel illud lumen est materiale, vel immateriale. Non immateriale, quia recipitur in phantasmate materiali, & receptum est admodum recipientis. Nec est materiale: quia tūc maneret phātasma materiale, vt antè, nec fieret intelligibile: non ergo lumen illud producit.

2. Ratio. Secunda ratio: quia vnum accidens absolutum vnaúe qualitas non potest esse subiectum inhæsionis alterius qualitatis vel accidentis absoluti realiter diuersi: & solùm hoc habet quantitas, quia se tenet

ex parte materiæ, sed nulla qualitas: ergo species non possunt esse subiectum luminis. Confirmatur, quia species sensibiles in aere non sunt subiectum inhæsiuè luminis, sed aer est subiectum vtriusque.

5. Conclu. Nō est satis, vt extrinsecè illuminet phantasmata. Quinta conclusio. Non est satis, vt Intellectus agens producat lumen illud secundum actū apparentiæ ab externo tantùm, faciens in phantasmate apparere vniuersalia. Hæc est contra Caiet.

1. Ratio. Probatur. Primò: quia sic non esset causa efficiens cognitionis, sicut nec lumen visionis: at Aristotel. causam efficientem esse dicit.

2. Ratio. Probatur secundò: quia non potest sic esse actus apparentiæ nisi ipsi phantasmati inhæreat, vel alicui medio. Hæc autem esse non possunt: quia non est ibi mediū.

Probatur: quia, vt probatum est, Intellectus percipit singularia per propriam speciem, vt diximus.

6. Conclu. Sexta conclusio. Lumen Intellectus agentis illustrat quidem species intelligibiles productas nō solùm extrinsecè, sed internè, phantasmata verò extrinsecè.

Explicatur & probatur conclusio. Pro ipsius probatione notandū, lumen quidem illuminare colorē extrinsecè per solum contactum superficiei, aerem verò & oculum, & diaphana, ac species similiter in ipso aere ac in oculo existentes, intrinsecè illuminare. Sunt enim in eodem met subiecto tam species, quam lumen, & ratione luminis ipsæ species inhærent, & recipiuntur in ipso. Iam ergo phantasmata sensitiua se habent ad Intellectum, vt color extrinsecus ad visum: species intelligibiles in Intellectu se habent, vt sensibiles productæ in ipso sensu, vel aere. Quare lumen quidem intellectus agentis intrinsecè illuminabit species intelligibiles in Intellectu possibili simul existentes, vt in subiecto vtrunque: phantasmata verò extrinsecè, vt lumen illustrat colorem, vt dicebat Caietanus.

Nota. Quamuis etiam si quis diceret intrinsecè ipsa quoq; phantasmata illustrari aliquo lumine, videlicet illo ipso spirituali, & immateriali in sensitiua potentia, vbi est phantasma, producto ab Intellectu, & in eo recepto, aut ex eo, quòd vtrunque sit in eadem anima, vel alio materiali horū lumine illustrari, non caret etiam probabilitate: imò verò neq; repugnat spirituale & immateriale in subiecto corporali & materiali collocari, vt anima rationalis in corpore: sed probabilius putamus, quòd in conclusione diximus, intrinsecè species intelligibiles, phantasmata verò extrinsecè illuminari Intellectus lumine, modo exposito.

7. Conclu. Intellect. agēs non producit solus spēs intelligibiles. Septima conclusio. Intellectus agens solus non producit species intelligibiles. Argumentum est manifestum. Vel reducit illas ex potetia phantasmatum, vel ex potentia Intellectus possibilis, vel producit illas non educēdo. Non primum, quia

1. Ratio. tunc species reciperetur in phantasmate: quia impossibile est aliquid educi ex potentia alicuius, quin recipiat in ipso. Nec secundum: quia potentia Intellectus possibilis est differens, & agens similiter, cùm sit cōmune: ergo impossibile est ex ipsius potentia educi species aliquas & eodem argumēto, nec solus agens producet, quia est commune agens.

8. Conclu. Intellect. agens vnà cum phantasmate producit speciē intelligibilem. Octaua conclusio. Intellectus agens tanquam præcipua causa, vnà cum phantasmate illuminato producit speciem intelligibilem. Est enim hic Intellectus vis quædam animæ, quæ excitat, & eleuat phantasma illuminatum, & ipsum vna cū tali virtute, vt causa principali, producat speciem. Vnde ipsum phātasma etiam agit, & immediatè, saltem obiectiuè.

1. Probatur primò ex tex. 14 vbi ait, obiectum agere in Intellectum. Secundò probatur: quia ideò dicitur iste Intellectus illuminare, & denudare phātasma, & trāsferre rem de ordine in ordinem, id est, facere rem intelligi, quæ antè sentiebatur tantùm, quæ omnes sunt operationes Intellectus in phantasmate. 2.

9. Conclu. Nona conclusio. Puto esse sententiam Durandi probabilem, & eorum, qui negant Intellectum agentem, aut saltem so la ponunt ratione distinctum, Neq; enim duos habemus Intellectus, vt videtur, sed vnum, sicut nec duas voluntates, nec duas memorias, nec duos appetitus, nec duas imaginationes, sed vnam, &c. Et secundò, quia ille vnus satis esse videtur ad producendum lumen, & postea eliciendum species, & producendum in se notitiam. Nil enim vetat in seipsum agere actione perfectiua. Et tertiò, quia nulla est ratio contra hoc conueniens: tamen, quia nec in 1. 2. 3.

contra.

contrarium rationes habentur cõuincentes, sequimur communem sententiam.

Ad 1. Ad argumenta respondetur. Ad primũ 1. Auerro. 2. de anima commu. 60. putat esse sensum etiam agentem, substantiam separatam: sed nos id negamus: non enim est par ratio sensus & Intellectus: nam obiectum sensus est proportionatum sensui: vtrunq; enim materiale, & quantum est: at phãtasma est improportionatum, cùm sit alterius ordinis: est enim quantum: Intellectus verò non quantus, ob id indiget principio eleuante, id est intellectu agente & eius lumine, quod sit in genere immaterialium & indiuisibilium. Et hæc fuit Arist. ratio, quòd effi ciens principium & materiale debent ad vnum pertinere genus: non autem pertinent phantasma nudum & Intellectus, sicut sensus cũ suo obiecto.

2. Deinde: quia, vt diximus, sensus indiget Sole illuminante, vel alio luminoso & lumine producto, vt eius obiectum fiat actu visibile, & vt species producantur, & ideò non indiget sensu agente: sic ergo Intellectus indigebit illuminante suum obiectum, quod cùm non sit externum, necesse est sit internum, illuminans, scilicet Intellectus agens.

Ad 2. Ad secundum patet solutio. Agens enim est necessarius propter phãtasma, vt illuminetur, vt hoc medio Intellectu agẽte immutare possit possibile: nam etiam, vt diximus obiectum sensus indiget lumine illuminante ipsum: & quãtum ad hoc est eadem ratio phantasmatis ad intellectum, & obiecti ad sensum.

Ad 3. Ad tertium dico, verum esse, Intellectum agentem nil imprimere in phantasmate tanquam in subiecto, id est, nullam qualitatem in eo inhærentem, nec auferre à phantasmate. Dicitur autem facere rem intelligibilem in actu: quia phantasma illuminatur extrinsecus, vt diximus, & ita simul cùm Intellectu illo fit capax ad imprimendum sui speciem Intellectui possibili, qua mediante res intelligitur, sicut color extrinsecè illuminatus ad producendam speciem.

Ad 4. Ad quartum dico cum S. Tho 1. p. q 79. art 3. ad 2. quòd comparatio luminis in hoc tenet: quòd sicut colores absque lumine producto à corpore luminoso non possunt visum immutare: ita nec phantasmata absque intellectu agente & eius lumine: non tamen Intellectus iste in reliquo similis est: nam cõcurrit cum phantasmatibus, vt agens causa principalis: lumen verò præcipuè tanquam medij dispositio, vt alibi diximus.

Nisi quis vellet dicere, lumen esse causam etiam cum colore efficientẽ: nam color ex contactu luminis fit potẽs producere species in medio, quas anteà nõ posset.

An Intellectus agens sit substãtia separata. Quæst. XIIII.

HAEC quæstio partim est determinata superiùs, dum ostendimus Intellectum possibilem, non esse separatam substãtiam, sed virtutem non organicã animæ informantis materiam: Nam sic simul etiam determinatum est, Intellectum agentem non esse substãtiam separatam in opinione Themist. Theophr. & Auerr. qui agentem, & possibilem vnam faciunt substantiam, & eandem separatam: contra hos enim, cum de possibili ostensum fuerit, de agente ostẽsum erit, cùm re idem sit apud eos agens, & possibilis Intellectus. Idem etiam ostensum videtur, cùm demonstratum fuit, animam rationalem esse informantem & actum corporis. At quia sunt alij, qui duos faciunt Intellectus, vnum possibilem, alterum agentem, diuersos in substantia: ideò determinato etiam dubio priori de possibili intellectu, adhuc determinandum superest alterum de agente. Et quia hoc præcipuè tractatur circa doctrinam Arist. iuxta eam etiam id erit statuendum. *Ii ex dictis partim esse dissoluta hanc quæstionem.*

Videtur ergo, quòd sit aliqua substantia separata, imò ipse Deus. Primò: Intellectus agens est omnia facere: sed hoc attributum nulli, nisi Deo competit: ergo agens Intellectus Deus est, & non virtus animæ. *1. Argu. sit substãtia separata.*

Secundò. Intellectus agentis actio dicitur esse substantia ipsius, text. 19. sed nulli actio est substantia eius, nisi Deo ipsi, qui simplicissima est substantia: ergo Intellectus agens non est animæ virtus. *2. Argum.*

Probatur tertiò. Intellectus agens dicitur semper intelligere, text. 20. hoc autem *3. Argum.*

non virtuti animæ,sed Deo inest: non ergo est agens Intellectus animæ virtus.

4. Argu. Probatur quartò. Agens Intellectus similatur arti respectu artificiatorũ: at ars est extra artificiata:ergo agens Intellectus est separatus à possibili,qui est, vt materia, in qua intellecta recipiuntur.

5. Argu. Probatur quintò. In vno & eodem subiecto non possunt esse simul potentia & actus: sed in anima est potentia, scilicet Intellectus possibilis: ergo non poterit esse agens, qui actus est: erit ergo separata substantia.

1 Opinio Alexand. In hac re variæ sunt opiniones Philosophorum, sicut in alijs ferè omnibus. Alexandri fuit prima sententia,qui putauit intellectum agentem esse Deum ipsum, & hoc idem affirmabat esse secundũ mentem Arist. huius argumenta erant illa tria prima proposita.

2 Opinio. Marini. Altera sententia est cuiusdã Græci,dicti Marini, cuius meminit in præsenti Philopo. Hic enim non Deum putat esse Intellectum agentem, sed angelũ quendam, qui est substantia inferior Deo, est tamen separata. Vnde possibilem ponit esse in nobis non separatum, agentem verò separatum. Hoc secutus est Auempace in Episto. de luce,& Auicen. 9. Metaph. c. 4. Colchodeam enim illã dixit esse intellectum agentem, & species facere in possibili: & inter nostros Caie. Card. Hi enim omnes, Intellectum agentem separatam ponunt substãtiam præter Deum, quamuis Caiet. secundum Arist. solùm teneat.

Auẽpace, Auicen. & Caiet.

3. Opinio Plotini. Tertia sententia est Plotini, qui Intellectum agentem non separatam aliquam substãtiam ponit: sed nobis inexistentem, & cuique suam propriam: dicit tamen Intellectum agẽtem, & possibilem duas esse substantias,agens semper in nobis intelligit, possibilis verò aliquando intelligit, aliquando non intelligit.

4. Opinio Plutar. & Philopo. Quarta sententia est Plutarchi, quem citat Philopo. & ipsius etiam Philop. qui agentem intellectum ipsam animam ponunt, vt actu contempletur, nec aliam putant esse substantiam.

5. Opinio S. Tho. & cõmunis. Vltima est S. Thom. 1. p. q. 79. art. 4. & q. de anima ar. 5. & in hoc capite præsenti Aristot. putat enim agentem Intellectum esse animæ virtutem,& facultatem quandam, quæ cum phãtasmate species imprimit in possibili Intellectu. Hoc sequitur communis schola Latinorum. atque hæc sunt placita Philosophorũ in hac re: quid tenendum videatur,explicabo.

1. Conclu. Intellect. agens nõ est Deus. Sit ergo prima conclusio: Intellectus agens non est Deus: hæc est contra Alexã. & conatur Philoponus multis argumentis sumptis ex verbis Aristot. in hoc capite manifestè reijcere,quorum aliqua concludunt absolutè, aliqua ad hominem.

Primò ab auctoritate Arist. Primò dicit Aristo. quòd post mortem non reminiscimur,nec cognoscimus,quæ antè:at hoc non potest de Deo ipso dici:ergo Deus non est Intellectus agens. Hoc argumentum simpliciter non concludit: quia hæc verba nõ sunt de Intellectu agẽte, sed de Intellectu actu: concludunt tamen ad hominem: nam Alex. omnia hæc huius capitis de agẽte interpretatur, sicut etiam Philopo.

2. Testim. Aristot. Probatur secundò. De hoc Intellectu separato, seu agente dicitur, quòd solùm est immortalis: at multa sunt præter Deũ immortalia; non ergo Deus Intellectus est agens.

Reijcitur solutio. Nec valet dicere, quòd Arist. dicit, eorum, quæ nostra sunt, solum Deum esse immortalem: quia secundum Alex. non est Deus aliquid nostri: ergo dictio exclusiua,absolutè omnia excludit. Hoc etiam est ad hominem propter rationẽ dictam.

3. Testim. Aristot. Probatur tertiò. Iste Intellectus dicitur aliquando intelligere, aliquando non: quod Deo non potest inesse.

4. Testim. Aristot. Probatur quartò, & hoc iam non est tantùm ad hominem: quia dicitur Intel. lectus agens non omninò res facere,sed facere intelligibiles, quemadmodum lumẽ non facit omninò colores, sed vt videantur:at Deus omnia absolutè facit, & omnium esse causa est: non ergo Intellectus agens est Deus.

5. Testim. Aristot. Probatur quintò. Intellectus agens dicitur esse differentia animæ nostræ vnà cum possibili:at Deus nullo modo est alicuius entis differentia, nec alicui generi limitatur: non ergo Intellectus agens est Deus.

6 Testim. Aristot. Probatur sextò. Iste Intellectus dicitur lumen, & habitus, id est, forma: & Deus non est forma, nec habitus alicuius; non ergo Aristo. per agentem Intellectum intelligit Deum.

Probo

7. Testim. Probo etiã septimò ratione ex doctrina Aristot. Deus non operatur in his inferioribus, nisi motu cæli, & lumine, vt patet 8. Physic. 12. Metaphy & alibi frequenter: at nec lumine corporeo, nec motu potest talis abstractio, vel operatio Intellect' possibilis fieri: ergo Deus non est Intellectus agens.

8. Testim. Probatur octauò. Si Deus immediatè facit hoc, ex seipso: ergo assistit nobis tanq̃ intelligentia orbi cælesti: at habemus manifestè ex 8. Physi. tex. 84. non sic Deū esse, sed esse vtique, & in cælo potissimùm: ergo id prorsus repugnat doctrinæ Aristo.

Rationib. idem probatur. 1. Ratio. Probo etiam hoc idem ratione secundum veram philosophiam Causa vniuersalis non concurrit ad proprias operationes naturales rerum immediatè, nisi positis ex parte ipsarum rerum & agentium proprijs virtutibus: vt Deus nõ immediatè ad calefaciendum concurrit cum igne, quin ignis in habeat se propriã virtutem communicatam ad calefaciendum: aliter enim essent causæ inferiores imperfectæ, imò non essent causæ: at intelligere est hominis operatio propria: ergo præter Dei cõcursum, qui est vniuersalis causa, etiam est in homine virtus particularis ad illam operationem, scilicet abstrahendi species: nec Deus immediatè facit absque virtute propria particulari: aliter esset homo omnium agentiũ imperfectissimus, cùm non habeat in se virtutem actiuam suæ operationis. Et hæc est elegans ratio S. Thom. 1. p. q. 79. art. 4. & hoc lib. lect. x.

Nota. Et notat, quòd nõ negamus Deum ad intelligendum concurrere, & ad abstrahendum species nobiscum, sicut concurrit cum omni causa particulari ad suas operationes: tamen dicimus in nobis etiam esse virtutem propriam participatam ad illam operationẽ: ob id Intellectus agens non luci, sed lumini similatur, quod est qualitas participata, & deriuata à luce: sic intellectus agens noster à prima causa.

Aut verò potiùs similis est ipsi corpori luminoso, putà, Soli lumen producenti, qui tamen Sol à prima causa factus est, & conseruatur, & cum eo concurrit ad producendum lumen.

2. Conclu. Intellect' agens nõ est substa separata, sed aliqd animæ. Secunda conclusio. Intellectus agens non est substãtia aliqua alia separata præter Deum.

1. Ratio. Hæc potest probari ex Aristotele, qui ait, quòd Intellectus agens & possibilis sunt animæ differentiæ, & partes animæ, & principia intelligendi in anima, vt 3. libr. cap. 3. tex. 150. & cap. 4. tex. 1. & cap. 5. tex. 17. & alibi, &c. quæ non possunt separatæ conuenire substantiæ.

2. Ratio. Secundò probatur ratione: quia debet esse virtus nostra, cùm operatio sit nostra; aliàs nõ intelligeremus nos, sed alius pro nobis, aut nos essemus solùm virtus passiua, & receptiua, & nõ actiua & operatiua nostrarum operationum: quod sanè est per quàm absurdum. Confirmatur inductione: quia omnes res naturales efficiunt suas operationes, non verò eas solùm patiuntur. Confirmatur: quia hæc magna esset naturæ rationalis imperfectio, quòd nulli alteri rei in suo genere conueniret, vt scilicet solùm pateretur suas operationes naturales, & non ageret.

3. Ratio. Probatur tertiò, quia experimur hoc totum esse opus nostrũ: dum enim volumus intelligimus, non autem dum nolumus: ergo verè in nobis est actiua virtus.

4. Ratio. Quartò: quia illa intelligẽtia separata, cùm debet abstrahere phantasma, vel cognoscit illud, vel non. Si non: quomodo applicabitur ad abstrahendum? Si cognoscit: ergo recipit speciem ab illo, vt determinetur: & si hoc ita est, iam non solùm agens, sed possibilis erit.

5. Ratio. Probatur quintò: quia sicut phantasma potuit illi imprimere speciẽ, posset etiam nostro Intellectui, & tunc non esset talis substantia necessaria.

3. Conclu. Probat ilster Intellectus agẽs est potentia re distincta à possibili. Tertia conclusio. Probabiliter Intellectus agens est virtus animæ, & facultas re distincta à passibili.

1. Ratio. Anima enim habet virtutem produceñdi lumen, vt vnà cum phantasmate illuminato possit producere speciem, & facultatem, etiam vt recipiat, & intelligat: quæ virtutes, vt videtur, nõ possunt re esse vna & eadem: quia non videtur, agere, & pati vni, & eidem potentię re conuenire posse.

2. Ratio. Hæc conclusio sequitur etiam ex præcedentibus. Si enim non est substantia separata, erit ipsa anima: sed anima virtutibus, & facultatibus operatur: erit ergo animæ facultas. Ex his argumenta solui possunt.

Ad 1. Ad primum. Peto ego ab Alexan. cùm dicitur

dicitur Intellectus possibilis omnia fieri, an intelligat, quòd realiter fiat omnia, scilicet lapis, ignis, & alia. Respondebit nullo modo, sed intelligibiliter. Iuxta hoc ego etiam dico, quod agens facit omnia intelligibiliter, id est cõcurrit ad omnium intellectionem, hoc tamen non est opus solius Dei. Deus enim omnia secundum ipsorum reale facit, nihil igitur ex illo argumento concludit Alex.

Ad 2. Ad secundum dico, sensum verborum illorum hunc esse, quòd Intellectus agens est ex natura sua ad agendum, non ad recipiendum intelligibilia: vt sicut Intellectus possibilis est ad recipiendum solùm, ob id in potentia dicitur, ita agens ad efficiendum: ob id ex natura sua actus dicitur, non tamen quòd sua operatio interna sit sua substantia, sicut in Deo: non enim talem habet operationem intra se: non enim ipse est substãtia se intelligens: nam in his verbis substantia sumitur pro essentia, & natura.

Ad 3. Ad tertium respondeo, quòd illa verba sunt de Intellectu possibili in actu, non de agente: & sensus est, non quòd semper intelligat, sed quòd, dum actu est, semper intelligit.

Ad 4. Ad quartum respondeo, quòd similitudo artis in his duobus consistit. Primò, vt ars est causa communis omnium effectuum artificiarorum: sic agens omnium specierum, & vnus est pro omnium intellectione. Secundò, vt ars est separata ab effectibus: ita agens Intellectus à rebus intellectis non tamen debet esse extra possibilem, imò intra ipsum est, vt notat Themist. cap. 25.

Ad 5. Ad quintum respondet S. Tho. in præsenti, lect. x. quòd Intellectus agens non est actus formalis, ita vt ipse sit formaliter res omnes intelligibiles: sic enim non posset esse in eodem subiecto simul cum possibili, qui est potẽtia res intelligibiles: vnde agens non est formaliter species intelligibilis vlla: est tamen actus, id est, potentia actiua specierũ intelligibilium, & sic nihil prohibet in vno subiecto esse potentiam receptiuam speciei, & potentiam actiuam ipsius remotè, vnà cum ipso phantasmate, vt instrumento. Et per hæc patet huius quæstionis resolutio.

An rationalis anima sit immortalis secundum Aristotelem.

Quæst. XV.

NON est facilè hoc determinare ob tantam opinionum diuersitatem, & Philosophorum præsertim quorundam neotericorum impiè opinantium, & antiquorum etiam controuersiam: ego tamen, quod puto certum ac verum in doctrina Arist. & secundum veram Philosophiam, aperiam, & proponam. Difficultas quæstionis.

Sed antequam ad controuersiam accedam, illud vnum supponendum est, quod alias pro viribus in Aristotele manifestauimus, Animam intellectiuam formam esse, dantem esse, nec vnam in omnibus hominibus, sed plures: hoc autem supposito, quæstio hæc præsens, quia in doctrina Arist. posita est, modò verbis ipsius, & ab ipso rationibus petitis agenda est. Suppositio.

Deinde quæstione sequenti secundum veram philosophiã idem erit tractãdum. Nunc tractanda quæstio secundum Arist., post ea secundum verã philosophiã idem probandum.

Probatur ergo anima mortalis esse auctoritatibus, & hoc sit primum argumentum 1. Physico. tex 83 dicit se tractaturum de formis physicis generabilibus, & corruptibilibus: at inter has formas physicas est anima: ergo est corruptibilis. 1. Argu ad partē negatiuã ab auctoritate Arist.

Probatur 2. Physico. text. 12 formam dicit naturam, & hanc non posse separari à materia, nisi ratione tantùm: anima ergo cùm sit forma, non separabitur a materia re. 2. Testim.

Probatur 4. Physic. text. 17. probat formam non esse locum quia locus separatur à re, non tamen forma: non ergo anima separabilis est. 3. Testim. 4. Testim.

Probatur 8. Physic. tex 52. dicit principia, quæ se mouent per accidens esse corruptibilia: at anima mouet se per accidens dum mouet corpus: ergo est corruptibilis. 5. Testim.

Probatur 7. Metaphy. tex. vltimo, dicit, quòd partes, quæ destructo toto manent, erant materiales, & elementares, & illæ cum forma faciebant totum: si ergo anima manet, non erit forma, sed materialis pars, aliaque erit in homine toto forma præter ipsam.

Probatur 12. Metaph. tex. 39. dicit, quòd Deo inest fœlicitas perpetuò, nobis autem pau- 6. Testim.

tēm pauco tempore: non ergo est anima perpetua, & immortalis.

Septimũ testimonium. Probatur. 3. Ethi. ca. 6. dicit, quòd fortis in mortis periculo timet: quia vltimum terribilium mors est, & mortuo nihil boni, vel mali accidere videtur. Hoc est igitur primum argumentum ab autoritate.

Probatur, idem rõnibus ex doctrina Arist. Secundum argumentum ex doctrina ipsius. lib. 1. de anima, tex. 13. dicitur, quòd si anima non potest intelligere sine imaginatione, non potest separari à corpore: at lib. 3. tex. 39. dicitur, quòd sine phantasmate nihil intelligit. idem ẽt tex. 20 concluditur ergo, anima non est separabilis. Hoc est argumenrum fortissimum Alexan. & sequacium ipsius.

3. Argum. Tertium argumentum. 1. de cælo text. 126. omne genitum esse corruptibile: om. nequod habuit principiũ, habere finem: anima ergo, cùm forma sit incipit esse, habebitque finem.

4. Argu. Probatur quartò. Si anima incipit esse. vel fuit educta ex potentia materiæ, vel non. Si educta: ergo dependet in esse à materia, nec poterit separari. Si verò non: ergo creata, quod tamen esse videtur contra Aristotelis principia.

5. Argum. Probatur quintò. Si anima est separabilis à corpore, erit mobilis, moueburque à loco in locum: at hoc repugnat Aristo. 6. Physi. vbi probat nullo modo indiuisibile moueri posse: non ergo est separabilis: est enim secundum se indiuisibilis.

6. Argum. Probatur sextò. Si anima manet separata in perpetuum, cùm ipsa sit forma secundum se, manebit extra statum naturalem, eritque violentata: at nullum violentum esse perpetuum docet Aristo. 2. cæli. tex. 18. imò habebit potentiam ad corpus, talisque potentia manebit in perpetuum frustrata: quod est contra ordinem naturæ quem docuit Arist.

7. Argum. Probatur septimò. Talis anima manebit ociosa, quia non habet corpus, quod ipsa moueat. atque hoc argumentum fecit Arist. contra idæas Platon. 12. Meta. ca. 6. text. 30. quòd ociosæ essent nihil mouentes.

8. Argum. Probatur octauò. Essent animæ infinitæ supposita mũdi æternitate, quam Aristoteles fatetur, at actu infinitum non admittit vllo modo Aristoles: ergo non est consona ipsius doctrinæ animorum immortalitas.

Nonũ argumentũ ex interpretũ quorũdã authoritate. Nonum argumentum est auctoritas Philosophorum magnorum asserentium hanc fuisse mentem Arist. Primò Aristoxenus, & Dicearchus, ipsius Arist. auditores, animam mortalem, ipsum sequentes, affirmatunt, vt refert Mirandula. lib. 4. examinis cap. 8. Plutarchus lib. 5. de placitis Philosophorum ca. 1. Aristotelem animam mortalem putasse affirmat: Idem Galen. in historia philosophica, & Alex. magnus interpres, & antiquus: idem inter Catholicos Theoderectus lib. de curandis græcanicis affectionib. putat enim Arist. esse huius placiti, idem Grego. Nysse. lib. de anima. & inter Latinos id putarũt Põpona. Caiet Card. Simo. Portius, & alij. Sco. autem 4. sen. d. 43 q. 2. & Hæruæ. qui lib. 1. q. 11. dubium fatentur Aristotelem in hoc, quamuis magis declinasse, fateantur, ad mortalitatem. Hęc sunt igitur quę pro hac Parte illustres Philosophi sentiunt de Aristotele.

1. Fun. Animę immortalita bifariã intelligi posse à parte post tantũ, aut ẽt à parte ante. Pro resolutione huius difficultatis aduerte, animam intellectiuam bifariã posse dici immortalem, & perpetuam. Vno modo ita vt corpus non antecedat, sed incipiat de nouo esse, tamen duret pòst perpetuò separata à corpore: quod alij vocant perpetuum à parte pòst. Altero modo vt etiam ante corpus sit perpetua: nec de nouo fiat, quod dicunt à parte antè: & dẽ perpetuitate vno, vel altero modo, difficultas est in Aristotele, & controuersia.

Prima cõclusio, Animam rationalem non destrui destructo corpore, Aristotel. docet, & oppositũ est contra eius doctrinam. Sit igitur prima conclusio. Animam rationalem non distrui, destructo corpore, Aristoteles docet: & oppositum est contra ipsius doctrinam.

Hæc conclusio probatur. Primò: quia fuit sententia communis omnium Philosophorum Græcorum sui temporis, & antecedẽtium, imò etiam vulgi: quibus omnibus non est credendum ipsum in sua doctrina repugnasse, cùm nullam fortem habuerit rationem mortalitatis.

Primò ex cõi sententia omnium pe Arist. asserentiũ animã immortalẽ. Quòd autem communis fuerit sententia de mansione animæ post corpus, ostendunt tres sectæ Philosophorum: qui eam confessi sunt. Plato enim princeps Academicorum expressè immortalitatem docet in Timæo, plerique Stoici: & Pythagoras, q apud Italos primus docuit, immortalem

lem crediderūt animam, vt refert Plutarcus lib. 4. de placitis. cap. 7. Adde etiam quòd Græci suam philosophiam hauserūt ab Hebræis, vt refert Iosephus lib. 1. cōtra Appion. & Eusebius lib. 10. de præparatione: & Berosus lib. 3. Hi autem manifestè animæ immortalitatem problemabāt, & Hærodo. lib. 2. refert Pythagoram sumpsisse placitum de transmigratione animarum ab Aegyptijs: erat enim semper communissima & antiquissima sentētia ab omni republica receptissima de animæ mansione post corpus.

Vt quid igitur Arist. huius oppositum sine certa & euidenti ratione debuit docere: vel quo modo ipsum sensisse mortalitatem fatebimur, cùm nullum tale verbum extet expressum in eius vniuersa doctrina?

Secūda ab auctoritate celeberrimorum discipulorum & Interpretū Aristo. sic de Aristotel. sentientium.

Probatur hoc idem secundò auctoritate insignium tum discipulorū, tum Interpretum Aristotelis tam Græcorum, quam Latinorū, & Arabum, qui animæ immortalitatem Aristo. fateri nō dubitant. Sunt enim hi: Theoprastus, ipsius discipulus, & Themistius: quamuis enim hi vnam animam dicant; nolunt tamen admittere mortalitatem: at alij immortalitatem cū pluritate ponunt, quales sunt Simpli. 1. animæ tex. 66. & 2. Animæ tex. 20. Philop. in prologo de anima, cōtra Alexand. Ammonius Alexandreus, Ammonius Hermeus, Olimpiodorus, quorum meminit Mirandula lib. 4. examinis cap. 9. Idem etiam inter Arabes, Auicen. inter Latinos, S. Tho. Alber. Aegid. & alij magni nominis.

Tertia testimonijs Arist. manifestis & euidentibus.

Sed probatur tertiò ipsius Arist. testimonijs expressis. Et nota, nullum esse testimonium, vbi verbum aliquod dicat de mortalitate: sed isti per cōsequētias quasdam extortas colligunt: nos tamen per expressa, & euidētia testimonia ꝓbamus.

Nota valde. 1. testimonium.

Primum sit ex 1. de anima tex. 66. vbi dicit, quòd amare, cogitare, & similia, destruuntur cum corpore: at Intellectus diuinum quid & impassibile est. Vide clarè immortalitatem intellectiuæ partis.

2. testimonium.

Secundum ex 2. de anima tex. 22. Intellectum aliud genus animæ esse dicit à sensitiuo, & vegetatiuo, & id posse ab his separari, sicut perpetuum à corruptibili.

3. testimonium.

Tertium est ex 3. de anima tex. 20. vbi dicit, quòd Intellectus in actu, quo contemplamur, quantum ad operationē non manet post corpus, tamen secundum se, ac suum esse, immortalis est.

4. testimonium.

Quartum ex 12. Metaph. tex. 17. dicit mentem, & animā intellectualem nō posse esse ante corpus, tamen manere post, nihil prohibet: quia habet, ait, actionem separatam à corpore, scilicet, contemplationem. & iste est tex. notandus.

5. testimonium.

Quintum est lib. 2. de Genera. animalium cap. 5. vbi expressè dicit, quòd cum actione Intellectus nihil communicat corpus: ob id, quòd sine illo esse potest.

6. testimonium.

Sextum est 1. de par. cap. 1. vbi dicit nō esse Physici tractare de omni anima. Non enim de intellectiua tractat: quia est separata, id est, non habet esse à corpore pendens.

7. testimonium.

Septimū est. 1. Ethi. ca. 11. dicit, quòd ista, quæ accidunt in mundo, parum mortuos tangunt: quia nec sufficiunt facere beatos eos, qui non sunt, nec eos, qui sunt beati, non beatos facere: sunt igitur animæ post mortem.

Nota valde.

Hæc sunt igitur testimonia. Tu perpende, an testimonijs expresis possit refragari per consequentias quasdam inutiles: quæ si quid concluderent, potius contradictionem in doctrina Arist. & verbis concluderent. Sed tamen soluuntur facillimè illæ fallaces eorum consequentiæ, vt pòst dicemus.

2. Cōcl. Arist. nō posuit animas ante corpus existentes.

Secunda conclusio de animæ perpetuitate ante corpus, sit hæc: Aristoteles non posuit animas ante corpus existentes.

Probo manifeste hoc ex 12. Metaphy. tex. 17. vbi dicit mentem seu animam intellectiuam fuisse non posse ante corpus: quia est tanquam ratio. i. forma corporis.

Prima Auctoris. 2. Ratio.

Et ratione præterea manifesta ex ipsius Aristotelis principijs probatur: quia cùm sit actus corporis, vt ostensum fuit, per se creari nō debebat, sed in corpore iuxta ipsius videlicet naturam & appetitum materialem: aliàs violenter generaretur, & violenter esset antea extra corpus.

Obiectio.

Quòd si quis obijciat ea lib. 2. de generatione animalium cap 3. vbi videtur dicere, mentem fuisse ante, & de foris seu exterius venire.

Prima solutio.

Respondent aliqui probabiliter, quòd hoc loco loquitur secundum aliorum opinionem,

nionem,& non propriam, sed Antiquorum: non autem in Metaphysicis, sed secundum propriam: & hoc colligunt satis probabiliter propter tria. Primo, quia illa
1. erat doctrina non multum speculatiua, sed historica: Metaphysica verò exquisita.
2. Secundò, quia talis sententia potest multis adscribi. Tertiò, quia ibi insimulat ani
3. mas habere corpora quædam non ex elementis, sed ætherea corpora: quod tamen certum est, esse contra eius doctrinā. Quare non hæc, sed sentētia textus Methaphysici, quòd mens non sit ante corpus, propria credenda est.

Secunda solutio. Secundò respondemus, nil in eo loco contrarium dici: proposuit etenim duas quæstiones. Prima, an animæ omnes essent ante corpus, an nullæ, an aliquæ sint, aliquæ non. secunda, an in materia ipsius essent, an ex semine maris aduenirent: & si cum maris semine, an ex vi eius omnes fierent, an extrinsecus, vel partim extrinsecus, partim non.

Et respondet primæ quæstioni, animas omnes impossibiles esse antea. Ad secūdū animam rationalem seu mentem extrinsecus aduenire, hoc est, non ex vi seminis seu maris, seu (quod idem est) non educatur de potentia materiæ: sed fit ab extrinseco: & nihil ait aliud: & hic est sensus verus illius loci.

3. Tertiò confirmamus id, quia multa eodem cap. 3. dicit, quæ ostendunt animā non fuisse antè. Nam ait, omnes etiam intellectiuam animam esse prius potentia, deinde actu esse: & prius fieri vegetatiuū, deinde animam sensitiuam, deinde rationalem infundi: & tandem mentem, seu intellectiuam animam à corpore esse sepa

Nota. rabilem, & separari ibidem ait. Quòd si ita est, vt diximus, & fateri necessario oportet: habemus doctrinā expressam Aristolis, animam incepisse, sed nūquam desituram.

3. cœl. De statu animę post mortē q̄dā magni momenti ab Aristo. habemus. Tertia conclusio. De statu animæ post mortem, quędam habemus ab Aristo. nō parui momenti, sed eiusmodi, vt ex illis multa alia certa liceat demōstratione colligere.

Asseruit. n. animam immortalem, at
1. que ita manere post mortē, vt vidimus:
2. & asseruit Intellectum eius tam possibi
3. lemquàm agentem esse à corpore separatum, nec organo vtentem corporeo. asseruit etiam post mortem. 1. Ethicorum ca. 11. vt vidimus, ea, quæ in hoc mundo accidunt, mortuos non sufficiunt facere beatos, qui non sunt: nec eos, qui sunt beati, non beatos facere. Atque adeò concessit esse post mortem quosdam beatos, quosdam non ita, quæ tria profectò magni sunt momenti.

Et ex his, alijsque dictis, multa alia pos- 4.
sunt colligi. Nam si addas, beatitudinem consistere in contemplatione substantiarum separatarum, vt ipse ait 10. Ethicorum, & præsertim primæ substantiæ separatæ, videlicet Dei: sequetur, animas beatas post mortem substantias separatas, & Deum maximè contemplari.

Item si, vt ipse ait, ociosæ post mortem 5.
manere non debeat, & Intellectum habeant, consequitur, vt eius habere possint operationes, & vt antea primo libro diximus, consequitur eas habere appetitum rationalem, qui cōsequitur ad Intellectum, scilicet, voluntatem & eius operationes habere: & si operationes voluntatis, ergo & virtutes, & virtutum operationes, atq; exercitia præsertim spiritualium, vt iustitiæ, prudentiæ, charitatis, amoris, amicitiæ, ac cæterarum, & similia alia pleraque necessariò colliguntur.

Similiter, si manet post mortem, sequi- 6.
tur, vt si in hac vita benè egerit, præmiū habere debeat: & si malè egerit, pœnam etiam debitam, vt iustitia suum habere locum possit.

Et quamuis alia occultiora diligētiùs perscrutentur & tractent Theologi, satis fuit Philosophum ea præbuisse principia, ex quibus non pauca, imò magna necessaria demonstratione colligantur.

Hæc sunt, quæ ex Aristotelis doctrina colliguntur, quæ vnicuique amatori veritatis, & rerum æquo existimatori, vera & eius doctrinæ consentanea videbuntur.

Superest, vt ad argumēta proposita respondeamus, & in primis singulis locis primi argumēti satisfaciamus, quę profectò nullam habent apparentiam. Ad testimonia Arist.

Ad illud 1. Physi. dico tria. Alterū est quòd illic vocat generabiles, & corruptibiles, quæ formæ sunt corporum generabilium, & corruptibilium: non enim formæ secundum se generabiles, vel corruptibi- Ad 1. testimonium.

les sunt. Talis est anima: est enim forma hominis, qui corruptibilis est. Et hoc sufficit, vt philosophus speculetur de ea: quòd verò post maneat parum quantum ad hoc refert. Adde etiam, quòd si non est corruptibilis, tamen generabilis, seu producibilis est.

2. Dico secundò, quòd loquitur à toto genere: quia omnes ferè formæ corruptibiles sunt, tamen anima, cùm sit vltimus terminus Physici, habet confinium cum Metap. & abstracta forma, vt sic in materia, sit vt possit separata persistere.

3. Dico tertiò, quòd quamuis non corrũpatur quantum ad essentiam & substantiam, tamen corrumpitur quantum ad actum formalem eius, qui est informare: desinit enim informare, & desinit esse actu formam, & ita actus eius formalis corrumpitur, licèt non ipsa: & hoc est satis.

Ad secundum testimonium. Ad illud 2. Physi. dico, animam non esse tantùm naturam: forma enim natura dicitur respectu motus, at anima alias operationes habet præter motum, scilicet intellectionem. Vnde quamuis, qua parte natura est, absque corpore nõ sit, id est, nõ possit naturæ operationes exercere omnes: tamen, cùm habeat aliam separatam, poterit esse absque corpore. Arist. autem de forma, quæ pura natura est, loquitur, & quatenus talis: quòd si exemplum ponit de homine, id est, tanquàm de composito quod constat natura: quod quidem verum est.

Ad tertiũ testimonium. Ad illud 4. Physi. solutio est manifesta. Arist. enim hoc argumentum facit, forma non separatur à re, manente re: at locus separatur à corpore, manente corpore: ergo forma non est locus: & sic nihil concludit. Nos enim fatemur, quòd cũ anima separatur ab homine, non manet homo.

Confirmatur solut. Et quòd ista sit expressa sentẽtia Arist. ex eo patet: nam hoc argumentum non de sola forma, sed etiam de materia simul facit: quod quia materia non separatur à se, ob id non est locus: at materia clarũ est, quòd non separatur à re, & composito ipso manente.

Ad quartum testimonium. Ad illud 8. Phys. respondeo, sensum Aristo. hunc esse, quòd principia, quæ se per accidens mouent, in corruptibilibus sunt: & ita est. Omnes enim animę insunt in corporibus corruptibilibus, & generabilibus, quòd tamen omnes nõ maneant post corpus, non colligitur.

Ad quintum testimonium. Ad illud 7. Metap. respondeo, quòd materia & forma, si ad totum compositum comparentur, ipsius sunt elementa, dicunturque materia: quia totum est vt forma illa comprehendens. Ideo dicit Arist. partes per se esse materiam: tamen si vna respectu alterius comparetur, vna est forma, & altera materia. Nihil ergo concluditur tali testimonio.

Ad sextũ testimonium. Ad illud 12. Metaph. nota est solutio. Loquitur enim de fœlicitate, quæ homini inest, & coniuncto, non autem animæ soli, illa autem parum durat, quia homo corruptibilis est.

Ad septimum testĩ monium. Ad illud 3. Ethic. dico, quòd fortis dicitur manere, non quòd anima non manet tunc enim non esset timendum potius: sed quia nihil boni illi accidere posse videtur, id est, quia cessat sua operatio, nec amplius fortitudinẽ exercere potest, hoc dico secundum Arist. Vide ergo quàm facilè soluantur omnia testimonia, quòd si tu rectus iudex huius esse vis, & tenuetis soluere loca, quæ probant immortalitatem, videbis nullo modo posse solui. Nota.

Ad secundum argumentũ rõnibus ex doctrina Aristot. Ad secundum argumentum, quod tanti fecit Alexander, aliqui probabiliter respondent, quòd quamuis in principio, vt moueatur, & incipiat cognoscere indagamus phantasmate, tamen post rem semel intellectam, & seruans speciebus intelligibilibus, phantasmate iam nõ indigemus.

Dubiũ de anima puerorum. Quòd si obijcias de animis puerorum, quæ nihil intelligentes, obierunt, non posse post mortem intelligere destitutæ omnibus speciebus intelligibilibus, quas nullas habuerunt, quæ neq; vnquam per phãtasmata intelligere cœperunt: vnde sequetur ex solutione, oportere de eis esse mortales secundum Aristotelem.

Respõsio. 1. Respondendum erit, nos non dicere, per solas species intelligibiles acquisitas in hac vita posse post mortem intelligere: sed quòd colligimus esse immortalem, quia habet nũc operationem separatam, nempe intelligere per species intelligibiles spirituales acquisitas, & non solùm ex phantasmatibus primò mouentibus sensitiuis.

2. Nota, duplicia esse intelligibilia. Secundò etiam si non posset sine phantasmate, respõdeo ex ipsius doctrina Arist. tex. 15. duplex esse intelligibile. Vnum in

poten-

potentia, alterum per se & actu. Potentia intelligibilia sunt res omnes sensibiles, & corporeæ: per se autem sunt res immateriales: inter quas est ipse intellectus. Dico ergo, quòd sensibilia absque phantasmate non intelligit: immaterialia sine vllo intelligit: & hæc separata cognoscet, & se ipsam.

Cõfirmatur solut. Et constat expressam hanc esse sententiam Arist. Nam tex. 20. dicit, quòd intellectus in actu, quamuis non sit immortalis secundum operationem, ita scilicet, vt semper sit in actu intelligens, quia cum phantasmate intelligit: tamen, secundum suum esse, immortalis est.

Nota secundò. Aduertendum igitur, quòd Arist. bene quidem fatetur perire operationem, quæ erat cum phantasmate: tamen adhuc dicit quantū ad esse immortalem, esse Intellectum. Non ergo valet argumentum apud Aristotelem: quia distruitur ista operatio, ergo destruitur intellectus. & ratio est, quia manent alia intelligibilia secundum se, quæ si non essent, non vtique diceret Arist. quòd secundum se manet: non ergo omnem operationem habet dependentem à phantasmate: sed rerum sensibilium cognitionem.

Dubium, An in hac vita existens anima intelligat immaterialia. Petes fortasse, an in corpore existens in hac vita intelligat ista immaterialia. Respondeo, impertinẽs esse. Sat est, quòd ab ea possint percipi, quòd si non in corpore, saltem extrà intelliget.

Respõsio. Nota. Est autem notandum, quòd similem, & eandem quæstionem proposuit Arist. inferius tex. 36. & reliquit illic absq; determinatione: supposuit tamen tanquã verum & certum, quòd poterant intelligi ab Intellectu nostro separata, & immaterialia: an verò in corpore, vel extra, reliquit absque expressa determinatione. Sed nos lib. 1. de anima multorum testimonia, & hominum magnorum citauimus, quòd secundum Arist. anima in corpore existens intelligat etiam separata, & duas habeat operationes: alteram physicam rerũ sensibilium, alteram abstractam & contemplatiuam rerum spiritualium. Vide itaq; illam quæstionem: & sic puto sufficienter solutum argumentum.

Ad 3. Prima solutio. Ad 3. dico tria. Primum est, quòd si modus argumentandi secundũ Arist. doctrinam obseruari debuisset, ita oportebat dicere: Quod incœpit, non est perpetuum: anima est perpetua: ergo non incœpit. Istud argumentum est magis conforme Arist. nam minor testimonijs expressis probari potest. At illi extra rem sumunt minorem, quam non possunt probare ex Arist. & si probent, statim ex eodem Aristotele solueretur suum argumentum. Ipsi enim faciunt hanc minorem: Anima incœpit esse cum corpore. Si quis neget, probanda est p 12. Meta. tex. 17. quòd mens nõ fuit ante corpus. Sed statim iste tex. conuincit ipsos: nam, sic dicit, non fuisse ante corpus, quod manet post: & sic illorum maior est falsa. Atque hæc sola satis esset solutio, quæ sanè est notatu digna.

Dico secundò, quòd Arist. illic loquebatur contra Platonem, qui mundum ex materia genitum posuit, & æterno duraturum: contra hoc direxit argumentum. Quod enim genitum est ex materia, principiumque habuit, necesse est corrumpi. Secunda solutio.

Et probatio Arist. hoc manifestat: quia materia semper est in potentia ex se: loquitur ergo de composito & producto ex materia: at anima simplex quædam & incõposita est substantia, ob id si incœpit, non tamen corrumpetur. Confirmatur solut.

Et quòd hæc glossa sit secundum Aristo. apertè patet, cùm inueniã tex. expressum, vbi mentem incœpisse fatetur, non tamen desituram. Cõfirmatur scdò.

Tertiò respondeo, Aristotelem ibi loqui de incœptione & productione per motum, vt ex toto eius progressu disputationis constat. Dicimus ergo, Quidquid incœpit per motum, desiturum esse: & quod per generationem producitur, corruptum iri: atque ita quod generabile est, esse corruptibile. At verò quod non incipit per generationem, & motum, sed creatur, non sequitur, quòd corrumpetur, sed quòd ea potestate, à qua productum est, seu creatum, scilicet, à Deo, posset corrumpi: & ita creabile, est annihilabile: & generabile, est corruptibile. Tertia solutio.

Ad 4. Ad quartum dico, non esse eductam ex potentia materiæ in doctrina Aristotelis animam rationalem: & hoc certum esse in doctrina Aristotelis, quãdoquidem extrinsecùs aduenire dixit, & non ex vi seminis cum mare: & esse diuinum quid, & separatũ à corpore, & manere post corpus,

& operationem habere à corpore separatam, & esse inorganicam potentiam Intellectum: ex quibus manifestè colligitur non esse materialē, nec corporeā, nec virtute posse corporea ꝑduci, nec ex materia.

At verò, an creetur, vel non secundum Aristotelem, ipse expressè non dixit: ex dictis autem eius videtur ratione manifesta posse colligi, creari animam.

Aduertendum tamen: Non quidquid de nouo est, cùm antè nihil illius esset, dicitur creari, seu creatum esse, aut id satis esse, vt creetur. Hoc apertè ostendo. Forma enim ignis, & quæuis alia de nouo habet esse & incœpit, & tamen nihil illius formæ præfuit: non tamen dicitur creari. Aliter enim fateberis necessariò omnia hæc creari, etiam in Aristotele: quod falsum est. Sed creari est, cum sic incipit esse, quod nihil illius præfuit, nec aliquod à quo in esse penderet. Vnde cum formæ sic producantur, vel esse acquirant, quòd per se produci nō possent, nisi materia supposita, in qua necessariò deberent produci: ob id apud Aristo. & secūdum veritatem creari non dicuntur.

De anima verò rationali medium quid contingit: nam producitur quidem in materia, sed non dependet ex ea in esse, atque idcò propriè dici posset increatio, seu concreatio: simplex verò creatio esset, si per se produceretur existens, & nō in materia, vt Angelus. Igitur ex doctrina Aristotelis hoc sequi necessariò videtur? Quòd si quis de nomine vellet certare, & hoc genus productionis apud Aristotelem non vocari creationem, sed cùm res tota per se existēs producitur, & nil illius præfuit, atq; ideo non dici creari animam secundum Aristotelem, quamuis non educatur ex potentia materiæ, quia in ea inducitur: certè quęstio esset de nomine. Est enim tale genus productionis in materia, sed ab extrinseco, & non ab ea pendens necessariò, vt fit.

Secūdum q̄d sit educi de potentia materię. Dices tu, Quid ergo est educi ex potentia materiæ? Respondeo, quòd illa forma, apud Aristotelē, dicitur educi de potētia materię, quę totum suum esse habet cum materia. Cuius signum est à posteriori, quòd nullam habet operationem nisi cū materia, & illa dicitur non educta: quæ quamuis sit necessariò in materia producta, tamen non habet totum suum esse à materia pendens. Cuius signum est operatio non communicans cum materia: & talis est anima intellectiua. Respōsio.

Quòd autem totum esse non habeat immersum materiæ ex eo etiam colligitur, quòd tēporis successu mutatione materię omnia naturalia perficiuntur: vt puer perficitur tempore quantum ad vires, quantum ad partem sensitiuam, & vegetatiuā: at Intellectus non perficitur mutatione materiæ, nisi accedente studio, & doctrina: non ergo totum esse animæ est immersum animæ: ob id separabilis est.

3. Dubiū, an q̄ūo habeat eā ꝑfectionē rōnalis anima supra materiam. Dices, Vnde est, quòd ista anima habeat illum gradum perfectionis & eleuationem supra materiam?

Respondeo interrogatione quadam. Peto, vt tu mihi respōdeas, Quare in materia eiusdem speciei induci potest forma vna perfectior & nobilior altera? Dices profectò, ex parte agentis: nam materia hoc præstare non potuisset, & eius dispositiones adhuc ab agente sint, oportet. Respōsio.

Rursus peto, Quare in mundo, cùm materia sit eiusdem rationis, quædā sunt, & esse potuerunt perfectiores alijs formę, & perfectiores quoque, aut minus perfectæ dispositiones ad easdem formas suscipiendas? Dices sanè necessariò in Aristotele, Quia talis est natura rerum, & cuiusque formæ: & quia totum pendet ex causa perfectissima, variè se per productionē communicante.

Respondeo igitur tibi secundū Aristotelem, Hominis anima perfectior & eleuata est propter eum, qui generauit, cuius substantia, & effectiua virtus est adeò perfecta: & ita totum hoc referendum est in ipsam causam diuersitatis formarum.

4. Dubiū. An à solo Deo fiat anima rōnalis. Sed petes, Num à solo Deo, secundum Aristotelē, fiat efficienter anima rationalis, an verò ab alia causa, vel causis vniuersalibus, quandoquidem non ex potentia materiæ educitur secundum ipsum, & extrinsecus aduenit?

Respondeo, quòd necesse est, cùm sit secundum illū, separata immaterialis & spiritualis substātia, quòd fiat à causa spirituali, secundùm illum. Cæterùm de hac causa, quæ sit, vtrunq; esset probabile in Aristotele, vel quod sit immediatus Dei effectus, vel quod à Deo cum causis alijs Respōsio.

vni-

vniuersalibus, homine præbente materiã, & disponente fiat, & ita simul causis concurrentibus: atque hoc fortasse in Aristotele esset probabilius. atque ita argumento abunde satisfactum est.

Ad 5. Ad quintum puto me sufficienter respondisse, in q.8. lib. 1. de anima, vbi de motu rerum incorporearum tractaui: inde petatur solutio.

Ad 6. Ad sextum respondeo nõ paruum hoc
1. esse argumentum pro corporum resurrectione. Nam cùm anima sit forma, & habeat naturalem appetitũ ad corpus, profectò sequitur frustra futurum esse talem appetitum: & nisi vnquam expleretur, violentum quid fore. Et sanè non est minoris efficaciæ in vera philosophia quàm alia pleraque argumenta, quæ putantur in philosophia necessaria. Aristoteles autem fortasse hoc nõ cogitauit, sed posteriores.

2. Cæterùm Philosophum non omnino conuinceret. Nam ideo Pythagoras hac fortasse ratione motus trãsmigrationem animarum posuerat. Alij, vt Auicenna, semel fuisse expletum eius appetitum diceret, nec amplius id appetere dici posset vnam animam non habuisse virtutem in
3. formatiuam, nisi vnius tantùm corporis.

Præterea aliqui dicunt, & bene, quòd violentum apud Aristotelem id dicitur, quod est extra locum naturalem, impeditumq; est, cùm habeat in se virtutem perueniendi ad locum proprium: at anima non sic se habet: non enim est extra locũ, vel in loco aliquo non naturali, nec habet virtutẽ redeundi ad proprium corpus: nec tale corpus est.

4. Dico præterea, quòd Aristot. nec vllus Philosophus naturalis cognouit corpus humanum futurum absque passione, & laboribus & corruptione & pugna cum ratione: ideoque Philosophi non putarũt esse extra naturalem perfectionẽ animam extra corpus. & præsertim, qui eam ponebant tanquam in carcere ibi deiectam, & impeditam quasi compedibus: imò putabant esse liberatam à miseria. Vide primo de anima tex.49. Melius, inquit, est intellectui esse sine corpore.

Nec ob id dicitur naturalis potentia frustrari. Illam enim potentiam philosophi putarunt impotentiam: ego enim etiam sum in potentia ad febrim: sed talis potius est impotentia, cùm ad malum sit: meliusq; est vt talis potentia ad actum nõ reducatur: & hoc ipse Aristoteles docet 9. Metap. tex.19. In malis melior est potentia, quàm actus: sicut in bonis melior est actus, quàm potentia. Vide ergo solutionem argumenti in via Arist. & physica.

Aduertendum est autem, in hac re partim Philosophos benè dixisse, partim non bene. Nam esse quidem sine hoc corpore corruptibile, & tot malis obnoxio, & rationi repugnante, haud dubiè animæ rationali bonũ est. Sed errabatur, quia putabant, nunquàm Intellectum futurum in corpore, quin corpus esset corruptibile. At nos, vt veritas habet, qui credimus immortalium corporum resurrectionem, dicimus, melius esse rationali animæ esse cum tali glorioso corpore. Et hoc idem superius monuimus 1. lib. de anima. tex.49.

Ad septimum respondeo, non dici ociosam animam, cùm intelligat & habeat operationem separatam: at dixit ipse Aristoteles, quòd si ideas vocauit otiosas, cũ non mouerent, id est, quia non omnes intelligebant, posuit enim Plato ideas etiam inanimatorum. Ad 7.

Dices, Deum ipsum Arist. dixit mouere, ne esset ociosus. Respondeo verum esse, & ocium esset, cùm potentia est: putauit enim Arist. quòd cum Deus habeat potentiam mouẽdi, nisi moueret, ea potentia ociosa esset, & ipse secundum illam potentiam: at animæ non possunt id facere, ob id non ociosæ dicendæ sunt: nam non facere, quod non possis, ocium non est. Obiectio. Solutio.

Ad 8. lege quæstionem nostram 2. de anima de animæ informatione, & ibi manifestam solutionem inuenies. Ad 8.

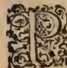
Ad 9. respondeo, quòd si illi Doctores sunt in illa sententia, pro nostra sunt etiam grauissimi doctores, imò grauiores & in philosophia longè peritiores, Vt in hac causa profectò simus superiores, ac multo magis, si de ipsis testimonijs & rationibus Aristotelis sit iudicium habendum. Ad 9.

Adduximus enim testimonia euidentia, & obiectiones manifeste dissoluimus, atque hæc sunt, quæ in doctrina Aristo. dicenda erunt.

An secundum philosophiam anima rationalis sit immortalis.

Quæst. XVI.

Intentio & scopus disputationis.

Ostquàm de doctrina Arist. nobis iam vtcunque constat, nunc hoc idem dubium naturalibus rationalibus discutiendum est: an s. aliqua ratione naturali probari possit animæ immortalitas, remota fidei certitudine, quæ ipsam præcipit immortalem confiteri. Et vt morem solitũ seruemus, ac veritas magis elucescat, argumenta in contrarium prius proponamus.

1. Argum. ad partem negatiuã. Est ergo argumẽtum primum pro parte negatiua. Quoniã est idem ortus & processus, idem videtur finis: at hominum & iumentorum idem videtur ortus: ex terra enim sunt: idem processus: ab eisdem enim vtrorunq; vita afficitur: ergo idem est finis. At animæ iumẽtorum corruptibiles sunt: ergo & hominis anima.

Confirmatio primi argumẽti. Accedat etiam in minoris probationẽ, quod dicitur Ecclesiast. 3. hominum & iumentorum similis est interitus, & æqua vtriusque conditio.

2. Argum. Secundò. Principium respondet fini, & econtrà: sed cuncta ex nihilo sunt: ergo in nihilum redibunt. Vnde cecinit Gallus:

Cuncta suos ortus repetunt, matremque requirunt,

Et redit ad nihilũ, quod fuit antè nihil.

Et hoc sibi persuasit Plinius lib. 7. c. 55. vbi sic errans, falsam putat animarum immortalitatem.

3. Argum. Tertiò, anima in intelligendo pendet à phantasmate: ergo separata à corpore, in quo est phantasma, non intelliget: non ergo erit, quia nihil est, quod per se operari valeat.

4. Argu. Quartò, quia omnes operationes hominis non habent vestigium durationis perpetuæ: quia in omnibus deficimus & lassamur, nec multum continuari possunt, non ergo anima est perpetua.

5. Argum. Probatur quintò, quia si manerent animæ, vtiq; essent distinctæ formæ sine materia: differrent ergo specie, quia differentia numerica à materia est. At absurdum est, quod antè differrent numero solo, postea specie: non igitur animæ post corpora manent.

Ad huius dissolutionem quæstionis notandum, Philosophos Etnicos non potuisse coniungere tria prædicata de anima intellectiua, puta, quod sit forma, & immortalis & plures: vnde diuisi fuerunt in varios errores, excepto. Arist. Nota tria quæ difficilè potuerũt coniũgere Philosophi.

Quidam immortalem quidem animã receperunt, & plures: tamen esse formam reiecerunt: & huius sententiæ fuit Plato, Platin. Philop. & alij, qui animas existentes in corporibus putauerunt tanquàm nautas in nauibus. 1 opi Platõis Plotini, &c.

Et ratio horum erat: quia si forma esset, à materia penderet, nec immortalis esset. Loquor de forma informante.

Alij formam crediderunt, & plures, tamen consequenter negarunt immortalitatem, vt Alex. Aristoxenus, Dicearchus, Plini. Gale. Epicurus, & alij.

Quidam autem immortalem dixerũt, non tamen esse formam, nec plures, sed vnam in omnibus animam posuerunt, vt Themist. Theopravt. Auerro. & alij: quia non poterant intelligere in non formis pluralitatem numericã: sic oẽs hi errabãt. 2. opi. Alexan. &c. 3. opi. Themistij, & Theophr. & cęt.

At veritas Catholica, & fides determinauit omnia ista tria coniungenda: est enim anima forma immortalis, & multiplicata secundum indiuidua: & hoc idem vt ostendimus, sensit, & asseruit Arist. Opi. Arist. & veritas catholica

Simul etiam determinatum est secundum Fidem, vt diximus 1. de anima, quòd ista non repugnant rationi naturali, & veræ philosophiæ. Vnde errauit Pomponа. dicens, animam mortalem secundum philosophiam: & quamuis non esset fortasse error, dicere, quòd non potest demonstrari naturaliter animæ immortalitas: hoc enim dicit Scot 4 Sen. d 43. q. 2. quanquam & hoc ipsum, post concilium Viennense, & Lateranense sub Leone x. videtur dictũ temerarium, sed tamẽ error iste est, dicere, esse contra philosophiã, aut non esse secundum philosophiam. Not. cõtra Pompon. & quosdã alios impiè loquẽtes.

Quo verò modo ista sint philosophiæ conformia, diximus suprà: est enim anima media natura participans intellectiuum & sensitiuum: quod ex ipsius operationibus sentiendi, & intelligendi cognosci potest. Vnde sic est spiritualis, vt simul sit forma: sic est forma, vt simul sit per se, nec à materia in esse pendeat: ob id omnia illa tria verificantur. 1. Fun. antea demõstratũ animam esse formã mediam.

Prima cõclusio, animã rationalẽ esse immortalem rõne naturali ostẽditur.

Sit igitur prima conclusio. Animam rationalem esse immortalẽ, etiam ratione naturali ostenditur.

Cõclusionis dignitas & vtilitas.

Hęc conclusio cum sit magni momẽti & dignissima scitu, & vtilissima probanda erit diligentissimè, idque pluribus, ac necessarijs rationibus, quas quidem in aliquot capita, distinctiõis & perspicuitatis, ac memoriæ causa distribuemus.

Rõnum ordo, ac distributio.

Primum ergo id ostendemus, ex potentiarum animæ capacitate infinita & obiecto. Et primò quidem intellectus, deinde secundo voluntatis. Rursus tertiò ex appetitibus animæ varijs, à natura insitis. Quartò, & quintò, ex operibus eius à corpore separatis, tam volũtatis, quàm Intellectus. Sextò ex generatione animę, & causis corruptionum, quæ in anima rationali esse non possunt. Septimò ex conuenientia eiusdem animæ rationalis cum Angelis, & Deo. Octauò, ex præmio, & pœna bonis malisque debita. Nonò ex fine vltimo & beatitudine nostra, quæ in hac vita esse non potest. Decimò, ex varijs virtutibus & earum actionibus, quę petirẽt: & vitijs, quæ contra sequerentur. Vndecimò, ex pugnantia sensus cum ratione, & contra. Duodecimò, ex maiori omnium rerum publicarum, imò omnium ferè hominum consensu. Tertiodecimò, ex maiori denique vtilitate, securitate, & decentia huius opinionis, quàm contrariæ. Postremò dissoluemus obiectiones initio quæstionis propositas. Ex quibus quidem omnibus manifestè constabit, quantum illi delirent, quamque temerariè opinentur, qui dicere non verentur, probari necessaria ratione naturali, non posse animę immortalitatem. Sed iam ad primum caput rationum accedamus.

1. caput rationũ ex Intellect9 capacitate & obiecto.

Ex potentiarum animæ capacitate infinita, ac earum obiecto. A e primò, ex capacitate, & obiecto Intellectus, animæ rationalis immortalitas probatur.

1. Ratio.

Intellectus infinita est capacitas: quia quo plura cognoscat, plura adhuc potest discere. Potest enim intelligere non solũ totum mundum, sed duos, & tres &c. sine statu: & potest intelligere perfectionem vnius gradus, & maiorem, vtpotè duorũ, & trium & centum, & mille, & sic sine statu: & tãdem potest intelligere infinitum & imaginari perfectionem infinitã. Iam verò, si infinita eius est capacitas, ergo aliquãdo repleri debet, nõ in hac vita, vt videmus: ergo postea, Deo videlicet infinito.

Confirmatur. Nam in progressu numerorum potest quouis numero dato, vlteriùs ei addere: similiter in progressu figurarum ex duabus, tribus, quatuor superficiebus, & sic vlteriùs, quauis data, posset aliam superficiem concipere & superaddere sine statu. — Confirmatur.

Item si infinita est capacitas: ergo & duratio erit perpetua: quia quale proprium rei, talis est rei essentia, & existentia: & quale vnum proprium, tale & aliud. Si vnum infinitum: ergo & alterum. — 2. Ratio.

Pręterea, ex obiecto Intellectus. Omnis potentia percipit distinctè omnia ea, quæ sub obiecto continentur: obiectum Intellectus est ens complectens materialia, & immaterialia: ergo Intellectus noster percipiet distinctè totum hoc. Sed, dum est in corpore, non potest distinctè immaterialia comprehendere, vt constat: ergo erit alius status post corpus, in quo etiam immaterialia distinctè percipiat. Discursus hic patet: sed maior probatur: quia visus percipit omnes colorum differẽtias, quia colorem pro obiecto habet; & quisq; alius sensus omnia inferiora obiecti percipit. Minor probatur. Intellectus noster iudicat de rebus immaterialibus, & ipsorum habet scientiam: ergo habet pro obiecto totum ens nõ solùm materiale, sed & immateriale. — 3 Ratio.

Quòd si obijcias. Non cognoscit res immateriales, nisi sub specie materialiũ. Dico, quod hoc ipsum est, à quo vis argumenti sumitur: nam si iudicat de rebus immaterialibus secundum se, ipsasq; incorporeas & intellectuales substantias apprehendit, & esse assentit, perueniet ad statum, in quo distinctè apprehendat ipsas; vt apprehensio cõformetur iudicio: aliter Intellect9 esset in suo genere imperfectissima potentiarum cognoscitiuarum. — Obiectio. Reijcitur obiectio.

Item obiectum Intellectus, est ens in cõmuni, quod complectitur omne ens: & veritas in communi, quę est ratio, sub qua cognoscit omne ens. Ex hoc manifestè sequitur, non posse quiescere Intellectum, quousq; peruenerit ad aliquid, in quo est omne ens, & omnis veritas: quod quidem est Deus visus post hanc vitã, in quo sunt — 4. Ratio.

omnia eminenter, qui & est ipsamet veritas secundum essentiam: quod quidem hic non accidit. Nam quouis particulari ente, aut quauis particulari veritate cognita, necesse est vlterius tendat, neque quiescat, quia eius obiectum plura complectitur, alias scilicet veritates, & alia entia: ergo oportet, perueniat ad eum, in quo est omne ens, & omnis veritas, imò qui est ipsamet veritas, & ipsum ens simpliciter: & denique ad vltimum, & primũ ens perueniat, oporret, vltra quod vlteriùs non possit progredi, & ad eius claram cognitionem: si quidem omne ens, est obiectum Intellectus.

Confirmatur.

3. Ratio. Item, naturale est Intellectui viso effectu, aut re aliqua, statim causam eius inquirere, & causam causæ vsq; ad primam & vltimam. Nam omnes homines naturaliter expetunt scire: & scire, est per causam cognoscere. Et rursus, cùm ad eã peruenit, desiderat naturaliter scire, quid est causæ, & eius scire essentiam, qua effectus fit. At hoc in hac vita non contingit, cùm Deus sit prima causa, & eius essentia per solam visionem clarè possit cognosci: ergo necesse est, altera sit vita, in qua hoc cõtingat post mortem.

2. caput rõnum ex volũtatis capacitate & obiecto, ac alijs eius proprijs.

Ex voluntatis infinita capacitate, & obiecto, & alijs eius proprijs idem quoque consimiliter probatur, sicut ostendimus in Intellectu.

1. Ratio. Voluntatis enim infinita etiam est capacitas. Nam potest desiderare aut amare non solùm vnius gradus bonum, sed maius, ac maius, vtpotè, trium, & quatuor, & centum, & mille graduum bonum, & sic sine termino: imò potest amare & desiderare, si velit, sibi bonum infinitum. Iam verò hæc eius infinita capacitas aliquando tandem repleri debet: non in hac vita, ergo postea in futura.

Præterea, ex libertate volũtatis propria, animę immortalitas etiam comprobatur.

2. Ratio. Nam libertas voluntatis, quæ est quasi infinita quædam potentia, planè indicat immortalitatem animæ: quandoquidem eam neque Angeli, neque omnes creaturę simul possint vincere. Cùm si homo nolit, nullus possit eum cogere, aut necessitatem inducere ad amandum, aut vt velit aliqua, quæ non vult, nisi solus Deus, qui eam creauit.

3. Ratio. Item ex hoc ipso, quòd se ipsam primò mouet ad suas actiones, & est domina suarum actionum, & operationum: consequitur planè, eam esse immortalem. Nam quicquid se primò mouet, & quod nõ mouetur ab alia creatura naturaliter naturali motu, aut ab aliquo agente naturali, est æternum, & non potest interire: nam si deberet interire, & corrumpi, deberet moueri ab aliquo naturali agente naturaliter & efficaciter.

At sicut non potest moueri efficaciter ad suam operationem: ita neque moueri ad essentiæ ipsius corruptionem: & sicuti eius operatio non potest impediri, ita neque eius essentia aut essentię existentia: & sicut necessitas, aut vis non potest voluntati inferri ab vlla creatura, ita nec eius essentiæ. Nam, vt diximus, quales operationes sunt, & quales potentię rerum, talis & earum essentia, & substantia, & existẽtia.

4. Ratio. Item ex obiecto voluntatis. Voluntatis nostræ obiectum est bonum in communi: vt de Intellectus obiecto dicebamus: non hoc, aut illud particulare bonum, sed bonum in communi. Vnde vnumquodq; in quo sit ratio boni, à voluntate expetitur; ergo impossibile est volũtas quiescat, aut naturalis eius appetitus, quousque habeat omne bonum, aut in quo sit omne bonum: at hoc in hac vita non contingit: ergo in altera, vbi Deus videbitur, & ipso viso fruetur voluntas: qui quidem est ipsummet bonum, imò ipsamet bonitas per essentiam, & commune, & vniuersale bonum, imò ipsamet ratio boni perfecta & absoluta, & in quo omne bonum est, & omnis est perfectio, & ab ipso ad alios deriuatur.

Confirmatur. Et tandem, quia vltimum est bonum & summum, necesse est, voluntas non quiescat, quousque ad illud bonum vltimum perueniat, vltra quod vlteriùs progredi non possit, si quidem omne bonum expetit, quandoquidem in Deo eminenter est omne bonum.

3. caput rationũ ex varijs appetitibus. Ex varijs appetitibus naturalibus à natura insitis, immortalitas animæ manifestè etiam ostenditur.

1. Ratio. Primò, in genere ex insatiabilitate appetitus: & formatur sic argumentum.

Quibus natura dedit appetitũ, ordinauit ea, quæ talem appetitum complerent: sed natu-

sed natura homini dedit appetitum: ergo etiam constituit aliquid, quod ipsum implere possit. Sed nihil sub Sole hominis appetitum implet: in nullo, quod sub sensu sit, hominis desiderium quiescit, nisi ex parte, & ad modicum: ergo alius profectò status est, in quo appetitus compleri debet, ne opus tantum naturæ, quale homo est, imperfectum maneat: ergo anima manet post corpus.

2. Rō. Deinde si ad aliquos particulares appetitus accedamus, & eorum insatiabilitatē, idem manifestè colligere licebit. Nam insatiabilis est & à natura insitus ille ipse appetitus boni, ita, vt post consequutum quoduis bonum, voluntas tamen vlterius expetat: & vt antea de capacitate dicebamus, ita nunc de appetitu. At hic appetitus aliquando tandem satiari debet, cum sit naturalis, & non superfluus, aut vanus: sed non in hac vita, vt experientia testatur: ergo postea in altera, in Deo scilicet summo bono.

3. Ratio. Item appetitus beatitudinis & fœlicitatis est nobis à natura insitus, & summi boni. Omnes enim volunt esse beati. At summum bonum excludit omne malum, & includit omne bonum: hoc autem in hac vita esse non potest, vt experientia testatur, quæ plena est mille malis & miserijs: ergo superest, vt sit in altera. Sola sanè hæc ratio si nulla alia esset, videtur sufficere.

4. Ratio. Ex appetitu scientię, insitus est nobis à natura præterea insatiabilis appetitus sciētiæ. Nam postquam quisque plura sciuerit, plura adhuc scire cupit: at hic appetitus expleri debet, cum non sit vanus, & naturalis: sed non expletur in hac vita, vt constat: ergo in altera, cum cognoscet & videbit Deum. Vnde non solum in Intellectu agnoscimus infinitam capacitatem, vt antea ostendimus, sed scientiæ appetitum inexplebilem in hac vita.

5. Ratio. Præterea ex appetitu æternitatis. Insitus est & appetitus ęternitatis omnibus hominibus à natura, qui quidem non est frustra nec inanis: ergo expleri debet: non in hac vita: ergo in altera.

Confirmatur. Confirmatiùs hoc fit. Nam quilibet intelligens naturaliter desiderat se esse perpetuum, non solùm secundum speciem, sed etiam secundum indiuiduum: quod sic ostenditur. Naturalis enim appetitus quibusdam quidem inest ex apprehensione seu cognitione: vt lupus naturaliter desiderat occisionem animalium, quibus pascitur. Quibusdam verò absque cognitione ex sola inclinatione seu propensione naturalium principiorum, vt graue naturali appetitu expetit esse deorsum: & ita eodem modo res omnes expetunt esse.

Cuius signū est: quia resistunt corrumpentibus: istę quidem res, quæ cognitione carent, resistunt virtute suorum principiorum naturalium: in quibus si sit vis, vt se perpetuò tueantur, manerent perpetua, vt cæli: sin autem, se conseruant, quamdiu possunt.

Illæ autem res, quæ cognitionem habent, resistunt etiam secundum modum suæ cognitionis. Hanc autē differentiam oportet in istis inuenire: vt si sint illa quæ non cognoscunt esse, nisi, vt nunc, desiderent esse, vt nunc, non autem semper: quia esse semper, & perpetuū non cognoscunt: desiderant tamen speciei esse perpetuum, sed absque cognitione: quia virtus generatrix, quę ad hoc deseruit, præambula est, & non subiacens cognitum. Illa igitur, quæ ipsum esse perpetuum cognoscunt, & apprehendunt, desiderant ipsum naturali desiderio: hoc autem conuenit omnibus substantijs ratione præditis, & intelligentibus. Omnes igitur substantiæ rationales, & intelligentes naturali desiderio expetunt esse perpetuum: ergo impossibile est, quod esse desinant, siquidē naturalis & non inanis, hic est naturalis appetitus.

Ex appetitu etiā gloriæ, honoris, & famæ, idem ostenditur. Insitus est à natura hic gloriæ & famæ appetitus post mortē: atque ideo homines magnam in ea re adhibere solent diligentiam, vt bonum post se nomen relinquant. Indicat ergo hic appetitus, animam manere post mortem. 6. Ratio. Nā alioquin nihil prorsus expectaret post mortem, neque quid alij de ipsis sentirent curarent. Quare aut maneat anima, aut inanis & irritus esset talis appetitus. Imo neque inesset prorsus hominibus talis appetitus, non magis quàm brutis, quæ de fama eorum, aut bono nomine post mortem, imò neq; in vita non sunt solicita.

Confirmatur. Quia cum gloriam expetunt, & famam post mortem, ęternitatem quodammodo expetunt, vt scilicet viuant in men-

in mentibus hominum perpetuò. Quare planè hoc indicat vitæ perpetuæ insitum appetitum, ex quo hic alius procedit famæ appetitus post mortem.

4. Caput, ex operibus animę à corpore separatis. Axioma.

Ex operationibus animæ à corpore separatis, Axiomate quodam proposito ab omnibus Philosophis recepto, manifestè ostenditur animæ rationalis immortalitas. Est autem hoc axioma.

Omnes res ex earum operationibus cognoscuntur: & hæ proximè earum indicant naturam. Nam qualis rei est operatio, talem rem esse necesse est, cùm operatio ex natura proueniat: & si eædem operationes in specie, res esse easdem specie colligimus: & si diuersas habeant operationes, diuersa esse specie. Et operationes præterea ostendūt potentias, & virtutem potentiarum, ex qua procedunt, & rerum propria. Nā si fit operatio, ab aliquo principio procedit: & si propria operatio, à proprio principio. Et ita ex actibus potentias, & ex potentijs rei essentiam coniectamus atq; colligimus, imò etiam demonstramus. Nec verò certiorem vllam habemus, aut habent Philosophi de essentijs rerum demonstrationē, aut certiorē scientiam, quàm quæ ex rei actibus, & operibus colligitur.

Confirmatur ex dictis.

Atque ideò etiam res omnes naturales per motum cognoscuntur, & ex motu demonstrantur: quam rationē philosophandi secutus est meritò Aristoteles, & denique causas per effectus & ignota per notiora, qualia sunt effect⁹ & opera, cognoscimus. Nam quales operationes rei sunt, & quales effectus eius, talis est rei natura, & essentia, & potentia, & virtus rei ipsius.

Quō ex operationibus animæ immortalitas eius possit colligi.

Iam ergo, si ita est, anima ex operibus & actibus eius cognoscenda erit similiter, & eius pariter immortalitas, & existentia, & eius esse post corpus separatum. Si igitur operationes habuerit aliquot, quæ nō pendeant ex corpore, à corpore separatas, & quæ non fiant, neque suscipiantur in organo corporeo: erit certum, & euidens argumentum, eam posse à corpore separari, & esse separabilem, & spiritualem, vt-pote, quę habeat immateriales & spirituales operationes à corpore separatas & seiunctas. Si quidem qualis operatio, talis natura rei, vnde procedit. Atq; hanc viam secutus est Aristoteles in libris de anima, vt in proœmio, & tertio libro, & alijs locis ipse testatur.

Contrà verò, si nullæ essent tales operationes, verùm omnes corporeæ, & cum corpore coniunctæ, & organo corporeo, ac sensu, & omnes à corpore pendentes & sensu: tunc anima separari non posset, sed esset corpori necessariò coniuncta. Et præsertim, quia, si tunc diceremus, separari posse, esset extra corpus ociosa, sine vlla operatione, cùm sine corpore nullam habere posset. At si haberet alem aliquam, nō esset ociosa, si quidem saltem vel illam habere posset.

Ex operibus voluntatis à corpore separatis.

Sed iam ostendamus habere plerasque operationes separatas: ac primò in voluntatis, deinde Intellectus operationibus.

1. Ratio.

Voluntatis igitur operationes separatæ sunt hæ. Primò in voluntate, velle & nolle liberè, est operatio super omnem sensum, & supra omnem sensitiuum appetitum, immò contra illum omninò. Nec enim pendet ab appetitu, aut ex sensu, cùm quicquid agat appetitus, aut sensus, aut corpus, potest tamen volūtas velle, & nolle, & est libera, vt diximus. Quare isti actus voluntatis liberi, manifestum est, q non pendent à sensu necessariò, aut à corpore: siquidem sunt, & esse possunt contra ipsum potius sensum & corpus, & supra ipsum sensum, eidem dominantes, & imperantes ei.

Confirmatur primò.

Item, quando voluntas vult, aut eligit, non est necesse vtatur appetitu sensitiuo ad eligendum: sed se ipsa sola hunc actum elicit, etiam cōtra appetitum, tantū abest, vt oporteat appetitum sensitiuum cum ipsa concurrere.

Confirmetur secūdo.

Iam verò non solùm sensus, aut corpus, aut appetitus ei necessitatem inferre non potest: sed nec etiam ipse Intellectus: nam postquam cognouit Intellectus, voluntas potest eligere, & non eligere, velle, & nolle: imò etiam Intellectum auocare aliò, ne illa consideret. Hæc ergo operatio omninò est separata, supra omnē sensum, & corpus, & supra omnem causam naturalem corpoream: quare & à potentia alia separata & spirituali facta est.

2. Ratio.

Præterea, sunt quædam virtutes, & virtutum actus, quę nullo modo esse possunt in sensu, aut in corpore: vt iustitiæ virtus, religio, spes in Deo, timor Dei, reuerentia Dei,

Dei, fiducia in Deo, amor Dei, &c. sensus namque aut appetitus non potest ascendere ad tam altum obiectum amandum, vel expetendum, qualis est Deus, & quales res sunt diuinæ atque spirituales. Quare profectò, si quis rectè consideret, ex singulis istis volūtatis operationibus singula poterunt necessaria argumēta desumi, ex ijs præsertim, quæ sunt circa Deum, & res diuinas, cùm ad illud altissimū obiectum sensitiuus appetitus non ascendat: neque illæ virtutes & operationes in sensu tanquàm in subiecto, aut in appetitu sensitiuo esse possint.

Sed iam ad Intellectus operationes separatas accedamus. Operatiōes igitur Intellectus separatæ sunt hæ. Primo fides in Intellectu, & fidei actus, imò non solùm diuinæ, sed etiam humanæ, est actus separatus, & supra omnem sensum, & corpus, neque ab eo pendens. nam credimus, quia volumus. Neque Intellectus noster cogitur ad credendum vi rationum, alioquin esset scientia, vel opinio: sed mouetur solùm authoritate, & hoc, quia vult ei cōsentire, & credere: quod quidem Doctores appellant piam affectionem.

5. Caput, ex operationibus Intellectus à corpore separatis.

1. Ratio.

Et si non vult credere interius, non potest ab vllo hominum cogi, aut necessitas credendi inferri, imò neq; ab vlla creatura: sed solum admonere alter poterit, aut persuadere, nō tamen protrahi ad credendum, si nolit.

Quare actus fidei, & fides non solùm diuina, qua Deo credimus, sed etiam humana, qua alijs credimus hominibus ob authoritatem dicentis, est actus à sensu & corpore separatus & seiunctus: si quidem omnibus positis sensitiuis actibus & corporeis, & omni agentis naturalis actione, non cogetur Intellectus credere, si quis non vult.

Confirmatur.

Confirmatur: quia ideò in brutis animantibus non reperitur fides, neque hic actus credēdi diuina, vel humana, vel alia ad eos attinentia. Neq; habent, aut habere possunt: vel sibi, vel alijs fidem.

2. Ratio.

Præterea anima nostra seu Intellectus noster ponit differentiam inter corpus & spiritum; sed si esset corporea anima, aut corpus, non posset hanc differentiam constituere.

3. Ratio.

Item potest abstrahere à corpore, & à materia, vt Mathematica scientia, & Metaphysica: ergo est abstracta ipsa à materia. Item cognoscit anima sine conditionibus, & proprietatibus corporalibus, sine hic & nunc, sine quantitate, & figura, &c. & abstrahere potest ab ijs omnibus, vt cognoscendo spiritum, & vniuersalia: ergo, & cætera.

4. Ratio.

Item iudicium, seu iudicādi actus, quo iudicat intellectus, ita esse, aut non esse, vt exempli gratia, totum est maius sua parte, Deus est immortalis: iudicium, inquam, enunciationis, seu ratiocinationis factæ. Nam hoc iudiciū, licèt pendeat ab appræhensione terminorum, quæ appræhensio non est sine phantasmate, & ita requirat phantasma, & appræhensiones terminorum, tanquàm causa, sine qua non: tamen per se ipsum iudicium est separatum, & sine materia, vel phantasmate.

5. Ratio.

Præterea: quædam aliæ sunt propriæ operationes Intellectus, quas sensus non potest efficere, sed sunt supra sensum, scilicet, ratiocinari, syllogismos conficere, diuidere, definire, demonstrare, ordinare: quod quidem est sapientis, vt ait Aristoteles in Procem. Metaphys. Item numerare. Imò & enunciationes, aut propositiones efficere, &c. Quare ex singulis istis singulę videntur promi posse necessariæ rationes. Nam, si sensus hæc non potest efficere, neque corpus, oportet sit altior potētia, quæ ista operetur, scilicet, Intellectus spiritualis, atque adeò essentia spiritualis, cuius illa est spiritualis potentia. siquidem qualis operatio, talis potentia: & qualis potentia, talis essentia.

Confirmatur.

Et has quidem operationes licèt Intellectus efficere sine sensus adminiculo, & phantasmatibus ablatis nō posset: tamen his positis, Intellectus ipse per se has efficit: neque sensus hæc potest: quod probatur manifestè. Id enim liquet in brutis animalibus, & in dormientibus, & pueris & stultis. Hæc ergo potentia, quæ has facit, supra sensum est, & supra ipsum corpus separata, non corporea. ergo, &c.

6. Ratio.

Prӕterea: Intellectus propriū est, phantasmata à sensu oblata illuminare, & prӕterea denudare, (vt dicunt Philosophi) à conditionibus indiuiduantibus, scilicet, corporeis & materialibus, & elicere species intelligibiles, & pducere intellectionem,

aem,& eam in se suscipere,& per susceptā cognoscere. Hęc autem omnia non potest sensus, neque facit, vt ipsimet Philosophi concedunt:ergo,&c.

Confirmatur 1. Cõfirmatur: quia illuminare phantasmata corporea, & illa irradiare,& conuertere se ad illa, est spiritualis potentiæ:quia corpus non potest conuerti supra ipsum corpus, aut supra se ipsum, aut sic illuminare:nec sensus potest suamet phantasmata cognoscere, aut suammet cognitionem aut phantasmata puriora, aut clariora facere,quàm in se sint,potest:ergo,&c.

Confirmatur 2. Confirmatur secundò:quia quod denudat à conditionibus materialibus & corporeis,non est materiale,neq; corporeum, sed spirituale & incorporeum, efficiens, scilicet sibi obiectū proportionatum immateriale, & incorporeū. Obiectum enim debet esse potentiæ proportionatum: & si obiectum immateriale, ergo actus & potētia talis obiecti erit immaterialis. Nam potentia per actus, & actus per obiecta cognoscuntur, vt ait Aristoteles: nec naturalis potentia potest habere obiectum immateriale.

Confirmatur 3. Item, quia est contra naturam corporis,vt ipsum denudet à conditionibus corporeis,& materialibus: quare non potest esse corpus,qui hoc facit: neque alijs dare, quod ipse non habet: neque efficere effectum sublimiorem, perfectiorem, & puriorem se.

7. Ratio. Præterea: postquam per sensum & per phantasmata primò cognouit Intellectus posteà cõtemplatur,& speculatur per species intelligibiles ex phantasmatibus elicitas. Nam sensus per illas elicitas species non contemplatur,sed solùm Intellectus, cùm sint species intelligibiles productæ quidem ex phantasmatibus per Intellectum, sed tamen postea permanentes: & relictis phantasmatibus ipsas speculatur postea,vt constat in cõtemplatione rerum spiritualium,cùm iam nō recordatur sensus, aut eorum, quæ per sensus primò cognouit,sed rei alterius ex ipsis collectæ.

8. Ratio. Præterea: sunt aliæ Intellectus operationes à corpore separatæ,circa obiecta videlicet varia,ac etiam à corpore separata, quæ sensus nequit cognoscere, vt cognitio vniuersalium, vt v.g. homo,animal,ens, cognitio indiuisibilium rerum,vt instantis, & puncti. Item cognitio æternorum: imò cognitio ipsius æternitatis. Item cognitio relationum, & proportionis, & ordinis,pulchritudinis,& harmoniæ,&c.

Item cognitio spiritualium rerum, vt Dei,& Angelorum,&c.sicut antea de virtutibus voluntatis erga hæc dicebamus: ad quorum cognitionem sensus non pertest peruenire. Cùm ergo obiectū harum cognitionum sit supra sensum, necesse est confiteri,non esse has sensus operationes, neque ab ipso posse fieri: quandoquidem nō potest agere, nisi circa proprium obiectum, & proportionatum, & sensibile, & materiale,vt diximus. 9. Ratio.

Iam ergo ex his manifestè sequitur,animam esse immortalem, & incorruptibilem,& immaterialem,& incorpoream,& indiuisibilem, quæ cognoscat immaterialia, indiuisibilia, perpetua, vniuersalia,& spiritualia:alioquin non posset hæc compræhēdere, cùm(vt diximus)oporteat esse proportionem debitam inter obiectum, actus, & potentiam: & quale obiectum, talis actus, & qualis actus, talis potentia: si quidem potentiæ per actus, & actus per obiecta oportet cognoscere, vt vidimus,& ipse etiam confitetur Aristoteles. Confirmatur ex dictis.

Præterea, in Intellectu sunt scientiæ, quas ipse Intellectus comparat per abstractionem à materia, & à rebus sensibilibus & corporeis. Atq; ita philosophia naturalis abstrahit à materia indiuidua, Mathematica à materia sensibili: Metaphysica, quæ altior est,& perfectior scientia,abstrahit ab omni materia, & corpore,atq; etiā Theologia, & quò perfectior est scientia, & altior, eò magis abstrahit & magis separat à corpore. Atque ita Intellectus intelligendo separatur à materia & corpore, & quò magis separatur, eò altiùs intelligit: ergo ex operatione & operādi modo manifestè cõuincitur, animam à corpore esse separabilem,& supra corpus,&c. 10. Ratio.

Demum, ex dictis ostenditur immortalitas,quemadmodū eam ostendit D.Thomas lib.2.Contra gent.ca.79. Nulla enim res corrumpitur ex eo, in quo consistit sua perfectio. Hæ enim mutationes sunt contrariæ, scilicet ad perfectionem, & ad corruptionem. Perfectio aūt animæ humanæ consistit in abstractione quadam à corpore. Perficitur enim anima scientia, & virtute, 11. Ratio.

tute. Secundum scientiam autem tantò magis perficitur, quantò magis immaterialia considerat, & magis abstrahit à corpore, vt vidimus. Virtutis autē perfectio consistit in hoc, quòd homo corporis passiones non sequatur, sed eas secundum rationem temperet, & refrænet: Non ergo corruptio animæ consistit in hoc, quod à corpore separetur.

Obiectio. Si autem dicatur, quòd perfectio animę consistit in separatione eius à corpore secundum operationem: corruptio autem in separatione secundum esse.

Solutio. Non conuenienter obuiatur. Operatio enim rei demonstrat substantiam, & esse ipsius: quia vnumquodq; operatur secundum quod est ens: & propria operatio rei sequitur propriam ipsius naturam, & entitatem. Nō potest igitur perfici operatio alicuius rei, nisi secundum quod perficitur eius substantia. Si igitur anima secundum operationem suam perficitur in relinquendo corpus, & corporea: igitur substantia sua in esse suo, non deficiet per hoc quòd à corpore separetur.

Item vnumquodque, quod recipitur in aliquo, recipitur in eo secundum modum eius, in quo est: formæ autem rerum recipiūtur in Intellectu possibili, pro vt sunt intelligibiles actu: sunt autē intelligibiles actu, pro vt sunt immateriales, & vniuersales: & per consequens incorruptibiles: est igitur anima humana incorruptibilis.

12. Ratio. Ex reflexione animę, & suarum potentiarum & operationum supra se, immortalitas quoque conuincitur. Est enim Intellectus quædam admiranda operatio, imò omnium potentiarum animæ rationalis, qua se conuertūt supra seipsas. Nam anima intelligit se velle, & vult se intelligere, & memoratur se voluisse, & intellexisse: & intelligit etiam, & vult se memorari: atq; ita Intellectus conuertitur, ac reflectitur supra voluntatem, & voluntas supra Intellectum, & vterq; supra memoriam, & contrà.

Imò verò Intellectus ipse supra se ipsum conuertitur ac reflectitur: nam intelligit se intelligere, & voluntas supra se ipsam: nā vult se velle. & memoria supra se ipsā: nā memoratur se fuisse memoratū.

At verò hæc reflexio & conuersio animæ supra se ipsam, & potētiarum eius supra se inuicem, manifestè indicare videtur animæ immaterialitatē, & ita etiam immortalitatem: cùm corpus supra se ipsum totum reflecti nequeat, aut conuerti, aut ipsum sibimet superponi, neque vna pars eius supra se ipsam. quare hoc indicat animam esse spiritualem, & incorpoream, & immaterialem, atque ideò incorruptibilem, & immortalem.

Confirmatur. Confirmatur: quia vnaquæque potentiarum animæ ita reflectitur supra alias, vt omnes eas capiat, & totum earum obiectum, & omnes earum operatiōes: & ab alijs ipsa vicissim, eius obiectum quoque, & operationes capiantur, & concludantur. Nam Intellectus intelligit voluntatem, & memoriā, & bonum quod est obiectum voluntatis, & quoduis bonū, & omnes voluntatis operationes. Similiter voluntas amat veritatem, quæ est obiectum Intellectus, & quasuis veritates, atque ipsum Intellectū: & potest etiam velle, & imperare omnes Intellectus operationes: & in memoria similiter reponuntur cognitiones omnium rerum etiam ipsius Intellectus, & volūtatis, & actionum ipsarum. Ergo necesse est, has potentias esse spirituales, quandoquidem nulla corpora ita se possunt habere, vt vnumquodq; ex tribus, simul omnia ex æquo capiat, nec tres vllæ vnquam corporeæ mensuræ tales reperientur, vt singulæ capiant alias omnes aut vna tantum capiat quantum tres.

13. Ratio. Amplius: præter modum cognoscēdi proprium, quem habet anima per sensus, habet alterum per influxū & motum superioris causæ suscipiendo, ex Deo videlicet per releuationem & infusionem scientiæ. At verò hic intelligendi modus erit haud dubiè à corpore, & à sensu planè separatus, quandoquidem ex alio principio altiori & longè diuerso Intellectus operationes suscipiet, & intellectiōes, & intelligendi lumen, nō verò à sensibus: ergo, &c.

Confirmatur. Confirmatur. Cùm igitur anima rationalis, & intelligens duplicem habeat intelligendi modum. Alterum inferiorem à sensibus accipiendo, alterum superiorem suscipiendo ex Deo: necessariò consequitur, separari posse, & permanere post corpus: siquidem nunc secundū modum intelligendi separata habere poterit. Eum videlicet modum, aut similem, quo aliæ

Intelli-

Intelligentiæ intelligunt, quæ sunt à corpore prorsus separatæ.

6 Caput, rationum ex generatione animæ, & causis corruptionis. Ex generatiōe, rursus animæ, & corruptione rerum aliarum naturalium, ostenditur animæ immortalitas.

1. Ratio. Ac primò ex generatione, seu productione animæ pala colligitur esse immortalem, & non posse ab vllo naturali agente corrumpi. Nam cùm sit intellectualis anima, & rationalis, non potuit generari ab vllo corpore: est enim perfectior omni corpore, quod rationale est, & intelligens: non ergo potuit à causa imperfectiori perfectior effectus produci. Quidquid enim fit, vel in semine paterno, vel materno vētre, materiale est, & corporeum, & longè imperfectius, quàm sit anima rationalis, ergo similiter, neque ab vllo corpore, aut naturali agente potuit corrumpi.

2. Ratio. Præterea. Quæcunque incipiunt esse, & desinunt, per eandem potentiā habent vtrunq;. eadem enim est potentia ad esse, & non esse: sed substantiæ intellectuales non potuerunt incipere esse, nisi per potentiam primi agētis, tum ob causam iam dictam, quia non poterant ab aliquo corpore aut naturali causa fieri: tum quia intellectuales substantiæ non sunt ex materia, quæ potuerit præfuisse: sed immateriales. Cuius signum est: quia quod recipitur in Intellectu, non recipitur in materia, sed immaterialiter cognoscitur. Cùm igitur receptio formarum in Intellectu non sit receptio formarum in materia: impossibile est, quòd Intellectus sit forma materialis. Igitur, si non sunt ex materia (vt ostensum est,) non erit in eis aliqua potentia ad non esse earum, nisi in primo solo agente ex ea parte, qua potest non influere in eis esse.

3. Ratio. Præterea. Vnumquodque perficitur secundum modum suæ substātiæ: ex modo igitur perfectionis alicuius rei potest accipi modus substantiæ ipsius. Intellectus autem non perficitur per motum, sed per hoc, quòd est extra motum existens, & quod non subiacet motui naturali corporeo: perficitur enim Intellectus scientia & prudentia, quæ non subiacent motui corporali, atque etiam perficitur virtute sedatis permutationibus, & corporalibus animæ passionibus, vt ait etiam Aristoteles 7. Ethicor. Item, perficitur maximè in quiete cōtemplationis. Modus igitur substantiæ intelligentis est talis, vt esse suum sit supra motum, & in quiete, & ex consequenti supra tempus. Esse autem cuiuslibet rei corruptibilis subiacet motui, & tēpori. Impossibile est igitur, substantiam intelligentem, qualis est anima, esse corruptibilem.

Neque anima potest corrumpi per accidens ad corruptionem sui subiecti, putà corporis. Impossibile est enim aliquid subsistēs per se generari, aut corrumpi per accidens, id est, aliquo generato, vel corrupto. Eodem enim modo competit alicui generari, & corrumpi, sicut & esse. Vnde; quia accidentia & formæ substātiales materiales non subsistunt in se, neque per se, ideò corrumpuntur per accidens ad corruptionem subiectorū, & compositorum. At verò anima rationalis est per se subsistens: quod ita probatur. Nam quod per se potest operari, per se potest subsistere: & quod per se operatur, per se subsistit. Non enim est operari, nisi entis in actu. Vnde eo modo aliquid operatur, quo est: propter quod nō dicimus, quòd calor ipse est, quod calefacit, sed calidum, vt v g. ignis: calor autem est, quo calidum calefacit. Actiones enim sunt subsistentium. At Intellectus, & anima habet operationes per se, cui non communicat corpus, vt ex supradictis patet: ergo, &c. Nullo ergo modo poterit per accidens corrumpi, cum per se subsistat, ad corruptionem, inquam, corporis, vel subiecti, vel compositi. Confirmatur 1.

Confirmatur secundò. Omnis forma, quæ non habet totū esse dependens à materia, non potest corrūpi separata à materia: sed anima rationalis nō habet totum suum esse pendens à materia: ergo non corrumpitur à materia separata. Confirmatur 2.

Hic discursus est notus: sed maior probatur. Aliqua enim forma corrumpi potest tripliciter. Primò à contrario, vt calor à frigiditate: & sic anima corrumpi non potest: non enim contrarium habet, cùm sit substantia. Secundò ad absentiam causæ efficientis, sicut lumen destruitur extincta lucerna: nec sic anima corrumpi potest: non enim ab aliqua causa naturali sic dependet, nisi à solo Deo, qui animam, & omnia potest annihilare pro placito suo, sed non id facit. Tertiò ad subie-

ctū cor-

cti corruptionem, vnde destructo coniuncto, destruuntur ea, quæ in ipso habebant esse: & hoc modo nõ potest corrumpi anima: quia non habet totum suum esse pendens à materia ipsa, in qua est: idcirco materia indisposita & turbata, ita vt forma in ea non permaneat, non ideo totum suum esse amittit, cum non totum sit ab ipsa pendens.

Minor modo illo probatur, videlicet, quòd non sit totum suum esse pendens à materia: quia esse est propter operari, & operari est secundum esse: sed operari non pendet à corpore, scilicet intelligere: ergo gradus ille ipsius esse, secundum quod est intelligere, non est à corpore pendens, nec separatione corrumpitur. Quod autẽ operari non sit dependens, probatur omnibus illis argumentis, quibus superius probaui, non esse Intellectum virtutem organicam: & quibus probaui operationes plures habere separatas.

4. Ratio. Quartò. Omne id, quod cum corpore desinit, deficit, & declinat, magis, ac magis declinante pariter & deficiente corpore: sed Intellectus non sic se habet: non ergo perit cum corpore. Maior patet de parte sensitiua, vegetatiua, de robore, de forma & pulchritudine, & alijs: hæc enim omnia senio, infirmitate, corporisq; passionibus marcescunt, ideoque omnia hæc morte pereunt. At intelligere viget in senibus, in corpore debilitatis, & in his sæpè, qui prope mortem sunt: solent enim multum pollere tunc iudicio ac ingenio: ergo verè non destruitur, corpore deficiente.

4. Ratio. 7 caput ex conuenientia animæ rõnalis cum angelis. Ex conuenientia animæ rationalis cum Deo, & Angelis immortalibus planè conuincitur, eandem quoque esse immortalẽ. Ipsos etenim inde intelligimus, & asserimus, immortales esse, quod sint intellectiui, & rationales: at anima est rationalis

5. Ratio. & intellectiua: erit ergo & immortalis ex eadem causa.

Confirmatur. Cõfirmatur: quia si est anima immaterialis & incorporea, & simplex & spiritualis: ergo erit incorruptibilis: quia ex his Deum Angelos & conuincimus incorruptibiles: quia quod spirituale est, non potest corrumpi ab agente corporeo, aut naturali, cùm omnia talia habeant actionem corpoream, quam in spiritualem rẽ non possunt imprimere, nec corporalis effectus in spirituali suscipi.

Item quia spirituale nõ habet in se aut sua compositione partes aduersantes contrarias, aut corruptionis principia: nec substantiæ spirituali aliquid est contrarium.

8. caput ex præmio & pœna post mortem debita, & recta mũdi gubernatione. Ex præmio, & pœna post hanc vitam debita, ac iustitia Dei, & recta mundi gubernatione.

1. Ratio. Certum est, in hac vita aliquos sceleratos esse, & aliquos bonos: & plerunq; etiã contingere, vt scelerati in hac vita sint prosperi & rebus huius mundi affluentes, vt opibus, potẽtia, salute, longa vita, honore, voluptatib. &c. Et contra, vt boni sint pauperes, afflicti, miseri in hac vita, in carceribus conclusi, ignominia habiti, occisi, &c. At Deus iustus est, non iniustus: & præterea iustitia ipsa, & ratio, & lex, & æquitas, natura ipsa rerum postulabat, vt boni bene haberent, & mali malè. Igitur cùm in hac vita hoc nõ videamus, fatendũ est necessariò in altera vita remanere, istis quidem præmium pro bene factis; quod non susceperunt, cùm eo essent digni: & alijs remanere supplicium debitum & pœna pro malefactis, quam meruerũt, & hic non receperunt.

Profectò hæc sola ratio satis esse deberet vnicuiq;: & planè conuincit, ac persuadet quemcunq; animum benè institutum bonæque indolis: & nisi quis sit obstinatus, aut planè impius, vel stultus, illi non aduersabitur.

Confirmatur. Confirmatur ex gubernatione vniuersi. Dispositio vniuersi est gubernatio & monarchia maximè ordinata omnium, quæ intra ipsum sunt: sed nisi alia post corpus vita homini restaret, esset maxima inordinatio: ergo tenendum est certum, animã manere. Minor probatur: quia experimur homines bonos secundum rationem viuentes multa mala pati, multis iniurijs affici, infirmos & debiles, quibus etiam natura nocuisse videtur naturalibus malis: malos verò fœlices, & in honore habitos, & naturę dotibus ornatos: vtrorumq; tamen idem est discessus & mors: quod nisi alius esset locus retributionis, nihil esset inordinatius: non ergo animæ pereunt post corpora.

2. Ratio. Præterea, ex spe, vel timore circa mortem, hominibus insita animæ immorta-

litas colligitur. Circa mortem nanque qui bene atq; optimè vixerunt, spem quandam in se sentiunt futuræ vitæ, & futuri præmij, & læti discedunt. At contra, mali & facinorosi in morte constituti, timore, & horrore concutiuntur, quasi hi præsentiant pœnā sibi imminere ex malè factis.

9 caput ex fine vltimo & beatitudine. Ex fine vltimo & beatitudine nostra, qui non est in hac vita, sed in altera.

1. Ratio. Primò. Omne ens naturale habet finē, in cuius consecutione quiescat, & delectetur: homo igitur, qui omnium naturaliū est res præcipua, habebit hunc finem, quo fruatur. Sed nullus in corpore talis apparet finis, imò vita tota hominis est solicitudine, & laboribus plena: nec vllum animal ita solicitudine & timore, ac dolore concutitur, sicut homo: qui etiam in delectabilium præsentia, futurorum cogitatione vexatur, & continua mentis agitatione propellitur.

Adde etiam vitæ breuitatem, cum tamen multa infima animalia longissimā sortiantur vitam: quæ omnia argumento sunt veram hominis durationem, & finē non esse in hoc corpore: non ergo perit anima ipso pereunte.

2. Ratio. Deinde: Finis vltimus noster, est perfectissima cognitio perfectissimæ rei: & perfectissimus amor, est fruitio perfectissimi boni. Perfectissima autem cognitio, est visio rei in præsentia, & essentiam rei videndo. Res autem perfectissima est Deus: ergo finis vltimus & beatitudo erit hæc Dei visio per essentiam: sed hæc in hac vita esse non potest: ergo in altera. Et similiter de amore boni idem sequitur: est enim amor perfectissimus perfectissimæ rei, & rei præsentis, qua fruitur in actu, scilicet amor Dei visi: sed hoc non contingit in hac vita, ergo in altera.

3. Ratio. Preterea, quòd non sit finis noster vltimus, & beatitudo in hac vita, probatur: quia alioquin paucissimi, aut nulli consequerentur illum finem: imò verò esset impossibile. Idque sequitur siue dicas beatitudinem esse perfectam actionem virtutis, vel perfectam scientiam rerum spiritualium, vel scientiam naturalium, aut substantiarum separatarum in hac vita: quod quidem videtur esse optimū, quod in hac vita potest contingere. Nam neque pueri, neq; fœminæ, nec pauperes, nec stulti, neque hi qui citò moriuntur ad illum finem possent peruenire: imò nec rudes ingenio, aut rustici, aut agricolæ, ad talem scientiam possent peruenire, aut perfectionem virtutis assequi, & eius actionem perfectam.

Imò & hi, qui ingenio maximè valent, & ocio abundant, & opibus & præceptoribus, & omni commoditate ad discēdum, ad eam scientiam non possunt peruenire, nisi longo tempore in senecta, & rarò, & pauci, neque ad virtutem perfectiorem. Confirmatur 1.

At verò finis vltimus non solum hominum, sed aliarum rerum, debet esse talis, vt eum finem omnes magna ex parte saltem cōsequantur, aut consequi certè possint: alioquin malè, à natura constitutum esset, vt eæ res ad eum finem ordinarentur rarum, vel impossibilem, imò & inaniter ac superfluè sic ordinarentur, At hoc non est asserendum de natura, aut naturæ Authore: ergo post hanc vitam finis vltimus alius necessariò manet: igitur erit immortalis anima. Confirmatur 2.

Præterea, beatitudo est ea, in qua nullum est malum, vt antea diximus: at hoc non contingit in hac vita: ergo &c. 4. Ratio.

Item, beatitudo, vt ait Boetius de Consolatione, est status bonorum omnium aggregatione perfectus: at hoc non contingit in hac vita, cum omnes aliquibus bonis careant, ac eis multa deficiant humanæ naturæ perfectioni debita: ergo, &c. Confirmatur.

Præterea, beatitudo debet esse certa, vt de ea habemus certitudinē, alioquin animus non esset quietus, sed inquietus, anxius, & ambiguus: At in hac vita nulla potest esse beatitudinis certitudo, neq; quod eam acquiret quis, neq; quòd acquisitam conseruabit: ergo &c. 5. Ratio.

Confirmatur. Beatitudo debet esse firma, & stabilis, alioquin mens esset anxia, & solicita. At in hac vita omnia sunt fluxa, & caduca, ergo &c.

Præterea, in beatitudine nulla debet esse tristitia, aut dolor: pugnat enim esse beatum, & dolere. Et confirmatur: quia proprium est beatitudinis esse summè iucundum & delectabile, vt ait Aristoteles libr. Ethic. 1. & 10. vbi etiam ait, summam voluptatem summo bono esse coniunctam: ergo debet excludere omnem dolorem: at hoc in hac vita non contingit: 6. Ratio.

ergo

ergo hic non est nostra beatitudo, sed in altera vita.

9. Ratio. Præterea. Beatitudo debet esse per se sufficiens, vt etiam ait Aristoteles 1. Ethicorum, vt nullo indigeat neque pro se, neque pro suis, ex sibi necessarijs, vel vtilibus: at hoc non contingit in hac vita: igitur hic non est beatitudo nostra, sed in altera vita post mortem: manet ergo post mortem anima.

10. caput ex varijs virtutib. & eorũ actionib. q̃ perirẽt, & vitijs q̃ cõtra seque-rentur. Ex varijs virtutibus, & earum actibus, ac officijs, quæ etiam virtutes esse desinerent, ac perirent, si anima esset mortalis: & ex eis vitijs, quę tunc sequerentur, idem probatur.

Si anima nõ esset immortalis, sed mortalis, multę virtutes perirent, & eis nõ esset locus: & multa sequerentur vitia, imò in vniuersum, virtus esse virtus desineret.

1. Ratio. Primò. Nullus enim vellet mortem pro republica oppetere, vel pro virtute, pro veritate, aut pro iustitia, cùm inde sibi nullum bonum, sed contra potiùs extremum ei adueniret malum: si quidem mortuus capax non est in se vllius boni, sed morte omnibus bonis esset priuatus, atque ipsamet vita, & corpore & anima.

2. Ratio. Item, si anima esset mortalis, haud dubiè eius beatitudo, & finis vltimus esset in hac vita, & is quidem vel ipsa vita, vel vitæ huius conseruatio: & bonorum huius vitæ, scilicet, iucũditatum ac voluptatum eius, ocij, & diuitiarum, & luxus, & pompę cum cæteris, &c.

Confirmatur. Et esset præterea finis vltimus idem & beatitudo eadem, quæ brutorum, plus minus, aut certè parum diuersa; & sanè hoc pacto omnes fierent Epicurei.

Obiectio. Nec verò quis cõmodè occurret, si dixerit, virtutem potius, & eius actionem, esse tunc quoq; finem vltimũ, & secundum rectam rationẽ viuere: aut virtutem tũc solam esse meliorem & magis expetendam, quam cætera omnia, & per se solam tunc facere beatiorem.

Confutatio, quę & tertia ratio. Nam facilè dici potest, tunc hoc ipsum fore virtutem, putà, vitam conseruare bonis refertam, otium sequi, voluptatem cõsequi & iucunditatem quàm maximam quisque posset in vita longiori: si quidem virtus, quæ illis bonis priuaret huius vitæ, nullum maius bonum ipsa tunc afferret in hac vita præsenti, neque in altera. Atque ita non esset virtus tunc hæc contemnere, sed potiꝰ vitium. Aut certè esset planè inutilis ipsa per se virtus, bonis huius vitæ expolians, & nihil melius nobis afferens, neque hic, neque alibi.

Confirmatur. Nam tunc ipsa recta ratio ea esset, quæ præciperet, illa huius vitę temporalia bona sequenda, & vitam conseruandam esse: si quidem post hanc vitam, imò nec in hac vita, vlla essent maiora, quæ sequeretur recta ratio, aut recta electio virtutis: & hoc ipsum esset prudentia, & contrarium imprudentia. At hoc absurdum, ergo &c.

Item, quia virtus ad suam operationem requirit etiam externorum bonorum saltem sufficiẽtiam, & sanitatem, ac vires, & denique ipsammet vitam: nam aliter operari non posset. Quare etiam si virtutem quis vellet amplecti, vt finem suum vltimum, oporteret necessariò pariter expetere alia bona, sine quibus neque ipsa virtutis actio posset consistere, aut ipsa virtus. 4. Ratio.

Item, quia obiectum virtutis non est ipsa virtus, sed res aliæ ab ipsa bonæ, vel malæ, expetendæ, vel fugiendæ. Hæc enim sunt virtutis materia, quam si auferas, non habebit virtus, vbi pedem ponat, quid expetat vel fugiat. Igitur ex istis virtus eligit: & ideo ipsa est virtus, quia ex illis eligit bona, & præsertim meliora, & fugit mala. At tunc obiectum & materia virtutis solum essent illa bona, & non essent alia tunc maiora: ergo necessariò conuincitur, tunc virtutem ea maximè sequi debere, & si non sequeretur, non esse virtutem. Virtutis enim ratio & essentia illinc pendet, ex obiecto & materia eius. Quare tunc verè sequeretur illud Sardanapali Epitaphium, vt dicunt, eius sepulchro inscriptum: 5. Ratio. Confirmatur.

Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas.

At, vt quidam alius commodè dixit, cũ hæc legeret.

Quid aliud in sepulchro suo bos iuberet inscribi?

Prętetea sequeretur inde, vt facilè quiuis vellet occupare tyrannidem per fas & nefas, & sibi bona accumulare etiam cũ aliorum damno & iniuria, si possent, si quidẽ in hac solum fruendum est vita. 6. Ratio.

Præterea. Nullus fidem seruare vellet, aut veritatem, aut amicitiam, aut fœdus,

ùm mors inde sequi deberet, idq; ob caussam dictam: quia nullum inde videtur ei bonum, & tamē summum malum sequi.

Confirmatur 1. Confirmatur. Tunc summum malum esset mors, si moritur anima: ergo tunc secundum rectam rationem esset, vt minus malum eligeretur & permitteretur potius ad euitādum summū malum, quàm contrà.

Confirmatur 2. Nam etiam, si inde ignominiam contraheret, & dedecus, etiam hoc esset minus malum, quàm mors, si anima esset mortalis, & ita pòst habendum: nam per mortem nō solùm honore priuatur, cùm non sit ampliùs, sed bonis alijs omnibus, etiam se ipsa & suamet essentia & existentia, quo maius esse nequit.

8. Ratio. Præterea. Nullus esset Dei timor, dum modo quis hic frueretur, & potiri posset rebus optatis: præsertim cùm Deus in hac vita nō soleat statim punire post flagitia, vt videmus: atque ita nulla religio, nulla iustitia, sed occasio omnium flagitiorum & scelerum, dum tamen quis ea impunè perpetrare posset, ex tali doctrina & opinione sequeretur.

9. Ratio. Item, non esset locus omnibus ijs virtutibus, temperantiæ, sobrietati, frugalitati, virginitati, pœnitentiæ, & afflictionibus, ac mortificationibus corporis, humilitati, contēplationi Dei & diuinarum rerum, paupertati, vitæ hæremiticæ, religionis statui, & ordini: quandoquidem omnes hæ virtutes habent actus, qui priuant voluptatibus huius vitæ corporalibus, & temporalibus, imò priuāt maximis voluptatibus huius vitæ, & maximis cōmoditatibus, quæ esse possunt, & priuant quoque maximis huius vitæ bonis, putà honore, diuitijs, pompa, fastu, imperio, potestate, &, vt diximus, omni temporali bono.

Confirmatur. Ita esset locus contrarijs vitijs, & eis campus latus aperiretur, superbiæ scilicet, ambitioni, vanę gloriæ, luxuriæ, immundiciei, gulæ, ebrietati, commessationibus, &c. nam dum quisque istis dum viuit, potiretur, nihil curaret post mortem.

10. Ratio. Præterea, hinc sequeretur flagitiosissimorum hominum vitam esse beatiorem in hac vita, & magis expetendam, quàm bonorū, & optimorum vitam, & qui virtutem sequuntur. Nam virtus in labore est posita, & labor in virtute, & est ardua & difficilis virtus: at contra, vitium facile, & molle, & delectabile sensui, ac suaue. Et plana ac lata via est, quæ ducit ad perditionem: ardua verò, & arcta, quæ ducit ad vitam. Si ergo in hac solùm vita esset sperandum, quid obsecro, vtilitatis esset, tanto labore, sudore, ac difficultate acquisiuisse, & conseruasse virtutem statim perituram?

Confirmatur 1. Confirmatur: quia cùm boni in hac vita per virtutem à corporalibus, & temporalibus bonis abstineant, & plerunque mala complurima perpatiātur: contrà verò, mali plerunq; corporis & externis bonis huius vitæ abundent, & prosperè omnia succedant (vt antè diximus) sequeretur haud dubiè, istorum vitam beatiorem esse in hac vita, quàm altera alterius solius nudæ & solitariæ, & inutilis virtutis si post mortē nihil aliud superesset. Et illud optimè & verissimè Diui Pauli dicere sancti & boni viri possent. *Miserabiliores essemus cūctis hominibus, si in hac vita tantum sperantes essemus.*

Confirmatur 2. Tunc enim virtus nihil haberet vtilitatis, aut parum, sed mali plurimum, vt diximus, vtporè, quæ vitā præsentem laboriosam & dolore plenam, anxietate & fastidio redderet, & aliquando etiā morte priuaret, quæ tunc esset summè malum.

Confirmatur 3. Cōfirmatur. Quid rogo, vtilitatis tunc esset in virtute? Fac aliquem virtutem sequutum, & ideò potiùs voluisse ignominiam pati, & paupertatem, & verbera, & mortem (vt fit non rarò:) fac verò alterum virtute relicta voluptatem sequutum, & honorem, & diuitias, & potentiam, & vitam iocūdam seruasse diuturniorē: quid, rogo, inquam, in illo vtilitatis attulisset virtus? at in isto videmus non vnam modò, sed multas vtilitates attulisse.

11. Ratio. Illa ipsa tunc virtus etiam tunc periret, pereunte anima: nam periret pariter subiecto pereūte, & ita virtus ipsa se vnà cum anima interimeret: & tamen nihilo magis animam faceret beatiorem, sed omnia potius destrueret simul & se ipsā. At profectò virtus talis dicenda non esset, quæ se ipsam destrueret, & quæ destrueret, & in nihilum redigeret eum, cuius est virtus, & subiectum in quo est. At potius virtus ea est.

ea est, quæ perficit eum, in quo est, & bonum reddit, & secundum suam naturam perfectum & aptum ad operationem: non verò, quæ destruit & corrumpit.

Confirmatur 1. Et confirmatur: quia impossibile est, sit aliqua perfectio alicuius, imò vltima eius perfectio, & sit corruptio eiusdem.

Confirmatur 2. Et hæc præterea est propria natura mali, vt & seipsum, & subiectum, in quo est, corrumpat: tantum abest, vt sit hoc virtutis, & boni proprium. Quare planè consequitur, si anima non esset immortalis, non esse eam virtutem, quæ modò est, & quam modò virtutem putamus, & asserimus.

11. Caput, ex pugnantia sensus cũ ratiõe, & contrà. Ex pugnantia sensus, & rationis, immortalitas animæ conuincitur. Primò igitur ex rationis pugna cum sensu, sic ostenditur.

1. Ratio. Cuique operi naturali natura concessit statum aliquem, quo quiesceret, suamque consequeretur perfectionem: at ratio hominis est opus, & satis nobile naturæ: ergo status est aliquis, quo suam perfectionem obtineat. Sed dum in corpore isto est, semper est in lucta cum sensu, nec partes istæ sibi vnquam concordes sunt: alius ergo status est, quo ratio libera sit, & quieta: anima ergo non perit cum ipso corpore.

2. Ratio. Præterea. Id quod aduersatur corpori, & eius desiderijs, necesse est, non sit corpus, sed spirituale: nam corpus aut corporale, haud dubiè corporalia secũdum naturam sectaretur. Quòd ergo à corporalibus desiderijs abstinet, & corporis appetitui non consentit, necesse est, sit spirituale.

Confirmatur 1. Confirmatur. In viris bonis, & qui virtutem consectantur, perspicuè satis hæc pugnãtia appatet sensus & appetitus cum ratione, & plusquam vellent, eam quotidiè experiuntur, vt etiam in incontinẽte, & continente ait Arist. 7. Ethicorum.

Confirmatur 2. Item quod imperat sensui, & appetitui & corpori, est supra sensum, & supra appetitum, & supra corpus: at ratio imperat, & spiritus: ergo est supra corpus, & spirituale, & ideò etiam immortale.

12. Caput, ex omniũ penè Rerumpu. & hominũ consensu. Ex communi Rerumpublicarum consensu, ac penè omnium hominum.

Octauò, ex communi penè omnium consensu idem ostenditur. Omnes enim Respublicæ receperunt animas manere post mortem, sicut esse Deum.

Quòd si hoc negatum fuit ab aliquibus, id non à communitate aliqua vel tota Republica fuit, sed ab hoc, vel illo particulari: ergo re vera natura prædicat animæ immortalitatem.

Et ratio est: quia natura dans finem, dat necessaria media. Cùm ergo dederit homini finem secundum rationem viuere: vtique, nisi anima immortalis esset, nullus in ipsa Republica rationi & veritati vacaret, propter summam difficultatem, & continuam & diuturnam: anima ergo immortalis est.

13. Caput, ex maiori vtilitate, securitate & decẽtia huius opi. quàm cõtrariæ. Ex maiori vtilitate, securitate, & decentia huius opinionis, quàm contrariæ.

1. Ratio. Tandem melius est, & tutius sic opinari pro nobis, quàm contra nos ipsos. Nam aut hæc fides & opinio vera est, scilicet animam esse immortalem: & tunc quidem, si quis eam non crediderit, aut credere noluerit, post mortẽ luet pœnas, & feret supplicium: id quod nõ putat, & quod oportuisset in hac vita præcauere. Aut non est vera opinio, animam scilicet esse immortalem, & tunc nihil erit periculi post mortem, sic fuisse opinatos in vita: quia cum anima postea non maneat, redargui non poterimus de ea re, neq; puniri ob id.

2. Ratio. Itẽm, sic opinari pro nobis, & pro dignitate animæ nostræ honorabilius est, & honestius, ac decentius: & quamuis gratis sic esset opinandum, decet de nobismet, & de natura nostra humana à Deo accepta, & de anima nostra amplè & magnificè sentire, non verò dimissè, & abiectè, ac sordidè: quod est vilioris animi.

Confirmatur. Confirmatur: saltem ne velimus esse similes bestijs, & brutis animantibus: sed potius Angelis, & Deo, vt etiam hoc pacto illos velimus imitari, & vt assurgamus ad diuina opera, & ad diuinarum rerum contemplationem, & imitationem: non verò ad brutorum similia opera, & imitationem, quorum nos putaremus solùm esse similes.

3. Ratio. Denique hoc est melius, & perfectius nobis, & desiderabilius: ergo ita libet potius opinari, & credere, & id etiam ad rectè, piè, iustè, sanctèque vitam instituendam accommodatius. Putantes namque nos esse immortales, maiorem curam virtutis agemus, & Dei cultus, ac religionis, & futuri præmij, ac beatitudinis, & finis

vltimi, qui nos expectat in altera vita, vt antè diximus: Amen.

Satis ergo ex dictis apertè constat animæ immortalitas: est autem nobis venia danda, si paulò diutiùs in ea demonstranda immorati sumus: id enim necesse fuit tum ob rei dignitatē, tum ob comprimendam quorundam temeritatem.

2. Conclu. Animæ brutorũ sunt mortales. Secunda conclusio. Animæ brutorum sunt mortales, hæc est de fide, vt notat S. Thom. 2. Contra gen. cap. 82. Et probatur

1. Ratio. ratione naturali: quia nullam habēt operationem propriam, sed cum corpore communem: nam ipsorum operatio præcipua est sensatio: hæc autem cum corpore perit.

3. Conclu. Anima separata se intelligit & alias intelligẽtias. Tertia conclusio. Anima separata se intelligit, & alias Intelligentias, sicut vna ex illis, & alia, quæ in corpore cognouit.

Nam species intelligibiles rerum, quas in corpore habebat, non pereunt, quia certant in ipsa anima sola, sicut nec pereunt

1. Ratio. habitus ipsius. Hæc est S. Thom. 2. Contra gen. cap. 81.

2. Ratio. Et deinde, quia, (vt antea diximus) quædam sunt intelligibilia per se, vt sunt res spirituales, quæ non per phantasmata necessariò cognoscuntur, sed per se intelligi possunt.

3. Ratio. Rursus tertiò, quia potest à Deo immediatè recipere tum cognitiones, tum species, sicut etiam in hac vita quandoq; recipit, imò etiā ab angelis illuminari posset, vt alij Angeli illuminant Angelos, & collocutione eorum spirituali discere.

4. Quartò tandem, non vacat magna probabilitate, se ipsam per se ipsam tunc posse cognoscere, & ex se ipsa discursu suam causam, & alia.

5. Quintò etiā, per species acquisitas posse post mortem intelligere mendicatas ex rebus, sicut ait Scotus de Angelis, nil vetat.

Superest iam ad argumenta posita re-

Ad 1. spondere. Ad primum dico, similem ortum esse, & processum hominum, & iumentorum, quantum ad corpus, non tamen quoad animam. Ortus enim hominis dissimilis secundum animam: nam hominis anima à Deo solo creatur: nec est educta de potentia materiæ: reliquorum animalium animæ à causis etiam particularibus producuntur, & de materiæ potentia educuntur.

Vnde optimè notat S. Thomas 1. part. quæst. 75. art. 6. ad primum, quod ob id dicitur in Genesi, de alijs animabus, producat terram animam viuentem: at de rationali dicitur, Insufflauit in faciem eius spiraculum vitæ. Nota.

Nec etiam est similis processus quoad animam: nam hominis anima est domina corporis, sæpeque agit ipso renuente: non autem anima bruti. Cùm igitur non sit similis ortus, nec processus quoad animā, nec erit quoad animam similis finis.

Ad illud ex Ecclesiaste citatum, esse vocem insipientis & impij, qui ibi à Salomone introducitur, illa secum cogitans, vt exprimitur Sapientiæ 2. & ideò concludit Ecclesiastes, Vltimò reuertatur puluis in terram suam, vnde erat: & spiritus reuertatur ad Deum, qui dedit illum.

Ad secundum respondeo, quòd respectu Dei, qui cuncta fecit ex nihilo, dubium non est cuncta posse ab ipso redigi in nihilum, non tamen respectu causarum secundarum, quæ non producuntur ex nihilo, sed ex aliquo: nec harum respectu finis respondebit principio, nisi in his, quæ ab ipsis producuntur. Sed anima rationalis à solo Deo immediatè habet esse, & eius voluntate ac potestate est producta: & ita eius quoque potestate ac voluntate conseruatur. Ad 2.

Ad tertium nota, esse argumẽtum quo Pompo. contendebat secundum philosophiam animam esse mortalem, quia non est alia actio in corpore, nisi per phantasma: sed cùm hæc non possit esse absq; corpore, sequitur animam non posse separari, atque adeò separari animam, non esse secũdum philosophiam, sed contra ipsam. Ad 3.

Sed ad hoc argumẽtum responsum est suprà, falsum assumere, cùm etiam in corpore existens intelligat per species intelligibiles & immateriales, & habere præterea alias innumeras operationes separatas, vtpotè, iudicium Intellectus post rem apprehensam, & velle, & nolle, & cognitionem abstractam vniuersalium, & prouidentiam futurorum, & discursum ac illationem vnius ex altero: immò & ex Deo immediatè in hac vita posset recipere sciẽtiam infusam, & ab Angelis, vt constat experientia multorum. 1.

Sed præterea ex abundanti nunc addimus, 2.

mus, etiam si in hac vita non posset cognoscere nisi per phantasmata, nil sequi.

Nota. Quod vt ostendamus, notandum, quòd Philosophus debet considerare in actione duo præter alia, & ipsius substantiam, & ea, quæ intrinseca ipsi sunt: & similiter modum ipsius actionis, secundum quam fit; vt, quòd visio fit in coniuncto, est natura ipsius visionis: quòd fit in tali distãtia, modus est. Vnde in intellectione ista duo consideranda sunt, & ipsius substantia, & hæc est, quòd sit accidens immateriale soli animæ inhærens absque corporis coniunctione: & modus, & hic est, quòd fiant per phantasmata obiecta. Res igitur iudicanda est secundum actionis substantiam potius quam secundum modum: modus enim mutabilis est. Cùm igitur substantia intellectionis sit absque corporis commercio, anima iudicanda est immortalis, & separabilis.

Confirmatur Solutio. Et id est secundum veram philosophiã: Vnde sicut oculus malè habens, videt tantum cominus: at bene habens, idem videt eminus, & siue vno, vel alio modo: tunc substantia visionis eadem est, tamen modus mutatur ob diuersam habitudinem oculi. Ita anima, dum in corpore est, per corpus medium intelligit, tamen separata sine ipso intelligit: modusq; variatur, nõ tamen substantia intellectionis, quia semper est ipsa anima, quæ immediatè intelligit. Estq; hæc etiam notanda solutio.

Ad 4. Ad quartum dico, quòd debilitatur intellectio propter modum, quæ per corpus est, vt paulò antè dicebam, sed non secundum se. Sed neq; verum est, omnes cum corpore debilitari: nam iudicium potius augetur in senibus, & voluntatis actio, qua vult, vel non vult, etiã si omnes simul creaturæ & corpus, & externa contra contendent, ipsa voluntate nolente, non facient velle: nec volentem nolle, siue etiam infirmitas sit, siue etiam mors, vt antea diximus.

Ad 5. Ad vltimum respondeo cum S. Thoma quòd sunt animæ diuersæ numero penes diuersa corpora, quæ habuerunt: quæque enim suo corpori apta est: sed de hoc maior erit postea disputatio, interim hoc sufficiat.

An anima rationalis producatur à virtute seminali.

Quæst. XVII.

HAEC difficultas est circa originem animæ, quæ multum vexauit Philosophos antiquos, aliquando & Theologos, adeò, vt August. 1. lib. Retract. cap. 1. fateatur se nescire animæ originem, & Hierony. declarat illud Ecclesiast. Viam spiritus ignoras, id est, originem animæ. Difficultas quõnis.

Quæstio igitur est, An rationalis anima sit producta à virtute illa existente in semine, sicut quæuis anima alia, an non, sed à causa aliqua extrinseca, quod alij vocant educi, vel non educi de potentia materiæ. Et quanuis anteà hac de re nonnulla dixerimus in quæstione de immortalitate animæ, secundum Aristotelem, nunc paulò pleniùs tractanda est, nec solum secundum Aristotelem, sed secundum veritatem, ac veram philosophiam. Sensus quæstõis.

Igitur, vt ab argumentis incipiamus, probatur pars affirmatiua quæstionis, quòd à virtute seminali producatur. Primum argumentum est. Homo est vniuocè animal cum omnibus alijs: ergo idem est ipsius & aliorum productionis modus: sed alia producũtur per eductionem animæ à propria virtute seminali. Ergo etiã homo. 1. Argu. ad parte affi.

Secundum. Homo est causa hominis, sicut vnus ignis alterius, & equus equi est causa: ergo producit virtute sua animam. Nam aliter non esset causa. Materiã enim non facit, vt notum est, nec ipsam animã, vt dicitur: ergo verè nihil facit: quia homo non est aliud, quàm anima & corpus, seu forma, & materia. 2. Argum.

Tertium est. Causa attingens vltimam dispositionem alicuius formæ, producit talem formam: vt si ignis producit vltimum calorem, cum quo inducitur forma ignis, dicitur producere talem formam. Sed virtus illa omnem dispositionem & organizationem facit, ad quam inducitur anima rationalis in materia: ergo etiam producit animam. 3. Argum.

Quartum est. Si non producitur à virtute: ergo præcessit iam anima facta: sed hoc esse non potest, quia causa formalis non producitur, nec habet esse, nisi in eo, cuius est causa, vt dicitur 12. Meta. text. 17. 4. Argu.

Anima

Anima rationalis autem forma est, ergo producitur à virtute ipsa seminali.

Quatuor errores circa animæ originem. 1. Error. Aduertendum circa animæ originem, quatuor fuisse errores, & in Philosophia, & in Fide nostra. Primus fuit eorum, qui dixerunt, animas omnes multo tempore simul fuisse creatas à Deo extra corpora, & postea corpora subintrare propter ipsarum peccata, quæ extra corpus committebant: hic error fuit Origenis libr. 1. Periarchon. cap. 7. & præsertim fuit Platonis.

2. Error. Alter fuit, animas omnes fuisse ab æterno in numero certo finito, subintrareque corpora diuersa, modò vnum, modò alterum: & hic error fuit Pythagoræ, quem sumpsit ab Aegyptijs, vt refert Herodotus libr. 1.

3. Error. Tertius error est aliorum, qui animas non antecessisse corpora dixerunt: sed simul cum illis produci, tamen non à virtute seminali: sed ab Angelis creari: & hic fuit Auicen. & id receperunt quidam hæretici, scilicet Seleucus, & Hermias, quorũ fit mentio lib. 7. histo. tripar. cap. 12.

4. Error. Quartus fuit aliorum, qui animas à patribus produci dixerunt, vt corpus à corpore, & anima ab anima sit facta: huius erroris fuit Tertull. vt refert Aug. libr. de hæresibus cap. 86. Idem dixit Apollinaris hæreticus, vt refert S. Thomas 2. Contra gent. cap. 86.

Nota testimonium Arist. cuius occasione aliqui errant. Aduertendum vlterius, Aristotelem lib. 2. de gen. animal. c. 3. proposuisse quæstionẽ, an omnis anima producatur à virtute seminis? & respondit, omnem produci, præter intellectiuam, quæ aduenit de foris, id est, extrinsecus: quem locum superius adduximus, quia eius occasione nonnulli errant in via Aristotelis.

1 Conclu. Non præcessit tempore corpus. Pro huius ergo resolutione sit prima conclusio. Anima rationalis non præcessit tempore corpus. Hæc est contra duos illos errores primos.

1. Ratio. Probatur autem primò ex Aristotel. 9. Metaphy. text. 13. Actus prior potentia est in diuersis, tamen in eodem posterior est, sed anima est actus, corpus verò potentia: ergo in vnoquoq; prius est corpus, quàm anima.

2. Ratio. Secundò probatur. Quod est secũdum naturam, prius est, quàm quod præter naturam: animam esse in corpore est secundum naturam, esse verò extra, est contra naturam: ergo prius est esse in corpore, quàm extra corpus. Maior probatur: quia vnicuique prius inest quod secundum se inest, quàm quod secundum accidens. Oppositum autẽ esset inordinatio maxima. Quod verò est secundum naturam, inest rei per se: quod autem præter naturam, secundum accidens: illud ergo prius est. Minor probatur: quia cum anima sit forma corporis essentialis, naturale ei est esse in corpore, & consequenter præter naturale esse extra corpus.

Tertiò probatur. Si anima præcessit corpus, & postea fuit detrusa in corpus, peto, Vel id fuit, videlicet, in corpus detrudi, violentum animæ, vel naturale, vel secundum voluntatem ipsius. Non violentum: quia tunc homo esset non naturale ens, quod est absurdum, cùm sit naturalium primus. Et probatur; quia anima non haberet desiderium naturale permanendi & conseruandi in corpore: cuius oppositum experimur. Nec est naturale: quia tũc extra corpus maneret contra naturam: quia cum vnus terminus est naturalis, alter est contra naturam. Et iam præterea probatũ est in secundo argumento, nõ fuisse prius, quod est contra naturam. 3. Ratio.

Nec est ex voluntate: quia eligere, quod deterius est, procedit ex errore, vel ignorãtia Intellectus: at esse in corpore deterius ei esset, & præsertim in tali corpore, cum multa mala in ipso patiatur: non ergo voluntate eligeret esse in corpore, nisi decepta. Non videtur autem causa huius deceptionis dari posse. Probatur: quia non eligeret esse in corpore, nisi ipsum cognosceret prius; & qua ratione ipsum cognosceret, & omnia alia naturalia cognosceret: ergo si sic est, anima introducitur cũ scientijs: cuius oppositum alibi probãdum est, & facilè probari potest.

2. Concl. Anima rationalis nõ producitur ab vlla virtute seminali nec ab aliquo agẽte naturali. Secunda conclusio. Anima rationalis non producitur à virtute seminali, nec ab aliquo agente naturali. Hæc conclusio est multùm notanda, destruit enim errores aliquos philosophorum: & probatur rationibus validissimis.

1. Ratio. Prima est. Nullum agens naturale potest producere aliquod esse supra ipsam materiam: anima rationalis habet esse supra materiam: ergo non potest produci ab aliquo agente naturali.

Discur-

Discursus est notus: maior probatur: Omne agens naturale agit actione circa materiam, & recepta in materia: non ergo potest producere, nisi esse, quod supra ipsam non eleuat: nec est alterius generis. Probatur etiam à simili. Ex parua cera q; ceræ quantitate, possunt fieri multæ imagines, quæ tamen quantitatem ceræ non excedant: tamen turris magna excedens quantitatem ceræ, nullo modo fieri potest, quia non est sub potestate talis ceræ, & agens artifex nihil agit vltra potestatē materiæ illius.

Minor probatur: quia anima rationalis habet operationem eleuatam supra materiam, purà intelligere, vt dictum est: ergo etiam ipsum esse, & hoc fuit argumentum, quod meritò cōuincit multos. Intellectiuum enim supra materiam est: non ergo ab agente in materia produci potuit.

2. Ratio. Secunda est, Omne agens naturale agit actione recepta in materia, & materia necessariò est diuisibilis: ergo & actio necessariò est diuisibilis. Sed actio est idem re cum termino & forma: ergo necessariò omnis forma producta actiōe physica est diuisibilis. Sed rationalis anima est indiuisibilis, vt potè, quæ sit immortalis, vt alibi deduximus: ergo impossibile est animā produci actione physica.

3. Ratio. Tertia ratio est. Forma quæ ab agente physico producitur, non per se, sed cum composito comproducitur & eadem actione: sed omne, quod cum composito eadē actione comproducitur, non habet esse per se, nisi in composito, aliàs non illa actione, sed alia produceretur: non igitur haberet anima esse extra compositum, nec immortalis esset: quod cum falsum sit, profectò esse per se habet: quod si habet, non actione physica, quæ in compositum terminatur, sed alia actione esse habet. Suntq; notatu digna hæc tria argumenta, quibus hæc veritas confirmatur.

3. Cōclu. Anima nō est ab angelis producta. Tertia conclusio. Anima non est ab Angelis producta. Hæc probatur. Aut n. creatione, aut ex potentia materiæ produceretur. Non creatione: quia nihil facit ex nihilo, nisi solus Deus. Non ex materia: quia tunc fierent argumenta facta in conclusione secunda.

Ratio. Et probatur: quia Angelus produceret ex materia animam, vel vt causa vniuersalis, vel vt particularis. Si vt vniuersalis, tunc non immediatè, sed concutiente seminis virtute. Si vt particularis: tunc similiter in specie oporteba produci.

4. Conclu. Anima rō nalis à solo Deo est producta per creationē. Quarta conclusio. Anima rationalis à solo Deo est producta per creationem.

Hæc conclusio primò sic induci potest à sufficienti diuisione. Si enim anima habet principium sui esse, & illud non est agens naturale, vt sufficienter probatum est, nec agens ex materia seu sine materia: ergo agens aliquod erit agens, quod agit ex materia, seu sine materia.

Nota primo modū quo anima rōnalis producitur. Est autem notandum primò, ꝙ Deus, nō sic animam rationalem producit, sicut reliquas formas: reliquas enim producit concurrendo cum causis secundis, ita vt qua actione causa particularis producit formam, eadem etiā Deus producat simul cum ipsa causa particulari. At animam rationalem sol⁹ ipse facit, nec vtitur actione causæ particularis. Vnde sicut Deus solus Angelum creat, sic & animam, ita, vt actio hæc in solam animam terminatur: & sicut illam creat in corpore, ita eadem actione posset extra corpus creare, & producere.

Dubium, An prius natura sit anima rōnalis quā homo & quā sit in materia. An verò prius natura animam habeat esse in se, quàm sit homo, & quam sit in materia? Puto dici posse in vtrāuis partem probabiliter, vel prius natura esse in se, vt terminet sic creationē Dei: vel non prius, sed simul natura infundi & esse in corpore, quia hæc non est omnino simplex creatio, qualis esset Angeli, sed increatio, seu concreatio: creatur enim non in se, sed in corpore, & intra corpus.

Respōsio Sed tamen quicquid sit de prioritate naturę, tamen de proprietate temporis dicendum est, quod non prius tempore producit illam, quā vniatur corpori, sed in vno temporis instanti vtrunq; fit. Scis enim, quod in primo esse introducitur forma agens: ergo disponit materiam vsque ad illud instans, quod est primum esse introducendæ formæ, & in illo instanti Deus creat, & agens naturale vnit cum materia.

Nota secundo, duas esse actiones Dei in animę productione. Debes autem secundò hic aduertere duas actiones Dei. Vna est ad producendam animam: & hanc solam ipse facit, & creatio dicitur. Altera est etiam tunc ad vniendam eam corpori: & hanc cum agente naturali facit, & ob id anima vere dici

tur non educta de potentia materiæ: & hunc modum productionis Arist. partim cognouit: sic enim dixit, animam Intellectiuam extrinsecus venire, & nō educi ex potētia materię, vt diximus superius q. 15. Atq; hæc est resolutio huius difficultatis. Superest ad argumenta respondere.

Ad primum. Ad primum dico, quod id, quod generatur, non est nisi compositum ipsum, vt alibi sæpè diximus: & quantum ad generationem compositi, non est differentia inter hominem, & alia animalia: homo enim hominem: & equus equum producit: & hoc sufficit ad vnitatem genericā. Discrimen tamen est, quod homo non comproducit animam, sicut equus & alia: sed istud discrimen non impedit, quin sit idem genus productionis, quia productio à termino primo, & per se quod est ipsum compositū, sumi debet. Illudtamē facit discrimen hoc, quod sicut homo cuncta excedit animalia, ita ipsius productionis modus. Tria autem hic interueniūt aut quatuor, vt possit dici vera hominis intrinsecè generatio. Primò quia exhibet alteram partem compositi, putà, materiam, & corpus, vnde generetur. Secundò, quòd concurrit, & si non ad essentiam animæ, sed ad eius vnionem cum corpore, & ad eius informationem. Tertiò, hinc etiam concurrit ad productionē totius compositi. Quartò, quia facit omnes dispositiones vsque ad vltimam, quæ sunt necessariæ ad ipsius animę introductionem: & ita cōcurrit quoq; dispositiuè. Et hęc sunt satis ad vniuocam generationem, licet in essentia animæ sit discrimen ob ipsius perfectionem.

Ad secundum. Ad secundum patet ex dictis solutio. Homo enim causa est hominis, non quod formam faciat: hoc enim per accidens est in generatione: sed quod compositum: sicut dicitur etiam aliquid causa mortis hominis, non quod destruat animam, sed quòd compositum ipsum: in hoc enim vera ratio corruptionis consistit.

Et quamuis non faciat materiam, sed dat materiam, & dat corpus organicum, & præparat, ac disponit. Et quamuis non faciat corpus, concurrit tamen ad eius vnionem, & ad eius informationem.

Ad tertium dico, quòd causa inducens dispositionē vltimam, est causa etiam formæ, quando forma est eiusdem generis prorsus cum dispositionibus: vt sicut ipsæ non eleuantur à materia, ita nec forma. At non sic est anima rationalis: habet enim esse eleuatum à materia, ob id indiget alio agente præter ipsum disponens. Deinde secundò. Respondeo, quod causa inducens vltimam dispositionem, est causa introductionis formæ: & hoc semper est verum, etiam in anima rationali.

Ad quartum nota est solutio ex quarta conclusione. In eodem enim instanti temporis anima producitur à Deo, & vnitur mediante causa naturali. Ad quartum.

Hic tamen posset esse dubium. Cùm intellectiua anima sit eadem cū sensitiua, quare non dicetur educi ex potentia materiæ propter sensitiuam: sicut dicimus, quod sensitiua vt eminenter continetur in rationali, creatur, quia idem est cum intellectiua. Dubium.

Responsio manifesta est. Nam agens superius potest attingere gradus inferiores; at inferius nō potest superiores. Vnde dicimus, agens naturale, quamuis sensitiuam per se posset producere, non tamen eam, cum idem est cum intellectiua: quia egeret iam vltra naturam. At Deus, creans intellectiuam, creare etiam potest inferiores gradus ipsi idemtificatos & in ea eminenter contentos, scilicet sensitiuam, & vegetatiuam: quæ omnia vna anima sunt cum intellectiua in ipso homine. Resp̄ōsio.

Secundò respondemus meliùs, & faciliùs, vnum solum gradum animæ constituendo: quod anima rationalis medius quidam est gradus inter Angelos & sensitiuam animam, & quidē spiritualis: atque ideo creari à Deo potest, produci ab agente naturali corporeo nō potest. Et per hæc patet huius difficultatis dissolutio.

An animæ intellectiuæ sint inter se æquales. Quæst. XVIII.

Non hic de æqualitate in quantitate sermo est: non enim anima quanta est, cū sit indiuisibilis: sed de æqualitate in perfectione, an vna sit ita perfecta sicut altera. Est autem perfectio duplex. Vna accidentalis, quæ spectatur secundum ea, quæ accidunt rei: & huiusmodi perfectio non inest omnibus ani- Sensus q̄ōnis.

bus animabus æqualiter: nec de his est quæstio. Altera est perfectio substantialis, & intrinseca, secundum quam vna substantia vel vnum ens aliero perfectius est, secundum seipsum: & de hac est quæstio, an vna anima sit secundum se altera perfectior.

Primum arg. q nō animā sō nalis sit altera perfectior. Et videtur ita esse. Primò ex Aristo. 2. de gen. ani. c. 3. dicit, quod prout anima est perfecta magis, vel minus, ita corpus præparat magis, vel minus perfectum.

2. Argum. Secundò. Per operationes iudicandum est de substantia rei: ergo penes diuersitatem qualitatum & operationum, erit iudicandum de diuersitate, vel qualitate substantiæ. Sed hominum operationes sunt diuersæ multum: quibusdam enim perfectissimæ, quibusdam imperfectissimæ operationes insunt: ergo idem erit in animabus secundum se: quædam enim perfectę, quædam imperfectæ erunt.

3. Argum. Tertiò. Si omnes animæ sunt æquales in sua substantia: sequeretur, quod separatæ à corpore non possent distingui inter se, quia non habent per quid distinguantur, cùm per omnia sint æquales.

4. Argu. Quartò, est argumentum Theologum: quia videtur absurdum, dicere, quòd anima Christi, & anima rustici sint æqualis perfectionis substantialis. Et in quodam articulo Parisiensi definitū videtur, quòd sit error dicere, quòd anima Christi non sit nobilior anima iudæ: non igitur omnes animæ sunt æquales.

Prima opinio cōis. Aduertendum, opinionem cōmunem esse, animas esse æquales in perfectione substantiali, de hac enim est disputatio.

Secūda opi. Caieta. Caietan. tamen 1. p. q. 85. ar. 7. dissentit ab hoc, putans esse inæquales, ita vt vna sit perfectior substantia, quàm altera. Exemplum esse potest ad huius opinionis intelligentiam. Sit album vt vnum: sit aliud, vt duo: aliud vt tria, & cætera, seu potius illæ ipsæ albedines gradu perfectiores: sic putat esse animarum rationalium substantias, & putat hoc esse S. Tho. Et alieni posset fortè videri S. Thomam id dicere in illomet articulo, cùm tamen non ita sit, sed ab alijs Thomistis aliter exponatur D. Thomas, nempe de sola perfectione quæ accidit, vel ex prima naturali corporis dispositione, vel postea ex aliqua eius accidentali mutatione.

Vt tamē, quid tenendum sit, statuamus in hac re, sit prima conclusio. Animæ omnes intellectiuæ sunt in substantia sua æqualis perfectionis. Hæc conclusio est contra Caiet. cuius sententiam puto periculosam, & nullo modo tenendam. Probo autem id aliquibus rationibus. 1. cōcl. oēs animę sōnales sunt æqualis perfectionis in sua substantia.

1. Ratio. Ab autoritate Arist. Prima est expressa autoritas Aristot. 3. Metaph. cap. 3. text. 11. dubitat, quare species, cum prædicetur in quid de multis, putà, indiuiduis, non dicatur genus. Respondet, quod in genere est prius, & posterius, id est, vnum est altero perfectius eorum, qui sub ipso continentur: at in specie non est prius & posterius: sunt enim omnia indiuidua æqualis perfectionis substantialis. Vide manifestam sententiam Aristot. pro conclusione.

Præterea alibi ait, quòd in genere latēt equiuocationes, hoc est, diuersæ perfectionis species: at si sub specie essent etiam diuersæ perfectionis indiuidua, etiam sub specie laterent equiuocationes.

2. Ratio. Altera ratio est. Si in substantia animæ huius est aliquis gradus, qualis non est in substantia alterius: ergo istæ duæ animæ differunt specie. Probo consequentiā manifestè: quia ex recta Metaphy. doctrina, non est alia differentia specifica quàm hæc, quæ gradum perfectionis substantialis addit. Ex hoc enim probatur, quòd homo differt specie ab equo: quamuis enim vtrunque sit animal, tamen in substantia hominis est aliquid, quod nō est in equo. Eodem ergo modo erit in animabus, differunt; sicut duo Angeli diuersæ speciei: hoc autē est falsissimum in philosophia, quod specie differant, & in Fide error. Nā ita etiam homines essent diuersæ speciei, quæ ex diuersæ speciei animabus constarent. Sunt igitur animæ æqualis substantialis perfectionis. & hoc est argumentum valde efficax.

3. Ratio. Tertia ratio est. Si anima esset perfectior pro corporis perfectione, sequeretur, quòd eadem anima mutatur & modo minus; postea magis esset perfecta essentialiter & substantialiter: quod est impossibile. Sed probo sequelam: quia corporis perfectio mutatur: est enim imperfectissimū, cùm anima inducitur: postea magis & magis perficitur, acciditque mutari complexiones, & dispositiones: oportebat

ergo animã etiam mutari, quæ iuxta corpus perficitur.

4. Ratio. Quarta ratio est. Si iuxta corpus magis perfectum anima est perfectior, sequeretur, quòd corpus daret esse animæ, & ex ipsius potentia educeretur: non enim aliter posset animam perfectiorem causare: sed hoc falsum est, imò anima in se prius natura habet esse per creationem, quàm sit in corpore. Aut etiam, si simul natura infunderetur, tamen à solo Deo efficienter producitur. Non ergo sumit substãtialem perfectionem à corpore.

Reijcitur solutio. Respondebunt, quòd ita est, tamen Deus est, qui pro corpore perfectiori animam creat perfectiorem. Sed contra hoc est manifesta ratio: nam, vel Deus creat animam perfectiorem propter corpus perfectius, vel facit corpus perfectius propter animam perfectiorẽ. Non primum: quia illud esset ordinare iam causam ad instrumentum: & perfectius ad imperfectius: quod non decet. Non enim scriba propter calamũ, sed calamus propter scribam est. Nec est illud secundum: quia corpus præparat per causas secundas necessarias, concurritque eum ipsis ad modum ipsarum: at animas liberè & immediatè creat: non ergo ordinat, quod necessarium est, in id quod liberum est: esset enim liberum restringere, si vellet.

5. Ratio. Quinta ratio est Theologica: quia multæ animæ hominum, qui ignorantes fuerunt in hoc seculo, & imperfectæ temperiei, ac ob id ipsæ fuerunt minus perfectæ in substantia, excedent in gloria alias animas, quæ habuerunt corpora optimè temperata & perfectiora, ideò erunt perfectiores in substantia. Hoc autem dicere, videtur inconueniens: nam hunc potius ordinem habere deberent, vt perfectiores natura essent in gratia, & gloria, sicut & Angeli: debuit ergo idem esse in animalibus, si inæquales sunt. Cùm igitur non sit: argumento hoc est, esse omnes æquales in substantia.

6. Ratio. Præterea sextò. Si hoc in animabus hominũ concederet substantiali differre perfectione, idem deberet concedere in omnibus formis omnium specierum, cùm eadem sit ratio. Vnde fieret, in vna forma ignis esset substantialiter perfectior altera, quòd dispositione materiæ, & aquæ, & aëris, &c. Et ita etiã in omnibus alijs mixtis, animatis & inanimatis: imò etiam in accidentibus numero sub eadem specie differentibus, sequeretur esse substantialiter, seu essentialiter & intrinsecè perfectiora: vt vna albedo æquè etiam intensa cum altera, v.g. duæ albedines, vt tria: duę nigredines, vt tria: duo colores, vt tria: si quidem ex sola indiuiduali differentia, & numericè, sub eadem specie colligitur diuersa substantialis & intrinseca perfectio: aut si hic non, cùm sit absurdum: ergo nec in specie animarum rationalium.

Prætetea septimò: quia si ex dispositione corporis licet colligere maiorem, vel minorem perfectionem substantialem indiuiduorum animæ, & ideò aliquis habeat animam ingeniosiorem, & melioris Intellectus altero, sequitur, quòd cùm aliqui à natura nascantur stulti & fatui, illi habeant animam stultam & fatuam: imò cùm nunquam per totam vitam vtuntur, nec vti possent ratione, sequitur, quòd habeant animam impotentem ratione vti & planam irrationalem: quod est error. Et prætetea cùm nunquam vtuntur ratione, ita etiam nec libertate, quæ ex electione, & deliberatione rationis pendet. Vnde sequeretur, animam etiam illam carere libero arbitrio, & voluntate: quod asserere est etiam impium, & error. 7. Ratio.

Itẽ sequeretur octauò, quòd sicut vna anima alteram in substantiæ perfectione superaret, ita etiam in potentiarum perfectione: & ita vnus homo haberet altero perfectiorem potentiã Intellectus, & perfectius liberum arbitrium: quod etiam est error. 8. Ratio.

Præterea nonò & vltimò manifesta ratione à posteriori conuincitur, non esse vnam animam substantialiter & intrinsecè perfectiorem altera: quia omnis differentia, quæ reperitur in diuersis hominibus quantumuis maxima contingat & reperiatur in eodemmet homine ex sola corporali dispositione. Contingit enim, vt idemmet homo nunc valeat ingenio, & memoria, & Intellectus acumine, vel iudicio, paulò pòst ex morbo, vel aliquo accidente amittat ingenium, & memoriam, & iudicium, & fiat hebes omninò & tardissimus. Item, vt nunc sit rationis cõpos, & prudens, postea fiat amens, rationis expers: nunc 9. Ratio.

pers: nunc

pers: nunc bonus, postea malus, nũc aptus, postea ineptus, & contrà. Quare manifestè colligitur ex diuersa hac dispositione corporis & organorum prouenire, nisi velles stultissimè dicere, etiam in eodem met mutari animæ substantialem perfectionem: quod est impossibile: aut quotidiè pro dispositione corporis infundi meliores, vel peiores animas in eodem homine: quod est plusquam ridiculum: & error stultissimus. est ergo temeraria, & periculosa talis assertio animarum rationalium, quòd perfectione differant substantialiter & intrinsecè animæ rationales.

2.Conclu. Animæ non differũt numero per diuersas cõmensurationes ad diuersa corpora. Explicatur conclusio. Sit secunda conclusio. Animę non differunt numero per diuersas commensurationes ad diuersa corpora. Hæc quamuis videatur esse dissona sententia S. Tho. 2. Contra gen. cap. 81. tamen puto veram. Cum D. autem Thoma multi sentiunt, dicentes, quòd sicut animam in specie intrinsecè & essentialiter dicit ordinem, & commensurationem ad corpus huius speciei: sic hæc numero anima ad hoc numero corpus, ita, vt illa configuratio & proportio ad hoc corpus sit de essentia huius animæ, ipsamque indiuiduans, manensque in ea sicut figura recepta à sigillo manet in cera: & per has diuersas commensurationes, dicunt animas etiam separatas distingui. Sed nos conclusione asserimus oppositum, talem commensurationem non constituere hanc animam, sed consequi potius animam iam singularem, & indiuiduam.

1.Ratio. Hoc probatur primò. Anima non educitur ex potentia materiæ, vt dictum est, nec habet esse à materia pendẽs omninò, sed est etiam subsistens, creataque à Deo. Ex hoc facio argumentum. Id quod prius natura est in se, quàm in aliquo, non potest indiuiduari ad illius indiuiduationẽ: sed anima prius natura est in se per creationem, quàm in materia: ergo prius natura est indiuidua, quàm sit in materia: non ergo per illam commẽsurationem ad hanc materiam indiuiduatur: tunc enim oporteret, ꝙ ex tali materia educeretur.

Confirmatur. Nam etiam si esset simul natura, & informaret, tamen non accipit esse & substantiam suam à corpore, vel ab informatione, quæ informat, & est effectus eius formalis.

2.Ratio. Probatur secundò. Si indiuiduatur per commensurationem ad hanc materiam, maximè ad illam materiã, in qua primò introducitur in embrione: sed accidit, aut totam prorsus illam materiam abijci, aut ferè totã, & deperdi successum temporis, vt ipse S. Thom. fatetur: ergo impossibile est intrinsecè per aptitudine ad illam indiuiduari: tunc enim non esset eadem numero anima.

3.Ratio. Probatur tertiò, & est argumentum ex ipsa D. Tho. & eorum doctrina. Ipsi enim fatentur, quòd anima immediatè vnitur materiæ, ita, vt prius ipsa informet materiam, posteriusque natura consequantur accidentia. Ex hoc fit argumentum. Corpus nunquam est corpus, nec hoc corpus, nisi per accidentia: sed anima prius natura vnitur materiæ, quàm accidentia: ergo prius est in materia, quàm materia sit hoc corpus: nõ ergo indiuiduatur per hoc corpus: est enim indiuidua, cùm primùm in materia est, cùm iam sit producta.

4.Ratio. Probatur quartò. Illa commensuratio est idem cum animæ substantia, immò est huius animæ substantia, vt ipsi dicunt: tunc est argumentum. Contra sunt inæqualis perfectionis: ergo & illæ commensurationes: sed hæ sunt substantia animæ: ergo iam animarum substantiæ sunt inæquales: quod est contra ipsos. Hæc argumenta sufficiãt ad huius cõclusionis probationem. Scotus enim alijs vtitur argumentis non spernendis, quæ prætermitto.

3.Conclu. Animæ rationales se ipsis differunt numero intrinsecè. Tertia conclusio. Animæ rationales se ipsis prorsus differunt numero intrinsecè, non per respectum ad aliud.

Nota. Hic nota, esse necessarium recurrere in indiuiduitate ad aliquid, quod se ipso indiuiduetur: & hoc etiam in opinione illorum manifesto. Sumo duos ignes æquales, & peto ab eis, Quomodo horũ formæ differunt? Respondebũt, per has materias. Iterum dicam, Quare hę sunt materiæ indiuiduæ? Respondebunt, Per has quantitates, quibus sunt diuisæ. Iterum dicam, Quare quantitates sunt hæ? Dicent, Se ipsis. Vide ergo sistendum in aliquo se ipso indiuiduo. Probatur cõclusio. Cùm hoc ita sit, profectò magis videtur conforme, vt tale primum indiuiduum sit forma & anima præcipuè rationalis: ipsa enim est, quæ dat esse materiæ, & composito, & quantitas potius à

substãtia indiuiduatur, quàm indiuiduet, cùm eapiat esse ab ea, non autem det. Et hoc est argumentum, animã ipsam se ipsa indiuiduari, ab aliaq; se ipsa numero distingui, nõ autem per aliud, putà, per corpus: imò corpus per ipsam habet indiuiduationem, sicut habet esse.

A posteriori autẽ & extrinsecè colligimus diuersitatem rectè ex corporis diuersitate: & eatenus vera erit aliorũ opinio, sed non intrinsecè.

4. Concl. Animæ rationales nõ habẽt operationes æqualiter perfectas ob diuersitatem organorum. Quarta conclusio. Animæ rationales non habent operationes æqualiter perfectas propter diuersitatem corporis organorum: est enim organum animæ ipsius instrumentum.

1. Ratio. Et hoc manifestè probatur. Penes enim ea, quæ accidentaliter eueniunt, iudicamus naturalia, vt Arist. fecit in Prędicam. Qualit. Penes modum, quo ex accidenti suus rubei, colligit modum, quo naturaliter homo rubeus fit. Eodem modo in præsenti, idemmet homo, vt antea diximus, sanus, & phræneticus, pacificus, & iratus, iuuenis, & senex operationes varias exercet: modò enim promptus ad intelligendum, modò ineptissimus est. Hoc tamen non mutationi, nec diuersitati alicui animæ tribuitur, sed organorum dispositioni: ergo quod in diuersis hominibus secundum naturalem dispositionem fit, non inæquali substantiæ animę perfectioni, sed corporum varietati tribui debet. Et hoc argumentum conclusionem probat, & simul oppositæ sententiæ argumentum soluit. Superest igitur ad argumenta respondere.

Ad 1. Ad primum dico, Arist. loqui de diuersis animarum speciebus, & generibus, scilicet, sensitiua, vegetatiua, & intellectiua: non de his, quæ sub vna specie sunt.

Ad 2. Ad secundum dico, quòd qualitas operationis non solùm indicat substantiæ diuersitatem, sed aliquãdo existente eadem substantia, & agente indicat diuersitatem instrumenti: & sic fit in præsenti. Idem enim aliquando malè, aliquando benè scribit, cùm calamus non vno modo aptus est.

Ad 3. Ad tertium diximus, animas se ipsis differre: & quamuis non se ipsis differrẽt, nihil argumentum concluderet: quia possent differre penes diuersa corpora, in quibus sunt, vel fuerunt: vel melior est prior solutio.

Ad 4. Ad quartum, nihil incõueniens est dicere, quantum ad substantiam, animam Christi esse æqualem alijs, cùm certum sit quantum ad substantiam esse inferiorem Angelis: tamen gratia omnẽ excedit creaturam etiam & gloria.

Et ad articulum illum Parisiensem responderi solet, non transire articulos illos vltra Sequanam, quod est ipsorũ Parisiorum flumen. Cæterùm responderi potest non fuisse in illo articulo de anima Christi & Iudæ id definitum, sed in genere, vt ex ipso articulo constat: si quis assereret hoc, quod incõueniens est, ponere aliquos Intellectus nobiliores alijs, sit error: quod verum est, de angelis & hominibus, & inter ipsos angelos diuersæ speciei.

Illa verò de Iuda fuit ratio solum, non definitio articuli, vt ibidẽ constat. Rationes autem, & quæ obiter dicuntur, in illis præsertim articulis eius vniuersitatis, non sunt Fidei Catholicæ.

Tertiò respondemus, nobiliorẽ fuisse, non substantialiter, sed in donis naturalibus, accidentalibus, vtpote ingenio, memoria, iudicio, & optima corporis temperie, ex qua hæc pendebant ex parte: & prætere a multo plus supernaturalibus donis, quę etiam perficiunt naturam: & si ita intelligatur, verus erit articulus, & ea ratio, non aliter.

Caput sextum.

Indiuisibilium igitur intellectio. Tex. XXI.

Quòd duplex sic Intellectꝰ in actu, seu duplex intellectus operatio simplex & cõposita.

Incœperat tractare de Intellectu actu, textu præcedenti: nunc prosequitur idem, ac modò duplicẽ Intellectum in actu distinguit, & simplicem, & compositum, iuxta operationem simplicẽ & compositam. In textu igitur isto distinguit duas has Intellectus operationes. Alteram simplicem, qua res ipsas appræhendimus tantùm, quæ dicitur intellectio indiuisibilium. Alteram, qua ipsas res conceptas componimus: quod fit, dum mente propositionem facimus.

Inter

Discrimẽ vtriusq; Inter has duplex ponitur discrimen. Alterum est, quòd in prima operatione
1. non inest vlla falsitas: at in secunda verum est, vel falsum: non enim Intellectus falli dicitur quousque componat, & copulet
2. vnam rem conceptam alteri. Altera est, quòd prima operatio præcedit secundam: non enim componimus, nisi quæ prius simpliciter appræhendimus. Habetque se Intellectus in hoc, sicut natura in generatione animalium, vt dicebat Empedocl. qui putauit quòd natura prius fecit membra per se, vt caput, manus, & reliqua, postea per concordiam fuerunt coniuncta. Sic Intellectus prius diametrum per se cognouit, & incommensurabile per se, postea copulauit diametrũ esse incommensurabilem.

Si autem factorum, aut futurorum. Tex. XXII.

Progreditur in eodẽ discrimine ostẽdendo in cõpositione & diuisione inesse falsitatẽ posse duplici de causa.

Ostenderat falsitatem in compositione esse, eaque erat ratione rerum cõceptarum. Cùm enim componimus, quæ non componenda sunt, vel diuidimus, quæ non diuidenda, falsum dicimus. Vt si hominem non esse animal, vel cygnum esse nigrum dicamus. Nunc ostendit etiam alia causa posse falsitatem inesse in compositione, putà, cùm conceptus quidem benè coaptati sunt, tamen tempus verbi nõ ita: vt si dicas de eo, quod modò incipit esse album, quod fuit albũ: vel de eo, quod fuit dicas, quòd erit. Et hic est sensus horũ priorum verborum. Si, inquit, tempus futurum, vel præteritum cointelligens, fuerit Intellectus, tunc, supple etiam, inest falsum.

Statim autem, quod dictum erat, clariùs distinguit, repetitque in compositione esse falsum, & non alibi: & per compositionem, affirmationem intellige, per diuisionem verò negationem. Idcirco dicit, quòd omnia per diuisionem contingit dicere, idest, quæ affirmata sunt, negari possunt. Dicit etiam vlteriùs, falsum non solùm inesse ratione compositionis, vel diuisionis, sed etiam ratione temporis, vt dictum est: causa autem compositionem hanc faciens, est Intellectus.

Indiuisibile autẽ quoniã dupliciter. Tex. XXIII.

Particulariter nunc de priore operatione Intellectus tractat, quia simplicia, quæ indiuisibilia vocat, intelliguntur: distinguitq; ista indiuisibilia esse tria. Primum est aliquod totum, quod partes habet, sed per modum vnius intelligitur, quod vocat continuum, & longitudinem, & dicitur indiuisibile actu, quia actu non est diuisum, potest tamen diuidi. Et per hoc indiuisibile debes intelligere quodcunque complexũ, quod per modum vnius appræhenditur, vt animal rationale, homo albus, vir iustus, & alia. Tractat ergo quomodo Intellectus ista appræhendat.

De simplici operatione Intellectus qua indiuisibilia cognoscit. Tria esse indiuisibilia. De primo indiuisibili, id est, de toto, & quo intelligatur.

Et quidem hoc totum tripliciter potest intelligi. Primò, vt totum quoddam tantùm non diuidendo in partes, secundò diuisim intelligendo partes: tertiò omnes simul partes intelligendo.

Tripliciter potest intelligi totum.

1. Si primo modo consideretur, tunc habet rationẽ indiuisibilis actu, & sic in tempore indiuisibili intelligitur, id est, non intelligitur aliquid illius in parte temporis vna, aliud in altera: sed in quacunque parte totum, & rationem huius dat: quia tempus correspondet diuisibili magnitudinis. Cùm igitur magnitudo, seu totum aliud non diuidatur Intellectu, nec tempus diuidetur, sed in toto aliquo tempore, & in quacunque parte illud totum simul intelligitur.

Probat iterum: quia si tempus diuideretur in vna parte, aliquid illius totius intelligeretur, in altera aliud: & hoc non ita est. Vt enim diximus, totum, vt quoddam vnũ indiuisum consideratur. Ergo in tempore indiuisibili.

Et notandum hic, vocare tempus indiuisibile non solùm instans, sed etiam tempus, quod non diuiditur secundum diuisionem rei intellectæ. Nota.

Statim declarat, quomodo intelligit tale totum: cùm seorsum partes intelligit. 2. Dicitque, quòd, cùm Intellectus seorsum partes intelligit, tunc diuiditur tempus, vt in quacunque parte temporis pars distincta intelligatur: omnes autem simul, 3. quod erat totum tertio modo, omnibus etiam partibus simul illius temporis intelliga-

telligantur. Sic ergo percipitur primum simplex, & indiuisibile.

Quod aūt non secundū quantitatē.
Tex XXIIII.

De secundo indiuisibili secūdum formam, & qūo intelligatur.

Modò tractat secundum indiuisibile, quod est secundum formam, id est, est aliqua res simplex, vt homo, ignis, animal, & alia: & talia dicit Intellectum intelligere intellectione indiuisibili, & tempore indiuisibili: non enim partes habēt, sicut priora, secundum quas intellectio, & tempus diuidi possint.

Reiicitur obiectio.

At quia posses dicere, ista partes habere: ignis enim, & homo, & alia, diuisibilia sunt: similiter & ipsum tempus diuisibile est. Respondet ad hoc, tam ista, quàm ipsum tempus esse diuisibilia, sed secūdum accidens, & non vi quantum talia sub intellectione sunt, sed quantum indiuisibilia.

Nota.

Est autem notandum verbum, (Quod intelligit.) debes enim per hæc intelligere rem, quā Intellectus intelligit: hæc enim dicitur diuisibilis per accidens, & non, vt talis est, cognoscit modò, sed, vt indiuisibilis.

Dubiū 1. & eius responsio.

Dices, Quare vocat tempus diuisibile per accidens? Respondeo, quia de intelligenda illa singula vnum sufficit instans, quòd si durat intellectio per tempus, id est, per accidens.

Dubiū 2. & eius responsio.

Posses etiam dubitare, an sit in tempore, aliquod indiuisibile. Respondet esse quidem, sed non separatum, sicut in ipso continuo, & linea, vt dictum est alibi. Est ergo notanda expositio: locus enim hic obscurissimus habetur.

Punctum autem, & omnis diuisio.
Tex. XXV.

De tertio indiuisibili non solū actu, sed potentia, & qūo intelligatur.

Tractat nunc de tertio indiuisibili, scilicet, quod est indiuisibile non solùm actu, sed potentia, quale est punctum, quod dicitur diuisio, quia per id continuantur, & diuiduntur partes: similiter de nunc in tēpore dicendum est. Hoc ergo indiuisibile non per se appræhenditur, sed per contrarium. Per negationem enim cōtinui percipitur indiuisibile, sicut priuatio per positiuum, vt malum per bonū, nigrum per album: id est, tenebræ, quæ priuatio est, per lucem. & sic intellige exemplum: nigrum enim positiuum est.

Statim declarat hunc cognoscendi modum esse Intellectus, qui est in potentia, & cui res intellecta inest potentia. At si quis Intellectus est, cui nō est contrarium, id est, cui nihil inest potentia, talis per se ipsum omnia intelligit, & actus est, ac separatus: & iste Intellectus est diuinus, vt omnes exponunt.

Est autem dictio quidem aliquid.
Tex. XXVI.

De cōposita operatione Intellectus, qūo in ea sit veritas & falsitas.

Postquam de simplici operatione dixit, regreditur ad compositam, quam dictionem vocat, quę est affirmatio, vel etiam negatio alicuius de aliquo: & hanc dicit omnem esse veram, vel falsam: non tamen Intellectus omnem simplicem operationem. Intellectus enim, qui est circa quid est, id est, circa rem ipsam, vt pòst declarabitur, non errat, sed semper est verus: sicut visus circa proprium obiectum semper est verus. In applicatione verò obiecti, vt quòd hoc, vel illud sit coloratum, errat, vt diximus superiùs. Sic Intellectus circa quid est, non errat, nisi tantùm in compositione.

Nota.

Et nota, Intellectum hic sumi, vt compræhendit tam eum, qui est in prima operatione, quàm in secūda, ob id dixit, quòd nō omni Intellectui semper inest verum.

Statim addit hæc verba, (Sic se habent, quæ sunt sine materia:) quorū sensus est, vt notat S. Thom. quòd sic se habent Intelligentiæ separatæ in sua cognitione, sicut nos in prima: nunquam enim errant. Alij aliter exponunt.

Caput septimum.

Idem aūt est, quæ secundum actum.
Tex. XXVII.

Comparatio Intellectus actu, & Intellectus potentia.

CVM de Intellectu actu tractauerit, nunc ipsum ad Intellectum potentia comparat: ponitque differentias duas. Altera est, quòd Intellectus actu, est idem cum re. Altera quòd Intellectus actu posterior est Intel- 1. 2.

lectu

lectu potentia in vno, & eodem: tamen vniuersaliter non est: quia ante quemcunque intellectum potentia datur alius in actu, vt notum est. Ante quemcunque Intellectum potentia discipuli, praecessit alius in actu magistri docentis. Hoc autem partim declaratum est superius, & magis inferius examinabitur, atque haec de Intellectu in actu.

An compositio Intellectus sit vnicus ipsius actus. Quaest. XIX.

Sensus quaestiõis. SEnsus hui⁹ difficultatis iste est, an cùm Intellectus percipit aliquam propositionem, scilicet, Homo est animal: id faciat vnico actu, & operatione simplici, an multis singulis correspondentibus singulis vocibus, & rebus compositis.

Nota duplicẽ esse propositionem mentalem. Est autem notandum, aliquos distinguere duplicem propositionẽ mẽtalem. Vna dicitur iudiciaria, quae non est aliud, quàm iudicium, quo assentimus compositioni vel propositioni alicui, vt cùm iudicamus mente hominem esse animal. & hanc dicunt esse vnum actum simplicem, nec de ea est dubium. Altera dicitur apprehensiua, vt cùm Intellectus apprehendit ante iudicandam propositionẽ: & de hac dubium est, putantq; non esse vnũ actum Intellectus, sed multos simul, sicut sunt multae voces. Haec autem difficultas est eadem cum illa, an propositio mentalis apprehensiua sit vnica simplex qualitas, scilicet vnicus Intellectus actus, an potius multi simul.

1. Argu. q̃ nõ sit vnus actus. Videtur autẽ, quòd non sit vnus. Primò autoritate, tex. 21. dicitur secunda operatio Intellectus compositio multorum conceptuum: at conceptus actum ipsius Intellectus significat: sunt ergo multi actus.

2. Argum. Probatur secundò. Conceptus seu actus Intellectus respondet vocibus, vt dicitur 1. Periher. sed vocalis propositio non est vna vox, sed multae: nec ergo mentalis erit vnus actus, sed multi.

3. Argum. Probatur tertiò. Propositio in mente successiuè producitur: non enim in vno instanti tota profertur, nec percipitur: ergo sunt plures actus. Vnus enim in vno instanti producitur.

4. Argum. Probatur quartò. Videtur hic diminutus Arist. non enim meminit alterius operationis Intellectus praeter compositionẽ scilicet rationalis.

Circa huius dubij dissolutionem, notandum primo actum Intellectus, quo rẽ apprehendimus, multa sortiri nomina: dicitur enim simplex, & prima operatio dicitur notitia, quasi ea noscam⁹: dicitur etiam intentio formalis, quasi sit forma qua mediante Intellectus formaliter est intendens, & cognoscens: sicut per operationem res formaliter dicitur operans: dicitur & conceptus formalis, quasi forma, qua res concipimus: est enim actio in ipso existens Intellectu. 1. Funda. Multisnominib. vocari actũ intellect⁹ quo rẽ apprehendimus.

Notandũ & secundò, quòd addidimus illud verbum, Formale: nam res ipsa per talem actum cognita, dicitur etiam conceptus obiectiuus, quasi obiectum conceptum, & cognitum, dicitur etiam intentio obiectiua ob eandem causam: & hac vocabulorum diuersitate Logici frequenter vtuntur. 2. Funda. Cur dicatur conceptus formalis & obiectiuus.

Notandum & tertiò. Actum primum Intellectus non dici simplicem, eo, quòd res apprehensa sit tantùm vna: contingit enim esse multas, vt dicemus: sed quia per modũ vnius apprehenduntur: vnde cùm hominem album per modum vnius apprehẽdo, dicitur talis apprehẽsio simplex operatio: hoc tamen meliùs in conclusionibus explicabitur. 3. Funda. Qũo dicatur act⁹ intellectus simplex.

Sit igitur prima conclusio probabilis. Propositio apprehensiua est vnicus actus simplex Intellectus, id est, cùm Intellectus hanc propositionem apprehendit, vnico actu totam apprehendit. 1. Conclu. Propo. apprehensiua est vnus actus simplex intellectus.

Aduerte verò, quòd nõ nego, priùs singulos actus habuisse singulorum terminorum & rerum significatarũ: priùs enim Intellectus hominem, & Animal, & Est, singulis conceptibus percipit: tamen nullo illorum nec omnibus simul tem totam seu propositionem, vt propositionem apprehendit, nisi vnico alio actu superueniente. Explicatur concl.

Hoc manifestè probatur. Primò autoritate, tex. 23. docet Arist. quòd cùm totum aliquod habens partes, vt totum, & vt vnum quoddam considerat: tunc vno eodemque tempore totum percipitur: talis est propositio. Primo ab autoritate Arist.

Probatur secundò. Propositio non est 2. Ratio.

tantùm illa tria, sed simul dicit vnionem quandam ipsorum: sed nullus conceptus illorum, quæ sunt circa partes, nec omnes simul apprehendunt illum vnionis modum: ergo vnus est alius conceptus, quo propositio, vt vnum quid, apprehenditur.

3 Ratio. Probatur tertiò. Quia cùm prius natura sit propositio mentalis, quàm vocalis, erit magis vna: principium enim minus est multiplex, quàm quæ à principio procedunt: erit ergo vnus actus Intellectus apprehendens totum id, quod tribus vocibus explicat, vel pluribus.

4 Ratio. Probatur quartò. Quia experimur aliquos terminos omnes alicuius propositionis apprehendisse, adhuc tamen nondum propositionē percepisse: quia defuit actus, quo omnia, vt vnum, apprehenderētur: vnus est ergo actus, quo tota propositio, vt talis est, apprehenditur ab Intellectu.

2 Conclu. Propō n ē talis nōso lum est apprehēsio, sed ēt iudicium. Secunda conclusio. Propositio mentalis non solùm est apprehensio, sed etiam iudicium. Hæc est iuxta communem modum loquendi multorum: putant enim esse propositionem apprehensiuā in mente, vt assensum quoque seu iudicium, quo ipsa apprehensio iudicatur. Et id meritò, quia componere, vel diuidere non solùm ad apprehensionem, sed etiam, ad iudiciū pertinet.

Nota. Explicatur & probatur conclusio. Vbi notandum, quòd propositio potest ad Intellectum dupliciter cōparari. Vno modo tanquàm obiectum purum, quod ab Intellectu percipitur, sicut alia simplicia: & sic dicitur esse in apphensione: & ita talis apprehensio dicenda est propositio mentis: nam in compositione & propositione semper verum, vel falsum inesse docet Arist. & talis apprehensio in seipsa, antequàm ab aliquo iudicetur, vt v.g. quòd astra sint paria, vera, vel falsa est.

Altero modo comparatur ad Intellectum velut effectus, quasi ipse Intellectus sit, qui cōponat vel diuidat iudicando sic esse, vt illa prima dicitur propositio apprehensiua, vel nō sic esse, vt cùm assentit vel dissentit: nam sic videtur ex se propositionem quandam facere, & talis actus est etiam vera mentis propositio, in qua existit quoque verum, vel falsum. Nam si assentit veræ apprehensioni, verus est assensus: & si dissentit ei, erit falsus: & contrà, si apprehensio est falsa in se propositio, & tamen ei dissentit, erit verus assensus: si esse assentit erit falsus. Vnde apprehensione propositionis existente vera, contingit iudicium esse falsum, vel verū: & similiter existente falsa apprehensione, contingit verum, & falsum esse iudicium. Quamobrem vtraque est propositio, si quidem vtraque est vera, vel falsa, & vtraq;, licèt diuerso modo componit, & diuidit. & vtraque dicitur compositio, quamuis simplex actus sit, ab affectu & significatione: nam illa apprehendendo, ista iudicando faciūt compositionem, vel diuisionem.

Tertia conclusio. Ratiocinatio ad compositionem reduci potest: non enim est aliud quàm vna hypothetica propositio, & totum iudicium, quòd hoc inferatur ex alio: totum autem iudicare, etiam componere est. 3 Concl. Rōcinatio ad cōpositionē deduci potest.

Nec audiendus est Philop. in hac parte, qui putat esse duas distinctas animæ potentias, quibus apprehendimus, & componimus. Non enim ita est, sed ad vnam eandemque pertinent. Non enim componeret potentia, nisi composita apprehenderet, & cognosceret: aliter incognita copularet, quod esse non potest. Superest ad argumenta respondere. Nota.

Ad primum dico, conceptum in textu significare rem ipsam conceptam, & cognitam: & sic vnico actu Intellectus multa cognoscuntur per modum vnius. Ad 1.

Ad secundum, potius est contra ipsos. Nam sicut vocalis propositio non est tres voces tantùm, sed totum compositum ex ipsis: ita in mente præter tres conceptus erit vnus alius, quo propositio, vt vnum quid percipitur. Ad 2.

Ad tertium dico, illam successionem prouenire, quia antequàm Intellectus apprehendat prolatum propositionem totam, procedunt cōceptus singularum partium, vt dictum est. Ad 3.

Ad quartum, iam dixi reduci ad compositionem.

An, quid est, sit obiectum primum Intellectus. Quæst. XX.

Difficultas ista est supra tex. 26. vbi Arist. docet Intellectū nō decipi circa quid est tanquam circa propriū obiectum, sicut nec visus circa colorem. Occasio quōnis.

Aduerte

Nota primò intentionem & scopum qõnis.

Aduerte autem, quòd non hic petimus de primitia generationis, scilicet, ꝙ ens sit prius cognitum ab Intellectu, an vniuersale magis, an minus vniuersale, vel singulare: hoc enim 1. Physi. disputatum est: sed petimus de primo obiecto adæquationis, quod cōprehendit adæquatè intelligibilia, & sub cuius ratione ab Intellectu percipiuntur, quòd se habeant ad Intellectum, sicut color ad visum.

Not. secūdo interpretationē textꝰ Arist. q̄ difficultatē facit.

Aduerte etiam, multos per Quid est, in illo tex. intelligere definitionem, & naturam rei, quasi hoc sit obiectū Intellectus: & iuxta eā interpretationē difficilis est quæstio, quomodo id veritate habeat.

1. Argum.

Est igitur primū argumentum ex 2. de anima tex. 66. Visibile est obiectum visus: ergo intelligibile erit obiectum Intellectus: nam inter sensum, & Intellectum est proportio.

2. Argum.

Probatur secundò. Obiectum Intellectus debet comprehendere omnia, quæ ab Intellectu percipiuntur: sed Quid est, non comprehendit omnia, sed potius ens: non enim Intellectus tātùm rei naturam, sed etiam passiones & accidentia percipit: ergo ens potiùs, quā Quid est, erit obiectū.

3. Argum.

Probatur tertiò. Id est obiectum Intellectus, in quo distinguitur à voluntate, quæ sibi est proxima, scilicet in eodē subiecto proximè: sed in hoc est distinctio, ꝙ cùm vtraque sint circa ens, Intellectus est circa verum, voluntas circa bonum: ergo verum erit obiectum Intellectus.

4. argum.

Probatur quartò. Id videtur obiectum intellectus, quod opponitur obiecto sensus: sed sensus obiectum est singulare: ergo intellectus obiectum erit vniuersale.

In hac quæstione si qua est discordia, potius est in verbis, quàm re: est enim perplexa multum propter varios loquendi modos: qui tamen re non discrepant: ideo explicanda est in præsenti, & sic dirimenda.

1. Fun. De apprehensione & iudicio intellectꝰ & vtriusque obiecti.

In cuius declarationem aduertè primò, intellectum duplicem operationem exercere circa suum obiectum. Altera est simplex apprehensio, & simplex cognitio ipsius, in qua nihil veri, vel falsi inest. Altera est composita apprehēsio, & iudicium, & assensus, vel dissensus, quæ etiam compositio, & diuisio dicitur: in quibus iam verum, vel falsum inest.

Hæc autem, quæ à vobis apprehenduntur, sunt in triplici differentia. Quædam sunt simplices naturæ, vel res: vt homo, animal, album. Quædam sunt cōposita, vt animal rationale, homo iustus; quædā sic composita, vt habeant verbum, sintq́; propositio, vt homo est animal, Deus est iustꝰ: & circa ista tria versatur apprehēsio.

Iudicium tamen, quod apprehensionē præsupponit, versatur tantùm circa hanc tertiam apprehensionem, non circa alias: nam iudicium est compositorum, & propositionum.

Vnde colligitur, adęquatum obiectum iudicij esse minus quàm obiectum apprehensionis, quantum ad modum obiectus: quamuis enim de ente iudicemus, non tamen, nisi de composito: at omnia apprehendimus.

2. Fun. Triplex potētię obiectū, motiuū, & terminatiuū, & motiuū ac terminatiuū simul.

Aduerte secundò. Alicuius potentiæ triplex potest esse obiectum. Vnum motiuum, & terminatiuum: Alterum terminatiuum, sed non motiuū: potest etiam esse aliud motiuum, sed non terminatiuū. Id dicitur motiuum & terminatiuū, ꝙ mouet potentiam cognoscitiuam imprimendo sui speciem, & cognoscitur etiam ab illa potentia. Vt lapis visus à me, mouet visum meum, & visio in ipsum terminatur. 1.
Terminatiuum, sed non motiuum est, quod à potentia percipitur, sed non mouet ipsam per speciem. Verbi gratia, Aestimatiua bruti recipit speciem alicuius animalis, & per illam percipit sibi inimicum: tunc inimicitia est terminatiuum obiectum: sed non motiuum, quia non impressit ipsam speciem: sed cognita est à potentia. 3.
Motiuum & nō terminatiuum est, quod mouet, sed non cognoscitur à potentia: & huius exemplum ponetur pòst in conclusione. Hęc omnia intellectui adaptanda sunt.

3 Funda. Aliud esse obiectum, aliud circūstantiā seu condōnem obiecti.

Aduerte tertiò, aliud esse obiectum, aliud conditionem, seu circunstantiam obiecti. Obiectum est, quod mouet potentiā ad agendum: conditio verò est id sine quo non esset actio. Et exemplum est in naturalibus. Obiectum calefactionis est aqua, vel quod calefit: conditio est quòd sit approximatum. Vlterius, obiectum visus est color: conditio est, quòd sit in singulari vt inferiꝰ declarabitur. similiter quod sit visibilis, vnde visus non percipit singulari-

tatem, nec visibilitatem, sed colorem: quia potentia non circa conditionem, sed circa obiectum operatur.

1 Cōcl. obiectū motiuū intellect. in corpore existentis est ens sensibile. His suppositis, sit prima conclusio. Obiectum motiuum intellectus, dum est in corpore, est ens, non quocunque, sed sensibile, siue singulare, siue vniuersale. probatur. Illud est motiuum obiectum, quod speciem imprimit: sed nullum ens, nisi sensibile sui imprimit speciem in intellectu nisi sensibile: ergo solum illud est motiuum. Minor probatur: quia non mouetur intellectus nisi à phantasmate: at phantasma tantum est rei sensibilis.

s Ratio.

Nota. Nota hic, quòd res sensibilis potest dici obiectum motiuum, & terminatiuū, quia ipsius est species, & ab intellectu percipitur: at ipsum phantasma, quod est in sensu, posset dici motiuum tantum, quia imprimit speciem non ad cognoscendum ipsummet phantasma, sed rem ipsam, cuius est phantasma.

2. Cōcl. obiectū intellect. comprehendens terminatiuum & motiuum est ens vniuersaliter sumptū. Secunda conclusio. Obiectum intellectus comprehendens motiuum & terminatiuum, est ens vniuersaliter sumptum complectens materialia, & immaterialia. Nolo dicere, quòd intellectus dum est in corpore, intelligat distinctè intelligētias. hoc non ita est, sed quòd intelligit illas saltem confusè, & conceptu connotatiuo.

Explicatur & probatur cōclusio. Sat tamen est, quòd cognoscat intellectus omne ens, quocunque modo id eueniat: non enim de modo hic disputamus, sed de re cognita: at experientia constat, quòd & Deum, & Intelligentias, & alia omnia intelligimus: ob id obiectum vniuersale Intellectus dicimus esse ens absolutè.

Nota. Verum quidem est, differentiam esse. Nam sensibilia percipiuntur à nobis specie propria, ideoque ipsa sunt obiecta motiua & terminatiua: at immaterialia, & insensibilia non propria specie, sed aliena cognoscuntur: ob id terminatiua tantùm obiecta dici debent.

3. Concl. Cōditio obiecti intellectus est multiplex. Tertia conclusio. Conditio obiecti Intellectus multiplex est.

Pro declaratione repete, quod diximus in tertio notabili, aliud esse conditionem, aliud obiectum, & inuenies triplicem conditionem in obiecto Intellectus. Prima est vniuersalitas. Vt enim ens ab Intellectu percipiatur, debet esse abstractum à singularibus: ac ob id vniuersalitas dicitur esse conditio: sicut in sensu conditio obiecti est, quòd sit in singulari. Hoc autem est apud eos, qui tenent Intellectum non percipere nisi vniuersalia: nos verò, qui dicimus etiam percipere singularia, dicemus, quòd non tantùm conditio est vniuersalitas, sed etiam singularitas. Vnde, cùm dicitur Intellectus cognoscere vniuersale, non intelligas, quòd semper cognoscat vniuersalitatem, sed quòd cognoscit ens cum hac conditione, quòd sit in vniuersali, vel singulari. Nota

Alia conditio est intelligibilitas. Non enim cognoscitur, nisi quod est intelligibile: sicut non videtur nisi visibile, scilicet ens percipitur cum hac conditione, quòd sit intelligibile: sicut etiam dicimus, Ignis comburit sibi proxima. 2.

Tertia est veritas tam simplex, quàm complexa, quæ est in propositione. Eo enim, quòd Intellectus intelligit ens simplici cognitione, efficitur ei similis per speciem, quæ similitudo dicitur veritas: & eo ipso, quòd iudicat, resultat veritas, vel falsitas. Vnde omnia ista, vniuersale, intelligibile, verū, nō sunt obiecta Intellectus adæquata: non enim est aliud, nisi ens: sed dicuntur: ista, seu explicant obiectum cum conditione, & circunstantia, quæ concurrit, quādo Intellectus percipit suum obiectū. 3.

Aduerte etiam, quòd inter has circunstantias seu conditiones, quædam sunt antecedentes actum Intellectus circa obiectum, vt intelligibile: antè enim quàm ea intelligatur, est ista conditio, quod sit intelligibile. Apud eos verò, qui putant vniuersale tantùm cognosci ab Intellectu & fieri per intellectum agentem, vniuersalitas est conditio antecedens: quia priùs abstrahitur per agentem, quam intelligatur à possibili. Tamen secundū nos, qui putamus Intellectum cognoscere singularia, non ita est, sed singularitas est cōditio antecedens: quia verò vniuersale fit à possibili, dicimus esse inter alias conditiones, quæ dicuntur consequentes actū Intellectus: ex eo enim, quòd Intellectus percipit naturam, consequitur, quòd dicatur vniuersalis, quia percipitur non perceptis singularibus: & ista est conditio consequens ex parte obiecti. Cōparantur conditiones obiecti ad obiectum ipsum.

Est etiam conditio consequēs veritas: eo enim quòd intelligit rem, siue apprehenden-

hendēdo, siue iudicando, dicitur verum: si fuerit in apprehensione, est verum transcendētale; si in iuditio, est verum logicū, similiter etiam, & falsum.

Discrimē intellect. à sensu in cognitiōe horum cō ditionum obiecti. Nota etiam, quòd non sic se habet Intellectus circa suas conditiones, sicut sensus. Sensus enim non percipit suam conditionem. Visus enim videt colorem, at non visibilitatem, nec singularitatem: at intellectus est tam amplæ cognitionis, vt se cōuertat, & reflectat ad conditiones intelligendas, & percipit vniuersalitatem, singularitatem, intelligibilitatē, ac veritatem, & omnia alia, ac ex conditione facit sibi obiectum per actus reflexos, & secundos.

4. Concl. Obiectum intellect. quantum ad iudiciū est ens cō plexè sumptum. Quarta conclusio. Obiectum Intellectus quantum ad operationem iudicatiuam, est ens complexè, & in propositione sumptum. Hæc manifesta est ex dictis. Superest argumēta soluere, quorum solutio ex dictis est manifesta.

Ad 1. Ad primum respondeo, quòd tam visibile in visu, quàm intelligibile in Intellectu non solum dicunt ipsum obiectū formale, sed simul important conditionem antecedentem: at nos de obiecto formali petimus.

Ad 2. Ad secundum simili modo dicimus, etiam verum dicere obiectum, scilicet ipsum ens, cum conditione tamen consequēte, & fortasse non sic se habet verum ad Intellectum, sicut bonum ad voluntatem. Nam bonum mouet voluntatē, sicut ens Intellectum: verum autem dicit obiectū cum conditione: non enim est veritas ratio, quæ mouet Intellectum semper, sicut bonitas est ratio mouendi voluntatem.

Ad 3. Ad tertium nos quidem fatemur ens esse obiectum adæquatum: nec Arist. per Quid est, intelligit definitionem, sed ipsam rem, vt simplici apprehensione cognoscitur. Si enim diceret ens, comprehenderet obiectum operationis iudicatiuæ, & non semper esset verus. Vt autem Arist. manifestaret se loqui de obiecto Intellectus, quòd substat simplici operationi, dixit, Quid est: nam ista operatio non errat, sicut nec sensus: est igitur Quid est, ens cognitum prima operatione intellectus.

Ad quartum patet solutio ex dictis. Vniuersale enim dicit obiectum cum conditione.

Videtur autē sensibile ex sensitiuo.
Tex. XXVIII.

De Intellectu in actu suum huc vsque instituit sermonem Aristotel. à tex. 20. nunc de Intellectu practico, & speculatiuo, qui sunt species Intellectus in actu, tractat: incipitque à practico. Deintelle ctu practico & speculatiuo.

De quib. & quo a. gat Arist. Et cùm sensus, ac Intellectus proportionem quandam habeant, per sensum explicare aggreditur, quod intendit.

Quædā q in sēsu reperiūtur in quib. assimilatur intellectui. In primis ergo aliqua, quæ in sensu sunt, enarrat. In primis hoc inest sensui, vt ad actum ex potentia reducatur ab ipso obiecto sensibili. Nec ob id intelligēdum est, ipsum sensum alterari propriè, aut pati seu moueri: nō. n. ista operatio est motus qualiter definitus est 3. Phys. tic. illic. n. est 1. cum aliqua corruptione motus: at hic non est, nisi operatio perfectiua absq; vlla destructione: idcirco alio nomine vocari debet. Quidquid igitur sit, saltem sensibile educit ad hunc actum ipsum sensum: atque hæc est prima cognitio partis sensitiuæ, q̄ est apprehensio & cognitio simplex obiecti sui, assimilaturque apprehensioni Intellectus, quam vocat dicere, seu intelligere.

Inest secundò alia operatio sensui, scilicet percipere sensibile sub ratione conuenientis, vel disconuenientis, iracundi, vel molesti: quod fit per Aestimatiuam: & in hac operatione assimilatur Intellectui affirmanti, vel negāti: non quòd sensus affirmet, vel neget, sed quia operatur ad modum Intellectus componentis. Intellectus enim affirmans, vnum alteri componit: sensus autem per hāc operationem sensibile sub ratione iucundi, vel molesti percipit: videturque iucundum componere cū obiecto: post hoc statim sequitur appetitus, scilicet prosecutio, vel fuga. Sensatio enim iucundi, vel molesti, appetitū sensitiuum mouet, siue ad prosequēdum, siue ad fugiendum, quod iudicat. 2.

Et est delectari, aut dolere.
Tex. XXIX.

Prosequitur explicare tertium, quod inest sensui, id est, mouere, & causare, appetitum in actu, dicitq; non esse aliud dolere, aut delectari: fuga, vel appeti- 3.

tus, id est, prosecutio & desiderium in actu nil aliud, inquam, ista esse, quàm motum sensus agentis, & cognoscentis bonum, vel malum, vt talia sunt.

Addit etiam vnum, quod potentię istę appetitiuæ, scilicet appetitiuum, quod est circa bonum, fugitiuum, quod est circa malum, non differre subiecto inter se, nec à sensitiuo, vt putabat Plato, qui sensitiuū in corde, appetitiuum in iecore posuit: nō autem sic subiecto differre putandum est, sed ratione & definitione, cum tamen in vno subiecto proximo sint. Hæc sunt, quę sensui insunt.

Cogitatiuæ aūt animæ phantasmata.

Tex. XXX.

Applicantur illa quę conueniunt sensui ipsi intellectui.

APplicat Intellectui, quæ dixerat de sensu. In primis phantasmata sunt Intellectui, quem vocat animam discursiuam, quia intellectus practicus discursiuus est: sunt igitur phantasmata Intellectui, sicut sensibilia sensui: vt enim sēsibilia agunt in sensum, ita phātasmata in Intellectum.

De practico intellectu. Quis sit.

Inest etiam aliud Intellectui, iudicare obiectum apprehensum esse bonum, vel malum, sed per propositionem & non sicut sensus facit: & ad talem Intellectum mouetur appetitus, & ille Intellectus dicitur practicus, putà, qui motiuus est ipsius appetitus. Ex hoc vnum sequitur, quod sicut in sensu nunquam est iudicium boni, vel mali, nisi præcedente sensibili: ita nec est talis Intellectus practicus sine phantasmate præcedente. Vide, quòd non generaliter loquitur Arist. sed de practico Intellectu, qui est ad operandum.

Sicut .n. aer pupillam huiusmodi.

Tex. XXXI.

Quō se habeat practicus intellectus pportionea ad sensum.

NVnc qualiter se habeat iste Intellectus practicus, explicat adhuc per similitudinē ad sensum. Vultq; docere sicut est vnº communis sensus, qui patitur ab omnibus sensibus exterioribus, ita Intellectus, qui patitur ab omnibus phantasmatibus.

Dicit ergo, quod obiectum agit in pupillam, & quodque aliud in suum exteriorem sensum: tamen singuli exteriores sensus agunt in vnum communem, & vltimum, qui est velut ipsorum medietas, qualis est sensus communis, vel imaginatio, ac ob id superiùs tex. 29. vocauit sensitiuā medietatem. Hunc sensum dicit esse vnū re, tamen ratione plures, quia sic est vnus, vt sit etiam multorum terminus, & principium, vt diximus superius, atque hoc sensu calidum à dulci distinguimus, differentiam q; diuersorū sensibiliū percipimus.

Et hoc vnum proportione.

Tex. XXXII.

Applicat, q̄ dixerat. Nota.

APplicat quæ dixerat, dicens, quòd hæc, scilicet Intellectus, & sensus communis, sunt vnum proportione, seu numero. Per proportionem intelligit similitudinem in communi: per numerum intelligit similitudinem, quam nos dicimus proportionalem.

Et sensus est, Intellectum & sensum esse similes in proportione, quam habent vterq; ad suum obiectum, scilicet Intellectus ad phantasma, & sensus ad sensibilia omnia externa, vel quam habent sensibilia inter se. Vt enim se habent sensibilia ad sua phantasmata: sic sensus communis ad Intellectum seu imaginatiua. Modò enim non distinguit communem ab imaginatiua.

Rō q sit vnº intellect. practicus re & multiplex rōne

Ad hoc autem ostendendum vtitur ratione sumpta ex sensibilibus, parumq; referre dicit, siue sensibilia sint vnius sensus, siue diuersorum exteriorum. Est igitur argumentum. Sicut se se habet album ad nigrum: ita se habet phantasma albi ad phantasma nigri: ergo permutando, sicut se habet album ad suum phantasma, ita nigrum ad suum. Si igitur phantasma albi, & nigri vni insunt, & circa vnam potentiam versantur, sicut album & nigrū, illa potentia erit, sicut ista, sed ista, quæ est sensus communis, vna est re, plures ratione: ergo Intellectus respectu phantasmatū etiam erit vnus re, & plures ratione, id est, percipiet omnia, quæ ab alijs sensibus proueniunt: vnde nunquam percipiet, nisi in phantasmate: sicut nec communis sensus, nisi per exteriores.

Notā.

Quia autem exemplum posuit de albo, & nigro, quæ ad vnum videbantur pertinere sensum, dicit idem posse dici de albo, & dulci, & de sensibilibus diuersis.

Nota

Nota 2. Nota præterea per A, album, per B, nigrum, per C, phantaſma albi, per D, phantaſma nigri, intelligi.

Cōcluditur quid ſit intellectus practicus. Eſt igitur Intellectus practicus vna potentia, quæ tamen non immediatè circa res, ſed circa ipſarum phantaſmata operatur, ab ipſisq; proximè mouetur: hoc enim eſt quod intendit.

Et ſicut in illis determinatum eſt.

Tex. XXXIII.

A quibus mouetur intellect. practicus. Poſtquàm oſtendit, quid ſit practicus Intellectus, & qualiter ſe habeat per analogiam ad ſenſus: nunc, à quibus moueatur, oſtendit: docetque aliquando à præſentis ſenſibilis phantaſmate, aliquādo ab abſentis, aliquādo ab ipſa ſpecie intelligibili manente in Intellectu, quā ſpeciem vocat intelligentiam. Sæpe enim rebus abſentibus intra nos cogitantes deliberamus futura, conferimusque præſentibus.

Exemplū Ariſt. Et ponit exemplum, cum à præſentis ſenſibilis phantaſmate ſit Intellectus practicus: & exemplum ſic eſt intelligendū, imò legendum: nam litera hæc non eſt

Nota 1. correcta. Aliquis igitur videt facem ignitam, & ſenſu communi illam moueri cognoſcens verſus ſe: tunc Intellectu practico percipit eſſe ſibi hoſtem. Solebāt enim olim facibus pugnare ardentibus. Ecce quomodo à phantaſmate rei pręſentis mouetur Intellectus.

Nota 2. Aduerte & verba in principio tex. Senſus enim eſt, Sicut in illis ſcilicet ſenſibilibus præſentibus, Intellectus percipit fugiendum, vel ſequendum: ita extra ſenſum, ſcilicet abſentibus ſenſibilibus.

Statim ſequitur exemplum, quomodo pręſente ſenſibili operetur intellectus practicus, vt diximus.

Et cum dixerit, quod ibi iocundū.

Tex. XXXIIII.

Intellect. practic. ap phēdit res et abſētes ſub rōne boni vel mali, & ita mouet appetitū. Cvm dixiſſet, Intellectum operari, & intelligere in abſentia ſenſibilis, quia id cōmune erat intellectui, etiam ſpeculatiuo: addit, quòd cum ſic intellexerit in abſentia, quòd ſub ratione boni, vel mali apprehenderit, & iudicauerit rem: tunc mouetur appetitus, & in actione eſt, id eſt, dicitur practicus, ſeu actiuus Intellectus.

Differētia inter intellectū practicum, & ſpeculatiuum. Statim ponit differētiam inter practicum Intellectum & ſpeculatiuū: in quo manifeſtat, quid ſpeculatio ſit Intellectus: dicit, quod verum, & falſum ſine actione, id eſt, ſpeculatiuum eſt in eodem genere cum bono, & malo, id eſt, practico, ſolùm differunt penes vniuerſale, & particulare. Senſus iſte eſt: Speculatiuus, & practicus ſunt circa cognitionem veri, vel falſi: tamen verum, quod ſpeculatiuus tractat, eſt commune, non ordinatū ad opus. Cognoſcit enim ſpeculatiuus ſolùm verum ſecundum ſe: at verum practicum eſt verum contractum ad opus: nam practicus conſiderat verum, vt operetur: ac idcirco in ordine ad conueniens, vel diſconueniens, ſeu bonum, vel malum conſiderat.

Quæ verò abſtractione dicuntur.

Tex. XXXV.

Quō intellect. ſpeculatiu. conſideret mathematica. Cvm dixiſſet, Intellectum ſpeculatiuum verum vniuerſaliter, & abſtractum conſiderare: nunc oſtēdit, quomodo cōſideret abſtracta, ſcilicet mathematica, & determinat quòd conſiderat ea, quæ in materia quidem ſunt, non tamen, vt in materia ſenſibili ſunt.

Et ponit exemplum de curuitate naſi, quæ ſimitas dicitur. Si enim talis curuitas conſideretur, vtique cum materia conſiderabitur, vt ſimitas eſt: tamen ſi illa abſolutè, vt curuitas conſideretur, vtiq; ſine materia conſiderabitur. In quo ſignificat, quòd res abſtracta eſt eadem, quæ in materia eſt: ſed non vt in materia tali eſt conſiderata.

Eſt notandum, quòd in hoc exemplo dat intelligere duos Intellectus ſpeculatiuos. vnum phyſicum, qui formas in materia conſiderat: alterum mathematicum, qui formas in materia exiſtentes ſine materia conſiderat: de quo alibi ſatis diximus.

Omnino autem Intellectus.

Tex. XXXVI.

Rō, cur intellectus q̄dā intelligit abſtrahēdo animam, quędam ſine materia. Reddit rationē præcedentis doctrinæ, quare quædam intelligit abſtrahēdo à materia, quædam verò cum materia. Ratio eſt, quia Intellectus actu conformatur rebus. Vnde quæ ex natura ſua materiam habent, cum materia intelliguntur, quæ verò non habent, quamuis in ea ſint,

Sunt necessario ad intelligendū primo ab autoritate Arist. Hęc probatur primò autoritate Aristo. 3. de anima dicit, Intellectum esse impassibilem, susceptiuum tamen formarum, & specierum: & eodem lib. 3. tex. 30. cum dixisset, sensibile agere in sensum, ipsumq́; ad actum reducere: dixit, quod phantasma se habet ad Intellectum sicut, sensibile ad sensus: ergo imprimit speciem.

1. 2. 3.

Probatur. tex. 38. manifestè dicit, quòd lapis non est Intellectu, sed species lapidis: & Intellectus fit intelligibilia, sicut sensus sensibilia.

2. Ratio. Probatur secundò conclusio ratione. Ita se habet Intellectus respectu sui obiecti, sicut sensus respectu sui: sed sensus recipit speciē sui obiecti: ergo & Intellectus.

3. Ratio. Probatur tertiò, & hoc est optimum argumentum. Nulla potētia indeterminata ad operandum, in se potest aliquid operari, nisi in se determinetur: sed Intellectus est indeterminata potentia ad hoc, vel illud intelligendum: ergo prius debet in se determinari ad intelligendum hoc vel illud: talis autem determinatio non est nisi per speciem: ergo necessaria est species.

2. Conclu. Spés intellig. manēt in intellectu, & harum respectu dicitur intellect. memoria. Secunda conclusio. Species manent in Intellectu etiam cessante actuali intellectione: & respectu harum dicitur Intellectus memoria. Hæc est contra Auicē. Probatur autem primò autoritate 3. de anima tex. 6. animam intellectiuam dicit locum esse formarū: ergo manent species. Si enim non manerent, non diceretur locus earū, sicut nec sensus exterior dicitur locus, sed subiectum tantum.

Primò ab autoritate Aristo. Probatur, tex. 8. dicit, Intellectum in habitu esse similē rebus per species, & quod tunc manet in potentia adhuc ad intelligendum: si ergo species simul esset cum intellectione tantùm, non esset in potentia vnquam intellectus cum specie.

1. 2. 3.

Probatur, tex. 33. dicit, Intellectum in absentia rei intelligere per phantasmata conseruata vel per intelligentias, scilicet species: manent ergo species ipsæ.

2. Ratio. Probatur secundò. Intellectus recordatur intelligibilium intellectorum semel,

Confirmatur ratio. sicut sensus sensibilium: ergo manent species intelligibiles. Eodem enim argumento vtitur ad probandū in memoria sensitiua manere species: erit igitur memoria intellectiua respectu suorū intelligibiliū memoratorum, vt docet August. libr. 10. Confess. ca. 8. quanuis nō puto esse distinctam re ab intellectu, seu ratione tantùm.

3. Ratio. Probatur tertiò. Quia eodem modo se haberet Intellectus docti, & sapientis, ac illis, qui primò incipit discere: quia vtriusque Intellectus est in pura potentia, dum actu non contemplatur: quod tamen absurdum videtur.

4. Ratio. Probatur quartò, & est argumentum S. Thom. Ita se habet Intellectus in ordine intelligibilium, sicut materia in ordine generabilium, & sensibiliū: sed materia retinet formam etiam cessāte actione agentis: ergo Intellectus etiam retinebit species, cùm maioris sit virtutis Intellectus, cum sit immaterialis.

1. nota discrimē inter spēs sēsibiles & intelligibiles. Hic notandum est, species intelligibiles, aliter se habere, q̄ sensibiles. Primò ratione subiecti: sensibiles enim in coniuncto insunt, ob id diuisibiles sunt per accidens ad ipsius subiecti diuisionem, sicut accidentia alia, quæ in corpore sunt. At intelligibiles sunt in sola anima: quæ cùm indiuisibilis sit, non recipit, nisi species indiuisibiles: quare huiusmodi species sunt accidētia spiritualia, & indiuisibilia.

1.

2. Præterea: Species sensibiles, quæ in corpore sunt, expositæ sunt multis variationibus: motu enim, alteratione, destructione corporis subiecti, ipsæ mutantur, variantur, alterantur, corrumpuntur, at quę in anima sunt, quia non per se anima patitur, nec alteratur, minus sunt species variabiles, magisq́; durant, quamuis etiam destruantur aliquando: quia nō sunt accidentia naturalia animę: sed ab extrinseco veniant, scilicet ab obiecto producantur.

Aduerte etiam, quòd fieri potest, vt nō omnium, quæ intelligimus, species proprias Intellectus habeat: sed quod determinatur specie alicuius naturæ, per illam naturæ partes speculatur, & alia multa ad ipsam pertinentia indagat: quæ obiecta terminatiua dicuntur, vt superiùs diximus. Et in sensu simile quid contingit per speciem visibilem, quæ pariter ostendit intensionem, distantiam rei, figuram &c.

3. cōclusio probabilis. Intellect. in hoc statu non in Tertia conclusio probabilis. Intellectus in hoc corpore corruptibili existens, pro hoc statu secundum communem naturalem intelligendi modū non intelligit nisi imaginatione aliquo modo cooperante.

T t Hæc con

telligit sine phãtasmate secũdum intelligẽdi modum. Expositur conclusio.

Hæc conclusio est declaranda. Aduerte igitur, quòd intellectio dupliciter pro hoc statu corruptibilis corporis pendet à phantasmate. Vno modo antequam addiscat aliquid: & tunc ab ipso immutatur, & speciem recipit, taleque phantasma antecedit operationem ipsius Intellectus. Altero modo postquam iam Intellectus recepit speciem rei: & tunc non indiget phantasmate aliquo vt ab eo recipiat speciem, tamen indiget quodammodo phantasmate ad hunc sensum, quòd Intellectus non intelligeret secundum naturalem & communem modum intelligendi, nisi simul imaginatiua illius aliquod idolum pariter sibi fingat, non vt ab eo sumat Intellectus speciem: sed vt actus ipsius quodammodo in eo vel ad eum terminetur.

Et in hoc sensu S. Tho. 2. Contra gent. cap. 73. docet, intellectum, etiam postquã habet species, indigere phantasmate, id est opus est, vt simul cum intellectu imaginatiua operetur, fingatq; idolum terminans aliquo modo id, quod intelligitur.

1. Ratio. Et hoc prima experientia constare videtur. Quicquid enim mente communiter cogitamus, semper imaginationis aliquo idolo coniungimus, nullusq; se aliter intelligere communiter experitur.

2. Ratio. Patet etiam alia experientia: quia læsa imaginatione hominis docti etiam impeditur cognitio recta intellectus.

3. Ratio. Patet etiam hoc idem ex eo quòd exempla materialia ad intelligendas res nobis ipsis proponimus, & alijs etiam damus: & de vtroq; modo cognoscendi per dependentia à phantasmate est intelligenda conclusio.

4. Rõ ex D. Thom. S. Thom. 1. p. q. 84. ar. 7. reddit etiam rationem huius: dicitque hunc modum cognoscendi esse animæ naturalem in hoc statu vitæ huius in corpore. Cum enim non sit omnino naturæ separatæ, non potest intelligere res omnino separatãs, quin limitet ad aliquod idolum corporeum: quanuis possemus dicere, quòd prouenit ob nimiam coniunctionem cum corpore, ita, vt non possit anima operari, quin simul corpus, & imaginatiua operetur.

Nota, An sit naturale animæ sic intelligere, an ex peccato originali. opinio Diui Thom.

Opinio Scoti. Scot. 1. Sent. d. 3. q. 3. non admittit talem modum cognoscendi esse animæ naturalem, quia post resurrectionem non ita intelliget: sed omnino per se: quod si esset id naturale, non auferretur: quia Deus non destruet naturam, sed eleuabit. Credit autem Scot. esse pœnam originalis peccati vt cognitio Intellectus subdatur imaginationi corporeæ: & forsan Theologo conformius est hoc, quanuis posset negari.

Soluitur rõ Scoti. Non enim valet argumentũ Scot. quia anima post resurrectionem non intelliget per species sumptas à corpore, sed infusas, per species autem sumptas à phantasmate eodem modo cognosceret.

Quidquid tamen sit, saltem dum est in corpore hoc corruptibili talem habet intelligendi modum.

Nota esse posse aliquas intellectiones sine imaginatione. Diximus tamen in conclusione, secundum communem modum, & naturalem intelligendi in corpore corruptibili. Non enim negandum est, quòd etiam in hac vita per reuelationem ex Deo acceptam, aliquando cõtingat intellectum intelligere sine imaginatione: imò etiam in scientia & contemplatione sapientis rerum abstractarum, non caret idem maxima probabilitate, ita vt cõclusio posita sit vera & certa in cõmuni tantum modo intelligendi, in quo moueri simul cõtingit phantasiã, & intellectum. At eum supra omne corporeum se mens eleuet sapientis, sine imaginatione (vt videtur) illa vltima & altissima intellectio, & contemplatio omni relicto corpore. 1.

Et tale quid etiam accidere videtur in extasi, & quandoque in infirmitate, aut prope mortem, absorptis omnino sensib. & imaginatione. 2.

Et maximum certe est argumentum, quòd cum post mortem anima, & post resurrectionem reassumpto corpore, & etiã in hac vita per infusionem ex Deo sic possit intelligere: quod etiam naturaliter aliquid possit tale: nam habet potentiam, quæ sic potest sine sensu omni cognoscere: oportet ergo illam conclusionem intelligere de communi tantummodo natura intelligendi, in hoc corruptibili corpore: & eatenus vera erit sententia Aristotelis, oportere intelligentem phantasmata speculari, alias satis erit, species intelligibiles aut scientiam & cognitiones abstractas ab omni sensu, vel infusas à Deo, speculari, vt ostendimus. 3.

Ad 1. Superest ad proposita argumẽta respondere. Ad primum solutio patet ex his, quę supra.

supra diximus. Non enim solum phantasma imprimit speciem, sed concurrente virtute intellectus non possibilis, sed agentis, vt antea alibi diximus.

Ad 2. Ad secundum negatur, intellectum semper intelligere, cum species habet. Non enim est necessarium, quod posita specie in potentia, ponatur actio: nam aliquando species est in oculo, & non videtur, quia deest aduertentia: ita posset dici de Intellectu.

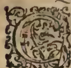
Secundò, quia species in Intellectu, vel memoria reseruatæ non mouent nisi illuminentur ab Intellectu. Non autem sem per illuminantur, nisi cum se ad eas conuertit Intellectus: conuertit autem se, vel aliunde excitatus à sensu, vel imaginatione, aut verò ab ipsius voluntatis imperio, volentis hoc aut illud cogitare.

Sed alia etiam est præter hanc causam; siquidem vera est tertia conclusio, quia nō operatur communiter nisi imaginatione etiam operante, vt diximus superiùs, propter necessariam connexionem: hæc autem non semper operatur, ob id nec Intellectus.

Ad 3. Ad tertium solutio ex dictis patet: aliter enim phantasma est necessarium habēti speciem, aliter non habenti.

An intelligere sit pati formaliter.

Quaest. XXII.

Cum superius determinauerimus, species intelligibiles esse necessarias ad intelligendum, dubium consequens est, an intelligere sit sola receptio speciei: sic enim erit passio quædam ipsa intellectio, & apprehensio: an sit præter receptionem actio quædam ipsius potentiæ. Et quia hoc superius li. 2. abūde disputauimus de sensu, nihil modò aut parum dicam. Est enim prorsus eadem ratio de Intellectu, & Doctores allegati, quam sententiam sequuntur de sensu, eandem de Intellectu tenent. Referam tamē

Explicatur sensus quōnis. breuiter sententias aliquot.

1. Opinio. Quidam dicunt, intelligere non esse aliud, quàm recipere speciem, & purū pati.

2. Opinio. Alij secundò dicunt intelligere esse pati: sed hoc modo, quòd possibilis intellect recipit speciem à phantasmate, & agens producit in possibili intellectionē ipsam, postquam est dispositus per speciem: & dum possibilis recipit intellectionem ab agente Intellectu, intelligit, tale enim recipere, patiq; est intelligere: & hoc dixit Iandu. q. 24.

Alij tertiò crediderunt, quòd intelligere est etiam agere, sed hoc modo, quòd Intellectus cum specie tanquam duo agētia partialia, & immediata producunt actum intelligendi. 3. Opinio.

Alij, quod est quidem agere, sed non immediatè ab Intellectu, sed Intellectus recipit speciem, & per hanc producit intellectionem, sicut ignis calefacit per calorē. Hæc omnia supra citauimus de sensu. 4. opinio.

Nos tamen diximus speciem non esse principium effectiuum cognitionis, sed solum Intellectum possibilem, vel sensibus sensum: species autem est dispositio modificans & excitans Intellectum ad operādum, & vt motiuum obiectum concurrēs obiectiuè ac terminatiuè immediatè. 1. Conclu. Quid sit tenendū.

Vnde intelligere est actio immediatè proueniens à potentia vt à principio effectiuo, quamuis præsupponat speciem: & hoc eisdē rationibus supra inductis probari potest, quas non repeto, quia illic facilè est videre.

Est autem aduertendum, quòd sermo est de apprehensione: nam de compositione ac iudicio non est dubiū apud omnes. Nota.

Interim tamen, ne nil dicamus circa hanc quæstionē, aliquas differentias inter sensum & Intellectum colligamus.

Aduerte igitur Intellectum differre à sensu quadruplici ex parte: putà, ex parte obiecti, ex parte operationis, ex parte ipsiusmet potentiæ, ex parte subiecti, & in singulis multipliciter differt. Intellectus differt à sensu in cognoscēdi modo in quatuor.

Primò ratione obiecti quadrupliciter. Intellectus enim vniuersale cognoscit per singulare, sensus verò singulare. Et notandum quoque, quòd sensus, vti diximus, non cognoscit ipsam conditionem subiecti, scilicet singularitatem: at Intellectus percipit. Secūdò Intellectus percipit, Quid est, & definitionem rei: sensus autem solū ipsam rem. Tertiò, Intellectus percipit substantiam, & accidentia: sensus verò tantum accidentia & concreta. Quartò, Intellectus non læditur à magno intelligibili, at sensus læditur. Primò ex obiecto quadruplex differentia. 1. 2. 3. 4.

Ex parte autem operationis etiam mul

 tipli-

3. Ex operatione multiplex differentia. tipliciter differt. Primò Intellectus vtitur abstractione obiecti à loco, & tempore, & præsentia obiecti: non autem sensus. Vbi
1. nota, quòd sensus exterior percipit rem si-
Nota. ne materia quidem: tamen non sine conditionibus materiæ, id est, sine loco, sine figura, sine præsentia, non enim rem, nisi præsentē, & in loco percipit, & cum quantitate. At sensus interior maiore vtitur abstractione quatenus sine præsentia percipit, non tamen sine loco, nec sine quantitate percipit, cum his enim rem imaginamur: at Intellectus ab vtroque abstrahit, remque intelligit in vniuersali separando à loco, quantitate, præsentia, & aliis.

2. Secundo differt operatio Intellectus: nam est abstractiua non solùm vniuersaliter, vt diximus, sed etiam formaliter. Abstractio autem formalis est: cum rem intellectam resoluit in partes ac vnam ab altera discernit, omnesque cognoscit: vt cū resoluuntur in partes substantię, in genera, & differentias: ab accidente subiectū secernit. Et hæc operatio Intellectus est in qua omnes scientiæ fundantur: nam per ipsam rerum cognitio distincta habetur. At sensus nō alia abstractione vtitur, nisi dum cognoscit rem, non cognitis ijs, quæ ab ipso cognosci non possunt, vt visus videt colorem alijs relictis, quæ videri non possunt.

3. Differt etiam tertiò. Operatio Intellectus est reflexiua. Nam Intellectus intelligit suammet actionem, & seipsum, & animam ipsam, in qua est: quod nulli sensui conceditur.

4. Quartò. Intellectus operatio multiplicior est: compositio enim, & discursus nō competunt sensibus.

5. Probatur etiam quintò. Intellectus corrigit sensus omnes, etiam interiores, scilicet imaginationem, cùm deficiunt, vt notum est in multis apparentibus fallacijs: differt ergo Intellectus à sensu ex parte operationis.

3. Ex parte potentię duplex differētia. Differt etiam Intellectus ex parte ipsiusmet potentiæ dupliciter. Primò, potentia ipsa Intellectus ex se non repugnat
1. distinctè percipere substantias immateria-
2. les: at sensui corporeo est impossibile, sicut calori frigefacere. Secundò, Intellectus est potentia, quæ perficitur per habitus, & scientias propter varias, & alias suas operationes: at sensus non perficitur habitu: imò tanquā quid imperfectum ipso tempore perficitur, dum corpus à vi nutritiua perficitur.

Differt etiam Intellectus ex parte subiecti tripliciter. Primò Intellectus est in sola anima immediatè, ideoque habet hoc secundum, quòd sit indiuisibilis, & spiritualis: & tertium, quòd sit incorruptibilis, sicut etiam anima. At sensus in coniuncto est, ob id diuiditur cum ipso, & corrumpitur cum ipso. Non enim potentiæ sensitiuæ manent in anima. His igitur modis differt Intellectus à sensu. Accedat etiam, quòd sensus ministrant Intellectui, eique subordinati sunt: non tamen econtra. 4. Ex subiecto triplex differentia. 1. 2. 3. 4.

Conueniunt tamen sensus & Intellectus in duobus. Primum est, quòd sicut sensus patitur à sensibili, dum ipsius formam recipit: ita Intellectus ab ipso phantasmate, quamuis non eodem modo in omnibus: quia phantasma agit in Intellectum possibilem medio agēte Intellectu. Secundum est, sicut sensus agit, dum sentit, nec solum recipit: ita Intellectus, vt dictum est superius. Intellect. & sensus conueniūt in duob. 1. 2.

Circa ipsum rursus Intellectū aduerte, multipliciter ipsum diuidi. Primò enim Intellectus est duplex. Alter est agēs, cuius est vnà cum phantasmate species producere. Alter est possibilis, cuius est intelligere. Iste possibilis est duplex: alter in potentia, alter in actu. Possibilis in potentia est ipsa animæ facultas, qua intelligere possumus secundum se considerata: Intellectus in actu, est ipsamet cum operatione & actu intelligendi. Intellect. multiplex diuisio ac subdiuisio. 1. Diuisio. 2.

Nec est ista diuisio, sicut diuisio superior. Nam Intellectus agens, & possibilis sunt duæ animæ virtutes: at Intellectus potentia & Intellectus in actu vna & eadem prout variè consideratur: secundum se enim sola dicitur potentia, simul verò cum actu, dicitur Intellectus in actu. Vnde Intellectus in actu habet se per additionem ad Intellectum potētia, sicut Petrus albus, ad Petrum. Nota.

Secundum igitur. quòd iste actus Intellectus multiplex est, ipse Intellectus in actu multiplex dici solet. Nam Intellectus actu diuiditur in theoricum, & practicum. Theoricus est, quo cognoscimus, non, vt 3.

non, vt operemur: practicus verò est quo cognoscimus, vt operemur: & hic duplex
4. est, actiuus, & factiuus. Actiuus est, qui dirigitur ad actiones immanẽtes, qualis est, qui fit secundum prudentiam: factiuus est, qui dirigitur ad faciendum opera externa, qualis est secũdum artes. Theoricus autem in opinatiuum, & necessarium distinguitur: & necessarius in Physicum, mathematicum, & metaphysicum. Iuxta enim ea, quæ intelligimus actusque intelligendi distinguitur Intellectus actu.

Nota. Et perpende, quòd diuisiones hæ non ponunt diuersam animæ virtutem, sed vnam, vt diximus, simul tamen cum actu ipso, & operatione. Cumq; ista multiplex sit, multiplex denominatur Intellectus apud Philosophos. Et hæc sint satis ad quæstionem propositam.

An Intellectus in corpore distinctè percipiat Intelligentias.

Quaest. XXIII.

Occasio quæstiõis. Arist. tex. 36 hoc idem dubiũ proposuit, & insolutum reliquit, nos tamen in præsenti ipsum discutere intẽdimus.

Et aduertendum, quòd

Tituli quæstiõis explicatio. loquimur de cognitione distincta rei, quæ habetur per propriam rei speciem, vel per ipsammet rem, quæ dicitur notitia visionis: de hac enim dubitamus, an Intellect⁹ dum est in corpore, possit talem notitiam habere separatarum substantiarum.

Videtur autem, quòd sic. Primò: Intel-

1. Argu. ad partem affirma. ligibile per se magis percipitur ab Intellectu, quàm quod est per accidens: sed substantiæ separatæ, cum sint actus, & immateriales, sunt per se intelligibiles, sensibilia verò per accidens: ergo tales substantiæ melius ab Intellectu nostro percipientur. Hoc est argumentum Themist.

2. Argu. Probatur secũdò. Intellectus potest abstrahere quiditatem ab eo, cuius est quiditas: & iterum hanc quiditatem resoluere, donec ad quiditatem simplicem, & iam irresolubilem veniat: ergo poterit per hæc sensibilia peruenire ad intellectionem separatorũ, quæ sunt simplices quiditates.

Confirmatur ratio. Et est exemplum. Sicut æstimatiua ex te ser sata elicit cognitionem rei non sensata, ita Intellectus ex sensibilibus poterit elicere cognitionem intelligibilium. Hoc argumentum est Auempace.

Probatur tertiò. Appetitus naturalis non est frustra: sed naturaliter appetimus percipere ista immaterialia, & indiuisibilia: ergo reducetur ad actum, poteritque Intellectus ista aliquando percipere. 3. Argum.

Probatur quartò. Forma perficitur in materia: ergo non impedietur ab omni ea actione, quam secundum se habere potest: At anima secundũ se potest percipere substantias immateriales: ergo etiam dum est in corpore, poterit percipere. 4. Argu.

Probatur quintò. Est scientia de istis separatis, putà, Metaphysica: ergo distinctè cognosci à nobis possunt. Scientia enim est cognitio distincta rei. 5. Argu.

In hac re variæ fuerunt opiniones Philosophorum Ethnicorũ, quarum meminit Auerro. Comment. 36. sunt tamen à nobis declarandæ. Prima fuit Auempace: hic, vt suprà meminimus, posuit agentem Intellectum solum separatum, possibilem autem in nobis existẽtem, & organicum. Dixit igitur, quòd per abstractionẽ à phantasmate continuò resoluẽdo rem in suam quiditatem peruenit ad intelligẽdas substantias separatas. Variæ Ethnicorum philoso. opiniões. 1. Opinio Auẽpa. & erronea.

Nec multum differt ab hac sententia Caiet. Thic. qui dicit, quòd sicut imaginatiua ex specie rei sensatæ elicit speciem rei non sensatæ: ita Intellectus ex specie sensibilis rei elicere poterit speciem puram rei immaterialis.

Altera sententia fuit Alexan. qui Intellectum agentem dixit esse Deum, possibilem verò dixit esse aptitudinem in nobis ad recipiendas species. Huius sentẽtia fuit, quòd Intellect⁹ possibilis per species, quas recipit ab agente, magis ac magis disponitur. Vocat autem species Intellectus in habitu: dicit igitur, quòd cùm receperit omnes species possibiles, tunc erit optimè dispositus, & tunc coniungetur nobis Intellectus agens, fietque nostra forma, & per ipsum intelliget tũc homo, & ipsummet Intellectum & alias intelligentias: hincq; dicit esse beatitudinem nostrã in hac vita consequendam. 2. Opinio Alexand. erronea.

Tertia sentẽtia fuit Themist. Hic enim tam agentem Intellectum, quàm possibilem dixit separatum, & incorruptibilem, posuitque possibilem nobis coniungi per 3. Opinio Themistij erronea.

phantasmatum cognitionem. Non enim posuit species intelligibiles, vt dictum est superius. Dicit autem, quòd cum fuerit nobis summè coniunctus per omnia possibilia phantasmata, tunc Intellectū agentem percipiet, & alias intelligentias, & hanc ponit beatitudinem huius vitæ.

4. Opinio Auerro. erronea. Quarta sententia est Auerr. collecta ex sententia Alex. & Themist. Noluit enim cum Alex. ponere Intellectum possibilem corruptibilem: quia non posset ei vniri Intellectus agens, qui est sempiternus: nec voluit dicere cum Themis. possibilem intelligere intelligentias, quia ipse est, per quem agens vnitur nobis. Sententia ergo ipsius fuit, quòd postquam possibilis fuerit nobis vnitus per omnium possibilium species, tunc vnietur agens, & per agentem intelligemus & ipsum, & alia separata. Huncque vocat Intellectum adeptum, & vitæ huius beatitudinem. Hæ sunt sententiæ horum.

Quis sensus Arist. & varia eius testimonia de hac re. At Arist. quid senserit, non est multum manifestum. In hoc enim tex. 36. dubium hoc proposuit, sed non soluit: at 9. Metaphysic. tex. vlt. dixit Intellectum nostrum esse & potētia ad intelligenda immaterialia, & non in potentia cæcitatis, vbi indi-
1. cat posse aliquomodo intelligere illa se-
2. parata, distinctè: & 2. Metaphysic. compa-
3. rat Intellectum nostrum respectu horum oculo noctuæ respectu Solis: at noctua nō omninò priuatur visione distincta Solis & luminis. Et 2. de Gen. animal. cap. 3. di-
4. cit, Intellectum habere quandā actionem, in qua nullo modo communicat corpus, nec vt subiectum, nec vt organum deseruiens: nec videtur alia actio ista, nisi qua separata intelligunt. Propter quæ loca diximus superius 1. de anima, cum multis alijs, quòd secundum Aristo. Intellectus attingere potest separata, quamuis 1. de partibus cap 5. dicat nos leuiter attingere ista separata: quod videtur indicare cognitionem confusam. Quidquid sit, hoc certum est secundum Aristo. extra corpus Intellectum nostrum distinctè illa percipere, vt alibi diximus.

1. Conclu. Opiniōes Auer. Themist & Alex. sunt figmenta quædam. Vt igitur veritatem in hac parte resoluamus, sit prima conclusio. Opiniones Alex. Themist. Auerro. non sunt opiniones dicendæ, sed figmenta, & mere errores contra philosophiam, & rationē naturalem: & in hoc apparet talium opinionum vanitas: nec illa monstra Intellectus separati & subsistētis alium exitum habere potuerunt.

Primò cōuellitur radix, & fundamētum errorū istorū philosophorum. Aduerte igitur radicē huius esse, quòd hi Philosophi duas veritates de anima cōfessi sunt. Altera est, naturale desiderium habere, & capacitatem percipiendi substantias separatas. Altera, hoc desiderium non est frustra, sed quòd explebitur, aliter homo suo fine priuaretur. Ex hac duplici veritate debuerūt sic colligere: quòd cùm in corpore non contingat talis cognitio, quòd anima erit post corpus: habebitque statum alium. At ipsi opposito modo errantes collegerunt, scilicet, anima cùm mortalis sit, consequetur in corpore talem cognitionem.

Quā malè collegerint illā falsā suā conclusionem. Et nota quam peruersè collegerint: certior enim est illa minor, quòd non cognoscat distinctè tales substantias in hoc corpore, quàm quòd sit mortalis. Vnde ex minore incertiore colligebant conclusionem certiorem.

1. Ratio. Omissis autem rationibus metaphysicis, quibus hæ opiniones à S. Thom. impugnātur 3. Contra gen. cap. 41. & sequentibus, hoc maximè impugnari possunt: quia beatitudo debet esse possibilis obtineri, & communis, quā plures consequantur, & durabilis: At horum beatitudo impossibilis est: quia nemo potest scire omnia scibilia, quæ tamen scire debet, vt fiat illa vnio intellectus.

Et dicat Auerroes, qui coluit Aristotelem tanquā exemplar hominum à natura datum, an sciuerit omnia Aristo. profectò plura ignorauit, & sępè ipse se ignorare, & probabiliter loqui fatetur: quomodo ergo volebat esse beatum?

Confirmatur secunda ratio. Et rursus Themist. dicit maximā partem eorum, quæ scimus, esse minimam eorum, quæ ignoramus: si ergo tam minimam partem homo tanto tempore consequitur, quanto indiget tempore ad totum consequendum? at breuitatem vitæ quis ignorat?

3. Ratio. Præterea: dato, quòd esset possibilis, paucissimis contingeret, vix vni inter millia millium.

4. Ratio. Et præterea paucissimo tempore, & in fine vitæ, cùm potius homines infœlices dicendi essent, cùm tot corporis laboribus onerentur

onerentur: qualis ergo esset natura, quae tot laboribus tanto tempore continuis vnius horae beatitudinem venderet? Profectò etiam rustici possent capere hoc esse monstrum & figmentum, ac tale ab omnibus reputari debet: sunt enim isti potius naturae destructores, & scientiae ac animae ipsius inimici, quàm amici, seu Philosophi.

2. Concl. Per phantasmata non possumus venire in cognitionē distinctā substantię immaterialis.

Secunda conclusio. Per phantasmata nullo modo possumus peruenire in cognitionem distinctam substantiae immaterialis. Haec est contra Auempa.

Et probatur primò. Magis distat immaterialis substantia à sensibili, quàm vnum sensibile ab altero, vt notū est, cum illa sint generis diuersi: at per speciem, vel phātasma vnius sensibilis impossibile est distinctè alterum cognoscere. Caecus enim à natiuitate per quamcunque cognitionis aliorum sensibilium nunquam peruenire poterit in vllam cognitionem distinctam colorū: ergo nec phantasma rei sensibilis poterit distinctam cognitionem habere substantiae immaterialis.

2. Ratio. Probatur secūdò. Intellectus resoluens quiditatem, & abstrahens, non peruenit, nisi ad conceptum aliquem componētem talem quiditatem, vt patet, quia resolutio stat vsq; ad genus supremum, vel ens. At quiditas substantiae immaterialis non cōponit substantiam sensibilem: ergo per talem abstractionē peruenire non poterit vsq; ad abstractionem, vel intellectionem distinctam intelligentiarum.

3. Ratio. Probatur tertiò: quia nullus vnquàm quantumuis doctus, confessus est se talem cognitionem habuisse: signum ergo est id fieri non posse.

3 Concl. Intellect' in corpore non potest habere naturaliter cognitionē distinctā & veram substantię immaterialis.

Tertia conclusio Intellectus in corpore non potest habere naturaliter claram & distinctam cognitionem substantiae immaterialis. Addidimus illam particulam, Naturaliter: quia supernaturaliter infusa cognitione ab ipso Deo, nil vetat etiam in corpore existentem distinctè cognosci. Haec patet ex eo, quòd per phantasma intelligimus, vt probatum est superiùs: at ex phantasmate non potest talis cognitio haberi, vt probatum est in conclusione praecedenti.

1. Ratio. Patet etiam conclusio ex eo, quòd nec substantias materiales distinctè cognosci-mus, nisi per ordinem ad effectus, & accidentia sensibilia, vt experientia ostendit: ergo multominus substantias spirituales. 2. Ratio.

3. Ratio. Praeterea etiam praecipuè: quia si Intellectus eas percipere posset, vtique à principio intelligeret illas.

Reijcitur solutio. Quòd si dicas, non ita esse, quia Intellectus debet prius disponi per cognitionem sensibilium: sequeretur, quòd nec postea cognosceret: quia rerum omnium sensibilium cognitio nō est sufficiens dispositio cognitionis Dei, & substantiarū aliarum: sicut nec res omnes sensibiles adaequant perfectionem illarum substantiarum.

4 cō. Substāntię immateriales à nobis cōfusè in hoc statu cognoscū tur.

Quarta conclusio. Substantiae immateriales à nobis confusè in hoc statu cognoscuntur. Notandum pro declaratione, tripliciter nos cognoscere substantias hasce. Vno modo conceptu communi contracto per negationem sensibilis, vt, quòd sunt ens sine materia, sine quantitate, substantia absque corruptione. Secundo modo contractione facta per effectus: vt ens gubernans, & mouens inferiora. Tertio modo per conceptus cōmunes coniunctos, vt causam cum primo coniungimus, dicimusque causas primam, actum purum, & alia: tamen omnes hi conceptus non sunt distincti, sed confusi, collecti ex rebus sensibilibus, nec aliter intelligimus ista, dum in corpore sumus.

Nota tripliciter nos cognoscere substātias immateriales.

Notandū autem, hos conceptus, quamuis non sint clari, & distincti, esse tamen certos & veros, ac necessariae veritatis: nec solum esse opinabiles, etiam si non sint distincti, & clari, sed esse posse certos & necessarios.

Ad 1. Ad argumenta autem respondere oportet. Ad primum dico, quòd quamuis illae Intelligentiae sint per se intelligibiles, & ex natura sua, non tamen in hac vita nobis, quidum in corpore sumus, non ita forte habemus mentis intuitum: sicut Sol ex se quidem maximè est visibilis, non tamen maximè à debili percipitur oculo: & hac cōparatione vsus est Arist. 2. Metaph. ad hoc idem declarandum.

Ad 2. Ad secundum, diximus iam, nunquam Intellectum abstractum aliquid naturaliter percipere ex phātasmate sensibili, quod re non sit contractum in ipso sensibili.

Ad 3. Ad tertium, fateor desiderium naturale non frustrandum, tamen non ob id sequitur,

quitur, quòd dum est in corpore Intellectus implebitur: est enim alius status extra corpus, cum illud impleri debet.

Ad 4. Ad quartum dico, id veritatem habere in formis, quæ totaliter à materia pendēt, & in ipsa esse totum habent.

At anima non sic est: ob id totam perfectionem non habet in corpore.

Et hoc debuit esse illis argumentū immortalitatis ipsius, imò etiam gloriosi postea corporis, cum quo optimè intelliget.

Nota tria vestigia in anima à Deo posita, per quę homo ipsu Deū & aliā vitā posset inuestigare.

Nota tamen hic vnum dignum consideratione: quòd cum Deus hominem fecerit ad seipsum, reliquit illi quædam vestigia, quæ hoc indicarent, & per quæ ipse homo eleuaretur ad inuestigādum suum principium supra omnia inferiora.

Fuerunt autem tria vestigia. Primò in Intellectu reliquit capacitatem quandam interminabilem, qua plura, & plura cognoscere posset, nec vnquam dicere posset,
1. Non amplius valeo. Secundò in volunta-
2. te reliquit insatiabilitatem, vt nihil posset appetitum satiare, cunctaq; fastidium facerent. Tertiò in corporeis omnibus dele-
3. ctationibus apposuit laborem, vt patebit per omnes discurrenti: vt homo per hæc cognosceret vltra ista omnia, aliud esse maius, quod hoc perficere posset. Nō enim frustra Intellectui talis capacitas data est, nec voluntati insatiabilitas, & fames, nec delectatio cum amaritudine mixta est.

Nota 2. Qūo Deus, & aliera vita cum corpore animam nō impediēte colligatur.

Aduerte etiam, quòd Deus voluit totū hominem ad se perducere, & animam, & corpus, & idcò ea inter se fecit contraria, quæ hoc indicarent. Animam enim cum sensu coniunxit, & Intellectum in corpore imaginatione obscurauit: vt hinc colligeret, si Intellectus, dum in corpore est, obscuratus manet, ergo alius erit status, in quo perfectus sit, & distinctè intelligat. Vlteriùs, si Intellectus extra corpus est, imperfectus erit: manebit enim sine sensu: quid ergo erit, nisi, quòd Intellectus erit in corpore non mortaliter, & tale quale modò est, vt & sit anima cum sensu, & intellectio sit perpetua, & optima, ac perfecta? At Philosophi solutionem non attingentes in dubijs confusi sunt, ac quisque in viam suam errauit.

Ad 5. Ad quintum respondeo, esse scientiam simplicē, quæ definitione habetur: & discursiuam, seu complexam per propositionē. De separatis habetur cognitio confusa, simplex quantum ad ipsorum quiditatem: at distincta complexa habentur, id est, propositiones aliquæ de ipsis demonstrantur: nec ista scientia est tam distincta quantum est scientia rerum sensibilium, quæ ex vtraque parte distincta est.

Caput octauum.

Nunc autem, quæ de anima. Tex. XXXVII.

Quæ de sensu, ac Intellectu dicta sunt, ad vnum quod dam reducit, putà, animam rationalem quodammodo esse omnia: quod probat. Nam omne ens, vel est sensibile, vel intelligibile: at anima ratione sensus, est omnia sensibilia, ratione Intellectus, & scientiæ, est omnia intelligibilia: ergo anima omnia est. Qd anima sit quodāmodo omnia.

Quomodo autem hæc sit oportet. Tex. XXXVIII.

Adhuc propositionem dictam explicat, & modum, quo omnia sit, exponit. Sensibile enim, aut intelligibile dupliciter dicitur, actu, scilicet, dum actu sentitur, vel intelligitur, & potentia, dum sentiri, vel intelligi potest. Vt igitur secantur, & diuiduntur ista, sic sensus, & Intellectus seu anima. Nam ratione ipsius potentiæ, est omnia potētia: ratione verò actus, est omnia actu, simul sumptis, sēsu & Intellectu. Explicatur ab Aristo. qūo anima sit omnia.

Modus autem, quo omnia est, non est, quòd ipsa anima in se sit lapis, vel homo, vel ignis, vel aliud intellectorum: sed quia ipsorum formas recipit, & species. Vnde anima dici potest, sicut manus, organum organorum, & instrumentum instrumentorum. Manus enim, quamuis non sit vllum in se instrumentum eorum, quæ ab externo fiunt, tamen omnią instrumenta facit, & omnium rationem inducit. Sic est anima in genere intelligibilium: non enim vlla est res ex intelligibilibus, tamen omnium formas recipit: ob id forma formarum, seu species specierum dici potest: Intellectus quidem forma formarum intelligibilium, & sensus formarum sensibilium.

sibilium. Et Sect. 30. Problem. q 4. idem dicit: mentem enim dicit esse animæ, sicut manum corpori.

Quoniam autem neq; res vlla est. Tex. XXXIX.

Explicat, cur animam absq; sensu nō intelligat sed indigeat phantasmate.

Qualiter Intellectus se habeat ad sensum, explicat, docens, non intelligere animam absque sensu. Cuius rationem dat: quia nulla est res separata à magnitudinibus sensibilibus, vt apparet, etiam ipsæ res mathematicæ, quę sunt in abstractione, re tamen in corpore sensibili sunt. Hinc fit, vt nihil intelligamus, nisi in phantasmate sensibili, & per ipsum.

Nota 1. Vbi notandum illa duo, quæ suprà diximus. Dicit enim, quòd dum de nouo discimus, indigemus phantasmate, putà, vt ab eo speciem Intellectus sumat, etiam postquàm didicimus, cum ipso speculamur: quia simul est operatio Intellectus cum imaginatione ipsa, vt declaratū fuit.

Nota 2. Et nota hic Aristo. loqui quantum ad intellectionem rerum physicarum, & mathematicarum: talis enim Intellectus physicus est: nam de separatis non meminit, quia reiecerat in alium locum, vt patet tex. 36. Sed iam superius determinauimus etiam in intellectione naturali rerum separatarum indigere phantasmate, quāuis in Arist. id non sit admodum certum, vt monstraui in locis ipsius citatis.

Phantasmata autem velut sensibilia sunt.

Quo se habeat phātasma ad intellectū.

Quomodo se habeat phantasma ad Intellectum, ostendit, dicens, esse sicut sensibilia ad sensum, vno excepto: quod phantasmata nō habent materiam, id est, non sunt res ipsæ materiales, sed species interioris sensus ipsarum.

Actus autem & operatio ipsius imaginationis, non est actus ipsius Intellectus, qui dicitur affirmatio, vel negatio: in hoc enim est compositio quædam vera, vel falsa conceptarum rerum, non in imaginatione. Simplex quidem Intellectus operatio videtur assimilari imaginationi: sed non est, quamuis ab ipsa pendeat. Atque hęc sunt, quę de parte intellectiua Aristoteles docuit.

Caput Nonum.

Quoniam autem animalium anima. Tex. XL.

Animæ definitio quatuor erat partibus composita, putà, vegetatiuo, sensitiuo, intellectiuo, & loco motiuo: quarum tres hucusque discussæ sunt, nunc quarta discutienda proponitur, scilicet loco motiuum.

Postq̄ de intellectiuo disputauerat, nūc de loco motiuo incipit agere.

Posset autē quis meritò dubitare, quare hæc vltimum locum teneat: videtur enim post vegetatiuum aut saltem sensitiuum tractanda, cùm cōmunior sit intellectiuo. Respondeo id esse factum, quia motiuum non exit in actum, nisi præcedente intellectione, vel sensatione, ideo ordine doctrinę debuit vtriq; postponi.

Cur vltimò de loco motiuo agat.

In hoc igitur textu Aristoteles suam proponit intentionem, quæ talis est. Vt enim in primo de anima dictum est, Antiqui animalium animam duobus definiebant, scilicet iudicatiua facultate, quæ sensum & Intellectum comprehendit: & motiua secundum locum. Cùm igitur iam de sensu, & Intellectu tractatum sit, pars hæc tractanda supererat.

Intentio Arist.

De motiuo igitur principio tria speculanda proponit. Primum est, an sit tota anima, an pars animæ. Per partem intelligere possumus duo, & facultatem, seu potentiam, & partem animæ substantialem, sicut ponebat Plato diuersas partes animę substantiales in vno homine, quæ erant singulæ animæ.

Qōnes tres de motiuo secundum locum. Prima qō.

Ex quo secunda quæstio est: si est animæ pars, quomodo sit pars, an distincta ab alijs magnitudine & subiecto, sicut distinguebat Plato, rationalem, & irascibilem. Quòd si ita est, erit pars substantialis. Vel non ita sit, sed solum distincta ratione, & definitione: sic enim erit facultas.

Secunda quæstio.

Tertia quæstio est: Si sit pars, an sit distincta ab his, quæ communiter poni solent, scilicet rationalis, irascibilis, concupiscibilis: vel ab his, quas Aristotel. posuit lib. 2. scilicet Intellectu, sensu, & vegetatiuo distincta, an sit vna pars ex his.

Tertia quæstio.

Habet autem dubitationem mox. Tex. XLI

Dubiũ de modo quo animę partes distinguẽdę sint, & de earum numero.

AD prædicta determinanda vnũ dubium necessarium ponit, scilicet, quis sit modus distinguendi animæ partes, & qualis sit ipsarum numerus. Videntur enim esse infinitæ, scilicet indeterminatæ, nec ad certum numerum reductæ. In cuius probationem citat duas sententias diuidentium animæ partes. Prior est Platonis, qui in tres partes animam diuisit, in rationalem in cerebro positam, in irascibilem in corde, & concupiscibilem in iecore. Posterior est aliorum, qua etiam ipse in moralibus sæpè vsus est: putà in partem rationalem & irrationalem. Contra hanc vtramque diuisionem argumentatur, insufficientesq; esse probat.

Opi. Platonis esse tres.

Opin. aliorum esse duas.

Secundum enim differentias per quas.

1. Arg. contra Platonis opinionem.

PRimum argumentum est: quia spectata ratione & causa propter quam isti tales potentias multiplicant, alias etiam ponere oportet potentias. Ipsi enim ob illarum varias operationes inter ipsas ponunt differentiã: sed sunt aliæ potentiæ multò magis differentes à rationali, quàm irascibilis, & concupiscibilis: ergo oportebat has diuidere, & assignare. Potentia aũt hæc, est vegetatiua: magis enim differt à rationali, quàm illæ duæ: quia ista inest plantis, quibus nec sensus, nec ratio inest: illæ verò duæ insunt habentibus sensum, qui propinquior est rationi. Hæc argumẽti pars est contra Platonem.

Secũda argumẽti pars, contra secundã aliorum opinionẽ.

Alia argumenti pars, quæ posset nouũ esse argumentum, & contra secundã opinionem. Sensitiua enim potentia nec est rationalis, nec irrationalis: non ergo est sufficiens diuisio.

Dubium.

Responsio.

Quod si dicat, Quomodo sensitiua non est irrationalis? Respondeo, quòd potest sic probari, vt notat S. Tho. Nam irrationale, vel sumitur negatiuè pro eo, quod non habet rationem: & sic non diuiditur potentia, quia etiam lapidi competit. Vel sumitur priuatiuè, vt ponit potentiam ad rationem: & sic sensitiua brutorum non est irrationalis: nullius enim rationis est capax. Hoc tamen inferiùs in quæstione magis declarabitur.

Secundum argumentum est de imaginatione; quæ verba melius cum sequenti textu copulantur, ob id ibi exponimus.

Adhuc autem & imaginatio. Tex. XLII.

SEcundum argumentum est commune contra vtramque diuisionem: de imaginatione quæ in primis non videtur esse ab assignatis à Platone, sed esse, & in natura differre ab omnibus illis. Et argumentum fortius est contra Platonẽ, qui has tres partes distinguebat subiecto, singulasque in singulis partibus subiecti ponebat. *2. Argum.*

Tunc enim difficile est assignare, cum qua illarum coniungetur imaginatio. Ratio difficultatis est ista: quia imaginatio omnibus vtitur illis partibus, seu omnes ipsa: rationi enim ministrat, similiter appetitui: non ergo videtur magis ab vna quàm ab altera separanda: quòd si ab omnibus separetur, iam insufficiens erit diuisio. Ita est locus intelligendus. *Nota.*

Potest etiam hoc argumentum esse cõtra secundam opinionem, sicut probatum est de sensitiua, quod non est irrationalis: quòd enim non sit vtraque rationalis, tam sensitiua, quàm imaginatiua, per se notum est.

Ad hæc autem appetitiua, quæ & ratione.

HOc est argumentum tertium magis contra Platonem, & est obscurus sensus. Vt autem intelligas, scito, Platonem irascibilem, & concupiscibilem, ac rationalem non potentias animæ sed animas distinctas existimasse. *3. argu. potius cõtra Platonẽ.* *Nota.*

Intendit ergo Arist. argumentum hoc facere, in rationali anima esse appetitum quendam distinctum, scilicet voluntatem & tamen non ponitur esse anima per se: non ergo illos duos appetitus oportebat animas distinctas facere. Quod si tres animas voluit facere, sicut in rationali præter ipsam, est suus appetitus scilicet voluntas, ratione distincta. Ita etiam in singulis alijs erunt appetitus proprij, eruntque tres appetitus, & sic multiplicantur potentiæ.

Hoc est

Hoc est igitur, quod dicit. Est apppetitiua ratione distincta ab alijs, quam diuellere & animam per se facere, est inconueniens: quia tunc erunt plures tribus: hæc autem est voluntas in rationali parte, sicut in sensu illæ duę: Si ergo anima est triplex, multiplicabitur etiam appetitus.

Et etiam de quo nunc sermo.

Tex. XLIII.

4. Argu. QVartum facit argumentum occasione cuius dubium est motum: argumentum autem de motus localis principio. Probat autem, quòd non sit vlla assignata potentia. Primum tamē excludit ea, quæ non faciunt difficultatem. Animal enim mouetur augmentatiuè, & diminutiuè: sed huius motus, qui omnibus viuentibus inest, facilè est inuenire principium. Cùm enim omnibus insit, erit ipsius principium id quod omnibus inest viuentibus, scilicet anima nutritiua. Alij motus non sunt communes, vt somnus, vigilia, respiratio, & alia: ob id maiorem habent difficultatem. Sed de his pòst est dicendum.

Sed de motu secundum locum.

Tex. XLIIII.

Progreditur in eodem argumento de principio motus localis, s. progressiui. Qđ nō sit eius principium anima nutritiua. EXclusit quod facile erat, & reiecit difficile, quod non attinebat ad cōsiderationem præsentem: nunc quod est præsentis negotij, discutit, scilicet de motu localis principio, qui dicitur motus progressiuus. Et probatur primò, quod non sit ipsius principium nutritiua potentia seu anima: idque duobus argumentis.

1. Ratio. Primū est: quia iste motus progressiuus fit cum imaginatione & appetitu: at nutritiuæ animæ illa non insunt.

2. Ratio. Secundum est: quia nutritiua inest plātis: non autem talis motus: quòd si hoc esset principiū essentiale, vtriq; moueretur. Et nota; quod dicit, qui non mouetur appetitu, & imaginatione violenter mouetur, vt cum vi trahitur animal.

Similiter autem neque sensitiuum.

Tex. XLV.

Quod nec anima sensitiua sit illius motus progressiui principiū. 1 Ratio. PRobatur secundo, quòd nec anima sensitiua sit huius mot⁹ principium. Et argumentum est: quia non omnia habentia sensum, mouentur: Sunt enim animalia aliqua fixa, quæ nullum locum ex se mutant.

Excluditur obiectio. Excludit autem obiectionem quādam. Posset enim quis dicere, quod huiusmodi non mouentur, non quia desit principiū: sed quia deest instrumentum. Contra hoc argumentatur dicens, quòd natura nihil fecit frustra, nunquam deficit in necessarijs: sed quibus dedit principium, dedit quæ necessaria erant ad vsum illius, dummodo non sint orbata, & monstruosa animalia: sed illa immobilia sunt in sua specie perfecta, & non monstra, cum generēt sibi similia, & augeant. Si ergo principiū haberent motus à natura, vtique haberēt instrumenta necessaria sicut habent ad alia opera. Cùm autem nullum tale sit: non ergo habent tale principium, & consequenter sensitiuum non est principium huius motus.

At verò neque ratiocinatiuum.

Tex. XLVI.

Qđ princi piū intelligēdi nō sit principium progressiui motus, ac primo, q non speculatiuus intellect. 1. Ratio. PRobat tertiò, quòd nec principium intelligendi, siue discurrendi, quod idem est, sit huius principium. Ac primò probat de Intellectu speculatiuo quòd nō sit principium motus.

Non fit motus, nisi cognitio sit circa aliquid conueniens, vel disconueniens agibile: sed speculatiuus Intellectus nihil agendum considerat: non ergo est motus principium.

Confirmatur ratio. At quia aliquando agibilia contemplatur speculatiuus, dum ipsorum naturam cognoscit: quamuis non ordinet ad actionem: probat quòd nec talis intellectus speculatiuus moueat: quia sæpè mouemur Intellectu non imperante talem motum. Consideramus enim terribilis alicuius naturam, nec iudicamus timendum esse modo; & tamen vna pars mouetur timore, scilicet cor, in quo est irascibilis secundum Platonem: similiter si sit delectabile, mouetur alia pars scilicet iecur, in quo est concupiscibilis iuxta Platonem, vtitur modo opinione Platonis.

Vis Arist. rationis. Ac si dicat, Intellectus speculatiuus rerum purè speculabilium, quæ à nobis fieri non possunt, non mouet: nec similiter Intellectus speculatiuus rerum agibi-

lium, quæ non dirigit ad opus, nec percipit actionem: neuter enim Intellectus est motus huius principium.

Amplius & præcipiente Intellectu.
Tex. XLVII.

Quod nec Intellect. practicus sit principium progressiui motus.

Probat modò de Intellectu practico, qui percipit fieri, quod cognoscitur. Argumentum est: quia sæpè percipit Intellectus aliquid esse faciendum, & tamen homo sequitur appetitum, & facit oppositum motum: vt fit in hominibus incontinentibus, qui contra rationem & dictamẽ Intellectus mouẽtur. Similiter idem videtur in medico: non enim semper secundum artem quam habet, medetur: quod manifestat aliud esse principiũ motus in ipso.

1. Ratio.

Tandem probat, quòd non sit appetitus sensitiuus principium. Sæpè enim appetitu inclinante ad aliquem motum nõ sequitur motus talis, sed alius secundum rationem, vt apparet in hominibus continentibus, & studiosis, qui appetitus inclinationes relinquentes, quod ratio dictat, exequuntur. Videtur ergo ambiguũ, quòd sit motus huius principium.

Quod nec appetitus sensitiuus sit eius motus principiũ. 2. Ratio.

An sit bona diuisio potentiarum in rationalem, & irrationalem.

Quæst. XXIIII.

Occasio prioris quæstiõis ex locis Arist.

N hac re id difficultatem facit, quòd Arist. reprehendere visus est hanc distinctionem, qua ipse vitur sæpè in moralibus, præsertim sanct. Thom. cap. 13. Et probatur: quia sicut animal benè per rationale, & irrationale, vtique etiam diuidetur potentia animæ pari ratione.

Huic consequens est aliud dubium: Quare tex. 41. potentias quodammodo videri infinitas dixerit, cùm nulla sit apparentia, qua infinitæ videantur.

Alterũ dubium, cur infinitas dixerit potentias videri.

Circa prioris dubij resolutionem: aduerte aliqua. Primũ est, quod Intellectus & ratio non sunt distinctæ potentiæ animæ: sed vna & eadem, secundum varias operationes. Vt enim percipit tantùm res ipsas, & ipsarum naturas, siue proprietates, dicitur Intellectus: vt tamen tali modo intelligit, scilicet discurrendo, & ex vna cognitione aliam inferendo, dicitur ratio.

1. Funda. quid sit ratio, & quotuplex.

Notandum autem, quòd tripliciter diuidi potest ista ratio secundum varias operationes. Primò est ratio practica, & est ratio speculatiua. Ratio practica dicitur, cũ discurrit in agibilibus, seu factibilibus: quod fit per artes, & prudentiam. Ratio speculatiua dicitur, cùm discurrit in contemplabilibus: quod fit per habitus scientiarum.

Tripliciter diuiditur ratio. 1. Diuisio.

Secundò vtraque à Theologis diuiditur in rationem inferiorem, & rationem superiorem: quas aliqui vocant duas portiones rationis. Ratio inferior, est ratio discurrens in rebus creatis tam practica, quàm speculatiua: superior verò, quæ discurrit, & attendit altissima, & quæ Dei sunt, tam speculatiua, quàm ipsius attributa, & naturam speculatur, quam etiam practica, quę regulas excogitat ad operandum iuxta Dei voluntatem.

2. Diuisio.

Diuiditur etiam tertiò ratio præsertim practica in rectam, & non rectam. Ratio recta dicitur, si fuerit inferior, quæ operandum percipit iuxta regulã naturæ, & ea, quę ipsi conformia sunt: si fuerit superior, quæ operandum percipit iuxta diuinum mandatum, & regulam, hæc est rectitudo in ratione practica, correspondetque veritati in speculatiua. Vera enim ratio est, qua sicut res est, cognoscit, & iudicat: oppositum est falsa ratio, & in practicis non recta.

3. Diuisio.

Notandum etiam, quòd nomen rationis aliquando sumitur non pro Intellectu discurrente, sed pro ipso discursu, & opere Intellectus, quomodo syllogismus ratio dici solet.

Nota, nomen rõis pro actu & pro potentia accipi.

Aduerte secundò, quòd appetitus sensitiuus, qui sequitur sensum, non semper conformatur rationi, nec voluntati, quæ dicitur appetitus Intellectiuus, tamen est subiectus & seruus rationis, subditurque voluntati, & rationi, vt ratio dicatur domina.

2. Funda. de appetitu sensitiuo & rationali.

Hoc autem dominium in duobus maximè cernitur. Alterum est, quantum ad actus ipsius appetitus, & partis sensitiuæ. Ratio enim impedit actus sæpè appetitus, qui, nisi ratio esset, insurgerent: inducit etiam alios actus, qui non essent, nisi ratio imperaret. Verb. gratia, aliquando apparet

De dominio, & voluntate rationis in appetitũ sensitiuũ. 1. Ratio.

apparet aliquod terribile, vt leo, quem ni si ratio diceret esse ligatum, non posse que nocere, vtique timeremus. Similiter aliquando apparet aliquod periculum, vel malum superandum, quo irascimur: quia ratio ita iudicat. Vnde dicebat Aristotel. quòd fortis mouet irascibilem: subditur ergo quantum ad actus.

2. Ratio. Alterum dominium est, quantum ad executionem, & corporis motum. Impossibile enim est, quòd appetitus sensitiuus in homine quandiu est rationis compos, moueret corpus, nisi accedat etiam voluntatis consensus saltem in virtute: nam voluntate dissentiente non mouebit vnquã: siue enim ludere, siue comedere, siue progredi, vel aliud simile fit: non fiunt à solo appetitu, nisi accedente voluntate, & Intellectu. Hoc tamen verum est, quòd appetitus secum fert voluntatem sæpè non necessariò mouẽdo, sed inducendo, & obferendo obiectum, secundum quod obiectum aliter & aliter apparet, prout est appetitus.

Aliq motus qui nõ obediunt voluntati & rationi. Alij quidem motus sunt, qui non subduntur voluntati, vt passiones aliquæ corporis, & alterationes consequentes ipsas. in his igitur duobus appetitus subditur parti rationali.

Potentia rationalis duplex, vna per naturã aliã per participationẽ. Hinc nota fit illa distinctio Aristotc. 1. Ethicor. cap 13. quòd potentia rationalis duplex est: Vna per naturam suam, altera per participationem. Intellectus ipse dicitur rationalis secundum naturam & essentiam, quia ipse est ratio, sicut visus est visus: At appetitus, & pars sensitiua est rationalis per participationẽ: quia quamuis ipse non sit ratio, tamen subditur rationi, & operatur aliquando secundũ rationem.

3. Funda. de diuisio ne potentiarum in rationalis & irrationalis. Aduerte tertiò, quòd cùm aliqua plura aliquo modo habent ordinem ad vnum, aliquo modo possunt diuidi per illud: secus tamen non. Verbi gratia, omnes hominis potentiæ habent ordinem ad rationem Intellectus, quia est ratio pars sensitiua, quia eam participat: pars vegetatiua, quia est potẽtia animæ habẽtis rationem.

Quo respõdetur ad primũ dubium quæstiõis ppositæ. Hinc est, quòd hominis potentiæ possunt vtique diuidi in rationales, & irrationales. Rationales erũt, & quæ sunt per se, & quæ per participationem: irrationales verò, quę cùm in eadem sint anima, rationem non habent.

Absolutè verò & in genere sic diuidere potẽtias non est bonum: quia animalium brutorum potentiæ non debent dici irrationales, sicut nec lapis, quia nullum ordinem intrinsecum ad rationem habent.

Hinc colliges Aristote. in morali benè vsum fuisse hac diuisione: quia de homine tantùm ibi est sermo, cuius potentias diuidebat. tamen isti Philosophi absolutè diuidebant animalium potentias: ob id repræhenduntur. Defenditur hic Arist. & sibi met conciliatur.

Nec argumentum concludit: nam cùm diuiditur animal, tunc, Irrationale, nec sumitur negatiuè nec priuatiuè: sed ponitur loco vnius differentiæ positiuæ innominatæ, quæ est communis omnibus brutis. Hoc autem nõ potest fieri in præsenti: quia tunc non compræhẽderet eas potentias, quæ sunt in homine. Ad argumentum cõtra primũ quæstionis dubium. 1. Ratio.

Et probatur: quia non esset apta diuisio potẽtiarum. Nam oportebat subdiuidere ad cognoscẽdum numerum potentiarum distinctum: quod ipsi non fecerunt: & sic probatur primum dubium. 2. Ratio.

Circa secundum existit duplex opinio. Altera est Iandun. q. 38. qui tenet tot esse potentias animæ distinctas, quot obiecta specifica. Vnde putat visum, & potentiam qua videmus album, distingui specie à visu, quo videmus nigrum. Hoc sibi persuadet propter vnicum tex. 3. Physi. tex. 11. vbi dicitur non esse idem posse sanari, & posse infirmari: vbi videntur distingui potentiæ per obiecta specifica, scilicet infirmitatem, & sanitatem. Respõsio ad dubiũ rationis quæstiõis, cur infinitas potentias videri dixit. 1. Opinio ratio primæ opinionis.

Altera opinio timens textum Arist. dicit, in potentijs materiæ & corporũ id habere locum, qualis est potentia ad sanitatem, & ægritudinem, ad calorem, & frigiditatem: at in potẽtijs animæ, quia sunt abstractiores, id locum non habet, sed vna est potentia specie pro contrarijs. 2. Opinio.

Vtraque hæc opinio, (pace ipsorum dicã) est vana, & indigna Philosopho. Quid enim clamat aliud Aristo. quàm vnam & eandem esse potentiam contrariorum: & Capite de tactu, distinguit tactus non pro singulis contrarijs, sed pro singulis contrarietatibus. Confutatur vtraq; opinio. 1. Ratio.

Præterea: quis patietur esse innumeros visus, auditus, olfactus, pro specierum obiectorum diuersitate? Consequenter id oportet dicere de Intellectu & voluntate, 2. Ratio.

quæ multiplicare esset somnium, non philosophia.

2. Ratio. Præterea, vt antea ostendimus, ex illa regula distinctionis potentiarum à posteriori colligimus vnam esse potentiam etiam multorum actuum, & multorum obiectorum. Quoties videmus, quòd qui vnum actum illorum habet, etiam habet omnes alios: & contrà: & qui potest in vnũ obiectum, potest in omnia alia: & contrà, si priuatur vno, priuatur etiam alijs. Vt v. g. in visu: qui videt albedinẽ, potest etiam videre nigredinem, & alios colores: & qui non potest videre nigredinem, seu albedinem, nec potest videre alios colores. Et ita colligimus vnã esse omnium istorum videndorum colorum potentiam, atque ita in alijs.

Respõsio vera ad dubiũ de infinitate potentiarum. Propterea dicamus nos, vt diximus lib. 2. de anima, nõ multiplicari potentias nisi secundum rationes primas formales, & genericas obiectorum, & à posteriori, modo dicto: quod ibi latè ostendimus.

Ad Arist. testimon. Quod si Aristot. dixit hic videri infinitas, voluit per infinitum indicare esse indeterminati numeri: ex vna enim parte tres, ex altera duæ, ex altera quatuor, vel plures videntur: sed non sunt præter eas, quas postea posuit.

Ad rationẽ primæ opiniõis. Nec argumentum quicquam valet: in cuius solutionem nota, potẽtiam ad recipiendam formam dupliciter posse considerari.

Nota 1. Vno modo secundum se tantùm: altero modo secundũ id, quod simul cum ipsa ponitur. Nunquam enim aliquid est in potẽtia ad vnum contrarium, quin sit cum opposito extremo: quod enim est in potentia ad album, si non est album, est cum nigro, vel medio: quod est infirmum, est in potentia ad sanum: & sic in alijs.

Solutio. Respondeo igitur, quòd Arist. si solam potentiam considerasset, vtiq; vnam & eandem posuisset: at quia potẽtiam cum adiuncto sumplit, ideò distincta protulit.

Nota 2. Et nota, quòd non dixit, non esse eandem potentiam ad sanitatem, & ægritudinem: sed non esse idem posse sanari, & posse infirmari. Illa enim potentia mutatur ab infirmitate in sanitatem, hæc à sanitate in infirmitatem. Solet etiam dici potentia oppositorum, vel differentium specie, diuersa ratione variarum dispositionum, quas quæque forma in subiecto sequitur.

Est ergo notanda ista solutio: ex tota lege in quæst. allegata.

Caput decimum.

Videntur autem duo hæc. Tex. XLVIII.

CVM superiùs dubitasset de principio motiuo localiter animalium, nũc veritatem determinare aggreditur, duoq; principia esse dicit, scilicet appetitum, & intellectionem. his enim duobus animalia mouentur. *Arist. sententia de principio motiuo animaliũ.*

Notat tamen per intellectionem non solùm esse intelligendam cognitionem Intellectus, sed etiam sensus, qui dicitur imaginatio: hæc enim etiam cum appetitu mouet, quamuis non sit cognitio Intellectus, vt in homine, qui aliquando ducitur imaginatione & non intellectu, & etiam in brutis, quæ carent intellectione.

Possumus ergo dicere, appetitum, & cognitionem esse duo principia, quæ simul mouent animal: & per cognitionem, tam iudicium imaginationis, quàm Intellectus complectimur.

Intellectus aũt, qui propter aliquid. Tex. XLIX.

QVia Intellectus dixerat esse principium motus, declarat non quemcũque, sed speculatiuum, sed practicum, & qui actiuus dicitur. Differt autem à speculatiuo in fine: nam speculatiuus cognoscit solũ propter cognitionem: at practicus cognoscit propter opus. *Quis Intellectus sit motus illius principium.*

Notat Philop. quo pacto hic ab Aristo. idem dicatur Intellectus speculatiuus, & practicus, soloque fine differant: quòd si speculatiuus immortalis dictus est, etiam erit practicus immortalis, quantum ad esse ipsum, & naturam. *Nota ex Philop.*

Et appetitus propter aliquid omnis est.

PRobat, quod dictum est, scilicet tam practicum Intellectum, quàm appetitum simul esse principia motus. Assumit autem duas propositiones Aris- *Qd simul practicus intellectus & appetitus est:*

tus sint principiū motus.

1. Suppō. 2. Suppō. ra est: quòd omnis appetitus est propter aliquid, id est, aliquem intendit consequi finem. Altera est: Id, quod appetitus intendit, est principium intellectus practici, id est enim primum, quod Intellectus practicus cognoscit. Finis enim in intentione primus est.

Explicatur exemplo. Verbi gratia, appetit infirmus sanitatē, hæc est, quam primò sibi in mente consequendam proponit; quamuis quātum ad executionem operis, non sit ipsa prima: priùs enim exequitur media ipsa, incipitque ab hoc vltimo in intentione. Verbi gratia, apprehendit sanitatem & postea remedia, & post cognoscit opus esse medico: ab hoc vltimo statim incipit.

1. Ratio. His suppositis, tale conficit argumentum. Appetitus non mouet, nisi intendat aliquid: sed istud non potest mouere appetitum, nisi prius Intellectu, & cognitione comprehendatur: ergo est necessarius Intellectus seu imaginatio ad motum. Vlteriùs: imaginatio, seu intellectio non mouet sine appetitu, cùm moueat, quia proponit appetibile: ergo vtrunque est motus principium. Cognoscitiua enim potentia finem apprehendit, & iudicat, quæ appetitum ad motum incitat: tam ergo cognitio, quàm appetitus simul sunt motus principium.

Vnum quid igitur mouens ipsum.

Tex. L.

Quòd illa non sint duo motus principia, sed ad vnum principale reducātur, s. appetitum. VVlt modò reducere ad vnum principium principale illa duo, scilicet ad appetitum: & probat, quod non sint duo illa principia ex æquo, tanquam duæ causæ non ordinatæ.

Et argumentum est hoc. Si essent duo principia, putà, non ordinata, appetitus & Intellectus, vtiq; communem haberent aliquam rationem, qua mouerentur: sed hoc esse non potest: ergo non sunt duo per se mouentia non subordinata.

1. Ratio. Minoris probationem ponit: quia tunc vnum absque altero moueret: at id esse non potest: nam Intellectus absque voluntate, quæ appetitus est, mouere non potest: at appetitus absque Intellectu mouere potest, ideò primum locum obtinet appetitiuum in motu.

Maioris probationem ponūt Themist. & Philopo. Bipes & quadrupes ambulant nō subordinata: ergo quia rationem communem habent, scilicet, quia pedes habent. Ex hoc vlteriùs sequitur, quòd vnūquodque per se ambulare possit. Concludit ergo appetitum magis esse principium, & Intellectus per appetitum mouetur.

Intellectus igitur omnis rectus est.

Tex. LI.

2. Ratio. QVod magis moueat appetitiuum, probat alio argumento, quod tale est. Intellectu recto existente: imaginatione autē recta, & non recta existente, semper ad omnem motum concurrit appetibile: ergo videtur, quòd maiorem rationem mouendi habeat appetitus.

Nota. Nota, quòd ratio, seu Intellectus dicitur semper rectus, quantum ad principia prima practica: non enim est deceptio in his, quòd malum est fugiendum, bonum est prosequendum, & in alijs: deceptio est in particularibus subsumptis, quòd hoc, vel illud sit bonum, aut malum, conueniens, vel disconueniens: & ob id imaginatio, quę circa particularia est: sæpè enim non recta iudicans bonum, quod non est, & econtrà: ob id appetitus non semper à bono vero mouetur, sed aliquando de apparente.

Concluditur secunda ratio. Cùm igitur Intellectus rectus sit: non tamen motus semper rectus sit: similiter cùm imaginatio varietur, tamen hoc semper inuariatum sit, quod debet esse aliquod bonum, & appetibile. signum ergo est appetitum esse causam motus præcipuam. Notat tamen, non quodcunque bonum mouere appetitum, sed agibile, id est, quod sub actione cadit, vt possit obtineri, & non obtineri.

Quòd igitur huiusmodi potentia.

Tex LII.

Concluditur, appetitum esse primū & præcipuū mouens. Erba priora textus, conclusio sunt præcedentium, scilicet, quòd appetitus sit primum ac præcipuum principium mouēs animal. In sequentibus verbis potentiarum numerum colligit contra prædictas sententias: dicens, quòd si partes animæ sumantur non pro speciebus, & partibus inferioribus: (sic enim tria sunt gene-

Colligitur potētiarū numerus cō-

ra ani.

era duas illas antiquorum opiniões. ra animarum, vt dictum est:) sed si partes pro potentijs sumantur, tunc istæ debent esse nutritiuum, sensitiuum, intellectiuũ, & deliberatiuum, ac appetitiuum, dicitq; has partes magis differre, quam concupiscitiuum, & irascitiuũ. Hæ enim ad idem pertinent genus, scilicet appetitiuum: at illæ genere differunt.

Nota Platonis reprehensionē. Hic notat Platonem, q animæ potentias fecerit animas, & adhuc, quòd nō sufficienter diuiserit. De hoc numero potentiarum in quæst. aliquid dicemus.

Quoniam autē appetitus fiunt contrarij. Tex. LIII.

Quale appetitiuũ hominem moueat vnum, scilicet genere, sed diuersum numero. Explicat quale appetitiuum moueat hominem: dicens, non esse vnum appetitum numero, qui ipsum mouet, sed specie, id est, genere vnum. Hoc autem probat: quia homo appetitibus cõtrarijs mouetur, modò vno, modò altero: non ergo vno numero semper mouetur.

Contrarij in homines appetitus. Ostendit autem, quãdo id fiat, & quare id fiat. Tunc fit, cùm ratio est contraria appetitui sensitiuo: quia vnum ipsa percipit, & aliud appetitus appetit: tunc necessarium est, hunc appetitũ esse contrarium appetitui, qui sequitur rationem.

Causa autem est: quia homo habet cognitionem diuersorum temporum, præsentis & futuri. Vnde, quia aliquod bonũ videtur de præsenti, appetitus qui sequitur sensum de præsenti, appetit: at quia ratio futurum esse malum præuidit, renuit. Verbi gratia, appetitus febricitantis, aquã bonum iudicat, quia per sensum delectationem præsentem iudicat: at Intellectus damnum futurum præuidet, ob id discon ueniens iudicat, fiuntque inde contrarij appetitus.

Contra etiã circa delectabile futurum, quod secundum præsens nocet, quale ieiunium, vel potio amara: appetitus renuit, voluntas amplectitur.

Hæc est igitur causa, quare non vnum tantum numero sit appetitiuum, mouens hominem, sed numero plura, vnum genere. Nam appetitiuũ, vt tale est, siue sit hoc, siue illud mouetur.

De appetibile qđ Similiter est etiam vnũ appetibile, primum obiectum commune: quod etiam mouet immotũ, vt dicemus. Hoc autem sit etiam appetibile mouet, prout appræhenditur Intellectu, vel imaginatione: ob id non est vnius rationis semper quod mouet, sicut nec appetitus, sed vnum genere. vnum genere.

Nota. Nota hanc literam, propter parenthesim longam legēdam esse suspensiuo sensu vsque ad initium text. sequentis, in quo continetur conclusio illa, scilicet vnum genere esse appetitum & appetibile, quod mouet, non vnum numero: vnde male diuisit Auerro. hos duos text. sicut semper ferè solet. Nota 2. Contra Auerro.

Quoniã autē tria sunt, vnũ quidem. Tex. LIIII.

Quòd in motu interueniēt q mouet, qđ mouetur, & quo mouetur. Nunc distinctè, quæ in motu animalium conueniant, describit, enarrantis, quæ in motu vniuersali accidunt. Hæc enim in motu solent intercedere, quod mouet, quod mouetur, & quo mouetur, scilicet instrumentum motus.

Præterea: quod mouet duplex est. Vnũ, quod mouet, & non mouetur, vt Intelligentia: & quod mouet, & mouetur, vt orbis, vel mouentia particularia.

Quō hæc inueniãtur in motu animalium. Hæc omnia congregata sunt in motu animalium: est mouens immobile, scilicet appetibile. Hoc enim mouet appetitũ in genere causæ finalis, atq; ideò mouendo non mouetur. Est etiam mouens motum, scilicet ipsemet appetitus: mouetur enim ab appetibili, non, inquit, motu vero, sed motu, qui actus quidã est, sicut sensatio, vel intellectio: ita appetitio, mouet etiam corpus. Est etiam quod tantũ mouetur, scilicet corpus ipsum: & quo mouetur, & hoc est pars corporis, quæ instrumentum est motus: de qua non est modò tractandum, quia in præsenti agitur de anima secundum se, & talis pars est composita substantia, debetque tractari in ijs libris, in quibus de toto animali ipsiusque partibus integrantibus agitur. Hæc igitur sunt principia motus animalium in communi.

Nota de instrumēto motus animaliũ.

Nunc autem, vt in summa dicam. Tex. LV.

Describãtur conditiones instrumenti. Ne videretur in totum se excusare ab instrumento declarãdo, cõditiones saltem illius describit, quæ insunt

strumenti moius animaliū. sunt tres: Prima, quòd sit principium motus: secunda, quòd sit finis: tertia, quòd sit immobilis: debet esse principium, vt ab eo motus incipiat, & finis tanquam extremum, vt in eo terminetur à quo incipitur, & immobile, vt possit esse principium, & finis.

Exēplo declaratur. Ponit similitudinem de cardine. In cardine portæ est quędam concauitas, in qua pars portæ extrema innititur: & ibi duæ superficies simul sunt, quamuis ratione distinctæ. Vna est ipsius extremitatis portæ, quæ dicitur concaua, & finis motus, incipiēdo motus diuisionem à tota porta versus cardinem. Altera est ipsius cardinis, quæ connexa dicitur respectu portæ, & hæc est, velut principium motus, & hæc est immobilis.

Ita in instrumento motus animalis, quod pulsu, & tractu, extensione scilicet & constrictione membrorum mouetur, erit pars, quæ sit principium extensionis & finis constrictionis vna & eadem, licet ratione diuersa: respectu enim vnius motus, est principium: respectu alterius, est finis: erit etiam immobilis, vt centrum, quod quiescens est principium motus omnium partium circuli.

Nota. Quomodo ista sint intelligenda declaratur in quæst. seq. Interim nota, Boetiū non vertisse cardinem, sed ossium commissuram, quamuis verbum Græcum, scilicet gigglismos, significet cardinem. Nec est multum dissimilitudinis: nam sicut se habet cardo ad portam, ita os ad os: habet enim excauitatem quandam, cui dorsum alterius aptatur: & forsan Boet. ita traduxit, quia Arist. id significabat metaphorico vocabulo: & tunc non erit similitudo, sed vera res, vt dicam in quæst. latiùs.

Quod sit instrumentum motus animalium. Vbi etiam tria alia dubia de potentiis motiuis tractantur.

Quæst. XXV.

IN hac re non solum, quod propositum est de quibus explicare intendimus: sed alia etiam tria dubia, quæ in isto capite occurrunt, vt tota quæstio sit ex resolutione quatuor dubiorum.

1. Dub. an deliberatiuū & intellectiuū sint potētię distinctę. Primum est circa text. 52. vbi enumerās potentias, ponit deliberatiuum, & intellectium: dicitq; ista differre magis inter se, quàm concupiscitiuum, & irascitiuum: quod videtur falsum: quia eadem est potētia, quæ deliberat, & intelligit, scilicet Intellectus: at illæ sunt potentiæ realiter distinctæ.

Respōsio quorūndam. Ad hoc aliqui facilè se expediunt, dicentes, quod non propter illas duas id dictū est, sed propter alias enumeratas, scilicet nutritiuum, sensitiuum, appetitiuum, & intellectiuum, ac deliberatiuum.

Reijcitur respōsio hæc. Sed hæc responsio non videtur valere: quia illic intendit ex æquo distinguere numerum potentiarum. Accedat etiam notandus tex. 1. lib. magno. moral. cap. 35. 1. vbi id probat Arist. dicens, quòd sicut sensus & Intellectus differunt inter se, quia 2. vnum est circa sensibile, alterum circa intelligibile: ita hæ duæ partes, quibus scimus, & deliberamus: quæ vna est circa necessarium, altera circa contingens.

Accedat etiam Philo. qui Intellectum non vnam potentiam facit, sed multas. 3.

Respōsio cōmunis & vera. In hoc dubio videtur mihi cum communi sententia dicendum, vnam, & eandem esse potentiam, qua intelligimus, & qua deliberamus. Nota.

Qꝫ actus antecedāt deliberationem. Vt autem quid deliberare sit, intelligas, multos actus ipsum præcedere scito. Primò enim omnium Intellectus finem apprehendit sub ratione conuenientis. Prima. Secūdò, voluntas appetit, & inclinat in ipsum. Secunda. Tertiò, voluntas delectatur in ipso, qui Tertia. actus dicitur fruitio. Quartò intendit ipsum, id est, inclinatur ordinando ad opus, Quarta. & executionem. Quintò, applicat Intelle- Quinta. ctum ad media quærenda. Sextò, Intelle- Sexta. ctus varia sibi media proponit, & reiectis alijs, vnum, vel quæ conuenientiora sunt sumit; & hoc est deliberare.

Vnde potest eiusdem potentiæ esse deliberare, cuius fuit cognoscere finem, circa quem media proponit, & quęrit.

Concluditur eiusdē potētię esse ad liberare & cognoscere finem. Ad textū Arist. solutio. Ad tex. igitur Arist. ita est respondendum, quòd Arist. nō sumat ipsum solum principium operationis, id est, potentiam nudam, sed perfectam iam habitu, vt possit operari: & sic intellectiuum, id est, principium sciendi, & deliberatiuum, id est, principium deliberandi, differunt: quia illud ponit habitum speculatiuum, & hoc practi-

practicum: quæ genere & re differunt, reliquæ potentiæ non habent habitus, sed per se sunt principia operandi perfecta: ob id non eodem modo distinctio earum sumitur. Et nota hoc: quia est optima declaratio Aristotelis: & sic resolutum est dubium primum.

2. Dubiũ, cur intellectus & imaginatio, nõ numerantur inter mouentia. Alterum dubium est circa tex. 54. quare inter mouentia non numeratur Intellectus vel imaginatio, sed appetitus, cùm sine cognitione non moueatur appetitus?

Respõsio. Respondeo, quòd Intellectus vel imaginatio non mouent per se: sed sunt conditiones mouentium: sicut approximatio ignis non est, quæ comburit, sed conditio ignis comburentis: ob id inter mouentia non computatur. Ita appetibile est, quod mouet appetitum, Intellectus vel imaginatio est applicans, & proponens hoc appetibile: habet ergo se, vt conditio, & applicans ipsum mouens, sed non est, quod mouet.

Vnde Arist. in eodem tex. dicit eleganter, appetibile, vt intellectum vel imaginatum mouet; vbi illa dictio, Vt, non causam mouentem, sed conditionem notat: sicut dicimus, Ignis, vt approximatus est comburit.

Differenter ergo se habet Intellectus, & appetitus: appetitus enim est mouens corpus, at Intellectus vel imaginatio conditio obiecti mouentis appetitum. Quanuis autem necessaria sint imaginatio & intellectio, non ob id sequitur esse principium: nam etiam approximatio ignis est necessaria ad comburendum, non tamen ob id est principiũ: & sic patet resolutio huius dubij.

3. Dub. an potentia motiua & appetitiua distinguantur. Tertium dubium est: quia videtur Aristo. non distinguere potentiam motiuam ab appetitiua: non enim inter mouentia computat, nisi obiectum, & appetitum: & superiùs text 51. inter quinque potentias non numerat motiua.

Respõsio prima. Forsan dici posset esse eandem potentiam motiuam, & appetitiuam, quæ, vt mouetur ab appetibili, dicitur appetitiua, vt mouet dicitur motiua: & hoc magis forsan alicui videtur conforme Arist.

Respõsio secũda verior. At ne discedamus à communi sententia, dicamus tres esse potentias motiuas. Vna est, quæ mouet dirigendo, & ostendendo, finem & viam motus. & hæc est Intellectus & imaginatio; quamuis non sit hæc propriè potentia motiua. Altera est, quæ mouet corpus imperando, & applicando ad motum partes: & hæc est appetitiua. Tertia est, quæ mouet exequendo motum ipsum partium: & hæc est propriè, quam motiuam dicimus.

Arist. ergo meminit appetitiuæ: quia ipsa est principalis, & propria, Intellectus verò non propriè mouet. Executiua autem non est principalis, sed ministra, & cum instrumẽto ipso computatur. Et hæc est dubij resolutio.

Vltimum dubium est principale propositum in quæst. circa tex. 55. quale sit illud instrumentum quo motus animalis fit. Circa quod variæ sunt sententiæ philosophorum in illo tex. 4. Dubiũ primũ & pcipuũ in quęst. ppositũ de instrumẽto motꝰ animalium quod fit.

S. Thom. & Aegid & Auer. dicunt esse cor, quod est principium, & finis motus, & immobile: est quidem principium motus extensionis, & dilatationis & finis motus contractionis: vtroque enim motu mouetur cor, vt apparet in pulsu. Est etiam immobile: quia in vno loco manens secundum totum dilatatur & constringitur secundum partes. 1. Opinio S. Tho. & Auer.

Hæc sententia veram doctrinam continet, sed non consonat Aristotelis intentioni: non enim de motu naturali, qualis est ille cordis, & pulsuum, sermo hic est, sed de motu voluntario & progressiuo. Huic autem non consonant illa tria in corde, id est, principium finis, & immobile, vt notum est. Verã hic esse sentẽtiam sed nõ eiusce re difficultatem in Arist.

Alia est expositio Philop. qui putat hoc instrumentum esse spiritus ipsos motiuos, qui per totum corpus sparsi mouẽtur partes dilatando, & contrahendo eas: & his ij se applicat illa tria. Secunda opinio Philop.

Sed mihi expositio non placet: quia putat Philopo. spiritus esse animatos, & ita mouere animali motu, quod nõ videtur. Reijcitur secunda opin.

Et prætetea, quia non continuant cum reliquis partibus corporis, sed sunt in corpore, sicut in vase: non ergo possunt sic mouere: & quia sunt tenuissima substantia, quæ non possũt solidiores, & grauiores trahere, aut pellere. 1. 2. 3.

Tertia sententia est aliorum, qui dicũt hoc instrumentum esse chordam coniunctam neruo: vtrunque enim mouet. Est enim chorda sub neruo, & neruus sui extensio 3. Opinio.

tensione causat motum dilatationis partium: chorda verò contractionem facit.

Hæc sententia mihi non placet. Primò, quia chorda, quæ ligamentum dicitur, est substantiæ osseæ, & expers sensus, sicut os: non ergo habebit motum. Hoc etiam docet Galen. libr. 12. de vsu part. cap. 3. qui dicit, nō mouere, quia caret sensu Secundò, quia non est talis dispositio partis, vt ista sententia fingit.

Reijcitur 3. opinio. 1. 2.

Quarta sententia est aliorum, qui neruo hoc tribuunt. Sed mihi hoc non placet, quia sicut pupilla non sola dicitur organum visus, sed oculus: ita nō est neruus organus motus, sed aliqua pars dissimilaris, vt docet Aristot. 2 de partibus capit. 1. Quare mihi videtur dicendum cum Alb. tract. 4. cap. 8.

4. Opin. Reijcitur 4. opinio. 5. Opinio Albert.

In cuius declarationem nota ex Gal. 12, de vsu partium cap. 3. & Vesalilio libr. 2. cap. 2. instrumentum motus debuit habere duas conditiones. Altera est, vt sentiat: altera, vt moueat: neutra sine altera perfici potest. Hæc tamen non potuerunt commodè coniungi in vna substantia. Nam ad sensum necessaria est humiditas partis, quæ ipsam teneram facit: ad motum necessaria est durities, vt sit fortis, partesq; graues possit sustinere. Si ergo dura est, sicca est, & motus ac sensus erit expers: Vnde neruo quidem inerat sensus propter humiditatem, sed non durities: ligamento inerat durities ob siccitatem, sed non sensus.

1. Fun. ex Galeno, q̃ sint neces sa ria, vt sint instrumentum motu, animalis.

Natura ergo sapiens inuenit viam hāc, quod ligamentum in minutas fimbrias diuisit, similiter & neruum, ipsasq; inter se miscuit, carne, venis, & arterijs inserta inter ipsas posita, ne ligamenta sua duritie neruum læderent: atque hoc totum dicitur musculus, instrumentumque est motus. Nam partes neruorum motum dant, ligamenta verò fortitudinem, & cōsistentiam: & vtrunque concurrit in vno instrumento, sicut filum debile coniunctum forti non facilè rumpitur. Hæc est doctrina Galeni, & notanda.

Instrumētū motus esse musculum ex multis cō positum.

Aduerte vlteriù ex Alber. loco allegato, quòd Arist. nō loquitur de vno instrumento tantum totius motus animalis, sed de multis. Scito enim non fieri motū voluntarium in animali, nisi aliquo quiescente: & illud dicitur esse instrumentum motus, quod mouet, aliud per musculum ipsum. Verbi gratia, digitus non mouetur nisi manu quiescente, & si manus mouetur, quiescit brachium: si brachium, humerus: si autem totum animal mouetur, non fit motus, nisi quiescente aliqua parte. Vno enim pede quiescente, mouetur secundum alterum: vermes autem quiescunt secundum vnam partem, dum alteram contrahunt.

2. Fun. ex Albe. q̃ sit pars quiescēs in motu anima lis. s. mouens immota.

Tales ergo partes quiescentes, super quas reliquæ mouentur, optimè assimilantur cardini, & propriæ sunt commissuræ ossium, quas natura ad motum fecit: iste partes quiescentes per musculum mouent alias: & de his est sermo Arist.

Non tamen negamus, cor esse præcipuum instrumentum secundum Aristot, quia nerui ab ipso fluūt, & spiritus secundum Galenum cerebrum est potiùs: sed de his nihil tractamus in præsenti. ex his dubio proposito est abundè satisfactum.

Not. principiū motus instrumētū esse cor, vel cerebrum.

Caput vndecimum.

Omnino igitur, sicut dictum est.
Tex. LVI.

Postquam in vniuersali de principio motus animalium disseruit nūc in particulari disserit de quibusdam, quæ difficultatem habent, scilicet de animalium imperfectorum motus principio, atq; de hominis etiam motu.

De principio motiuo animalium perfectorū.

Primò autem infert ex his, quæ priùs dicta sunt, appetitiuum, vt appetitiuum, esse principium motus animalium: at ne de quocunque appetitu videatur loqui, limitat de illo loqui, qui cum imaginatione est, siue ista imaginatio sit rationalis, id est intellectio, siue sit sensitiua, qualis inest brutis.

Appetitiuū in quātū tale est principiū motus. Nota.

Et nota hoc loco nomē imaginationis cōmuniter sumi pro cognitione, vt cognitionē sensus, & Intellectus complectitur, sicut superius sumebatur intellectio.

Proponit igitur dubium de istis animalibus imperfectis, quibus non inest, nisi tactus, vt vermes, & animalia ista immota sunt, an habeant imaginationem & appetitum.

1. Dub. an animalia impfecta habeāt imaginationē & appetitum.

Respõsio Aristot. Respõdet appetitum habere: quia inest eis dolor, & voluptas, vt manifestum est: quia si pugnantur, se contrahunt: at ista non sunt sine appetitu. Respondet etiam habere imaginationẽ, sed imperfectam, & indeterminatã, qualis est ipsorum motus.

Nota cur dicatur imaginatio illorũ animaliũ imperfecta. Nota, quòd imaginatio horum dicatur indeterminata, & ratione subiecti, quia non habet certum organum, sed per totum corpus est, sicut tactus: ratione obiecti, quia quicquid percipiunt, vel sub ratione
1. conuenientis, vel disconuenientis
2. percipiunt, non distinguentia, an sit hoc,
3. vel illud conueniens, vel disconueniens. Est etiam imperfecta: quia tantùm à præsentibus mouetur, & non ad vllum locum certum distantem, sed secundum præsentia iudicans, ac mouentia secreant.

Sensitiua igitur imaginatio, sicut dictum est. Tex. LVII.

Omnibus animalib. inesse imaginationẽ hominis, est vilioriũ animaliũ differre. Concludit animalibus omnibus ab homine inesse imaginationem sensitiuam: si enim inest imperfectis, inerit etiam perfectis. Homini tamen inesse docet deliberatiuam imaginationẽ. Et probat: quia deliberare, est conferre multa sub vna communi mẽsura, & quod conuenientius est, ac melius ad finem eligere: sed hoc facere rationis est: vnde reliqua animalia non habent talem opinionem, id est, iudicium, quia non syllogizant, sicut homo. Solus enim homo ex multis phãntasmatibus facit vnum, id est, ex multis medijs ad finem propositis eligit vnum, reijcit alia, quæ nõ sunt apta.

Nota. Notandum, quòd homo, dum deliberat, vnam mensuram sibi præfigit, scilicet id, quod magis ad finem consequendum est, & per ipsum media mensurat. Verbi gratia, qui infirmus est, sibi sanitatem acquirendam proponit, ac sumit hoc, vt regulam, quæ sanitatem magis faciunt, petenda: & iuxta hoc medicum vocat, & peritiorem, & alia huiusmodi consequentia.. Hoc facere, nulli bruto concessum est.

Vincit autem aliquando, & mouet voluntatem.

Quod aliquãdo homo ex rationali, & aliquãdo ab appetitu sensitiuo mouetur. Ostendit, quòd non semper homo secundum appetitum rationis mouetur, sed aliquando sensitiuus vincit rationalem: quod fit in incontinentibus, vt dictum est. Aliquando rationalis vincit sensitiuũ, & secum fert, sicut superior sphæra fert inferiorem: & iste motus est ordinatus, & secundum naturam, cùm homo ratione mouetur, & vincit appetitum: & tunc fertur tribus lationibus, id est, motibus.

Dubium. Dices; Quid est, quòd fertur tribus motibus? Alber. vno modo exponit, S Thom. alio: sed mihi inter omnes Themist. videtur veram attingere expositionem, quæ

Respõsio. perfectior fiet adiunctis aliquibus ex nostra expositione. Notandum igitur, quòd quando homo ratione ducitur contra appetitum, tunc sunt tres motus. Primus est rationis, & voluntatis: aliter est ipsius appetitus contradicentis. Tertius est corporis obedientis rationi. At cùm appetitus vincit, non sunt, nisi duo: nam voluntas decepta acquiescit appetitui, & pro vno motu reputatur. Vt enim suprà diximus, appetitus sensitiuus non sufficit ad motum, nisi acquiescente voluntate: voluntas verò sufficit renuente appetitu: ob id cùm ratio dominatur, tunc tres lationes fieri solent, quamuis non semper: quia aliquãdo etiam appetitus acquiescit. Et nota expositionem huius loci.

Scientificum autem non mouet. Tex. LVIII.

Qualis cognitio Intellectus hominẽ moueat. Qualis cognitio Intellectus moueat hominẽ, docet: dicens, non esse speculatiuum: hic enim in quiete est, nec ad operationem vllam est. Practicus verò duas partes habet. Vna, qua vniuersale cognoscit, scilicet ipsa maior syllogismi practici, talis operatio dicitur ratio: altera, qua minor, & conclusio, quę singulares sunt, diciturq; existimatio. Verbi gratia, dicit infirmus, Quod sanitati necessarium est, mihi est faciendum: hanc sumere potionem, est necessarium: sumenda ergo est. Dicit Aristotel. quòd vtraque mouet, sed propinquiùs, & proximè conclusio, & minor singularis: maior verò nõ ita propinquè: magis enim ad speculationem accedit.

Nota, ꝙ omnis malus dicitur ignorans. Vnde error in opere procedit ex falsa subsumptione & illatione propter quod omnis malus dicitur ignorans: quamuis in maioribus vniuersalibus non erret, er-

ratin

tat in his particularibus, quę facienda sibi proponit. Atque hæc sunt, quæ Aristo. docet de motiua potentia.

An appetitus sit potentia animæ. Vbi quid et quotuplex appetitus, ac de eius passionib.

Quaest. XXVI.

NON est difficile sensum huius quæstionis percipere: vt enim Intellectus sensusve sunt potentiæ, quæ non nisi ratione animæ insunt, an talis appetitus sit, quærimus. Videtur autem, quòd non sit potentia animæ. Quæ inest etiam anima carentibus, non est animæ potētia: sed appetitus omnibus inest: cuncta enim suam appetūt perfectionem: ergo non est potentia animæ.

1. ratio ad partē negatiuam.

2 Rō. Præterea: non videtur distingui à cognoscitiua potentia. Nam, quæ habent idem obiectum, non distinguuntur: at sensus, seu Intellectus idem obiectum habent cum appetitu: non ergo distinguuntur. Discursus est notus cum maiore. Probatur minor, quia quod Intellectus, seu imaginatio percipit, id prorsus appetitus appetit.

1. fund. de appetitu naturali, & sensitiuo atq; vtriusq; officio.

Circa resolutionem huius aliqua aduertenda sunt. Primum est: Appetitus sensitiuus est facultas, seu potentia animalis, qua quæ sibi conuenientia sensu percipit, prosequitur: & quæ inconuenientia, propellit. Quæq; enim res in sibi conuenientia inclinatur: talisque inclinatio appetitus est. Non tamen quæque res, quod sibi conueniens est, percipit. Vnde appetitus non cogniti conuenientis dicitur naturalis: is verò, qui est cōuenientis cogniti per imaginationem, appetitus sensitiuus dicitur, sicut rationalis est boni per Intellectus iudicati. De hoc igitur appetitu sensitiuo, quæ sensualitas à Theologo dicitur, sermo est. Sensualitas enim dicit appetitum, qui cognitionē, & iudicium sensus sequitur: qui appetitus solet rationi contradicere.

De appetitu concupiscibili, & irascibili, & vtriusque officio ac operē.

Nota tamen, quòd natura sapiens, aut potius naturæ Author, non solùm dedit rebus appetitum quo sibi conuenientia prosequerentur, sed etiā quo impedimenta, quæ suam consequi perfectionem prohibent, arcerent, ac propellerent. Vnde igni leuitatem dedit, qua sursum ferret, & calorem, quo impedimenta arceret. Hoc autem non negauit animalibus: nam appetitum dedit, quo bona prosequerentur, fugerentque mala, & alium, quo obstantia impedimenta, quæ bonum consequi, vel malū fugere prohibent, arcerent. Prior appetitus cōcupiscibilis dicitur, posterior irascibilis. hic enim versatur in remouendis obstaculis concupiscibilis: ob id dicitur habere pro obiecto bonum arduum, vel malum arduum: illud ad obtinēdum, hoc ad propellendum.

Verbi gratia, canis videt cibum, percipitque sibi conuenientem: at simul percipit difficultatem, quia est custos prohibēs: tunc inclinat irascibilis in id bonum, non obstante illa arduitate obtinendi. Exemplo declaratur.

Secundò aduerte, concupiscibilem sex habere passiones: irascibilem verò quinq;. Sunt autem sigillatim exponendæ. Inprimis concupiscibilis versatur circa bonum prosequendum: malum verò fugiendum. Circa bonum sunt tres passiones, amor, desiderium, delectatio, quæ dicitur voluptas, seu gaudium, seu lætitia.

2. fund. de sex passionib. cōcupiscibilis. 1. Amor.

Cùm enim imaginatio proponit bonū aliquod, seu conueniens, statim in appetitu fit quędā complacentia in ipso, & quædam inclinatio, quæ amor dicitur.

Quòd si proponat tale bonum absens, & futurum, sequitur in appetitu quædam passio, quæ est prosecutio quædā, & velut tendentia in ipsum, & dicitur desiderium. 2. Desiderium.

Quod si, vt iam præsens & obtentum proponatur, sequitur quędam quies appetitus in ipso, quæ dicitur voluptas, vel delectatio, quæ finis est amoris. Amor assimilatur connaturalitati & aptitudini, quam res inanimatæ habent ad suum finem: quæ metaphoricè dicitur amor in ipsis. Desiderium similatur motui, quo in finem, vel in locum mouentur. Voluptas assimilatur quieti ipsarum in fine & loco proprio.

3. Voluptas seu delectatio. Nota proportionē totidem quodammodo reperiuntur in appetitu naturali.

Aliæ sunt tres passiones oppositæ, & contrariæ circa malum. Prima est odium: cùm enim imaginatio aliquod sub ratione mali, vel disconuenientis proponit, fit quædam displicentia in appetitu, quæ odium dicitur.

Tres aliæ contrariæ passiones. 1. odium.

Cùm autem proponitur, vt malum aduentans, Secūda fuga

Seu auersio contraria desiderio.

uentans, est alia passio, quæ dicitur fuga, & auersio quædam appetitus contraria desiderio.

Tertia tristitia.

Cùm verò malum, vt præsens iam, & in actu proponitur, fit passio dicta tristitia, vel mœstitia contraria voluptati. Atq; hæ passiones in concupiscibili sunt.

Irascibilis passiones. 1. Spes.

In irascibili verò, qui circa ardua versatur tam bona, quàm mala hæ passiones insunt. Prima est spes circa bonũ arduum obtinendum. Spes enim est inclinatio in bonum propositum arduum absens, possibile tamen obtineri.

Secunda audacia.

Audacia circa malum arduum aggrediendum: dicit enim quandam appetitus eleuationem & motum ad malum superandum arduum.

Nota.

Nõ est tertia passio, quæ dicat quietem: quia cùm bonum possidetur, non est arduum iam, nec irascibili indiget.

Tres aliæ passiones actis contrariæ. Prima desperatio.

Circa idem arduum ad fugam sunt tres passiones. Prima est desperatio contraria spei: cùm enim bonum impossibile, aut multum difficile proponitur, est displicentia appetitus & obiectio, quæ dicitur desperatio.

2. Timor.

Cùm verò proponitur malũ arduum, scilicet cum difficultate aliqua cauẽdi, fit quædam depressio & turbatio appetitus, quæ dicitur timor.

3. Ira.

Cùm verò malum est præsens, difficile, que se animal ab eo liberari posse percipit, fit ira, quę non habet contrarium, vt diximus: quia debebat esse bonum præsens: sed iam tunc non est arduum. Vnde ira sequitur ex tristitia præcedenti, quæ circa malum est præsens, & in ipsam etiã terminat. Hæ sunt passiones irascibiles.

3. Funda. de passionũ ordine ac primo concupiscibilis ad irascibiles.

Aduerte tertiò, vt ordinem intelligas inter has, quòd in concupiscibili sunt passiones, quæ dicũt quietem, & finem, vt delectatio, & tristitia: sunt aliæ, quæ dicunt motum in terminũ, vt amor, desiderium, odium, fuga.

Perpendendum est igitur, quòd passiones concupiscibiles, quæ sunt in motu, obtinent primum locum in executione, secundum locum obtinent passiones irascibiles, si bonum, vel malũ sit arduum: tertium concupiscibiles, quæ dicunt quietem. Vnde passio incipit à concupiscibili & terminat in ipsa.

Verbi gratia, circa bonum prima passio est amor, statim desiderium, pòst, si sit arduum spes, vel desperatio: quòd si consequitur bonũ, fit delectatio. Circa malum prima est, odium, post illum fuga auersionis: deinde, si sit arduum, audacia, vel timor: & tandem ira, cùm sit præsens: quòd si non vincit malum, fit consummata tristitia, quæ incipit aliquando ante iram. Hic est ordo executionis.

Ordo passionũ, cõcupiscibilis erga bonum, & malum.

Nota tamen, quòd eæ, quæ sunt in concupiscibili circa malum, id est, odium, fuga, tristitia, sunt posteriores ijs, quæ sunt circa bonum: quia enim bonũ amamus, inde oppositum odio habemus, & sequuntur omnia alia.

Amor omnium passionũ prima est cã.

Amor igitur est omnium prima, & ipsarum parens: ob id aliquando ipsi tribuũtur. Dicimus enim amor irascitur, sperat, desperat, gaudet, tristatur.

Zelus effectus amoris.

Amor hic habet vnum effectum, qui dicitur zelus, quo auersamur omnia, quæ bonum amatum impediunt, vel contra ipsum sunt.

4. Funda: cur dictæ passiones, ac de corporali passione, quę simul cũ eis accidit.

Aduerte quartò. Omnes passiones prędictæ ea de causa passiones dici, non quòd non sint potentiæ actus: sed cùm alteratione quadã sensibili fiunt, & cordis motu. Ira enim choleram diffundit, timor sanguinem ad cor trahit, partesque corporis frigidas, pallentes, ac tremẽtes relinquit, amor spiritus accendit, delectatio sanguinem & spiritus per corpus spargit, membraq; saltitare facit: tristitia spiritus obnubilat, incrassatque sanguinem: & sic etiam in alijs passionibus.

Nota, cur cõiter dicutur animæ passiones quatuor esse.

Est autem notandum, quòd communiter quatuor animæ passiones ponuntur, scilicet gaudium, tristitia, spes, & timor. Duæ primæ ponuntur, quia sunt fines omnium passionum prædictarum: duæ verò vltimæ, quia a concupiscibili statim oriũtur, à desiderio spes, ab odio timor. Hæ igitur ea de causa tanquam principales, sumuntur.

1. Conclu. appetitus sensitiuus est potẽtia animę solũ animaliũ ppria. 1. Ratio.

His igitur suppositis sit prima conclusio. Appetitus sensitiuus est potentia animæ solùm animalibus propria. Hęc facile probatur: quia non inest nisi habentibus sensum: hæc autem tãtùm sunt animalia: horum igitur est propria.

2. Concl. appetitus sensitiuus in corde præcipuè subiectatur.

Secunda cõclusio, Appetitus sensitiuus corde præcipuè subiectatur.

Probatur: quia vbi alterationes, quæ sunt

1.Ratio. sunt velut materia passionum. fiunt, ibi & passiones, & potentiae sunt: sed tales motus, & alterationes fiunt in corde, & à corde vt notum est: ergo & potentia talis scilicet appetitus, ibi est.

3.Conclu. irascibilis & concupiscibilis sunt duae potentiae realiter distinctae. Tertia conclusio. Irascibilis, & concupiscibilis sunt duae potētiae realiter distinctae. Haec est S. Thom. 1. p. q. 81. ar 2.

1. Ratio. Et probatur primò: quia irascibilis saepè fertur in obiecta contra concupiscibilem: canis enim fert percussionem per irascibilem, vt recipiat cibum: contrà, omittit ex timore quod appetit: & in multis alijs patet: distinguuntur enim inter se.

2. Ratio. Probatur secundò: quia passiones vnius impediunt passiones alterius aliquando: iratus enim impeditur ab amore.

3. Ratio. Probatur tertiò: quia vna est alterius ministra: differunt ergo inter se.

Ad 1. Ad primum argumētum respondetur, quòd non inest omnibus huiusmodi appetitus, nisi animalibus, vt dictum est.

Ad 2. Ad secūdum dico, quòd circa idem obiectum materiale fertur appetitus & sensus: sed diuersum est formaliter. Sensus enim percipit, quia sensibile est: appetitus verò, quia cōueniens est, appetit: sicut Intellectus percipit rem, vt ens & verum: voluntas vult, vt bona.

An sit alius appetitus praeter naturalem, & sensitiuum.

Quaest. XXVII.

Occasio quaestiōis. Appetitum naturalem, cùm superius diximus esse, quo vnumquodque in id, quod sibi conuenit, fertur: ab eo, quod sibi aduersum est, refugit, nulla in eo tali conuenientis, vel disconuenientis existente cognitione. Cū autem sensu, quod sibi conuenit, aut nocet, iudicat, iam tunc appetitus sensitiuus dicitur: quod si tale iudicium Intellectu fiat, cùm appetitus est rationalis, qui dicitur voluntas; dubiū autem est, an is à sensitiuo distinguatur.

1. Argu. ad partē negatiuam. Videtur autem, quòd non. Primò, quia circa idem obiectū versantur: quòd enim sit Intellectu, vel sensu cognitum, videtur per accidens, cùm semper sit appetibile.

2. Argum. Et probatur secundò: quia vterq; versatur circa singularia, & particularia bona: non ergo vlla videtur distinctio.

Nota. Haec quaestio non est inter doctos controuersia: est enim in ea communis consensus, quamobrem statim per conclusiones est resoluenda: quę quidem sunt valdè notandae.

1. Conclu. appetitus rationalis est distinctus à sensitiuo. Sit prima conclusio. Appetitus rationalis est distinctus à sensitiuo.

1. Ratio. Haec probatur primò: quia isti duo sunt saepè inuicem contrarij: non ergo vna potentia specie esse possunt. Antecedens notum est, tam in homine incontinente, in quo praeualet appetitus sensitiuus contra rationalem, quam in continēte, vbi contrarium fit.

2. Ratio. Probatur secundò: quia rationalis appetitus non solùm in hoc, vel illud singulare bonum fertur, sed in vniuersale: voluntate enim bonum in communi appetimus. sensitiuo verò non nisi singulare: sunt igitur distincti, sicut sensus, & Intellectus.

3. Ratio. Probatur tertiò ex subiecto: rationalis enim in sola anima est subiectatus, sensitiuus verò in coniuncto.

4 Ratio Ex octo differētijs volūtatis ab appetitu sensitiuo. Probatur quartò ex multis alijs differentijs, putà, octo notandis, quae sunt inter vtrunque appetitum.

1. Differē. In obiecto. Prima est: Voluntas est circa bonum vel malum Intellectu iudicatum: sensitiuus verò circa id, quod imaginatio iudicat: & ex hoc fit, quod rationalis sit circa vniuersale, & particulare bonum vel malum, vti diximus: at sensitiuus sit circa singulare.

2. Differē. In libertate. Secunda est consideranda: Voluntas est libera: id est, cùm Intellectus iudicat aliquid bonum & faciendū, potest voluntas velle, & non velle, id est, actum suspendere Et haec dicitur libertas contradictionis: quia potest producere actum, & non producere: & non solùm hoc potest facere, sed etiam velle, vel nolle. Nolle enim non dicit actus priuationem, sed actum contrarium: & hunc potest voluntas facere circa bonum aliquod particulare proposi-tum, quae dicitur libertas contrarietatis, quamuis respectu boni in communi non possit dicere: Nolo, sed potest manere absque actu cum libertate contradictionis, quam semper habet respectu cuiusq; dum est in hoc corpore.

Nota q d nam libertas sit cōtrarietatis & contradictionis.

Restringitur differētia 2. Hoc debes intelligere de actu voluntatis, qui praesupponit vsum rationis, & dis- cursum:

cursum. Aliquando enim passiones corporis insurgunt ita vehementes, & celerrimæ, vt antecedāt discursum rationis, Intellectumq; turbent: & tunc voluntas ablato vsu rationis, vel in primo motu operatur necessariò: & naturaliter talem operationem, quæ non ex iudicio & deliberatione rationis procedit in voluntate, vocant Theologi motum primum, in quo non est peccatum, cùm libertate careat: vocant etiam motum subreptitium.

Nota, q̄d libertas quoad exercitium actus, & quoad specificationem.

Voluntas igitur circa ea, quæ ratio proponit, libera est libertate contrarietatis & contradictionis. Hæc eadem alijs vocabulis offerunt Theologi: nam voluntatem esse liberam, libertate contradictionis dicunt esse liberam, quātum ad exercitium actus, vt possit operari, & non operari: q̄ verò sit libera in contrarietate, vocant esse liberam quantū ad specificationem actus, id est, quantum ad actus speciem, vt possit hunc, scilicet volo, vel illum, scilicet nolo producere.

At appetitus sensitiuus est necessarius vtraque necessitate apposita. Circa enim conueniens sibi propositum non potest appetitus bruti non appetere, nec potest repellere, & nolle: sed ad vtraque astringitur, stante boni & conuenientis imaginatione.

3. Differē. In actuū multitudine ac diuersitate. 1. Actus.

Tertia differentia est in actuum multitudine. Plures enim actus habent atque diuersos voluntas, quàm appetitus. Inprimis habet amorē beneuolentiæ. Est enim duplex amor, alter concupiscentiæ, alter beneuolentiæ, seu amicitiæ. Ille, est velle bonum ad se ordinando, quo amore vtilia, & delectabilia amamus. Alter est velle bonum propter se ipsum: quo amore honesta tantùm amamus, & in hoc amore fundatur vera amicitia, qua alicui bonum propter se volumus. Talis amor non est in appetitu sensitiuo: ideò bruta non sunt circa honesta, sed tantùm circa delectabilia, & vtilia, nec amicitiam vllam habent veram inter se: at talis amor in voluntate est, atque ea ratione homo honestum respicit, & amicitiam colit.

Nota, q̄d nā amor amicitiæ & concupiscentię.

Secundus voluntatis actus.

Præterea, in voluntate est actus, qui dicitur consensus, seu electio. Propositum enim bonum ab Intellectu, vti diximus, potest voluntas velle, & non velle: cùm autem vult, illa acceptatio dicitur consensus, & electio: recipit enim voluntas illud medium ab Intellectus propositum, alijs reiectis: & ideò voluntas dicitur liberum arbitrium: quatenus enim liberè recipit, quod Intellectus arbitratur, & deliberat esse faciēdum, dicitur liberum arbitrium. Multa etiam alia insunt, quæ non competunt appetitui.

4. Differē. Ex dominio voluntatis in appetitum sensitiuū & multis alijs.

Quarta differentia est, quòd voluntas dominatur appetitui per rationē. Primò, quia, vt diximus, multos ipsius actus impedit, multos alios ipsum exercere facit.

Secundò, multa alia insunt appetitui à parte rationali, scilicet pudor, qui est dolor dedecoris præsentis, vt sequitur affectus erubescentiæ. 1. Inest etiam commiseratio, vnde planctus: inest etiam risus, & 2. alia, quæ brutis non insunt.

Tertiò, appetitui ob voluntatem & rationem insunt virtutes duæ cardinales: in 3. concupiscibili est temperantia, in irascibili, fortitudo.

5. Differē. Motiua potētia in homine non exercet actum sine consensu voluntatis.

Quinta differentia est: Motiua potentia nō exercet actum in homine, quandiu est rationis compos propter solum appetitum, nisi accedat voluntas: hęc autem sufficit etiam contra appetitum, vt superiùs declaratum est.

6. Differē. Voluntas nō subditur influxui cœlesti, appetitus vero sensitiuus subditur.

Sexta differentia: voluntas non subditur influxui cœlesti in suis actibus per se: appetitus verò subditur, quia in corpore est, ac in corporis complexione: vnde voluntas in quacunque complexione libera manet: Deo enim immediatè subijcitur, & ab eo mouetur immediatè, non à causis naturalibus, nisi per appetitum, qui non infert necessitatem voluntati vllam.

7. Differē. Appetitus solus non habet meritum, vel demeritū, nisi accedat voluntas.

Septima est: Appetitus solus nihil habet meriti, vel demeriti, nisi accedat volūtas: subiectiuè enim meritum, in volūtate est primò, & ab ea talem rationem sumit: deficiente autem ipsius actu, deficiūt & ista.

8. Differē. Ex reflexione supra se ipsā & alias.

Octaua est: Voluntas mouet appetitum sæpè, & mouet Intellectū ad operandum, & supra se ipsam se multipliciter reflectit: vult enim se velle, & desiderat se velle, & se desiderare: quæ appetitui non insunt. Non enim appetitus bruti mouet imaginationem ad imaginandum: sed quæ imaginationi occurrunt, appetit, vel retinuit: nec supra seipsum reflectit. His igitur omnibus, & alijs differentijs potest voluntatem longè ab appetitu discernere.

Secunda

2 Concl. voluntas nõ diuiditur in irascibilẽ & concupiscibilẽ, tã͞q in duas potentias natura distinctas. Secunda conclusio. Voluntas non diuiditur in irascibilem, & concupiscibilem tanq̃ in duas potentias realiter distinctas.

Explicatur cõclusio. Sensus huius est: quòd in voluntate sunt alij actus omnes similes illis, qui erãt in appetitu sensitiuo, scilicet spes, amor, odium, &c. tamen in appetitu sensitiuo diximus duas potentias esse realiter distinctas, vnam ad actus esse bonum, vel malũ: alteram ad arduum bonum, vel malum. Modò dicimus, quòd vna voluntas sufficit ad omnes actus: nec est opus diuidere duas potentias.

1. Ratio. Et ratio est: quia voluntas est immaterialior appetitu, idcirco vna existẽs potest facere ea, quæ plura materialia faciebant. Sicut sensus communis, quia superior est, vnus percipit sensibilia omnia aliorum, & vnus Intellectus percipit, quæ plures sensus percipiebant, ita vna voluntas facit omnia, quæ duæ potentiæ sensitiui appetitus faciebant.

2. Ratio. Secunda ratio. Quia à posteriori (vt sæpè diximus) deprehendimus, quod qui potest voluntatis vnum actum exercere, potest etiam alterum, et omnes actus voluntatis, & circa omnia obiecta cognita: & qui vnum non potest, nec alios potest: & ideo vnam potentiam voluntatem esse meritò dicimus, & omnes actus illos ad vnam spectare voluntatẽ. At in appetitu sensitiuo non ita est: quod non solum in animalibus imperfectis videmus, sed etiã in eodem animali & homini ipso aliquando, ex morbo vel alia causa aliquem ad iram esse propensissimum & irasci, vel contra irasci omnino non posse bene tamen, appetere, concupiscere, & contra.

3. Ratio. Tertia ratio ex obiecto: quia voluntas tendit in bonum vniuersaliter & in communi, atque ita in omne id, quod habet, rationem boni, atq; adeo vna sola est potentia. Hoc etiam tenet Sanctus Thomas 1. p. q. 28. ar. 5.

3. Concl. volũtatis subiectũ ipsamet est anima. Tertia cõclusio. Voluntas est in sola anima rationali, sicut intellectus, subiectata: nam æqua est vtriusque ratio.

Nota de anima separata. Hinc est, quòd anima separata secum fert voluntatem cum intellectu & habitus, qui in eis erant, qui non dicebant imperfectionem. Isti enim imperfecti nõ manent in beato, vt spes, nec fides saltem in actu, in purgatorio bene manent: Irascibilis & concupiscibilis, qui erãnt in cõiuncto, destruuntur, sicut sensus: resurgent tamen cum corpore, quanuis gloriosum corpus nõ exercebit actus irascibiles, vt nunc ex indigentia, quia tunc nullũ erit impedimentũ auferens bonum concupiscibili, in qua erit amor cum delectatione.

Quarta conclusio. Voluntatis actus nõ semper præcedit actum intellectus. 4 Concl. Volũtatis actus non semp præcedit actum intellect.

Nota. Notandum itaque, quòd voluntas mouet intellectum ad intelligendum, & in intellectio sequitur volũtatis imperium: tamen non in omni actu id fit: quia voluntas non mouer, nisi præexistente cognitione intellectus. Scias igitur, intellectus primum actum esse absque voluntate: quia ex sensu, vel ab alio externo principio obijciuntur ei aliqua, quæ necessariò apprehendit: & per talem intellectionem voluntas potest applicare intellectum ad discurrendum vel ad alia cognoscendum. Quanuis posset dici, quòd voluntas mouetur etiam ab his, quæ sensus sentit: & per hoc applicat intellectum ad intelligendum circa illud, & ita concessit S. Tho. 1. 2. q. 10. ar. 3 ad 3.

Solutio argumentorum facilis est. Ad primum dico, quòd quanuis voluntas versetur circa appetibile, non tamen eadem ratione: id enim est, quod apprehenditur intellectu, ob id differt à sensitiuo, sicut sensitiuus differt à naturali: quia naturalis est sine cognitione vlla. Quod autem sit appetibile per sensum vel per intellectum cognitum, & iudicatum, multiplicem facit differentiam, vti diximus in prima conclusione. Ad 1.

Ad secundum iam solutio est nota ex dictis. Fertur enim voluntas non solum in bonum singulare, sed etiam vniuersale: quia bonum etiam communiter volumus, sicut & intelligimus. Ad 2.

Caput duodecimum.

Nutritiuam igitur animam.

Tex. LIX.

Absolutis animæ partibus quatuor, nunc ipsarum species tres, scilicet nutritiuam, sensitiuam, ac intellectiuã confert. Motiua enim non species, seu potentia animæ est. Cõfert Arist. nutritiuã, sẽsitiuã & intellectiuã inter se.

Yy Quali-

Nutritiua necessaria est omni viuenti ab initio vitę vsque ad mortem.

Qualiter nutritiua se habeat, nunc primo explicat, dicens, In omnibus viuentibus necesse est animam nutritiuam esse à principio generationis vsque ad mortem. Nunc probat esse: viuens à generatione, aut augetur, aut minuitur, aut in statu est. sed nihil horum fit absque alimento: ergo omne viuens animam nutritiuam habet: absque hac enim non est alimentum, nec alitio. Nota igitur vegetatiuum omnibus inesse animatis.

Sensum autem non est necesse.

Tex. LX.

Quòd sensus nō inest cunctis viuētibus.

Nunc de sensitiua tractat, ac duo docet. Primum est: Sensus non inest cunctis viuentibus: quod dupliciter probat. Primò: Quæ corpus simplex habent, non possunt habere tactum: at viuentia aliqua corpus simplex habent: ergo nō possunt habere tactū: ergo nec sensum: nullus enim est sensus sine tactu, vt alibi dictum est.

Prima rō Aristot.

Nota.

Nota, quòd simplicia vocat, quibus multum dominat elementum aliquid, quales sunt plantæ, abundat enim in ipsis terra: non tantum secundum substantiam, sic enim in animalibus etiam abundat, quæ plus terrę habent, quàm alterius elementi: sed secundum qualitates alteratiuas: hę enim tactū impediunt, vt inferius dicetur.

2. Ratio.

Probatur secundò: quia non omnia viuentia susceptiua sunt formarum sine materia, id est, specierum sensibilium, vt, species sunt: ob id non sentiunt.

Quod omnia animalia sensum habent. Duo sup pōnes Aristot.

Alterum, quod docet, est: Omnia animalia sensum habent. Circa huius probationem supponit duo. Alterum est, naturam nihil frustra facere: Alterum quòd omnia, quæ natura fiunt, propter finem fiunt. Vnde casus & fortuna, in his, quæ propter finem sunt, eueniūt: casus autem circa naturalia contingit.

Ex his duobus sequitur vnum, quòd naturalia habent sufficientia media à natura, quibus consequantur finē: aliter enim frustra essent ordinata in fine.

Prima rō accōitur.

Ex hoc supposito est ratio, Animalia absq; alimento finem suum consequi nō possunt: sed absque sensuali non possunt: ergo necessariò habent sensum. Discursus est notus cum maiori. Probatur minor: quia non sunt sicut plantæ, quæ vnde nata sunt, & vbi, habent etiam suum alimentum, scilicet ex terra: at animalia non sic, sed motu indigent, vt quærant: opus est ergo discernente.

Nota.

Hæc ratio adducitur ab Aristotele pro animalibus progressiuis, à quibus alimentum distat, ob id sensu indigent, quo simul cum motu quærant sibi cibum. Inferius autem ratio communis ponitur etiā pro animalibus affixis: quæ locum nō mutant: hæc enim etiam indigent sensu, sed alia causa.

Non est autem posibile vt corpus.

Tex. LXI.

Reijcitur obiectio.

Excludit quandam obiectionem in qua explicat quomodo se habeat intellectum ad nutritiuum. Posset dici quòd non est necessarium sensus cum nutritiuo ad discernendum alimentum, sed sat est intellectus: vnde erit animal cū nutritiuo, & intellectiuo. Cōtra hoc dicit fieri non posse, quod animal progressiuum habeat intellectum sine sensu, non solum si sit generabile, sed etiam quanuis ingenerabile sit.

Quòd animal habere intellectum sine sensu nō possit.

Si enim Intellectus est sine sensu, quæ causa huius esse potest? Nam vel est propter bonum ipsius intellectus, vel propter bonum corporis. Non primum: quia intellectus non melius habet: imò peius, quia intellectus in corpore non intelligit sine phantasmate, quod est sensus ipsius. Nec secundum: quia corpus non conseruabitur melius sine sensu, quàm cum sensu, imò peius: nullum ergo est corpus, quod habeat intellectum sine sensu: & sic omne mobile animatum sensum habet. Hæc est expositio huius loci certissima, vt ex cō clusione illata patet: est enim vniuersalis complectens animatū corruptibile: & incorruptibile mobile: omne enim sensum habet.

Not. circa tex. expositionem.

Secunda expositio Alex.

Alij aliter exponunt. Alex. enim putat, quòd sit sensus, ingenerabile habere intellectum sine sensu: quia non est bonum illi, nec corpori. Non illi, quia obscuratur Intellectio per sensum. Non corpori: quia efficitur corruptibile, si sensum habeat: & per hoc animatum ingenerabile cęlum intellig.t.

Sed hæc

Reijcitur hæc secunda expositio. Sed hæc expositio est manifesta contra tex. vbi dicitur, nec ingenerabile habere intellectum sine sensu.

Tertia &c Plutar. expositio reijcitur. Plutarchus, vt refert Philo. eodem modo exponit, sicut nos; sed putat hic loqui de cælo, dicitq; sensum habere. Hoc tamē est contra Arist.

Quarta expositio vera. Idcirco mihi placet expositio S. Thom. quòd per hoc ingenerabile animalium intelligat dæmones secundum opinionem Platonis: quæ animalia dicebat esse aerea, tempore sempiterna: & de his Arist. dicit, quod non possunt etiam hæc habere Intellectum sine sensu: nō quod probet ea esse, sed ex suppositione etiam si essent. Nec de cælo hoc debet intelligi, quod propriè animatum non est, sed valde propriè.

Nullum ergo corpus non manens.
Tex. LXIII.

Quòd omnia animalia debeāt habere sensum tactus, atq; secūdo mixtū corpus. INtendit docere, qualem sensum necessariò habeant animalia, facitque rationem. Si animal sensum haber debet esse corpus mixtum, non autem simplex: si enim simplex esset, nō haberet tactum, vt inferius probat, ergo cum necessariò habeat tactum, erit necessariò mixtum.

Occurritur obiectioni. Dices, probandum esse, quod necessariò tactum habeat, hoc enim intenditur. Respondeo id statim probari à fine.

Supponūtur qdam. Supponit nūc aliqua. Primum est, animal omne est corpus: Alterum est, corpus esse tale tangibile est. Tertium est: tangibile est tactu perceptibile.

Prima rō nectitur. Ex his fit argumentum. Corpus animalis est tangibile: ergo est alterabile à tangibilibus: ergo is aliquem sensum debet habere ad sui conseruationem, is erit tactus, vt sit simul factiuum. Probatur cōsequentia: quia omnia alia obiecta per medium externum alterant animal, nec sunt destructiua per se substantiæ nisi per accidens, prout aliquid destructiuum ipsis coniungitur: at tangibilia per se, & realiter immutant animal, & sunt destructiua substantiæ, vt notum est: indiget ergo animal, cum tangibile sit, & alterabile, tactu ad sui conseruationem plus quam alio quouis sensu, quo discernat tangibilia nociua, & conuenientia.

Confirmatur rō ex Vnde gustus necessarius est hac ex parte, qua tangendo sentit, non vt gustus est saporum, necessarius est, sed vt tactum quendam coniunctum habet: si enim non esset cū eo, destrueretur à gustabili, quod simul est tangibile: ob id natura cum gustu tactum coniunxit in lingua: est enim omni ex parte necessarius. gustus ne cessitate.

Sonus autem, & color, & odor.
Tex. LXIIII.

Quòd alij sensus nō sint simpliciter necessarij omnibus animalib. SEnsus alios non esse simpliciter necessarios animali docet, nisi quibusdam, scilicet motiuis: debēt enim cognoscere eminus. Absolute tamen, & generaliter omni animali solus tactus est necessarius & immobilibus: quia solus tactus est alimenti sensus, non autem alij. Vnde quia gustus est circa alimentum, coniunctus est, vt diximus, tactui: debuit enim gustu immediatè alimentum percipere, quod alteratiuum est. sed solum motiuis.

Hoc autem erit, si per medium.
Tex. LXV.

Progreditur in eodem. EXplicat, quomodo obiecta aliorum sensuum per medium externum mutent organum. Dicit in illa mutatione esse tria, sicut in motu locali. Est vnum mouens non ab alio motum, & hoc est obiectum: Est mouens motum, & hoc est medium, siue vnum sit, siue plura. Est vnum motum tantum, & organum sensus.

Nota. Notat tamen hanc mutationem magis assimilari alterationi, quam motui locali: nam in locali ista tria locum mutant & alteratio fit, his tribus quiescentibus in loco. Ignis enim per aerem calefacit aquam nullo mutato loco. Huic simile est, quod circa sensum fit: manens enim obiectum mouet quiescentem sensum.

Quo autem modo id fiat, explicat exēplo. Sigillum aliquando imprimitur corpori, quod non recipit figuram, vt lapidi: aliquando recipienti, sed secundum superficiem, vt ceræ: aliquando recipienti secundum totum; vt aquæ, & magis aeri. Si enim sigillum per aquam, vel aerem, continuè ducas, per totum illud profundum recipitur figura, quamuis non retineat. Ita fit in præsenti: obiectum est imprimens sui formam per totum, profun-

dum medium vsque ad organum, ficut figillum per aquã, vel aerem: hoc vno dempto, quod non mouet obiectum per medium, dum imprimit, ficut figillum: id enim alteratione fit, vt dictum eft.

Dicit tamem, quòd forma obiecti imprimitur per aerem medium, dummodo vnus fit, vt cum inter leuia corpora inclusus eft: cùm enim diuifus eft, non recipit formam integram.

Reprahẽsio Platonis de visione extramittendo. Ex hoc excludit Platonem, qui dicebat vifum mittere radiũ in obiectum, & hunc iterum refrangi in vifum ad videndum. Melius, inquit, eft obiectũ ponere, vt mouens, fenfum, vt motum, vt dictum eft.

Nota. Nota circa literam, quòd illa comparatio de figillo eft ad explicãdum obiectum imprimere fui fimilitudinem per totum medium continuum, & organum: non tamẽ comparatio eft in eo, quòd figillum mouetur localiter: non enim alterati[illegible] in fenfibus fimilatur in hoc motui locali, fed alterationi fenfibili.

Caput decimumtertium.

Quòd autem impofsile fit fimplex. Tex. LXVI.

Quòd corpus animalis effe nõ poteft fimplex ex vno elemento. Quia corpus animalis fimplex effe non poffe dixerat, fcilicet ex vno elemento, id nunc oftendit. Supponit primò, quòd nullus eft fenfus fine tactu: omneque habens fenfum, tactiuum eft, feu tactum habet: quo fuppofito, facit duas rationes.

Altera eft. Tactus in percipiendis 1. Ratio. primis qualitatibus non vtitur medio externo fimplici: ergo non poteft effe in corpore fimplici. Antecedens patet, quia per fe ipfum fentit fine medio externo, ob id tactus dicitur. Probatur confequentia: quia, fi fimplex effet, vtique etiam medium haberet fimplex, ficut alij fenfus fimplices funt: oculus enim in aqua, auditus in aere confiftit: ob id fimplex medium habent. Eft enim medij cum organo cõuenientia.

Nota. Notat, quòd alij fenfus etiam tangunt obiecta, fed mediatè, fcilicet per medium, per quod multiplicant virtutem, & fpeciem.

Neque itaque terrenum omnium enim.

Altera ratio eft ad idem probãdum, 2. Ratio. fcilicet, quòd nec fit tantùm ex terra, vel vllo alio elemento animal. Et eft vna fuppofitio, tactum non folùm vnius effe qualitatis perceptiuum, fcilicet caloris, vel frigiditatis: fed plurium contrarietatum. Eft igitur argumentum. Tactus, vt percipiat omnes qualitates tangibiles, debet effe in potentia ad illas: fed nõ eft in potentia, nifi confiftat in temperie illarum, ratione cuius temperiei fit in potentia ad exceffus illarum, talefque poffit percipere. at ifta temperies non eft in fimplici elemento: ergo nec tactus.

Id etiam figno patet. Offa enim, pili, & alia fenfu priuantur, quia in eis vnum excedit elementum: ergo à fortiori ipfum elementum priuatur fenfu: lib. 2. ifta omnia fufficienter declarauimus. Confirmatur ex figno.

Manifeftum eft igitur, quòd neceffe eft. Tex. LXVII.

Cvm tactum neceffarium animali omni dixiffet, aliqua infert. Primum eft: Animalia deftrui, tactu deftructo, quia non eft animal fine tactu, nec tactus fine animali, vnde mutua eft vtriufq; corruptio. Quòd tactu deftructo animal deftruitur, & contrà.

Alterum eft, quòd fenfibilia excedentia corrumpentia tactum, etiam corrumpunt animal: alia enim fenfibilia fenfum corrumpunt, non animal, vt vifibilia, audibilia, & alia, quia ifti fenfus non funt neceffarij animali. Aliquando corrumpunt animal, fed per accidens ratione adiuncti alicuius; at tangibilia per fe corrumpunt. Quòd excellentia fenfibilia deftruant tactum, & animal.

Hoc debes intelligere de toto tactu, qui eft per corpus fparfum: pars enim corrumpi poteft viuente animali, vt fi manus cõburatur tantùm. Nota.

Omnis enim fenfibilis exuperantia. Tex. LXVIII.

Probat excedẽtia tangibilia corrumpere animal. Omne excedens fenfibile corrumpit fenfum: ergo excedẽs tangibile corrumpit tactũ: corrupto tactu, corrumpitur animal: ergo excedẽs tangibile corrumpit animal. Quòd tactus fit neceffarius ad vitam omni animali, alij fenfus fecundum quid.

Tertium,

Tertium, quod infert, est, tactum esse tantum necessarium ad vitam cuiusque animalis, reliquos omnes secundum quid, & vt melius se animal habeat. Gustum habet, vt in alimento delectetur: visum, vt eminus percipiat: linguam, vt affectus alijs significetur: auditum, vt audiat, & aliorum percipiat affectus: olfactum, vt cibum distantem quærat.

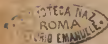
Nota. Nota. gustum dupliciter considerari. Vno modo, vt est saporum perceptiuus, & sic necessarius non est, sed ad delectationem animali datur, vt delectatio ipsum ad alimentum percipiendũ alliciat, quod necessarium est. Altero modo consideratur ratione tactus sibi adiuncti, & tunc habet necessitatem non secundum se, sed ratione tactus adiuncti. Et per hoc tollitur contradictio in Arist. modò enim necessarius, modò non necessarius dicitur.

Atq; hic est nostræ in tres libros de anima enarrationis finis. Quòd si in tanta & tam profunda difficultatum & controuersiarum multitudine minus fortaßè, quàm par erat, alicui nostro muneri satisfecisse non videamur: venia certè nobis danda erit. Si quid tamen claritatis, veritatis, & distinctionis attulimus, Deo omnium bonorum largitori, totum adscribatur: cui sit laus, honor, & gloria per infinita secula seculorum.

Finis expositionis librorum de Anima.

Laus Deo, & Domino nostro Iesu Christo, & Virgini Mariæ, eius matri sacratißimæ, Amen.

Hæc commentaria vnà cum Quæstionibus in libros Aristotelis de Anima, nil continent Fidei Catholicæ, aut bonis moribus contrarium; & sunt vtilia, quæ studiosis Philosophiæ prælegantur.

† *D. Ledesma.* †

† *M. Antonius.* †